ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
SUBSECȚIA DE ȘTIINȚE ISTORICE ȘI INSTITUTUL DE ISTORIE DIN BUCUREȘTI

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

100 DE ANI DE LA UNIREA ȚĂRILOR ROMÎNE

ANUL XII — 1959

1

www.dacoromanica.ro

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
SUBSECŢIA DE ŞTIINŢE ISTORICE ŞI INSTITUTUL DE ISTORIE DIN BUCUREŞTI

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

1

ANUL XII

1 9 5 9

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

www.dacoromanica.ro

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE
APARE DE 6 ORI PE AN

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. P. CONSTANTINESCU-IAȘI (directorul Colegiului de redacție); EUGEN STĂNESCU (redactor șef adjunct); acad. A. OȚETEA; T. BUGNARIU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; B. BĂLTEANU; L. BÁNYAI; M. BERZA; B. CÂMPINA; V. CHERESTEȘIU; V. MACIU; GH. MATEI.

Redacția: București, B-dul Generalissimul Stalin nr. 1
Telefon: 18.25.86

www.dacoromanica.ro

SUMAR

O SUTĂ DE ANI DE LA UNIREA ŢĂRILOR ROMÎNE

Pag.

Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn şi a Consiliului de Miniştri privind sărbătorirea Centenarului Unirii Ţărilor Romîne 5
CHIVU STOICA, 100 de ani de la Unirea Ţărilor Romîne 7

★

A. OŢETEA, Însemnătatea istorică a Unirii 21
V. MACIU, Organizarea mişcării pentru Unire în anii 1855—1857 în Moldova şi Ţara Romînească 43
N. ADĂNILOAIE şi M. D. VLAD, Rolul maselor populare în făurirea Unirii Ţărilor Romîne 77
GH. PLATON, Frămîntări ţărăneşti în Moldova în preajma Unirii 107
ŞT. PASCU, Ecoul Unirii Ţării Romîneşti şi Moldovei în Transilvania 141
N. CORIVAN, Unirea Ţărilor Romîne în cadrul politicii europene 159
AL. VIANU, Relaţiile franco-ruse în problema Unirii 191
P. CONSTANTINESCU - IAŞI, Unirea Ţărilor Romîne în artele plastice. . . . 211
G. ZANE, Politica economică a Principatelor în epoca Unirii şi capitalul străin . . 223
C. C. BODEA, Actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru I. Cuza, domn al „Principatelor Unite" 263
Documente privind politica externă a Principatelor în anii Unirii (1859—1861) (Dan Berindei şi I. Vlasiu) 275

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ (Cronica Centenarului)

Sesiunea festivă a Academiei R.P.R. (*I. Apostol*); Sesiunea Institutului de istorie al Academiei R.P.R. din Bucureşti (*Gr. Chiriţă*); Sesiunea Institutului de istorie din Iaşi în colaborare cu Universitatea „Al. I. Cuza", consacrată Unirii (*L. Boicu*); Sesiunea Institutului de istorie al Filialei Cluj a Academiei R.P.R. (*V. Cheresteşiu şi Şt. Pascu*); Sesiunea de comunicări de la I.S.E. (*A. Stan*); Simpozionul societăţii de ştiinţe naturale şi geografie (*A. Constantinescu*); Expoziţia „Unirii Ţărilor Romîne 1859 — 1959" (*A. Stan*); Expoziţia „Centenarul Unirii Ţărilor Romîne" de la Casa Scriitorilor (*A. Ioachim*); Plăci comemorative şi denumiri de şcoli inaugurate cu prilejul sărbătoririi Centenarului Unirii Ţărilor Romîne (*Al. Porţeanu*) 305

REVISTA REVISTELOR

Centenarul Unirii în presa şi publicaţiile din ţara noastră (*S. Columbeanu*). 325
Centenarul Unirii în presa şi publicaţiile din străinătate (*Al. Porţeanu*) 331

ÎNSEMNĂRI BIBLIOGRAFICE

V. CURTICĂPEANU şi GR. POPESCU, 100 de ani de la Unirea Ţărilor Romîne, Ed. politică, Bucureşti, 1959 (*S. C.*); N. CIACHIR, 100 de ani de la Unirea Principatelor, Ed. M.F.A., Bucureşti, 1958 (*C.Ş.*); Lupta artiştilor plastici pentru Unirea Ţărilor Romîne, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1959 (*S.C.*). 335

www.dacoromanica.ro

O SUTĂ DE ANI DE LA UNIREA ŢĂRILOR ROMÎNE

HOTĂRÎREA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÎN ŞI A CONSILIULUI DE MINIŞTRI PRIVIND SĂRBĂTORIREA CENTENARULUI UNIRII ŢĂRILOR ROMÎNE

La 24 ianuarie 1959 se împlinesc o sută de ani de la Unirea Ţării Romîneşti cu Moldova, eveniment de mare însemnătate istorică în viaţa poporului nostru, în procesul de făurire a statului romîn de sine stătător, în dezvoltarea socială a Romîniei.

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn şi Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Romîne au hotărît ca Unirea Ţărilor Romîne să fie aniversată ca o mare sărbătoare naţională.

Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn şi a Consiliului de Miniştri stabileşte constituirea „Comitetului pentru sărbătorirea a 100 de ani de la Unirea Ţărilor Romîne", care va adopta pe baza prevederilor hotărîrii planul detaliat al manifestărilor aniversării acestei date memorabile.

De asemenea se vor constitui comitete regionale, raionale şi orăşeneşti pentru sărbătorirea Centenarului Unirii Ţărilor Romîne.

În ziua de 24 ianuarie 1959 va avea loc o şedinţă solemnă închinată Centenarului Unirii. În regiuni, raioane şi în oraşele de subordonare regională şi raională vor avea loc în ziua de 24 ianuarie sesiuni ale sfaturilor populare pentru sărbătorirea Centenarului Unirii Ţărilor Romîne la care vor fi invitaţi oameni ai muncii din regiunea, raionul sau oraşul respectiv.

Academia Republicii Populare Romîne va organiza la Bucureşti o sesiune ştiinţifică consacrată Unirii. Institutele de istorie din Bucureşti, Iaşi şi Cluj ale Academiei R.P.R. vor organiza sesiuni ştiinţifice cu aceeaşi temă. Sub îngrijirea Academiei R.P. Romîne vor apare o culegere de studii despre Unire şi două volume de documente istorice.

În întreaga ţară vor fi organizate mari serbări populare consacrate Centenarului Unirii.

În cluburi muncitoreşti, în cămine culturale, şcoli, instituţii de învăţămînt superior şi unităţi militare, se vor organiza conferinţe, manifestări cultural-artistice, serbări ale tineretului şi pionerilor.

www.dacoromanica.ro

Se va organiza „Muzeul Unirii" în București și se va inaugura „Muzeul Unirii " din Iași.

Piața „28 Martie" din orașul București va primi denumirea de „Piața Unirii". În această piață se va ridica un monument al Unirii Țărilor Romîne.

Școala medie din orașul Focșani, care a purtat la început numele de „Alex. I. Cuza", transformată apoi de regimul burghezo-moșieresc în liceul „Carol I", va purta pe viitor vechiul său nume : Școala medie „Alex. I. Cuza".

Pe edificiile și locurile legate de evenimentul Unirii vor fi așezate plăci comemorative.

Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor va emite o serie de timbre comemorative „Centenarul Unirii Țărilor Romîne".

Ziua de 24 ianuarie 1959 va fi zi nelucrătoare.

---

www.dacoromanica.ro

CHIVU STOICA

100 DE ANI DE LA UNIREA ȚĂRILOR ROMÎNE*

Poporul nostru sărbătorește astăzi împlinirea unui veac de la înfăptuirea Unirii Țării Romînești cu Moldova, eveniment istoric de mare însemnătate în viața sa, care a făcut cu putință ca în geografia politică a Europei să apară numele unui nou stat, numele scump al patriei noastre — Romînia.

Cinstim aci, în sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale, amintirea luptei pline de eroism și patriotism fierbinte dusă de masele populare din orașe și sate, care legau de idealul înfăptuirii Unirii năzuințele lor de a dobîndi neatîrnarea față de imperiul otoman, de a scutura jugul robiei boierilor; cinstim amintirea chipurilor luminoase ale patrioților care, făcîndu-se purtătorii năzuințelor poporului, au luptat cu abnegație pentru Unire.

Printre glorioasele tradiții de luptă ale poporului romîn, Unirea de acum un veac a Țărilor Romîne ocupă un loc de cinste. Sînt treze în conștiința poporului vremurile cînd era asuprit și exploatat. Astăzi, cînd acestor vremuri negre li s-a pus capăt pentru totdeauna, cînd oamenii muncii eliberați construiesc orînduirea nouă, socialistă, și ridică patria pe culmile cele mai înalte ale progresului, tradițiile luptei pentru libertate și o viață mai bună mobilizează pe muncitori, țărani, intelectuali la muncă însuflețită pentru dezvoltarea cuceririlor dobîndite, pentru înflorirea patriei socialiste — Republica Populară Romînă, — pentru făurirea unei vieți îmbelșugate, luminoase a întregului popor muncitor, pentru sporirea contribuției aduse la întărirea forțelor păcii și socialismului în lume.

★

Unirea Țării Romînești și Moldovei într-un stat național unic a fost rezultatul firesc al întregii istorii precedente a poporului romîn, urmare a acelei „lucrări a veacurilor" despre care a vorbit atît de frumos Nicolae Bălcescu.

* *Cuvîntare rostită la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale* din 24 ianuarie 1959.

www.dacoromanica.ro

Formate ca state feudale de sine stătătoare, Țara Romînească și Moldova au continuat să fie veacuri în șir, datorită condițiilor în care s-au dezvoltat și a diverșilor factori care au acționat în acea vreme, formațiuni statale separate. Deși poporul romîn a luptat cu eroism împotriva cotropitorilor, țările romîne, mai ales din cauza despărțirii lor, au putut fi subjugate în cele din urmă de imperiul otoman.

Dar aceste împrejurări vitrege n-au putut împiedica să se dezvolte în conștiința poporului romîn, atît de o parte a Carpaților — în Țara Romînească și Moldova — cît și de cealaltă parte — în Transilvania — ideea unității de neam și de limbă, care și-a găsit o expresie plină de vigoare și în scrierile cronicarilor și ale altor cărturari, în folclorul nostru atît de bogat.

Ideea unității naționale s-a conturat tot mai clar în conștiința poporului, în procesul de descompunere a orînduirii feudale și de dezvoltare a capitalismului.

Aspirațiile maselor spre Unire se împleteau strîns cu lupta lor pentru înlăturarea îndoitului jug al cotropitorilor turci și al boierilor — „turcii dinăuntru" — cum îi mai numeau țăranii.

Clasicii marxism-leninismului, pornind de la faptul că dezvoltarea forțelor de producție și a relațiilor capitaliste necesită teritorii întinse, unite și centralizate din punct de vedere al organizației de stat, au arătat că procesul de lichidare a feudalismului și de dezvoltare a capitalismului este în același timp procesul constituirii popoarelor în națiuni. În țările romîne relațiile capitaliste au început să se dezvolte mai rapid în primele decenii ale secolului al XIX-lea, o dată cu intensificarea schimbului de mărfuri, cu creșterea numărului lucrătorilor prin refugierea clăcașilor la orașe, o dată cu dezvoltarea industriei. Recensămîntul stabilimentelor industriale din anul 1863 înregistra creșterea în perioada 1850—1863 de aproape trei ori a numărului întreprinderilor față de perioada 1830—1840.

Dezvoltarea forțelor de producție, progresul economic și social erau frînate însă de menținerea formelor feudale de exploatare, de fărîmițarea statală feudală, de dominația otomană. În lupta pentru înlăturarea acestor frîne, o etapă importantă era făurirea statului național unitar. Ideea înfăptuirii unității naționale a prins rădăcini puternice în masele largi și s-a transformat într-o puternică forță motrice a mersului înainte, tocmai pentru că ea corespundea cerințelor legilor obiective ale dezvoltării societății.

Un mare rol în dezvoltarea conștiinței naționale a poporului romîn l-a avut activitatea culturală care în această perioadă începuse să se dezvolte puternic. O bogată viață culturală pulsa în centre importante ca București, Iași, Craiova, Blaj, Cluj. Oamenii de cultură cei mai luminați militau intens pentru unitate națională. În mod semnificativ M. Kogălniceanu în Moldova și N. Bălcescu în Țara Romînească au intitulat publicațiile inițiate de ei *Dacia literară* și *Magazinul istoric pentru Dacia*. În Ardeal, August Treboniu Laurian, Al. Papiu Ilarian și alții au jucat un rol de seamă în întărirea conștiinței naționale a romînilor.

În timpul revoluției de la 1848 din Țara Romînească, ideea Unirii celor două țări, deși n-a figurat în programul oficial al revoluției, a fost propagată prin presă, cuvîntări, fiind susținută cu căldură de aripa cea mai înaintată a mișcării revoluționare. După înfrîngerea revoluției, demo-

www.dacoromanica.ro

cratul revoluționar N. Bălcescu arăta referitor la cauzele înfrîngerii : „ ... dacă revoluția căzu astfel ... cauza fu că avea un caracter mic, că se mișca într-o sferă puțin întinsă ...". De aci desprindea el cerința cea mai de seamă a viitoarei revoluții, la a cărei pregătire chema poporul : „Aceste condiții de putere de care avem nevoie nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor romînilor într-o singură nație...". Vorbind despre „unitatea și libertatea națională", Bălcescu dădea acestei idei un conținut profund, în sensul „domnirii democrației", al „domnirii poporului prin popor". Operei de pregătire a poporului pentru înfăptuirea idealului unității naționale i-a închinat el una din principalele sale scrieri : *Romînii sub Mihai Vodă Viteazul*. M. Kogălniceanu, în lucrarea *Dorințele partidei naționale în Moldova*, scrisă în 1848, caracteriza Unirea Moldovei și a Țării Romînești drept „cheia de boltă" a tuturor reformelor ce se preconizau în amîndouă țările.

Moștenirea ideologică a revoluției de la 1848 i-a influențat direct pe luptătorii pentru Unire din 1859.

Purtătorii cei mai hotărîți ai ideii Unirii erau masele populare.

Țărănimea care, de-a lungul veacurilor, dusese pe umerii ei greul luptelor pentru libertate și independență, a îmbrățișat cu entuziasm cauza unirii naționale. Ea lega de Unire nădejdile ei scumpe de a se elibera din jugul boierilor, împotriva cărora se ridicase nu o dată în decursul istoriei. După înfrîngerea revoluției de la 1848, situația țărănimii se înrăutățise și mai mult. Jalba și propunerile prezentate în Divanul ad-hoc al Moldovei de deputații țăranilor clăcași înfățișează cît se poate de expresiv starea de nesuportat în care ajunsese țărănimea : „Că pînă în ziua de astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse și noi mai nici de unele bunuri ale țării nu ne-am îndulcit, iară alții, fără să fie supuși la nici o povară, de toată mana țării s-au bucurat, că noi biruri grele pe cap am plătit, oameni de oaste numai noi am dat ... beilicuri, podvezi, și havalele numai noi am făcut ; boierescuri, zile de meremet numai noi am îndeplinit ; clacă de voie și fără de voie numai noi am dat ; ... Cîtu-i Dunărea de mare și de largă curge rîul sudorilor noastre ... iar noi, nici rînduială nici dreptate n-am avut. Cînd ne-am jăluit, cînd ne-am tînguit, păsurile cînd ne-am spus ispravnicul ne-a bătut, privighetorul ne-a bătut, jandarmul ne-a bătut, zapciul ne-a bătut, vătășelul ne-a bătut, vechilul ne-a bătut, posesorul ne-a bătut, boierul de moșie ne-a bătut ... Boul și vaca, munca ostenelilor noastre nu știam de sînt ale noastre ; puiul și găina, laptele de la gura copiilor noștri de multe ori cu nedreptul ni s-au luat".

Jalba exprima limpede ce aștepta țărănimea de la Unire pentru îmbunătățirea soartei ei : „pe viitorime săteanul să fie și el pus în rîndul oamenilor, să nu mai fie ca pînă acum asămăluit cu dobitoacele necuvîntătoare ... toate beilicurile scrise și nescrise, toate havalele, precum și birul pe cap să fie pentru totdeauna oborîte, în locul tuturor acestora să se puie un singur bir pe averea fiecui fără osebire în țeară.

Apoi suspinul, durerea noastră de toate zilele ; dorința cea mai mare ... este căderea boierescului ... Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care sîntem, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim ai

www.dacoromanica.ro

nimărui, să fim numai ai ţării şi să avem şi noi o ţeară; am îngenunchiat am îmbrîncit cu toţii; cum sîntem nu o mai putem duce îndelung ...".

Alături de masele ţărăneşti au luptat cu toată convingerea şi ardoarea pentru Unire lucrătorii şi meşteşugarii, păturile sărace ale oraşelor, din rîndurile cărora avea să se formeze, în procesul dezvoltării sociale, proletariatul. Dornice de reforme şi libertăţi democratice, masele orăşeneşti luaseră parte activă şi la evenimentele revoluţionare din 1848.

Burghezia era pentru Unire, deoarece aceasta corespundea intereselor ei de dezvoltare a industriei şi comerţului, de lărgire a pieţii interne. În sînul burgheziei se ciocneau însă tendinţe diferite în modul de a înţelege Unirea.

Elementele mai avansate din rîndurile burgheziei concepeau Unirea în strînsă legătură cu înfăptuirea unor reforme democratice burgheze, între care reforma agrară ocupa un loc primordial. Această poziţie, mai apropiată de năzuinţele maselor şi corespunzătoare tendinţelor obiective de progres social, şi-a găsit o puternică expresie în activitatea lui Mihail Kogălniceanu, care a militat cu energie pentru desfiinţarea clăcii şi împroprietărirea ţăranilor, ca şi pentru înfăptuirea altor reforme „în stare a ne civiliza societatea şi a ne întări naţia".

În primele rînduri ale luptătorilor pentru Unire s-au aflat elemente înaintate ale vremii, literaţi, publicişti însufleţiţi de dragoste de ţară ca Vasile Alecsandri, Costache Negri, Alexandru Cuza, Vasile Mălinescu, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac şi alţii.

Cea mai mare parte a burgheziei însă, legată prin interese economice de moşierime şi temîndu-se de mase, dorea o Unire „de sus" obţinută cu binecuvîntarea boierimii. În ciuda demagogiei pe care o desfăşurau în jurul problemelor libertăţilor şi drepturilor democratice, exponenţii acestei părţi a burgheziei ocoleau reforma esenţială ce se cerea rezolvată în acea perioadă — reforma agrară alunecînd tot mai mult pe calea compromisului cu moşierimea, pe socoteala ţărănimii.

O mare parte a boierimii, căutînd să-şi menţină poziţia dominantă şi în noul stat unitar, a aderat, sub presiunea forţelor unioniste, la ideea Unirii. Teama că Unirea ar putea să pună în primejdie privilegiile lor de clasă, relaţiile feudale, i-a făcut însă pe mulţi dintre boieri să devină antiunionişti înverşunaţi.

În divanurile ad-hoc, în care a existat o majoritate prounionistă, boierimea se pronunţă pentru Unire, opunîndu-se însă cu îndîrjire oricărei încercări de a se aduce în discuţie problema agrară.

Ciocnirea de interese dintre marile puteri în această parte a Europei a făcut ca nici una din ele să nu fie indiferentă faţă de problema Unirii Ţărilor Romîne.

Potrivnice Unirii erau Turcia, Anglia, Austria. Turcia se temea că Unirea va primejdui dominaţia sa de veacuri asupra Ţărilor Romîne, Anglia era interesată în menţinerea imperiului otoman, atît pentru că în acest fel spera să împiedice creşterea influenţei Rusiei, cît şi pentru că imperiul otoman, care-i era subordonat, reprezenta pentru ea o vastă piaţă de desfacere şi o importantă poziţie strategică : ea a sprijinit Turcia,

www.dacoromanica.ro

pronunțîndu-se pentru menținerea separației principatelor. Austria, care urmărea expansiunea spre răsărit, considera Unirea Țărilor Romîne un obstacol în calea acestor planuri.

Unirea a fost sprijinită de Rusia și Franța.

Interesele guvernului țarist, de slăbire a imperiului otoman, de înlăturare a influenței Austriei din țările romîne, ca și din alte țări ale peninsulei Balcanice, coincideau în mod obiectiv cu năzuințele poporului romîn de a-și făuri un stat național unitar. În ce privește Franța, ea căuta, prin sprijinul dat Unirii să-și asigure o formație statală dependentă de interesele ei și un debușeu economic în sud-estul Europei.

Un factor important în realizarea Unirii a fost profunda simpatie și solidaritatea forțelor democratice înaintate din mai toate țările europene — democrații revoluționari ruși, în frunte cu Cernîșevski, Dobroliubov, mișcarea democratică din Franța, luptătorii pentru unitatea națională a Italiei, Germaniei. „A sosit momentul renașterii acestei țări bogate, cu dărnicie înzestrată de natură" — scria în 1858 revista rusă Sovremennik. În editorialul din ianuarie 1859 al aceleași reviste, Cernîșevski, dînd glas sentimentelor poporului rus, arăta : „Rusia simpatizează cu dorința poporului romîn de a se uni într-un singur stat. Simpatia se preface în speranță ...".

Ca urmare a luptei poporului romîn, a poziției favorabile Unirii a unora din puterile europene, a sprijinului și presiunii opiniei publice internaționale, Congresul de la Paris, convocat în 1856 pentru încheierea păcii în urma războiului din Crimeea, a hotărît să fie consultată populația din cele două principate cu privire la organizarea lor definitivă, prin convocarea unor divanuri speciale — ad-hoc — constituite din reprezentanți ai tuturor claselor societății.

Masele populare din principate și-au dat din plin aportul la lupta pentru o majoritate unionistă în Divanuri. Datorită uriașului lor protest, exprimat prin mii și mii de petiții, datorită intervențiilor pe plan diplomatic ale puterilor europene favorabile Unirii, încercarea de a falsifica alegerile din Moldova făcută de caimacamul antiunionist Vogoride a fost zădărnicită. Noile alegeri din Moldova, ca și alegerile din Țara Romînească au trimis în Divanuri o impunătoare majoritate unionistă.

În divanurile ad-hoc a răsunat cu putere dorința de unire a poporului romîn. Reprezentanții boierimii și ai majorității burgheziei s-au împotrivit însă propunerilor de reforme sociale exprimate de puținii deputați ai țăranilor. Conferința internațională ținută la Paris în 1858, luînd în discuție rezultatele dezbaterilor din divanuri, n-a ținut seama de votul lor pentru Unire. Convenția de la Paris, adoptată de Conferință ca statut de organizare a Principatelor, prevedea doar constituirea unei Comisii Centrale de Unificare Legislativă la Focșani, a unei Curți de Casație și Justiție. Principatele continuau să rămînă despărțite, păstrînd în fruntea lor doi domni, două guverne, două adunări. Poporul romîn a găsit însă calea de a învinge aceste piedici. Hotărîrea lui de a înfăptui Unirea s-a exprimat în intensificarea acțiunilor cu caracter unionist al maselor populare în perioada ce a precedat deschiderea adunărilor elective care trebuiau să aleagă pe domnii Moldovei și Țării Romînești.

www.dacoromanica.ro

Dejucînd uneltirile marilor boieri, adunarea electivă a Moldovei, în majoritate unionistă, alese, la 5 ianuarie 1859, ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Cuza, care se manifestase ca un participant activ la mişcarea revoluţionară din 1848 şi ca un luptător înflăcărat pentru cauza Unirii. Această alegere a fost întîmpinată de masele populare cu entuziasm. Scriitorul N. Gane, descriind alegerea lui Cuza, la care fusese de faţă, arăta că : „strigătul de entuziasm care izbucni în acele momente din piepturile tuturor nu se poate descrie".

În Ţara Romînească, în adunarea electivă pătrunsese o majoritate reacţionară. Dar, în sprijinul minorităţii unioniste din adunări s-au ridicat masele populare — meseriaşi, lucrători, calfe, negustori, care constituiau majoritatea populaţiei Bucureştilor, mii de ţărani din împrejurimile oraşului, hotărîţi să paralizeze acţiunile potrivnice Unirii ale guvernului şi deputaţilor conservatori. „Ca o mare vie, ale cărei valuri abia se puteau mişca şi care ameninţau să năvălească pe uşi şi pe ferestre în cameră ca să-şi susţină drepturile şi principiul său" — astfel înfăţişează un contemporan mulţimea care pătrunsese cu forţa în curtea clădirii din dealul Mitropoliei, unde îşi ţinea lucrările adunarea. Trupele trimise ca să împrăştie masele se solidarizează cu poporul.

„Presiunea poporană — relatează istoricul A. D. Xenopol — care în ziua precedentă se făcuse numai cît în sens negativ, de a nu se alege vreun reprezentant al formaţiilor trecutului, în ziua de 24 ia un caracter pozitiv, acela de a se alege domnul Moldovei".

În noaptea de 23 spre 24 după două zile de discuţii furtunoase ţinute sub presiunea mulţimii adunate în străzi, deputaţii partidei naţionale, întruniţi în şedinţă secretă, se pronunţă pentru alegerea lui Alexandru Ioan Cuza. Propunerea îndoitei alegeri a fost acceptată de deputaţii conservatori, care, după cum relatează consulul austriac Eder, se temeau că dacă nu vor vota pentru Unire", nu vor părăsi în viaţă sala de şedinţe".

Prin alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei şi Ţării Romîneşti, Unirea era înfăptuită. În întreaga ţară, victoria Unirii a stîrnit un uriaş val de bucurie şi entuziasm.

Unirea deplină pe plan administrativ a fost realizată însă abia la 24 ianuarie 1862, cînd, înfrîngîndu-se împotrivirea puterilor antiunioniste, s-a putut alcătui primul guvern unit şi prima adunare a Romîniei.

★

Unirea Ţării Romîneşti cu Moldova reprezintă o verigă importantă în lanţul luptelor seculare duse de poporul nostru pentru împlinirea idealurilor sale de independenţă naţională, de înlăturare a asupririi şi exploatării, de făurire a unei vieţi luminoase pentru toţi cei ce muncesc.

Unirea a pus temelia statului naţional unitar romîn, a însemnat actul de naştere a Romîniei moderne. Înfăptuirea Unirii a fost premisa pentru scuturarea jugului otoman în 1877 şi cucerirea independenţei naţionale, condiţie vitală a existenţei oricărui popor.

www.dacoromanica.ro

Împreună cu reformele care i-au urmat, unificarea națională a dus la limitarea relațiilor feudale, la lărgirea relațiilor de producție capitaliste, la dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție.

Astfel, actul Unirii a deschis o nouă etapă în dezvoltarea istorică a poporului romîn, avînd adînci urmări pe plan politic, economic, social.

Marele făuritor al Unirii Țărilor Romîne a fost poporul muncitor, masele de țărani și orășeni. Lupta pentru realizarea Unirii, dusă de spiritele cele mai înaintate ale vremii a fost încununată de succes tocmai pentru că corespundea aspirațiilor maselor. Contribuția hotărîtoare a maselor la înfăptuirea Unirii a fost minunat exprimată de M. Kogălniceanu, în răspunsul dat într-o ședință a adunării celor ce încercau să atribuie meritul Unirii persoanei lor : „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că e actul său individual, proprietatea sa exclusivă ; *unirea e actul energic al întregii națiuni romîne*... și de aceea, domnilor, nici chiar domnitorului (Alexandru Ioan Cuza) dar încă unui simplu particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de-a zice că el a făcut singur unirea. *Nu, domnilor, unirea națiunea a făcut-o*...".

Burghezia și moșierimea, ideologii lor au încercat să ascundă rădăcinile istorice reale ale acestui important moment din viața poporului nostru și în special rolul hotărîtor pe care l-a avut în înfăptuirea Unirii lupta maselor, însuflețite de năzuințe progresiste, revoluționare.

Falsificînd adevărul istoric, ideologii burgheziei au căutat să înfrumusețeze rolul jucat de burghezie, să estompeze poziția reacționară pe care a avut-o cea mai mare parte a ei față de reformele sociale menite să asigure progresul multilateral al țării și în primul rînd față de reforma esențială pentru lichidarea rînduielilor feudale — reforma agrară.

Faptele dovedesc însă că cea mai mare parte a burgheziei, care încă din timpul revoluției de la 1848 căutase să-și rezolve interesele ei înguste de clasă printr-un compromis cu moșierimea, a mers mai departe pe acest drum, încheind o alianță tot mai strînsă cu moșierimea împotriva poporului.

Atitudinea față de reforma agrară a acestei părți a burgheziei s-a văzut limpede în divanurile ad-hoc, cînd Ion C. Brătianu a încercat să-l împiedice pe deputatul țăranilor din Rm. Sărat, Gheorghe Lupescu, să expună suferințele și dorințele țăranilor, sub pretext că „țăranii trebuie să jertfească păsurile lor particulare pentru ale țării", că în trecut „toți am suferit de la mari pînă la mici", ba chiar că domnitorii au suferit „mai mult decît țăranii de la plug".

După Unire, această parte a burgheziei, împreună cu moșierimea, înșelînd nădejdile țărănimii, a recurs la tot felul de manevre pentru a tărăgăna rezolvarea problemei agrare, ceea ce a făcut să se ascută și mai mult contradicțiile sociale, a determinat izbucnirea unui șir întreg de răscoale țărănești. Susținînd formula moșierimii în problema agrară și anume emanciparea clăcașilor fără împroprietărire — ea s-a împotrivit cu înverșunare legii rurale a lui Kogălniceanu, neadmițînd nici acea reformă parțială, propusă de elementele mai avansate ale burgheziei, care în limitele poziției unor democrați burghezi, exprimau tendințe obiective de progres social. I. C. Brătianu, în articolul său *Cestiunea clăcașilor* a

www.dacoromanica.ro

vorbit despre reforma agrară propusă de Kogălniceanu — pe care o socotea silnică, ilegală, — ca despre „o suflare ciumoasă", o rătăcire, în care „mişelia ajutată de diavoli se muncesc să ne împingă".

În încercarea de a împiedica reforma agrară, forţele sociale cele mai reacţionare au ajuns pînă la a cere sprijinul asupritorilor otomani, chemîndu-i — după cum se arată într-o scrisoare a boierului Constantin Şuţu — „să se milostivească să izbăvească... prin biruitoarele sale oşti şi să scape provinciile de lepra sanculoţilor, al căror şef este prinţul (Cuza) şi adjutantul său, primul ministru (Kogălniceanu), visul dracului!" Este încă un exemplu, între atîtea altele, din care se vede cît se poate de clar că pentru a-şi apăra interesele lor de clasă, clasele exploatatoare n-au ezitat să calce în picioare interesele naţionale, să se unească cu cotropitorii şi asupritorii străini care timp de veacuri au ţinut poporul sub un jug nemilos. Iată adevărata faţă a „patriotismului" claselor exploatatoare!

În faţa împotrivirii monstruoasei coaliţii, Al. I. Cuza şi M. Kogălniceanu n-au putut înfăptui reforma agrară decît pe calea unei lovituri de stat. Unite strîns în „monstruoasa coaliţie", moşierimea şi burghezia reacţionară l-au înlăturat ulterior pe Cuza printr-un complot, au înscăunat dinastia Hohenzollern-ilor, care s-a dovedit a fi un cîine de pază credincios al dominaţiei burghezo-moşiereşti, al intereselor claselor exploatatoare şi ale capitalului străin, un înăbuşitor sîngeros al luptei revoluţionare a maselor. „Monstruoasa coaliţie" s-a menţinut pînă în ultima clipă de existenţă a regimului burghezo-moşieresc, împiedicînd desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice, determinînd păstrarea unor puternice rămăşiţe feudale în economie, menţinerea ţării într-o stare de adîncă înapoiere economică şi culturală, de dependenţă faţă de marile puteri capitaliste.

Pe măsura dezvoltării capitalismului, în ţara noastră se închega şi creştea numericeşte o clasă nouă, clasa cea mai avansată a societăţii — proletariatul. În vreme ce exploatatorii strîngeau din sudoarea oamenilor muncii averi fabuloase, muncitorii n-aveau parte decît de salarii de foame şi amenzi, de şomaj, umilinţa bătăii şi a carcerelor. Eroica luptă revoluţionară a clasei muncitoare, care căpăta o vigoare şi o forţă tot mai mare, n-a putut fi înăbuşită nici de ocne şi închisori, nici de rafalele mitralierelor care au secerat pe fiii clasei muncitoare la 13 Decembrie 1918 în Piaţa Teatrului Naţional, în 1929 la Lupeni, în 1933 la Grivita.

Lipsită de pămînt, ţărănimea era adusă la sapă de lemn de jaful şi samavolniciile moşierilor, fabricanţilor, negustorilor, chiaburilor, perceptorilor. Atunci cînd mînia şi revolta ei au răbufnit cu tărie, în 1907, tunurile regimului asupritorilor au secerat 11 000 de vieţi de ţărani. Înăbuşind în sînge răscoalele ţărăneşti pentru pămînt, clasele exploatatoare au înăsprit şi mai mult jecmănirea maselor muncitoare de la sate. Potrivit însăşi statisticilor oficiale ale regimului burghezo-moşieresc, în 1930 un număr de 12 mii moşieri deţineau tot atîta pămînt cît 2 milioane şi jumătate de gospodării ţărăneşti. La sate domneau neştiinţa de carte şi mizeria, agricultura se afla într-o stare generală de grea înapoiere.

În ţară domnea reacţiunea politică cea mai deşănţată. Chiar şi puţinele, ciuntitele drepturi şi libertăţi democratice pe care masele izbu-

www.dacoromanica.ro

tiseră să le cucerească erau falsificate, ciopîrțite, reduse la nimic. Teroarea s-a dovedit metoda favorită de guvernare a claselor exploatatoare din Romînia.

Burghezia și moșierimea alunecau tot mai mult pe panta trădării independenței naționale. Dominația coaliției burghezo-moșierești, menținerea rămășițelor feudale creau condiții prielnice pentru aservirea țării imperialiștilor străini, aservire care a culminat cu pierderea deplină a independenței naționale, vîndută călăilor hitleriști. Imperialiștii străini se sprijineau pe clasele exploatatoare din Romînia, clasele exploatatoare se sprijineau pe imperialiști. Mînă în mînă, și unii și ceilalți jefuiau tîlhărește bogățiile țării, munca poporului.

Steagul luminos al eliberării din robia națională și socială l-a ridicat proletariatul, singura clasă consecvent revoluționară, exponentă a intereselor întregului popor.

Ajutat frățește de popoarele marii Uniuni Sovietice, poporul romîn, călăuzit de partidul marxist-leninist al clasei muncitoare, și-a luat soarta în propriile sale mîini, dobîndind pentru prima dată în istoria sa o adevărată independență și suveranitate națională.

În alianță cu țărănimea muncitoare și unind strîns în jurul ei toate forțele patriotice, clasa muncitoare, sub conducerea partidului a izgonit de la cîrma țării clasele exploatatoare, a instaurat regimul democrat-popular, făurind Republica Populară Romînă, stat al celor ce muncesc de la orașe și sate.

În orînduirea democrat-populară — rod al luptelor poporului — oamenii muncii, odinioară asupriți și exploatați, au devenit stăpîni pe propria lor soartă. Pămîntul, pentru care țărănimea a vărsat în decursul veacurilor atîta sînge și lacrimi, aparține azi celor ce-l muncesc. Mijloacele de producție din industrie, transporturi, avuțiile din străfundul pămîntului sînt azi în stăpînirea poporului muncitor.

Muncitorii, țăranii muncitori, intelectualii conduc treburile statului. Cuvîntul lor răsună cu putere în toate problemele mersului înainte al țării, iar voința lor este înfăptuită de către Marea Adunare Națională, guvern, sfaturile populare, toate organele statului democrat-popular.

Orînduirea democrat-populară a creat condițiile unei propășiri economice și culturale fără precedent. Poporul nostru cinstește centenarul Unirii în plin avînt al construirii vieții sale noi, socialiste.

Prin traducerea în viață a politicii partidului, expresie a intereselor vitale ale poporului, sînt lichidate pas cu pas urmele înapoierii moștenite de la regimul burghezo-moșieresc. Țara noastră, altă dată redusă la rolul de hinterland agrar și furnizor de materii prime pentru țările imperialiste, se transformă într-o țară industrială înaintată, cu o agricultură mecanizată.

Acesta este rezultatul înfăptuirii cu entuziasm de către întregul nostru popor muncitor a politicii leniniste a partidului, de industrializare socialistă a țării, de transformare socialistă a agriculturii. Așa cum a subliniat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, „partidul arată oamenilor muncii că victoria deplină a socialismului în patria noastră, asigurarea satisfacerii nevoilor crescînde materiale și culturale ale celor ce muncesc este cu putință numai prin concentrarea eforturilor poporului muncitor condus

www.dacoromanica.ro

de partid către sarcinile sporirii continue a forțelor de producție, industrializării socialiste a țării și transformării socialiste a agriculturii, utilării cu tehnica avansată a industriei și agriculturii, ridicării continue a productivității muncii".

Înfăptuirea cu succes a sarcinilor mărețe puse de Congresul al II-lea al partidului nostru, de plenarele Comitetului Central deschide perspective luminoase în fața poporului nostru, care în frunte cu minunata noastră clasă muncitoare, sub conducerea încercată a partidului, merge cu încredere înainte pe drumul socialismului, biruind greutățile din calea sa.

Ne exprimăm convingerea nestrămutată că munca plină de avînt și abnegație a poporului nostru muncitor va da tot mai multe roade, asigurînd bunăstarea celor ce muncesc și înflorirea patriei.

★

Importantele realizări ale țării noastre în construcția pașnică — rod al eforturilor pline de abnegație desfășurate de poporul romîn sub conducerea partidului — au devenit cu putință în condițiile unei schimbări radicale a situației poporului romîn nu numai pe plan intern, dar și pe plan extern. Romînia este membră egală în drepturi a marii familii frățești a țărilor socialiste. Pentru R. P. Romînă ca și pentru celelalte țări socialiste, legăturile de strînsă colaborare și într-ajutorare tovărășească dintre ele, sprijinul prietenesc, multilateral de care beneficiază din partea Uniunii Sovietice reprezintă un inepuizabil izvor de forță și securitate, un puternic factor de progres. Cu îndreptățită bucurie vede poporul romîn că succesele sale aduc o contribuție reală la întărirea sistemului mondial socialist, că ele fac parte din imaginea însuflețitoare pe care o înfățișează lumii dezvoltarea tuturor țărilor socialiste.

Victoriile epocale ale Uniunii Sovietice în construcția comunismului, mărețul ei plan septenal care inaugurează pe această cale o etapă de însemnătate istorică pentru destinele întregii omeniri, umplu de admirație și mîndrie inimile oamenilor muncii, ale iubitorilor de progres de pretutindeni. Peste cîteva zile se va deschide la Moscova cel de-al XXI-lea Congres al P. C. U. S. — congres al construirii desfășurate a comunismului. De la această tribună adresăm congresului un frățesc salut și urăm poporului sovietic noi și noi victorii strălucite în opera măreață de construire a comunismului. Mari succese în dezvoltarea economică și culturală înregistrează R. P. Chineză și toate celelalte țări în care popoarele își făuresc, printr-o vastă operă de construcție pașnică o viață nouă, socialistă.

Permiteți-mi să mă folosesc de acest prilej pentru a reafirma atașamentul nedezmințit al poporului și guvernului romîn față de cauza păcii și coexistenței pașnice, a colaborării și prieteniei între toate popoarele.

În ultima vreme, pe arena mondială s-au înregistrat noi și importante schimbări, care au determinat o puternică creștere și întărire a forțelor păcii. Mase tot mai impunătoare de oameni din diferite țări ale lumii, inclusiv reprezentanți ai unor largi cercuri burgheze, se pronunță împo-

www.dacoromanica.ro

triva politicii „de pe poziții de forță" și a războiului rece cerînd stabilirea unui climat de încredere între state și dezaprobînd acțiunile acelor cercuri din Occident care mizează pe agravarea încordării internaționale.

Actuala desfășurare a evenimentelor internaționale dovedește încă o dată rolul imens, hotărîtor pe care-l au în preîntîmpinarea primejdiei unui nou război succesele Uniunii Sovietice și ale celorlalte țări ale lagărului socialist în construcția pașnică, întărirea continuă a puterii lor, eforturile lor neobosite îndreptate spre slăbirea încordării și normalizarea relațiilor între state.

Alături de toate țările lagărului socialist unit și puternic, Republica Populară Romînă militează activ pentru promovarea păcii și colaborării internaționale. Țara noastră a fost și rămîne o adeptă hotărîtă a reglementării problemelor internaționale pe baza tratativelor și înțelegerii între statele interesate — singura bază realistă, corespunzătoare intereselor vitale ale popoarelor.

De o deosebită însemnătate pentru preîntîmpinarea pericolului unui război atomic este realizarea unei înțelegeri între state cu privire la reducerea înarmărilor și, în primul rînd, cu privire la încetarea imediată a experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen. De aceea țara noastră sprijină pe de-a întregul lupta perseverentă a Uniunii Sovietice pentru realizarea acestui obiectiv și care își găsește expresia în activitatea delegației sovietice la actuala conferință de la Geneva a reprezentanților U.R.S.S., S.U.A. și Angliei. Ne exprimăm speranța că în cele din urmă delegațiile puterilor occidentale la conferința de la Geneva vor adopta o poziție mai constructivă, astfel încît conferința să îndreptățească așteptările popoarelor care cer încetarea definitivă a experiențelor cu armele nucleare.

Spre regretul popoarelor iubitoare de pace, tratativele de la Geneva cu privire la măsurile pentru preîntîmpinarea unui atac prin surprindere, tratative la care a participat și țara noastră, s-au întrerupt fără a se ajunge la vreo hotărîre practică. Călăuzindu-se după interesele păcii și securității generale, guvernul romîn se pronunță pentru reluarea neîntîrziată a acestor tratative, declarîndu-se gata să facă tot ce depinde de el pentru găsirea unor căi de ieșire din impasul în care s-a ajuns.

Republica Populară Romînă acordă o mare atenție problemelor de soluționarea cărora depind pacea și securitatea în Europa. Ca și celelalte popoare europene, poporul romîn nu poate rămîne indiferent în fața pericolului ce-l creează remilitarizarea accelerată a Germaniei occidentale, reînvierea militarismului agresiv care într-un trecut nu prea îndepărtat a cotropit și pustiit pămîntul Europei. În actualele împrejurări țărilor care au participat în cel de-al doilea război mondial la lupta antihitleristă, le revine o mare răspundere în adoptarea grabnică de măsuri menite să prevină o nouă agresiune din partea militarismului german și care, ținînd întrutotul seama de interesele poporului german, să asigure dezvoltarea lui într-o Germanie pașnică și democratică.

Tocmai unor astfel de țeluri servesc importantele inițiative ale Uniunii Sovietice în problema încheierii tratatului de pace cu Germania și în problema normalizării situației din Berlin, ca și propunerea construc-

www.dacoromanica.ro

tivă a R. D. Germane cu privire la crearea unei confederații a celor două state germane. Sprijinind pe de-a întregul aceste inițiative, guvernul și poporul romîn nutresc convingerea nestrămutată că traducerea lor în viață va avea o puternică influență pozitivă asupra întregii situații din Europa, contribuind totodată la înfăptuirea năzuințelor poporului german spre restabilirea unității sale naționale.

Ca și celelalte țări ale lagărului socialist, Republica Populară Romînă este convinsă că o colaborare pașnică normală între state, indiferent de sistemul social-politic căruia îi aparțin, intensificarea schimburilor economice între ele, sînt puternici factori de pace și progres. De aceea, țara noastră se pronunță pentru înlăturarea oricăror restricții sau discriminări în relațiile economice internaționale, își reafirmă hotărîrea de a-și continua eforturile îndreptate spre lărgirea schimburilor sale economice și culturale cu toate țările, pe baza egalității în drepturi și a avantajului reciproc.

Desigur, dezvoltarea unor asemenea relații pe plan internațional poate avea loc numai pe baza respectării reciproce stricte a independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne ale altor popoare. Poporul romîn, care pe timpul vechilor regimuri a cunoscut direct efectul relațiilor de inegalitate cu puterile imperialiste, care a simțit pe propria sa piele jugul străin, își exprimă solidaritatea deplină cu lupta de eliberare a popoarelor asuprite și sprijină dreptul popoarelor care și-au cucerit independența națională, de a-și rîndui viața fără nici un amestec dinafară, de a-și dezvolta economia și cultura, potrivit năzuințelor și intereselor lor.

Ne exprimăm convingerea că prin lupta lor unită, forțele în continuă creștere ale păcii vor face ca pînă la urmă pe arena internațională să triumfe spiritul rațiunii și înțelegerii, potrivit intereselor de pace și securitate ale tuturor popoarelor.

★

Astăzi, cînd sărbătorim împlinirea a 100 de ani de la importantul act al Unirii, ne mîndrim că eroica noastră clasă muncitoare, partidul ei, s-au dovedit exponenții celor mai scumpe năzuințe ale poporului, adevărații continuatori ai celor mai bune tradiții naționale, tradițiile luptei pentru un viitor luminos al celor ce muncesc. Preluînd steagul libertăților democratice și al independenței naționale trădat de burghezie, și înălțîndu-l tot mai sus, clasa muncitoare, în frunte cu partidul ei, călăuzește întregul popor muncitor spre victoria socialismului.

Cea mai de preț cucerire a poporului, încununarea luptei sale seculare, este puterea celor ce muncesc. Datoria noastră sfîntă este să întărim neîncetat puterea populară, temelia și pavăza tuturor marilor noastre victorii.

Cuceririle noastre au fost cu putință pentru că în fruntea poporului muncitor se află un conducător încercat — trup din trupul poporului muncitor — a cărui politică se inspiră din învățătura atotbiruitoare a marxism-leninismului și exprimă interesele vitale ale celor ce muncesc: Partidul Muncitoresc Romîn. În jurul partidului, întregul popor își strînge

www.dacoromanica.ro

rîndurile într-o unitate de nezdruncinat, unitate întemeiată pe alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, pe frăția dintre poporul romîn și naționalitățile conlocuitoare.

În strînsă unitate cu toate țările lagărului socialist, poporul romîn păşeşte înainte cu avînt, sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn, pe calea arătată de ideile marxism-leninismului, care exprimă interesele vitale ale oamenilor muncii, — hotărît să obțină victoria deplină în lupta pentru socialism, să ridice patria sa pe culmile cele mai înalte ale progresului.

Trăiască scumpa noastră patrie — Republica Populară Romînă !

Trăiască Partidul Muncitoresc Romîn, forța conducătoare a poporului în lupta pentru socialism !

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A UNIRII

DE

ACADEMICIAN A. OȚETEA

Unirea Principatelor, al cărei centenar l-am serbat la 24 ianuarie, a însemnat o cotitură radicală în istoria poporului nostru. Prin unirea Moldovei și Țării Românești s-au pus bazele statului național, care avea să se numească România și care, la 1 decembrie 1918, avea să-și găsească desăvîrșirea prin unirea cu Transilvania.

Contemporanii care au înfăptuit acest măreț act au salutat în ziua de 24 ianuarie 1859 „ziua cea mare a veacului", „cea mai frumoasă zi a neamului românesc", „ziua renașterii noastre naționale"[1].

Posteritatea a confirmat aprecierile entuziaste ale contemporanilor, fiindcă, realizînd unirea după cinci veacuri de dezbinare, de suferințe, și de umilințe, poporul român a schimbat hotărît cursul istoriei sale și fiindcă în unirea din 1859 se cuprindeau virtual celelalte două mari acte ale veacului : împroprietărirea țăranilor și independența politică a României.

Unii istorici străini (W. G. East, T. W. Riker, R. W. Seton-Watson)[2] au atribuit meritul principal al Unirii sprijinului unor puteri din afară, îndeosebi, lui Napoleon III. Fără să negăm meritul lucrărilor acestor învățați, nici valoarea concursului pe care l-a primit Unirea din partea unor mari puteri, în primul rînd din partea Franței și Rusiei, nu putem împărtăși o teză care înfățișează Unirea ca rezultatul rivalităților politice și combinațiilor diplomatice ale marilor puteri.

Unirea țărilor române a fost rezultatul întregii dezvoltări a poporului nostru. Statul, care și-ar fi datorat existența nu creșterii forțelor sale interne, ci numai unui concurs favorabil de împrejurări externe, n-ar fi avut nici trăinicia, nici forța de atracție care să facă din el centrul de gravitate al întregului nostru popor.

---

[1] D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, București, 1912, p. 357 (Declarațiile lui M. Kogălniceanu și Gh. Sturdza).

[2] W. G. East, *The Union of Moldavia and Wallachia*, Cambridge, 1929—T.W. Riker, *The making of Roumania*, Oxford, 1931,—R. W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains*, Paris, 1937.

www.dacoromanica.ro

Se pune însă aici o întrebare tulburătoare : de ce Moldova și Țara Romînească, vecine și identice ca populație, limbă, legi și obiceiuri, au rămas separate și adesea rivale timp de cinci sute de ani și nu s-au unit decît în 1859 ?

Moldova și Țara Romînească s-au unit abia la mijlocul secolului al XIX-lea, fiindcă abia atunci poporul romîn a devenit o națiune. Elementele constitutive ale națiunii nu apar în același timp și nu se îmbină într-o unitate organică decît la un anumit stadiu de dezvoltare a unui popor. Națiunea e o categorie istorică, definită de marxism ca „o comunitate stabilă, constituită istorice̦ște, de limbă, de teritoriu, de viață economică și de constituție sufletească, care se exprimă în comunitatea culturii". Numai cînd aceste patru elemente se vor fi îmbinat se va putea vorbi de națiune romînă și de stat național romîn.

I. UNITATEA TERITORIALĂ

Unele din elementele constitutive ale națiunii romîne, cum sînt cadrul geografic sau teritorial și comunitatea de limbă, au existat cu veacuri înainte de Unire. Statul a precedat națiunea. Au existat chiar două state romîne înainte de a fi existat o națiune romînă, și aceste două state au trăit separate și adesea rivale timp de cinci sute de ani, fără ca locuitorii să fi simțit nevoia și să fi manifestat voința de a se uni într-un singur stat.

Unitatea romînă n-a fost produsul geografiei, ci al unor lungi prefaceri interne. Numai istoria ne poate explica de ce, în acest cadru istoric atît de unitar, abia în secolul al XIV-lea s-au constituit, nu un stat național unitar, ci două state feudale, fără Transilvania, și de ce aceste două state nu s-au unit decît în secolul al XIX-lea.

În apusul Europei, după oprirea ultimelor incursiuni arabe, maghiare și normande, din secolul al X-lea, societatea s-a putut dezvolta regulat fără pustiirile și deplasările de populație care, în părțile noastre, au constituit cursul obișnuit al vieții. Statele feudale au putut să se transforme, încă din secolul al XVI-lea, în state naționale. În părțile noastre, migrațiile s-au prelungit pînă în secolul al XIII-lea, iar în secolul al XV-lea au apărut turcii. Primele formații politice romîne nu s-au putut închega în state feudale decît după contenirea atacurilor tătărești sau în luptă cu ultimele lor resturi cînd Transilvania fusese deja încorporată în statul maghiar și cînd influența politică și economică a Ungariei și Poloniei a dat celor două țări romîne, constituite în secolul al XIV-lea, direcții de dezvoltare deosebite. Apoi, abia închegate, Țara Romînească și Moldova au trebuit să se închine la turci.

Suzeranitatea otomană a întărit și a prelungit relațiile feudale dominante. Lipsite de o viață urbană adevărată și de o clasă mijlocie puternică, țările romîne nu s-au putut ridica la ideea unirii într-un singur stat. În condițiile feudalismului, care înseamnă particularism economic și politic, nu putea fi vorba de unire reală și trainică. Numai cînd dezvoltarea relațiilor capitaliste a făcut din teritoriul celor două Principate o piață unică, unirea lor politică s-a impus ca o necesitate istorică.

www.dacoromanica.ro

II. CONŞTIINŢA COMUNITĂŢII DE ORIGINE ŞI DE LIMBĂ

Al doilea element constitutiv al naţiunii, şi cel mai evident, e limba. Membrii unui popor se recunosc în primul rînd prin faptul că vorbesc aceeaşi limbă şi tot prin limbă se disting de alte popoare. În ciuda separatismului politic, poporul romîn a avut totdeauna conştiinţa comunităţii de origine şi de limbă. Cea mai veche manifestare datează din secolul al XV-lea. În mesajul său către senioria veneţiană, prezentat la 2 mai 1478, Ştefan cel Mare arată că el n-ar fi suferit la Războieni acea mare înfrîngere, dacă puterile creştine nu l-ar fi părăsit şi dacă n-ar fi fost atacat din trei părţi de turci, de tătari şi de „cealaltă Ţară Romînească" (*l'altra Vlachia*). Expresia *l'altra Vlachia* e o dovadă că, încă din secolul al XV-lea, moldovenii şi muntenii aveau conştiinţa comunităţii lor etnice. Marele domn aplică termenul de Valahia şi Moldovei, nu numai Ţării Romîneşti, dovadă că o ştia locuită de oameni de aceeaşi limbă, ca şi moldovenii [1].

La comunitatea de limbă se adaugă, cu un veac înainte de cronicari, conştiinţa comunităţii de origine. Italianul Francesco della Valle, care l-a însoţit pe Alois Gritti, în 1532, la curtea domnească de la Tîrgovişte, a aflat de la călugării mănăstirii Dealu, că locuitorii acestei ţări îşi trag originea şi numele de la legionarii lui Traian, care, după ce au cucerit Dacia şi au prefăcut-o în provincie romană, au lăsat locuitorilor numele de romîni şi „limba lor se deosebeşte puţin de limba noastră italiană" [2].

Ideea descendenţei romînilor din coloniştii lui Traian şi caracterul latin al limbii noastre erau deci, încă din secolul al XVI-lea, familiare în cercurile noastre clericale.

Cronicarii din secolele XVII şi XVIII au reluat ideea şi, sub influenţa umanismului, au dezvoltat-o. Grigore Ureche, Miron Costin, Cantemir şi stolnicul Constantin Cantacuzino afirmă puternic comunitatea de origine şi de limbă care uneşte toate fracţiunile poporului romînesc, indiferent de stăpînirile politice care le despart.

Dar din această conştiinţă foarte limpede a comunităţii de limbă şi de origine, nici Miron Costin, nici Dimitrie Cantemir nu s-au gîndit, şi în condiţiile vieţii feudale nu se puteau gîndi, să facă un principiu politic şi să tragă concluzia că romînii au *dreptul* să se unească într-un singur stat. Nici comunitatea de credinţă care a însufleţit rezistenţa faţă de stăpînirea otomană n-a dus la ideea necesităţii şi legitimităţii unirii politice. Conştiinţa comunităţii de limbă, de origine şi de credinţă nu formează încă o naţiune. Romînii din Transilvania, cu toată forţa conştiinţei lor naţionale, nu formau în cadrul statului ungar o naţiune, ci o naţionalitate. Ei n-aveau cu romînii din Moldova şi Ţara Romînească o viaţă comună care nu se poate concepe în afară de un cadru geografic, de un teritoriu comun, şi de o stăpînire identică. Pentru ca toţi romînii să formeze o naţiune a fost nevoie ca ei să aibă un teritoriu comun, o viaţă economică comună care să facă din diferitele regiuni ale teritoriului comun o unitate organică. Şi

[1] I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1913, p. 344—349.
[2] Bulletin de la Section Historique de l'Academie Roumaine, vol. XVI, p. 55.

www.dacoromanica.ro

mai era nevoie ca în urma dezvoltării unei culturi naționale, sentimentul comunității de origine și de limbă, să se transforme într-o puternică voință de a trăi împreună.

III. COMUNITATEA VIEȚII ECONOMICE

Aceste condiții nu s-au putut realiza decît o dată cu destrămarea feudalismului, de care era legată economia locală și stăpînirea politică a unei clase restrînse, aceea a boierilor. Unirea Principatelor s-a pus abia după revoluția din 1848, care a marcat ascensiunea unei noi clase și începutul unei noi orînduiri sociale, capitaliste.

Elementele acestei orînduiri au apărut și la noi în cadrul vechii orînduiri feudale, sub forma comerțului de cereale și a exportului de vite. Venalitatea slujbelor și arendarea vămilor și exportului de sare au fost de asemenea o sursă bogată de acumulare primitivă. După suprimarea monopolului turcesc prin pacea de la Adrianopol (1829) produsele noastre agricole pătrund în circuitul comerțului mondial și îmbogățesc pe moșieri și pe negustori. Prețul grînelor crește și proprietarii caută să reducă pămîntul lăsat în folosința clăcașilor și să transforme mari întinderi de pășuni în terenuri arabile. În cîțiva ani numai, suprafața terenurilor arabile crește cu o cincime, iar producția de cereale se dublează.

În același timp, pe lîngă întrebuințarea clăcii pentru producția de cereale marfă, care în răsăritul Europei a fost forma de pătrundere a capitalismului în agricultură, apar și alte forme tipic capitaliste, cum e arendășia, care înseamnă investiție de capital în agricultură, creditul sub forma lui cea mai primitivă, cămătăria, și munca salariată.

Producătoare de materii prime și de produse alimentare pentru piața occidentală, țările romîne devin în același timp o piață de desfacere avantajoasă pentru țările industriale din Apus, a căror capacitate de producție fusese înzecită în urma revoluției industriale. La mijlocul secolului al XIX-lea, țările romîne importau din Anglia mai multe mărfuri decît toată Turcia europeană. Or, „marxismul ne învață că o societate întemeiată pe producția de mărfuri pentru piață și făcînd comerț cu națiunile capitaliste civilizate, trebuie să se angajeze ea însăși, la un anumit grad de dezvoltare, pe drumul capitalismului" [1].

În adevăr, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se înmulțesc întreprinderile manufacturiere, care nu mai produc, ca atelierele meșteșugărești care se adresează direct consumatorului, pentru piața locală, ci pentru țara întreagă. Statistica întocmită de ruși în 1831 a găsit în Țara Romînească „o industrie nu mai avansată, dar comparativ mai întinsă decît a lor". Ea a înregistrat 1 068 fabrici și ateliere și 553 distilerii [2]. La mijlocul secolului apar primele fabrici

[1] V. I. Lenin, *Două tactici ale social-democrației*, în *Opere alese*, vol. I, p. 41.

[2] Raportul lui Bois le Comte din 11 mai 1834 (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria romînilor*, vol. XVII, p. 341).

www.dacoromanica.ro

adevărate, care întrebuințează forța aburului. Muncitorii din aceste întreprinderi sînt, la început, clăcași de pe moșiile patronilor, dar pe lîngă ei apar, în număr tot mai mare, muncitorii salariați.

Lărgirea pieții interne prin creșterea producției agricole și industriale și prin dezvoltarea comerțului, atestate și de înmulțirea tîrgurilor și bîlciurilor, formarea unei clase de industriași și de meseriași de tip nou, și, însfîrșit înmulțirea muncitorilor salariați, sînt pretutindeni însoțite de mișcări naționale. Dar pentru victoria completă a capitalismului asupra feudalismului era nevoie ca îngustimea pieții interne, privilegiile feudale ale boierimii, slaba putere de cumpărare a maselor populare, nesiguranța transacțiilor comerciale, lipsa de credit, de drumuri, de școli, „de tot ce constituie viața unui om" să fie înlăturate. „Toată țara cufundată în neștiință, în slugărnicie, în corupție și expusă a cădea pradă aceluia căruia întîmplarea îi va da puterea pentru o zi"[1]. *Unitatea* și *Libertatea*, prin care Bălcescu, definea în 1850, sarcina viitoarei revoluții, răspundeau necesității de a sfărîma toate aceste piedici și de a crea, pe ruinele instituțiilor feudale, statul burghez care să facă din teritoriul celor două țări romîne o piață unică, să suprime privilegiile de clasă și să proclame egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor și impozitelor.

Acest program, pentru a putea fi realizat, avea nevoie de o bază socială nouă. Clasa care avea totul de cîștigat din realizarea acestui program era burghezia. Întreprinderile comerciale și industriale erau în mîinile ei, piața lărgită pe care ar fi constituit-o cele două țări unite ar fi mărit volumul afacerilor ei; funcțiile statului modernizat ar fi fost în folosul ei. „Statul național e forma de stat care corespunde mai bine dezvoltării capitalismului și intereselor burgheziei. De aceea, pretutindeni, epoca victoriei capitalismului asupra feudalismului a fost însoțită de mișcări naționale"[2]. Nu e o simplă întîmplare că în epoca Unirii țărilor romîne s-a realizat și unitatea Italiei și Germaniei.

Ar fi totuși o greșeală să credem că Unirea a fost numai opera burgheziei. Mai întîi industria și comerțul nu erau destul de dezvoltate pentru a conferi burgheziei o forță decisivă. Baza puterii ei economice era prea îngustă pentru a-i permite o acțiune independentă. Ea era de altfel departe de a forma o clasă omogenă. În afară de industriași și de negustori, care erau pentru abolirea feudalismului, era o categorie de cămătari, de arendași ai vămilor și ocnelor, de gestionari ai afacerilor domnilor și marilor boieri care erau interesați în menținerea vechiului regim. Exista apoi o pătură intelectuală căreia îi aparțineau elementele cele mai avansate.

Progresul agriculturii permise unui mare număr de boieri, de arendași și de negustori să-și trimită fiii la studii în străinătate, mai ales la Paris, unde unii au asistat sau chiar participat la Revoluția din 1848. În tot cazul, au cunoscut marile lupte de idei din vremea aceea și, în cluburile sau societățile secrete, în care erau admiși, s-au familiarizat cu discuțiile publice și cu mijloacele de propagandă populară. Cei mai

---

[1] C. A. Rosetti, *Trecut și viitor* (publicat în *Românul* din 8/20 ianuarie 1859, reprodus de D. A. Sturdza, *Acte și Documente*, vol. VIII, p. 384—389).

[2] V. I. Lenin, *Oeuvres choisies*, vol. I, p. 672.

www.dacoromanica.ro

înzestrați dintre ei au izbutit să lege prietenie cu exponenții eminenți ai vieții intelectuale franceze, ca Michelet, Quinet, Armand Lévy etc.[1] ca și cu membrii emigrației ruse, maghiare, polone, italiene, germane. Întorși în țară ca medici, avocați, ingineri, jurnaliști, ei au constituit ramura radicală a burgheziei și au devenit conducătorii mișcării unioniste. Aceia care, după revoluția din 1848 au fost surghiuniți sau siliți să emigreze au popularizat cauza unirii și i-au cîștigat partizani care aveau să se dovedească utili.

Boierimea era de asemenea foarte eterogenă ca compoziție. A. G. Golescu a arătat că, în Țara Romînească, din treizeci de familii de mari boieri, abia zece erau mai vechi decît secolul al XVIII-lea. Celelalte își datorau rangul și averea domnilor fanarioți[2]. În Moldova, abia o familie boierească din zece era mai veche decît domnia lui Ioniță Sturdza (1822—1828). Masa micilor boieri de asemenea se compunea în cea mai mare parte din elemente care și-au cumpărat caftanul. Caragea singur ar fi vîndut 4762 titluri de boieri[3]. Or, cu toate privilegiile legate de starea boierească, acești boieri de dată recentă, prin interesele, deprinderile și mentalitatea lor erau mai apropiați de clasa burgheză, decît de boierimea feudală.

Criza comercială din 1856—1859 s-a răsfrînt și asupra economiei noastre și a agravat criza de structură a societății romînești. Toată lumea și-a dat seama că, în condițiile particularismului provincial, ale anarhiei feudale, ale dominației otomane și ale regimului capitulațiilor, care făceau din țările romîne o piață deschisă concurenței străine, toată agoniseala țării apucă pe mîini străine. Cu tot excedentul balanței noastre comerciale, statul nu poate face față cheltuielilor administrației și nu poate realiza reformele reclamate de dezvoltarea economiei, de amenajarea orașelor și porturilor, de echiparea industriei, de modernizarea mijloacelor de transport și comunicație, îndeosebi de construcția căilor ferate și de nevoile învățămîntului. În situația de slăbiciune a statului feudal, producătorii și negustorii, lipsiți încă de experiența comerțului mare se văd despuiați de o bună parte a cîștigului lor de negustorii străini, mai ales austrieci. Ei aspiră la un stat care să-i apere și să creeze instituții de credit care să-i scape de cămătari și de ipoteci. Xenopol a arătat că, în preajma unirii, datoria ipotecară a Principatelor era de unsprezece milioane de galbeni. Boierii sînt pentru unire, fiindcă speră că statul mărit și mai puternic le va apăra mai bine interesele. Unii din ei încep să-și dea seama că, din cauza relațiilor feudale de producție, moșiile lor, cu toată munca gratuită a clăcașilor, nu le aduc nici a zecea parte din venitul pe care ar putea să-l tragă prin o exploatare rațională, pe baze capitaliste. Un observator francez le-a arătat că un domeniu francez de 200 ha producea mai

[1] N. P. Smochină, *Les émigrés roumains à Paris* (Extrait des *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, XI, 1933); N. Corivan, *Din activitatea emigranților romîni în Apus*, București, 1931.

[2] A. G. Golescu, *L'abolition du servage dans les Principautés Danubiennes*, Paris, 1856, p. 14—16.

[3] Raportul consulului austriac Fleischhackl, din 24 oct. 1818 (*Hurmuzaki*, vol. XX, *p.* 436).

www.dacoromanica.ro

mult decît o moşie romînească de 10 000 ha [1]. Boierii erau şi ei pentru unire, dar ei înţelegeau să rămînă stăpîni şi ai statului nou, pentru a împiedica reformele care ar fi adus o ştirbire puterii lor economice. De aceea au veghiat ca din programele unioniste să nu lipsească „respectul proprietăţii". Astfel în profesiunea de credinţă pe care partidul naţional a publicat-o în *Romînul*, la 3/15 noiembrie 1858, se spune textual : „Dreptul proprietăţii fiind privit dreptul cel mai esenţial al unei societăţi, credem de a noastră datorie să-i consacrăm aici o declarare specială solemnă. Declarăm, dar, pe onoarea noastră, înaintea oamenilor şi înaintea lui dumnezeu, că vom respecta proprietatea fieştecăruia *şi de orice natură ar fi*" [2]. Partidul burgheziei se angaja deci, în ajunul alegerii domnului unirii, în modul cel mai solemn, să respecte proprietatea *de orice natură ar fi*, deci şi proprietatea feudală. El se angajase de asemenea să nu ridice în Divanele ad-hoc chestiunea desrobirii ţăranilor şi dacă totuşi deputaţii pontaşi de la Iaşi au putut să prezinte o moţiune în acest sens, ea n-a fost votată, iar la Bucureşti încercarea similară a deputatului clăcaş, Gh. Lupescu, a fost curmată brutal de intervenţia lui I. C. Brătianu, care a declarat „mîrşav" pe intelectualul care ar fi colaborat la redactarea unui asemenea amendament [3].

„Monstruoasa coaliţie" care avea să guverneze Romînia s-a format deci în timpul luptei pentru unire. Pentru a înşela şi potoli pe ţărani, burghezia i-a sfătuit, cum tot I. C. Brătianu o spune, „să jertfească pe altarul patriei păsurile lor personale" deci în interesul boierimii care era „ţara legală". Or, ţăranii nu o înţelegeau aşa. Pentru ei, unirea însemna împroprietărire. Revoluţia din 1848 pusese problema dar n-a rezolvat-o. Astfel suprimarea clăcii şi a celorlalte servituţi feudale au rămas preocuparea dominantă a ţărănimii. Reprezentanţii cei mai luminaţi ai partidei naţionale, şi-au dat seama că, ocolind chestia ţărănească, pierd sprijinul maselor populare. „A menţine poporul în sclavie, scria A. G. Golescu, înseamnă a încredinţa paza libertăţilor naţionale, ca şi în trecut, cîtorva familii de boieri şi unei clase mijlocii fără contact cu un popor de şerbi ... Principala cauză a răului stă în aservirea ţăranilor, în condiţia aspră şi mizerabilă pe care le-a făcut-o legea, în indiferenţa pe care au arătat-o faţă de o patrie care le refuza totul, care i-a despoiat de tot" [4].

Elementele radicale legate prin interese de dezvoltarea relaţiilor capitaliste, au recunoscut că pentru a atrage masele populare în mişcarea unionistă, era nevoie de reforme, care să amelioreze condiţia acestora.

Deputaţii „pontaşi" (clăcaşi) din Divanul ad-hoc al Moldovei au arătat limpede care erau, după socoteala lor, aceste reforme : desfiinţarea clăcii, deci împroprietărire pe pămîntul care se afla în posesiunea lor, drept de vot în alegerile legislative şi funcţionari comunali aleşi de ei.

---

[1] Louis Amiable, *La question des paysans en Roumanie...*, în *Journal des économistes*, ser. II, an. IX, Tom. XXXII (oct-dec. 1861), p. 244—245.

[2] D. A. Sturdza, *Acte şi documente*, vol. VII, p. 739.

[3] D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti*, Bucureşti, 1912, p. 455—458.

[4] A. G. Golescu, *op. cit.*, p. 2.

www.dacoromanica.ro

„Pînă astăzi, declară ei, toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse, și noi nici de unele bunuri ale țării nu ne-am îndulcit, iară alții, fără să fie puși la nicio povară, de toată mana țării s-au bucurat ... Biruri grele pe cap noi am plătit, oameni de oaste noi am dat; ispravnici, judecători, priveghetori și jandarmi noi am ținut, drumuri poduri și șosele noi am lucrat; beilicuri, podvezi și havaele noi am făcut; boierescuri, zile de meremet, numai noi am îndeplinit; clacă de voie de nevoie am dat ... Toată bogăția, toată îmbelșugarea, brațele și sapele noastre o aduc ... iară noi nici rînduială, nici dreptate nu am avut ... Treapta locuitorilor pontași cere ca pe viitorime săteanul să fie și el pus în rîndul oamenilor, să nu mai fie ca pînă acum asemăluit cu dobitoacele necuvîntătoare; bătaia care atîta amar de timp ne-a umilit și ne-a ovilit ... să se ridice pentru totdeauna de asupra noastră ... *Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim ai nimănuia, să fim numai ai țării, să avem și noi o țară*"[1].

Revoluția din 1848 pusese în mișcare largi mase populare și criticele care înfierau abuzurile regimului și năpăstuirile boierimii le-au trezit conștiința. Țăranii au început să întrevadă posibilitatea de a scăpa prin luptă de biciul vătafului, de boeresc și de jaful ocîrmuitorilor. Propagandiștii Unirii, presa și tractele lor, au găsit terenul pregătit. Deputatul țăranilor de Putna, Moș Ion Roată, pe care documente recent descoperite[2] ni-l arată organizînd în 1843 spargerea și trecerea unui sat peste Milcov, a fost nu numai primul semnatar al memoriului țăranilor din Divanul ad-hoc, ci și un neobosit propagandist la țară, urmărit de autorități și închis.

După 1848 țăranii nu s-au mărginit să semneze și să prezinte jalbe plecate; duhul răzvrătirii răscolea adînc lumea satelor în preajma Unirii. Un martor contemporan constată că „în cursul verii 1857 s-a făcut o schimbare uimitoare în mintea săteanului ... încredințat că o schimbare se petrece pentru el și că puterea boierilor se sfîrșește".

Această încredințare a insuflat unora curajul de a pune piciorul în prag, de a privi ochi în ochi pe „ciocoi" și de a răspunde „la ridicarea biciului cu ridicarea toporului", încît, în unele părți, stăpînii de moșie se văd nevoiți să ia măsuri de apărare, să-și formeze cete de pază și să se înarmeze cu tunuri de lemn legate în cercuri de fier[3].

În nădejdea că Unirea va șterge toate nedreptățile, năpăstuirile și umilirile de care sufereau, masele populare s-au avîntat cu toată energia și însuflețirea lor în luptă și i-au asigurat izbînda. Dar dreptatea și libertatea la care aspirau n-aveau s-o găsească decît tîrziu, în zilele noastre.

---

[1] D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc*, p. 416—420, cf. și D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. VI, p. 342—346.

[2] Dan Berindei, *Cîteva știri noi cu privire la Ion Roată*, în *Studii și cercetări științifice. Istorie*, Iași, XI (1958), fasc. 1 (sub tipar).

[3] Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, Buc. 1907, p. 282—283, 437; Idem, *Amintiri din copilărie*, Buc., 1925, p. 110—111.

www.dacoromanica.ro

IV. MIŞCAREA NAŢIONALĂ

Pe lîngă forţele interne, legate de relaţiile de producţie feudale, piedica cea mai mare în calea unirii o constituia stăpînirea otomană. Tendinţele spre unitate s-au confundat cu lupta pentru independenţă, favorizată de războaiele ruso-turce din secolul al XVIII-lea şi din prima jumătate a secolului următor. Prin tratatele de pace pe care le-a impus Porţii şi prin hatişerifurile şi firmanele pe care i le-a smuls, Rusia a confirmat privilegiile ţărilor romîne şi a îngrădit treptat monopolul turcesc, iar prin tratatul de la Adrianopol le-a redat libertatea comercială şi a desfiinţat raialele de pe Dunăre.

Succesele armatelor şi diplomaţiei ruse au întărit mişcarea de independenţă la toate popoarele creştine supuse Turciei. Mişcarea pornită de Tudor Vladimirescu, în înţelegere cu Eteria, a urmărit în acelaşi timp abolirea relaţiilor feudale şi răsturnarea stăpînirii otomane, eliberarea clăcaşilor şi cucerirea independenţei ţării. Scopul acesta transpiră limpede dintr-o scrisoare, din 5 aprilie 1821, în care Tudor cere guvernului Ţării Romîneşti să ia legătură, în vederea unei acţiuni comune, cu moldovenii, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege şi sub aceeaşi stăpînire", „ca, fiind la un gînd şi într-un glas cu Moldova, să putem cîştiga deopotrivă, dreptăţile acestor principaturi, ajutîndu-ne unii pe alţii" [1].

Dacă mişcarea a fost pentru moment înfrîntă, o parte din revendicările ei au fost realizate, prin tratatul de la Adrianopol care a redat ţărilor romîne independenţa economică şi prin Regulamentul Organic care le-a înzestrat cu instituţii identice, menite să pregătească unirea.

În cele două decenii premergătoare Revoluţiei din 1848, mişcarea unionistă a luat un puternic avînt. Un diplomat francez care ne-a vizitat ţara în 1834 a constatat în toate păturile societăţii o puternică dorinţă de unire : „Crearea unui mare ducat al Daciei, care să unească ambele Principate ni s-a părut expresia dorinţei obşteşti". Un ministru moldovean i-a declarat : „Vom adopta numele de romîn care este comun întregii rase daco-romane ... Vom relua vechiul nume de Dacia, care nu este necunoscut Europei şi care va deştepta simpatii favorabile nouă" [2].

„Reconstituirea Daciei" e şi ţinta opoziţiei patriote organizate de Ion Cîmpineanu în 1838.

Democraţii revoluţionari din 1848 au urmărit în primul rînd emanciparea ţăranilor şi introducerea reformelor burghezo-democrate. „Revoluţia din 1848, scria Bălcescu, a vrut ca romînul să nu fie numai liber, dar şi proprietar, fără de care libertatea şi egalitatea e o minciună ... Ea fu o revoluţie socială".

Înfrîngerea revoluţiei a dovedit că „libertatea dinlăuntru" nu se poate realiza „fără libertatea din afară". De aceea „Revoluţia viitoare, scria Bălcescu în 1850, va cere unitatea şi libertatea naţională. Deviza ei va fi : Dreptate, Frăţie, Unitate" [3].

[1] E. Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Pagini de revoltă*, Bucureşti, 1936, p. 56—57.
[2] *Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 398—399 (Raportul lui Bois-le-Comte).
[3] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1953, vol. I, p. 312.

www.dacoromanica.ro

La fel s-a exprimat în *Dorințele partidei naționale în Moldova*, Mihail Kogălniceanu, care vedea în Unire „cheia de boltă" și „cununa tuturor reformelor" [1].

Ocupațiile armatelor străine, care s-au succedat din 1848 pînă în 1857 și reacțiunea internă au încercat să frîneze mișcarea unionistă în țară, a cărei conducere se afla la Paris, unde erau toți fruntașii emigrației.

Prin broșuri, articole de presă, memorii conferințe publice, „pașoptiștii", adică democrații revoluționari, ca N. Bălcescu (pînă în 1851), C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, C. Bolliac, C. Negri, V. Mălinescu și alții, fideli programului social al Revoluției din 1848 a cărei pîrghie a fost „nemulțumirea țăranilor împotriva proprietarilor", s-au adresat cercurilor democrate din apus. După înfrîngerea Revoluției din 1848, conducerea propagandei trece în mîinile aripei drepte a emigrației. Astfel în contrast cu poziția lui Bălcescu, frații I. C. și D. Brătianu se străduiesc să atragă atenția cercurilor financiare asupra beneficiilor pe care capitalul l-ar putea trage din echiparea și exploatarea noului stat. Într-un memoriu adresat lui Palmerston, primul ministru englez, la 16 ianuarie 1849, D. Brătianu arăta Angliei, care tocmai sacrificase industriei sale agricultura, adoptînd politica liberului schimb (*free trade*), că „natura solului ar putea face din acea țară (din Romînia) un hambar bogat, din care Anglia s-ar putea aproviziona fără nici o cheltuială, căci romînii, neavînd propriile lor fabrici, ar fi bucuroși să schimbe produsele solului lor cu acelea ale industriei britanice" [2]. În memoriul prezentat lui Napoleon III, în 1853, I. C. Brătianu împinge și mai departe concesiunile. Franța, declară el, ar avea în Principatele Unite, „toate avantajele unei colonii, fără a avea cheltuielile ce aceasta ocazionează". Porturile lor ar fi porturile Franței, produsele lor brute ar alimenta fabricile Franței [3]. În același sens s-a exprimat și N. Golescu, în martie 1856 : „Romînia ar fi pentru Franța o forță și o glorie. Ea ar găsi în ea mai mult decît o colonie, mai mult decît o fortăreață ... Franța n-are nevoie să ne cucerească, noi ne dăm ei de bună voie" [4]. Liberalii închinau astfel capitalului străin Romînia înainte ca ea să fi luat ființă.

Propaganda emigraților în cercurile liberale din Apus a găsit un ecou atît de favorabil, încît N. Bălcescu putea scrie lui Alex. C. Golescu, la 4 martie 1850 : „Unirea Munteniei cu Moldova e un lucru cîștigat pentru toată lumea. Deci Romînia noastră va exista". Romînia formată din Moldova și din Țara Romînească, *deocamdată*, „Țintirea noastră este de a întemeia regatul Daciei" [5].

---

[1] *Anul 1848 în Principatele Romîne*, Buc., 1903, vol. IV, p. 109 și urm.

[2] Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dim. Brătianu*, București, 1933, vol. I, p. 155.

[3] G. Marinescu - C. Grecescu, *Ion C. Brătianu, Acte și Cuvîntări*, București, 1938, vol. I, p. 32.

[4] D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. VII, p. 1387.

[5] J. Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, Ed. O. Boitaș, vol. II, p. 214.

www.dacoromanica.ro

V. MARILE PUTERI ŞI UNIREA ŢĂRILOR ROMÎNE

Războiul Crimeei a făcut din Unirea Principatelor o problemă europeană care a dominat activitatea diplomatică de la 1854 pînă în 1859. Pentru Anglia şi Franţa care urmăreau să îngrădească puterea militară a Rusiei, chestiunea Unirii s-a pus ca un mijloc de a tăia acesteia din urmă drumul spre Constantinopol. Sub masca apărării integrităţii Imperiului otoman, Anglia voia să împiedice, ca supremaţia Rusiei în Mediterana Orientală şi Asia Mică să ameninţe drumul Indiilor, iar Napoleon III urmărea să rupă coaliţia din 1814 şi să distrugă opera tratatelor de la Viena (1815). Principalele obstacole în calea acestor proiecte erau Rusia ţaristă şi Austria. De aceea, în 1854, Napoleon III a luat apărarea Turciei împotriva Rusiei, între 1856 şi 1859 a susţinut cauza Unirii iar în 1859 s-a unit cu Sardinia contra Austriei. El visa să unifice Italia şi să restaureze Polonia, nu pentru a asigura triumful naţionalităţilor, cum s-a pretins, ci pentru a slăbi şi a umili Austria. Aceste scopuri explică variaţiile politicii imperiale franceze în chestiunea Principatelor. Cînd Austria a refuzat să intre în război contra Rusiei, diplomaţia franceză a pus la conferinţa de la Viena, în martie 1855 chestia unirii ţărilor romîne, ca un mijloc de presiune eficace. Dar cînd Anglia, după căderea Sevastopolului, a refuzat să mute teatrul războiului în nord pentru eliberarea Poloniei, Napoleon III a oferit Austriei Moldova şi Ţara Romînească în schimbul Lombardiei care urma să fie atribuită Sardiniei.

Atîta timp cît spera să poată face din Principatele Unite un mijloc de a bara înaintarea Rusiei spre Constantinopol, Anglia însăşi a susţinut unirea[1]. La congresul de la Paris, în şedinţa de la 8 martie 1856, Clarendon a sprijinit propunerea lui Walewski în favoarea unirii şi, faţă de opoziţia Austriei şi Turciei, a cerut ca populaţia celor două Principate să fie consultată.

Dar nu trecură nici cinci luni de la închiderea Congresului şi, la 19 august 1856, Clarendon comunică ambasadorului Angliei la Paris hotărîrea guvernului său de a se opune Unirii. „Marea Britanie, spunea Clarendon, nu s-a interesat de Principate decît în măsura în care ele puteau deveni un bastion împotriva înaintării ruseşti. Dar unirea ar fi fatală Turciei. Nu trebuie deci să admitem ca Unirea să fie discutată de Divane"[2]. Apropierea franco-rusă şi căldura cu care delegaţia rusă a îmbrăţişat la Congresul de la Paris cauza unirii l-au convins că ţările romîne n-aveau să devină un instrument al politicii engleze împotriva Rusiei. Anglia a revenit deci la politica de apărare a independenţei şi integrităţii Imperiului otoman şi s-a asociat la politica antiunionistă a Austriei.

[1] Actele diplomatice engleze pretind chiar că prima putere care, la începutul anului 1855, a propus unirea Principatelor a fost Anglia şi că lord Clarendon, ministrul de externe al Marei Britanii, l-ar fi convertit pe Napoleon III, în octombrie 1855, pentru „unirea sub un principe ereditar străin, dar sub suzeranitatea Porţii, ca în Egipt". După o lună, în noiembrie, el ar fi admis chiar independenţa totală. Harold Temperley, *The Union of Roumania in the private letters of Palmerston, Clarendon and Cowley, 1855—1857* (*Revue historique du Sud-Est européen*, juillet-sept., 1937, p. 218—242.

[2] Harold Temperley, *op. cit.*, p. 226.

www.dacoromanica.ro

Opoziția cea mai dîrză împotriva Unirii a făcut-o Austria. Ea ocupase Moldova și Țara Romînească în 1854 și n-ar fi voit să plece niciodată. Pentru a-și restabili autoritatea asupra Germaniei, ea urmărea să-și consolideze stăpînirea la Dunărea de Jos, să facă din Dunăre un fluviu austriac și să deschidă germanismului drumul spre răsărit. Ea învestise capitaluri importante în Principate și, în timpul ocupației, întreprinsese mari lucrări publice care trebuiau să-i asigure o stăpînire exclusivă în acest domeniu[1]. Unirea Principatelor putea compromite toate aceste planuri. „O astfel de țară, spunea Prokesch-Osten, ambasadorul Austriei la Poartă ambasadorului francez Ed. Thouvenel între cei trei vecini, ar fi o ruină pentru Austria, iar pentru Turcia, o pană înfiptă în pîntece... Nu, eu nu pot crede că la Paris se va sprijini o combinație care ar amenința Austria în măduva oaselor sale"[2].

Dar principalul obiect de preocupare al cabinetului de la Viena, în legătură cu unirea, era Transilvania. Prin atracția exercitată asupra romînilor din Transilvania, Principatele Unite ar fi constituit pentru monarhia habsburgică, după declarația ministrului ei de externe, „o primejdie de moarte". La aceasta se adaugă teama ca ideile liberale să nu pătrundă din Principate în Ungaria. „Un Divan electiv, chemat să exprime dorințele și nevoile poporului, apărea [guvernului de la Viena] ca o evocare revoluționară la granița Ungariei"[3].

La 8 martie 1856, Walewski a fost însărcinat, de acord cu Anglia, să pună chestia Unirii. Atunci Napoleon III a înserat această problemă în politica sa antiaustriacă și a făcut din izbînda ei „o chestie de onoare".

Din cauza opoziției ireductibile a Austriei și Turciei Congresul de la Paris n-a hotărît Unirea. El s-a mărginit să pună „administrația lor independentă și națională" sub garanția colectivă a marilor puteri, să constituie o comisie europeană care „să cerceteze starea actuală a Principatelor și să propună bazele viitoarei lor organizări". Fiindcă Austria a susținut că populația Moldovei și Țării Romînești nu dorește Unirea, s-a hotărît să se convoace în fiecare dintre aceste țări cîte un Divan ad-hoc care să exprime dorința populației.

Dar firmanul electoral, elaborat la Constantinopol, a asigurat marilor proprietari majoritatea în Divanele ad-hoc, și caimacamul Moldovei, prin teroarea exercitată asupra alegătorilor și prin falsificarea listelor electorale, a izbutit să aleagă un Divan autiunionist.

Rezultatul alegerilor din Moldova însemna triumful politicii antiunioniste a Austriei și Turciei și amînarea Unirii. Ele n-au fost anulate decît în urma amenințării Franței și Rusiei la care s-au asociat și Sardinia și Prusia de a rupe relațiile diplomatice cu Poarta.

Cauza Unirii țărilor romîne a avut în Rusia un sprijin puternic și consecvent. „Cu aceeași fermitate cu care Austria se opunea Unirii

---

[1] H. Friedjung, *Der Krimkrieg und die oesterreichische Politik*, Stuttgart u. Berlin, 1907, p. 15, 175.

[2] D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. II, p. 1101—1102.

[3] *Ibidem*, vol. III, p. 460 (Thouvenel către Walewski, 8 mai, 1856).

www.dacoromanica.ro

Principatelor, spune Marx, Rusia lupta s-o înfăptuiască"[1]. De îndată ce la conferința de la Viena (martie 1855) s-a pus chestia Unirii, Rusia s-a arătat hotărîtă nu numai să renunțe la situația privilegiată pe care tratatele sale cu Poarta i-o creaseră, dar să susțină cu toată căldura Unirea. La Congresul de la Paris, delegația rusă a susținut propunerea lui Walewski cu privire la Unirea Principatelor și a avut o parte însemnată în hotărîrea Congresului de a refuza Austriei dreptul de a continua să ocupe Principatele.

Chiar și după acordul de la Osborne, diplomația rusă a continuat să susțină cauza unirii[2]. Gorciakov a refuzat să trimită la București delegatul Rusiei în comisia europeană înainte ca trupele austriece să fi evacuat Principatele și s-a asociat la cererea Franței cu privire la anularea alegerilor antiunioniste din Moldova.

Lupta poporului romîn pentru unire și independență națională a fost sprijinită cu căldură de opinia publică progresistă din Rusia în frunte cu democrații revoluționari Cernîșevski, Dobroliubov și alții. Într-un articol din revista „Sovremenik" din 1856, Cernîșevski scria: „Rusia simpatizează cu dorința poporului romîn de a se uni într-un singur stat".

Cele două Divane de la Iași și București au votat unirea, cu un domn ereditar străin și cu un guvern reprezentativ. Dar conferința de la Paris (19 aug. 1858) n-a respectat dorințele populației și a impus Principatelor o constituție hibridă care, sub numele de *Principatele Unite ale Moldovei și Țării Romînești*, menține separarea Principatelor sub suzeranitatea Porții, cu adunări, guverne și domni deosebiți, și nu admitea în materie de organizare internă, alte instituții comune decît o *Comisie centrală* la Focșani pentru unificarea legislației și o *Înaltă curte de justiție și de casație*[3].

Părăsit de puterile europene, poporul romîn a luat în mîinile sale cauza unirii și a făcut-o să triumfe.

VI. REALIZAREA UNIRII PRIN LUPTA MASELOR POPULARE

Legea electorală, anexată la Convenția de la Paris, pe baza căreia aveau să se constituie Adunările menite să aleagă pe viitorii domni ai Principatelor Unite, era atît de reacționară încît avea să asigure marilor proprietari majoritatea mandatelor.

Cînd Adunarea Moldovei s-a constituit, la 28 decembrie 1858, s-a constatat că Mihai Sturdza și fiul său Grigore — Strigoii — avea respectiv 11 și 14 partizani, deci 25 de mandate (după ce Adunarea invalidase zece mandate, în majoritate favorabile lor).

Partida națională avea majoritatea (31 mandate), dar era împărțită în mai multe fracțiuni, fiștecare cu candidatul său. Primejdia era

[1] Marx-Engels, *Opere*, ed. rusă, vol. XI[1], p. 202.
[2] N. Iorga, *Istoria Romînilor*, Buc., 1938, vol. IX, p. 330.
[3] Textul Convenției în D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. VII, p. 306—316.

www.dacoromanica.ro

ca „Strigoii" să nu profite de această diviziune. Pentru a o preveni, A. Panu a propus, și partidul național a admis, ca toți membrii lui să semneze angajamentul de a vota candidatul care, la consfătuirile de la Muzeul de istorie naturală, va obține majoritatea și de a vota în Adunarea electivă orice propunere pe care majoritatea partidului o va face, în afară de actul alegerii[1].

Acest din urmă punct se referea la ideea de a proclama Unirea, de a constitui un guvern provizoriu (adică revoluționar), de a invita Adunarea de la București să procedeze la fel și de a contopi cele două guverne la Focșani într-unul singur, care să întocmească o lege electorală largă, pe baza căreia să se convoace Adunarea legislativă a țării unite care să aleagă domnul ereditar străin. Era realizarea integrală, pe cale revoluționară, a programului votat de Divanurile ad-hoc. Guvernul francez, consultat, n-a dat nici un răspuns, și Victor Place s-a ferit să formuleze o opinie. Atunci propunerea a fost înlocuită cu o simplă declarație că Unirea sub un principe străin rămîne „tot dorința cea mai aprinsă a poporului întreg", declarație care a fost votată[2].

Secretarul Caimacamiei, D. A. Sturdza, care confirmă versiunea lui Place, susține că propunerea, „prea sublimă pentru a fi adoptată de toți", n-a fost înțeleasă decît de cîteva persoane, „căci toate celelalte nu se gîndeau decît să facă să triumfe cutare sau cutare candidat"[3].

Reprezentanții burgheziei au dat înapoi în fața unor măsuri revoluționare prin care s-ar fi putut realiza imediat unirea completă, și discuțiile au continuat pînă în ajunul alegerii, fără ca majoritatea să se fi putut pune de acord asupra unui candidat.

În ultima zi, partidul era în pragul rupturii. O parte din deputați au declarat că mai curînd vor vota pe Mihail sau pe Grigore Sturdza decît să-l accepte pe Costache Negri care la un moment dat păru a avea cele mai multe șanse. Negri îi speriase prin ideile sale cu privire la împroprietărirea țăranilor[4].

În ultimul moment, o mare grupare s-a format, aceea a deputaților clasei a doua, cea mai hotărîtă și mai activă care, după două balotaje, în noaptea de 4 spre 5 ianuarie, a făcut să triumfe candidatura lui Al. I. Cuza. D. A. Sturdza, care ca secretar al caimacamiei, era bine plasat să cunoască toate dedesupturile acțiunii, explică rezultatul neașteptat al votului prin temerea majorității de a face jocul unuia din „Strigoi", prin dușmănia de moarte dintre Mihai și Grigore Sturdza și, ceea ce ne dă cheia soluției, „prin presiunea exercitată de masa alegătorilor primii veniți din ținuturi"[5].

Prin urmare nici alegerea de la Iași n-a decurs în condițiile idilice ale unei înfrățiri naționale, pe care ni le înfățișează istoriografia burgheză.

---

[1] D. A. Sturdza către A. G. Golescu, Iași, 19/31 ianuarie 1859, (C. Bodea, *Documente privind Unirea Principatelor*, în manuscris).

[2] D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IX, p. 191, nota 1 și p. 242—249.

[3] În scrisoarea lui D. A. Sturdza către A. G. Golescu citată mai sus.

[4] V. Bolintineanu, *Proză*, Iași, f.a., vol. I, p. 9—10.

[5] D. A. Sturdza către A. G. Golescu, în C. Bodea, *loc. cit.* Cf. D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol.IX, p. 463.

www.dacoromanica.ro

Chiar dacă masa alegătorilor de la țară se compunea din țărani fruntași, cu un venit anual de 100 ducați, ei reprezentau în aceste împrejurări masa întregii țărănimi. Cuza avea deci dreptate să spună că alegerea sa însemna „venirea la putere nu a unui om, ci a unui popor", apreciere confirmată și de M. Kogălniceanu care a spus: „Națiunea a făcut Unirea".

A doua zi, 5 ianuarie, Cuza a fost ales domn în unanimitate. Fapt extraordinar, scrie Victor Place, „un om, s-ar putea spune necunoscut, dar ale cărui opinii, caracter și antecedente, răspundeau de viitorul țării, a putut fi ales cu aclamații, fără intrigi, fără violențe, fără corupție, prin singurul fapt al unei alegeri legale și ale unei adunări libere, și *pentru că o nouă viață a pătruns în rîndurile societății*". Alegerea lui a fost considerată ca triumful ideilor unioniste și democrate, contra stăpînirii boierimii retrograde. Mulțimea a văzut în alegerea lui Cuza începutul unei ere noi, de dreptate și progres și pentru ea. Bucuria ei a izbucnit în aclamații care au impresionat și un martor socotit și rece, ca D. A. Sturdza. „N-am văzut niciodată, scrie el, un entuziasm ca-n ziua aceea. Toată strada mare era plină de lume. Domnul era atît de emoționat încît, în timpul revistei, ochii i s-au umplut de lacrimi. Patru zile orașul a fost iluminat. Patru zile în șir, procesiunile au venit, la lumina a 400 sau 500 de torțe, să felicite pe domn și caimacamia" [2].

M. Kogălniceanu a găsit și în această împrejurare cuvintele cele mai potrivite, cele mai elocvente, pentru a exprima semnificația alegerii lui Cuza și nădejdile pe care masele populare le puneau în noul domn. Adresîndu-se domnului, pentru a-l felicita în numele Adunării el a spus:

„După una sută cincizeci și patru de ani de dureri, de umiliri și de degradație națională, Moldova a intrat în vechiul ei drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe domnul. Prin înălțarea Ta pe tronul lui Ștefan cel Mare s-a reînălțat însăși naționalitatea romînă... O, Doamne! Mare și frumoasă îți este misia! Constituția din 7/19 august ne însemnează o epocă nouă și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii. Fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare. Iar tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun, fii blînd, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi. Nu uita că, dacă cincizeci de deputați Te-am ales Domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni. Fie dar ca domnia Ta să fie cu totul de pace și de dreptate" [3].

★

Partidul unionist de la Iași, informînd pe cel de la București de toate peripețiile alegerii lui Cuza, i-a recomandat să adopte *ad litteram* instrucțiunile pentru alegerea domnului. Regulamentul Adunării de la Iași (considerat de consulul Austriei ca revoluționar, fiind că pe baza

[1] D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IX, p. 244. — Idem, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc*, p. 698.
[2] D. A. Sturdza către A. G. Golescu (G. Bodea, *op. cit.*).
[3] D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. VIII, p. 345.

www.dacoromanica.ro

lui au putut fi invaliditate alegerile unor anti-unioniști) și reafirmarea votului pentru unire. Partidul național din Țara Romînească era deci avertizat.

Vestea alegerii lui Cuza a sosit la București în momentul cînd alegerile pentru Adunarea munteană erau în toi. Ea a contribuit să întețească lupta electorală. Caimacamia reacționară a exercitat asupra alegătorilor, o presiune care reamintea procedeele lui Vogoride. Nu e de mirare că alegerile au dat o majoritate conservatoare (după Colquhoun 46, după Béclard 43 mandate din 72)[1]. Dacă conservatorii ar fi fost uniți și ar fi votat toți același candidat, victoria ar fi fost a lor. Dar unii erau pentru Gh. Bibescu, iar ceilalți pentru Barbu Știrbei. Partidul național, redus la 30 sau 33 deputați, nu era nici el unit în jurul unui candidat. Unii erau pentru N. Golescu, fostul locotenent domnesc din 1848, alții pentru fostul domn, Al. Ghica. Fapt semnificativ, nici unul din aceste partide nu se gîndea să aleagă pe Cuza. Cauza unirii era atît de amenințată, încît radicalii se gîndeau să se retragă din Adunare și să ceară puterilor garante anularea alegerilor, ca în Moldova.

Cauza unirii a fost salvată de intervenția hotărîtă și decisivă a maselor populare. Încă înainte de întrunirea Adunării, tinerii partizani ai partidului național, așa numiții „tribuni", au străbătut cartierele și mahalalele capitalei, intrînd în ateliere, în prăvălii, în cafenele, pretutindeni unde vedeau oameni adunați, și chemau lumea în ajutorul partizanilor Unirii[2]. Țărănimea din satele din jurul Capitalei a fost mobilizată de foștii deputați în Divanul ad-hoc, în frunte cu Mircea Mălăeru[3].

Cu tot gerul năpraznic, în dimineața zilei de 22 ianuarie, cînd s-a deschis Adunarea electivă, prăvăliile și atelierele meșteșugărești s-au închis și muncitorii, micii meseriași și micii negustori, împreună cu cetele de țărani care, cu toată paza barierelor, izbutiseră să pătrundă în oraș, s-au îndreptat spre dealul Mitropoliei. Curtea Mitropoliei era împrejmuită de un zid, iar porțile de sub clopotniță erau zăvorite și păzite. Dar mulțimea a forțat intrarea și a pătruns în curte „cu strigăte asurzitoare de ura".

„Mulțimea imensă a poporului, scrie Elisițîn, corespondentul unui ziar din Odessa, timp de trei zile s-a îngrămădit în jurul Mitropoliei de dimineața pînă sera și a ținut sub controlul și presiunea ei adunarea"[4]. Simțindu-se susținută de publicul din tribună și de mulțimea de afară, opoziția a luat ofensiva. Caimacamia a fost trasă la răspundere pentru ilegalitățile săvîrșite în alegeri și Adunarea a invalidat nouă mandate din care șapte ale majorității conservatoare. Afară de aceasta, atitudinea amenințătoare a mulțimii a determinat mai mulți partizani ai foștilor domni să treacă de partea partidului național. Cei doi caimacami reacționari, — „porcu de Manu" și „prostu de Băleanu" — la ieșirea lor

[1] T. W. Riker, *The making of Roumania*, p. 200 n. 8.

[2] N. T. Orășanu, *O pagină a vieții mele sau 22, 23, 24 ianuarie 1859*, Buc., 1861, p. 11, 20 28.

[3] Dan Berindei, *Frămîntări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în țara Romînească* în *Studii*, 2 1955, p. 45—58.

[4] A. Elisițîn, *Izbranie v Moldovlahiskie gosudarie Aleksandra Ioana Cuzî*, Odessa, 1861.

www.dacoromanica.ro

din sală au fost primiți cu huiduieli și însoțiți cu amenințări pînă acasă. Multe scene ca acestea s-au petrecut[1]. „Îndestul că am scăpatără cu fața curată", spune un deputat unionist[2]. E ușor de închipuit prin ce au trecut deputații antiunioniști.

Prima ședință a Adunării s-a încheiat cu victoria opoziției unioniste, care izbutise să reducă și să intimideze majoritatea conservatoare. Dar, notează consulul Austriei Eder, „prezența mulțimii adunate în curtea Mitropoliei a contribuit mai mult decît elocința oratorilor să facă majoritatea înțelegătoare"[3].

A doua zi, 23 ianuarie, caimacamia încearcă să împiedice „a se forma adunări sau cluburi pe locuri publice", sub cuvînt că se primejduiește liniștea publică" prin ascultări și adunări de săteni în capitală, după îndemnul unor persoane rău voitoare, prin împărțire de pacarde și vorbe amenințătoare"[4].

Fără să țină seama de măsurile guvernului, mulțimea se strînge dis de dimineață în curtea Mitropoliei, în număr de 10—12 000, după aprecierea consulului Austriei[5]. Pentru a evita repetarea scenelor din ajun, guvernul a adus un batalion de infanterie în curtea Mitropoliei, a ocupat cu un escadron de cavalerie strada din sudul dealului și a concentrat trupe de rezervă în curtea din apropiere a lui Gh. Bibescu. Opoziția a refuzat să delibereze sub amenințarea armatei și mulțimea strigă: „Afară oștirea! Jos tiranii! Trăiască libertatea!". Președintele e silit să ceară evacuarea trupelor[6].

Atitudinea hotărîtă și amenințătoare a mulțimii a asigurat victoria unirii. Candidații reacțiunii, B. Știrbey și Gh. Bibescu se retrag. Radicalii care susținuseră candidatura lui N. Golescu se raliază la dorința maselor și, la consfătuirea din sala hotelului „Concordia", în seara zilei de 23, iau hotărîrea de a vota a doua zi pe domnul Moldovei[7].

„Lupta a fost grea, scrie deputatul unionist de Brăila, N. Opran; poporul s-a întărîtat într-un grad, încît numai dumnezeu ne-a scăpat de o vărsare de sînge". De teama mulțimii, „partida retrogradă, cu toate că era în majoritate, nu a îndrăznit să propună pe unul din domnii trecuți, căci negreșit revoluția eclata și ei erau să fie cele dintîi victime"[8].

În dimineața zilei de 24 ianuarie, Boerescu a propus o ședință secretă, în care a susținut alegerea lui Cuza. Boierii au acceptat „de teamă, spune consulul Austriei Eder, că nu vor părăsi vii sala de ședință". Întorși în sala de ședință, în mijlocul unor „mișcătoare manifestații" de emoție, deputații au ales în unanimitate pe Cuza. Lacrimile vărsate de boieri, continuă Eder, nu erau „nici din pricina lui Cuza, pe care nu l-au văzut

---

[1] A. G. Golescu către D. A. Sturdza, Buc., 22/3 februarie 1859 (C. Bodea, *op. cit.*).
[2] N. Opran către Gr. Tell, Buc., 25/6 febr. 1859 (C. Bodea, *op. cit.*).
[3] Dan Bernidei, *Rapoarte consulare austriace* (sub tipar) raportul din 4 febr. 1859.
[4] *Buletinul oficial*, din 23 ian. 1859, no. 7, p. 25.
[5] Eder către Buol, 8 februarie 1859 (Dan Berindei, *Frămîntări politice și sociale etc.*, p. 59).
[6] *Ibidem*, p. 60. Cf. N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 37—41.
[7] I. C. Filitti, *Alegerea de la 24 ianuarie 1859*, București, 1938.
[8] C. Bodea, *op cit.*

www.dacoromanica.ro

niciodată, nici din pricina Unirii, care le era indiferentă, ci pentru că li se oferise posibilitatea de a-şi salva viaţa în dosul unei perdele patriotice"[1].

Cu totul alta a fost manifestaţia mulţimii. Cînd la o fereastră a Adunării a apărut o batistă albă, semnul convenit al victoriei Unirii, mulţimea a dat drum liber entuziasmului. „Nu se mai auzea în toată capitala decît cele mai vii demonstraţii de bucurie", scrie *Romînul*. „Îmbrăţişările cele mai cordiale, sărutările cele mai înfocate, expresia celei mai entuziaste bucurii a ochilor. Era singurul spectacol ce se vedea pe toate uliţele, la toate răspîntiile, pe toate locurile publice ale Bucureştilor. Fraţii noştri ţărani ... strigau acum din toată puterea energică a sufletului lor: *Să trăiască Cuza*! *Să trăiască domnul nostru*! Se aruncau în braţele unora altora, fără deosebire de condiţie, ca cum toţi în general ar fi scăpat de jugul cel mai apăsător!"[2].

Convingerea maselor populare că alegerea lui Cuza înseamnă căderea „jugului celui mai apăsător" exprimă adevărata semnificaţie a actului de la 24 ianuarie. Voinţa poporului a triumfat şi asupra uneltirilor Austriei şi Turciei şi asupra calculelor interesate ale boierilor, şi a asigurat izbînda Unirii. Un mare act izbăvitor a fost astfel săvîrşit. Cu toate că principalele lui roade aveau să le culeagă tot boierii şi burghezii, poporul nu s-a înşelat cînd a văzut în actul Unirii un mare eveniment progresist, care avea să deschidă ţării o perioadă nouă.

Făcînd din comemorarea Centenarului Unirii o mare sărbătoare populară, P.M.R. a restituit maselor populare meritul principal de a fi făcut unirea şi a revendicat, cu o legitimă mîndire pentru clasa muncitoare titlul nu numai de moştenitoare, ci şi acela de continuatoare şi de realizatoare, pe plan superior, a aspiraţiilor profunde ale poporului. Învăţătura clasei muncitoare ne-a permis să înţelegem adevărata semnificaţie a Unirii, căci sentinţa trecutului e o sentinţă de oracol, pe care n-o descifrăm decît ca interpreţi ai prezentului şi ca făuritori ai viitorului.

ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОБЪЕДИНЕНИЯ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В данной работе показана важная историческая, политическая и экономическая роль, которую сыграло создание румынского национального государства в дальнейшем развитии Румынии. Точно также, как и наделение крестьян землей или завоевание независимости и Объединение 1 декабря 1918 года, явившиеся объективно необходимыми этапами в историческом развитии страны, так и Объединени обоих княжеств, от 24 января 1859 года, явилось делом самих

[1] Eder către Boul, 8 febr. 1859. Dan Berindei. *Rapoarte consulare austriace* (sub tipar).
[2] No. 11 din 27 ianuarie 8 februarie 1859, p. 43, *loc cit.*, p. 69.

www.dacoromanica.ro

масс, а не заслугой великих европейских держав, как это пытались представить некоторые румынские и зарубежные историки. Хотя Россия и Франция действительно и помогали Румынским княжествам в их стремлении к объединению, но решающую роль все же сыграл румынский народ — подлинный творец своей собственной истории. Далее показываются исторические условия, в которых развертывалась борьба за объединение. Нация, как и любая историческая категория, появляется на известной ступени общественного развития, она возникает на основе общности языка, территории, экономической жизни и психологического склада, проявляющегося в общности национальной культуры. У румын, живущих по ту и по другую сторону Карпат, также существовала общность территории, как это подчеркивает Бэлческу, но у них не было политической общности. Имелась налицо и общность языка, а также сознание этой общности, но в условиях феодального строя это еще могло служить политическим принципом, ибо сознание общности языка и культуры не составляет еще нации. Общность экономической жизни на базе общности территории — вот что завершает органическое единство нации. Эта общность особенно в период возникновения и развития капитализма на базе внутреннего рынка, для которого характерен рост сельскохозяйственного и промышленного производства, развитие торговли, образование класса ремесленников и увеличение числа наемных рабочих. Но развитие капитализма задерживалось ограниченностью внутреннего рынка, феодальными привилегиями боярства, неустойчивостью коммерческих сделок и отсутствием кредита.

В годы, последовавшие за революцией 1848 года, в движении унионистов возник большой подъем. Буржуазия была заинтересована в создании национального государства, которое в большей степени соответствовало бы ее классовым интересам, но поскольку она не была однородным классом, то отдельная часть ее стремилась сохранить некоторые феодальные привилегии. Этим объясняется тот момент, что в период объединения некоторые представители буржуазии торжественно заявляли, что они уважают собственность независимо от ее характера, то есть и буржуазную и феодальную. Таким образом, создалась буржуазно-помещичья коалиция, причем помещикам обеспечивались права на их собственность.

И если Бэлческу указывал в 1850 году на то, что будущая революция потребует национального единства и свободы, то братья Братиану стремились обратить внимание западных финансовых кругов на преимущества, которые могла бы принести иностранному капиталу эксплуатация богатств нового государства.

Под организацией национального единства крестьяне понимали и осуществление некоторых социальных реформ, как например наделение землей — вопрос, поднятый ими, но оставшийся неразрешенным еще в 1848 году. Они надеялись, что одновременно с проведением этих реформ избавятся от барщины, отработков и других, угнетавших их веками повинностей, и получат землю. Затем автор говорит о событиях, происшедших в Румынских княжествах после Парижской конвенции, о массовом характере, которое приняло движение унионистов, и подчерки-

www.dacoromanica.ro

вает роль рабочих, ремесленников и крестьян окрестностей Бухареста, в оказании давления на Избирательное собрание с целью избрания Александра Иоана Кузы. По сообщениям современников, в дни 22, 23 и 24 января 1859 года улицы Бухареста наводнялись толпами народа численностью свыше 30 тысяч человек. Народные массы были убеждены, что избрание Кузы означает для них освобождение от всех повинностей и угнетающего ига.

Несмотря на то, что главными выгодами от объединения воспользовался буржуазно-помещичьий класс, все же народные массы видели в объединении великое избавление, дающее стране возможность вступить в новый период своего развития.

Наделение крестьян землей и другие реформы, проведенные Кузой и Когэлничану, против воли бояр, нанесли значительный удар по феодальным отношениям, способствуя, тем самым, развитию производительных сил и производственных отношений капитализма.

L'IMPORTANCE HISTORIQUE DE L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES

RÉSUMÉ

L'auteur expose dans cette étude le rôle historique, politique et économique de haute importance que la création de l'État national roumain a joué dans le développement ultérieur du pays. De même que le partage des terres aux paysans, la conquête de l'indépendance et l'union du 1er décembre 1918, étapes objectivement nécessaires du processus historique, l'union du 24 janvier 1859 fut l'œuvre des masses populaires des deux Principautés et le mérite n'en revient pas aux grandes puissances européennes, comme l'ont prétendu certains historiens roumains et étrangers. S'il est vrai que la Russie et la France aient prêté leur concours aux Principautés Roumaines dans leurs tendances vers l'unification, le rôle décisif revient néanmoins au peuple roumain qui fut lui-même l'artisan de son histoire. L'auteur rappelle ensuite les circonstances historiques qui présidèrent à la lutte pour l'union. La nation, comme toute catégorie historique, apparaît à un certain degré du développement social sur la base d'une communauté de langue, de territoire, de vie économique et de formation psychique qui se traduit dans une communauté de culture nationale. Il y avait bien communauté territoriale entre Roumains d'au delà et d'en deçà des Carpates, comme l'a fait remarquer Bălcescu, mais point de communauté politique. Nous avons affaire, de même, à une communauté de langue et à une conscience de cette communauté, mais les conditions propres au régime féodal s'opposaient à ce qu'elle s'érigeât en principe politique. La conscience d'une communauté de langue et de culture ne suffit pas à constituer une nation : il faut, en effet, qu'une vie économique commune, ayant à la base un territoire commun,

www.dacoromanica.ro

vienne parachever l'unité organique de la nation. Cette unité se manifeste surtout avec l'apparition et le développement du capitalisme, par l'existence d'un marché intérieur caractérisé par l'accroissement de la production agricole et industrielle, le développement du commerce, la constitution d'une classe d'artisans et l'accroissement du nombre des ouvriers salariés. Ici, le développement du capitalisme se trouvait entravé par l'exiguïté du marché intérieur, par les privilèges féodaux des boïards, par l'insécurité des transactions commerciales, enfin, par l'absence du crédit.

Au cours des années qui suivirent la révolution de 1848, le mouvement unioniste avait pris un puissant essor, la bourgeoisie ayant, en effet, avantage à la création d'un État national, lequel répondait le mieux à ses propres intérêts de classe. Mais elle-même n'étant pas une classe homogène, une partie de la bourgeoisie voulut maintenir certains privilèges féodaux et c'est ce qui explique pourquoi, à l'époque de l'union, certains de ses représentants déclarèrent solennellement qu'ils entendaient respecter toute forme de propriété, c'est-à-dire non seulement la propriété bourgeoise, mais encore la propriété féodale. Ainsi se constituait, entre bourgeois et grands propriétaires fonciers, une coalition qui assurait à ces derniers leur droits de propriété.

Alors qu'en 1850 Bălcescu soutient que la prochaine révolution exigerait l'unité et la liberté nationale, les frères Bratianu, eux, s'efforcent d'attirer l'attention des milieux financiers d'Occident sur les avantages que l'exploitation des richesses du nouvel Etat réservait au capital étranger.

Pour les paysans, l'unité nationale impliquait la réalisation simultanée de certaines réformes sociales, tel le partage des terres, dont il avait été question en 1848 mais qui n'avait toujours pas été résolu. Ils espéraient encore que ces réformes aboliraient la corvée et les autres obligations qui pesaient sur eux depuis des siècles et qu'ils obtiendraient enfin des terres. L'auteur passe ensuite en revue les événements qui se produisirent dans les Principautés Roumaines au lendemain de la Convention de Paris. Il souligne l'ampleur du mouvement pour l'union qui gagnait les masses, ainsi que le rôle des ouvriers, artisans et paysans des environs de la Capitale, qui, trois jours durant, tinrent sous leur menace l'Assemblée Élective et l'obligèrent finalement à élire Alexandru Ion Couza comme prince régnant. Au dire des contemporains, une foule de plus de trente mille personnes se trouvait à Bucarest dans la rue, du 22 au 24 janvier 1859. Les masses populaires étaient convaincues que l'élection de Couza les affranchirait de toutes leurs charges et les délivrerait du joug accablant qui les opprimait.

Bien que les meilleurs fruits de l'union dussent être en fin de compte cueillis par la bourgeoisie et les grands propriétaires fonciers, les masses ne se trompaient pas en voyant dans l'union un grand acte de délivrance et l'inauguration d'une ère nouvelle pour le pays.

Le partage des terres et les autres réformes de Couza et de Kogălniceanu, réalisées, contre la volonté des boïards, portèrent, en effet, de rudes coups au régime féodal et contribuèrent de ce fait au développement des forces et des relations de production capitalistes.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ORGANIZAREA MIȘCĂRII PENTRU UNIRE ÎN ANII 1855-1857 ÎN MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÎNEASCĂ

DE

VASILE MACIU

Înscrisă în Regulamentul Organic[1], ideea unirii Moldovei cu Țara Romînească a pătruns în mase în timpul revoluției de la 1848 prin cele două programe înaintate de la Brașov[2] și Cernăuți[3] ale mișcării revoluționare moldovenești și prin campania presei oficioase a guvernului revoluționar muntean. Ea a fost îmbrățișată cu atît mai ușor cu cît era însoțită de cererea pentru desființarea privilegiilor boierești și a împroprietăririi țăranilor cu pămînt.

Dezvoltarea mișcării naționale a poporului romîn și a tuturor popoarelor din centrul și sud-estul Europei era determinată de asaltul dat de burghezie pentru cucerirea puterii. În lucrarea sa *Despre dreptul națiunilor la autodeterminare*, Lenin a arătat că „...epoca victoriei definitive a capitalismului asupra feudalismului a fost legată de mișcări naționale. Baza economică a acestor mișcări constă în faptul că pentru victoria deplină a producției de mărfuri este necesar ca teritoriile cu populații vorbind aceeași limbă să se închege în state, fiind înlăturate totodată orice piedici în calea dezvoltării acestei limbi și în calea încetățenirii ei în literatură"[4].

După înfrîngerea revoluției, unirea națională a devenit principala revendicare a programului revoluționar al exilaților romîni, formulat la 1850 de N. Bălcescu în articolul său *Mersul revoluției în istoria romînilor*[5]. Eliberarea și unirea țărilor romîne trebuia să se facă în colaborare cu toate popoarele Europei centrale și răsăritene, a căror luptă revoluționară era coordonată de un comitet revoluționar secret, compus din ro-

---

[1] Articolele 371—375 ale Regulamentului muntean și 425—430 ale Regulamentului moldovean.

[2] G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937, p. 170.

[3] *Anul 1848 în Principatele romîne*, vol. IV, București, 1903, p. 109.

[4] Lenin, *Opere*, vol. 20, Ed. P.M.R., 1956, p. 395.

[5] N. Bălcescu, *Opere*, II, București, 1940, p. 106—107.

www.dacoromanica.ro

mîni, maghiari, poloni, ruşi, cehi şi slavii de sud[1], care colabora de aproape cu comitetul democratic european din Londra de sub conducerea italianului Giuseppe Mazzini[2].

După cum au arătat K. Marx şi Fr. Engels[3], după 1850 o nouă revoluţie europeană nu mai era însă posibilă curînd, din care cauză toate eforturile revoluţionarilor burghezo-democraţi din comitetele coordonate de Mazzini au rămas fără efect. În schimb , în locul „revoluţiei universale" a izbucnit în anul 1853 războiul Crimeei dintre Rusia, pe deoparte, şi Anglia, Franţa, Imperiul Otoman şi Sardinia, pe de alta, pentru dominarea economică şi strategică a Orientului apropiat[4].

Crezînd c-ar putea utiliza contradicţiile dintre marile Puteri încleştate în război, cîţiva membri ai Comitetului revoluţionar romîn de la Paris au plecat în noiembrie 1853 din Marsilia cu scopul de a pătrunde în Oltenia spre a răscula poporul[5]. O parte din ei a reuşit să intre în ţară în iulie 1854 şi să provoace un început de răscoală ţărănească în părţile Călafatului, înnăbuşită de colonelul Ion Solomon[6] cu concursul turcilor, care s-au grăbit să-i aresteze pe unii şi să-i expulzeze din nou în Occident[7].

Pe baza unei convenţii semnate la 11 iunie 1854 cu Poarta, Austria a ocupat cu trupele sale Ţara Romînească şi Moldova, pentru a împiedica luptele dintre ruşi şi turci la Dunărea de Jos. O dată cu trupele de ocupaţie austriace au revenit la domnie Barbu Ştirbei şi Grigore Al. Ghica, retraşi cu un an înainte la Viena[8]. Pentru a combate şi destrăma opoziţia ce i se făcea de către partizanii progresului, Barbu Ştirbei a numit în postul de director al Departamentului trebilor din lăuntru pe Nicolae Creţulescu[9], unul dintre participanţii moderaţi la revoluţia din 1848, devenit un conciliant, şi în alte posturi tot dintre participanţii la revoluţie, mai puţin importanţi ; a reprimit în ţară pe Radu Şapcă[10], dar nu a permis revenirea lui N. Pleşoianu[11], nici a lui Alexandru Manu, considerat ca „...bine cunoscut pentru cinismul teoriilor anarhice şi subversive" şi învinuit de socialism[12]. Cu atît mai puţin puteau fi reprimiţi ceilalţi exilaţi, consideraţi şi mai periculoşi pentru ordinea boierească.

---

[1] Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848, comentate de Olimpiu Boitos*, vol. II, Ed. Scrisul romînesc, Craiova (f.a.), p. 199.

[2] Alexandru Marcu, *Conspiratori şi conspiraţii în epoca renaşterii politice a Romîniei, 1848 1877*, Bucureşti, 1930, p. 54.

[3] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, Ed. P.M.R., Bucureşti, 1949, p. 105—106.

[4] E. V. Tarlé *Războiul Crimeii*, vol. I, Bucureşti, 1952, p. 38.

[5] George Fotino, *Din vremea Renaşterii naţionale a Ţării Romîneşti. Boerii Goleşti*, vol. I, Bucureşti, 1939, p. 211.

[6] Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori din exil* cu note de N. B. Locusteanu, Bucureşti, 1891, p. 317, 318 şi 321.

[7] *Ibidem*, p. 316.

[8] N. Iorga, *Istoria Romînilor*, vol. IX, Bucureşti, 1938, p. 257.

[9] A. D. Xenopol, *Nicolae Kretzulescu*, An. Acad. Rom., Mem. Secţ. ist., seria II, tom. XXXIV 1911—1912, Bucureşti, 1912, p. 731.

[10] N. Iorga, *Corespondenţa lui Ştirbei-Vodă*, vol. I, p. 495.

[11] *Ibidem*, p. 525, 543 şi 549.

[12] *Ibidem*, p. 585.

www.dacoromanica.ro

Sub ocupația militară habsburgică și sub cîrmuirea reacționară, de o rară asprime, a lui Barbu Știrbei, mișcarea națională antifeudală, mult îngrădită, nu se putea manifesta deschis. Gazeta *Timpul*, scoasă în decembrie 1854 sub conducerea lui G.R. Bossueceanu, dar susținută băneşte de bancherul Polihroniade, finul lui Ion Ghica[1], cu toată moderația sa, a dispărut repede, suprimată de cenzură.

Desfășurarea evenimentelor externe măcina însă rezistența feudală internă. Conferința preliminară de pace din Viena, deschisă la 3/15 martie 1855, a încurajat mișcarea unionistă din Principate, prin hotărîrea de a se garanta autonomia acestora de către Puterile participante [2], prin propunerea de consultare a moldovenilor și muntenilor în vederea reorganizării țărilor lor [3], ca și prin aceea de unire a celor două Principate într-un singur stat [4].

Pierzînd speranța în izbucnirea unei revoluții generale în Europa, care să ducă la înlăturarea feudalismului și la unitatea și independența patriei lor, exilații romîni din 1848 și-au limitat țelurile și au început o vie și persistentă acțiune de convingere a opiniei publice europene despre necesitatea unirii Moldovei cu Țara Romînească într-un singur stat modern [5]. Cercurile democratice europene au sprijinit revendicarea unirii celor două țări, considerînd-o una din principalele lor îndatoriri față de revoluția de la 1848, în timp ce o bună parte a presei europene vedea necesară realizarea ei pentru restabilirea echilibrului european.

Cea mai mare parte a boierimii conservatoare, care se afla la conducere, temîndu-se că unirea s-ar putea face în defavoarea sa, a căutat să domine mișcarea pentru unire punîndu-se în fruntea ei. Încă din martie 1855, N. Crețulescu, desigur în înțelegere cu Barbu Știrbei, adresa consulilor Angliei și Franței la București un memoriu în care pleda pentru unirea Moldovei și Țării Romînești într-un singur stat cu capitala la București [6]. La 3/15 aprilie s-a formulat la Iași o petiție în care Grigore Al. Ghica era rugat să convoace adunarea clerului și a boierimii „... pentru a se alege bărbați romîni, cunoscători ai instituțiilor naționale și împuterniciți cu încrederea obștească" spre a reprezenta cu adevărat „Patria Romînă" pe lîngă Conferința de la Viena [7]. Mai tîrziu, la începutul lui 1856, însuși Barbu Știrbei declara lui Alison, emisarul ambasadorului

---

[1] Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 360. Despre această gazetă M. Kogălniceanu spunea, în articolul său *Jurnalismul în Romînia*, publicat în *Romînia Literară* din 6 februarie 1855: „*Timpul* este o nouă înfățișare în jurnalistica noastră; sprijinit de casele cele mari de negoț din București, el este menit de a reprezenta și apăra viața și interesele *stării de mijloc*... El singur pînă acum au îndrăznit a scrie pe steagul său: *drepturile romînilor*, cînd celelalte foi periodice se tîrăsc în vechiul hogaș a tăcerii despre orice chestie politică privitoare către Principate".

[2] D. A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. II, București, 1889, p. 616.

[3] *Ibidem*, p. 624 și T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, Studiul *unei probleme internaționale* (București, f.a.), p. 50.

[4] D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 638 și 641.

[5] Al Cretzianu, *Din Arhiva lui Dumitru Brătianu*, vol. II (București), 1934, p. 5 și R. Bossy, *Candidați străini la tronurile romînești*, în *Convorbiri Literare*, 1925, p. 838.

[6] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, București, 1890, p. 1004.

[7] *Ibidem*, p. 889.

www.dacoromanica.ro

englez la Constantinopol, Stratford Canning, un dușman al unirii, că și el este pentru unire și cerea sprijinul Angliei pentru înfăptuirea ei, firește, în speranța de a deveni domnul noului stat [1].

Căutînd o cale de împăcare cu boierimea conservatoare, stăpînă a țării, încă la 24 februarie 1855, cînd lucrările Conferinței de la Viena nu începuseră, Gh. Magheru trimitea lui Barbu Știrbei o scrisoare în care îl îndemna ca, în înțelegere cu domnul Moldovei, să prezinte Puterilor ce se vor întruni în capitala Austriei „...un memoriu detailat privind nevoile Principatelor și bazele pe care ele vor trebui să fie reconstituite". În numele tuturor romînilor „... bine cugetători și doritori ai progresului națiunilor" îi propune revendicările ce trebuie să susțină și anume : „1) Unirea celor două Principate romîne într-un singur stat ; 2) Admiterea principiului ereditar pentru șeful statului cu dreptul pentru națiune de a-l alege, scoțîndu-l din sînul său. Modul de alegere a familiei ereditare să fie sigur combinat în așa fel ca națiunea întreagă să poată participa..." [2]. O asemenea propunere nu putea decît să-l îngrijoreze pe Barbu Știrbei, despre care C. D. Aricescu în memorialul său scrie că „...și-a atras ura generală ca nici un alt domn" [3] și să-l împingă și mai mult la înăsprirea măsurilor potrivnice programului revoluționar din 1848.

Dacă boierimea conservatoare se manifesta pentru unire mai mult de teamă că aceasta ar putea să vină ca o manifestare revoluționară, aducîndu-i prăbușirea economică și politică, majoritatea intelectualilor ieșiți din rîndurile boierimii liberale, compusă din moșieri mijlocii și mici, ale burgheziei sau micii burghezii, ducea o acțiune plină de devotament pentru cauza unirii, pe care o vedeau legată de aceea a progresului [4].

Mișcarea unionistă clandestină din Țara Romînească reușea să scoată în februarie 1855 la București un organ periodic al său, *Patria, foie politică, literară și industrială*, pe care N. Iorga o apreciază ca apărînd „...în foarte bune condiții tehnice, dar întrebuințînd o limbă în care inovațiile străine copleșeau tradiția literară" [5]. Redactor principal era N. Nenovici, unul dintre cei mai zeloși comisari de propagandă la 1848 [6], care avea colaboratori interni pe A. Crețescu, A. Petrescu, Gheorghe Crețianu, P. Teulescu, G. Baronzi, Al. Costiescu și Gr. Ioranu [7], cumnatul său, toți luptători pentru progres. Se cerea lui C. A. Rosetti să trimită corespondența de la

---

[1] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 56.

[2] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, București, 1889, p. 1188—1191.

[3] C. D. Aricescu, *Memoriile mele*, la Arh. Ist. Centr. St. Secția Mss., copie dactilofgraf.. p. 100.

[4] N. Iorga, *op. cit.*, p. 289, referindu-se la Moldova, dar cu valabilitate și pentru Țara Romînească : „... Ceea ce e interesant în toate aceste manifestații e apariția, dacă nu a unei burghezii de afaceri, care nu se putuse forma, a unei clase de modești intelectali, produs al noilor școli ale Regulamentului Organic. Ei, acești fii de părinți mai mult săraci, de cele mai multe ori fără ranguri, vor fi, subt conducerea cîtorva oameni cu spirit puternic, făuritorii Unirii... Cu ei se unește și mai toată boierimea din provincie..."

[5] N. Iorga, *Istoria presei romîne*, București, 1922, p. 111.

[6] *Anul 1848 în Principatele romîne*, vol. II, București, 1902, p. 729, 744 ; vol. III, București, 1902, p. 114, 164, 405 ; vol. IV, București, 1903, p. 221 ; vol. V, București, 1904, 202 ; vol. VI, București, 1910, p. 27.

[7] Al. Cretzianu, *op. cit.*, vol. II, p. 3.

www.dacoromanica.ro

Paris şi lui D. Brătianu, din Londra [1]. Cu toată severitatea cenzurii, *Patria* reuşea să antreneze cercuri largi de cititori în mişcarea pentru unire şi progres. Duşmănos, Eliade ducea la Constantinopol contra ei o campanie de ponegrire, afirmînd c-ar fi fost în serviciul lui Ion Ghica, ceea ce nu era adevărat. E probabil că el nu e străin de suprimarea acestei gazete unioniste la 18 octombrie 1855. *Patria* reuşise însă a întări mişcarea pentru unire şi a o extinde în special în rîndurile tineretului din oraşe.

La 10 octombrie 1855, curînd înainte de suprimarea *Patriei*, unul dintre membrii grupării naţionale din Bucureşti a trimis o scrisoare Comitetului revoluţionar romîn din Paris, care continua să se intituleze aşa, cerînd stabilirea unei legături strînse şi neîntrerupte între cele două centre [2].

Pentru ajutorarea grupării din Bucureşti, i s-a trimis un manifest intitulat *Apelul naţionalilor din Paris către naţionalii din Bucureşti*, în care aceştia din urmă sînt îndrumaţi să se pună serios la lucru, să se adune şi să se organizeze, înarmîndu-se cu idei şi simţiri înaintate şi mai ales cu „...o hotărîre mai presus şi cu mult mai tare decît oţelul duşmanilor Patriei" [3]. Pentru a reuşi în lupta lor li se cerea să se sprijine pe mase. „Aveţi în Bucureşti", li se spunea „un element sublim cu care puteţi face minuni de veţi şti să-l atrageţi la voi. Vorbim de clasa aceea ce se numeşte de jos şi care prin inima şi căldura ei este mai presus de toate" [4].

Pentru a submina activitatea „naţionalilor" Barbu Ştirbei, urmînd exemplul colegului său din Moldova, Grigore Al. Ghica, la 20 februarie 1856, a eliberat pe robii particularilor [5], fără a convinge însă pe cineva că este cu adevărat un partizan al progresului. Cu mai puţin elan decît domnul Moldovei, s-a opus şi el hotărîrilor Conferinţei din Constantinopol de la 11 februarie 1856, protestînd contra asimilării Principatelor romîne cu provinciile Imperiului Otoman [6], dar mai ales contra voinţei de a se da romînilor un nou statut la Constantinopol „...sub presiunea străină şi sub inspiraţiile refugiaţilor de la 1848 a căror influenţă se cunoaşte..." [7]. Despre unire nu spunea nimic, dominat fiind, evident, de teama ca nu cumva reorganizarea s-aducă vreo lovitură proprietăţii şi dominaţiunii politice boiereşti. Din această cauză el cere ca modificările Regulamentului Organic să fie încredinţate unei adunări legal constituite, adică boiereşti sau dominată de boieri [8].

Publicarea dezbaterilor Congresului de la Paris a provocat o vie mişcare în opinia publică romînească, în speţă în cea din Muntenia, în aşa fel încît un corespondent din Bucureşti al publicaţiei *Gazette d'Augsbourg* putea să scrie la 18 martie 1856 despre schimbarea rapidă a opiniei publice muntene c-ar părea extraordinară unui străin, chiar inexplicabilă,

[1] Al. Cretzianu, *op cit.*, vol. II, p. 4.
[2] George Fotino, *op. cit.*, vol. IV, 1853—1871, p. 124.
[3] *Ibidem*, p. 125.
[4] *Ibidem*, p. 133.
[5] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. II, p. 898 şi 961.
[6] *Ibidem*, vol. V, p. 919.
[7] *Ibidem*, p. 916, originalul în l. franceză.
[8] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, p. 915.

www.dacoromanica.ro

dacă nu s-ar ține seamă că aci evenimentele timpului aveau o mare influență asupra sa, neexistînd o presă liberă care s-o orienteze [1]. Neliniștită asupra viitorului ei, boierimea mare, care tindea a se organiza într-un partid conservator, se îngrijora în timpul Congresului de la Paris „...de dezlănțuirea pasiunilor meschine, ascuțite încă de perspectiva unor viitoare alegeri" [2]. În aceste împrejurări, cînd se aștepta dezlănțuirea eventuală a luptelor de clasă, Nicolae Crețulescu, demisionat din funcția de director al Departamentului trebilor din lăuntru, dădea în aprilie 1856 ambasadorului francez la Constantinopol, Thouvenel, un memoriu cu propuneri privind modul convocării Divanurilor ad-hoc preconizate de Congres. Deosebindu-se de ce susținuse cu un an înainte, dar opunîndu-se reprezentării țăranilor, el accepta acum ca alături de reprezentanții boierilor să participe la lucrările Divanurilor și reprezentanții proprietarilor neboieri și ai breslelor de meseriași [3].

Cu toată agitația provocată de hotărîrile Congresului de la Paris referitoare la Principatele romîne, generalul Coronini, comandantul trupelor de ocupație austriace, putea declara în iunie 1856 consulului francez la București, Béclard, că aci era mai mult calm decît la Iași, totul mărginindu-se la certuri de persoane, adică la certurile dintre partizanii lui Barbu Știrbei și aceia ai fostului domn regulamentar, Alexandru Ghica, care se pregătea să devină caimacam pentru convocarea Divanului ad-hoc.

Coronini vedea însă numai la suprafață. Mișcarea națională pentru unire domina majoritatea societății din Țara Romînească, deși ea nu se manifesta deschis ca cea din Moldova. Lipsită de presă și urmărită de autorități, ea se organiza totuși și se pregătea pentru momentul cînd se va începe campania electorală. La mijlocul lui mai, ea primea un ajutor prin sosirea în țară a lui I. I. Filipescu, unul din partizanii revoluției de la 1848, care a contribuit la întărirea ei organizatorică și la stabilirea unei legături cu mișcarea de unire din Moldova. Cu toată opreliștea, mișcarea pentru unire domina întreaga societate, comunica acesta la 3/15 mai 1856 lui C. A. Rosetti la Paris. Sosit numai de două zile, I. I. Filipescu ținuse două întruniri cu „sanchiuloții", era gata să alcătuiască un comitet și să pună în contact mișcarea unionistă munteană cu cea moldoveană [4].

Deși a cerut ajutorul lui C. A. Crețulescu, boier liberal, și al lui Gh. Crețeanu, I. I. Filipescu n-a putut obține autorizația de a scoate un ziar unionist [5], dar a continuat întrunirile [6], fără a reuși să provoace o manifestare deschisă, la care însuși C. A. Crețulescu [7], conducătorul mișcării, s-a opus sub diferite pretexte. Opoziția lui C. A. Crețulescu, participant moderat la revoluția de la 1848, se explică nu atît prin teama sa de a nu compromite mișcarea prin manifestații ce ar fi putut fi caracterizate

[1] N. Iorga, *Mărturisiri privitoare la viața și domnia lui Știrbei-Vodă*, București, Ed. Minerva, 1905, p. 289.
[2] *Ibidem*, p. 284 originalul în l. franceză.
[3] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III. p. 136.
[4] Al. Cretzianu, *op.cit.*, p. 81, 82, 83, passim.
[5] *Ibidem*, p. 88.
[6] *Ibidem*, p. 89.
[7] *Ibidem*, p. 90.

www.dacoromanica.ro

anarhice, cît prin grija lui, constatată şi mai tîrziu, de a nu contribui la dezlănţuirea maselor împotriva boierimii.

Dîndu-şi seama că emisarul său I. I. Filipescu era frînat în îndeplinirea sarcinilor ce primise, C. A. Rosetti îl mustră pe acesta într-o scrisoare din 29 iunie st. n. şi-l îndrumează cum să procedeze pentru a reuşi în antrenarea maselor la manifestări deschise [1]. „...Eşiţi în grădinile publice, îndemna el, şi cereţi iscălituri, lucraţi pe uliţe, dar nu în case, ca să nu zică că conspiraţi, astfel veţi avea ce voiţi; într-altfel nu, căci nu se poate...” [2].

Sperînd să obţină de la Poartă răsplata pentru felul neînduplecat cum menţinuse ordinea, Barbu Ştirbei se autofelicita la 14/26 iunie către ministrul afacerilor externe otoman, Fuad-paşa, că deşi spiritele erau preocupate, nu s-a produs însă nici o manifestare, n-au apărut în Ţara Romînească nici publicaţii, nici imprimate politice. Numai din Moldova, se plîngea el, intră numeroase publicaţii şi imprimate, care tulbură mintile oamenilor [3].

Poarta a rămas insensibilă la asemenea dovezi de credinţă. Terminîndu-i-se cei şapte ani de domnie, ea s-a grăbit să-l înlocuiască cu rivalul său, Alexandru Ghica, numit caimacam, sprijinit puternic de ambasadorul englez la Constantinopol, Stratford.

În Moldova, împrejurările erau mai favorabile unor manifestări unioniste deschise. Cenzura era aci relativ îngăduitoare şi autorităţile în cap cu domnul se manifestau chiar în favoarea unirii pentru a o putea conduce. Încurajat, V. Alecsandri începu să scoată la 1 ianuarie 1855 la Iaşi o frumoasă şi vioaie revistă săptămînală al cărei nume singur, *Romînia Literară*, constituia un program de luptă unionistă. Colaborează întregul grup strîns în jurul lui M. Kogălniceanu [4] întîi la *Dacia Literară* din 1840, la *Propăşirea* în 1844, şi apoi în primii ani de după 1849, adică M. Kogălniceanu însuşi, V. Alecsandri, Alecu Russo, Gh. Sion, P. Donici, I. Ionescu şi N. Ionescu, precum şi scriitori munteni, căci revista este a întregului popor romîn nu numai a moldovenilor: D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Gh. Creţeanu.

Deşi „literară”, revista are articole din diferitele domenii ale culturii şi chiar din domeniul politic. Articolele lui M. Kogălniceanu, care este unul din colaboratorii cei mai asidui, *Jurnalismul romînesc în 1855*, *Sclăvia, vecinătate, boieresc*; ale lui V. Alecsandri, — în special *Prietenii romînilor* din nr. 12 din 20 martie 1855; ale lui Alecu Russo, cronicile politice ale lui M. Ionescu, articolul lui A. Hurmuzaki. *Despre urmările desfiinţării boierescului în Bucovina*, ca şi poema în proză *Cîntarea Romîniei*, a cărei publicare se pare că a adus suprimarea revistei, au un conţinut progresist şi de un puternic patriotism.

---

[1] C. D. Aricescu, *Corespondenţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunii romîne* partea I, Bucureşti, 1873, p. 42—46.

[2] *Ibidem*, p. 46.

[3] N. Iorga, *Corespondenţa lui Ştirbei-Vodă*, p. 619.

[4] N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu, scriitorul, omul politic şi romînul*, Bucureşti, Ed. Socec (f.a.), p. 86.

www.dacoromanica.ro

Suprimată la 3 decembrie 1855, după aproape un an de apariție, *Romînia Literară* își îndeplinise menirea de a servi mișcarea pentru unire și progres, într-un moment cînd aceasta avea nevoie de o ideologie înaintată pentru a putea antrena masele.

Încă de la 1 octombrie 1855, începea să apară la Iași, în redacția lui M. Kogălniceanu, gazeta *Steaua Dunării, jurnal politic, literar și comercial*[1], căreia cenzura nu i-a permis a se numi *Unirea*. În articolul program din primul număr, M. Kogălniceanu declara că „Jurnalul" său va lupta pentru autonomia și unirea Principatelor. Se va întemeia pe legalitate și va apăra buna rînduială, pentru ca țara să poată în liniște să se pregătească a-și însuși instituțiile Europei civilizate, căci „...nimene nu ne oprește de a ne înțelege de pe acum asupra chestiilor sociale, precum emanciparea și îndrituirea claselor muncitoare, desființarea sclăviei, această pată neagră a omenirii... modificarea sistemului fiscal, răspîndirea instrucției primare, etc., etc. ...".

Steaua Dunării se adresa poporului, nu „bărbaților de stat". În articolul redacțional al nr. 8 din 18 octombrie 1855 se spune că redactorii nu scriu pentru cei care au cutreierat Europa, nici pentru cei ce pot să se aboneze la gazetele europene, ci pentru publicul simplu cu mult mai numeros care „...au fost ținut pînă acum departe de viața inteliginții, care începe a se trezi și cunoaște puterea și driturile și aspiră prin urmare a ști și apoi a și lucra". În mai puțin de două săptămîni, *Steaua* a ajuns să aibă 800 de abonați„... un număr ne mai auzit pînă acum, în Moldova, număr, cea mai mare parte, format din clase ce pînă acum nici citea...".

La 27 octombrie s-a ajuns la 1 000 de abonați, declara M. Kogălniceanu în articolul redacțional, ceea ce colegii săi de jurnalism nu-i puteau ierta. Din nr. 19 din 12 noiembrie aflăm că *Steaua Dunării* era difuzată în toate țările locuite de romîni, atît prin abonamente, cît și prin librării și casele poștelor.

Pătrunderea în masele largi de cititori, de cele mai adeseori oameni cu puține cunoștințe de cultură, se datora nu numai talentului cu care era scrisă gazeta de M. Kogălniceanu însuși și de colaboratorii săi, oameni cu vederi înaintate, Vasile Mălinescu și N. Ionescu, ci și programului său progresist și național.

La mai puțin de o lună de la apariția sa, *Steaua Dunării* devenise organul central de presă al întregii mișcări unioniste atît din Moldova cît și din Țara Romînească. În Moldova, ea era și instrumentul de organizare al mișcării pentru unire. Entuziasmat de calitatea ei, unul dintre exilații munteni, C. A. Rosetti, scria din Paris în ianuarie 1856 lui D. Brătianu la Londra, că „*Steaua Dunării* este mai mult decît un ziar, este o operă trăitoare de adevăr și de patriotism, ea a luat cu îndrăzneală apărarea proiectului de unire a celor două Principate într-un singur stat și al sfintelor principii ale Revoluției" [2].

În jurul lui Kogălniceanu și al gazetei sale se concentrau numeroși partizani ai unirii, așa încît el putea colecta bani spre a-i trimite exilaților

[1] A se vedea și aprecierea lui N. Iorga, în *Istoria presei romînești*, p. 105—106.
[2] Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 47.

www.dacoromanica.ro

de la Paris, pentru propagarea unirii în presa străină, așa cum nu se putea face, din cauza cenzurii, în Moldova [1]. Ceva mai tîrziu, la 5 iunie 1856, articolul redacțional al gazetei declara că „... Unirea, cu mult înainte ca guvernul să se fi declarat pentru ea, avea în Moldova o partidă puternică, compusă de tot ce era mai recomandabil, mai patriotic, mai luminat...".

Suprimarea *RomîniieLiterare* a constituit o lovitură pentru gruparea unionistă progresistă din Moldova. Ea marca începutul unei lupte deschise între boierimea conservatoare, strînsă în jurul domnului, și unioniștii progresiști, reprezentanți ai tuturor celorlalte clase și pături sociale, pentru conducerea mișcării de unire. Grigore Al. Ghica se opunea manifestațiilor largi și zgomotoase, impunînd celor care-i cereau „... să iee vro măsură întru apărarea drepturilor țării", să stea liniștiți „... avînd în vedere că el și-a luat măsuri în toate privințele și că nimic nu se va face fără să fie și el consultat..." [2]

Cedînd presiunii exercitate de progresiști, care atacaseră „sclavia neagră" ca și pe cea „albă" domnul, dădu un ofis la 10 decembrie 1855 st. n. către Sfatul Administrativ Extraordinar, în care recomanda eliberarea robilor aparținînd particularilor, cu răscumpărare bănească [3]. Motivarea era că țara trebuia „să facă și ea de la sine un pas înainte..." în momentul cînd Puterile europene meditau reorganizarea ei [4]. Sfatul Administrativ Extraordinar, compus din partizanii apropiați ai domnului, a încheiat în aceeași zi un „Jurnal" în care accepta „... înaltul principiu al desființării sclăviei în Moldova..." [5]

Calea reformelor pe care pornea domnul nu plăcea decît părții mai puțin conservatoare a boierimii; elementele înapoiate recrutate din familiile cele mai bogate și care dăduseră sau voiau să dea țării domni, n-o vedeau cu ochi buni, temîndu-se că la capătul ei s-ar trezi despuiați de averi și de privilegii. Mult mai nemulțumiți erau conducătorii grupării unioniste progresiste, care vedeau în acțiunile reformatoare ale domnului mijloacele prin care acesta voia să ajungă singur conducător al mișcării unioniste, pentru a putea fi apoi ales domn al noului stat. Așa se explică de ce, puțin timp după inițierea desființării robiei, M. Kogălniceanu semnează, alături de diferiți boieri conservatori, un memoriu către Poartă, la 9/21 decembrie 1855, în care se cere desființarea Sfatului Administrativ Extraordinar și revenirea la Adunarea Obștească Ordinară, aleasă de boieri conform Regulamentului Organic [6]. Motivul cererii era că Divanul ad-hoc, numele oficial al Sfatului Administrativ Extraordinar, își luase „de cîtva timp, puterea de a proceda în afacerile generale ale țării substituindu-se națiunii...", aprobase cheltuieli care au dus la un deficit enorm, pusese impozite apăsătoare pe toate clasele și semănase „... spaima în sînul societății prin dispoziții care o amenința în cele trei con-

[1] Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 47.

[2] Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 63 „vu qu'il avait avisé á tout et que rien ne se ferait sans qu'on la consulte".

[3] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. II, p. 839.

[4] *Ibidem*, p. 838—839.

[5] *Ibidem*, p. 840.

[6] D. A. Sturzda, *op.cit.*, vol. V, p. 892.

www.dacoromanica.ro

diţii necesare ale existenţei sale şi mai ales în dreptul de proprietate, consacrat de legile fundamentale ale ţării[1].

Cum era de aşteptat, Poarta n-a dat nici o altă urmare reclamaţiei, decît c-a adus-o la cunoştinţa domnului[2], care s-a mulţumit să-i mustre pe semnatari ameninţîndu-i pe viitor cu „măsuri aspre"[3].

Spre a obţine sprijinul Angliei şi Franţei, Grigore Al. Ghica a alcătuit un *Comitet de subscripţie pentru răniţii armiilor aliate*, compus din apropiaţi ai săi, între care însuşi Petre Mavrogheni, şeful Departamentului finanţelor, care a trimis prin Costache Negri şi Ralet 4 240 galbeni de Austria ambasadorului Franţei la Constantinopol pentru răniţii aliaţi[4].

Continuînd să aplice planul său de a pune mîna pe conducerea mişcării unioniste, la 5 februarie 1856 st. n. domnul a cerut Sfatului Administrativ Extraordinar să alcătuiască un proiect de lege care să asigure libertatea presei, motivînd că aceasta era „. . .singurul mijloc de a forma opinia publică, mai ales în ţara noastră, care este pe calea progresului, şi calea de a informa pe guvern despre trebuinţele naţiei"[5]. Proiectul a fost alcătuit, producînd o mare impresie, dar n-a devenit lege decît la 12/24 mai 1856[6]. Cu toate acestea mişcarea pentru unire rămînea sub conducerea lui M. Kogălniceanu. Acesta scria în ianuarie 1856 lui C. A. Rosetti la Paris că „Partida unirii creşte din ce în ce „şi că manifestările ce i s-au propus se vor face[7]. Referindu-se la domn, el spune că moldovenii s-au convins însfîrşit „. . . că nu numai domnul, dar domnia şi-a făcut timpul şi că mîntuirea Principatului este a veni de la altă formă de guvern"[8]. Peste puţină vreme, M. Kogălniceanu i-a trimis lui C. A. Rosetti 1 000 franci pentru elaborarea unei broşuri franceze contra lui Grigore Al. Ghica, pe baza datelor furnizate de el[9].

Poarta era însă potrivnică planurilor de unire ale lui Grigore Al. Ghica. Hotărîrile potrivnice unirii Moldovei şi Ţării Romîneşti ale Conferinţei din 11 februarie 1856 st. n. a ambasadorilor Puterilor aliate cu conducătorii politicii externe otomane au calmat pentru cîtva timp neînţelegerile dintre gruparea condusă de M. Kogălniceanu şi aceea a boierilor conservatori din jurul domnului. La 2 martie st. n., M. Kogălniceanu comunica la Londra că în cele trei zile din urmă la Iaşi au fost mari emoţii. Domnul primise de la trimişii săi Vogoride şi Costache Negri „. . . rezumatul măsurilor hotărîte în Conferinţa din Constantinopol în privinţa reorganizării Principatelor. . . "[10] neputînd rămîne calm şi indignîndu-se contra Porţii, care-l înşelase[11]. Răspîndindu-se ştirea „a produs

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 892—893.
[2] *Ibidem*, vol. II, p. 954—955.
[3] *Ibidem*, p. 954—955.
[4] *Ibidem*, p. 849.
[5] *Ibidem*, p. 913.
[6] *Steaua Dunării*, anul II, nr. 24 din 22 mai 1856 publică în întregime textul ei.
[7] Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 51.
[8] *Ibidem*, p. 51.
[9] *Ibidem*, p. 61.
[10] Al. Cretzianu, *op. cit.*, vol. II, p. 51, originalul în l. franceză.
[11] *Ibidem*, p. 63.

www.dacoromanica.ro

cea mai mare indignaţie între toate clasele şi, continuă M. Kogălniceanu, n-ar fi fost ocupaţia străină, s-ar fi făcut o manifestaţie mult mai mare"[1].

Indignarea opiniei publice moldoveneşti a luat caracterul unei mişcări antiotomane. La 1 martie st. n. s-a adresat domnului o petiţie semnată de numeroase personalităţi politice ale timpului, între care boieri mari, dar şi boieri mărunţi, ca Grigore Cuza, C. Rolla, N. Istrati şi intelectuali printre care M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Alecu Russo, Gh. Sion etc.[2], în care se protesta contra hotărîrilor Conferinţei, luate „... fără a consulta şi principiile noastre, conform cu condiţiile de pace..."[3]. De data aceasta, în calitatea sa de domn, Grigore Al. Ghica a trimis la 8 martie st. n. Congresului de la Paris, care îşi începuse lucrările la 25 februarie 1856, observaţiile sale referitoare la hotărîrile Conferinţei din Constantinopol, protestînd contra considerării Moldovei şi Ţării Romîneşti „... ca parte integrantă a Imperiului Otoman..." şi cerînd totodată unirea celor două ţări într-un singur stat[4].

Deşi duşmănia dintre cele două curente din sînul mişcării unioniste din Moldova continua, s-a ajuns totuşi la un armistiţiu acum cînd era nevoie să se unească toate forţele pentru a putea înfrînge opoziţia Porţii şi a Austriei la unire. În editorialul din 25 februarie st. v. al *Stelei Dunării*, luîndu-se atitudine faţă de hotărîrile Conferinţei de la Constantinopol, se arăta însă că dacă din punct de vedere naţional ele nu mulţumeau, din punct de vedere social, reformele propuse nu puteau decît bucura poporul, deşi ele jigneau „. *.autocraţia noastră*", adică boierimea conservatoare, în cap cu domnul, care, temîndu-se de ele, se arăta îngrijată de ştirbirea *autonomiei* ţării. Numai dacă se vor acorda de bună voie „... reformele sociale, de care poporul romîn are *neapărată* nevoie" Europa nu se va mai interesa de transformările interne, căci societatea romînească, ţinea redacţia *Stelei Dunării* să accentueze „... trebuie să se dezvolte, trebuie să meargă înainte, chiar şi fără de voia a unora din noi..."

Punctul de vedere diferit al *Stelei Dunării* în chestiunea hotărîrilor Conferinţei de la Constantinopol a determinat pe domn să ia peste cîteva zile măsura de a o suspenda pentru multă vreme, deşi proiectul legii presei, care acorda o mare libertate tiparului, era gata. Sfătuit de comandamentul trupelor de ocupaţie austriace, îngrijorat că la plecarea acestora peste şase luni „... ţara să nu fie lăsată fără apărare şi expusă ideilor revoluţionare..."[5] domnul cumpăra de la austriaci pe credit pentru miliţia moldoveană armele lor proaste, cum făcuse şi Barbu Ştirbei în Ţara Romînească[6], evident pentru a le întrebuinţa eventual contra partizanilor progresului, dacă aceştia ar provoca masele la răscoală. Grigore Al. Ghica era unionist doar cu condiţia ca masele populare şi în primul rînd ţărănimea să se mulţumească numai cu „reformele" ce vor consimţi boierii conservatori să facă.

---

[1] Al, Cretzianu, *op. cit.*, vol. II. p. 51, originalul în l, franceză , p. 63.
[2] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, p. 429—430.
[3] *Ibidem*, p. 429—430.
[4] *Ibidem*, vol. II, p. 966 si 972.
[5] Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 69.
[6] *Ibidem*, p. 71.

www.dacoromanica.ro

Publicarea tratatului de la Paris, din 30 martie 1856, care asigura țărilor romîne „o administrație independentă și națională, ca și deplina libertate a cultului, a legislației, a comerțului și a navigației" și hotăra convocarea în fiecare din ele a cîte „un Divan ad-hoc, compus în așa fel încît să constituie reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății" pentru „a exprima dorințele populațiilor relativ la organizarea definitivă a Principatelor. . ."[1], precum și hotărîrea Congresului de la Paris de a trimite la București, îndată după retragerea trupelor de ocupație austriace, o Comisie de informare, au încurajat mult pe partizanii unirii în lupta lor. Aceștia se simțeau de acum înainte sprijiniți de majoritatea Puterilor semnatare ale tratatului de la Paris.

Curînd după închiderea Congresului, a sosit la Iași noul consul francez Victor Place, un om inteligent și stăruitor, dar cu o mentalitate funcționărească[2]. Deși lipsit de orizonturi, acesta a sprijinit lupta pentru unire, dar a căutat s-o împiedice să se extindă în rîndurile maselor, în special a celor țărănești, de teama izbucnirii unor tulburări neplăcute guvernului său autoritar. La 8 iunie st. n. el raporta lui Walewski, ministrul afacerilor externe al Franței „. . . fericita și nemăsurata impresie pe care le-a cauzat [în Moldova] certitudinea că majoritatea Puterilor europene voia unirea Principatelor și dorința pe care a manifestat-o partea cea mai luminată a populației să întrebuințeze îndată mijloacele de a propaga această idee"[3].

Dîndu-și seama că va trebui curînd să părăsească domnia, Grigore Al. Ghica, care avea pînă atunci rezerve, s-a declarat acum deschis și în mod categoric pentru unire. Legea presei a fost publicată și pusă în aplicare la 12/24 mai[4]. *Steaua Dunării* reapare[5] și poate vorbi deschis cititorilor săi atît despre unire cît și despre înlăturarea orînduirii boierești. Cu mai puțin elan, *Zimbrul* susținea și el cauza unirii. Răspunzînd mesajului ce-i adresase domnul, privitor la înfăptuirile din timpul cîrmuirii sale, Divanul ad-hoc consultativ îi putea declara între altele :" . . . ați pregătit calea către mîntuire a țării noastre, căci ați sprijinit și ați pledat înaintea areopagului european întrunirea Principatelor, princip de mărire, de glorie, de adevărată și solidă existență a Principatelor Romîne . . . "[6]

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, II, p. 1082.

[2] La 24 iulie 1856, ca să dovedească dezinteresarea sa în problema unirii, el scria lui Walewski : „. . . il m'est personnellement indifférent que les Principautés soient réunies ou séparées. . ." (D. A. Sturdza, III, p. 706).

[3] D. A. Sturdza, *op.cit.* vol. III, p. 534, originalul în l. franceză.

[4] *Steaua Dunării* din 22 mai 1856, st.v.

[5] La 18/30 mai N. Kogălniceanu anunța lui C. A. Rosetti reapariția gazetei unioniste : „. . . Dans trois jours l'Etoile du Danube réparait sous la Rédaction collective de Kogolniceanu, Ionesco et Malinesco. Envoyez nous tous des articles" (Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 99).

[6] D. A. Sturdza, *op.cit.*. vol. III p. 485. Într-o scrisoare adresată lui C. A. Rosetti la 18 30 mai 1856, M. Kogălniceanu, expunînd răspunsul Divanului către Domn, atrăgea astfel atenția asupra creșterii vertiginoase a mișcării pentru unire în acest timp : „Maintenant si le parti le plus arriéré a énoncé son opinion en faveur de l'Union. jugez ce qu'il en doit être du reste de la population, je puis vous donc assurer sans exagération, qu'á l'exception de quelques candidats à l'hospodarat ou à la caimacamie, toute la nation est pour l'Union, et si la Commision nous trouvera séparés quant aux autres questions, tel que système représentatif plus ou moins large. abolition de la corvée etc., pour l'Union il n'y aura qu'une voix". (Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II p. 97).

www.dacoromanica.ro

Domnul şi boierii pe care se sprijinea căutau astfel să se impună sau cel puţin să aibă o parte importantă la conducerea mişcării de unire spre a o folosi pentru interesele lor de clasă.

Creşterea vertiginoasă a mişcării unioniste a împins şi pe unii dintre boierii care nu se pronunţaseră în nici un fel să se declare din oportunitate în favoarea unirii.

Către sfîrşitul lui aprilie 1856, Vasile Ghica, unul dintre boierii care participaseră la mişcarea din martie 1848 de la Iaşi, a publicat o broşură cuprinzînd o *Adresă către romînii din Moldova şi Valahia* şi un *Proiect de o formulă a dorinţelor romînilor*, care indicau concesiunile pe care se arăta dispusă marea boierime să le facă mişcării pentru unire şi transformări sociale. Se cerea boierilor să renunţe, pentru asigurarea liniştii şi stabilitatea instituţiilor, la vechile lor prejudecăţi şi privilegii, considerîndu-se de aci înainte cetăţeni egali în drepturi cu ceilalţi locuitori „... dezbrăcînd vechiul om, îmbrăcîndu-se cu toată justiţia şi sinceritatea, fără de care nici o societate, nici o instituţie nu e durabilă"[1].

În *Proiect* ... el cerea, bazîndu-se pe „dreptul suveran" de autonomie al poporului romîn, care i se părea c-a fost recunoscut de Congresul de la Paris, unirea celor două ţări într-un singur stat indivizibil[2], dar declara îndată cu senitătate că nu se va împotrivi nici la menţinerea separaţiei. Toţi cetăţenii trebuiau „să fie supuşi impozitelor", ţăranii să devină liberi însă ca arendaşi pe două treimi din fiecare moşie, împroprietărindu-se numai cu locurile de casă, care şi acelea trebuiau răscumpărate de la proprietari[3]. În linii generale, pînă la 1862, în acest fel concepeau marii boieri trecerea de la orînduirea boierească la cea burgheză, despre care îşi dădeau seama că era legată de înfăptuirea unirii.

Proiect de o formulă a dorinţelor romînilor, care trebuia să servească viitoarelor Divanuri ad-hoc, destinate de Congresul de la Paris să exprime dorinţele moldovenilor şi muntenilor în privinţa reorganizării instituţiilor lor, ca îndreptar pentru hotărîrile ce urmau a se lua, nu dovedea, firesţe, ataşamentul marii boierimi moldovene pentru ideea unirii, cît voinţa ei determinată de teama unor schimbări neprevăzute, eventual violente, ca unirea să nu se facă cu ştirbirea proprietăţilor ei funciare.

Cu toate că unii membri ai săi, în frunte cu domnul însuşi, se manifestau în favoarea unirii şi căutau să conducă ei mişcarea unionistă, care cuprinsese aproape toate păturile orăşenimii şi ale populaţiei rurale, boierimea n-a putut să acapereze conducerea unei acţiuni, care cerea o activitate continuă şi largă, întemeiată pe o ideologie potrivită cu cerinţele maselor orăşeneşti şi rurale. Deşi nu căuta să apară pe primul plan din motive de tactică, M. Kogălniceanu, sprijinindu-se pe o grupare de intelectuali de provenienţă burgheză, răzăşească sau mic-burgheză, era împins tot mai mult la conducerea mişcării unioniste de poziţia progresistă pe

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 439.
[2] *Idem*, p. 440.
[3] *Ibidem*, p. 443 şi 444.
[4] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 497.
[5] *Ibidem*, p. 498.

www.dacoromanica.ro

care se situase, de capacitatea sa de muncă şi de organizare şi de gazeta pe care o redacta acum împreună cu radicalii Vasile Mălinescu şi Nicolae Ionescu într-un spirit de liberalism democrat, aceştia din urmă fiind reprezentanţii maselor orăşeneşti şi ţărăneşti.

Agitaţia unionistă cuprindea la mijlocul lui mai 1856 masele orăşeneşti, în aşa fel încît manifestările largi deveneau o necesitate. Pretextul unei asemenea manifestări a fost ocazionat de revenirea în ţară a căpitanului Gh. Filipescu, care se opusese trecerii peste graniţă în august 1854 a bateriei de artilerie ce comanda [1]. Ridicat îndată de domn la gradul de maior, acesta a fost considerat erou naţional şi sărbătorit de două ori, odată oferindu-i-se un banchet în vila lui M. Kogălniceanu la 22 mai/3 iunie, şi a doua oară în cadrul unei petreceri ostăşeşti organizate de camarazii săi de arme la Copou la 24 mai/5 iunie 1856. Putem spune fără să greşim, că în ambele împrejurări, s-a vorbit mult mai puţin despre actele eroice ale fostului căpitan de artilerie, decît despre felul cum să se ajungă la înfăptuirea unirii Moldovei şi Ţării Romîneşti într-un stat naţional.

Banchetul din vila lui M. Kogălniceanu, la care au participat numeroase persoane, din rîndurile boierilor, burgheziei şi intelectualilor de provenienţe sociale diverse, a dat prilejul multor toastări pentru unire. Amfitrionul însuşi spunea, într-una din cele cîteva cuvîntări ţinute atunci : „... eu închin la realizarea unei dorinţe care este astăzi în inima tuturor romînilor, gaj de glorie, de putere şi de întemeiere a existenţei politice a Patriei — la Unirea Principatelor" [2]. Şi alţi participanţi la manifestaţie, conducători de frunte ai mişcării unioniste, Anastase Panu, Costache Negri, Vasile Mălinescu au toastat pentru unire în mijlocul unei însufleţiri generale.

Dezvoltarea mişcării pentru unire, care cuprindea mase tot mai largi, şi apropierea presupusă a alegerilor pentru Divanurile ad-hoc impuneau grăbirea organizării unei conduceri centrale a mişcării.

La 25 mai/6 iunie 1856, un număr de 19 reprezentanţi ai boierimii mari, ai boierimii mici şi ai burgheziei, s-au întrunit la Socola lîngă Iaşi la via lui Petre Mavrogheni, unul dintre miniştrii lui Grigore Al. Ghica, şi au înfiinţat o asociaţie politică „Societatea Unirii", menită să organizeze lupta pentru unirea Moldovei şi Ţării Romîneşti într-un singur stat.

S-a alcătuit un program şi un plan de acţiune. Se cerea unirea Moldovei şi Ţării Romîneşti sub un prinţ străin şi o capitală nouă, situată la mijlocul ţării [3]. Planul de acţiune prevedea că programul va fi adus la îndeplinire prin foi periodice, broşuri şi manifeste, prin adunări în capitală şi în districte, acestea din urmă convocîndu-se de către delegaţii Societăţii. Conservatismul boieresc al Societăţii se manifesta prin recomandarea ca viitorul guvern „... să fie în conformitate cu glăsuirea Regulamentului Organic..." [4]. Pentru alcătuirea unui proiect de lege electorală în vederea convocării Divanurilor ad-hoc s-a numit o comisie compusă din Costache Hurmuzaki, M. Kogălniceanu, Costache Rolla,

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, p. 497.
[2] *Ibidem*, p. 498.
[3] *Ibidem*, p. 450.
[4] *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

D. Ralet şi N. Suţu. Vasile Alecsandri era însărcinat să meargă în Ţara Romînească pentru a face legătura cu unioniştii de acolo [1]. S-a luat totodată hotărîrea de a se convoca o întrunire mai largă la 30 mai/11 iunie în casele lui Mihail Cantacuzino Paşcanu la Iaşi [2].

Prezenţa unor boieri conservatori în grupul care iniţiase înfiinţarea asociaţiei a impus limitarea programului acesteia. Nu se prevede nici un fel de soluţie a problemei înlăturării feudalismului, dorită atunci de majoritatea populaţiei. Revendicarea prinţului străin, care va apare în toate programele organizaţiilor unioniste din ambele ţări, era impusă de colaborarea burgheziei şi boierimii şi de voinţa lor de a interesa statele capitaliste la înfăptuirea unirii[3].

Prin înfiinţarea *Societăţii Unirii* s-a dat mişcării pentru unire din Moldova o organizare legală. Cei 19 membri fondatori n-au format însă un Comitet al Unirii, cum greşit crede A. D. Xenopol[4], ci o organizaţie politică limitată la realizarea unirii.

Un „Jurnal" aproape identic semnat de majoritatea participanţilor de la Socola s-a alcătuit în aceeaşi zi la Iaşi, în care se hotăra ca întrunirea viitoare să se facă în casele lui Ştefan Catargiu[5], prin urmare nu în acelea ale lui M. Cantacuzino-Paşcanu. Sîmburele disensiunii, pornit probabil din teama concurenţei pentru o eventuală candidatură la domnie, apăruse deja între reprezentanţii marii boierimi, care sub pavăza unirii urmărea foloase proprii.

Întrunirea proiectată pentru 30 mai/11 iunie s-a făcut totuşi în casele lui M. Cantacuzino-Paşcanu şi a avut caracterul unei adevărate Adunări, prin dezbaterile ce s-au produs şi prin hotărîrile importante ce s-au luat de marele număr de participanţi. „Jurnalul" încheiat la sfîrşitul lucrărilor poartă semnătura a 170 de persoane, dar probabil mulţi n-au ajuns să mai semneze. Boierii mari participanţi au fost relativ puţini, au luat însă parte mai mulţi boieri de mijloc şi boiernaşi, intelectuali, burghezi şi răzeşi, fără să fi lipsit desigur micii burghezi şi chiar unii ţărani din împrejurimile Iaşilor. M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Nicolae Ionescu, V. Mălinescu, Gh. Sion, principalii animatori ai mişcării, erau prezenţi[6].

Adunarea a adoptat rezoluţia formulată cu cinci zile înainte la Socola sub punctele 1 şi 2, adică Unirea Principatelor sub prinţ strein

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol., IX, p. 450.

[2] *Ibidem*, p. 451

[3] În mai 1855, C. A. Rosetti şi Nicolae Golescu înmînau prinţului Napoleon, vărul lui Napoleon III, un memoriu în care cereau sprijinul pentru unirea Ţării Româneşti şi Moldovei într-un regat independent (Alexandru Marcu. *Conspiratori si Conspiraţii în epoca renaşterii politice a Romînici, 1848—1877*, Bucureşti, 1930, p. 75) iar la 29 ianuarie 1856 D. Brătianu scria lui M. Kogălniceanu, îndemnîndu-l să trimită ministrului afacerilor externe britanic o adresă cu cîteva iscăliturі, în care să arate „... voinţa Principatelor (de) a fi unite într un regat şi speranţa lor că a lor voinţă va găsi un sprijin puternic în Englitera şi — par courtoisie— dorinţa lor de a avea de rege un prinţ din familia regală a Engliterei, pe Ducele de Cambrigge" (Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 49).

[4] A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor din Dacia Traiană*, vol. 12, f. a. p. 207 şi *Istoria partidelor politice în Romînia*, Bucureşti, 1910—1911, p. 332.

[5] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, p. 522.

[6] *Ibidem*, p. 532.

www.dacoromanica.ro

şi metodele de propagandă şi agitaţie, dar a redus punctul 3 la hotărîrea ca activitatea „Societăţii Unirea" „...să se încredinţeze unui Comitet diriguitor", precum şi unor secretari „care vor lucra întru împlinirea principielor espuse mai sus"[1]. Nu avem date că atunci s-ar fi ales şi *Comitetul diriguitor şi secretariatul*. E mai probabil că nu s-a ajuns la înţelegere asupra persoanelor ce trebuiau să facă parte din aceste organe aşa de importante, din cauza deosebirilor de interese dintre reprezentanţii boierimii şi ai burgheziei, care dominau adunarea. Tacit, grupul care înfiinţase Societatea Unirii a continuat să conducă organizaţia şi mai departe, neînţelegerile fiind lăsate deoparte pînă la îndeplinirea sarcinii principale a înfăptuirii statului naţional romîn. Rolul de conducător a revenit însă tot mai mult lui M. Kogălniceanu, datorită în primul rînd poziţiei sale înaintate şi în al doilea rînd capacităţii sale intelectuale şi organizatorice.

Conducătorii Societăţii au convocat o adunare numeroasă în casele lui M. Cantacuzino-Paşcanu şi au lăsat să se pună în discuţie şi problemele de reorganizare internă, nu numai pe aceea a unirii. S-a ajuns îndată la tumult[2], determinat de contradicţiile de clasă dintre participanţi, din care cauză şedinţa a fost întreruptă, raportează Victor Place „... pentru a se da un alt curs deliberării şi s-a recunoscut atunci necesitatea de a nu se ocupa decît de afacerea principală"[3].... În consecinţă, s-a hotărît să se intensifice lupta pentru unire, fără a se formula vreo soluţie a problemelor sociale, trimiţîndu-se delegaţi în districte care să organizeze în toată ţara mişcarea[4]. Prin această măsură organizarea mişcării, pentru unire se centraliza şi se adîncea, deşi în realitate se sărăcea în conţinut. Nedîndu-şi încă seama, masele largi orăşeneşti şi rurale, îşi dădeau adeziunea, suport pentru lupta grea ce trebuia să se ducă împotriva mişcării separatiste, ce se organiza cu sprijinul Porţii şi al Austriei, dar nu îndrăznea încă să se manifeste, din cauza slăbiciunii ei numerice şi ideologice.

Districtele s-au arătat mai hotărîte pentru unire chiar decît Iaşii, unde unii proprietari de case închiriate statului şi cîţiva negustori se temeau că veniturile lor vor scădea dacă se va schimba capitala ţării.

La Bacău se produc două largi manifestaţii pentru unire, una la 8/20 iunie şi alta peste două zile. Locuitorii Bacăului, în „actul naţional" încheiat în prima adunare „fără distincţie de ranguri şi titluri "declară : „.... toţi ne-am hotărît din suflet pentru unirea Principatelor şi iarăşi pentru unirea Principatelor"[5]. La a doua adunare al cărei proces verbal a fost semnat de un număr de 131 persoane, au participat şi reprezentanţi ai populaţiei districtului, în frunte cu boierul C. Roset-Teţeanu, majoritatea zdrobitoare răzeşi, orăşeni, între care şi cîţiva armeni şi evrei[6]. Între semnatari apare şi Zaharia Moldoveanu, unul dintre principalii agitatori revoluţionari din 1848. Trecîndu-se peste hotărîrile Adunării din 30 mai de la Iaşi s-a cerut nu numai unirea celor două ţări, ci şi o

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol., III, p. 531.
[2] *Ibidem*, p. 544.
[3] *Ibidem*, p. 544.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 542.
[6] *Ibidem*, p. 545—546.

www.dacoromanica.ro

conducere bazată pe reprezentarea națională aleasă de toate clasele societății[1].

La Dorohoi, adunarea pentru unire din 10/22 iunie cuprindea pe reprezentanții tuturor păturilor sociale „... de la proprietari, treptași și pînă la cel de pe urmă locuitor romîn"[2]. Printre semnatari apare într-adevăr numai un mare boier, restul pînă la 93, sînt boiernași, orășeni, răzeși și țărani.

Adunări cu hotăriri asemănătoare se fac în aceeași zi la P. Neamț, unde procesul verbal e semnat de 151 persoane[3], la Roman[4], la Bîrlad[5], apoi la Focșani la 18/30 iunie, unde procesul verbal al Adunării înregistrează 248 semnături, majoritatea aparținînd diferitelor pături orășenești și rurale[6], la Fălciu la 20 iunie/2 iulie cu 178 semnături[7], la Botoșani la 22 iunie/4 iulie cu 92 semnături[8], la Fălticeni la 27 iunie/9 iulie cu 77 semnături[9], din oraș și 42 dela sate, printre care și țărani, de pildă un Ion sin Mihail[10]. La Tecuci, locuitorii „...din toate clasele" au subscris pentru unire cu bucurie, spune un martor ocular „și n-a rămas decît un număr într-o minoritate destul de neînsemnată de vreo cinci sau șase indivizi" care n-au voit să semneze[11].

Pregătindu-se de plecare din țară, Grigore Al. Ghica a mers din Iași la Tg. Ocna și de acolo prin diferite districte la Galați, făcînd propagandă pentru unire. Prin districtele pe unde trecea, toată lumea manifesta cu entuziasm pentru unire „spontan și în unanimitate...", mai ales la Tecuci și la Galați[12]. Victor Place raportează la 4 iulie st. n. lui Walewski, spunînd că s-a pretins că mișcarea unionistă „nu era făcută decît de cîțiva tineri din Iași, în timp ce avem dimpotrivă dovada astăzi că unirea este încă mai populară în districte decît în capitală[13].

La sfîrșitul lui iunie st. v. mișcarea pentru unire, dezlănțuită în toată Moldova, ajunsese să aibă o organizație centralizată, condusă din Iași. *Steaua Dunării*, redactată de M. Kogălniceanu, Vasile Mălinescu și Nicolae Ionescu, ca reprezentanți ai boierimii liberale, ai burgheziei și ai țărănimii, întreținea și mărea agitația unionistă. La 3 iulie st. n. D. Brătianu scria din Londra celor trei redactori, felicitîndu-i pentru succesele luptei lor : „Mă bucur și vă felicit, dragii mei, de ceea ce faceți în Moldova și aștept mult de la patriotica voastră activitate..."[14].

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.* vol. III, p. 545.
[2] *Ibidem*, p. 547.
[3] *Ibidem*, p. 549—550.
[4] *Ibidem*, p. 552.
[5] *Ibidem*, p. 553—554.
[6] *Ibidem*, p. 581—582
[7] *Ibidem*, p. 587—588.
[8] *Ibidem*, p. 590—591.
[9] *Ibidem*, p. 616.
[10] *Ibidem*, p. 617.
[11] *Ibidem*, p. 558.
[12] *Ibidem*, p. 597.
[13] *Ibidem*
[14] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 102.

www.dacoromanica.ro

Elementele cele mai conservatoare ale marii boierimi recrutate din rîndurile familiilor Balş, Ghica, Sturdza, Rosetti-Rosnovanu şi Catargiu, împreună cu clientelele lor, s-au grupat în jurul lui Theodor Balş, unul dintre cei mai bogaţi boieri moldoveni, care, ca să ajungă domn, încă de la 27 martie făcuse să se dea marelui vizir Aali-paşa, prin secretarul acestuia, 10 000 galbeni[1], şi au format un nucleu separatist restrîns[2]. Aceştia se temeau că prin unire vor pierde posibilitatea de a ajunge la domnie şi de a jefui masele ţărăneşti pe baza privilegiilor feudale şi a dominaţiei în stat. Pe la mijlocul lui iunie st.n. separatiştii au trimis un memoriu la Poartă, contra guvernului lui Grigore Al. Ghica, învinovăţindu-l că s-a pronunţat pentru unire „... cu scopul să obţină ca, în timpul interregnului ce va urma retragerii prinţului, căimăcămia să nu fie compusă decît din creaturile sale, pentru ca el să nu fie cercetat în privinţa stricăciunilor ce au pătat această administraţie ...”[3]. Separatiştii au scos la 21 iunie st.v., fără a se da pe faţă, o gazetă a lor, *Nepărtinitorul*, care, neîndrăznind să atace direct unirea, o submina printr-o campanie perfidă de insinuări. Cam în acelaşi timp, un fost unionist trecut din oportunism în tabăra lor, N. Istrati, publica o broşură intitulată *Despre chestia zilei în Moldova*, în care combătea unirea.

Prin retragerea din domnie a lui Grigore Al. Ghica, mişcarea separatistă a obţinut o victorie[4]. La 14 iulie 1856 st.n. şeful ei, Theodor Balş, a fost numit caimacam[5]. Poarta, ai cărei demnitari fuseseră mituiţi, vedea în el instrumentul cel mai potrivit cu care să poată împiedica unirea Moldovei şi Ţării Romîneşti într-un singur stat, capabil să revendice îndată după unire, independenţa. Austria, duşmană făţişă a unirii, ale cărei trupe ţineau încă cele două ţări romîne sub ocupaţie, îl sprijinise şi-l va sprijini cu un zel mai mare chiar decît acela al Porţii. M. Kogălniceanu, îl caracteriza pe Theodor Balş într-o scrisoare a sa, trimisă la 13 iulie st.v. lui C. A. Rosetti la Paris : „Cu un spirit mai mult decît mediocru şi încăpăţînat, el este ros de o ambiţie nemăsurată ; ca s-o satisfacă, nu va economisi nimic, nici chiar onoarea sa”[6].

La 11/23 iulie 1856 s-a făcut instalarea noului caimacam, în prezenţa trimisului Porţii şi a ofiţerilor superiori austriaci[7]. Unioniştii găsiră prilejul să facă o nouă manifestaţie pentru unire, sfidînd pe reprezentantul Porţii, Kiamil-bey. În seara instalării, oraşul a fost iluminat ca de sărbătoare. La o fereastră, publicul care se veselea „cu muzică şi horă naţională” a putut observa un „transparent” care „...reprezenta un moldovean şi un muntean dîndu-şi mîna de frăţie sub o singură coroană «domnească» ; la picioarele lor erau zimbrul şi vulturul întruniţi” relatează *Steaua Dunării* din ziua următoare. „În mijloc, era un luceafăr, în centrul căruia strălucea litera iniţială a augustului nostru „suzeran”,

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. II, p. 1104.
[2] *Ibidem*, vol. III, p. 561.
[3] *Ibidem*, p. 541.
[4] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 113.
[5] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 646.
[6] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 114.
[7] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 690 şi 695.

www.dacoromanica.ro

Abdul-Mejdid ; iar deasupra era scris, încheie reportajul, adevărul național : « Unirea Principatelor, fericirea romînilor »...[1].

Atît Kiamil-bey, cît și comandanții trupelor austriace și caimacamul Theodor Balș s-au prefăcut că n-au nimic de obiectat împotriva manifestațiilor unioniste făcute în seara zilei de instalare a căimăcămiei. Ei însă s-au grăbit să ia măsuri pentru înnăbușirea mișcării unioniste. A doua zi, caimacamul a numit pe noii miniștri și înalți demnitari, în locul celor vechi, numai dintre separatiști declarați sau deveniți din oportunitate[2]. Alte măsuri potrivnice unirii, precum desființarea legii presei, persecutarea unioniștilor, erau așteptate.

Conducătorii mișcării unioniste nu s-au dat învinși. M. Kogălniceanu scria la 13 iulie st.v. lui C. A. Rosetti : „Noi aceștilalți sîntem hotărîți să ne ținem de-o parte, așteptînd evenimentele. Am determinat pe toți și sper să fi reușit, să lase la o parte orice dușmănie, orice susceptibilitate, orice părere de mîna a doua și să ne ținem fermi și uniți sub marele și nobilul steag al Unirii..."[3]

Cum era de așteptat, la 8/20 septembrie 1856 caimacamul în înțelegere cu Poarta dădu un ofis către Sfatul Administrativ Extraordinar, prin care suspenda legea presei și restatornicea cenzura, în forma aspră stabilită de Mihail Sturdza în urma mișcării din martie 1848[4]. Urmarea imediată fu că *Steaua Dunării*, organul mișcării unioniste din Modova, anunța la 11/23 septembrie întreruperea apariției sale[5], în timp ce *Gazeta de Moldavia*, singurul organ de presă aprobat de cenzură, sprijinea pe față separatismul. *Zimbrul* își încetase apariția încă de la 10 septembrie. *Nepărtinitorul*, devenit inutil, a dispărut și el.

Sprijinindu-se numai pe o pătură subțire a boierimii, caimacamul își întemeia cîrmuirea asupritoare pe încrederea ce-i arăta Poarta, dar mai ales pe teama ce inspirau populației trupele austriace de ocupație, care serveau ca mijlocul principal de represiune contra mișcării unioniste[6].

Întregul aparat de stat era curățat de unioniști și împotriva acestora se luau măsuri de constrîngere, care mergeau pînă la arestare și surghiunire[7]. De trei luni, raporta Victor Place lui Walewski la 3 octombrie 1856 st. n., contra unirii au fost luate măsuri de tot felul : „... schimbarea radicală a funcționarilor administrativi, judiciari și militari, trimitere de emisari în districte, promisiuni și amenințări, întrebuințate contra țăranilor pentru a stoarce de la ei semnături, toate mijloacele au fost bune,,[8].

---

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol., III, p. 696.
[2] *Ibidem*, p. 700.
[3] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 115.
[4] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 834—835.
[5] *Ibidem*, p. 839.
[6] *Ibidem*, p. 785—786 : „... Il est vrai que la pression exercée par cette armée — raportează la 30 august 1856 st. n Victor Place lui Walewski—est le principal obstacle à la libre manifestation des voeux de la population en faveur de la réunion des Principautés et l'opposition bien connue de l'Autriche à cette idée explique peut-etre qu'elle tienne quand même a montrer partout ses bayonnetes".
[7] *Ibidem*, p. 852 și 858.
[8] *Ibidem*, p. 858.

www.dacoromanica.ro

Îndemnați să se abțină de a face contra propagandă în districte de către Victor Place,[1] lipsiți de presă și de posibilitatea de a face întruniri, unioniștii se țineau în defensivă și acționau în ascuns. Ei adoptaseră această tactică pentru a nu se ajunge la tulburări și la răscoale, care ar fi servit Austriei ca pretext pentru a prelungi ocupația ei militară și Porții pentru a împiedica convocarea Divanurilor ad-hoc. Pe de altă parte, unioniștii înțelegeau să nu-și cheltuiască forțele înainte de anunțarea alegerilor pentru Divanuri, care se amînaseră întrucît nu se alcătuise încă firmanul de convocare a lor, iar trupele austriace nu dădeau semn că intenționează să se retragă.

Unioniștii moldoveni făcură să apară la Bruxelles, în Belgia, o gazetă în limba franceză. *L'Etoile du Danube*, la 4 decembrie 1856, care scotea o ediție specială pentru țările romîne, tipărită pe hîrtie subțire de mătase, spre a fi strecurată mai ușor peste hotare. Gazeta apărea sub conducerea unuia din foștii redactori ai *Stelei Dunării*, Nicolae Ionescu. Ea era susținută băneşte din Moldova[2], și redacțional atît de unioniștii din Moldova, cît și de către cei din Muntenia, precum și de către exilați, devenind organul central al întregii mișcări unioniste romîneşti.

*

În Țara Romînească, plecarea din domnie a lui B. Știrbei a provocat o spărtură în tabăra boierimii conservatoare. Caimacamul Al. Ghica a înlăturat îndată de la conducerea oștirii pe George Știrbei, fiul fostului domnitor, și pe Al. Plagino, ginerele acestuia, din conducerea secretariatului statalui[3], ceea ce a provocat indignare în rîndurile partizanilor lui B. Știrbei. Și ceilalți miniștri au fost înlocuiți cu toții la 26 august prin devotați ai Caimacamului[4]. Peste cîteva zile, noul cabinet ministerial a publicat programul său, în care declara între altele, că va face lui B. Știrbei un proces politic, administrativ și financiar[5]. Divergențele din rîndurile boierimii conservatoare muntene au creat împrejurări favorabile dezvoltării mișcării pentru unire. Caimacamul, urît de majoritatea boierimii conservatoare, pe care o amenința, nu avea destule cadre pentru a organiza cum făcuse B. Știrbei, o guvernare autoritară cu care să poată înăbuși mișcarea unionistă. Un comitet clandestin al unirii s-a înființat, curînd după instalarea lui, în București, care a organizat în reședințele de județe comitete locale ale unirii. Legătura cu centrul de la

---

[1] D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, p. 858—859. Consulul francez raporta, în această privință lui Walewski următoarele: „... Je les ai engagés à rester calmes, à ne point se laisser entraines à des démarches qui auraient pu devenir imprudentes et, surtout, à s'en rapporter aux mesures que saura bien prendre, quand le moment sera venu, la Comimssion internationale, pour assurer la libre expression des vœux des populations, tant dans les élections des membres composant les Divans ad-hoc, que dans les délibérations de ces assemblées... Ils sont résolus à attendre patiemment le résultat des promesses qui leur ont été faites".

[2] N. Iorga, *Istoria Presei romînești; de la primele începuturi pînă la 1914*, București, 1922, p. 107.

[3] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, p. 934.

[4] *Ibidem*, p. 1017, sqq.

[5] *Ibidem*, p. 1031.

www.dacoromanica.ro

Paris o făcea I. I. Filipescu[1]. S-au ţinut în continuare întruniri clandestine, s-au alcătuit memorii în favoarea unirii, care au fost acoperite de numeroase semnături[2]. Într-un asemenea memoriu se demonstra Comisarilor Puterilor europene, aşteptaţi să vină, că unirea Moldovei şi Ţării Româneşti „sub un guvern unic este întîia nevoie şi cea mai arzătoare dorinţă a Românieі ...”[3] iar în altul se revendica „o existenţă politică bazată pe vechile drepturi şi conformă cu dorinţele naţiunii”, argumentîndu-se prin prevederile Regulamentelor Organice necesitatea unirii „într-un singur stat omogen ...”[4].

Sosirea în ţară, pentru zece zile, a Comisarului francez Talleyrand-Périgord, a fost un prilej pentru izbucnirea mişcării maselor într-o manifestaţie puternică în favoarea unirii, privită de trupele austriace de ocupaţie şi de turci ca o sfidare adresată lor.

La sosirea la Giurgiu, la 16 iulie 1856, Comisarul era aşteptat de autorităţile administrative şi militare, şi, în timp ce clopotele bisericilor sunau „... o populaţie numeroasă se adunase“ manifestînd pentru el, ca reprezentant al unei ţări ce se pronunţase în favoarea unirii[5]. Anunţat că soseşte în seara aceleiaşi zile la Bucureşti, l-au aşteptat la bariera oraşului 700—800 persoane, care foloseau ocazia ca să facă o manifestare puternică pentru unire. Manifestaţia a fost însă împrăştiată de Dimitrie Ghica, nepotul Caimacamului, în calitatea lui de şef al poliţiei Capitalei[6]. A doua zi „... mai mult de o mie de persoane onorabile şi cunoscute s-au adunat într-una din principalele grădini ale oraşului — raportează Talleyrand lui Walewski — şi 200 de tineri desfăcîndu-se din întrunirea generală” i-au adus la hotelul Consulatului francez o adresă de mulţumire pentru sprijinul dat de guvernul său luptei pentru unire a poporului romîn[7].

La Bucureşti, Talleyrand a stat pînă la 25 iulie, cînd a plecat la Galaţi, spre a se îmbarca pentru Constantinopol[8]. Cît a stat în capitala ţării, el s-a informat, punîndu-se în legătură „... cu un mare număr de persoane de toate condiţiile reprezentînd interesele partidelor ca şi ale diverselor clase ale societăţii româneşti“. Vizitatorii alergau în mod spontan ca să-l vadă.[9] Partizanilor declaraţi ai unirii, Talleyrand le dădea sfatul să-şi păstreze „mijloacele oficiale şi legale pentru ziua în care chestiunea vitală a reorganizării” ţării va fi adusă înaintea reprezentanţilor lor naturali[10]. Majoritatea unioniştilor, raportează Comisarul francez, sînt oameni tineri „... cu mintea vioaie, cu sufletul cinstit care roşesc de ruşine expunînd îngrozitoarea corupţie a boierilor şi povestesc cu lacri-

[1] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 140.
[2] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 1023.
[3] *Ibidem*, p. 965.
[4] *Ibidem*, p. 967.
[5] *Ibidem*, vol. III, p. 682.
[6] George Fotino, *op.cit.*, vol. IV, p. 160.
[7] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 683.
[8] *Ibidem*, vol. V, p. 933.
[9] *Ibidem*,
[10] *Ibidem*, vol. III, p. 715.

www.dacoromanica.ro

mile în ochi nenorocirile publice provocate de aceste abuzuri"[1]. Înainte de plecare, el a primit o adresă a populației din București, în care era solicitat să sprijine unirea iar pe drum, la Buzău, o alta din partea municipalității acestui oraș în același scop[2].

Neputînd ține piept nici majorității boierimii conservatoare, care se declara pentru adversarii săi Barbu Știrbei și Gheorghe Bibescu, nici partizanilor progresului, organizați clandestin și stăpîni pe mase, caimacamul Alexandru Ghica a căutat să atragă de partea sa marea burghezie, în care scop a introdus în guvern pe marele negustor Hagi Theodorachi[3] și pe un reprezentant al birocrației de origine burgheză, A. Dumitrescu[4], fără să reușească să-și atragă însă nici majoritatea acesteia[5].

Partidul unirii lărgea încă din august 1856 acțiunea sa în rîndurile maselor țărănești, cînd ajunsese să-și alcătuiască un program[6] și să lanseze un manifest către Comisarii Puterilor garante[7]. La 29 august st. n. Béclard, Consulul francez la București, raporta lui Walewski că în ciuda amenințărilor Caimacamului cu pedepsele cele mai aspre împotriva tulburătorilor ordinei publice și a măsurilor de pază luate de poliție „... s-au format Comitete la București și în districte ... s-au ținut întruniri clandestine și s-au alcătuit adrese acoperite de semnături și puse în circulație"[8]. Extinderea mișcării unioniste în rîndurile țărănimii provoca „... o anumită animație politică", pe care boierimea conservatoare o privea ca „o agitație periculoasă..." deși unul dintre exilați, Al. G. Golescu-Arăpilă, ce se afla la Constantinopol, se scuza spunînd „că nimeni nu gîndește să tulbure pasiunile dușmănoase în țară ..."[9]. Pretutindeni se alcătuiau petiții pentru unire. La Craiova se țineau „aproape zilnic mitinguri în acest scop"[10]. În septembrie 1856 agitația maselor a atins asemenea proporții, încît exista temerea la Constantinopol în lumea oficială turcă și străină ca Austria „să nu găsească mijlocul de a face să nască vreun pretext pentru a-și prelungi la nesfîrșit ocupația sa"[11]. Potrivnic unirii, consulul englez Colquhoun declara unor vizitatori că Poarta va invita pe caimacami „... să reprime agitația sedițioasă care s-a manifestat în Muntenia ca și în Moldova ..."[12].

Pentru a împiedica agitația unionistă în rîndurile maselor, Dimitrie Ghica, șeful poliției Bucureștilor și nepotul Caimacamului, a publicat,

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. III, p. 715.
[2] *Ibidem*, p. 716, 717.
[3] *Ibidem*, p. 782.
[4] *Ibidem*, vol. V, p. 934.
[5] *Ibidem*, p. 1020.
[6] La 15/27 august, într-o scrisoare deschisă către compatrioții săi, I. Eliade spunea: „S-a tras în ascuns o programă și s-au pus în lucrare toate mijloacele de a realiza planul dintr-însa prin înșiși romînii pentru că cei ce au tras programa știu că orice își face omul singur nimeni nu mai poate desface" (D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IX, p. 587).
[7] *Ibidem*, vol. V, p. 965—966 și 967.
[8] *Ibidem*, p. 1023.
[9] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol II, p. 141.
[10] George Fotino, *op.cit.*, vol. IV, p. 172.
[11] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 157.
[12] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 1032.

www.dacoromanica.ro

o broșură intitulată *Amicilor și inamicilor mei politici*, în care combătea manifestațiile zgomotoase pentru unire ca periculoase și recomanda moderația ca regulă de conduită pentru romîni[1], conchizînd că ideea unirii astfel agitată „...ca mărul discordiei" ar fi o cursă întinsă de dușmanii țării[2].

Al. G. Golescu asigura pe Stratford că este contra agitațiilor din țară și îndemna într-adevăr pe I. I. Filipescu, unul din conducătorii mișcării unioniste, să le domolească puțin[3]. Walewski îngrijorat, scria la 2 octombrie lui Béclard, să insiste pe lîngă conducătorii unioniștilor să stea într-o „...înțeleaptă rezervă"[4].

Exilații au ajuns acum la convingerea că sosise timpul să caute să se reîntoarcă în țară cu orice preț pentru a lua în mînă conducerea mișcării, în vederea participării la alegerile pentru Divanul ad-hoc. Al. Paleologu, deși reușise să ajungă pînă la Giurgiu, a fost respins și în octombrie 1856 era înapoi la Paris[5]. Un prieten devotat al exilaților, C. Cantacuzino-Rîfoveanu, s-a angajat ca, reîntorcîndu-se în țară de la Paris, să sprijine lupta pentru unire[6]. Cristoffi, unul dintre exilații puțin importanți, a izbutit să reintre în țară la începutul toamnei[7]. În decembrie 1856, Al. G. Golescu-Arăpilă a putut el însuși să plece din Constantinopol în țară, probabil cu ajutorul lui Nicolae Crețulescu și al lui Gh. Costa-Foru cu care era în relații bune[8]. Tot cam în același timp, probabil că împreună, a revenit și Gh. Magheru.

În vederea reîntoarcerii exilaților rămași la Paris, D. Brătianu cere lui Walewski în două scrisori, prima trimisă din Londra la 6 februarie și a doua la 4 martie 1857, sprijinul pe lîngă Poartă[9]. Walewski a dat urmare cererii sale[10], scriind lui Thouvenel să aprecieze „dacă se cuvine să adreseze, în favoarea lor, cîteva observații Porții ...", dar ambasadorul francez la Constantinopol n-a socotit necesar să facă intervenția ce i se sugera, așa încît capii exilaților n-au putut reveni în țară decît în iunie 1857. Nefiind pe lista exilaților, Maria Rosetti revenise în țară ceva mai înainte, aducînd la îndeplinire misiunile ce i se transmiteau de către soțul ei.

La începutul anului 1857, împrejurările internaționale deveneau favorabile mișcării unioniste. La 6 ianuarie se ajungea, în chestiunile litigioase, la un acord între reprezentanții Puterilor semnatare ale tratatului de la Paris, hotărîndu-se, între altele, ca teritoriile Moldovei și Țării Romînești să fie evacuate complet de trupele de ocupație străine pînă la 30 martie al aceluiași an[11]. Cîteva zile mai tîrziu, la 13 ianuarie, Conferința

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 1028.
[2] *Ibidem*, p. 1029.
[3] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 140.
[4] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 1051.
[5] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 177.
[6] George Fotino. *Boerii Golești*, vol. IV, p. 176.
[7] *Ibidem*, p. 176.
[8] Al. Cretzianu, *op.cit.*, vol. II, p. 185.
[9] N. Corivan, *Din activitatea emigranților romîni în Apus (1853—1857)*, p. 145 și 147.
[10] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 1132.
[11] *Ibidem*, p. 1032.

www.dacoromanica.ro

din Constantinopol a reprezentanților acelorași Puteri stabilea forma definitivă a firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc [1], sancționat la 26 ianuarie de sultan [2]. Talleyrand-Périgord primea instrucțiuni să antreneze și pe ceilalți comisari spre a merge la București, pentru a garanta operațiile pregătitoare ale convocării Divanurilor [3]. Știrea că plecarea trupelor de ocupație străine, austriace și turce, se va face pînă la o dată fixă, care va aduce și sosirea Comisiei de informare, „...a cauzat o mare bucurie în Principate..." [4], firește în rîndurile unioniștilor.

În Moldova, unde Caimacamul își reorganizase cabinetul ministerial la 5/17 dec. 1856, numind pe Nicolae Cantacuzino șef al Departamentului din lăuntru [5], pe Nicolae Istrati, șef al Departamentului lucrărilor publice [6], și pe N. Vogoride, șef al Departamentului finanțelor [7], pregătindu-se pentru vremea alegerilor, mișcarea unionistă pornea un nou atac împotriva lui [8], curînd după apariția la Bruxelles a gazetei *L'Étoile du Danube* în redacția lui Nicolae Ionescu, care ducea o campanie necruțătoare contra administrației trădătoare a caimacamului Theodor Balș. Gazeta, avînd acum rolul de organ central al mișcării unioniste din cele două țări romîne, primea „adeseori articole gata făcute din Iași, împreună cu galbenii mult așteptați ai subscripției cîtorva membri mai bogați..." [9] ai mișcării.

Pregătindu-se de alegeri, pe care le credea apropiate, s-a organizat în februarie 1857 la Iași *Comitetul electoral al unirii*, în programul căruia, în afară de unire, se cereau neutralitatea teritoriului și respectarea autonomiei țărilor romîne, putere legiuitoare reprezentînd întreaga națiie, desființarea regimului jurisdicției consulare pentru supușii străini, dreptul de a avea relații comerciale cu statele străine în conformitate cu interesele lor, garantarea drepturilor țărilor romîne de către Puterile semnatare ale tratatului de la Paris, și reorganizarea instituțiilor pe baza principiilor de egalitate în fața legilor a tuturor și a respectului proprietății. Programul este semnat de reprezentanții boierimii conservatoare moderate — G. Sturdza, Șt. Catargiu, P. Mavrogheni — ai boierimii liberale — D. Rallet și C. Rolla — dar și de ai burgheziei — M. Kogălniceanu, Anastase Panu și V. Mălinescu[10]. Componența socială a Comitetului electoral limita programul mișcării unioniste la înfăptuirea unirii cu interesarea capitalurilor occidentale și la reorganizarea burgheză a societății, chestiunea spinoasă a împroprietăririi țăranilor fiind lăsată deoparte.

Apariția, la 5 februarie 1857, a unui editorial în publicația oficială a guvernului francez *Le Moniteur Universel*, în care se declara că Franța va sprijini unirea Moldovei și Țării Romînești într-un singur stat, a dat

[1] D. A. Strudza, *op. cit.*, vol. III, p. 1049, și T. W. Riker, *op.cit.*, p. 115.
[2] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 1091.
[3] *Ibidem*, p. 1056.
[4] *Ibidem*, p. 1070 și 1090.
[5] *Ibidem*, p. 983.
[6] *Ibidem*, p. 984.
[7] *Ibidem*.
[8] *Ibidem*, p. 1000, Victor Pla ceraporta: „... L'idée de la réunion vient donc de faire plus de progrès en ces quelques jours qu'en plusieurs mois".
[9] N. Iorga, *Istoria presei romîne*, p. 107.
[10] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 1107—1108.

www.dacoromanica.ro

imbold nou mişcării unioniste din cele două ţări romîne, încurajînd elementele şovăielnice şi slăbind rezistenţa caimacamului Alexandru Ghica. Unioniştii bucureşteni au găsit prilejul bine venit să facă o manifestaţie de masă pentru unire, în care au antrenat majoritatea populaţiei, mai ales funcţionari, proprietari din a doua clasă, profesori, avocaţi, negustori şi meseriaşi [1]. Organizaţia lor — comitetele unioniste devenite semilegale — se bucurau de prestigiu în faţa maselor şi începuse a se numi Partidul Naţional, despre care, raporta Béclard, „îşi justifică titlul pînă la un anumit punct, subordonînd chestiunile de persoane chestiunilor de principiu" [2].

Theodor Balş în Moldova nu se lăsa însă intimidat. Articolul din *Le Moniteur Universel* era reprodus în traducere romînească în *Gazeta de Moldavia* şi comentat defavorabil, din care cauză consulul francez din Iaşi, Victor Place, se vedea nevoit să protesteze pe lîngă A. Sturdza, secretarul statului [3]. Venindu-i în ajutor, guvernul austriac, spre a stăvili mişcarea unionistă, lua măsura de a interzice poştei sale permisiunea transportării ziarelor *L'Étoile du Danube* şi *Le Nord*, care apăreau la Bruxelles [4]. Pentru întărirea mişcării separatiste, Nicolae Istrati a fost eliberat de conducerea Departamentului lucrărilor publice la 15/27 februarie 1857, mulţumindu-se „...pentru activitatea, zelul şi acurateţa" ce a dovedit în timpul funcţionării sale ca ministru [5].

Comitetul electoral al unirii din Iaşi, care ţinea şedinţe zilnic, a organizat o manifestare largă împotriva administraţiei abuzive a caimacamului Theodor Balş. La 19 februarie st.n. a alcătuit un memoriu semnat de numeroşi unionişti din toate clasele sociale, adresat consulilor din Iaşi ai Puterilor semnatare ale tratatului din Paris, în care se cerea „garanţia deplinei libertăţi..." a voturilor ce se vor da în alegerile pentru Divanul ad-hoc, hotărîte de Congresul de la Paris, prin înlocuirea căimăcămiei lui Theodor Balş, pe care „evenimentele şi durata au transformat-o într-o adevărată domnie, şi prin restabilirea libertăţii presei" [6]. Îngrijorat, Caimacamul ceru la rîndul său îndată Porţii să-i permită să ia măsuri excepţionale contra conducătorilor mişcării pentru unire, care cuprinsese, după expresia lui Victor Place, „aproape întreaga ţară...", avînd nenumăraţi partizani [7].

Presiunile lui Theodor Balş au concentrat contra lui nu numai protestele Partidului Unirii, ci şi pe acelea ale guvernului francez, aşa încît Poarta a fost pusă în situaţia de a-l înlocui, Stratford şi von Prokesch străduindu-se numai să-i găsească un înlocuitor la fel de hotărît contra unirii, concursul Angliei fiind asigurat de sprijinul austriac pe lîngă Poartă la înfiinţarea Băncii Imperiului Otoman, al cărei capital iniţial era în întregime englez [8]. Theodor Balş muri la 1 martie 1857 st. n., după o scurtă

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.* vol. V, p. 1085.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem*, vol. III, p. 1136.
[4] *Ibidem*, p. 1129.
[5] *Ibidem*, p. 1132.
[6] *Ibidem*, p. 1142—1143.
[7] *Ibidem*, p. 1160.
[8] *Ibidem*, p. 1173.

www.dacoromanica.ro

boală [1], dispariția sa provocînd pentru cîtva timp derută în rîndurile separatiștilor.

În Țara Romînească, Gheorghe Bibescu însuși, decorat de Sultan cu ordinul Medgidie —, declara în februarie lui Thouvenel că este „favorabil" unirii [2]. El voi să convingă pe ambasadorul francez, deși prea tîrziu, că țăranii nu trebuiau să fie reprezentați în Divan, pe motiv că nu vor pricepe chestiunile puse în discuție. În realitate, cum spunea un adversar al său, „...n-a voit să se afle față într-o Cameră cu 17 perechi de opinci..." [3]. Izolat de majoritatea boierimii, partizană a lui Gh. Bibescu, Caimacamul căuta să-și apropie aparatul de stat și în special armata. De anul nou 1857 a făcut gratificații extraordinare din fondurile bănești ale statului atît funcționarilor cît și miliției. Ofițerilor din garnizoana București li s-au gratificat la fiecare cîte trei solde, soldaților, însă, mai puțin [4]. Cum arătase încă de la formarea cabinetului său ministerial, în care introdusese doi burghezi, el căuta și sprijinul burgheziei, cu toată probabilitatea după sfaturile ce-i dădea consulul englez Colquhoun, care-l influența [5]. El făcea să reapară la 17 decembrie 1856 gazeta *Timpul*, redactată de G. R. Bosueceanu, care se declara pentru unire, dar pe linia moderației și combătînd comitetele unioniste clandestine. În articolul program al acestei gazete erau atacate „...acele programe răspîndite, prin care pe de o parte compromit țara înaintea Puterilor garante, iar pe de alta înspăimîntă publicul amenințîndu-l cu atacarea proprietății și a religiunii", dar se prezenta propriul program ca al întregului popor romîn : 1) autonomie, 2) concordia Principatelor, 3) domn ereditar și 4) guvern constituțional „cu o Cameră aleasă din toate clasele societății noastre, nimic mai mult, nimic mai puțin din acestea". Prin gazetă, gruparea de boieri și burghezi formată în jurul Caimacamului încerca să concentreze burghezia sub conducerea sa, pentru a înfrînge atît forța marii boierimi conservatoare, dușmănoasă progresului cît și pe aceea a Partidului național, ai cărui membri se simțeau legați de programul revoluției de la 1848. Programul de moderație și de progres lent nu convenea însă maselor populare, care constituiau forța mișcării unioniste. Din această cauză — o parte din gruparea Caimacamului pentru a nu pierde terenul s-a văzut nevoită să pactizeze curînd cu conducătorii Partidului Național, ca să reziste boierimii conservatoare de sub conducerea lui Gheorghe Bibescu.

Prima urmare a înțelegerii cu Partidul Național a fost autorizația dată acestuia de a-și scoate un organ de presă al său, *Concordia, Jurnal politic și literar*, care începu să apară la 6 februarie 1857 în editura lui E. Grant, fratele Mariei Rosetti, și în redacția lui C. A. Crețulescu. Cum indică și numele, *Concordia*, chema la conlucrare pentru înfăptuirea unirii întreaga națiune și milita pentru împăcarea dintre grupările progresiste. Cu toată bunăvoința conducătorilor Partidului Național și a grupării

[1] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 1164.
[2] *Ibidem*, p. 1115—1116.
[3] C. D. Aricescu, *Corespondența secretă*... III, p. 101.
[4] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 1082.
[5] George Fotino, *op.cit.*, vol. IV, p. 178.

www.dacoromanica.ro

Caimacamului de a colabora, *Concordia* va fi supusă unui regim de severă cenzură, din care cauză va apare neregulat și cu tăieturi în articolele sale de fond [1].

La 8 martie 1857, firmanul de convocare a Divanurilor ad-hoc, care favoriza mult boierimea, era citit la București [2] în palatul guvernului în fața unei adunări numeroase de notabilități, peste două zile fiind adus la cunoștința întregei țări printr-un ofis al Caimacamului [3].

Încă din februarie, organizațiile politice embrionare își strîngeau rîndurile și se reorganizau în vederea campaniei electorale. În București au avut loc numeroase întruniri[4]. Primele două întruniri s-au făcut la marele boier Barbu Belu într-un „spirit de echilibru și de înțelegere" Gh. Costa-Foru, directorul general al școlilor, și C. Bozianu, directorul Departamentului dreptății, ambii partizani ai Caimacamului și ai șefului poliției Capitalei, Dimitrie Ghica, au convocat îndată după a doua întrunire patruzeci de persoane care nu participaseră acolo[5], făcînd să se aprobe un manifest electoral și să se aleagă un birou. Acesta convocă a doua zi primul „club sau adunare liberă" în curtea imprimeriei Romanov unde au venit 400 de inși[6]. Programul „ultra liberal" fu supus aprobării clubului, fără a se permite discutarea lui, dar numai un sfert dintre participanți l-au semnat.

Partidul Național ținea în acest timp adunări separate, în sala Slătineanu, unde participau circa 700 de persoane[7]. Clubul național a fost mutat apoi în sala Bossel, unde participarea a fost la fel de numeroasă[8], ședințele ținîndu-se o dată pe săptămînă. În prima ședință convocată în sala Bossel la 3/15 martie 1857[9] programul ultra liberal demagogic al grupării Caimacamului a fost respins de participanți[10]. C. Bozianu, care participa și el, nu s-a supus hotărîrilor adunării din sala Bossel și „ .. s-a retras cu un mic număr de credincioși care-l ajutară să formeze un nou club"[11] .Totuși el a fost ales în noua conducere a mișcării unioniste ca unul dintre cei trei vice-președinți, iar președintele biroului alcătuit de el și de Costa-Foru, L. Calenderoglu, a fost ales președinte alături de C.A. Crețulescu. S-a votat un program nou, alcătuit din patru revendicări : I) Garantarea autonomiei și a neutralității teritoriului Moldovei și Țării Romînești ; II) Unirea acestora într-un singur stat sub un singur guvern ; III) Prinț străin dintr-o dinastie domnitoare în Europa ; IV) Guvern constituțional reprezentativ cu „o singură Adunare obștească, care va fi în tocmită pe o bază electorală îndestul de largă, încît să reprezinte intere-

---

[1] George Fotino, *op.cit.*, vol. IV, p. 206.
[2] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. V, p. 1086.
[3] *Ibidem*, vol. IV, p. 29.
[4] *Ibidem*, p. 50.
[5] *Ibidem*, p. 334.
[6] *Ibidem*, p. 335.
[7] *Concordia*, I, nr. 29 din 18 mai 1857.
[8] *Ibidem*.
[9] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, p. 50.
[10] *Ibidem*. p. 335.
[11] *Ibidem*, în l. franceză în original.

www.dacoromanica.ro

sele generale ale populației romîne"[1]. După aprobarea acestor revendicări de către Puterile semnatare ale tratatului de la Paris urma să se treacă la organizarea internă de către cele două Divanuri ad-hoc ale ambelor țări romîne declarate Adunare extraordinară. Totuși s-au proclamat și principiile de bază ale viitoarei organizări interne : 1) respect pentru proprietatea individuală ; 2) egalitatea tuturor romînilor în fața legilor ; 3) libertatea individuală și a muncii țăranului[2].

Principiile programului Comitetelor-Unite în linii generale erau aceleași cu cele din programul alcătuit de Comitetul electoral al Unirii din Iași, alcătuit cu aproape o lună înainte, și care fusese desigur utilizat pentru a se ajunge la o platformă comună mișcării unioniste din ambele țări.

Conducerea mișcării unioniste unificate din Țara Romînească cuprindea reprezentanți ai boierimii liberale, ai marii burghezii și ai micii burghezii orășenești. Programul votat avea în vedere în primul rînd interesele burgheziei, care domina adunarea din sala Bossel, promitea boierimii că va obține dreptul de proprietate burgheză asupra moșiilor ce poseda, iar țărănimii că va fi eliberată de sarcinile feudale, fără să indice nimic în privința împroprietăririi ei cu pămînt[3].

Retrăgîndu-se, C. Bozianu a repus în funcțiune biroul înființat înainte de prima adunare din sala Bossel, dar a fost părăsit aproape de toți colaboratorii săi și a acceptat peste cîteva zile alegerea unui singur Comitet Central al Unirii, în care însă n-a fost ales „... compromis prin relațiile sale strînse cu șeful poliției"[4]. Nemulțumit, C. Bozianu, a înființat un mic club cu un Comitet separat, menit să sprijine alegerea lui Dimitrie Ghica în București[5]. Totuși, Comitetul Central al Unirii, al cărui președinte era C.A. Crețulescu, a condus mișcarea. Curînd au fost alese noi comitete unioniste, subordonate celui din București, în toate orașele reședințe de județe, în adunări cu discuții care durau chiar cîte zece zile[6]. La Pitești, boierii au fost înspăimîntați că li se vor lua moșiile[7]. Comitetele unioniste județene au organizat propaganda pentru unire la sate[8].

La 11/23 martie Comitetul Central al unirii din București a trimis comitetului electoral al unirii din Iași o adresă în care anunță înființarea sa și dorința de a colabora pe baza aceluiași program, a cărui idee principală să fie unirea Principatelor într-un singur stat[9]. De aci înainte, legăturile cu unioniștii moldoveni au fost continue și rodnice.

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 51.

[2] *Ibidem.*

[3] După corespondența din 2/14 aprilie 1857 din București a gazetei *L'Étoile du Danube*, Partidul Național din Țara Romînească se compunea : „... din locuitorii orașelor, din micii moșieri, din marea majoritate a negustorilor, a cetățenilor exercitînd profesiuni liberale și din fracțiunea cea mai cinstită a boierilor" (D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, p. 337 — în original în l. franceză).

[4] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, p. 335.

[5] *Ibidem*, p. 336.

[6] *Concordia*, I, nr. 29, din 18 mai 1857.

[7] *Ibidem.*

[8] *Concordia* din 7/19 mai 1857.

[9] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, p. 104—105.

www.dacoromanica.ro

Marea boierime conservatoare s-a organizat și ea, la 10/22 martie, alegîndu-și un Comitet, din care făceau parte Barbu Catargiu, Ioan Em. Florescu, Scarlat Bărcănescu, dar șeful real, Gheorghe Bibescu, rămînea în umbră. Comitetul ales a lansat un apel către alegătorii din țară, îndemnîndu-i să adere la programul său[1]. Principiile acestuia nu erau altele decît acelea aprobate de clubul din sala Bossel la 3/15 martie, dar ținta marilor boieri, care cereau și ei unirea, nu era înfăptuirea neapărată a acesteia, ci apărarea dreptului de proprietate asupra întregii suprafețe a moșiilor ce stăpîneau.

Mergîndu-se pe calea concesiunilor față de moșierime la 15/27 martie, pentru a se atrage o parte cît mai mare a ei, s-a publicat o declarație a Comitetului central al Unirii din București, provocată de un grup de mari proprietari, privind prevederile programului referitor la proprietate, în care se precizează că : „stăpîn este proprietarul pe pămîntul său, stăpîn este și țăranul pe brațele sale"[2] prin urmare e vorba de emanciparea țăranilor din servituțile feudale fără împroprietărire. În urma acestei precizări, în Comitet au intrat și patru reprezentanți ai unei fracțiuni a boierimii conservatoare.

Retragerea trupelor austriace din București la 11/23 martie [3] și din Iași cu cîteva zile mai înainte, la 4/16 martie[4], și sosirea Comisarilor Puterilor la București la mijlocul lui martie constituiau motive de încredere și întărire pentru mișcarea unionistă. Populația bucureșteană a făcut manifestații zgomotoase Comisarului Sardiniei, cavalerul Benzi[5], celui francez, Talleyrand-Périgord, și chiar lui Sir Henry Bulwer, comisarul britanic[6], reprezentantul unei țări potrivnice unirii.

În Moldova, Poarta a numit caimacam la 7 martie pe N. Vogoride, fostul ministru de finanțe al lui Theodor Balș. În primele zile noul caimacam a păstrat o atitudine neutră față de mișcarea unionistă, ceea ce i-a dat acesteia posibilitatea să se dezvolte. Citirea firmanului electoral la Iași făcîndu-se la 12 martie st. n., cînd ultimele unități militare austriace se pregăteau să plece și cînd se anunța sosirea Comisarilor europeni la București, atitudinea Caimacamului putea fi interpretată ca determinată de voința sa de a fi imparțial în alegerile ce se anunțau.

Campania electorală — cea mai lungă din istoria vieții politice moderne a poporului romîn — se deschidea. Comitetul electoral al unirii din Iași a elaborat la 1/13 martie o expunere [7] detaliată a programului făcut la constituirea sa, pentru a o trimite comitetelor unioniste aleținuturilor. Și-a ales o comisie executivă[8] compusă din reprezentanții celor

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 172—176.
[2] *Ibidem*, p. 143.
[3] *Ibidem*, p. 102.
[4] *Ibidem*, p. 58.
[5] *Ibidem*, p. 57.
[6] *Ibidem*, p. 56 și 64.
[7] *Ibidem*, p. 40—42.
[8] *Ibidem*, p. 47.

www.dacoromanica.ro

trei curente din sînul său, a organizat o contribuție bănească între partizani pentru susținerea mișcării și a propagandei, a organizat o cancelarie pentru corespondența cu ținuturile și a luat măsuri pentru alcătuirea și centralizarea listelor de alegători din ținuturi. M. Kogălniceanu a fost însărcinat să studieze firmanul electoral și să facă observații [1]. Însoțită de o adresă semnată de membrii Comisiei executive, expunerea programului a fost trimisă Comitetelor unioniste ale ținuturilor, căroia li se aducea la cunoștință totodată măsurile de organizare luate, insistîndu-se asupra alcătuirii și trimiterii listelor de alegători, în special ale marilor proprietari [2]. Față de cîrmuirea noului Caimacam s-a luat hotărîrea de a se sta în așteptare și eventual a se colabora [3].

Pentru luminarea poporului „asupra principiilor, pe care trebuie să se întemeieze rostirea dorințelor țării..." [4]. Comitetul electoral al unirii „pentru orașul și ținutul Iași" a lansat la 10/22 martie un manifest electoral [5], care explică prevederile programului alcătuit în februarie și trimis ținuturilor cu cîteva zile înainte. Manifestul, adresîndu-se maselor insistă asupra necesității de a pune mai presus de cererea unor reforme interne, revendicarea dreptului de autolegiferare [6], determinată în realitate de colaborarea burgheziei cu o parte a boierimii conservatoare, care se opunea împroprietăririi țăranilor pontași, iar nu din patriotism, cum se spunea. Manifestul se termina cu deviza : „Să trăiască Romînia unită și autonomă", al cărei sens era să se facă unirea prin amînarea reformei agrare.

În aceeași zi a fost formulată o rezoluție cuprinzînd dorințele unioniștilor din Iași [7], și s-a alcătuit din partea alegătorilor din Iași un mandat [8] imperativ cuprinzînd revendicările ce trebuiau să susțină în Divan aleșii orașului. Toți semnatarii mandatului sînt reprezentanți ai intelectualității burgheze. Comitetele unioniste din ținuturi sub impulsiunea Comitetului din Iași s-au reorganizat [9] și au început o vie propagandă printre viitorii alegători.

Îngrijorat de felul cum puteau fi alcătuite listele electorale, Comitetul electoral din Iași a alcătuit un formular de reclamații[10]. Întrucît mișcarea unionistă era lipsită de un organ de presă intern, scriitorii, librarii și proprietarii de tipografii din Iași au fost antrenați „... a cere restatornicirea legii presei, care este numai suspendată", mai ales în

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 45—46.
[2] *Ibidem*, p. 46.
[3] *Ibidem*, p. 53.
[4] *Ibidem*, p. 84.
[5] *Ibidem*, p. 84 86.
[6] *Ibidem*, p. 85.
[7] *Ibidem*, p. 89—90
[8] *Ibidem*, p. 91—92.
[9] La 26 martie st. n. la Bacău; (D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol IV, p. 137); la 28 martie la Roman (*ibidem*, p. 148—149 și 164); la 30 martie la Dorohoi (*Ibidem*, p. 164); la 1 aprilie la Galați (*ibidem*, p. 190) și la Botoșani (*ibidem* , p. 193); la 3 aprilie la Piatra Neamț (*ibidem*, p. 220); la 4 aprilie la Tecuci (*ibidem*, p. 227); la 4 aprilie la Bîrlad (*ibidem*, p. 229); la 4 aprilie la Fălticeni (*ibidem*, p. 232); la 9 aprilie la Focșani (*ibidem*, p. 282).
[10] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 107.

www.dacoromanica.ro

momentul cînd „țara intră în ajunul liberei rostiri a dorințelor sale" [1].

Th. Codrescu în numele *Zimbrului*, M. Kogălniceanu și V. Mălinescu pentru *Steaua Dunării* au adresat la 24 martie consulilor din Iași ai Puterilor garante un protest [2] împotriva menținerii măsurilor luate privind presa de către fostul caimacam. Era începutul luptei contra cîrmuirii Caimacamului N. Vogoride, care începuse a se manifesta pe față ca adversar al unirii [3].

Contra măsurilor tot mai aspre luate de guvernul Caimacamului împotriva mișcării unioniste, un mare număr de fruntași ai acesteia au trimis la sfîrșitul lui martie 1857, un lung memoriu Comisiei de informare din București, în care cereau să se asigure libertatea deplină a alegerilor, dreptul de întrunire a alegătorilor și restabilirea legii presei din 12 mai 1856 [4].

★

Adresîndu-se Comisiei de informare, mișcarea unionistă din Moldova ca și cea din Țara Romînească, care era în neîntreruptă legătură cu comisarii puterilor favorabile unirii, intrau într-o nouă fază a luptei lor, depășind faza lungă și grea a organizării. Cele două mișcări activaseră dintîi clandestin, apoi s-au organizat legal cu Comitete centrale în fiecare din cele două țări și cu Comitete locale, în toate reședințele de districte. Între conducătorii ambelor mișcări fuseseră de la început stabilite legături, în anii 1855—1856, prin intermediul exilaților de la Paris, care formau un adevărat centru de organizare și propagandă, apoi direct în iarna și primăvara anului 1857. În organizarea și dezvoltarea mișcării pentru unire din ambele Principate, un rol important a avut presa, în special *Steaua Dunării*, *L'Étoile du Danube* și *Concordia*. Prin campania presei unioniste și prin agitația agenților trimiși de Comitetele unioniste lupta pentru unire a cuprins masele din toată țara încă din mai 1856 în Moldova și din septembrie al aceluiași an în Țara Romînească. Opoziția Puterilor garante, ale căror guverne burghezo-conservatoare sau de-a dreptul feudalo-absolutiste erau mereu îngrijorate să nu izbucnească tulburări cu caracter revoluționar, și împotrivirea boierimii au făcut ca agitația pentru unire în rîndurile maselor țărănești să se ducă clandestin, țăranii legînd necontenit de unire revendicarea lor principală : emanciparea lor din servituțile feudale prin împroprietărire cu pămînt.

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV , p. 117.

[2] *Ibidem*, p. 118—119.

[3] La 25 martie 1857, Victor Place raporta lui Walewski că Fotiade, agentul Moldovei la Constantinopol a adus lui N. Vogoride instrucțiuni confidențiale din partea Porții „...de conserver le ministère de M. Balsche et d'employer les mêmes moyens à combattre la réunion" (D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 131).

[4] *Ibidem*, p. 165—169.

www.dacoromanica.ro

ОРГАНИЗАЦИЯ ДВИЖЕНИЯ ЗА ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛДАВИИ И ВАЛАХИИ В 1855—1857 ГОДАХ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Во время революции 1848 года идея объединения Молдавии и Валахии, связанная с идеей упразднения феодализма, проникла в массы. Несмотря на контрреволюционные репрессии 1849—1855 годов, борьба за объединение разрослась, и в 1855—1857 годах ее удалось организовать.

Инициативу организации движения за объединение взяла на себя группировка молдавских либералов и демократов, сплотившихся вокруг историка М. Когэлничану, основав в 1855 году в Яссах журнал „Ромыния Литерарэ" (Литературная Румыния) и газету „Стяуа Дунэрий" (Звезда Дуная). Деятельность этой группировки тормозилась консерваторами во главе с господарем Григоре А. Гика, стремившимся руководить этим движением, чтобы воспрепятствовать вспышке недовольства крестьянских масс при объединении.

Вследствие Парижского трактата от 30 марта 1856 года, предвидевшего ознакомление с предложениями населения Молдавии и Валахии в отношении предстоящей реорганизации этих двух земель, молдавские консерваторы и либералы пришли к соглашению о сотрудничестве, основав 25 мая (6 июня) 1856 года в Яссах „Общество Объединения". Эта организация вскоре создала свои филиалы во всех окружных городах Молдавии.

В Валахии еще с 1855 года существовало тайное движение за объединение и прогресс, преследуемое государственными властями; летом и осенью 1856 года оно сильно активизировалось, благодаря замещению господаря Барбу Штирбея каймакамом Александром Гикой.

Боясь возникновения беспорядков, которые могли бы его скомпрометировать в глазах турок, каймакам разрешил в декабре 1856 года умеренцым элементам из среды революционеров, высланных в 1848 году за границу, вернуться в страну, с тем чтобы они руководили движением унионистов и придали ему легальный и умеренный характер. В феврале 1857 года начала издаваться в Бухаресте газета унионистов „Конкордия" под руководством дворянина-либерала К. А. Крецулеску; газета вела оживленную кампанию за объединение, но в то же время проповедовала сотрудничество с консерваторами. В Бухаресте и в провинциальных городах были созданы клубы унионистов. В начале марта 1847 года в Бухаресте был учрежден Центральный комитет объединения, руководивший движением за объединение во всей Валахии. Крупные помещики-консерваторы основали особый клуб, объявивший себя также сторонником объединения, чтобы не возбудить возмущения народных масс.

После назначения Теодора Балша на должность каймакама, некоторые отстальные элементы из крупных помещиков Молдавии, поддерживаемые Турцией и Австрией, войска которых оккупировали княжества в течение двух лет, организовали в середине июля 1856 года сепара-

www.dacoromanica.ro

тистское движение, с целью воспрепятствовать избранию большинства унионистов в диван ad hoc, выборы в который должны были состояться в скором времени. Несмотря на репрессивные меры, принятые каймакамом Теодором Балшем, а затем и его преемником Николаем Вогориде, против движения за объединение, этому движению удалось сильно развиться и укрепить свои организации так, что в апреле 1857 года оно руководило массами всей Молдавии.

Организация движения за объединение закончилась в начале апреля 1857 года установлением тесного сотрудничества между руководителями обоих прогрессивных движений в Молдавии и Валахии. Она явилась главным орудием в дальнейшей борьбе румынского народа за национальное объединение и социальные реформы.

L'ORGANISATION DU MOUVEMENT EN FAVEUR DE L'UNION EN MOLDAVIE ET EN VALACHIE, DE 1855 À 1857

RÉSUMÉ

C'est au cours de la Révolution de 1848 que pénétra dans les masses l'idée de l'union entre la Moldavie et la Valachie, associée à l'idée de l'abolition de la féodalité. En dépit de la répression contre-révolutionnaire de 1849—1855, la lutte pour l'union s'intensifia et parvint à s'organiser au cours des années 1855—1857.

L'initiative de l'organisation du mouvement en faveur de l'union revient au groupement de libéraux et de démocrates moldaves constitué autour de l'historien M. Kogălniceanu, qui fondèrent, en 1855 à Jassy, la revue *Romînia Literară* (La Roumanie Littéraire) et le journal *Steaoa Dunării* (L'Étoile du Danube). L'action de ce groupement était entravée par les boïards conservateurs ayant à leur tête le Prince régnant Grigore Al. Ghika, désireux de prendre la direction du mouvement pour empêcher une explosion de mécontentement des masses paysannes à l'occasion de l'union.

Á la suite du Traité de Paris du 30 mars 1856, qui prévoyait une consultation de la population de Moldavie et de Valachie sur l'organisation future des deux pays, les conservateurs et les libéraux moldaves convinrent de collaborer et, le 25 mai (6 juin) 1856, fondèrent à Jassy la *Société de l'Union*. Cette organisation ne tarda pas à créer des filiales dans tous les chefs-lieux de districts de la Moldavie.

En Valachie il existait déjà, depuis 1855, un mouvement clandestin pour l'union et le progrès, poursuivi par les autorités et dont l'activité s'étendit considérablement pendant l'été et l'automne de 1856, après que le Prince régnant Barbu Ştirbei eut été remplacé par le *caïmacam* Alexandru Ghika.

Craignant des troubles qui l'eussent compromis aux yeux des Turcs, le caïmacam permit, en décembre 1856, aux éléments modérés des révolutionnaires exilés après 1848 de rentrer au pays pour prendre la tête du

www.dacoromanica.ro

mouvement unioniste et lui imprimer un caractère légal et tempéré. En février 1857, parut à Bucarest la feuille unioniste *Concordia* (La Concorde) sous la direction du boïard libéral C. A. Cretzulescu qui, tout en menant une vive campagne en faveur de l'union, prêchait la collaboration avec les boïards conservateurs. Des clubs unionistes prirent naissance à Bucarest et en province. Au début de mars 1857 un *Comité Central de l'Union* fut organisé à Bucarest, qui prit la direction du mouvement en faveur de l'union dans toute la Valachie. Les grands boïards conservateurs fondèrent un club à part qui, lui aussi, se déclarait partisan de l'union pour ne point susciter l'indignation des masses populaires.

Après l'installation en Moldavie du caïmacam Theodor Balş en juillet 1856, quelques éléments arriérés parmi les grands boïards, soutenus par la Turquie et l'Autriche dont les troupes occupaient les Principautés depuis deux ans, organisèrent un mouvement séparatiste pour empêcher l'entrée d'une majorité unioniste au divan ad-hoc qui allait être élu sous peu. Malgré les répressions organisées contre le mouvement unioniste par le caïmacam Theodor Balş et son successeur Nicolae Vogoride, le mouvement réussit néanmoins à s'étendre et à s'affermir considérablement, au point qu'en avril 1857 il prit la direction des masses dans toute la Moldavie.

L'organisation du mouvement en faveur de l'union, achevée au début d'avril 1857, fut le résultat d'une étroite collaboration entre les chefs des deux mouvements progressistes de Moldavie et de Valachie. Elle a été le principal instrument du peuple roumain dans sa lutte pour l'union nationale et les réformes sociales.

www.dacoromanica.ro

ROLUL MASELOR POPULARE ÎN FĂURIREA UNIRII ŢĂRILOR ROMÎNE

DE

N. ADĂNILOAIE şi MATEI D. VLAD

„Unirea naţiunea a făcut-o" declara Mihail Kogălniceanu la şedinţa Camerii din 9 februarie 1863, în faţa reprezentanţilor burgheziei şi moşierimii care îşi relevau meritele personale în înfăptuirea măreţului act de la 24 Ianuarie 1859.

În pofida acestui adevăr, confirmat de toate documentele vremii, mulţi istorici de mai tîrziu — apărînd interesele unor partide sau grupări politice burgheze — au prezentat denaturat evenimentele. Ignorînd contribuţia maselor populare, ei s-au străduit să demonstreze că unirea este doar opera lui Napoleon al III-lea şi a cîtorva reprezentanţi ai celor două partide politice burghezo-moşiereşti. De altfel atît liberalii, cît şi conservatorii căutau să-şi atribuie merite cît mai mari în realizarea Unirii. I. C. Brătianu, combătînd pe conservatori, se lăuda mai tîrziu că el, împreună cu generalul Vlădoianu, hotărîseră alegerea lui Cuza încă de la 22 ianuarie 1859 [1]. Or, se ştie că în noaptea de 23 spre 24 ianuarie, cînd, la întrunirea radicalilor de la hotelul Concordia, s-a pus problema alegerii lui Cuza şi în Muntenia, tocmai Brătianu a fost acela care a combătut-o cu vehemenţă.

I. C. Filitti, la rîndul său, comentînd o scrisoare a generalului Vlădoianu, susţine că Unirea s-ar datora tranzacţiilor fostului domnitor şi caimacam Alexandru Ghica [2]. În ceea ce priveşte participarea maselor populare la alegerea domnitorului, ignorînd realitatea, el scrie că „în dimineaţa zilei de 24 ianuarie, alegerea lui Cuza" fiind asigurată n-a mai fost „nevoie de vreo presiune populară asupra adunării" [3].

---

[1] Vezi I. C. Filitti, *Alegerea de la 24 ianuarie 1859*, Buc., 1938, p. 15.

[2] *Ibidem*, p. 10. Vezi şi *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 272.

[3] *Ibidem*, p. 16.

www.dacoromanica.ro

O denaturare flagrantă a faptelor istorice o întîlnim în memoriile regelui prusac Carol I; acesta, lipsit de modestie și sub o formă camuflată, căuta să-și atribuie lui desăvîrșirea unirii afirmînd, fără nici un fel de francheță, că cele două principate semibarbare — cum le numea el — sărace, supte și maltratate, printr-însul au devenit o singură țară[1].

Pe de altă parte, Nicolae Iorga, într-una din scrierile sale, vorbind de sprijinul politic pe care l-a dat Franța pentru realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească, pune atît de mult accent pe acest sprijin, încît exclude oricare alt factor de ordin intern și chiar extern și reduce totul la puterea personală a împăratului Napoleon al III-lea. Această poziție greșită și idealistă îl face să conchidă că Unirea Țărilor Române e „opera personală a împăratului care stăpînea absolut, în momentul acesta, la Paris" [2]. Despre aportul maselor, N. Iorga se exprimă cu dispreț, arătînd că ziua de 23 ianuarie — cînd masele populare asaltau Adunarea electivă pentru a-și impune punctul lor de vedere — „a fost o primă zi urîtă, cu strigătele mulțimii, cu îngrămădirea țăranilor" [3].

Îndeosebi, participarea țărănimii a fost cel mai mult subapreciată de vechea istoriografie. Radu Rosetti, referindu-se la atitudinea țărănimii, susținea că „ideia unirii... pentru săteni, era o dorință destul de vagă și mai mult platonică" [4].

Chiar și A. D. Xenopol, care în general recunoaște rolul maselor [5], scrie că țăranii fiind „lipsiți nu numai de cultură dar și de binefacerile unei vieți omenești" nu puteau să înțeleagă și să determine unirea. „Care era — se întreba Xenopol — ținuta țăranilor, a clasei celei mai numeroase a poporului în chestiunea unirii? Ei nu se rosteau nici într-un fel, pentru că nu pricepeau însemnătatea lucrului" [6].

Unii publiciști și memorialiști ai vremii, ca N. T. Orășanu [7], I. G. Valentineanu[8] și alții, s-au străduit însă în lucrările lor să reliefeze și contribuția masivă a maselor țărănești și orășenești la înfăptuirea Unirii Țărilor Române.

Puținele exemplificări reproduse pînă aici sînt totuși suficiente pentru a conchide că majoritatea istoricilor burghezi n-au analizat în mod obiectiv condițiile interne și externe care au precedat Unirea de la 24 ianuarie și nici n-au arătat contribuția masivă a poporului care a făcut-o. Miturile create de istoriografia burgheză în jurul unor personalități externe sau în jurul unor politicieni români, considerați drept unici „făuritori ai unirii" n-au avut mare circulație nici în trecut, cînd masele populare erau ținute în întuneric.

---

[1] *Memoriile regelui Carol I*, vol. I, Buc., 1892, p. 18.
[2] N. Iorga, *Partea lui Napoleon III în unirea principatelor*, Buc., 1915, p. 15.
[3] Idem, *Istoria Românilor*, vol. IX, Buc., 1938, p. 342.
[4] R. Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, Buc., 1938, p. 282.
[5] A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, vol. I, partea a II-a, Buc., 1911, p. 331.
[6] *Ibidem*, p. 336—337.
[7] Vezi *O pagină a vieții mele sau 22,23, 24 ianuarie 1859*, Buc., 1861.
[8] Vezi *Din memoriile mele (O pagină de istorie modernă). Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza-vodă*, Buc., 1898.

www.dacoromanica.ro

Cercetările actuale descoperă şi scot la lumină documente noi şi interesante care, demascînd falsitatea unor teze susţinute de vechea istoriografie, confirmă faptul că masele populare au avut rolul hotărîtor în făurirea unirii naţionale.

Documentele, edite şi inedite, arată fără putinţă de tăgadă că unirea ţărilor romîne, făurirea statului naţional, s-au născut nu din dorinţa unor oameni clar văzători, ci ca o necesitate obiectivă, impusă de mersul istoric al societăţii.

Determinată de cerinţele obiective ale dezvoltării economice şi sociale a celor două Principate, unirea reprezintă totodată încununarea cu succes a luptei pline de abnegaţie dusă de poporul nostru la mijlocul veacului trecut.

★

Lupta pentru unire s-a împletit cu lupta împotriva relaţiilor feudale şi a jugului otoman.

V. I. Lenin sublinia că cele mai bune condiţii pentru dezvoltarea capitalismului în Balcani s-au creat tocmai pe măsură ce în această peninsulă s-au format state naţionale independente [1].

Într-adevăr, condiţiile istorice de formare a statelor naţionale au coincis la unele popoare cu perioada de ascensiune a capitalismului şi de înlăturare a feudalismului. În ţările romîne asemenea condiţii se impun îndeosebi la mijlocul secolului al XIX-lea. În acest timp dezvoltarea forţelor şi relaţiilor de producţie capitaliste, ca şi însăşi dezvoltarea la care ajunsese întreaga societate romînească, cereau în mod imperios unirea celor două ţări romîne Semnificative în această privinţă sînt ideile cuprinse într-o broşură anonimă, scrisă în 1857. Aici sînt arătate, pe larg, foloasele economice, sociale şi politice care ar rezulta din înfăptuirea unirii Moldovei cu Ţara Romînească. Exprimînd avantajele care ar decurge pentru burghezie şi moşierime, autorul anonim al broşurii vede binefacerile unirii numai prin prisma intereselor claselor dominante. Din conţinutul broşurii se constată că burghezia, în lupta pentru unire, speriată de revendicările sociale ale maselor populare, căuta să-şi împletească interesele sale cu acelea ale boierimii. Astfel, autorul îşi începe broşura arătînd că „romînii vor să întărească proprietatea prin unirea amîndurora ţărilor subt un singur guvern tare" [2]. Mai mult chiar, acest ideolog burghez vrea să convingă pe cititorii săi că ţăranii clăcaşi ar iubi pe proprietarii lor pentru că aceştia „sînt cei mai luminaţi, sînt ochii, sînt sufletul neamului" şi că desfiinţarea proprietăţii boiereşti ar însemna „perzarea ţării" [3]. Prin aceasta burghezia, interesată în crearea unei pieţe unice, urmărind să cointereseze şi pe boieri în problema unirii, căuta totodată să-i asigure pe aceştia că, prin unire, proprietatea boierească va ieşi întărită, că prin urmare burghezia va face tot ce-i va sta în putinţă pentru a goli actul unirii de conţinutul său democratic. Arătînd avantajele unirii pentru boieri, scria că „economiile înfiinţate prin for-

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 20, Ed. P.M.R., 1950, p. 400.

[2] Broşura: *O aruncătură de ochiu asupra unirii principatelor romîne de un romîn din Bucureşti*, 1857, p. 27 (text chirilic la Acad. R.P.R.).

[3] *Ibidem*, p. 27—28.

www.dacoromanica.ro

marea unui singur guvern în loc de două, deschiderea tuturor izvoarelor de credit prin statornicia acestui guvern, unirea capitalelor din amîndouă țările, ar înlesni formarea unei bance naționale, care ar da proprietarilor, celor ce au moșiile îngropate în datorii, mijlocul de a și le desrobi"[1]. În continuare, autorul broșurii sublinia că unirea este aceea care „dezamorțește și înviază negoțul și meșteșugurile, pentru că încurajează la întreprinderi mari"[2], adică la afaceri comerciale mai rentabile pentru burghezie, care nu puteau fi înlesnite decît „avînd o țară de două ori mai mare"[3], deci o piață națională unică, necesară burgheziei pentru afacerile sale comerciale. Înfăptuirea unirii, se arată mai departe, ar crea posibilitatea deschiderii de „căi de comunicare, care sînt adevăratele... aripi" pentru negoț și meșteșuguri „pentru că le întinde, le lărgește sfera de vînzare, pentru că le deschide nouă vine [isvoare — *s.n.*] de avuție"[4]. Vorbind despre „foloasele materiale nemărginite" ale burgheziei, rezultate din unirea Principatelor, se mai arată că unirea ar fi aceea care ar da „zborul învățăturii" deoarece „prin născocirile științei neguțătorul poate ști pre minut starea și mișcările pieților celor mai depărtate cu care se află în daraveri"[5].

Aceste considerații sumare, dar concludente, cuprinse în broșura amintită, arată că la jumătatea secolului al XIX-lea, pe măsura dezvoltării forțelor de producție capitaliste în țările romîne, apăruse totodată și necesitatea acută și obiectivă pentru burghezia romînă de a-și crea o piață națională unică și aceasta nu se putea realiza decît prin unirea celor două țări într-un singur stat național. Se confirmă și pentru țările romîne teza lui Lenin, care arăta că „larga și rapida dezvoltare a forțelor de producție ale capitalismului, necesită teritorii întinse, unite și centralizate din punctul de vedere al organizației de stat, deoarece numai pe astfel de teritorii se poate uni clasa burgheză"[6].

În țările romîne, după răscoala poporului din 1821, dar mai ales după înlăturarea monopolului turcesc (1829) a început un nou avînt de dezvoltare a capitalismului și de formare a națiunii burgheze, ca o consecință directă a procesului de descompunere a relațiilor feudale. Concomitent cu acest proces de plămădire a națiunii burgheze romîne, se afirmă tot mai mult și ideea unității naționale, idee izvorîtă din lupta burgheziei romîne pentru crearea unei piețe naționale.

Întrucît mișcarea de la 1821 răscolise viața socială nu numai în Țara Romînească, ci și în Moldova — deși într-o măsură și în împrejurări diferite — și tendințele unioniste se vor manifesta în ambele țări, evoluînd în mod treptat pînă în momentul realizării unirii.

În Țara Romînească ideea unirii se găsește pentru prima oară exprimată în mod oficial într-un memoriu de 25 puncte, redactat pe la

---

[1] Broșura : *O aruncătură de ochiu asupra unirii principatelor romîne de un romîn din București*, 1857, p. 27—28 (text chirilic la Acad. R.P.R.).
[2] *Ibidem*, p. 29—30.
[3] *Ibidem*, p. 23—24.
[4] *Ibidem*, p. 28—30.
[5] *Ibidem*, p. 30.
[6] V. I. Lenin, *Note critice în chestiunea națională*, Ed. P.M.R., Buc. 1949, p. 34—35.

www.dacoromanica.ro

1829. În acest memoriu se cerea, între altele, ca „Valahia şi Moldavia să se împreune si să facă amîndouă un prinţipat" şi totodată „prinţipatul acestor trupate provinţii să fie de sine şi neatîrnat de Turchia" [1].

Aceste tendinţe şi dorinţe unioniste s-au oglindit şi în textul Regulamentelor organice privitoare la organizarea principatelor romîne. Astfel, în articolul 425 din Regulamentul Moldovei şi în articolul 371 din Regulamentul Ţării Romîneşti se arată, cu unele mici deosebiri de redactare, că „începutul, religia, obiceiurile şi asemănarea limbii locuitorilor acestor două prinţipaturi... cuprind... elementurile nedespărţitei uniri" [2]. Însăşi aplicarea Regulamentului organic în ţările romîne, cu toate consecinţele sale negative, a favorizat dezvoltarea capitalismului şi a noilor instituţii, pregătind formarea statului naţional romîn modern, unificat şi centralizat [3].

După Regulamentul organic, ideea unirii se afirmă tot mai mult în literatura vremii. Poeţii, istoricii şi publicistii au întreţinut în permanenţă focul aspiraţiilor naţionale. Numele de Romînia, în locul celui de Moldova sau Muntenia, este tot mai mult folosit de scriitorii paşoptişti. Vasile Alecsandri scrie *Deşteptarea Romîniei*; Alecu Russo *Cîntarea Romîniei*, iar la Bucureşti apare, în timpul revoluţiei, un ziar intitulat *Romînia*. De altfel dezvoltarea sentimentului naţional şi a ideii de unire fuseseră urmărite şi de alte publicaţii intitulate semnificativ *Dacia literară*, editată de M. Kogălniceanu, sau *Magazinul istoric pentru Dacia*, editat de Nicolae Bălcescu şi August Treboniu Laurian în anul 1845.

Generaţia revoluţionară de la 1848, prin lupta ei, pregăteşte efectiv unirea ţărilor romîne. La 15 iulie 1848, C. A. Rosetti scria în ziarul *Pruncul romîn* din Bucureşti, către moldoveni: „Vă întindem mîna fraţi moldoveni, în interesul nostru comun, vă cerem unirea... vom alcătui un singur stat, o singură naţie, o singură Romînie liberă". Iar Vasile Alecsandri scrie, peste o lună, din Bucovina, lui N. Bălcescu, la Bucureşti, că dorinţa cea mai înfocată a moldovenilor este unirea cu Valahia, sub un singur guvern şi sub aceeaşi constituţie. Unirea ţărilor romîne este înscrisă ca o revendicare atît în programul refugiaţilor paşoptişti de la Braşov, cît şi în *Dorinţele partidei naţionale din Moldova*, broşură publicată de M. Kogălniceanu la Cernăuţi.

Marele revoluţionar democrat N. Bălcescu a luptat din răsputeri pentru unire şi după înăbuşirea revoluţiei din 1848. El arăta că puterea Principatelor Romîne stă în „solidaritatea tuturor romînilor, în unirea lor într-o singură naţie" [4]. „Libertatea naţionalităţilor — scria Bălcescu — nu poate veni de la curţile împărăteşti şi din mila împăraţilor şi despoţilor, ci numai dintr-o unire strînsă între toţi romînii, dintr-o ridicare a tuturor împreună şi în solidaritate cu toate popoarele impilate" [5].

Bălcescu arăta clar că numai prin lupta revoluţionară poporul romîn va putea să obţină revendicările naţionale şi sociale.

[1] Hurmuzaki, *Documente*, vol. X, p. 647—648.
[2] D.A. Sturdza, *Însemnătatea divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterii Romîniei*, Buc., 1912, p. 8—9.
[3] A. Oţetea, *Geneza Regulamentului Organic*, în *Studii şi articole de istorie*, vol. II, Buc., 1957, p. 387.
[4] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1953. p. 311.
[5] *Ibidem*, p. 312.

www.dacoromanica.ro

Publicistul Cezar Boliac scria de asemenea : „În popoi, fraților, acolo este mîntuirea, puterea, onoarea și gloria noastră" [1]. Viitorul a arătat că acești luptători aveau perfectă dreptate în ceea ce susțineau. Ideea unirii naționale s-a cristalizat de altfel adînc și în conștiința maselor populare care vedeau în ea mijlocul de realizare a aspirațiilor sociale.

De aceea, în lupta pentru făurirea unirii naționale au participat activ masele țărănești și orășenești. Țăranii sprijineau unirea pentru că sperau că o dată cu ea vor scăpa de iobăgie și vor primi pămîntul la care năzuiau de secole. Masele populare de la orașe, adică tîrgoveții, meseriașii, lucrătorii din ateliere și manufacturi și intelectualitatea progresistă au luptat pentru unirea națională, sperînd că o dată cu aceasta li se va ușura traiul și vor cuceri și libertăți democratice. Burghezia — în general — lupta pentru unire fiind interesată — după cum am relevat — în crearea unei piețe interne largi și dorind, în același timp, să participe activ la conducerea statului. Elementele mai avansate ale burgheziei și mai apropiate de masele populare legau însă de unire și înfăptuirea unor reforme interne, printre care reforma agrară [2]. În fruntea luptei pentru unire au stat cele mai luminate figuri de patrioți ai vremii, cărturari și publiciști de seamă ca : Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Alex. Cuza, Costache Negri, Vasile Mălinescu, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac, N. T. Orășeanu ș. a. Aceste elemente avansate exprimau năzuințele maselor populare. Marx arăta în acest sens că „mințile luminate sînt întotdeauna legate prin fire invizibile de popor, ele reacționează numai la frămîntările care au loc în păturile de jos" [3].

Ideea unirii a fost acceptată de unii boieri care urmăreau să-și mențină poziția lor dominantă și în noul stat unitar ; aceștia erau totodată interesați și într-o dezvoltare mai intensă a comerțului cu cereale. Mulți boieri însă au fost împotriva unirii, temîndu-se ca aceasta să nu fie urmată de reforme sociale care să le știrbească privilegiile de clasă [4]. Cei mai înverșunați antiunioniști s-au recrutat, în special din marea boierime care se temea să nu-și piardă întinsele latifundii.

★

[1] Vezi *Rolul maselor populare în făurirea istoriei*, Buc., 1955, p. 108.

[2] Referindu-se la această problemă, R. Rosetti arată că mulți fruntași unioniști „țineau țăranilor cuvîntări" și li făceau să „întrevadă" unele „perspective" în ceea ce privește îmbunătățirea soartei lor. Ei spuneau țăranilor, între altele, că „vremea boierilor trecuse, că de acum cu toții, boieri sau țărani, erau tot una, au să aibă aceleași drepturi și țăranii vor deveni stăpîni pe cîte o bucată de pămînturi". (Vezi : *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, Buc., 1907, p. 282) ; Cf. *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. V., Buc., 1890, p. 153—154 ; Mihail Kogălniceanu, de pildă, în divanul ad-hoc al Moldovei, combătînd pe boieri, care se împotriveau transformărilor sociale și în primul rînd reformei agrare, le răspundea că „... două mii de boieri nu fac o națiie", că „boierismul și-a trăit timpul", și „țăranii sînt însăși țeara", că prin urmare dezrobirea țăranilor și împoprietărirea lor cu pămînt nu mai poate fi amînată. Vezi Gh. I. Georgescu-Buzău, *Mihail Kogălniceanu înnoitorul*, Ed. de stat, Buc., 1947, p. 53—56.

[3] K. Marx, *Scrisori alese*, ed. rusă, 1948, p. 256.

[4] Vezi scrisoarea lui Gradowicz către I. Ghica, din 14/26 februarie 1857 (Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Corepondență) ; Scrisoarea lui Gr. Serrurie din 25 martie 1857, către A. G. Golescu (Acad. R.P.R., Arhiva 546, fost *ms. 1745*, f. 66) ; Vezi și scrisoarea lui Thouvenel către Walewski din 1 ianuarie 1857, din care rezultă că marii boieri erau „aproape toți partizani ai separației" (T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, Buc., 1944, p. 110).

www.dacoromanica.ro

În urma războiului Crimeii, din cauza contradicției dintre Marile Puteri, problema unirii, devenind o problemă europeană, este discutată în 1856 la Congresul de la Paris. Aici se hotărăște ca poporul romîn să fie consultat în privința unirii. S-a luat această hotărîre deoarece puterile antiunioniste : Turcia, Austria și Anglia pretextaseră — în pofida adevărului — că poporul nostru n-ar dori să formeze un singur stat. Consultarea urma să se facă prin delegați ai tuturor claselor sociale întruniți în Divanurile ad-hoc, la Iași și la București.

După Congresul de la Paris, lupta pe plan intern, între unioniști și separatiști, ia o amploare tot mai mare în ambele Principate. Masele populare și intelectualitatea înaintată îndeosebi desfășoară o adevărată bătălie pentru unire, prin viu grai sau prin scris. Lupta dusă pe frontul literar se completa cu lupta dusă pe frontul politic și social. Începînd din mai 1856, unioniștii din Moldova, în frunte cu M. Kogălniceanu, înființează un comitet central la Iași, care să dirijeze lupta pentru unire. Iau ființă apoi comitete asemănătoare în toate județele țării. Exemplul Moldovei este urmat mai tîrziu și de unioniștii din Țara Românească. Se păstrează o legătură permanentă între comitetele din cele două Principate. Comitetele unioniste luminau masele și le mobilizau la luptă. Printr-o adresă din 23 martie 1857, unioniștii din București anunțau pe cei din Iași că fiind „însuflețiți de același spirit" al unirii „au luat inițiativa... ca să lumineze masele asupra înaltei misiuni care le așteaptă", adică unirea „cu frații noștri de peste Milcov" [1].

Masele devin tot mai conștiente de îndatoririle ce le revin în înfăptuirea acestui mare act național. Astfel, orășenii din Bacău scriu : „Venind vremea a vorbi și noi pentru binele țării noastre a ne arăta dorințele unui viitor mai bun, ne-am strîns acum într-un cuget și într-o gîndire, dezbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice : toți ne-am hotărît din suflet pentru unirea Principatelor... Dorim această unire din sufletul nostru și o întărim" [2]. De asemenea locuitorii ținutului Putna și ai orașului Focșani arătau, la 18 iunie 1856, că dorința lor fierbinte este „unirea ambelor Principate Valachia și Moldova într-un singur stat sub numire de Romînia" și cu „o constituție liberă potrivită cu trebuințele țării și o adunare obștească compusă din deputați aleși liber din toate clasele" [3].

Astfel de adunări consacrate propagandei pentru unire au avut loc în lunile iunie și iulie 1856 în toate orașele Moldovei. La ele participau în mare număr orășeni, răzeși și țărani din satele înconjurătoare. După fiecare întrunire se întocmeau procese verbale în care, sute de persoane „din toate clasele sociale", subscriau pentru unire [4].

Comitetele unioniste din diferite orașe ale celor două Principate, în toată perioada celor doi ani care au premers mărețului act național, prin numeroase adrese, trimise către comitetele centrale unioniste din Iași și București, își manifestau dorința de a vedea cît mai în grabă reali-

[1] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol, IV, Buc., 1889, p. 104.
[2] *Ibidem*, vol. III, p. 542.
[3] *Ibidem*, p. 582.
[4] *Ibidem*, p. 547—616.

www.dacoromanica.ro

zată unirea. De exemplu membrii comitetului unionist din Galați, printr-o adresă din 5 iunie 1857, trimisă comitetului central din Iași, arătau următoarele : „Sîntem și noi cu nerăbdare a vedea publicate listele elective, ca să putem proceda la acea mare lucrare care va decide de soarta țărilor noastre. Tot sperăm încă că vom avea o Romînie unită și autonomă" [1]. Aceste comitete care aveau legătură cu masele largi ale poporului nu făceau decît să exprime năzuințele acestor mase pentru libertate socială și unitate națională.

În privința atitudinii maselor populare din Țara Romînească față de unire aflăm date noi și interesante din corespondența unor fruntași radicali. Astfel, Gradowicz (refugiat polonez) îl informează pe I. Ghica, la 14/26 februarie 1857, că „toată lumea cu excepția cîtorva mari boieri" este pentru unire [2].

La 25 martie 1857, Gr. Serrurie îi scrie din Giurgiu, lui A. G. Golescu, despre starea de spirit care domnește în județ : „Din partea țăranilor plugari, a meseriașilor și comercianților romîni după ce li s-a explicat programa națională n-a fost decît un consimțiment unanim la toată cuprinderea ei. De s-au ivit miseria, lașitatea și chiar infamia și aci, n-a fost decît din partea unora din clasa boierită care este prea mică pe lîngă celelalte clase și din partea a doi-trei proprietari de moșii. Aceștia au încercat a semăna intriga și discordia". În continuare, îl informează că „țăranii vin de prin sate... spre a se informa aici de *adevăratul adevăr*" și că „proprietarii de moșii nu sînt pînă acum nici unul în comitetul d-aci" [3].

Turcilor nu le convenea însă această stare de spirit unionistă. Temîndu-se ca unirea să nu ducă mai tîrziu la independența țărilor romîne, ei caută să împiedice pe toate căile victoria unioniștilor. Ei se amestecă deschis în administrația internă a Principatelor și mai ales în administrația Moldovei, unde credeau că vor avea mai multe șanse de reușită. Astfel, ei numesc caimacam în Moldova pe un boier antiunionist, Teodor Balș, căruia îi promit că-l vor numi mai tîrziu domn, dacă va reuși să împiedice unirea. T. Balș, în scurta lui căimăcămie, se dovedi foarte devotat turcilor.

După moartea lui T. Balș, în martie 1857, fu numit caimacam N. Voride, un alt antiunionist notoriu. Turcii, făcîndu-i noului caimacam aceleași promisiuni acesta încurajat de o ceată de boieri reacționari ca : N. Istrati, Costin Catargiu, N. Canta, Alecu Balș, Grigore Balș, N. Cantacuzino ș.a., întrebuințează toate mijloacele posibile pentru a înfrînge pe unioniști.

Mulți unioniști au fost arestați și maltratați, ziarele lor au fost interzise, prefecții și funcționarii care sprijineau cauza unirii au fost destituiți. Între cei persecutați pentru activitate unionistă se numără și mulți profesori de licee. Astfel, la Iași, profesorul N. Turculeț — care ținea la el acasă consfătuiri cu alți luptători unioniști — este arestat și maltratat, să-i „treacă gustul de unire !" [4], după cum, cu cinism, se exprimă ministrul de interne, C. Catargiu. La Bîrlad este destituit profesorul Popescu, la

[1] *Acte și documente relative la istoria renașterii Rominiei*, vol. IV, p. 733.
[2] Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Corespondență.
[3] Acad. R.P.R., Arhiva 546, fost *ms. 4745*, f. 65.
[4] A. D. Xenopol, *Istoria Rominilor*, vol. XIII, p. 199.

www.dacoromanica.ro

Fălticeni N. Verdeanu, la Piatra Neamț Homiceanu, la Huși Galian etc. Unora li se promite reîncadrarea numai dacă nu vor „mai umbla după unire" [1]. Teroarea împotriva unioniștilor era generală. Autoritățile amenințau pe locuitori că „de vor pomeni măcar cuvîntul de unire au să se ducă acolo unde nu vor mai vedea soarele cu ochii" [2]. Sînt arestați pînă și unii unioniști care erau văzuți în costume naționale. La 1 august 1856, Ministerul de Interne cere cîrmuitorilor de Botoșani și Dorohoi să ia măsuri severe pentru combaterea propagandei „răuvoitorilor deghizați în costumuri" [3]. Spre sfîrșitul aceleiași luni, Iancu Holban, intrînd în Iași „îmbrăcat în strae naționale țărănești", este arestat de Grigore Balș, șeful poliției orășenești, pe motivul că „purtarea unui asemenea costum ar da oareșcare îndoele în privirea liniștei publice". Supus unui aspru interogatoriu, el este obligat să declare în scris că „asemenea îmbrăcăminte nu va mai purta în viitor" [4].

De asemenea, la 10 septembrie 1856, Nicolae Voinov este arestat și purtat pe străzile Iașului de către poliție, pentru aceleași motive [5].

Lăutarilor li se interzice de a mai cînta chiar și „Hora Unirii" scrisă de Vasile Alecsandri în 1856. Înfruntînd persecuțiile, unioniștii își continuă activitatea, răspîndind broșuri, manifeste și foi volante în toată țara. Masele, antrenate de fruntașii unioniști, demască la rîndul lor, prin proteste energice, actele arbitrare comise de boierii separatiști. În unele localități, autoritățile rămîn neputincioase în fața acțiunii hotărîte a mulțimii. La Bîrlad, de exemplu, „poporul adunat" cere ca muzica să-i cînte „Hora Unirii". Poliția intervine, dar este silită prin amenințări să se retragă. După acest triumf, mulțimea cu muzica în frunte „desfășoară o procesiune prin tot orașul" [6].

Ajutați de caimacamul Vogoride și de reprezentanții celor trei puteri potrivnice unirii, boierii separatiști au recurs la mijloace meschine pentru a influența alegerile pentru divanurile ad-hoc. Folosind teroarea și exercitînd o puternică presiune asupra maselor populare,antiunioniștii s-au dedat la tot felul de mistificări pentru a împiedica libera exprimare a alegătorilor și a face să triumfe separatismul. Astfel, ministrul de interne C. Catargiu a ordonat tuturor funcționarilor în subordine să împiedice orice manifestare a unioniștilor. În multe ținuturi din Moldova autoritățile amenințau pe țărani, spunîndu-le că dacă se va face unirea, atunci va fi organizată și recrutarea țăranilor pe scară largă, fiecare familie urmînd să dea cîte un om. Autoritățile spuneau țăranilor că, dacă se va face unirea, recruții din Moldova vor fi trimiși în Țara Romînească, la Craiova, și folosiți acolo la construirea de șosele și cetăți [7]. Țăranilor catolici li se spunea că fiind de altă religie, ei nu vor putea fi reprezentați în divanurile ad-hoc [8]. De asemenea, în diferite locuri, subadministratorii ordonau pri-

[1] A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor*, vol. XIII, p. 207.
[2] *Ibidem*, p. 201.
[3] Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos, 36 121, f.2.
[4] Ibidem, dos. 35 922, f. 6, 8—9.
[5] Ibidem, f. 10—11.
[6] A. D. Xenopol, *Istoria romînilor*, vol. XIII, p. 202.
[7] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IV, Buc., 1889, p. 817.
[8] *Ibidem*, p. 814.

www.dacoromanica.ro

marilor din sate să urmărească pe ţăranii ce s-ar manifesta în favoarea unirii Principatelor [1]. În ţinutul Vaslui, de pildă, ispravnicul aflînd că slugerul Nicolae Bosie dăduse în sate nişte programe ale comitetului electoral din Iaşi, a trimis în acele sate jandarmi pentru a efectua arestări [2]. În ţinutul Neamţ, aşa cum rezultă din izvoare, şefii poliţiei şi subadministratorii primiseră dispoziţiuni ca să lucreze activ împotriva unirii. Se sublinia că cei care nu vor respecta aceste ordine vor fi destituiţi din funcţii [3]. În diferite oraşe poliţia îndemna pe negustori să se abţină de la întruniri şi le interzicea chiar dreptul de a vorbi în favoarea unirii [4].

În lupta internă împotriva unioniştilor, Căimăcămia reacţionară, care făcea jocul boierilor separatişti, avea şi sprijinul direct al agenţilor austriaci. Astfel, dintr-o corespondenţă a lui Prokesch către Buol, se constată că agenţii austriaci acţionau cu scopul de a „converti populaţia la foloasele separaţiei" [5]. Pe de altă parte asemenea agenţi răspîndeau chiar zvonul că Austria va împărţi ţăranilor clăcaşi pămînturile boiereşti [6]. În ţinutul Bacău, de pildă, diferiţi agenţi, îmbrăcaţi în uniformă austriacă căutau să convingă pe ţărani că, dacă se vor pronunţa împotriva unirii, vor fi împroprietăriţi. Asemenea false promisiuni de reformă agrară, menite a induce în eroare pe săteni, erau puse în circulaţie şi de Căimăcămie cu scopul de a îndepărta ţărănimea de ideea unirii [7]. Ţărănimea nu s-a lăsat însă înşelată de antiunionişti.

Urmărind cu orice chip biruinţa separatiştilor în alegeri, caimacamul Vogoride a cerut autorităţilor să şteargă partizanii unionişti din listele electorale. Astfel în diverse ţinuturi şi oraşe numeroşi alegători unionişti proveniţi îndeosebi din rîndurile intelectualilor, negustorilor, meşteşugarilor, orăşenilor şi ţăranilor, deşi se încadrau în prevederile legii electorale, au fost şterşi de pe liste.

Faţă de aceste acţiuni arbitrare ale guvernului, luptătorii unionişti au hotărît să protesteze cu energie împotriva acelor alegeri ce s-ar face prin călcarea drepturilor lor, „precum şi în contra tuturor urmărilor ce ar proveni din ele" [8].

---

[1] *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. IV, Buc., 1889, p. 828.

[2] *Ibidem*.

[3] *Ibidem*, p. 828—829.

[4] *Ibidem*, p. 829.

[5] T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, Buc., 1944, p. 120.

[6] *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. III, Buc., 1889, p. 80, nota 1.

[7] *Ibidem*, p. 1170.

[8] Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 38 523, f. 8; La 8 iunie 1857, doctorul C. Virnav din Iaşi, protestează pentru faptul că nu figurează în listele electorale (*ibidem*, dos. 38 867, f. 67); La 10 iunie. profesorul N. Turculeţ, de la şcoala primară din Tătăraşi, arată că deşi îndeplineşte condiţiile cerute de firman pentru a fi alegător pentru divanul ad-hoc, nu se vede „trecut în lista nr. 5 publicată prin Buletinul oficial. Reclam dar — spune el mai departe... în contra netrecerii mele în listă şi protestez în contra alegerilor" (*ibidem*, f. 35); La 13 iunie, profesorul Anton Parthenie se ridică, de asemenea, împotriva omiterii numelui său de pe listele electorale (*ibidem*, f. 88); Peste o săptămînă aga Theodor Codrescu din Iaşi, cere să fie înscris în listele electorale. Cererea sa, ca şi a celorlalţi, este respinsă (*ibidem*, f. 193). Numeroase alte documente oglindesc proteste similare din partea negustorilor, meşteşugarilor şi ţăranilor (Vezi: Arh. St. Iaşi, Tr. 1896, dos, 137, f. 43—178).

www.dacoromanica.ro

Concomitent cu protestele individuale, unioniștii, însuflețiți de un înalt simțămînt patriotic, au adresat marilor puteri europene și Comisiunii de cercetare din București, numeroase proteste colective. Prin asemenea proteste, semnate de zeci, sute și mii de cetățeni, unioniștii au demascat uneltirile și nelegiuirile caimacamului Vogoride și au cerut cu vehemență să se pună capăt amestecului direct ori indirect al guvernului în alegerile pentru divanul ad-hoc.

Astfel, prin protestarea din 20 iunie 1857, adresată Comisiei europene de cercetare din București și acoperită de mii de semnături ale maselor populare, unioniștii recapitulau actele și măsurile ilegale ale caimacamilor din Moldova. În această protestare, care simboliza glasul întregului popor moldovean, unioniștii au înfățișat tabloul complet al presiunilor interne și externe și au declarat că nu vor participa la alegeri pătate de nelegiuiri și de violențe. Totodată ei au făcut cunoscut Comisiunii europene o abținere generală a cetățenilor de la vot și o protestare solemnă împotriva tuturor silniciilor la care zilnic sînt expuși [1].

Un rol destul de important, în demascarea uneltirilor caimacamului Vogoride, l-a avut și răsunătoarea demisie, din funcția de pîrcălab, a lui Alexandru Cuza, care a avut un ecou deosebit atît în țară, cît și în străinătate. Prin demisia sa din 24 iulie 1857, Cuza a protestat cu vehemență împotriva amestecului caimacamului în alegerile pentru divanul ad-hoc al Moldovei. El a combătut „sistemul terorismului" ce se aplica pe scară largă în Moldova, arătînd că totdeauna a luptat pentru a fi „stavila unor așa nedreptăți" și că nu va admite niciodată să devină „o unealtă rușinoasă a ocîrmuirei". În încheierea demisiei, Cuza arăta că față de toate nelegiuirile comise și care loveau „în dreptățile pămîntenilor" se vede silit să ceară demisionarea din funcția de pîrcălab, pe care o consideră ca pe „o tristă povară sub un asemenea sistem" [2].

Prin demisia sa, Cuza a contribuit la ridicarea spiritului de luptă al poporului pentru unitate națională și a demascat cu curaj și fermitate politica antiunionistă a caimacamului Vogoride, care, pentru al cîștiga, îl avansase în mai puțin de o lună de zile pînă la gradul de ofițer superior al oștirii.

În aceste condițiuni de cruntă teroare, în vara anului 1857, au loc alegerile pentru divanul ad-hoc al Moldovei. Majoritatea partizanilor unioniști, fiind șterși de pe listele electorale, au făcut ca nici minoritatea, care mai rămăsese, să nu se prezinte la alegeri. Alegerile fiind falsificate în mod grosolan, antiunioniștii triumfară pentru scurt timp.

Cu toată teroarea dezlănțuită de boierimea reacționară, masele țărănești și orășenești nu încetează însă lupta și, prin acțiuni și proteste colective adresate Comisiei europene de la București împotriva falsificărilor electorale, reușesc să impună marilor puteri anularea alegerilor.

La noile alegeri, pentru Divanul ad-hoc al Moldovei, larga participare a maselor determină înfrîngerea uneltirilor reacționare antiunioniste. Din deputații aleși în divan numai 2 erau boieri separatiști.

[1] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IV, Buc., 1889, p. 904—913.

[2] *Ibidem*, vol. V, Buc., 1890, p. 47.

www.dacoromanica.ro

★

În septembrie 1857, divanurile ad-hoc încep discuțiile pentru a se pronunța în privința viitoarei organizări a Principatelor. Pentru prima dată în istoria noastră, participă la Adunare și delegați reprezentanți ai țărănimii. Țărănimea clăcașă n-a fost însă reprezentată decît printr-un ales din fiecare județ, întrunind numai o minoritate de 15 deputați din 85, în divanul Moldovei, și de 17 deputați din 100, în divanul Țării Românești [1]. Deputații țărănimii și-au spus greutățile lor, ale tuturor celor asupriți, susținînd cu un fierbinte patriotism atît cauza socială, cît și cea națională.

În memorabila ședință din 7 octombrie 1857, Kogălniceanu a adus în dezbaterea divanului propunerea de a se trece la discutarea uneia din cele cinci mari dorințe ale moldovenilor și anume : „unirea principatelor sub un singur stat sub numele de Romînia" [2]. Împotriva unirii s-a ridicat marea boierime, care prin cuvîntul lui Alecu Balș, proprietar a 80 000 de fălci, pretindea că unirea ascunde în ea „un viitor eventual și necunoscut" și că „o asemenea unire nu ar produce decît elemente de discordie, lupte, vrăjmășii și neprevăzute amenințătoare intervenții de-a-pururea vătămătoare" [3]. În realitate, acest reprezentant al boierimii se temea că unirea va surpa privilegiile și dominarea mai departe a clasei conducătoare boierești. Acestuia i-a răspuns prompt Kogălniceanu, care a arătat că trebuie să se curme o dată în Moldova cu „nămolul de nenorociri și de abuzuri care-i formează trista istorie" [4]. Reproducînd cuvintele unui țăran deputat, Kogălniceanu arăta că a sosit timpul ca să fie unită „Moldova cu Muntenească" și încheie patetic „să ascultăm fraților inima poporului nostru. Să ascultăm glasul și interesul nației noastre, care ne strigă neîncetat : unire și unire !" [5]. Într-adevăr, datorită luptei maselor populare și a patrioților unioniști, divanul ad-hoc al Moldovei a votat unirea cu o majoritate de 81 voturi contra două [6].

După ce deputații din divan s-au pronunțat pentru unire, ei au trecut și la chestiunile agrare. În numele deputaților săteni, Moș Ion Roată din Vrancea supune adunării, în cunoscuta jalbă, suferințele celor 1 200 000 de țărani care l-au împuternicit să-i reprezinte. Reproducem cîteva fragmente edificatoare din această zguduitoare jalbă : „...Pînă astăzi toate sarcinile cele grele numai asupra noastră au fost puse ... biruri grele pe cap am plătit, oameni de oaste numai noi am dat ... drumuri, poduri și șosele numai noi am lucrat ; boierescu, zile de meremet numai noi am îndeplinit ; clacă de voie și fără de voie numai noi am dat ; pîine neagră și amară, udată cu lacrimi, numai noi am mîncat ... Cînd ne-am jăluit, cînd ne-am tînguit ... ispravnicul ne-au bătut... jandarmul ne-au bătut, zapciul ne-au bătut... boierul de moșie ne-au bătut...

[1] D. A. Sturdza, *Însemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii Romîniei*, Buc., 1912, p. 330 și 332.
[2] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. VI, partea I, Buc., 1896, p. 68.
[3] *Ibidem*, p. 74—75.
[4] *Ibidem*, p. 76.
[5] *Ibidem*, p. 78.
[6] *Ibidem*, p. 79.

www.dacoromanica.ro

Lucrăm din primăvară pînă în toamnă... tot la boieresc, lucrăm şi nu mai mîntuim...". În aceeaşi jalbă deputaţii pontaşi fac şi unele propuneri pentru îmbunătăţirea soartei ţărănimii, cerînd ca pe viitor: „săteanul să fie şi el pus în rîndul oamenilor, să nu mai fie ca pînă acum asămăluit cu dobitoacele necuvîntătoare... Apoi, suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorinţa cea mai mare este căderea boierescului... vroim să scăpăm, să ne răscumpărăm de robia în care sîntem... să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai ţării şi să avem şi noi o ţară"[1]. Puse la vot, toate propunerile privind îmbunătăţirea soartei ţăranilor au fost respinse de deputaţii boierimii. Votul referitor la amendamentele propuse în favoarea ţărănimii, prin rezultatul său, este destul de interesant, oglindind oarecum compoziţia de clasă a divanului: 25 deputaţi au votat pentru, 7 s-au abţinut şi 44 au votat împotrivă. Deci în afară de cei 15 reprezentanţi ai ţăranilor, pentru propunerile lor au mai votat încă 10 deputaţi.

Votul nefavorabil n-a descurajat însă pe deputaţii pontaşi. Ei informară pe alegătorii lor despre mersul dezbaterilor, trimiţîndu-le chiar copii de pe propunerile ce le prezentaseră în divan. Totodată deputaţii ţărănimii chemară la Iaşi pe unii din delegaţii sătenilor care-i aleseseră în divan „pentru a se sfătui cu ei" în privinţa dezbaterilor viitoare ale adunării. Acest lucru dovedeşte că reprezentanţii ţărănimii erau pătrunşi de marea răspundere ce apăsa pe umerii lor în privinţa viitoarei organizări a ţării.

Astfel Pandalachi Croitoriu deputat pontaş de Fălciu arată, la 7 noiembrie, că a chemat la Iaşi pe delegaţii care l-au ales „să mă sfătuiesc cu ei ca să nu greşăsc, să le dau lămuririle despre cele ce s-au lucrat în divan... Au venit la mine delegaţi m-am sfătuit cu ei şi s-au dus acasă". Aflînd că delegaţii au fost maltrataţi de autorităţi după ce s-au înapoiat de la Iaşi, Pandalachi Croitoriu protestează la Căimăcămie împotriva acestor persecuţii[2]. Administratorul ţinutului Fălciu înştiinţa Ministerul de Interne că a găsit hîrtii circulînd prin sate pentru semnături destinate acestui deputat pontaş. Se iau totodată severe măsuri împotriva delegaţilor săteşti care, pretinde administraţia, fac „propagandă spre tulburarea liniştii societăţii". Administratorul ţinutului Roman anunţa de asemenea că a găsit buletine ale divanului şi propuneri ale deputaţilor pontaşi circulînd prin sate şi că a luat măsuri pentru adunarea unor asemenea hîrtii turburătoare liniştii publice". Caimacamul Vogoride dă, la 22 noiembrie 1857, ordine straşnice tuturor administratorilor ţinuturilor pentru a opri răspîndirea unor asemenea hîrtii considerate „turburătoare". Măsurile drastice ale caimacamului şi administratorilor n-au oprit însă elanul şi lupta pentru unire a maselor ţărăneşti, care au continuat răspîndirea propunerilor făcute în numele lor de deputaţii pontaşi. Dovadă e că s-au găsit de către administraţii astfel de hîrtii, în număr mare la sătenii din ţinuturile Iaşi, Bacău, Fălticeni, Fălci, Vaslui, Roman,

[1] *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. VI, partea I, Buc., 1896, p. 312—345; Vezi şi A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor*, vol. XII, p. 272.

[2] Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 38 212, f. 3.

www.dacoromanica.ro

Suceava etc., chiar în primăvara anului 1858. La 27 ianuarie aflăm că țăranii dint-un sat din Vaslui au făcut chiar un jurămînt în scris „că vor ține cu cea mai mare scumpătate la unire".

Totodată țăranii, în această luptă, devin mai dîrzi și mai nesupuși față de boieri, așteptîndu-se la o schimbare neîntîrziată a situației lor. Unii declarau că „le-a venit și vremea lor", iar alții „că ar fi auzit de la Eși că au scăpat de lucru boieresc"[1].

În divanul ad-hoc al Munteniei, care și-a început lucrările la 30 septembrie 1857, deci cu 8 zile în urma celui din Moldova, în timp ce se dezbătea problema unirii, burghezia liberală, în frunte cu I. C. Brătianu, căuta prin tot felul de mijloace să împiedice pe deputații țărani de a pune în discuție problema împroprietăririi lor cu pămînt. De aceea, atunci cînd deputatul sătenilor din județul Rîmnicul-Sărat, Gheorghe Lupescu, s-a urcat la tribună și a încercat să expună o parte din dorințele și suferințele țăranilor, el a fost combătut de I.C. Brătianu. Sub masca unor declarații demagogice de a nu ridica pe boieri împotriva unirii, Brătianu căuta să demonstreze faptul că țăranii trebuie „să jertfească păsurile lor particulare pentru ale țării" și că în trecut „toții au suferit, de la mari pînă mici", arătînd chiar că domnitorii au suferit „mai mult decît țăranii de la plug"[2]. El căuta să demonstreze că hotărîrea „de a nu intra în chestiunile de organizațiune internă ... este o hotărîre matură, intemeiată pe rațiune, determinată prin forța lucrurilor și nu prin voința noastră, prin capriciul nostru"[3]. În realitate, prin asemenea declarații demagogice burghezia liberală urmărea ca prin limitarea discuțiilor la dorințele politice să împiedice abordarea problemelor sociale ce frămîntau țărănimea romînă. Mai mult decît atît, burghezia, căuta să întărească coaliția ei cu boierimea împotriva maselor populare, încredințînd pe marii boieri că unirea va lăsa intactă marea proprietate boierească.

Cu toate obstrucțiile survenite din partea boierimii și a burgheziei liberale, deputații clăcași, după ce și-au exprimat în mod unanim dorința de a vedea unirea „cît mai curînd realizată în faptă, precum ea este realizată în cugetarea și în inimile lor"[4], și-au ridicat glasul pentru a face cunoscut Adunării toate necazurile și suferințele lor. Astfel, glasul de protest și l-a ridicat deputatul Tănase Constantin, care, în numele țăranilor clăcași, a expus de la tribuna Adunării toate silniciile și suferințele lor. În memoriul citit și depus apoi pe biroul divanului ad-hoc acest reprezentant dîrz al țărănimii muntene, arăta, între altele, că după

[1] Astfel de documente, de la Arh. St. Iași (din dosarele 40 329, 40 988, 39 469 etc.) au fost expuse, în mare număr, de tov. Gh. Ungureanu la Muzeul Unirii din Iași.

[2] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. VI, partea a II-a, Buc,. 1896, p. 102.

[3] *Ibidem*, p. 336.

[4] *Ibidem*, p. 138; Știrea votării unirii de către divanul ad-hoc al Țării Romînești la 9 octombrie 1857, a fost primită cu multă bucurie de masele populare. Ziarul *Romînul* din 26 octombrie 1857 relata că la Caracal această veste a dat „naștere unei sărbători naționale" și că cetățenii se îmbrățișau „ pe toate stradele, radiind de fericire, fără altă salutație decît : Să traiască Noa Romînie". Același ziar mai relatează că „Hora Unirii și alte arii vechi naționale ... erau executate de lăutari pe toate stradele" (*Romînul* din 26 octombrie 1857); Asemenea manifestații cu strigări „Să trăiască Unirea" au avut loc și la Pitești la care a participat „mai toată populațiunea orașului" (cf. *Romînul*, din 16 noiembrie 1857).

www.dacoromanica.ro

ce ei „au votat dorințele politicești fundamentale ale țării și actul care le dezvoltă" vin „acum plini de încredere" ca „reprezentanți credincioși și supuși ai alegătorilor" și ca „cetățeni țărani" să arate „în sînul acestei cinstite Adunări crudele noastre suferințe și neclintita și statornica noastră iubire pentru scumpa și nenorocita noastră patrie"[1]. Înfățișînd tabloul cruntei lor exploatări, țăranii arătau, printre altele, următoarele: „Noi vedem cu adîncă durere că cu cît țara se îndreaptă prin munca noastră și prin sudoarea noastră, cu atît soarta noastră a țăranilor ajunge de plîns și de nesuferit. Astăzi să se știe nu numai de către romîni, dar și de lumea întreagă, cît este de rău organizată această țară și cît de asuprit e aci poporul... Noi țăranii plugari romîni am suferit și suferim în chip tot mai dureros din pricina nedreptății legilor și a așezămintelor care stăpînesc astăzi țara noastră. Dacă n-am deschis gura ca să spunem asuprirea de moarte ce ne apasă, asuprire care în aceeași vreme este și nenorocirea țării, pricina este că am înăbușit în fundul inimilor noastre amintirea tuturor suferințelor clasei noastre, pentru a nu lua în seamă acum decît suferințele țării întregi. Cu toate acestea nimeni să nu se gîndească a tălmăci tăcerea noastră ca o dovadă că sîntem mulțumiți de starea noastră lăuntrică de acum. Noi ne gîndim înainte de toate, cu o grijă nesfîrșită să apărăm autonomia patriei noastre obștești"[2].

Cu toată lupta energică și patriotică pe care au susținut-o deputații pontași, în cele două divanuri ad-hoc, discuțiile n-au dus la nici un rezultat practic pentru îmbunătățirea situației țărănimii. Mai mult decît atît, în decembrie 1857 turcii au dizolvat, printr-un firman, ambele divanuri ad-hoc[3].

Închiderea divanurilor ad-hoc, înainte de a se fi terminat toate discuțiile privitoare la viitoarea organizare politică și socială a principatelor romîne, a fost primită cu bucurie de boierimea și reprezentanții burgheziei liberale. Burghezia liberală „în virtutea intereselor ei radicale — cum spune Lenin — caută să ajungă la o înțelegere cu puterea veche, ezită între revoluție și reacțiune, se teme de popor, se teme de dezvoltarea liberă a activității lui din toate punctele de vedere"[4]. La fel a procedat și burghezia romînă care, temîndu-se că reprezentanții țărănimii din divanurile ad-hoc să nu-și impună punctul lor de vedere referitor la reformele sociale, a preferat să nu intre în discuția problemelor interne, lăsîndu-le pe seama marilor puteri europene.

Într-adevăr, la 22 mai 1858, a început la Paris lucrările conferinței reprezentanților celor șapte puteri pentru a lua în discuție rezoluțiile adaptate de cele două divanuri ad-hoc.

---

[1] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. VI, partea a II-a, Buc., 1896, p. 382.

[2] *Ibidem*, p. 383.

[3] Închiderea divanurilor ad-hoc, înainte ca ele să-și fi împlinit misiunea lor, a produs mari nemulțumiri în rîndul maselor populare și a deputaților unioniști. Astfel, la 1 ianuarie 1858, deputații de Romanați protestează în scris împotriva închiderii adunărilor ad-hoc din Iași și București „înainte ca ele să-și fi împlinit misiunea lor, înainte ca ele să fi votat legea electorală". Ei arătau, în continuare, că protestează „în contra a orice lege electorală ce se va face afară din țară și fără de țară" (Arh. St. Buc., A. N. ., XXVI/10).

[4] V. I. Lenin, vol. XI, ed. rusă, p. 38.

www.dacoromanica.ro

★

Lucrările conferinței, începute în luna mai au luat sfîrșit în august 1858. Deși reprezentanții poporului nostru se pronunțaseră pentru unire, conferința de la Paris, din cauza opoziției Angliei, Turciei și Austriei, nu poate rezolva această problemă. Se ajunge la un compromis. Se adoptă o convenție care de fapt împiedica unirea deplină a Moldovei cu Muntenia, admițîndu-se doar o unire parțială. Conform prevederilor convenției, noul stat urma să se cheme „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei", fiecare dintre ele urmînd a-și alege cîte un domnitor, o adunare legislativă și un guvern separat; o comisie mixtă, cu sediul la Focșani, trebuia să asigure unitatea legislației celor două țări.

Problema unirii rămînînd deci nerezolvată, masele orășenești și țărănești se conving astfel că numai prin acțiuni hotărîtoare interne și nu prin mila guvernelor europene — cum just arătase Bălcescu — se poate făuri unirea națională. Conform Convenției, se fixează alegeri pentru adunările care aveau să aleagă domnitorii în cele două Principate.

Caimacamii din cele două Principate sînt schimbați. Se formează cîte o căimăcămie din trei membri. De data aceasta componența căimăcămiei e mai reacționară în Țara Romînească. În perioada alegerilor lupta dintre grupările reacționare și cele progresiste se accentuează. Doi dintre caimacamii din Muntenia, I. Manu și E. Băleanu, iau măsuri drastice împotriva acțiunilor unioniste. Întrunirile sînt supraveghiate, presa e cenzurată și mulți funcționari destituiți. Ei influențează și alegerile pentru adunarea electivă, pentru a ieși cîți mai mulți partizani ai fostului domnitor reacționar, Gh. Bibescu, pe care vroiau să-l înscăuneze din nou. Masele populare — văzînd că lupta pentru unire e înăbușită — protestează vehement împotriva abuzurilor și a ingerințelor electorale. „Poporul e prea nemulțumit și murmurul e general de la Turnu pînă la Focșani", scrie *Steaua Dunării* din 22 decembrie 1858. În ciuda teroarei, masele se avîntă la luptă pentru a răspunde cu forța la forță. În noiembrie, o tentativă de a asasina pe caimacamul Manu, la locuința acestuia, eșuează. La 17 noiembrie 1858, în sfatul administrativ prezidat de caimacam, acesta arată că: „...atît în orașul București, cît și prin județe, este o mișcare din partea unor turburători, care s-a exprimat prin protestații, unele colective, altele individuale și prin încercări de propagandă". Caimacamii ordonă măsuri strașnice de străjuire ca „prin toate mijloacele oficiale și tainice să descopere pe cei ce ar încerca a aduce turburare liniștii obștești"[1]. Gazetele *Dîmbovița* și *Romînul* duc în același timp o campanie de demascare a căimăcămiei reacționare și de sprijinire a grupării radicale.

Dimitrie Bolintineanu arăta că sînt în luptă două partide, două tabere, oameni retrograzi și oameni progresiști, „trecutul ce face dintr-o nație clase [și] viitorul ce face din clase nație... prin desființarea privilegiurilor de care se bucura în trecut unele clase"[2], sau după cum afirma C. A. Rosetti „lupta este astăzi mai cu seamă între cei care vor să mențină trecutul și între cei care vor transformarea societății"[3].

[1] Arh. St. Buc., Min. Inst. Div. Com., dos. nr. 906/1858, f. 2, 8.
[2] *Dimbovița* din 7 ianuarie 1859.
[3] *Romînul* din 8 decembrie 1859.

www.dacoromanica.ro

În timp ce în Țara Romînească se ducea această luptă acerbă, în Moldova avură loc alegerile pentru adunarea electivă, în care partida națională obține victoria. Aci lupta se ducea între candidații reacționarilor, Mihail Sturdza și Grigore Sturdza, și între partida națională care obține o infimă majoritate în Adunarea electivă. După mai multe dispute, membrii partidului național au reușit, în urma înțelegerii de la 3 ianuarie 1859, să propună drept candidat al lor pe colonelul Alexandru Cuza.

În Moldova, presiunea maselor de alegători și folosirea abilă de către luptătorii pentru unire a contradicțiilor din sînul boierimii au dus la alegerea ca domn al țării, în ziua de 5 ianuarie 1859, a candidatului partidei naționale, colonelul Alexandru Ioan Cuza. Încă în timpul revoluției din 1848, Cuza se manifestase ca un sprijinitor activ al mișcării revoluționare democratice, fiind expulzat din țară pentru activitatea sa împreună cu ceilalți revoluționari moldoveni. Răsunătoarea sa demisie din funcția de pîrcălab atrăsese asupra lui privirile tuturor unioniștilor, făcîndu-l larg cunoscut ca un unionist și patriot înflăcărat.

Cuza a fost proclamat domn în uralele deputaților unioniști și în entuziasmul cum relatează un contemporan — „a mai multor zeci de mii de oameni ce umpleau tribunele publice, coridoarele și curtea palatului"[1]. Strigătul de entuziasm care a izbucnit în acele clipe din pieptul poporului, ce înconjura palatul Adunării, era de nedescris. Același contemporan mărturisește că „aplauzele, aclamațiile, uralele, să trăiască Alecu Cuza. Să trăiască Adunarea! zguduiau zidurile palatului și nu mai conteneau"[2]. Numai cu mare greutate președintele Adunării a putut restabili tăcerea și atunci Cuza, urcînd treptele biroului, a depus jurămîntul în fața Adunării care-l alesese domn. Prin acest jurămînt el arăta, între altele, că va păzi cu sfințenie drepturile și interesele patriei, neavînd înaintea ochilor săi decît binele și fericirea nației romîne[3].

În urma acestui jurămînt, Mihail Kogălniceanu, în numele Adunării elective, a rostit o magistrală cuvîntare, în care arată că prin înălțarea lui Cuza „pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reînălțat însăși naționalitatea romînă". Adresîndu-se personal lui Cuza, Kogălniceanu îi spunea că prin alegerea sa ca domn, țara a dorit ca „la legi nouă" să aibă „om nou" și Cuza trebuie să fie domnul care să deschidă această epocă nouă. Pentru a răspunde imperativului vremii, Kogălniceanu arăta lui Cuza că el trebuie să fie blînd și bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii din trecut au fost nepăsători sau răi și să nu uite niciodată că dacă cinzeci de deputați l-au ales domn, el are să domnească însă peste două milioane de oameni[4].

Alegerea lui Cuza în Moldova a produs un entuziasm deosebit în rîndul maselor populare, care considerau aceasta ca o victorie proprie, ca un pas înainte, pe drumul înfăptuirii reformelor sociale. „Bucuria

[1] N. Gane, *Din timpurile Unirii*, în volumul *Amintiri* (1848—1891), ed. Ioan Șiadbei, Craiova, 1941, p. 34.

[2] *Ibidem*, p. 36—37.

[3] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. VIII, Buc., 1900, p. 344—345.

[4] *Ibidem*, p. 345.

www.dacoromanica.ro

scria Vasile Alecsandri — a fost atît de spontană, atît de mare, încît de trei zile populația Iașilor s-a lăsat în voia adevăratelor nebunii. Mase de oameni, purtînd torțe și pancarde alegorice luminate, străbăteau străzile strigînd: « Trăiască domnul »!"[1] Alegerea lui Cuza a fost sărbătorită și la București prin organizarea unui mare banchet.

Proclamarea lui Cuza în Moldova, nu însemna încă unirea ci numai alegerea ca domn al Moldovei a unui om ale cărei idei și antecedente răspundeau necesității obiective de înfăptuire a unității naționale a poporului romîn.

După alegerea din Moldova, privirile întregului popor romîn, ale tuturor patrioților unioniști, s-au ațintit spre capitala Țării Romînești, unde cu sprijinul efectiv al maselor populare, avea să se înfăptuiască în adevăr Unirea.

În Țara Romînească datorită sprijinului Căimăcămiei reacționare, în Adunarea electivă pătrunsese o majoritate reacționară, partizana foștilor domni — Bibescu și Știrbei. Minoritatea progresistă părea aparent înfrîntă.

Măsurile preconizate de Căimăcămie, care urmau să fie duse la îndeplinire de către șeful poliției capitalei și de către administratorii de județe, arătau că pe viitor nu trebuie să se mai îngăduie „a se forma adunări sau cluburi în locuri publice" și de asemenea „oriunde se va vedea grupe de oameni, atît pe ulițele capitalei, cît și prin orașele districtelor, sau prin sate, să se risipească"[2]. În același ofis se mai recomanda autorităților să privegheze să nu circule „nici un fel de hîrtie, manuscris sau tipărire", iar „ori unde se vor dovedi persoane preumblîndu-se prin orașe sau sate, făcînd propagandă și întărîtări cu feluri de chipuri ... pe unii ca aceia, de orice condiție vor fi, să-i aresteze"[3]. Căimăcămia căuta să-și motiveze măsurile sale represive prin aceea că „vede liniștea publică amenințată prin răscularі și adunări de săteni în capitală, după îndemnul unor persoane răuvoitoare binelui obștesc, prin împărțire de placarde și vorbe amenințătoare"[4].

Cu toate măsurile represive luate de Căimăcămie, masele populare, înfruntînd prezența trupelor, s-au strîns în număr mare în jurul mitropoliei și o parte au pătruns în sala de ședințe chiar din prima zi. La rîndul său, partidul național, în care intrau numeroși unioniști, sub presiunea maselor populare, și-a intensificat activitatea pentru a paraliza acțiunile conservatorilor și a pregăti terenul în vederea înfăptuirii unirii, prin proclamarea lui Cuza ca domn al ambelor Principate. Chiar din prima zi —22 ianuarie—cînd se deschide Adunarea, dezbaterile au căpătat amprenta presiunii maselor. Unii consuli relatează că voința poporului era de nestrămutat și mulți dintre cei mai înfocați amenințau cu cuțitele pe care le ascuțeau în văzul și auzul deputaților conservatori. Acest fapt este confirmat și într-o telegramă a lui Ion Ghica, din 27 ianuarie 1859, în care

[1] Vezi scrisoarea lui V. Alecsandri către I. Alecsandri din 20 ianuarie 1859 (Acad. R.P.R., Arhiva Alecsandri—corespondența). inv. 27.487)

[2] *Acte si documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. VIII, Buc., 1900, p. 573.

[3] *Ibidem*, p. 574.

[4] *Ibidem*, p. 573.

www.dacoromanica.ro

se relatează că „numirea lui Cuza i-au scăpat (pe deputați) de măcelari, căci pe piața Adunării se găseau 25 000 oameni gata de orice dacă nu s-ar fi numit domnul nostru"[1], adică Cuza. Béclard în raportul său către Walewski, din 26 ianuarie 1859, vorbind de prima zi a lucrărilor Adunării, arată că în această zi „un public numeros se îndesa în celelalte tribune, în curtea și în strada care suie spre mitropolie" și numai cu greu detașamentele de miliție, infanterie și cavalerie întîmpinau și „reținеau mulțimea"[2]. N. T. Orășanu, martor ocular și participant la aceste evenimente, cu un rol important în mobilizarea maselor pentru înfăptuirea actului de la 24 ianuarie 1859, povestește în memoriile sale că în ziua de 22 ianuarie „toți locuitorii capitalei, tot poporul liber și inteligent al Bucureștiului, fierbea și era neliniștit, însă hotărît a ține piept și a disputa cu sîngele său, dulcea libertate a țării" contra acelora care căutau să se opună „dorinței legale și unanime a tuturor romînilor"[3]. La acțiunea de mobilizare a maselor și-au dat contribuția numeroși tineri unioniști și patrioți, care înțelegînd năzuințele poporului, zi și noapte au străbătut „ulițele" și „mahalalele" capitalei și au ridicat la luptă poporul de jos „întinzînd propaganda în contra guvernului" ori unde vedeau „ceva oameni adunați"[4].

Discuțiile din prima zi s-au purtat îndeosebi în jurul problemei verificării mandatelor deputaților și în legătură cu ilegalitățile comise de Căimăcămie. Cu privire la aceste două probleme s-a iscat o puternică controversă între cele două partide principale, care compuneau Adunarea. Aripa de stînga a partidului național în frunte cu C. A. Rosetti, Dimitrie Ghica, V. Boerescu și alții, cerea ca deputații aleși în mod ilegal să fie excluși înainte de orice verificare a mandatelor, întrucît abuzurile au fost prea evidente pentru ca să mai fie nevoie de o cercetare a dosarelor. Conservatorii au combătut această propunere a radicalilor, fapt care a provocat murmure violente și a determinat intervenția maselor populare. Căimăcămia a încercat și ea să vină cu armata în ajutorul boierilor conservatori antiunioniști.

Față de acțiunile Căimăcămiei, masele populare care staționau pe dealurile din jurul mitropoliei, la îndemnul unor tribuni, au pătruns în curtea mitropoliei, o parte printr-o spărtură în zid, iar altă parte a dat năvală înăuntru, în urma forțării porților. Luați prin surprindere, soldații — aduși de Căimăcămie — au fost repede dezarmați și la un moment dat — cum povestește Orășanu—aceștia se aflau în așa fel striviți de mulțime, încît „nu se mai puteau nici chiar mișca"[5]. În timp ce curtea gemea de lume, cum povestește același contemporan, un popor și mai numeros se adunase de prin toate colțurile capitalei și voia să pătrundă înăuntru. La îndemnul lui Orășanu și al altor tineri patrioți care-l însoțeau, mulțimea dinafara curții, într-o masă compactă „năbușind pe ofițeri și jandarmi"

[1] Scrisoarea publicată de Em. Hagi Mosco, în *Revista istorică*, nr. XII, 1926, p. 83—84.
[2] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 264—265.
[3] N. T. Orășanu, *O pagină a vieții mele, sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859* (text chirilic), Buc. 1861, p. 9.
[4] *Ibidem*, p. 11.
[5] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 25—26.

www.dacoromanica.ro

s a unit cu poporul din interior și împreună a dat năvală în curte „cu strigări asurzitoare de ura"[1]. La această acțiune „școlarii și calfele de cizmari" au fost aceia care au luat partea cea mai activă la deschiderea porților și la înlăturarea avangărzii oștirii, care încerca să se opună mulțimii[2]. Despre această acțiune a maselor populare amintește și Béclard, spunînd că mulțimea din jurul mitropoliei făcuse irupție peste tot locul și se introdusese pînă în sala ședințelor Adunării[3]. În momentul cînd Manu și Băleanu, membri ai Căimăcămiei, și-au făcut apariția în mijlocul poporului, acesta i-a primit cu „strigăte de nemulțumire" și cu „o ploaie de batjocuri". Poporul striga : jos Căimăcămia ! iar Băleanu, retrăgîndu-se, cerea iertare mulțimii[4]. Într-adevăr, în acele clipe, masele populare constituiau o forță capabilă și puternică „care amenința să năvălească pe uși și pe ferestre în cameră"[5], ca să-și susțină drepturile și principiile sale, împotriva tendințelor caimacamilor și a boierilor conservatori. Aceștia din urmă, urmăreau prin tot felul de mijloace să-și impună voința lor Adunării și să facă posibilă, în felul acesta, alegerea unuia din cei doi candidați ai lor. La aceste încercări ale boierilor reacționari, masele populare au ripostat puternic și au reușit să imprime o orientare justă dezbaterilor, făcînd să fie excluși din sînul Adunării deputații ale căror mandate erau întemeiate pe abuzuri și ilegalități electorale. Béclard redîndu-și însemnările după prima zi a dezbaterilor, afirmă că tot timpul a avut impresia că are în față „spectacolul unei Adunări adînc separată, fără vreo direcțiune, sub presiunea mulțimii"[6].

În ziua următoare, 23 ianuarie 1859, ședința a început la orele 10 dimineața ca și în ziua precedentă. În această zi dezbaterile din Adunare au căpătat un caracter și mai furtunos, iar acțiunea maselor populare a devenit mai hotărîtă. Încă din seara zilei de 22 ianuarie, în București, prin barierele orașului, pătrunseseră mii de țărani care „în hainele lor de muncă"[7], cum povestește Béclard, ocupaseră în dimineața zilei de 23 ianuarie împrejurimile și chiar curtea mitropoliei, pentru a fi cît mai aproape de sala dezbaterilor. Această mulțime care se ridica „la multe mii de indivizi" creștea necontenit „prin sosirea de grupuri, a căror atitudine părea amenințătoare[8]."

Orășanu confirmă relatările lui Béclard, mărturisind că în aceeași zi, pe la orele 8 dimineața „cîteva mii de popalu, reunitu pe dealul mitropoliei, făcea intrarea sa triumfală înlăuntru, fără a mai găsi de astă dată intrarea oprită"[9].

---

[1] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 27.

[2] *Ibidem*, p. 28.

[3] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 266—267.

[4] Vezi scrisoarea lui A. G. Golescu către D. A. Sturdza din 22 ianuarie 1859 (B. C.S. Fil. Bălcescu, St. Georges, CXLVIII/2).

[5] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 31.

[6] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 267.

[7] *Ibidem*, p. 268. Cf. și vol. VIII, p. 585.

[8] *Ibidem*, vol. IX, p. 268.

[9] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 37.

www.dacoromanica.ro

În această zi Căimăcămia, care făcea jocul boierilor, urmărea să recurgă la o lovitură de stat cu intenția vădită de a face posibilă ocuparea tronului Țării Romînești de către Gheorghe Bibescu. Pentru a-și atinge scopurile, Căimăcămia a luat unele măsuri de întărire, a înconjurat sala de ședințe cu trupe și a dat dispoziții ca masele populare, care ocupaseră curtea, să fie împrăștiate. Față de aceste acte arbitrare ale Căimăcămiei, deputații progresiști și patrioți din sînul partidului național au protestat cu vehemență, arătînd că Adunarea fiind înconjurată cu trupe nu poate delibera „sub presiunea baionetelor"[1] și de aceea au făcut apel la popor. La apelul deputaților unioniști, masele populare ale capitalei, împreună cu miile de țărani ce veniseră din satele din împrejurimi, au început să manifeste pentru libertatea dezbaterilor din Adunare și să strige : „afară oștirea"[2]. Totodată ele au încercuit un batalion de soldați, strîngîndu-i așa de mult, încît aceștia „nici nu se mai puteau mișca"[3]. Altă parte a poporului a năvălit repede la ușile camerii și se pregătea să pătrundă înăuntru[4]. În acele clipe, masele populare, mînate de dorința de a vedea realizată unirea Principatelor Romîne, în urma căreia sperau că va avea loc imediat emanciparea lor socială, au dat o ripostă hotărîtoare încercărilor reacțiunii de a-și pune în aplicare lovitura de stat pe care o pregătise. Această acțiune a fost atît de eficace, încît și un deputat al dreptei din partidul conservator era nevoit să recunoască că apăsarea mulțimii devenise „tot atît de periculoasă pentru Adunare (pentru deputații conservatori — *s.n.*) ca aceea a baionetelor"[5]. În această stare de „confuzie" și de „tumult indescriptibil"[6] ședința a trebuit să se suspende, deoarece deputații conservatori, cum rezultă din mărturiile lui Orășanu, începuseră „să tremure la otărîrea desperată ce luase poporul, de a-i extermina pe toți, la cazul de a fi atacat de puterea guvernului"[7]. Numai la îndemnul și promisiunile deputaților naționali, ca Dimitrie Ghica și alții, masele populare s-au abținut de a pătrunde în sala de ședințe. Din mijlocul mulțimii s-au ridicat atunci vorbitori și au arătat că atîta timp cît Adunarea „nu chemase armata acolo, nu putea nici s-o concedieze" și că în asemenea situații „poporul nu-și tocmește drepturile sale ci și le ia singur"[8]. Ei mai arătau că dacă generalul Vlădoianu, șeful oștirii, nu va concedia armata de bunăvoie, cum tot singur o chemase la ordinul Căimăcămiei, atunci poporul „va goni-o prin silă și rezultatul va fi fatal celor din cameră"[9]. În acest timp masele populare strigau neîncetat : „afară oștirea ! jos tiranii : trăiască libertatea !"[10] În fața acestei situații, sub presiunea violentă și fățișă a poporului, generalul Vlădoianu, care era — cum mărturisește

---

[1] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei* , vol. IX, Buc., 1901, p. 268.
[2] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 40.
[3] *Ibidem*, p. 41.
[4] *Ibidem*, p. 40—41.
[5] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 269.
[6] *Ibidem*, p. 268.
[7] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 39 40.
[8] *Ibidem*, p. 41 42.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

Bolintineanu — „inițiat la ideea de unire"[1], a evacuat unitățile militare și astfel Adunarea și-a reluat discuțiile, iar poporul, oarecum liniștit, a început să aștepte rezultatul dezbaterilor.

Atitudinea de pasivitate a soldaților și în multe cazuri dezarmarea lor de către popor, fără ca ei să opună vreo rezistență, ne arată că reacțiunea nu se putea baza pe oștire, care în mare parte era favorabilă Unirii Țărilor Romîne.

Reacțiunea a căutat însă în fel și chip să folosească oștirea pentru a înăbuși lupta maselor populare pentru unire. Astfel, vrînd să împiedice concedierea oștirii, hotărîtă de generalul Vlădoianu, ea a încercat să mențină totuși în jurul Adunării un detașament de miliție, care se postase la o mică distanță de mitropolie. La această știre masele populare au început să protesteze din nou. De astă dată situația devenise așa de gravă încît Adunarea era „în pericol de a fi inundată"[2] de mulțime. În rîndul deputaților conservatori se produsese o panică grozavă și ei au cerut președintelui să suspende din nou ședința, deoarece din cauza fricii discuțiile deveniseră imposibile. Față de indignarea și exasperarea poporului, detașamentul de miliție a primit ordin să se îndepărteze și numai în felul acesta liniștea a putut fi iarăși restabilită.

În după-amiaza aceleiași zile se zvonea că circa 60 000 de țărani[3] din satele din împrejurimi, se îndreptau spre capitală pentru a îngroșa rîndurile și a veni în ajutorul celor sosiți mai dinainte la locul dezbaterilor. Pătrunderea țăranilor în capitală nu a fost desigur o acțiune spontană, ci radicalii unioniști s-au folosit, pentru atragerea țărănimii, de foștii deputați țărani ai divanurilor ad-hoc. Ei au apelat în primul rînd la Mircea Mălăeru, fostul deputat al districtului Ilfov, care așa cum se relatează în unele izvoare, petrecea noaptea prin satele dimprejurul capitalei și „invita pe țărani să asiste la proclamarea numelui noului ales al națiunii"[4].

Căimăcămia, văzînd afluxul țăranilor spre capitală, luase unele măsuri de prevedere și trimisese detașamente de soldați la diferite puncte ale orașului pentru a împiedica pătrunderea țăranilor în oraș. Între un grup de țărani, care voiau să pătrundă în oraș pe la bariera Colentina, și între detașamentul de Dorobanți, trimis să le oprească trecerea, a avut loc o ciocnire, în după amiaza zilei de 23 ianuarie. În urma acestei lupte, dorobanții reușiseră să aresteze vreo 200 de țărani și să-i închidă într-o „zalhana". Vreo 5 din acești țărani, reușind să scape, au venit în capitală pentru a cere ajutor de la poporul adunat în jurul mitropoliei. La această veste, indignarea maselor împotriva guvernului devenise generală și ele au plecat să elibereze pe cei arestați. După o ciocnire de circa o jumătate de oră, dorobanții au fost repede prinși „legați și aduși cu caii și cu puștile lor în oraș la prefectura poliției"[5]. După prinderea și dezarmarea dorobanț-

[1] D. Bolintineanu, *Cuza-vodă și oamenii săi. Memoriu istoric*, ed. IV, Buc., 1870, p. 20.

[2] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 270.

[3] *Steaua Dunării* din 29 ianuarie 1859.

[4] D. Berindei, *Frămîntări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Țara Romînească*, în *Studii* , nr. 2, 1955, p. 54—55.

[5] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 49.

www.dacoromanica.ro

ților, Orășanu a invitat „poporul a fraterniza cu soldații, ca unii ce erau frați de același sînge și fii ai aceleiași țări"; după aceea „dorobanții, cu caii de căpăstru, amestecați cu poporul triumfător" au pornit „plini de mulțumire către capitală, cîntînd în cor hora unirii"[1].

Pe măsură ce clipa alegerii domnului se apropia, lupta pentru unire căpăta din ce în ce mai mult aspectul unui „resbel deschis cu guvernul"[2] Căimăcămiei, care prin diverse mijloace urmărea să împiedice lupta maselor populare pentru unire și pentru emanciparea socială.

În noaptea de 23 spre 24 ianuarie, deputații de stînga ai partidului național s-au întrunit la hotelul Concordia și după mai multe dezbateri au hotărît ca în ziua alegerii domnului să propună să fie ales Alexandru Ioan Cuza. Propunerea a fost făcută de Dimitrie Ghica și sprijinită de Boerescu, Bozianu și alții. Béclard arată că, la început, frații Brătieni au combătut această idee și abia ulterior, către orele două dimineața, după lungi dezbateri furtunoase și amenințătoare, ea a întrunit majoritatea voturilor[3]. Tot în aceeași noapte deputații au însărcinat pe V. Boerescu, ca a doua zi, să propună Adunării alegerea lui Cuza.

Ideea unirii, prin proclamarea lui Cuza ca domn, nu era străină, așa cum am văzut, maselor populare care manifestaseră în favoarea ei și vedeau prin aceasta singura cale de înfăptuire a unirii Principatelor. Se poate spune fără nici o rezervă că chiar întrunirea din noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859 de la hotelul Concordia, și hotărîrea luată aici, nu ar fi fost posibilă fără lupta fățișă și hotărîtă a maselor populare din capitală și din satele din împrejurimi. Masele populare din Țara Romînească în perioada cuprinsă între 5 și 24 ianuarie, dar mai ales în primele zile ale dezbaterilor, dovediseră suficient spirit combativ pe care-l simțiseră din plin acei deputați reacționari care căutau cu orice chip să împiedice înfăptuirea unirii.

În dimineața zilei de 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă și-a reînceput lucrările. În această zi conservatorii hotărîseră în cadrul unei ședințe secrete, că în cazul cînd poporul va sprijini mai departe partidul național, ei vor folosi armata împotriva maselor. În fața acestei situații, membrii partidului național, în dimineața zilei de 24 ianuarie, fiind prezenți din nou în sala Concordia, au luat legătură cu Orășanu, care avea influență asupra maselor populare, și au hotărît ca el să-i susțină cu poporul pînă la obținerea victoriei finale[4]. Într-adevăr masele populare, pătrunse de combativitate și de un înalt spirit de patriotism, au fost prezente și în ziua de 24 ianuarie, o parte pe dealurile din jurul mitropoliei, sub conducerea lui I. G. Valentineanu[5], iar altă parte pe cîmpia Filaretului sau Cîmpia Libertății, sub conducerea lui N. Orășanu. Prin acțiunile și voința lor fermă, masele populare au dat peste cap încercările boierilor conservatori de a se opune unirii. În aceste împrejurări, în ziua

[1] N. T. Orășeanu, *op. cit.*, p. 51—52.
[2] *Ibidem*, p. 62—63.
[3] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 272.
[4] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 66.
[5] I. G. Valentineanu, *Din memoriile mele. Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza-vodă, 1859, 1866, 1873*, Buc., 1898, p. 10.

www.dacoromanica.ro

de 24 ianuarie 1859, deputatul radical Vasile Boerescu a propus Adunării elective să se retragă în ședință secretă pentru a-i aduce la cunoștință hotărîrea luată de partidul său în noaptea de 23 spre 24 ianuarie. Cererea sa a fost acceptată și toți deputații s-au retras într-o cameră vecină. Acolo V. Boerescu a adus la cunoștința Adunării moțiunea adoptată de partidul național. El a relevat faptul că dacă asupra aceluiași candidat unitatea deputaților este mai greu de realizat, însă asupra principiului unirii, principiul „cel mai mare al naționalității", unitatea este posibilă. „A ne uni asupra principiului unirii — arăta mai departe Boerescu — este a ne uni și asupra persoanei ce reprezintă acest principiu" și „această persoană este Alexandru Ioan Cuza, domnul Moldovei"[1]. Cuvîntarea lui Boerescu a avut efect asupra majorității deputaților și a fost sprijinită în mod fățiș de Arsaki și Dimitrie Ghica[2]. Luați prin surprindere, conservatorii nu obiectară decît, că printr-o astfel de alegere se calcă Convenția. Cuprinși de frică acești boieri fură siliți să cedeze voinței poporului[3]. Consulul austriac relatează că deputații conservatori votaseră pe Cuza de teamă „că nu vor părăsi în viață sala de ședință dacă nu se vor hotărî la acest vot de unire". La ora prînzului, în timp ce toți așteptau cu nerăbdare rezultatul alegerii, deodată pe ușa Adunării apare un ofițer strigînd „lăsați poporul să intre! Trăiască prințul Alexandru Ioan Cuza, proclamat de Cameră domnitor al Principatelor-Unite"[4].

Manifestările de bucurie și strigătele de ura ale maselor populare din jurul mitropoliei au străbătut repede văzduhul și au început să fie repetate și de poporul de pe înălțimile de la Filaret. Acesta, la semnalul unei batiste albe, a pornit în fuga mare pentru a se uni cu masele populare ce rămăseseră în jurul mitropoliei și care erau hotărîte ca, în caz de atac din partea oștirii, să năvălească în Adunare și să proclame unirea prin alegerea lui Cuza-Vodă. I. G. Valentineanu, martor ocular și participant la aceste evenimente, mărturisește că în acele clipe de entuziasm național „tot Bucureștiul era în picioare de la Filaret și dealul mitropoliei pînă la Băneasa" și că din piepturile întregului popor răsunau strigătele: „Trăiască unirea! Trăiască Cuza-Vodă alesul Moldovei și al Munteniei! Trăiască Romînia una și nedespărțită!"[5]. Manifestațiile acestea sînt confirmate și de memoriile lui Orășanu[6] și le consemnează și Béclard în rapoartele către Walewski, care împresionat de entuziasmul poporului subliniază că în acele clipe „aplauzele tribunelor, strigătele de bucurie ce se auzeau de departe și al căror vuiet părea că cuprinde întreg orașul, marșurile triumfale ale muzicii militare, clopotele bisericilor anunțînd pretutindenea știrea norocoasă, toate se legau pentru a da acestei scene un aspect măreț"[7].

[1] V. Boerescu, *Discursuri politice*, vol. I, 1859—1873, Buc., 1910, p. 3 5.
[2] *Acte si documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 274.
[3] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 260.
[4] *Dimbovița* din 28 ianuarie 1859.
[5] I. G. Valentineanu, *op. cit.*, p. 11.
[6] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 69.
[7] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, 1901, p. 275.

www.dacoromanica.ro

În aceste clipe de entuziasm și de bucurie generală, în care masele populare au avut rolul hotărîtor, Adunarea, pe la orele șase, în după amiaza aceleiași zile, a trecut la votare. Procedîndu-se apoi la numărătoarea voturilor, s-a constatat că toate cele 64 de buletine, introduse în urna electorală, au fost date în favoarea principelui Alexandru Ioan Cuza. La vestea acestui rezultat, sala a început să răsune de aplauze și de strigăte de ura la care au răspuns cu entuziasm miile de țărani și de locuitori ai Bucureștiului aflați în curtea și pe ulițele din jurul mitropoliei.

La ora șase și jumătate după-amiază, mitropolitul Nifon a proclamat rezultatul alegerii lui Cuza „față de un popor de peste 30 000 oameni, care umplea curtea și tot dealul mitropoliei"[1]. Numărul celor 30 000 de oameni — o cifră uriașă pentru Bucureștiul anului 1859, a cărui populație nu depășea 102 000 locuitori — arată larga și puternica participare a poporului la înfăptuirea mărețului act de la 24 ianuarie 1859. Ca semn al bucuriei înfăptuirii unirii Principatelor întregul oraș era iluminat[2]. Orășanu, redînd aceste clipe, povestește că deși începuse să cadă o ploaie subțire, masele populare își continuau totuși cursul veseliei. În acest timp cîțiva ofițeri de pompieri, care sosiseră cu două trăsuri încărcate cu torțe, le împărțeau poporului pentru a le aprinde, iar muzica stabului intona Hora unirii[3]. Însuflețită de bucurie, mulțimea, cu torțele aprinse și însoțită de muzica militară și de două batalioane de soldați, care se alăturaseră poporului, a străbătut pînă tîrziu străzile orașului manifestînd și cîntînd pentru înfăptuirea unirii Țărilor Romîne. Poporul își sărbătorea izbînda, orășenii și țăranii se îmbrățișau. Clopotele prin dangătul lor transmiteau mai departe această veste atît de mult așteptată.

★

Unirea Țărilor Romîne, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, s-a datorat deci, în primul rînd, acțiunii hotărîte și ferme a maselor populare de orășeni și țărani. Prin acțiunea lor combativă și patriotică, masele populare au paralizat încercările reacțiunii interne și externe de a împiedica înfăptuirea unirii. Ele au constituit forța revoluționară cea mai activă care a determinat pe deputați să țină seamă de voința și aspirațiile lor naționale. Deși miile de țărani, tîrgoveți, orășeni și lucrători din capitală, n-au fost reprezentați în mod oficial în Adunare, totuși, voința lor s-a făcut totdeauna simțită în cadrul dezbaterilor, producînd printre deputații conservatori panică. Se poate afirma cu toată certitudinea că înfăptuirea unirii, prin îndoita alegere a lui Cuza, nu ar fi fost posibilă fără acțiunea revoluționară a maselor largi populare, care, în tot timpul celor trei zile cît au durat dezbaterile, au fost totdeauna în jurul Adunării și, dinafara zidurilor, au impus alegerea lui Cuza determinînd astfel realizarea actului de la 24 ianuarie 1859. Ceea ce n-au reușit puterile europene, a înfăptuit poporul romîn, punîndu-le pe acestea în fața unui fapt împlinit.

Unii boieri, care au fost nevoiți să voteze pentru unire, sperau că aceasta, fiind contrară Convenției de la Paris, nu va fi recunoscută de

[1] Mon. Of. al Țării Romînești, nr. 9 din 29 ianuarie 1859, p. 34—35.
[2] *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. IX, Buc., 1901, p. 277.
[3] N. T. Orășanu, *op. cit.*, p. 74 75.

www.dacoromanica.ro

marile puteri. Poetul Dimitrie Bolintineanu, în ziarul *Dîmboviţa* din 28 ianuarie 1859, le face un aspru rechizitoriu. El scrie : „Fiţi siguri domnilor că naţia, ce voeşte unirea prin alegerea domnului Alexandru Ioan I, va şti să facă toate sacrificiile spre a o dobîndi : fiţi siguri că ceea ce a făcut astă dată această naţie, va rămîne făcut şi bun pentru totdeauna... Ideile viitorului au învins ideile trecutului. Dar fiţi siguri că cei ce au ales domn lor pe domnul Moldovei, vor şti să-l susţie, căci acest domn este simbolul naţionalităţii şi al libertăţii romînilor".

Şi în adevăr, cu toate uneltirile boierilor retrograzi, puterile europene au fost nevoite să recunoască faptul împlinit ; la 24 ianuarie 1862 a fost realizată unirea deplină, printr-un singur guvern şi o singură Adunare.

Unirea a fost un act progresist ; ea a avut ca urmare o serie de reforme interne ca : secularizarea averilor mînăstireşti, reforma juridică, reforma învăţămîntului şi mult aşteptata legiuire agrară din 1864.

Importanţa unirii stă şi în faptul că ea a deschis o etapă nouă în dezvoltarea poporului romîn, constituind totodată o premisă pentru cucerirea independenţei naţionale la 1877.

Burghezia însă, ajunsă la putere, a căzut la înţelegere cu moşierimea împotriva maselor, a înlăturat pe Alexandru Ioan Cuza şi a golit actul unirii de conţinutul său democratic. Năzuinţele maselor : pămînt, pîine, libertate n-au fost decît parţial îndeplinite.

Burghezia a ştiut doar să se folosească de masele populare, însă după ce şi-a văzut interesele ei asigurate, ajungînd la putere, a uitat de promisiunile făcute maselor. Chiar împroprietărirea de la 1864, nefiind sprijinită de burghezie, Cuza a fost nevoit să o facă peste capul acesteia, în urma loviturii de stat de la 2 mai. După 24 ianuarie a reieşit şi mai clar că întreaga frazeologie patriotardă a burgheziei n-avea nimic comun cu interesele maselor ţărăneşti care legau de unire şi îmbunătăţirea situaţiei lor. E semnificativă în acest sens o petiţie a locuitorilor din satul Ciomăgeştii de Jos, jud. Olt, de la începutul lunii februarie 1859, deci imediat după unire. Ţăranii scriu : „alegerea prinţului romîn... împărţi nădejdea astfel încît năpăstuitorul pierdu curajul, iar năpăstuitul se bucură lăudînd ... lumina zilei cei fericite în care născu dreptatea. Ţărani sîntem romîni adevăraţi şi victime am fost ai veacurilor de urgie. Trăiască unirea, trăiască prinţul nostru spăpînitor, trăiască miniştri ce vor dreptatea şi adevărul". În continuare, se arată cum ei sperau că după unire „toate elementele de cruzime din ţară vor fi izgonite cu urgie", dar s-au înşelat amarnic. „Cine poate iarăşi crede — se plîngeau ţăranii — în ce disperaţie am căzut, cînd chiar într-aceea zi, cînd unirea, dreptatea şi alegerea prinţului proclama dreptatea şi fericirea Romîniei, să ne vedem în luptă cu d-l subadministrator voind a apăra pe arendaşi şi a ne năpăstui pe noi"[1].

Pe bună dreptate, susţinea D. Bolintineanu, că „pînă nu se va îmbunătăţi soarta ţăranilor nici o altă îmbunătăţire nu poate să aibă soliditate"[2]. Îmbunătăţirea radicală a soartei ţăranilor, întrezărită de aceştia în anii 1857—1859, şi nădejdile ce şi le puneau în unire au fost curînd spulberate. Ţărănimea văzîndu-şi speranţele înşelate se agita

[1] Arh. St. Buc., Min. Int., Div. Adm., dos. 2479/1859, f. 358 şi 367.
[2] *Dîmbovita* din 16 mai 1859.

www.dacoromanica.ro

mereu, cerînd „o adevărată unire" împotriva ciocoilor care „au blestemat unirea" cum plastic glăsuiesc documentele.

Fiind crud exploatată şi neavînd pămînt suficient pentru hrană, la 1888 şi 1907 ţărănimea se răscoală în mare număr, pentru a-şi face singură dreptate.

Domnitorul Cuza însă, împroprietărind clăcaşii la 1864, a devenit popular. Amintirea lui a rămas vie în conştiinţa maselor ţărăneşti. Acest lucru s-a văzut şi mulţi ani mai tîrziu, cînd Cuza nici nu mai era în viaţă. Astfel, în timpul răscoalei din 1888 ţăranii strigau „Jos Carol! Trăiască Cuza!"[1]

În deceniile următoare steagul independenţei naţionale, al libertăţilor şi drepturilor democratice, atît de scump poporului nostru, dar trădat de burghezie, a fost înălţat de clasa muncitoare în frunte cu partidul ei.

Se înfăptuieşte astfel cu adevărat în zilele noastre „unirea în cuget şi-n simţiri" pe care au visat-o înaintaşii noştri.

La sărbătorirea Centenarului Unirii, constatăm cu bucurie că poporul nostru, făuritorul măreţului act de la 24 Ianuarie 1859, a devenit şi făuritorul societăţii socialiste.

РОЛЬ НАРОДНЫХ МАСС В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ОБЪЕДИНЕНИЯ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Акт Объединения Румынских земель от 24 января 1859 года представляет собой весьма важное событие в истории Румынии, вызванное объективными потребностями экономического и социального развития Молдавии и Валахии и осуществленное энергичными действиями народных масс.

Вопреки исторической истине, подтверждаемой всеми документами того времени, многие прежние историки, пренебрегая ролью народных масс, стремились доказать, что объединение явилось делом Наполеона III и некоторых представителей обеих румынских буржуазно-помещичьих партий.

В данной работе авторы, основываясь на богатом изданном и неизданном материале, оспаривая различные тенденциозные утверждения буржуазных историков, доказывают, что объединение Румынских земель представляет собой успешное завершение самоотверженной борьбы румынского народа в середине прошлого столетия. Идея национального объединения Молдавии и Валахии возникла и укрепилась в период разложения феодализма и становления капитализма, причем она легла в основу идеологии образования буржуазной нации.

[1] *Documentele răscoalei ţăranilor din 1888*, Buc., 1950, p. 272.

www.dacoromanica.ro

Идея объединения глубоко внедрилась в сознание народных масс, видевших в ней средство осуществления своих социальных стремлений. Поэтому в борьбе за осуществление объединения активно участвовали как крестьянские, так и городские массы.

Социальные требования народных масс поддерживались передовыми элементами буржуазии, связывавшими с объединением и проведение некоторых внутренних реформ, среди которых были и аграрные реформы. Во главе этой борьбы стояли видные представители патриотов того времени: М. Когэлничану, В. Александри, А. И. Куза, В. Мэлинеску, К. А. Росетти, Д. Болентиняну, К. Болиак, Н. Т. Орэшану и др.

В сентябре 1857 года в Яссах и в Бухаресте начали работать диваны ad hoc; в их работе принимали участие и представители крестьянства.

Во время прений в обоих диванах ad hoc крестьянские депутаты с искренним патриотизмом отстаивали как социальные, так и национальные мотивы объединения против всех враждебных сил. Почти все депутаты единогласно высказывались за объединение Румынских земель.

После провозглашения желания к объединению сельские депутаты Молдавского дивана, во главе с Ионом Роатэ из Вранчи, изложили в трогательном ходатайстве все невзгоды своего существования. Точно так же и в Валашском диване крестьянские депутаты Г. Лупеску и Тэнасе Константин, вопреки оппозиции помещиков и буржуазии, указали на все страдания своего класса.

Так как Парижской конференции, собравшейся весной 1858 года, не удалось провозгласить полного объединения Молдавии и Валахии, румынский народ убедился еще раз, что только своими внутренними силами он сможет добиться осуществления национальных чаяний. Проводятся выборы в собрания, целью которых было избрание князя для обоих княжеств. 5 января 1859 года избирательное собрание Молдавии избрало пламенного прогрессивного патриота полковника Александра Иоана Кузу. 22 января открылось Избирательное собрание Валахии.

Находясь под давлением народных масс, численность которых возросла в известный момент до 30 000 человек — огромная цифра для Бухареста того времени, — реакционное большинство Собрания было вынуждено уступить радикальному меньшинству, поддерживаемому народом. Здание метрополии, где происходили прения, было окружено ремесленниками, рабочими, горожанами и крестьянами, проникшими в город через все преграды, вопреки репрессивным мерам наместничества.

После двух дней бурных дебатов, проходивших под давлением масс, депутаты национальной партии решили предложить избрание А. И. Кузы. Охваченные паникой консерваторы приняли предложение.

Когда 24 января после полудня перешли к выборам князя, депутаты голосовали единогласно за Кузу. Радость по поводу избрания Кузы охватила весь Бухарест от Филарета до Бэнясы, превратившись в настоящее национальное празднество народа, кричавшего с энтузи-

www.dacoromanica.ro

азмом: „Да здравствует Объединение!" „Да здравствует единая и неделимая Румыния!" Подобное же проявление народного энтузиазма имело место во всей стране.

Так, благодаря решительным действиям народных масс, 24 января 1859 г. состоялось объединение Румынских земель под властью единого князя. То, что не смогли сделать европейские державы, осуществил румынский народ, поставив их перед лицом свершившегося факта.

LE RÔLE DES MASSES POPULAIRES DANS L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES

RÉSUMÉ

Déterminé par les exigences objectives du développement économique et social des deux Principautés, et réalisé grâce à l'énergique action des masses populaires, l'union du 24 janvier 1859 est un événement important de l'histoire de la Roumanie.

En dépit de la vérité historique, attestée par tous les documents de l'époque, nombre d'historiens de naguère, ignorant le rôle des masses populaires, ont essayé de démontrer que l'union fut l'œuvre de Napoléon III et de quelques représentants des deux partis bourgeois-agrariens de Roumanie.

Les auteurs de la présente étude, se fondant sur un riche matériel, en partie inédit, combattent les diverses allégations tendancieuses des historiens bourgeois et prouvent que l'union des Principautés fut l'heureux couronnement de la lutte pleine d'abnégation du peuple roumain, au milieu du siècle dernier. L'idée d'une union nationale entre la Moldavie et la Valachie s'est fait jour et s'est fortifiée parallèlement au processus de décomposition du régime féodal et de développement du capitalisme.

L'idée de l'union nationale s'est gravée profondément dans la conscience des masses qui voyaient en elle le moyen de réaliser leurs aspirations sociales. Aussi les masses paysannes et citadines prirent-elles une part active à sa réalisation.

Les revendications sociales des masses populaires étaient soutenues par les éléments avancés de la bourgeoisie, pour qui l'union impliquait également certaines réformes intérieures, au nombre desquelles figurait la réforme agraire. En tête de cette lutte on trouve des patriotes éclairés tels que M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, A. I. Couza, V. Malinescu, C.A. Rosetti, D. Bolintineanu, C. Bolliac, N. T. Orăşanu et d'autres encore.

En septembre 1857, les divans ad-hoc commencent leurs travaux à Jassy et Bucarest, avec la participation de représentants de la paysannerie.

Au cours des débats de ces deux divans, les députés paysans soutiennent avec un ardent patriotisme la cause sociale aussi bien que la cause

www.dacoromanica.ro

nationale contre les forces anti-unionistes. C'est avec une quasi-unanimité que les députés se prononcent pour l'union .

Après avoir exprimé leur désir d'union, les députés paysans du divan de Moldavie, ayant à leur tête Ion Roată, un vieillard de Vrancea, exposent dans un émouvant mémoire toutes les souffrances de leur vie de misère. De même devant le divan de Valachie, les députés de la paysannerie Gh. Lupescu et Tanase Constantin exposent, en dépit de l'opposition des boïards et de la bourgeoisie, toutes les souffrances de leur classe.

La Conférence réunie à Paris au printemps de l'année 1858 n'ayant pas réussi à proclamer l'union des deux Principautés, le peuple roumain arrive, une fois de plus, à la conviction que c'est uniquement par ses propres forces qu'il pourra réaliser ses aspirations nationales. Des élections ont lieu pour désigner les assemblées qui allaient élire les princes régnants des deux Principautés. Le 5 janvier 1859, l'Assemblée Elective de Moldavie élit le Colonel Alexandru Ion Couza, un ardent patriote progressiste. L'Assemblée Elective de Valachie se réunit, à son tour, le 22 janvier.

Sous la pression des masses, qui atteignirent le chiffre de trente mille hommes, chiffre énorme pour le Bucarest de l'époque, la majorité réactionnaire de l'Assemblée dut céder pas à pas devant la minorité radicale soutenue par le peuple. Le bâtiment de la résidence métropolitaine où l'Assemblée tenait séance fut assiégé par les ouvriers, artisans, citadins et paysans qui avaient pénétré en ville par toutes les barrières, affrontant la répression du gouvernement.

Après deux jours de discussions orageuses sous la pression des masses, les députés du parti national décidèrent de proposer l'élection d'A. I. Couza. La proposition fut acceptée par les conservateurs, en proie à la panique.

Dans l'après-midi du 24 janvier, lorsqu'il fut procédé à l'élection du prince régnant, Couza réunit l'unanimité des voix. La joie de cette élection souleva tout Bucarest, de Filaret à Băneasa et prit l'aspect d'une véritable fête nationale du peuple qui, enthousiasmé, criait : « Vive l'Union, Vive la Roumanie, une et indivisible ! ». Le même débordement d'enthousiasme se produisit dans tout le reste du pays.

Ainsi, le 24 janvier 1859, l'action résolue des masses populaires réalisa l'union des Principautés Roumaines sous un unique souverain et le peuple fit ce que n'avaient pas réalisé les puissances européennes, mises, de cette manière, devant le fait accompli.

www.dacoromanica.ro

FRĂMÎNTĂRI ŢĂRĂNEŞTI ÎN MOLDOVA ÎN PREAJMA UNIRII

DE

GH. PLATON

Ne propunem în această lucrare să trecem în revistă puternicele frămîntări ţărăneşti din deceniul al şaselea al veacului al XIX-lea, dat fiind rolul însemnat pe care l-au jucat în procesul istoric de pregătire şi făurire a Unirii Ţărilor Romîne.

Socotim, în acest sens, să începem expunerea noastră cu prezentarea situaţiei aşa cum se înfăţişa aceasta la începutul deceniului mai susamintit.

CÎTEVA OBSERVAŢII CU PRIVIRE LA SITUAŢIA DIN AGRICULTURĂ SUB REGIMUL AŞEZĂMÎNTULUI DIN 1851

I. Aşezămîntul din 1851, în intenţiile legiuitorului, constituia o punte care trebuia să pregătească, prin exproprierea totală a ţăranilor, transformarea capitalistă a latifundiilor feudale [1]. Atît uşurarea condiţiilor de strămutare, prin simplificarea formalităţilor, cît şi reglementarea mai precisă a dreptului de izgonire, în raport cu prescripţiile Regulamentului Organic, constituiau măsuri care vădesc tendinţa ce le-au inspirat. Alături de aceste măsuri, extinderea sistemului învoielilor trebuia să ducă în mod gradual, la instaurarea raporturilor capitaliste în agricultură. Extinderea învoielilor era urmarea firească a faptului că pămîntul acordat spre folosinţă ţăranilor era cu totul insuficient. Aceste învoieli, aşa-zise de bună voie, pentru prisoasele existente pe moşie, erau, de cele mai multe ori, mai grele decît cele bazate pe munca de clacă. Lucrul acesta se reflectă cu claritate din documentele vremii [2].

[1] V. Maciu, *Caracterul legiuirilor agrare din Romînia din deceniile VI şi VII ale secolului XIX*, p. 64 şi urm.

[2] *Ibidem*. Vezi şi Arh. Stat. Iaşi, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 36.080 (cazul locuitorilor de pe moşia Oroftiana din ţinutul Dorohoi).

www.dacoromanica.ro

Dezvoltarea problemei țărănești de la 1851 la 1859 nu prezintă un caracter uniform. Analiza materialului permite deosebirea a două etape bine definite. În prima etapă, acțiunea factorilor, pe care i-am menționat, nu produce schimbări vizibile, de ansamblu deși mișcările țărănești nu au lipsit. Asistăm, mai mult, la o acumulare cantitativă, la procesul de coacere a crizei. Cea de-a doua etapă, mai furtunoasă, care începe în jurul anului 1856 și care formează obiectul atenției noastre, corespunde unei adînciri a crizei sistemului feudal ce are drept urmare înăsprirea relațiilor dintre proprietari și țărani și o accentuată creștere a combativității celor din urmă.

Alături de factorii interni, în realizarea acestei situații, factorul extern a jucat un rol a cărui importanță trebuie subliniată în mod deosebit.

Luarea în discuție a problemei țărănești de către forurile internaționale, la Conferința de la Viena și apoi la cea de la Paris, împroprietărirea din Austria vecină, precum și frămîntările din Rusia, care aveau să ducă la reforma din 1861, toate au concurat și au făcut din problema țărănească o problemă de prim plan, în atenția atît a cercurilor externe, cît mai ales, a celor interne.

Necesitatea rezolvării imediate a problemei agrare, în complexul problemelor ridicate de lupta pentru Unire, a precipitat lucrurile și a determinat luarea de atitudini și afișarea soluțiilor, atît pe plan teoretic, cît și în practica relațiilor cu țăranii, ale căror frămîntări crescuseră cu mult în intensitate. Tendința de acaparare ia o extensiune cu mult mai largă, ca o urmare și a generalizării arendășiei adîncind și mai mult contradicțiile. Intenționat, în parte, dar mai mult de nevoie, ultimele restricții impuse dreptului de strămutare, deși sînt înscrise în așezămînt, sînt călcate tot mai mult de către țărani și de către autoritățile incapabile să mai stăvilească procesul de strămutare internă. În sfîrșit, deși creat în 1851, și nu în mod întîmplător, corpul jandarmilor întîmpină greutăți tot mai mari în îndeplinirea atribuțiilor sale care constau, aproape exclusiv, în supravegherea și menținerea ordinei în sînul țărănimei agitate.

Toate aceste schimbări, pe care anul 1856 le marchează în evoluția crizei sistemului iobăgist, în sensul adîncirii și ascuțirii sale, justifică tratarea separată a acestei perioade.

II. Analiza succintă, prin exemplificări concrete, a situației diferitelor categorii de locuitori, sub regimul așezămîntului din 1851, — ne referim bineînțeles, numai la perioada ulterioară anului 1855 — va scoate în evidență faptul că frămîntările țărănești aveau o bază obiectivă reală.

Majoritatea cererilor țăranilor, după 1855, îndreptate împotriva proprietarilor și arendașilor își au originea în încercarea acestora de a le reduce suprafețele de pămînt, chiar sub limita prevăzută de așezămînt și de a mări, în același timp, și obligațiile acestora, mai ales cele în muncă. Mulțimea cererilor cu același conținut reflectă cît se poate de clar în ce măsură luase proporții procesul de acaparare.

Astfel, locuitorii satului Girov, din ținutul Neamț, se plîng că arendașul le-a răpit părți din locurile de hrană, iar „boerescul, havalele, podvoada și alte de asăminea ni le-au îndoit și înzăcit încît ne-au redus la cea mai

www.dacoromanica.ro

desăvîrșită mizerie prin sălnice și crude schingiuiri". Arătînd că prin măsurile sale arendașul cel nou „au scursu și cea mai de pe urmă din sudorile noastre de sînge", locuitorii avertizează că vor fi siliți a-și părăsi locuințele „și a umplea lumea", lucru pe care, unii dintre dînșii, l-au și făcut [1].

Din jalba locuitorilor satului Berlileşti, din ținutul Tutova, din 26 aprilie 1857, se desprinde un alt fapt deosebit de important. Neprimind loc suficient de arătură și fînaț de la arendași, locuitorii au fost nevoiți să-și completeze locurile de hrană pe alte moșii. Deși au luat bani încă din toamnă pentru a-și plăti birul și a se hrăni, noul arendaș nu-i lasă să se ducă să-și îndeplinească obligațiile contractate. Locuitorii citează și cazul concret al unui oarecare Vasile Bețilă, care a avut ca loc de hrană doar 27 prăjini „și neavînd ci mănca, l-au bătut Dl. Ulie ca să nu se ducă să munciască pi unde-i datoriu, cu care ș-au scos copii din foamete". Locuitorii cer să nu mai fie bătuți și schingiuiți, să li se dea locurile de hrană fînaț și imaș și să fie liberi să-și cîștige banii necesari hranei copiilor și plății birului, deoarece, subliniază în încheiere în cererea lor, noul posesor, „vroiești a ne plăti, atît la munca la care nu săntem datori, mult cu mai îngiosît preț, precum și la plata chirii ... și care nu vroiești a lua banii, după placul Dlui, apoi îi îngrozăște cu bătae"[2]. Cazul este mult prea concludent pentru a mai fi necesare comentarii.

La fel de concludente, în această privință, sînt și cererile individuale. În jalbele țăranilor, care constituesc un material de arhivă deosebit de abundent, apar, ca un leit-motiv, plîngeri în legătură cu deposedarea acestora de pămînt, creșterea obligațiilor în muncă, precum și schingiuirile și bătăile de care proprietarii fac uz pentru a-și atinge scopurile [3].

Creșterea prețului pămîntului, consecință firească a cererii tot mai mari de cereale, are repercusiuni asupra relațiilor dintre proprietari și țărani și determină pe cei dintîi să fie mult mai scrupuloși în repartizarea locurilor de hrană și, în general, în exploatarea resurselor moșiilor. Acest lucru se desprinde, printre altele, și din generalizarea practicii de măsurare a moșiilor.

Așa spre exemplu, cneazul Mihail Obolinschi, în intenția de a preveni eventualele neînțelegeri viitoare, dispune să se împartă pămînturile locuitorilor, de pe moșiile sale Haverna și Hănești din ținutul Dorohoi, „cu

---

[1] Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 35.299 (Cererea, adresata Departamentului, din 29 februarie 1856).

[2] Ibidem, dosar nr. 38 218. Vezi și mai înainte nota nr. 21.

[3] Vezi același fond, dosar nr. 39 521, f. 272 (cererea unui dezrobit din satul Blaga-Iași, din 14 iunie 1857, în care arată că deși, treptat, arendașul le-a luat locurile de hrană, îi silește totuși să lucreze peste prevederile așezămîntului), dosar nr. 41 088, f. 453 (jalba, din 7 iunie 1858, a unui locuitor din satul Cîrligi-Iași, în care arată că din cauza asupririi și a „asprimii bătăii" locuitorii din sat s-au împrăștiat), dosar nr. 39 521, f. 152 și 157 (jalba, din 6 mai 1857 a unor locuitori strămutați din Cărbunești în Tg. Nicolina deoarece proprietarul nu le-a dat cele necesare conform așezămîntului, iar „... lucrul boieresc am fost și săntem siliți a face și a munci necontenit"), dosar nr. 37 983, (jalba locuitorilor din Onceşti-Vaslui, din 3 iunie 1857, în care arată că deși muncesc peste prevederile așezămîntului, arendașul îi înșală la măsuratul ogoarelor. Privighetorul de ocol, complice cu arendașul, i-a bătut „întocmai ca pe niște criminaliști". Arendașul i-a amenințat, de asemenea, că dacă vor pune mîna pe măsura prăjinii, vechilul său îi va împușca: „și să ne ucidă ca pe niște cîini" se plîng țăranii). Vezi și dosarul nr. 41.088, f. 233 și dosarul nr. 42 017 și dosarul nr. 39 918 etc.

www.dacoromanica.ro

înadins geometru"[1]. Aceeaşi măsură o ia şi episcopia din Huşi pentru moşiile sale din ţinutul Fălciu[2].

Este de la sine înţeles că practica aceasta, adăugată la toate celelalte, a dus, prin consecinţele sale, la creşterea spiritului de revoltă al ţăranilor.

Încercărilor de acaparare şi abuzurilor proprietarilor şi arendaşilor se adăugau, adeseori, şi cele săvîrşite de reprezentanţii aparatului de stat, complici cu cei dintîi la opera de spoliere a ţărănimii.

Dacă boierul Iacob Marcopol cere Departamentului din lăuntru demiterea privighetorului ocolului Racovei, din ţinutul Fălciu, pentru „jafurile şi barbarile bătăi" pe care le exercită asupra locuitorilor moşiei sale Pungeşti, ne închipuim în ce situaţie se aflau locuitorii[3].

Situaţia provocată în urma utilizării pe scară largă, a acestor practici era cunoscută şi autorităţilor centrale care încearcă, sporadic, prin intervenţii puţin eficace de altfel, să calmeze situaţia.

Astfel, la 18 iunie 1856, într-o circulară către dregătorii ţinuturilor, Departamentul din lăuntru îşi exprima nemulţumirea pentru faptul că locuitorii, cărora proprietarii le impun felurite „dări şi îndatoriri nelegiuite", foarte rar „se întîmplă a fi puşi la cale" şi aceasta din cauză că subalternii dregătorilor, şi îndeosebi privighetorii de ocoale, nu aplică rezoluţiile Departamentului puse pe cererile ţăranilor. Se recomandă din nou administratorilor să apere pe ţărani de împilări şi li se atrage atenţia că se vor lua măsuri severe, în cazul în care aceştia vor continua să nu ţină seama de dispoziţiile cuprinse în Manualul Administrativ precum şi în circulările ulterioare. În caz de recidivă, dregătorii sînt avertizaţi că vor fi destituiţi şi vor fi siliţi, în acelaşi timp, să despăgubească pe locuitori[4].

La 22 octombrie 1856, Departamentul, într-o nouă circulară, constată „cu destulă mirare" că în urma dispoziţiilor în vigoare, mai sînt totuşi privighetori de ocoale care le încalcă cu perseverenţă. Se constată acum existenţa unui procedeu cît se poate de semnificativ în privinţa colaborării dintre organele aparatului de stat şi proprietarii de pămînt. Astfel privighetorii de ocoale, primesc bani de la aceştia şi „prin influenţa slujbei" îi împart forţat locuitorilor, pentru chirii şi produse, cu un preţ mult mai mic decît preţul pieţii. Departamentul cere aflarea şi pedepsirea celor vinovaţi[5].

---

[1] Arh. Stat Iaşi dosar nr. 38 686 (cererea către Departamentul din lăuntru, din 13 august 1857).

[2] Ibidem, dosar nr. 35 855. La 21 octombrie 1856, inginerul revizor, serdarul Gh. Dubău, însărcinat cu efectuarea acestei operaţii, raporta Departamentului bisericesc că nu a putut face măsurătoarea la moşia Creţeşti, deoarece locuitorii s-au opus. Aceştia, subliniază indignat serdarul, au sărit „cu zurba a mă ucide". Lucrul acesta s-ar fi întîmplat, dacă nu intervenea arendaşul. „...întinzîndu-să a mă lua de cap, punîndu-mi mîna în pept şi îmbrăncidu-mă, sub cuvînt că eu aş fi pricina închiderii pădurii, de nu pot a-ş păşuna vitele şi a lua lemn cît li va fi voia din pădure... şi că imaşul după aşezămînt li este puţin, vroind cu o mulţime de vite ce au a păşuna toată moşiea ca cînd ar fi răzăşie lor", îşi încheie boierul raportul său.

[3] Ibidem, dosar nr. 37 833.

[4] Ibidem, dosar nr. 35 635, f. 1.

[5] Ibidem, f.6. La 21 octombrie 1856, administratorul de Tecuci raportează că deşi nu poate tăgădui că n-a auzit de uzitarea unor asemenea practici, totuşi, pînă acum, n-a putut dovedi nimic pozitiv. Ibidem, f. 9—10.

www.dacoromanica.ro

La 27 martie 1858, cunoaștem o nouă circulară adresată de Departamentul din lăuntru administrațiilor ținutale, în care se atrage în mod special atenția dregătorilor să aibă „cea mai lucrătoare priveghere ca locuitorii să-și aibă întru deplinătate toate pămînturile cuvenite lor după așezămînt". Se recomandă, în general, ca să se vegheze la respectarea, de către ambele părți, a prevederilor cuprinse în așezămînt, pînă ce se va efectua viitoarea reorganizare [1].

Circulările de mai sus, adăugate la materialul concret prezentat, ilustrează viu cauzele principale care au adîncit nemulțumirile maselor țărănești și au determinat generalizarea frămîntărilor ce se încadrează organic în mișcările sociale care au prefațat și au pregătit actul politic al Unirii din 1859.

Procesul de acaparare, exercitat de către marii proprietari, prezintă două aspecte bine distincte. Primul aspect l-am analizat atunci cînd am menționat tendința de limitare continuă a pămînturilor de cultură necesare hranei țăranilor. Cel de-al doilea aspect este reprezentat de ofensiva, sau mai bine zis continuarea ofensivei marii boierimi împotriva proprietății răzășești.

Vom menționa doar două din cazurile în care se constată că cel de-al doilea aspect pe care-l cunoaște procesul de acaparare, exercitat de marea boierime, a provocat, în mod proporțional, adînci frămîntări și nemulțumiri și în rîndul răzeșilor.

Așa spre exemplu, la 9 mai 1857, într-o cerere adresată Departamentului din lăuntru, paharnicul Costache Ioan, cere să se ia măsuri împotriva răzeșilor satului Suhulețul din ținutul Vaslui, care amenință viața sa și a fiului său. Conflictul acestora cu boierul a început încă din anul 1854 cînd, menționează boierul în cererea sa, oamenii săi, voind să are niște pămînt pe care acesta îl cumpărase, răzeșii „au sărit cu buntu de mi-au bătut vatavu și plugarii, maltratîndu-mă și pe mine și pe fiul meu, încît, după înădușire ce i-au făcut, pute să și moară. Mai dăunăz — se arată în continuare — iarăși au sărit de au bătut niște oameni de la plugurile logofătului Mihul și de nu fuge vechil călare, l-ar fi stîlcit și pe vechil" [2].

Actele de violență ale răzeșilor constituiesc un răspuns prompt la spolierea pămînturilor lor efectuată de către boierii amintiți.

Un caz mai interesant, care constituie punctul final al unei drame ce începuse cu mulți ani înainte, este acel al răzeșilor de pe moșia Comănești, din ținutul Bacău, care și în cursul anului 1858 luptă împotriva familiei spoliatoare Ghica, cu aceeași îndîrjire ca și în trecut [3].

---

[1] *Ibidem*, dosar nr. 43 182. Vezi și circulările Departamentului din lăuntru adresate administrațiilor ținutale publicate în *Buletin foaiea publicațiilor oficiale*, anul XXIV, nr. 71/2 septembrie 1856, nr. 72/5 septembrie 1856, nr. 76/20 septembrie 1856, anul XXV, nr. 27/4 aprilie 1857, nr. 30/18 aprilie 1857, nr. 93/24 noiembrie 1857, anul XXVI, nr. 7/23 ianuarie 1858.

[2] Ibidem, dosar nr. 39 243.

[3] Date în legătură cu lupta răzeșilor de pe domeniul Ghica-Comănești, vezi la Ec. Negruți, *Luptele țăranilor de pe domeniul Ghica-Comănești, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, Buc., 1957, vol. 1, p. 71—107.

www.dacoromanica.ro

La 3 martie 1858, Catinca Ghica cere Departamentului din lăuntru să izgonească pe unul din locuitorii răzeşi ai cătunului Asău, deoarece reprezintă obştea răzeşilor în lupta, pe calea judecăţii, pe care aceştia o întreprind pentru recîştigarea proprietăţii lor. Dacă locuitorul acesta nu va fi pedepsit, menţionează proprietara, „nu ştiu cine poate fi în stare a răspunde la aceea ce să poate întîmpla" [1].

Am arătat şi în altă parte [2], atitudinea dîrză a răzeşului Petre Cujbă, precum şi modul plastic în care acesta explică sensul şi cauzele luptei răzeşilor din Comăneşti. Acesta arată că este urmărit de către proprietari şi de catre organele autorităţii de stat şi este „pîrît de buntuluitor pentru că, ca răzăş reclam la Cîrmuire moşia strămoşască a răzeşilor de Comăneşti şi Văsăeşti, iar pîrîşii mei sînt drepţi pentru că vroescu a împiedica chiar şi drumul de tînguire. Dreptatea pe care eu o reclam — scrie în continuarea jalbei sale răzeşul — urmaşii răzeşilor de Comăneşti şi Văsăeşti nu vor conteni a reclama şi chiar înainte lui dumnezău" [3].

Lupta răzeşilor era mult îngreunată de sprijinul pe care proprietarii spoliatori îl aveau din partea organelor administrative şi judecătoreşti[4].

Alături de lupta clăcaşilor, lupta ţărănimii răzeşeşti, împotriva tendinţelor de spoliere ale marilor proprietari, înscrie pagini însemnate de luptă, în perioada ale cărei frămîntări le studiem în lucrarea de faţă.

Ca imaginea suferinţelor, provocate locuitorilor săteni de către exploatarea exercitată de clasa stăpînitoare, să fie completă, sînt necesare cîteva relaţii asupra unei alte categorii sociale a cărei situaţie era, în anumite privinţe, aproape similară cu cea a ţăranilor birnici. Este vorba de categoria socială a ţiganilor dezrobiţi.

În urma eliberării, aceştia au fost asimilaţi birnicilor, împărtăşind soarta acestora, în conformitate cu prescripţiunile aşezămîntului din 1851 [5].

Comisiile care au întocmit catagrafia dezrobiţilor şi care aveau drept sarcină principală să-i fixeze statornic, cu scopul de a asigura încasarea dărilor către Vistierie, au comis o serie de abuzuri, fie din neînţelegerea situaţiei, fie din complicitate cu foştii stăpîni, abuzuri care au avut consecinţe grave asupra situaţiei acestei categorii de locuitori.

Se ştie că mulţi dintre ţigani, practicînd diverse meserii, îşi părăseau satul de origine şi se stabileau în tîrguri sau în alte părţi continuînd,

---

[1] Arh. Stat. Iaşi, Dep. din lăuntru, Tr. 17 772, op. 2020, nr. 42 527, f.1.

[2] Gh. Platon, *Din lupta marii boierimi pentru acapararea de noi pămînturi, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Iaşi, anul VI (1955), nr. 3—4, p. 90.

[3] Arh. Stat. Iaşi, Dep. din lăuntru. Tr. 1772, op. 2020, nr. 42 527, f.1 şi 15. Vezi şi jalba din 19 mai 1858, la fila 16.

[4] Interesantă, în această privinţă, este jalba răzeşilor din satele Cercu, Podurile şi Bucşăştii, adresată domnitorului, la 11 noiembrie 1859. Plîngîndu-se împotriva boierului spoliator, D. Gorgos, răzeşii arată că au fost la judecătoria ţinutului Bacău „însă n-avem nădejde că boierii de la judecătorie să ne facă dreptate, căci Dlor au nişte forme care noi la prostime nu ne pre vine la socoteală, văzînd curat că ne ie drepturile noastre mai degiaba". De asemenea deşi au dat cerere la administraţie, pentru a se lua măsuri împotriva abuzurilor comise de proprietar, n au căpătat nici un răspuns deoarece „Dlui Gorgos, trece bine cu D. ispravnic şi privighetoriu şi noi plîngem pe toate drumurile fără nici un agiutor". Ibidem, dosar nr. 43 646, f. 2 şi 5.

[5] Ibidem, dosar nr. 37 308, f. 8 şi 15 (Raportul administraţiei de Vaslui din 8 mai 1856.

www.dacoromanica.ro

de acolo, să-și plătească îndatoririle față de stăpîn. Neținînd seama de această caracteristică, comisiile, care au lucrat după un sistem stereotip, au înscris pe fiecare țigan în satul în care-și avea proprietatea fostul stăpîn [1]. Existența indivizilor trecuți în felul acesta devenea foarte precară, fiind revendicați, uneori, atît de foștii stăpîni, care vroiau să beneficieze în continuare de munca acestora, cît mai ales de organele administrative și de reprezentanții satelor care întîmpinau greutăți mari la strîngerea dărilor cuvenite fiscului.

Situația țiganilor se agravează și datorită faptului că proprietarii, șantajîndu-i cu locurile de hrană, căutau să-i determine să presteze aceleași îndatoriri pe care le îndepliniseră și mai înainte, profitînd mai ales de dispoziția Ocîrmuirii, în virtutea căreia dezrobiții urmau să presteze toate îndatoririle către foștii lor stăpîni, pînă în momentul cînd se vor publica tabelele catagrafice și se vor plăti sumele cuvenite drept despăgubire [2].

Situația aceasta este proprie, mai ales, începutului anului 1856.

Plîngîndu-se de atitudinea îndărătnică a dezrobiților, un proprietar menționează, într-o cerere către Departamentul din lăuntru, că aceștia, „încă de cînd au auzit de dezrobirea lor, au umblat turbați și nesupuși a păzi îndatoririle ...” [3]. Atitudinea aceasta este justificată însă, se specifică în raportul administrației de Vaslui, din 8 mai 1856, de faptul că dezrobiții din satul Babară nu se mai supun proprietarului, „a-i mai ave în slujbă ca robi” [4].

Dezrobiții din satul Berlești, din ținutul Iași, subliniind samavolniciile comise de proprietar, menționează cu amărăciune, în cererea lor din 31 octombrie 1856, că atunci „ ... cîndu eram robi, mai bine ne era, că și de muncem di obștie, ne înbrăca atît fimeile cît și copii și ne hrăne...” [5].

Lipsa locului de hrană constituia și la țiganii dezrobiți, care se ocupau cu agricultura, elementul principal care face obiectul jalbelor. Asupra lor, ca și asupra țăranilor birnici, se exercita, în egală măsură, presiunea proprietarilor și arendașilor, cu scopul de a-i determina — și se pare că lucrul era mai ușor de realizat față de dînșii — să accepte condiții mai grele de lucru. Reacția țiganilor se manifestă, mai ales, prin strămutări, de cele mai multe ori masive.

[1] Vezi, spre exemplu, Arh. Stat. Iași, dosar nr. 41 088, f. 232 și dosar nr. 39 521, f. 207. Interesantă, în această privință, este jalba unui număr de 3 țigani ursari, din 5 mai 1858. Aceștia, arată că, deși locuiau în satul Palanca, comisia de catagrafie i-a trecut la bir în satul Sinești unde au trebuit să plătească birul și să presteze havalele. De la Palanca s-au mutat la Miclăușăni, în ținutul Roman, continuînd însă să-și plătească birul la Sinești. În primăvară, arendașul moșiei Sinești a trimis și i-a ridicat „ne-au bătut cumplit, mai rău decît pe tălhari, subliniază ursarii,... ne-au pus în butuci, cu butucii în picioare trii săptămîni, ne-au întrebuințat la feliuri de munci și salahorii, cu bătăi și feliuri de munci și bagioeuri, lipsiți de hrana cuvenită unui om într-un cuvînt, să fi făcut cele mai grozave crime nici o lege nu ne-ar fi pedepsit în chipul acesta...”. *Ibidem*, dosar nr. 41 088, f. 109.

[2] Ibidem, dosar nr. 37 308, f. 9.

[3] Ibidem, f. 1 (cererea din 27 aprilie 1856).

[4] Ibidem, f. 8 și 15.

[5] Ibidem, dosar nr. 35 371. Vezi și dosar nr. 36 173 (dezrobiții din satul Cleăceni-Dorohoi, în cererea din 24 iunie 1856, arată că boierii proprietari îi bat și-i muncesc mai rău decît înainte. Cer să fie „eliberați”), dosar nr. 36 050 (cererea a 12 dezrobiți din satul Prosîlnicii, din ținutul Iași în care arată că arendașul, „în contra legiuirii statornicite în deopștie, vroește ca ne ave supt sclavie”). Vezi și dosar nr. 36 307 etc.

www.dacoromanica.ro

Astfel, 22 de dezrobiți din satul Negrești, din ținutul Vaslui, se strămută din cauza asupririlor provocate de arendaș. Locuitorii arată că lucrează mai mult decît dispozițiile așezămîntului. „Ne chinuiește — sublinicază ei — la lucrarea velniței, mai rău de cîtu pe robi ...". Împreună cu privighetorul de ocol care l-a sprijinit, proprietarul i-a închis „și cruntu ne-au ucis". Bazați pe făgăduiala vechilului moșiei Pungești, din cuprinsul aceluiași ținut, că le va ierta boierescul pe termen de doi ani și le va da cîte 10 galbeni de fiecare, dezrobiții s-au strămutat acolo înfrîngînd, cu forța, rezistența organizată de „potera" alcătuită de către arendaș [1].

Exemple de această natură sînt foarte numeroase și ele arată că situația dezrobiților era, în esență, aceeași cu cea a țăranilor birnici. De altfel această constatare ne-a permis, ca, în cursul expunerii, să nu facem nici o distincție între o categorie și alta. Singurele rezerve, pe care le vom menționa la timpul potrivit, sînt de făcut pentru acea parte a țiganilor care, ocupîndu-se cu practicarea diverselor meșteșuguri, își stabilesc centrul de activitate în tîrguri și orașe.

Frămîntările țiganilor dezrobiți, care din punct de vedere numeric nu constituiau un factor neglijabil, au contribuit, într-o măsură care trebuie avută în vedere, la adîncirea mișcărilor generale care au precedat Unirea.

LUPTA ȚĂRANILOR DIN MOLDOVA ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII FEUDALE ÎN PERIOADA ANTERIOARĂ UNIRII

Materialul documentar cercetat dovedește că formele de luptă ale țărănimii au variat în raport cu împrejurările. Am arătat mai sus în ce constau particularitățile mișcărilor țărănești din această perioadă. Aceste particularități privesc mai mult obiectivele finale ale luptei decît formele concrete de manifestare ale acesteia.

Nu asistăm în această etapă la revolte armate de proporții mari. În schimb, aproape că nu există sat în Moldova în care nemulțumirea țăranilor să nu se manifeste într-o formă anumită. Rezultatul acestor mișcări parțiale este o stare generală de încordare și frămîntare, care amenința să se transforme într-o răscoală cu caracter general. Pericolul acesta era atît de evident, încît a determinat urgentarea măsurilor de soluționare a problemei agrare. Avertismentele, pe care atît V. Boerescu, cît mai ales M. Kogălniceanu le-au dat clasei dominante, se bazau pe înțelegerea adîncă a realității sociale.

Vom încerca, prin prezentarea unui material documentar corespunzător, să reconstituim atmosfera generală a epocii. Prezentarea va fi, credem, destul de concludentă în privința rolului jucat de masele țărănești în prefacerile sociale și politice care au început o dată cu unirea personală din anul 1859.

[1] Arh. Stat. Iași, dosar nr. 38 832. (În cele din urmă, înșelați în așteptările lor, dezrobiții sînt nevoiți să se întoarcă la Negrești. Vezi exemple similare în dosarele nr. 38 681, 38.686 și 41 088, f. 369 și 439) etc. etc.

www.dacoromanica.ro

Nesupunerea ţăranilor la lucrul boieresc ului şi în general la îndeplinirea obligaţiilor faţă de proprietari a dus la ofensiva de deposedare, întreprinsă de aceştia la care ţăranii au răspuns cu o rezistenţă îndîrjită.

La refuzul arendaşului de a le da pămînt de hrană şi fînaţ suficient, siliţi fiind de privighetorul ocolului, prin bătăi şi schingiuiri, să muncească atît cît dorea arendaşul, locuitorii satului Muntenii de jos, din ţinutul Vaslui, proprietate a epitropiei sf. Mormînt, reuşesc, cu toată opunerea autorităţilor, să meargă în corpore la Iaşi [1] spre a se plînge epitropiei.

În raportul telegrafic, din 3 septembrie 1857, adresat Departamentului din lăuntru, administratorul ţinutului Vaslui arată că au fost aduşi la administraţie un număr de trei locuitori răzvrătitori, din satul arătat, însă, menţionează în continuare dregătorul, „cu aceştia s-au înfăţişat la presust fie mai mulţi dintre ei şi cu toţi într-un glas au declarat desupunire, cu mai multe cuvinte <ieşite> din buna rînduială şi obraznice, hotăriţi fiind, precum au şi declarat ververeşte, în faţa isprăvniciei, cu mai multe lovitoare cuvinte, că nici într-un chip vor a da ascultare posesorului sau oamenilor dumisale ..." [2].

Reclamaţiile proprietarilor împotriva locuitorilor nesupuşi abundă printre documentele vremii.

Astfel, hrisovoliţii de pe moşia Homocea şi Ploscuţeni din ţinutul Tecuci, „s-au revoltat nevroind a-şi îndeplini îndatoririle lor, după cuviinţă" [3]. De asemenea, ţiganii dezrobiţi de pe moşia Buciumi, din ţinutul Roman, „s-au revoltat într-un chip nesuferit <şi> ... nu se supun la nici o propunere de bună orînduială" [4]. Aceeaşi rezistenţă, la îndeplinirea îndatoririlor faţă de proprietate, o desfăşoară şi locuitorii de pe moşia Golăşei, din ţinutul Covurlui, proprietate a vornicului Lascăr Catargiu. Feciorii boiereşti au fost bătuţi şi toate măsurile de constrîngere, întreprinse de privighetorul ocolului, s-au dovedit a fi zadarnice [5].

Semnificativă, prin cauzele şi proporţiile sale, este mişcarea locuitorilor din satul Belceşti, ţinutul Iaşi. În cererea lor către Departamentul din lăuntru, de la sfîrşitul lunii iunie 1857, locuitorii demască exploatarea exercitată de către arendaşul Manolache Cilibiu, sprijinit activ de către autorităţile ţinutale. „Suferim — subliniază ţăranii — mai mult decît sclavii dezliberaţi din robie...". Arendaşul le-a răşluit din locurile de hrană, le-a răpit suhatul ce era lăsat pentru obştie, le-a dat ogoarele în locuri

[1] Menţionînd, într-o cerere din 10 aprilie 1857, că locuitorii au cele două treimi din moşie, în conformitate cu dispoziţiile aşezămîntului, arendaşul, spătarul Ştefan Angheluţă, subliniază că „...dacă nu le ajunge locurile de hrană şi fînaţul, nu mă priveşte pe mine şi nici mă poate îndatori nimine a le da mai mult. mai ales şi cînd le-am dat şi chiar din ace a tria parte". Relatarea este interesantă şi întăreşte afirmaţiile de mai sus, cu privire la transformarea proprietăţii moşiereşti. Arh. Stat. Iaşi, Dep. din lăuntru, Tr. 1772. op. 2020, nr. 38 687, f. 6.

[2] Ibidem, f. 26.

[3] Ibidem, dosar nr. 37 955 (cererea logofătului Alecu Balş, din 12 mai 1857).

[4] Ibidem, dosar nr. 35 283 (adresa Dep. de Finanţe, către Dep. din lăuntru, din 26 martie 1856).

[5] Ibidem. dosar nr. 37 772 (cererea din 27 octombrie 1857). Vezi cazuri asemănătoare în dosarul nr. 37 982 (cererea spătarului N. Andoniu, din 20 iulie 1857, împotriva nesupunerii locuitorilor din satul Hîrtoapele-Suceava), dosarul nr. 35 300 (nesupunerea locuitorilor unguri din satul Parincea-Bacău, la efectuarea boeresculuI. Ianuarie 1856—noiembrie 1857). Vezi şi dosarele nr. 38 015, 38 232, 43 051 etc. etc.

www.dacoromanica.ro

de sărătură şi, pe lîngă toate acestea, îi bate cumplit, „ne scoate din sănătate pentru cea mai mică vină", arată locuitorii. Slujbaşii rînduiţi de administrator spre a cerceta plîngerile locuitorilor, cum veneau „să uné cu D. posesorul şi rămîné pricina baltă şi zăcătoare ..." [1].

Acestor practici abuzive, ţăranii le răspund cu o rezistenţă înverşunată care, cu toate că nu îmbracă forme active, de opunere făţişă, aduce totuşi grave prejudicii materiale arendaşului. Această situaţie se desprinde clar din cererea acestuia, din 13 iulie 1857 [2].

Comisia, instituită special pentru a efectua cercetări, în jurnalul încheiat la 23 iulie 1857, confirmă întru totul cele spuse de arendaş, subliniind, printre altele, pentru a dovedi nesupunerea ţăranilor că „300 locuitori pontaşi, în 12 zile, abe au săcerat 40 fălci orzu". Membrii comisiei propun pedepsirea a şapte dintre locuitori, care prin purtările lor i-au aţîţat şi pe ceilalţi. Aceştia au dat dovadă de nesupunere chiar şi în faţa comisiei „vroind cu manieră obraznică să-şi facă acele descrisă de ei că sînt adevărate". Dacă nu se vor lua măsuri restrictive „apoi se crede — se menţionează în continuare în jurnal — (după furia lor, precum s-au văzut) că în curînd o să se întîmple nicuviinţe niaşteptate". Este necesar de asemenea, observă comisia în încheiere, să fie pedepsit şi vornicelul satului „ca cel ce este privighetoriu la toate necuviinţăle ce se uneltesc de numiţii buntuşnici şi nu au vestit mai înainte ca să-s ei măsuri pentru ei" [3].

Locuitorii continuînd să desfăşoare aceeaşi rezistenţă, în cele din urmă s-a făcut simţită necesitatea intervenţiei jandarmilor care, prin bătăi, silesc pe locuitori să execute muncile cerute de arendaş. Noua comisie de cercetare, instituită de caimacamul Vogoride la cererea locuitorilor, ajungînd la aceleaşi încheieri ca şi prima, subliniază necesitatea izgonirii unui număr de patru dintre dînşii, cu scopul de a se asigura liniştea celorlalţi 400 [4].

Măsurile de constrîngere uzitate variază de la „înfrînarea la faţa locului" şi darea pe chezăşie a răzvrătiţilor [5], pînă la întrebuinţarea forţei armate, reprezentată de jandarmi, ca în cazul de mai sus sau în altele [6], şi la izgonirea din sat a capilor răzvrătirii. Prin consecinţele sale dezastruoase, pentru gospodăria ţărănească, izgonirea constituia un puternic instrument de constrîngere în mîna clasei dominante.

Ne interesează mai puţin aici dacă izgonirile menţionate pentru perioada noastră s-au efectuat sau ele au servit doar spre a intimida, pe ţăranii care, acceptînd condiţiile impuse de proprietari, determinau, în unele cazuri, suspendarea măsurii. Lucrul important pe care ţinem să-l subliniem este că frecvenţa cererilor de izgonire arată extinderea şi intensitatea mişcărilor ţărăneşti. Proprietarii recurgeau la această măsură numai în cazuri extreme, atunci cînd frămîntările ţăranilor ameninţau să

[1] Arh. Stat. Iaşi, dosar nr. 37 843, f. 4.
[2] Ibidem, f. 10 şi 13.
[3] Ibidem, f. 41—44.
[4] Ibidem, f. 48—79.
[5] Vezi, spre exemplu, Ibidem, dosar nr. 43 051.
[6] *Ibidem*, dosar nr. 35 283 etc. etc. (vezi şi mai departe).

www.dacoromanica.ro

capete proporții. Chiar cînd natura răzvrătirii, care atrăsese izgonirea, nu este precis indicată, trebuie să admitem că nesupunerea locuitorilor s-a manifestat într-o formă destul de gravă [1].

Boierul Roset Roznovanu, proprietarul moșiei Roznov, din ținutul Neamț, arătînd „relele purtări" a doi locuitori de pe moșia sa, cere izgonirea acestora, pentru a nu pune pe ceilalți locuitori „în poziție de a-mi părăsi satul" [2].

De asemenea, paharnicul N. Marco cere izgonirea de pe moșia sa, Vorolea de Sus, din ținutul Dorohoi, a trei locuitori care „totdeauna s-au arătat și se arată nesupuși la a lor îndatorire, ce-i priivește după așăzămînt, către propieta, ba încă invitează și pe cielanți lăcuitori a nu să supune"[3].

Cei cinci locuitori, care urmează să fie izgoniți din satele Popești și Doroșcani, din ținutul Iași, sînt învinuiți că au fost tot timpul nesupuși îndatoririlor lor și, mai mult, „încearcă ca să răzvrătească și pe cielanți locuitori și să-i aducă în îndărăpnicie, numai ca să pricinuiască scandelă în interesurile proprietăților" [4].

Cazurile de izgonire impresionează uneori atît prin numărul mare al locuitorilor ce sînt implicați, cît mai ales prin mijloacele barbare, prin intermediul cărora țăranii erau siliți să plece de pe moșii. Astfel, spre exemplu, în urma cercetării intreprinse, la cererea agăi Iordache Hermeziu, proprietarul moșiei Dămienești, din ținutul Roman, administratorul raportează Departamentului din lăuntru, la 27 ianuarie 1858, că cei 20 de indivizi, menționați în cererea boierului proprietar, sînt „niște adunături din vreme în vreme ... cu totul răi și îndărătnici la datoriile ce-i priivescu" și că s-au luat măsuri pentru izgonirea lor.

La 14 martie 1858, sêrdarul Ilie Dimitriu, noul arendaș al moșiei, intervenind pentru păstrarea pe moșie a locuitorilor de care avea nevoie, descrie plastic spectacolul oferit cu ocazia izgonirii acestora. La intrarea mea în sat, menționează serdarul, am găsit „o răscoală și o buntuluitulă într-un număr de 40 locuitori, zapciindu-i feciorii boierești, silindu-i în bice a-i alunga de pe moșie, a le strica casăle și bordeile pe ei și tot ce au prin pregiurul casălor lor ... după o simplă cerire din partea Dsale aga..." [5].

În cazurile în care amenințarea cu izgonirea determina pe locuitori să accepte condițiile impuse de proprietari și pe cei în cauză să facă act de căință, proprietarul putea să revină asupra cererii sale, aplicarea putînd fi, în cazul acesta, suspendată [6]. Nu tot așa stau lucrurile în cazurile în

---

[1] Pentru perioada 1856—1858, din materialul documentar cercetat, am aflat un număr de 33 de cazuri în care se cere sau se aplică izgonirea, în care sînt implicați cel puțin 155 de locuitori. Cele 33 de localități, a căror proprietari cer izgonirea unora dintre locuitori, sînt situate aproape în toate ținuturile Moldovei. Vezi în privința izgonirilor, pentru Muntenia, lucrarea lui D. Berindei, *Aspecte ale problemei agrare în timpul lui Cuza-vodă*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, Buc., 1957, p. 189—197.

[2] Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 37 915 (cerere din 18 martie 1857).

[3] Ibidem, dosar nr. 40 340 (cererea din 19 august 1858).

[4] Ibidem, dosar nr. 35 185 (raportul administrației de Iași către Departamentul din lăuntru, din 9 februarie 1856). Vezi și dosarele nr. 39 289, 35 159, 35 419, 39 512 etc. etc.

[5] Ibidem, dosar nr. 42 799.

[6] Așa a fost cazul cu patru din cei cinci locuitori propuși a fi izgoniți din satele Popești și Doroșcani. Ibidem, dosar nr. 35 185. Vezi și mai înainte.

www.dacoromanica.ro

care, așa cum vom vedea în continuare, cererile de izgonire sînt determinate de mișcări țărănești de o amploare mai mare și cu conținut mai larg.

Cea mai răspîndită formă de manifestare a luptei maselor țărănești împotriva exploatării a fost, totdeauna, fuga. Este cert că fuga nu însemna totdeauna, în același timp, și o rezolvare a problemelor care o provocaseră. Nu e mai puțin adevărat însă că ea a constituit un fenomen simptomatic pentru destrămarea relațiilor feudale. În perioada de care ne ocupăm, fuga sau strămutarea a constituit cea mai răspîndită formă prin care țărănimea și-a manifestat protestul împotriva stării de lucruri existente.

Strămutarea țăranilor[1]. Între principiile teoretice și prevederile practice ale Regulamentului Organic, cel puțin în ceea ce privește dreptul de strămutare, existau contradicții vădite. Pe de o parte, se include principiul liberei strămutări, principiu incompatibil cu relațiile de producție feudale, iar pe de alta, prin prevederile practice, se face iluzorie aplicarea acestui principiu, fapt care are drept consecință legarea țăranului de pămînt și înăsprirea jugului feudal.

Explicația acestei inconsecvențe pare a fi următoarea : alături de celelalte dispoziții, cuprinse în Regulamentul Organic, înscrierea în cuprinsul legiuirii și a dreptului de strămutare, corespundea unei necesități izvorîte din însăși situația economică și socială a celor două țări romîne. Această necesitate, dovedită de întreaga epocă de frămîntări, care a urmat răscoalei din 1821, a devenit acută, mai ales după tratatul de la Adrianopol.

Cu toată aparența contrarie, în agricultură s-au făcut totuși pași înainte pe drumul capitalismului. Ar fi de ajuns dacă am cita, în această privință, doar legiferarea dreptului de stăpînire absolută asupra unei treimi din moșie în favoarea proprietarului și extinderea sistemului de învoieli. Aceste transformări numai, fără a mai menționa și altele, implicau legiferarea principiului dreptului de strămutare. Restricțiile impuse în aplicarea acestui principiu izvorau, mai ales, din lipsa brațelor de muncă și din slaba, dacă nu inexistența, potență a marii proprietăți de a se adapta, cu rapiditate, producției de mărfuri. Altfel stăteau lucrurile în satele de munte, în care ocupația de predilecție a locuitorilor nu era agricultura. Libertatea de mișcare — și deci posibilitatea de strămutare a locuitorilor — era mai mare. Această realitate ne este dovedită de dispo-

[1] Înainte de a începe tratarea acestei probleme, găsim necesar să dăm cîteva lămuriri asupra modului de lucru.

În intenția de a da o imagine cît mai clară asupra intensității procesului de strămutare, în perioada 1856—1859, am cercetat toate dosarele în care se trata, în mod special, această problemă. Dosarele, în număr de șapte, însumînd cîteva mii de pagini, cuprind, mai ales rapoarte ale administrațiilor ținutale, către Departamentul din lăuntru, prin care se cere mutarea birului locuitorilor strămutați. Datele cuprinse în rapoarte, care cel mai adesea conțin doar referiri individuale, au fost analizate și grupate.

Dosarele de care ne-am folosit, toate din fondul Departamentului de interne, sînt următoarele : Arh. Stat. Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 39 521, 41 088, 43 345, 43 472, 43 484, 43 616 și 13 718.

www.dacoromanica.ro

zițiile, în acest sens, cuprinse în legiuirea din 6 martie 1844, referitoare la „reglementarea îndatoririlor proprietarilor și locuitorilor din satele de prin munți" [1].

Analiza stipulațiilor, referitoare la dreptul de strămutare, cuprinse în așezămîntul din 1851, dovedește că, de data aceasta, principiul se aplică cu mai multă consecvență. Ușurarea condițiilor de strămutare, în raport cu cele puse de Regulamentul Organic, constituia evident, un serios pas înainte pe calea întăririi relațiilor de producție capitaliste. Aceasta a fost de altfel și intenția legiuitorului. Înlesnirea strămutării se încadra în măsurile generale care aveau drept obiectiv ultim, transformarea proprietății feudale în proprietate absolută burgheză, transformarea țăranului în proletar agricol, prin eliberarea de iobăgie, dar și de pămînt și extinderea învoielilor. Nu se poate o formulare mai clară a acestor tendințe decît aceea făcută de către boierii munteni în expunerea de motive din anul 1849 [2].

Modificarea articolelor din Regulamentul Organic, privitoare la dreptul de strămutare, își are o explicație bine determinată. În primul rînd, legiuirea trebuia pusă de acord și adaptată situației existente care, față de trecut, se schimbase vădit în afară de faptul că și populația crescuse din punct de vedere numeric și proprietatea făcuse pași vizibili pe drumul adaptării la producția de cereale marfă. Proprietarii își separă din ce în ce mai mult gospodăria de aceea a țăranilor, procurîndu-și mijloace de exploatare proprie : vite și atelaje. Ca urmare a acestui proces, în cadrul tendinței de acaparare și deposedare a țăranilor de pămînturile ce le posedau, izgonirea locuitorilor care, în perioada regulamentară, constituia o armă de apărare împotriva încercărilor de nesupunere ale țăranilor, devine acum — și e întrebuințată des ca atare — și o veritabilă armă de atac împotriva dreptului de posesiune al țăranilor. Așa pot fi explicate izgonirile masive efectuate, mai ales, în perioada de după 1851. Menținerea totuși a anumitor restricții în dreptul de strămutare, în așezămîntul din 1851, justificate perfid de către boieri în expunerea de motive menționată, demonstrează că nu existau încă toate condițiile pentru ca principiul să se aplice în toată plenitudinea lui. Marea proprietate avea încă nevoie de mîna de lucru și de mijloacele tehnice ale țăranilor, în condițiile unei separări încă slabe a celor două categorii de gospodării, moșierească și țărănească. Faptul acesta impune, de asemenea, introducerea și a unor clauze punitive aplicabile în caz de strămutare ilegală.

La explicațiile date mai sus am vrea să mai adăugăm una, cu privire la necesitatea care a dus la modificarea clauzelor cu privire la dreptul de strămutare. În afară de faptul că modificarea a fost necesară, pentru a servi interesele proprietății, în măsura în care, prin consecințele sale urma să ușureze transformarea capitalistă a acesteia, ea a fost provocată, dacă nu mai mult, cel puțin în egală măsură, de către frămîntările țăranilor.

[1] D. C. Sturdza-Scheeanu, *Acte și legiuiri privitoare la chestia țărănească*. seria I, vol. I, p. 280 — 283. Trebuie reținut faptul că majoritatea satelor în care s-au produs mișcări țărănești sînt situate în regiunea de deal și cîmpie, în care ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

[2] *Ibidem*, p. 578—588.

www.dacoromanica.ro

În fapt, dispozițiile Regulamentului Organic cu privire la dreptul de strămutare au fost încălcate continuu. Fuga țăranilor a fost un fenomen frecvent în întreaga perioadă regulamentară. Noile prevederi din 1851 nu au făcut decît să reflecte o situație care se crease în urma strămutării continue a locuitorilor și au fost incluse, credem, și cu intenția de a normaliza o situație care avea consecințe foarte dăunătoare atît pentru proprietate, cît și pentru fisc.

Așa cum vom vedea însă, nici dispozițiile acestea nu au fost respectate. Strămutarea țăranilor s-a urmat, cu o intensitate deosebită, și după 1851. Rezolvarea acestei probleme a constituit una din preocupările principale ale aparatului de stat. Gravitatea situației a dus, în cele din urmă, la faptul că ocîrmuirea doar constata strămutarea țăranilor și supraveghea, prin întreg aparatul său administrativ, încasarea banilor datorați fiscului. De o întoarcere la urmă, a locuitorilor fugari nici nu mai era vorba [1]. Cazurile de această natură, așa cum vom vedea, sînt excepțional de rare.

În anii de după 1851, și mai ales în perioada care face obiectul atenției noastre, strămutările s-au efectuat pe o scară deosebit de largă. Numărul mare al strămutărilor este indicat de zecile de dosare privind cazurile parțiale, referitoare la perioada noastră, cuprinse în fondul Departamentului din lăuntru.

Cauzele strămutării sînt indicate, în mod invariabil, a fi lipsa locului de hrană[2], precum și asupririle la care țăranii erau supuși din partea proprietarilor și a arendașilor [3].

Locuitorii plecau și se stabileau acolo unde găseau condiții mai avantajoase de viață. Procedura uzitată în căutarea fugarilor, era strîns legată de practica veche a răspunderii solidare, care asigura încasarea constantă a dărilor cuvenite statului. Locuitorii din satele de origine ale fugarilor erau siliți să plătească, în continuare, birul acestora. Deoarece cererile lor de scădere rareori erau luate în seamă [4], trebuiau, prin forțele lor proprii, să descopere pe fugari și să-i silească să-și plătească dările. Se pare că una din atribuțiile principale ale vornicilor sătești era aceea de a căuta pe fugari și de a percepe de la dînșii dările cuvenite fiscului [5].

Locuitorii fugiți erau găsiți uneori abia după trecere de cîțiva ani. În asemenea condiții, se înțelege de la sine, că o întoarcere înapoi nu mai

---

[1] De altfel, în articolul 21 al așezămîntului din 1851 se stipula precis că, în cazul în care locuitorii strămutați sînt stabiliți de un an și și-au achitat toate datoriile, nu vor mai putea fi siliți să se întoarcă. Sturdza-Scheeanu, *op. cit.*, vol. I, p. 541—542.

[2] Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 41 088, f. 5, 27, 65, 89, etc., dosar nr. 39 521, f. 998, etc. etc.

[3] Ibidem, dosar nr. 41 088, f. 61, dosar nr. 39 521, f. 122, 204, 251 etc.

[4] În multe din asemenea cazuri, ministerul recomanda : „... să se îndatorească pe comunitatea satului de a-i urmări pe fugari fără de care lămurire nu să pot scade de birul lor...". Ibidem, dosar nr. 43 345, f. 482—489. Vezi și doarele nr. 39 521, f. 274, și nr. 36 705 etc. etc.

[5] Ibidem, dosar nr. 39 521, f. 68—69, dosar nr. 41 088, f. 720 (într-o jalbă către Departamentul din lăuntru, din 3 septembrie 1858, vornicul satului Negoești, din ținutul Neamțului, menționează că în conformitate cu poruncile Administrației, de a merge „în tot Prințipatul" pentru a afla un număr de patru locuitori fugiți din sat de mai multă vreme, după multe căutări, pe doi dintre dînșii i-a aflat stabiliți la Iași. Cere ca locuitorii să fie constrînși să-i plătească dările cuvenite fiscului, pe anii de cînd sînt fugiți (unul pe 8 sferturi iar celălalt pe 19"). Cere a li se muta, în același timp, și birul pentru a fi „... scutit de atîta osteneală ce le tot facu...").

www.dacoromanica.ro

era cu putință, deoarece locuitorii se stabileseră definitiv [1]. În cazuri de acestea, cei aflați erau obligați să-și plătească birul pe întreaga perioadă în care lipsiseră [2], și, după ce se ofereau garanțiile necesare către fisc, pentru plata regulată a dărilor și pentru statornicirea pe viitor, se efectuau operațiile de mutare a birului [3]. În majoritatea cazurilor, această operație se făcea după ce locuitorii fugiți erau descoperiți sau după ce aceștia, în urma strămutării, cereau singuri să se facă mutarea în scripte.

Cazurile în care locuitorii se strămutau, prin observarea tuturor formalităților prevăzute de așezămînt, deci îndeplinind prescripțiunile legale, sînt mai rare. Din analiza acestor cazuri, se desprinde totuși faptul că, strămutarea se obținea, după ce se lichidaseră toate datoriile față de proprietate, cu o ușurință care este simptomatică pentru perioada care formează obiectul atenției noastre [4]. Faptul cel mai semnificativ însă este că în pratica strămutării locuitorilor singurul impediment, de care se mai ținea seama, era doar proprietatea. Lichidîndu-și obligațiile pendinte de aceasta, țăranii nu se mai simțeau datori să ceară aprobarea strămutării, autorităților competente, care-și limitau doar activitatea, așa cum am arătat, la înregistrarea cazurilor atunci cînd acestea erau descoperite și la efectuarea operației de mutare a birului, fără a mai ridica obiecții în legătură cu nesocotirea dispozițiilor legale [5].

Astfel, într-o adresă din 20 septembrie 1857, în care Secretariatul de Stat al Modovei fixează competența în materie de strămutare, ce revenea Departamentului din lăuntru, se menționează textual că acesta, „este dator a încunoștiința *numai*, pe Vistierie, despre orice strămutare de locuitori de la un loc la altul" [6].

În această epocă, strămutarea este regula generală. Întoarcerea la urmă constituia o excepție de care se făcea uz în cazuri cu totul deosebite. În general, proprietarii cereau întoarcerea acelora dintre fugari, care nu-și plătiseră datoriile. Dacă locuitorii în cauză sau proprietarii, pe moșiile cărora se așezau, se obligau să le plătească, de obicei nu se mai dădea curs reclamațiilor [7].

---

[1] Formulele întrebuințate în rapoartele administrațiilor, referitoare la această problemă, sînt: „s-au mutat cu statornică locuință", „s-au așezat cu gospodăria", sînt „statorniciți cu gospodărești așezări", „se află statorniciți cu locuința" etc. etc. Ibidem, dosar nr. 43 616, f. 24, 170, dosar nr. 43 345, f. 136, 460, dosar nr. 43 718, f. 114, 118, 634, 699, 816, dosar nr. 43 472, f. 175 etc. etc.

[2] Ibidem, dosar nr. 43 345, f. 745, dosar nr. 43 616, f. 510—511, dosar nr. 43 718, f. 365 etc. etc.

[3] Ibidem, dosar nr. 43 845, f. 484, dosar nr. 43 718, f. 92, 94, 144, 294, 415 etc. Deseori locuitorii erau dați pe chezășia satelor în care se statorniceră.

[4] Ibidem, dosar nr. 43 718, f. 681—682, f. 1116—1117, dosar nr. 43 616, f. 492 493, dosar nr. 43 345, f. 584—586. Administrațiile ținutale încuviințau, în asemenea cazurl, strămutarea fără a mai cere avizul Departamentului din lăuntru. Ibidem, dosar nr. 43 472, f. 116, dosar nr. 39 521, f. 10—12, 13—17, 26, 60 etc. etc.

[5] Vezi, în această privință, Ibidem, dosar nr. 43 616, f. 135, 344, 547, 717, 746, dosar nr. 43 345, f. 248, 251, 253, 266, dosar nr. 43 718, f. 389, 393, 715, 966 etc. etc.

[6] Ibidem, dosar nr. 39 521, f. 396. Sublinierea ne aparține.

[7] Ibidem, dosar nr. 43 718, f. 1194, dosar nr. 43 345, f. 15—16, 198, 297—299, dosar nr. 43 718, f. 178—179, dosar nr. 39 521, f. 415, dosar nr. 41 088, f. 80 83. De multe ori, în privința întoarcerii la urmă, în rapoartele administrațiilor sau în dispozițiile Departamentului, întîlnim mențiuni ca acestea: „sau să răspundă banii ce datorește pentru sat și

www.dacoromanica.ro

Înapoierea fugarilor se mai făcea şi în cazul în care locuitorii satului în care aceştia se statorniceau, refuzau să ofere garanţiile cerute [1].

Nu am găsit decît puţine cazuri din care să se constate că unii dintre locuitori au fost siliţi, cu adevărat, să se întoarcă la locul vechi de aşezare [2]. De multe ori, surveneau înţelegeri, cu privire la statornicirea fugarilor, între proprietarii moşiilor [3].

Sînt şi cazuri însă cînd, cu toate că rămîu datori şi nu-şi iau nici angajamente de a se achita de datorii, locuitorii nu pot fi aduşi înapoi fie pentru motivul că sînt fugiţi de multă vreme, fie mai ales pentru faptul că sînt înscrişi la bir şi la locul în care s-au statornicit [4].

Frecvenţa strămutării de la un loc la altul este dovedită, printre altele, şi de numeroasele cereri prin care locuitorii se plîng că sînt încărcaţi cu birul în două locuri. În acelaşi sens, pot fi menţionate şi numeroase rapoarte ale administraţiilor ţinutale. Ilustrînd această stare de lucruri, adresa Ministerului de Finanţe către cel din lăuntru, din 12 mai 1859 scoate în evidenţă lipsa de grijă a organelor administrative care nu înştiinţează la timp despre strămutările efectuate. Se cere Ministerului din lăuntru să impună organelor în subordine a păzi cu strictеţe normele stabilite „de a-i raporta pentru fiecare strămutare spre a împărtăşi ministerului acestui, ca să reguleze mutarea şi a dărei unui asăminea, la locul unde s-ar statornici" [5].

Menţiunea arată — şi comentariile nu mai sînt necesare — rolul minor ce-i revenea Ministerului din lăuntru în cazul strămutării locuitorilor.

Unul din factorii care au accelerat desfăşurarea procesului de strămutare a fost, printre altele, şi apropierea recensămîntului care a început la 1 august 1859. Locuitorii ştiau, practica veche o dovedise, că, în preajma unor asemenea lucrări, mutarea era mai lesnicioasă, iar riscurile întoarcerii la urmă, cu mult mai reduse, inexistente chiar, în cazurile în care erau înscrişi în satul în care se statorniceau. Pe de altă parte, strămutarea pe scară largă a locuitorilor, aduncînd prejudicii grave fiscului, a determinat luarea unor măsuri, pe scară la fel de largă, care aveau drept scop descoperirea locuitorilor fugari şi asigurarea încasării, de la dînşii, a dărilor cuvenite statului.

Gravitatea situaţiei, provocată de frecvenţa strămutării locuitorilor, este ilustrată clar într-un ordin circular, trimis la 10 iulie 1858, de către

---

posesor sau să se întoarcă la urma lui" sau „dacă nu vor pute fi înapoiaţi, măcar să fie siliţi să-şi plătească birul, iar la toamnă, cînd îşi vor ridica rodurile, să fie aduşi înapoi spre a se cvitui cu posesorul "cu rezerva—adaogă Ministerul de Finanţe" dacă nu va fi vreun caz împiedecătoriu". Arh. Stat. Iaşi, dosar nr. 41 088, f. 201—202.

[1] Ibidem, dosar nr. 43 472, f. 123.

[2] Ibidem, dosar nr. 41 088, f. 860.

[3] Ibidem, dosar nr. 39 521, f. 138, 232, 485.

[4] Ibidem, f. 285. (Administraţia de Tecuci, cere Departamentului din lăuntru, la 24 ianuarie 1858, ca cei trei dezrobiţi fugiţi de la Torceşti, la Talpăi în ţinutul Covurluiului, care au rămas datori cu birul pe trei ani şi au şi datorii către proprietate, să fie aduşi la urmă. Departamentul răspunde că „de vreme ce locuitorii sînt de îndelungat timp în ţinutul Covurlui şi înscrişi şi acolo la bir, apoi nici că să poate înapoi la urma lor" etc.

[5] Ibidem, dosar nr. 43 472, f. 126—128.

www.dacoromanica.ro

Departamentul din lăuntru tuturor administrațiilor ținutale, cu privire la măsurile ce trebuie luate pentru stăvilirea strămutărilor [1].

Consecințe la fel de dăunătoare pentru fisc prezintă și „pribegirea" continuă a țiganilor eliberați. Se iau măsuri severe pentru ca aceștia să rămînă statorniciți pe moșiile la care au fost înscriși de comisiile care au alcătuit catagrafiile [2].

Este cert că nu toți fugarii puteau fi găsiți. În afară de faptul că locuitorii, și uneori proprietarii satelor, în care aceștia se așezaseră, le ascundeau proveniența față de reprezentanții autorității de stat, din motive ușor de justificat, fugarii înșiși își schimbau identitatea, pentru a face mai dificilă găsirea și întoarcerea la urmă [3].

Se mai desprinde un fapt important. Cîteva sute din numărul total al locuitorilor strămutați sînt indicați a fi statorniciți în diferite tîrguri ale Moldovei. Din nefericire, indicațiile cu privire la ocupația adoptată de fugari în noua așezare sînt sărace. Din aceste indicații, se pot trage totuși unele concluzii, nu lipsite de interes.

În primul rînd, nu poate fi vorba de o participare activă a țăranilor la popularea și dezvoltarea tîrgurilor. O industrie care să absoarbă brațele de muncă încă nu exista. Apoi, lipsa mijloacelor și mai ales a capitalului, nu putea permite, celor mai mulți dintre țărani, să-și creeze în tîrguri o situație independentă. Toate aceste fapte nu au permis încă țăranilor să joace un rol activ, prin îngroșarea rîndurilor populației orășenești și prin adoptarea acelor profesiuni, capabile să grăbească procesul de dezvoltare capitalistă.

Documentele îi semnalează ca ocupîndu-se în tîrguri, în continuare, tot cu agricultura. Este vorba mai ales de acei care posedau vite de muncă și suficiente mijloace pentru a-și cumpăra sau face locuință [4]. Unii lucrează ca argați la vii [5] sau la curțile diferiților boieri, uneori în calitate de chelari sau vatavi [6], iar alții se angajează slujitori la diferite

[1] Iată ce se spune în text: „Departamentul finanțelor, prin adresa nr. 5961, arătînd acestuia greutățile ce se întîmpină în stringerea dărilor haznelii, din cauza *necontenitelor* pribegiri a locuitorilor de la un loc la altul, se scrie admin. ca nici de cum să îngădue asemenea vagabondajuri și pe oploșitori sau locuitori, să se supuie, fără osebire, pilduirii hotărîte de paragrafele 21 și 22 din așezămînt, căci la neurmare însuși ca va fi răspunzătoare tuturor consecințelor vagabondajului". Arh. Stat Iași, dosar nr. 41 088, f. 537 (sublinierea ne aparține).

[2] În referatul ministerului, din 1 februarie 1857, analizîndu-se situația țiganilor lăeși, se indică următoarea procedură: „să fie îndemnați, prin stăruitoare măsuri, a-și face gospodărești așezări, de a să îndeletnici cu agricultura. fiindcă cel întîi pas spre civilizația acestor oameni nu să poate socoti a să face mai nimerit decît prin înălțarea de locuinți statornice și punerea în relație cu ceilalți locuitori lucrători de pămînt. Această operație, fiind de o mare însemnătate, să se puie înaintea Dlor dregătorilor a să apuca de dînsa cu toată seriozitatea spre a nu să mai întîmpla cazurile urmate în vara trecută, din partea dezrobiților, ce au pricinuit nu puțină supărare în societate", Ibidem, dosar nr. 40 195.

[3] Ibidem, dosar nr. 43 345, f. 173 și 180, 865, dosar nr. 43 616, f. 441, 443 și dosar nr. 43 718, f. 855, 1075 etc.

[4] Un locuitor strămutat la Galați este „lucrător de pămînt ș-au înființat casă pentru șidere ĭ alte heiuri împrejuru, cu grele cheltuieli". Ibidem, dosar nr. 41 088, f. 197—198 (raportul Pîrcălăbiei de Galați către Dep. din lăuntru, din 13 martie 1858). La fel 3 locuitori strămutați la Iași și-au cumpărat casă „și uneltesc grădinăria în mahalaoa Tătărași" Ibidem, dosar nr. 39 521, f. 178, 200 și 458 (mai-decembrie 1857).

[5] Ibidem. dosar nr. 39 521, f. 940 etc.

[6] Ibidem, dosar nr. 43 616, f.510, dosar 43 345, f.173, dosar nr. 39 521 f. 992, 972, dosar nr. 43 472, f. 20 etc.

www.dacoromanica.ro

autorități sau instituții [1]. Cei care cunoșteau diverse meserii, fie că cereau, atunci cînd se puteau descurca singuri, să li se dea patentele respective, fie că intrau în calitate de calfe sau ucenici la diferiți patroni, meseriași sau negustori [2]. Cei mai întreprinzători și care posedau și capital suficient se ocupau cu diverse negustorii pentru care își scoteau patente [3].

Printre cei strămutați la tîrguri un loc important îl ocupă țiganii dezrobiți. Aceștia, mai ales cei care erau meseriași, cer învoirea de a se stabili aici. Cererile de acest gen sînt destul de numeroase și în general sînt încuviințate [4]. Tendința, în special a meșteșugarilor, de a se stabili la tîrguri era atît de evidentă, încît stîrnește îngrijorarea unora dintre proprietari. Astfel, la 26 aprilie 1856, epitropia casei sf. Spiridon se plînge că țiganii de pe moșia Chițcani, din ținutul Tutova, nu respectă contractul ce-l au și, mai mult decît atît, „unii, fiind cu meșteșug, desfăcîndu-să de vitele lor, ar căuta a să așăza pe la tîrguri", ivindu-se, din cauza aceasta, riscul ca moșia să rămînă fără locuitori. Unii dintre țigani apucaseră chiar a se strămuta în tîrguri cu toate dispozițiile prohibitive, în acest sens, ale Departamentului din lăuntru [5].

În afară de faptul că aprobarea de stabilire în tîrguri — e vorba mai ales de acei care se strămutau pe cale legală — se dădea greu și condiționat, mai ales, pentru practicarea prealabilă a unei meserii sau încadrarea deja — e vorba de cei găsiți, în urma strămutării —, stabiliți în tîrguri — într-o slujbă oarecare; tîrgurile, ele însile, nu ofereau suficiente posibilități și siguranță, care ar fi putut permite unui mare număr de țărani să-și părăsească ocupațiile legate de agricultură care, deși presupunea o exploatare mult mai accentuată, asigura totuși cele necesare traiului.

Este locul să menționăm aici că populația din tîrguri, birnici, negustori sau meseriași, era supusă, în egală măsură, vexațiunilor exercitate de proprietarii acestora.

Locuitorilor birnici, care se ocupau cu agricultura, li se aplica același regim ca și țăranilor în general. Situația acestei categorii era, cu atît mai grea, cu cît locuitorii aveau de făcut față și unor obligații speciale, implicate de calitatea de tîrgoveți. În aceste condiții, este și firesc să asistăm la mișcări ale populației orășenești, care au aceeași esență cu cele ale țăranilor clăcași.

Una din cele mai importante mișcări ale acestei categorii de locuitori ai tîrgurilor este cea din Vaslui. Începută în primele luni ale anului 1858, mișcarea continuă și în cursul anului 1859.

---

[1] Arh. Stat Iași dosar nr. 41 088, f. 391 (un birnic este slujitor la Divanul Domnesc), dosar nr. 39 521, f. 1326 (un birnic, strămutat la Bîrlad, este „în cumpania de jandarmi"), dosar nr. 43 718 („în serviciul pompierilor"), dosar nr. 43 616 (era „la spitalul sf. Spiridon") etc.

[2] În primul caz, Ibidem dosar nr. 39 521, f. 471, 382, 1066, al doilea caz, dosar nr. 43 616, f. 112, dosar nr. 43 345, f. 173 etc.

[3] Ibidem, dosar nr. 43 345, f. 334, 701 (Un căpătăier, mutat la tg. Puicști-Tutova, își „arc deschisă dugheană de speculă", iar un birnic, strămutat la tg. Tibana-Iași, „și-a făcut dugheană" fiind negustor starea a III-a, dosar nr. 43 616, f. 412 (2 birnici strămutați în tg. Plopana „șa-u facut acolo gospodărești locuințe unde întreprind și oareșcare spiculă").

[4] Ibidem, dosar nr. 36 050 și dosar nr. 41 088, f. 760 etc.

[5] Ibidem, dosar nr. 35 901.

www.dacoromanica.ro

La refuzul locuitorilor de a presta boieresc, cu toată strădania depusă de administratorul ținutului și de revizorul Departamentului din lăuntru, ocîrmuirea dispune a fi trimis în tîrg comandantul regimentului de jandarmi din Iași, colonelul Fote, însoțit de un număr de 150 jandarmi, care urmau să fie cantonați în tîrg și întreținuți pe socoteala locuitorilor [1].

Deși locuitorii, pentru moment, nu au cedat nici acestei puternice presiuni, la 12 aprilie 1858, colonelul, împreună cu cei doi boieri anchetatori, puteau să raporteze Departamentului din lăuntru că „liniște și buna orînduială domnează în totul" [2].

Conflictul continuă în tot cursul anului 1858 și la începutul anului imediat următor, cînd, la 28 februarie (1859), cazul este luat în discuție de către Consiliul de Miniștri, care dispune aplicarea măsurilor cuprinse în hrisovul cel vechi din 1820, cu condiția ca locuitorii în cauză să nu mai fie impuși la darea tîrgului [3].

Represiunea proprietarilor tîrgurilor se exercită în aceeași măsură și asupra celorlalte categorii de locuitori în cazul în care erau încălcate drepturile proprietății. În acest sens, contractele încheiate de către proprietari cu locuitorii tîrgoveți conțineau clauze punitive.

De o asemenea clauză uzează vechilul moșiei Darabani, din ținutul Dorohoi, proprietate a logofătului Lupu Balș, cînd, în februarie 1858, în numele acestuia, cere îndepărtarea unui număr de 9 locuitori, dintre care o parte sînt așezați în tîrgul cu același nume [4].

Am amintit aceste lucruri pentru a atrage atenția asupra faptului pe care l-am menționat și mai sus că, în calea dezvoltării tîrgurilor, a ce lora care erau proprietate a boierilor, stătea existența în continuare a drepturilor feudale conferite de proprietatea asupra pămîntului. Acest fapt, alături de celelalte pe care le-am arătat, explică de ce nu asistăm la exodul masiv spre tîrguri și orașe a țăranilor fugari.

---

[1] Arh. St.București, Ministerul de Interne, Moldova, dosar nr. 66, f. 10. Proprietara tîrgului, E. Ghica, menționînd că unii dintre locuitori au fost „înfrînați" de administrația ținutului, subliniază într-o cerere a sa că unul dintre locuitori, care a și fost arestat, striga „că va face moarte de om dacă vor fi mai mult siliți la îndatorirea lucrului boerescului". Locuitorii, menționează în continuare proprietara, pentru a justifica necesitatea luării unor măsuri drastice au ajuns „în un grad de sumeție și de răscoală ce poate ave de rezultat lățire unui rău care aduce în urmă mai serioasă complicație". Ibidem, f. 30 și 10.

[2] Măsurile luate de colonel și care s-au aplicat „în bună rînduială, sînt următoarele:
a 10 fruntași ai răzvrătirii au fost trimiși, cu convoi de 5 căruțe, la Iași.
b Fiecărui jandarm i s-a poruncit să-și scoată la arat gazda la care este cvartiruit.
c Arendașul a fost îndatorit să dea jandarmilor, în „socoteala" locuitorilor, fînul și popu șoiul necesar.
d S-au dat dispoziții pentru măsurarea din nou a lucrurilor de hrană, fînaț și imaș". Ibidem, f. 31.

[3] Cercetarea întreprinsă a dovedit că prin execuții ilegale, colonelii Fote și Ranetti păgubiseră pe locuitori de apreciabila sumă de 7 000 lei. Ibidem, f. 201 și 289.

[4] Pentru a-și motiva cererea, vechilul prezintă comisiei de cercetare învoiala încheiata de proprietar cu tîrgoveții, în care, la punctul 14, se menționează textual: „Ori care tîrgoveț care ar aduce cît de mică neliniște atît proprietății cît și obștii, prin batiri, potlogării și alte fapte rău, unul ca acela îndată să fie îndepărtat de pe moșie și benalile, marfa ce ar ave va rămîne în folosul propietății fără a să pute apăra cu vreo protecție străină sau a pretenda vreo despă gubire". Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 42 791, f. 12 și urm.

www.dacoromanica.ro

Referindu-ne la țăranii stabiliți în tîrguri, trebuie totuși să observăm gradul de răspîndire a muncii salariate. Lucrul acesta se desprinde clar din analiza tuturor cazurilor izolate de strămutare în tîrguri.

Raporturi salariate se stabilesc de asemenea și în multe din cazurile în care strămutările se efectuau tot în cuprinsul așezărilor rurale [1].

Extinderea muncii salariate dovedește, alături de alte probe, în ce măsură, cu toată persistența în continuare a relațiilor feudale, se dezvoltaseră formele proprii capitalismului.

Strămutarea locuitorilor, prin proporțiile sale, a constituit o însemnată formă de luptă a țărănimii împotriva exploatării și a creat, în același timp, și unele din premisele necesare capitalismului, mai ales prin faptul că a permis extinderea muncii salariate în diversele domenii de activitate economică.

III *Pribegirea peste granită.* Deși nu s-a transformat într-o mișcare de masă, așa cum s-a întîmplat în anumite etape ale perioadei Regulamentului Organic, pribegirea peste hotar ocupă un loc important în cadrul frămîntărilor țărănești din perioada anterioară Unirii. Tendința de strămutare peste graniță se constată și acum, mai ales la satele situate pe marginea Prutului, la granița Rusiei.

Rapoartele reprezentanților autorităților din ținutul Dorohoi, din primele luni ale anului 1856, menționează starea de neliniște a locuitorilor satelor de pe marginea Prutului care au început să treacă în Basarabia. Sînt menționate ca fiind în stare de răzvrătire satele Livenii Mitropoliei, Sărpinița, Volovățul și Domoșanii Manolesei. Situația cea mai încordată este în primul din satele menționate. Locuitorii acestui sat, se arată în raportul privighetorului ocolului Bașău, „umblă grămadă cu scopuri de răzvrătire și pribegire". Cauzele provin, conform relatărilor comandantului punctului de graniță Rădăuți, din asupririle pe care arendașul le face locuitorilor [2].

Cu toate măsurile de întărire a pazei granitei și de cantonare în satele răzvrătite a unui număr de jandarmi înarmați, locuitorii continuă să treacă peste Prut [3].

În raportul său din 20 martie 1856, administratorul ținutului Dorohoi menționează drept cauză principală a pribegirii locuitorilor „smomirea" exercitată de către unii din proprietarii din Basarabia, care-i atrag pe locuitori promițîndu-le că nu vor face boieresc și nici nu vor fi

---

[1] Doi locuitori fugiți în satul Avrămeni, din ținutul Dorohoi, sînt „alcătuiți cu leafă la proprietarul moșiei". Arh. Stat. Iași, dosar nr. 39 521, f. 120. Șase birnici fugiți la Bazga-Fălciu „ s-au oploșit sub proteguirea unui bacal ce ține o pădure pe numita moșie...". Ibidem, dosar nr. 43 718, f. 154—155. Găsim apoi foarte multe indicații de genul acestora: „grădinar" la posesorul moșiei—dosar nr. 43 616, f. 364; „jitar la o dumbravă", la „chetrăria " Bîrnova — dosar nr. 43 718, f. 173 și 180. Mulți sînt arătați ca a fi slugi, vieri, pădurari — dosar nr. 43 345, f. 1078, dosar nr. 43 718, f. 966, 968, 978 etc.; vizitii, păzitori ai granitei sau slujitori la subprefecți — dosar nr. 43 718, f. 701, 709, 1098 etc.

[2] Ibidem, dosar nr. 63/101, f. 1—2.

[3] Ibidem (Adresa Departamentului ostășesc către Departamentul din lăuntru, din 22 martie 1856).

www.dacoromanica.ro

impuși la plata birului. Necontînd pe asigurările de supunere ale locuitorilor din Liveni, dregătorul arată că a mai dispus trimiterea încă a unui număr de patru carabinieri [1].

În cursul verii anului 1856, situația este calmă. Unii dintre locuitorii fugari se înapoiază chiar la casele lor [2]. La începutul anului următor însă, atmosfera devine iarăși încordată. Un număr de 30 de locuitori, împreună cu familiile lor, din satul Liveni, pribegesc peste granița [3]. Se iau măsuri severe de pază, utilizîndu-se, în acest scop, locuitorii satelor mărginașe.

Din relatările comandantului trecătoarei Rădăuți, din 16 februarie 1857, rezultă că slujitorii de la graniță, care au încercat să oprească pe fugari, au fost bătuți crunt și abia au scăpat cu viața, iar vechilul moșiei „de abie au scăpat din mîna lăcuitorilor supt o ploaie de umblăcie". Locuitorii erau înarmați cu sape, umblăcii, iar cîțiva dintre dînșii aveau chiar pistoale și puști [4]. Fiind în legătură cu locuitorii din stînga Prutului, țăranii fugari s-au lăsat convinși de promisiunea conform căreia urmează, în noile așezări, să fie scutiți de ori ce fel de dări pe termen de trei ani. Din declarația unora dintre fugari, rezultă că actul lor a fost provocat de asupririle la care sînt supuși de către arendaș [5]. Comandantul, indicînd măsurile ce le-a luat pentru paza graniței, arată că există indicii că sînt pe punctul de a pribegi și locuitorii din satele Sărpinița, Manoleasa și Morile lui Lupașcu, învecinate cu Livenii [6].

Gravitatea împrejurărilor determină intervenția Secretariatului de Stat, care dispune a se lua următoarele măsuri:

1) Instituirea unei comisii de anchetă.

2) Departamentul ostășesc împreună cu Departamentul din lăuntru vor lua măsuri pentru paza graniței, spre a opri extinderea procesului de pribegire.

3) Se va interveni pe lîngă consulatul rus pentru a se obține extrădarea fugarilor și pedepsirea funcționarilor de la granița rusă care au ușurat fuga locuitorilor [7].

Deoarece raportul comisiei de anchetă era favorabil arendașului și puțin concludent în privința cauzelor care au provocat pribegirea, Departa-

---

[1] Ibidem, f. 9 și 21.

[2] Ibidem, f. 43—45.

[3] Ibidem, f. 68 (Raportul administrației de Dorohoi, din 11 februarie 1857).

[4] Ibidem, f. 178—179.

[5] Locuitorii au declarat că „n-au mai cunoscut adevăratul pont în lucrarea pămîntului și a altor havalele... ci au lucrat fără măsură pînă ce au isprăvit tot lucrul cîmpului în partea boerescurilor, încît strînsurile lor rămîn a se aduna în lunile de iarnă, pre cum spun că popușoii lor i-au desfăcut și pînă în postul crăciunului". Pălmașii au făcut toată iarna stînjeni de lemne în pădure, iar acei cu boi i-au cărat pe la vărării și prin tîrguri unde au fost vîndute. Fiind întrebați de ce n-au reclamat privighetorului, locuitorii au răspuns că pe acesta nu-l văd decît atunci cînd arendașul îl trimite să-i ducă. „proviant": lemne, făină de grîu sau popușoi, orz și altele. Ibidem, f. 72 și 83.

[6] Ibidem.

[7] Ibidem, f. 73.

www.dacoromanica.ro

mentul din lăuntru cere caimacamului instituirea unei noi comisii [1]. Nici constatările acesteia nu se dovedesc a fi mai realiste [2]. Interes prezintă doar un amplu raport explicatoriu al privighetorului ocolului Bașău, din care se desprinde că pribegirea peste graniță constituie o reacție spontană, în împrejurări determinate, a locuitorilor din satele de pe marginea Prutului [3].

Ambele comisii îl scoseseră din cauză pe arendaș, considerînd că fuga locuitorilor se datorește numai „ademenirilor" exercitate de unii dintre dînșii [4]. Mărturie în favoarea arendașului dăduseră, bineînțeles fiind constrînși, și locuitorii rămași.

Miopia, sau mai bine zis neînțelegerea voită a adevăratelor cauze ale frămîntărilor țărănești, pe care boierii anchetatori o manifestaseră, este dovedită de o cerere ulterioară a arendașului. Cuprins de panică, acesta, la 15 august 1857, cere Departamentului din lăuntru — împărtășindu-i temerea că locuitorii rămași îi vor da foc ariei — să-i strămute pe aceștia în interiorul țării și să se ia măsuri pentru asigurarea averii sale „și țăranii să nu-și poată a îndeplini scopurile lor acele urzite mai de mult" [5].

Starea de încordare în satele menționate continuă în tot cursul anului. Pentru a liniști pe locuitori, Departamentul din lăuntru dă dispoziții administrației ținutului Dorohoi să aibă mereu în vedere felul cum se comportă, mai ales arendașul și vechilul moșiei Liveni și „prin măsuri polițienești să-l stăvilești de la orice urmare asupritoare locuitorilor" [6].

În rîndul locuitorilor, în special al acelora din ținutul Fălciu, în cursul anului 1858, se constată tendința de a trece peste Prut. Satele, mai ales cele din ocolul Mijloc, fac cereri pentru a li se aproba strămutarea în conformitate cu prevederile articolului 19 din așezămînt.

Din raportul privighetorului ocolului, din 18 noiembrie 1858, rezultă că cereri în acest sens au dat „un număr însămnat de locuitori din satele

---

[1] Arh. Stat. Iași, f. 101 și 106 (raportul primei comisii din 2 aprilie 1857), f. 103 și 111. Motivarea cererii, Departamentul o face prin aceea că „pribegirea peste hotar a unui întreg sat este un caz extraordinar și de o pildă și altor sate de pe graniță", și mai ales că „nu este de crezut că fără pricini de asuprire să-și lasă lăcuitorii a lor casă în patria lor și rară să pribegească în glotă".

[2] Ibidem, f. 121 și urm.

[3] Privighetorul menționează că „obiceiul satelor de pe Prut totdeauna au fost unite deosebitelor întălesuri ce au în tot timpul cu cei de dincolo. Este dovadă mai ales cazurile de pribegire a locuitorilor de prin satele de pe granița Prutului, urmată din vreme în vreme și anume precum din satele Isnovățul, Radiul, Horodiște, Rădăuți, Ghireni, Domușcanii de Sus, Hrițcanii, Volovățul și Movila Ruptă, satul întreg Cuzlăul, acestea precum subsemnatul le cunoaște și-și aduce aminte de cînd sărvește guvernului...". Ibidem, f. 157.

[4] Ibidem, f. 197—201.

[5] Ibidem, f. 201 verso. Din nota consulatului rus, din 29 aprilie 1858, înaintată Departamentului din lăuntru, rezultă că au trecut Prutul 30 bărbați, 31 femei și 75 copii. La cercetarea ce li s-a făcut, s-a constatat că motivul pribegirii a fost dorința exclusivă de a scăpa de asupririle arendașului. Ibidem, f. 232.

[6] Ibidem, f. 212—213.

www.dacoromanica.ro

Peicani, Băsăşti şi altele". Funcţionarul atrage atenţia dregătorului că, cu prilejul controlului efectuat în cuprinsul ocolului, a constatat că „mai mulţi din locuitori vroesc a se strămuta în Besarabia şi cu această urmare pot a să părădui multe sate". Privighetorul socoate că adevărata cauză a acestei tendinţe o constituie „smomirile" unor vătavi ai moşiilor de peste Prut [1].

Departamentul, prin dispoziţia sa din 26 noiembrie 1858, interzice cu desăvîrşire a se acorda învoire pentru strămutarea în Basarabia [2].

Regimul din teritoriile din sudul Basarabiei, anexate Moldovei după tratatul de la Paris, era mai puţin apăsător decît cel din Principat. În general, aici se păstrau vechile forme de organizare. Alături de coloniile bulgăreşti, coexistau domeniile statului, precum şi moşiile particulare pe care relaţiile dintre proprietari şi ţărani se reglementau pe baza unor învoieli speciale. Existenţa regimurilor deosebite, de o parte şi de alta a Prutului, era firesc să provoace frămîntări, mai ales în rîndul ţăranilor din Moldova, pentru care boierescul devenise greu de suportat.

Atît nesupunerea locuitorilor la îndeplinirea îndatoririlor faţă de proprietate, cît şi strămutarea sau pribegirea peste graniţă, fenomene a căror prezenţă am constatat-o din plin în perioada care face obiectul atenţiei noastre, fiind manifestări mai mult pasive ale luptei de clasă, nu pot da naştere, oricare ar fi amploarea cu care ele s-ar manifesta, unei situaţii real revoluţionare. Masele trebuie să-şi dovedească prin acţiuni directe, concrete, voinţa de a schimba starea de lucruri existentă. Asemenea acţiuni de răzvrătire directă abundă în anii 1856—1859. Relatarea lor, întregind tabloul general al luptei ţăranilor, va ilustra în ce măsură situaţia revoluţionară creată în ţară a determinat prefacerile politice şi sociale care au început cu dubla alegere din anul 1859.

IV *Răzvrătiri.* Radu Rosetti are dreptate cînd, vorbind de starea de spirit a ţăranilor în anul 1858, menţionează că aceştia, aşteptîndu-se la o schimbare neîntîrziată a situaţiei lor, deveniseră mai nesupuşi la îndeplinirea îndatoririlor către proprietate. Nici pe departe însă el nu admite că ţăranii s-ar fi dedat la vreo opunere făţişă sau ar fi comis vreun act de violenţă [3]. Aserţiunea aceasta este infirmată vădit de întreg materialul documentar existent.

La creşterea puterii de luptă a ţăranilor a contribuit de sigur şi agitaţia întreţinută de comitetele unioniste, precum şi nemulţumirile provocate de stipulaţiile legii electorale, creaţie a convenţiei de la Paris [4]. Va fi contribuit de asemenea influenţa şi propaganda interesată efectuată, în rîndul ţăranilor, de către agenţii Austriei [5].

[1] Arh. Stat. Iaşi dosar nr. 41 088, f. 1126—1127.

[2] Ibidem, f. 1128.

[3] R. Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat ţăranii*, Buc. 1907, p. 327—328.

[4] *Ibidem.* Vezi şi M. Emerit, *Les paysans roumains depuis le traité D'Andrianople jusqu'à la libération des terres (1829—1874)*. Paris. 1937, p. 107.

[5] V. Boerescu subliniază, că inginerii austrieci, însărcinaţi cu ridicarea planurilor topografice ale ţării, răspîndeau zvonul că Austria va împărţi moşiile între ţăranii clăcaşi; în *Acte şi documente relative la istoria renaşcerii Romîniei*, vol. III, Buc. 1889, p. 80, nota nr. 1. De asemenea V. Place , în raportul său către Walewski, din 12 martie 1857, semnala că indivizi în uniformă austriacă promit ţăranilor din ţinutul Bacău că li se vor

www.dacoromanica.ro

Frămîntările țărănești aveau ca bază obiectivă, în ultimă instanță, persistența raporturilor de producție feudale în agricultură, devenite anacronice, atît prin existența boierescului în sistemul de reglementare a relațiilor dintre proprietari și țărani, cît și prin repartiția proprietății pămîntului.

Desființarea boierescului și împroprietărirea constituiau obiectivele pentru care țăranii luptau. Conținutul articolului 46 din Convenția de la Paris, care prevedea desființarea privilegiilor, egalitatea în fața legii, precum și o reglementare nouă a raporturilor dintre țărani și proprietari, conținut pe care țăranii îl cunoșteau, a contribuit, pe lîngă altele, la creșterea combativității maselor țărănești. Compromisurile în rezolvarea problemei agrare nu mai erau cu putință. Demagogica acțiune întreprinsă de postelnicul N. Istrate, notoriu antiunionist, în special pe moșia Rotopănești și cătunul Mileștii din ținutul Suceava, cu toată zarva pe care autoritățile ținutale au făcut-o în jurul cazului, nu a avut nici un ecou în mase. N. Istrate, a declarat desființat boierescul pe moșia amintită, mărginind pe locuitori a fi proprietari doar pe zece prăjini în jurul caselor. Pămîntul necesar pentru hrană, aceștia urmau să-l capete prin învoieli cu proprietarul. Această reglementare trebuia, după declarația postelnicului, să intre în vigoare la 1 aprilie 1858.

Este interesant faptul că, chiar Departamentul din lăuntru temperează zelul administratorului ținutului Suceava, care încercase să atribuie cazului o importanță cu mult mai mare decît acesta o avea în realitate, considerînd revoluționară demagogica măsură a postelnicului Istrate [1].

Desființarea boierescului și împroprietărirea constituiau probleme centrale, discutate atît de țărani, cît și de proprietari. Faptul că o asemenea posibilitate părea iminentă și celora din urmă se reflectă cît se poate de clar în anumite stipulații ce intervin, în această perioadă, în contractele de arendare a moșiilor. Cercetarea multora dintre ele dovedește că fiecare

---

împărți pămînturile ca în Galiția în eventualitatea că se vor pronunța împotriva unirii. Faptul acesta este confirmat de caimacam însuși. *Ibidem*, p. 1170. Într-un alt raport, din 18 iulie 1857, scoțînd în evidență situația încordată din Moldova, provocată de falsificarea listelor electorale, Place sublinia tendința vizibilă a Austriei de a provoca tulburări țărănești. Indivizi aflați în solda acesteia trec din Bucovina în Moldova spunînd țăranilor din ținuturile de graniță că a venit timpul să ia în stăpînire pămîntul pe care-l lucrează și plinea pe care o produc. *Ibidem*, vol. V, p. 153—157.

[1] Rezoluția pusă pe raportul administratorului, din 23 septembrie 1857, este redactată în termenii următori: „Să se răspundă isprăv. că D. postelnic N. Istrate, fiind un boier însemnat și cu reputație în țară, nu este de crezut că ar unelti urmări neconsecvente, precum se vede că isprav. ar ave credire a le descrie. D. Istrate fiind însuș și cel întîi proprietar este competent a face orice aranjament cu locuitorii săi, cînd aceștia de pe urmă s-ar arăta mulțămiți. Dar isprav. trebue a ave priveghere numai de a nu se răspîndi vorbe ademenitoare printre locuitori care știu că *au ales deputatii lor la Divanul ad-hoc, de la care Divan atîrnă disăvîrșita regulare a tuturor cvestiilor*". (s.n. — *Gh. P.*). *Ibidem*, dosar nr. 39 642 f. 1—12.

www.dacoromanica.ro

conținea o clauză, în care se specifica procedura ce trebuia să fie urmată, în cazul în care boierescul ar fi fost desființat, în perioada în care moșia este arendată [1].

Printre locuitori, zvonurile în legătură cu desființarea boierescului și împroprietărirea, întreținеau și alimentau starea de nesupunere.

Astfel, locuitorii de pe moșia Bărăști, din ținutul Suceava, nu se supun a îndeplini îndatoririle către proprietate, deoarece au fost înștiințați, de către doi dintre dînșii, că „ar fi auzit la Eși că au scăpat de lucru boerescu și de dat bir" [2].

Țăranii de pe moșia Vulturești, din ținutul Vaslui, declară arendașului că „de acum înainte nu mai vroesc a face punt, cutezînd încă a insulta și a amenința cu bătae pe vătavul moșiei" [3]. Nesupunerea lor este în strînsă legătură cu activitatea desfășurată în Divanul ad-hoc de către deputații pontași.

Legătura dintre activitatea deputaților țărani și frămîntările din lumea satelor este atestată și de alte documente.

Așa, spre exemplu, dintr-o cerere a postelnicului Petrache Carp, proprietarul moșiei Căminărești din ținutul Iași, din 8 ianuarie 1858, rezultă că un locuitor din satul amintit a fost arestat fiind găsit „propoveduind că acu le-au venit vreme și lor și chiar în satul meu au declarat că va mai fi și el giudecătoriu...". În continuare, boierul menționează că, la locuitorul arestat, s-a găsit un bilet al deputatului țăran din Divanul ad-hoc, din conținutul căruia se desprinde legătura ce exista între aceștia și unii dintre consulii țărilor străine [4].

Amintirile lui R. Rosetti cu privire la măsurile pe care proprietarii le luau pentru a-și asigura viața, în cazul unor eventuale atacuri ale

---

[1] Iată ce prevede punctul 21 din contractul de arendă, încheiat la 30 martie 1857, între vornicul Beldiman și Gavril Butuce, pentru moșia Hoceni din ținutul Fălciu și unele părți din Deleni și Oțeleni: „Orice prifacire s-ar întîmpla în așezămînturile boierescului, în curgerea protecsmiei contractului sau în sporire sau în scădere, pe mine singur mă va privi, afară numai dacă boierescul s-ar desființa cu totul și o asămine nu-mi va fi priincios mie, slobod sînt a mă trage de la îndeplinirea contractului, îndeplinind numai anul în care s-ar face ace legiuire, dînd dsale boierului în scris de tragere me de la posesie, mai înainte cu șese luni. Să înțelege că numai desființarea boierescului în totul privește cuprindere acestui punt, iar modificația numai, dacă s-ar face, aceea rămîne în sarcina me". Arh. Stat. Iași, Divanul de întăriturі, Tr. 1765, op. 2014, nr. 1009, f. 37—40. Importanța acestei probleme mi-a fost sugerată de tov. C. Angelescu de la Institutul de istorie al Filialei din Iași a Academiei R.P.R.

[2] Ibidem. Dep. din lăuntru, dosar nr. 39 469 (Raportul administrației de Suceava, din 15 aprilie 1857). Vezi și dosar nr. 39 512. Realitatea acestor zvonuri ne este confirmată și de desmințirea oficială a Secretariatului de Stat, din 5 ianuarie 1856. Nota este redactată în termenii următori: „De la o vreme încoace să răspîndesc în public vorbe că s-ar pregati desființarea boerescului, a zăcelnicilor și alte absurdități de asemine fel, aceste fiind numai niște iscodiri menite spre a tulbura spiritul public și a provoca neliniștea și îngrijorarea. Guvernul le declară formal de neadevăruri și de răspîndiri numai a unor răi cugetători ce ar ținti a aduce publicul în confuzie și neînțălegere, despre care să face obștește știut". *Buletin foaiea publicațiilor oficiale*, anul XXIV, nr. 2, Iași, 5 ianuarie 1856.

[3] Ibidem, dosar nr. 39 982. (Cererea spătarului A. Lupașcu, din 18 octombrie 1857). Arendașul atrage atenția că dacă nu se vor lua măsuri serioase și grabnice pentru „prevenirea acestui simțitor rău" s-ar putea produce „foarte mari și triste consecvențiі". Cutezătorii care au îndrăznit a „disprețui regulamentul proprietățiі", trebuiesc înfrînați.

[4] Ibidem, dosar nr. 40 988.

www.dacoromanica.ro

țăranilor [1], sînt confirmate și de materialul documentar pe care l-am cercetat. Teama proprietarilor constituia un fapt real și ea se desprinde din numeroasele cereri ale acestora adresate Departamentului din lăuntru [2].

Astfel, spre exemplu, în cererea sa, din 27 ianuarie 1858, comisul C. Grimaldi, arată că la locuitorii moșiei Delești, din ținutul Vaslui, pe care dînsul o ține în arendă, s-a găsit un înscris, semnat de toți, prin care aceștia jură „că vor ține cu cea mai mare scumpătate la unire". Analizînd conținutul legămîntului făcut de țărani, arendașul emite următoarele ipoteze : țăranii au în vedere sau „un vot al lor la unirea Prințipatelor. . ., sau uniți la vreun furtișag sau la răpire vieții mele ".

În cererea sa, care este înaintată Departamentului din lăuntru, arendașul menționează că s-a adresat, la început, administrației ținutului, „rugînd-o să puie la cale, cum legile ar povățui-o, pentru siguranția, onorului, averii și a vieții mele".

Cazul suscită măsuri speciale. Este trimis un revizor din partea Departamentului, care „strîmtorește" pe fiecare locuitor în parte. Rezultatul cercetărilor este oarecum contradictoriu. Cele inițiale, întreprinse de către administrator, dovediseră că legămîntul avea drept obiect doar unirea în vederea unei mai eficace rezistențe față de pretențiile arendașului. Concluziile revizorului cuprind în parte și această constatare la care însă, locuitorii au mai adăugat că înscrisul s-a făcut cu scopul de a nu fugi nici unul din sat, pentru a nu rămîne ceilalți încărcați cu birul.

Ca măsuri de represalii, în afară de „îngrădirea" făcută celorlalți, trei dintre locuitori, care insistaseră să se facă înscrisul menționat, după ce au fost ținuți cîteva zile arestați, au fost lăsați, în cele din urmă, în sat „sub de aproape priveghere polițienească".

Interesant de subliniat e faptul că unul dintre acești locuitori, pe care administratorul îi scoate „mai îndemnător celorlalți", făcea parte dintre alegătorii deputatului pontaș [3].

---

[1] R. Rosetti, *loc. cit.*

[2] Locuitorii de pe moșia Preuțești și Deleși, din ținutul Suceava, sar cu ciomegile la feciorii boierești. Arh. Stat Iași dosar nr. 36 438 ; cererea vornicului Alecu Botez Jorăscu, din 5 iunie 1856. Vezi și dosar nr. 39 750 ; cererea, din 21 octombrie 1857, a căminarului G. Cilibiu, proprietarul satului Cozmești sau Iugani, din ținutul Roman), Vornicul N. Greceanu, proprietarul moșiei Babară, din ținutul Vaslui cere garanții pentru a se „înfățișa", cu dezrobiții răzvrătiți „fără teamă și fără cît de puțină grijă". (Ibidem, dosar nr. 37 308, f. 24, cererea din 7 septembrie 1857). Paharnicul Costache Ioan, cere a se lua măsuri pentru asigurarea vieții sale și a fiului său, amenințate de răzeșii satului Suhuleț din ținutul Vaslui. (Ibidem, dosar nr. 39 243, cererea din 9 mai 1857). De frica locuitorilor, feciorii boierești din satul Bazga, ținutul Fălciu, „nu mai îndrăznesc a intra în sat spre urmărirea poruncilor lor". Țăranii, menționează în cererea sa, din 9 ianuarie 1857, spătarul C. Roset-Solescu, „se laudă că-mi vor omorî vechilul care au și trebuit să fugă" (Ibidem, dosar nr. 39 722). Locuitorii satului Filfiești sau Bosia, din ținutul Iași., au ajuns cu obrăznicia" atît de departe încît amenință viața arendașului. (Ibidem, dosar nr. 12 332. Cererea este din 26 august 1858 și este adresată Epitropiei sf. Mormînt) etc.

[3] Ibidem, dosar nr. 40 329, f. 1—14. Iată conținutul înscrisului : „Noi opștia satului Deleștii, întrunindu-se toți într-un cuvînt, priimind giurămînt ca să ținem toți la unire, că ori la ce cuvînt vom fi toți uniți și vom sta păr la ce mai de pe urmă răspundire. Iară care nu vom ține cu dreaptă frăție apoi toți cielanți lăcuitori să fie volnici a-l canonisi pe acela cum vor cunoaște și de aceea toți cîți sântem iscăliți, sărutînd icoana maicii domnului, am făcut acest înscris puindu-ne numele cu însămnare". Actul poartă data de 12 ianuarie 1858 și este iscălit de un număr de 32 locuitori. Ibidem, f. 2.

www.dacoromanica.ro

Fără îndoială e greu de precizat obiectivele precise pe care țăranii le aveau în vedere. Nu e mai puțin adevărat însă că, atît din defășurarea cercetărilor, cît și din cuprinsul înscrisului, se poate constata în ce măsură se împletesc, în această epocă, lupta socială cu cea politică.

Opunerea fățișă a țăranilor nu mai formează acum obiectul unor acțiuni izolate, în care sînt implicați un număr mic de locuitori. Răzvrătirile în care locuitorii sînt implicați în mare număr devin tot mai numeroase.

Locuitorii din satele Grozești și Hîrja, din cuprinsul ținutului Bacău, merg atît de departe cu răzvrătirea, încît „au răsuflat vorbe sumețitoare și în fața comisiei de anchetă" [1]. Cei din satul Broscăuți, proprietate a aceluiași boier, vornicul Lascăr Bogdan, „abătîndu-se de la legiuitele lor îndatoriri ar fi ajuns la sumeție a-i călca casa". Comisia de anchetă raportează, la 5 septembrie 1856, că locuitorii „au cutezat, în un însămnat număr, a intra în ograda boierească, a să prezănta cu obrăznicie și a face felurite amenințări, atît stăpînitorului moșiei, cît și privighetorului de ocol precum și vornicelului sătesc ce stăruie a-i împrăștie..."[2]

Departamentul din lăuntru propune, Sfatul Administrativ manifestîndu-și acordul deplin, ca cei șase locuitori, capi ai răzvrătirii și care au fost arestați, să fie pedepsiți cu cîte 15 lovituri de bici în fața întregului sat și apoi să fie izgoniți, pentru „a se înlătura pe viitor duhul de răzvrătire ce s-au introdus în pașnica petrecere a grămezii satului" [3].

În octombrie 1856, întreg satul Tifești, din ținutul Roman, se opune la darea cerealelor de rezervă. Locțiitorul privighetorului de ocol, precum și jandarmii ce-l însoțeau, sînt atacați. Drept măsuri de represalii, cinci dintre țărani, care s-au dovedit a fi inițiatorii răzvrătirii, sînt izgoniți, cei mai „sumeți" din restul de 40 sînt pedepsiți cu cîte cinci lovituri, iar vătavul este trimis în judecată [4].

La 19 noiembrie 1856, vistiernicul Nicolae Roset-Roznovanu, într-o cerere către Departamentul din lăuntru, arată că locuitorii satului Stiubeeni, pe lîngă faptul că nu-și îndeplinesc îndatoririle către proprietate, „ar fi sărit cu coasăle ca să ucigă pe un vătav și a lui slujbași" [5]. La rîndul său, administratorul se plînge de îndrăzneala locuitorilor, care n-au ascultat nici unul din sfaturile sale. Subliniind această îndărătnicie, dregătorul găsește justificare pentru purtarea abuzivă a slujbașilor boierești, cărora, spre apărare, „nu le rămîne decît a respinge o putere prin putere spre a pute aduce în ispravă îndatoririle ce li să cer". Este aprobată dispoziția în virtutea căreia „căpeteniile neliniștii" urmează să fie izgoniți din sat, iar patru locuitori, „ce au luat parte la cele mai multe încăerări cu ficiorii",

---

[1] Arh. Stat. Iași, Secretariatul de Stat, Tr. 1764, op. 2013, nr. 3987, f. 1—7 (jurnalul comisiei de anchetă, din 31 august 1856).

[2] Ibidem, f. 11. Cu privire la atitudinea locuitorilor față de îndatoririle către proprietate, în jurnal se menționează că aceștia „în toate trebuințele au arătat o viderată îndărătnicie făcînd și lucrînd cu sălnicii, fără enteresanteță gospodărească...".

[3] Ibidem, f. 15—16.

[4] Ibidem, f. 24—26 (referatul Departamentului din lăuntru către Sfatul Administrativ, din 30 octombrie 1856). Vezi și Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 35 916 (Răzvrătirea locuitorilor catolici de pe moșia Găiceana din ținutul Tecuci).

[5] Arh. Stat. Iași, Dep. din lăuntru, Tr. 1772, op. 2020, nr. 35 366, f. 1.

www.dacoromanica.ro

să fie bătuți într-una din zilele de iarmaroc. Dregătorul își exprimă neliniștea față de eventualitatea în care nu se vor lua măsuri mai serioase de pedepsire, cînd „neliniște lesne să <poate> introduce și în alte sate megieșite". Pînă la îndeplinirea măsurilor de represiune doi jandarmi vor rămîne în sat pentru a menține liniștea și ordinea [1].

Măsurilor aspre de constrîngere, luate de către arendaș, cu sprijinul autorităților ținutale, țăranii de pe moșia Lunganii de Sus, din ținutul Iași, le răspund cu o dîrză rezistență. Comisia de anchetă avertizează Departamentul din lăuntru de „spiritul de întărtare și de nesupunere de care locuitorii acestui sat au ajuns a fi pătrunși și care spirit de neorînduială, dacă se va tolera... poate ave o ră înrîurire și asupra liniștei a celorlalte sate". Comisia constată, „cu indignație", că nici jurămîntul din biserică „n-au fost în stare de a pune pe locuitori în poziție să mărturisească adevărul" [2].

Aceeași stare de spirit domnește și în rîndul locuitorilor moșiei Sascut, din ținutul Putna. Așa cum reiese din cererea proprietarului, spatarul Vasile Adamache, din 8 martie 1858, locuitorii, în număr de aproape 60, au intrat în casa sa voind să-i forțeze chiar și ușa camerei. Deși era de față și privighetorul de ocol, țăranii „au cutezat ...a se rosti cu feliurite vorbe sumețe și cutezătoare, pînă a zice și cuvîntul că vor face o poznă mare...". Îmbrîncind și pe slujitori, locuitorii au refuzat să predea pe căpeteniile lor chiar și la cererea jandarmilor, special însărcinați cu aceasta. Cerînd sprijinul Departamentului, pentru energica înfrînare a cutezătorilor, boierul subliinază că el consideră, după cele ce s-au petrecut, că „siguranția eczistenției sale" se află în pericol. Și de data aceasta intervin jandarmii cu scopul de a restabili ordinea [3].

La fel de hotărîți în acțiunile lor sînt și locuitorii satului Crasnaleuca, care se împotrivesc sărind cu sapele și „năvălesc" în curțile boierești spre a ucide pe vechil [4].

---

[1] Arh. Stat Iași, f. 16,17 și urm. Vezi și dosar nr. 35 855 (răzvrătirea locuitorilor moșiei Crețești din ținutul Fălciu) și dosar nr. 37 767 (cererea sulgerului C. Terente, din 1 august 1857, prin care arată că locuitorii moșiei Săveni, al cărei arendaș este „iarăși mi-au bătut vătajii și ficiorii, luînd în goană și pe vechil", încercînd să dea chiar foc și unui lan de grîu) și dosar nr. 38 958 (răzvrătirea locuitorilor din satele Stînca, Luceni, Cîrpiți și Băcăloaia, din ținutul Iași, proprietate a vistiernicului Nicolae Roset-Roznovanu, care sînt respinși, raportează administratorul ținutului la 9 decembrie 1857, „prin puterea jandarmilor").

[2] Ibidem, dosar nr. 39 684, f. 1—169. Obiectul dosarului îl constituie disputa între arendaș și proprietarul moșiei. Acesta din urmă acuză pe primul că asuprește pe locuitori obligîndu-i să presteze toate muncile. În acest scop, au fost aduși în sat un număr de 15 jandarmi care „au întrebuințat puterea armată (în vreme de pace în țară), au bătut 12 din locuitori ... așa de cumplit încît parte dintr-înștii sînt astăzi în pat, iar pe alții legîndu-i și punîndu-i în cătușe, i-au ținut trei zile în sat și apoi ca pe niște criminaliști, în așa stare, i-au adus la administrație, înconjurîndu-i prin toate satele ocolului de Cîrligătura" (Cererea din 9 iulie 1857).

[3] Ibidem, dosar nr. 40 711.

[4] Ibidem, dosar nr. 41 624, f. 2 (raportul privighetorului ocolului Prut din ținutul Dorohoi, din 24 mai 1858). Din jalba din 23 mai 1858 se desprind cauzele care au provocat rezistența locuitorilor. Referindu-se la vătavul și vechilul moșiei, locuitorii arată că aceștia „să poartă prin satul nostru armați de o măciucă de alamă și de un harapnic și, cu vină sau fără vină, ne bat ca pe dobitoace cu ce mai mare cruzăme pe ori care întîlnesc". Menționînd că de la sfîntul Gheorghe pînă acum numărul celor bătuți este de 15 și că doi dintre dînșii au fugit, locuitorii subliniază în continuare că pe ogor, găsind o buruiana pe postata ce o lucra un locuitor, a început

www.dacoromanica.ro

Toate aceste exemple — și materialul documentar oferă multe altele — dovedesc măsura în care crescuse forța de rezistență a țăranilor.

Frămîntările țărănești aveau o bază obiectivă strict internă și nu erau condiționate de nici un fel de agitație sau instigație. Discutarea problemei țărănești pe plan teoretic, atmosfera provocată în cadrul Divanului ad-hoc și apoi propunerile reprezentanților puterilor străine izvorau tocmai din necesitatea acută de rezolvare a problemei agrare. Toate aceste manifestări au contribuit, fără îndoială, la adîncirea frămîntărilor pe care însă nu ele le-au determinat.

★

Întregul material documentar expus [1] reflectă lupta și aspirațiile maselor țărănești pentru pămînt și libertate. În perioada care începe, mai ales de la 1856, lupta maselor este sprijinită atît de împrejurările externe favorabile, cît mai ales de acele forțe interne care vedeau în rezolvarea problemei țărănești o premisă a propriei lor victorii. În ce măsură această „alianță" a contribuit la actul săvîrșit la 24 ianuarie 1859, evenimentele din zilele imediat anterioare, petrecute la București, vorbesc cu prisosință [2]. Țărănimea din Moldova dorea fierbinte realizarea Unirii de care era legată rezolvarea tuturor problemelor care o angajaseră în luptă. Conținutul propunerii deputaților pontași din Divanul ad-hoc este elocvent în această privință.

Criza sistemului iobăgist, care-și manifestase ascuțișul în împrejurările revoluționare ale anului 1848, intrase într-o nouă fază după 1851. Ea se ascute și se adîncește, ducînd la o situație care implica măsuri urgente de soluționare a problemei agrare. Astfel de măsuri propun atît reprezentanții puterilor străine, cît și cei ai burgheziei autohtone, care avertizează asupra consecințelor funeste pe care le-ar provoca orice încercare de tărăgănare.

Legea rurală din 1864 reprezintă rezultatul acestei lupte. Deși nu constituia decît o rezolvare parțială a problemei agrare, ea izbutește, cel puțin pentru moment, să evite dezlegarea revoluționară a crizei.

Așa cum s-a putut constata, în anii care au premers Unirii, țărănimea și-a manifestat cu vigoare forța de luptă. Este drept că, în marea lor majoritate, mișcările țărănești au fost spontane, dezorganizate și fără un orizont prea clar. Lipsită de un conducător care să dea contur și consistență revendicărilor sale, țărănimea și-a fărîmițat eforturile în acțiuni

---

a-l bate cumplit. Oamenii au sărit și l-au scos, pentru a-l salva de la moarte. Atunci cei doi vechilul și vătavul, au zis „las că vom rupe noi chelea cu Ocîrmuirea... și așa s-au dus... și au, adus pe privighetor și doi jandarmi și strîngînd toți oamenii de pe loc, i-au dus la curte și au vrut să ei șăpte oameni și satul au zis să meargă toți: și așa s-au dus privighetorul și vatavu și au venit cu căpitanul de jandarmi și cu șasă jandarmi și au ridicat nouă oameni și i-au dus la Dorohoi legați. Un asămine rîs și bagiocură nu țănim minte să mai fi fost în satul nostru ...". Arh. Stat Iași.

[1] Ne-am oprit cu cercetarea materialului la începutul anului 1859. Materialul documentar referitor la perioada 1859—1864 se găsește, în cea mai mare parte, la Arhivele Statului București.

[2] Vezi D. Berindei, *Frămîntări politice și sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Țara Românească*, în *Studii*, II/1955, vezi și A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. I. p. 2. Buc. 1911, p. 379.

www.dacoromanica.ro

izolate. Cu toate acestea, rezultanta acestor mişcări parţiale : starea generală de încordare care ameninţa să se transforme într-o răscoală de proporţii generale, a cărei iminenţă era subliniată de mulţi dintre contemporani, a determinat, şi lucrul acesta nu poate fi tăgăduit, transformările care încep cu dubla alegere din 5 şi 24 ianuarie 1859.

Lupta maselor pentru înfăptuirea Unirii constituie o verigă importantă în lanţul luptei poporului nostru pentru libertate şi o viaţă mai bună. Unirea a verificat, încă o dată, rolul maselor în făurirea istoriei. Adevărul acesta l-a reliefat şi Mihail Kogălniceanu, care, în şedinţa Camerii din 9 februarie 1863, declara răspicat că „Unirea e actul energic al întregii naţiuni romîne ...Unirea naţiunea a făcut-o".

КРЕСТЬЯНСКИЕ БРОЖЕНИЯ В МОЛДАВИИ НАКАНУНЕ ОБЪЕДИНЕНИЯ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Буржуазные историки, не считаясь с объективными условиями и документальным материалом, неправильно и тенденциозно трактовали роль и позицию, занимаемую народными массами в осуществлении объединения. Документальный материал, легший в основу данной работы, доказывает, что крестьяне, составлявшие значительное большинство населения, не были пассивными зрителями в происходящих событиях, а наоборот, они играли в них активную и, отчасти, решающую роль.

После подавления революции 1848 года решение крестьянского вопроса становится все более насущной потребностью. Учреждения, созданные помещиками, в 1851 году, всецелоотражали интересы последних и старались решить этот вопрос в желательном для помещиков направлении.

Начиная с 1856 года усиливается процесс экспроприации крестьянских земель, принимая различные формы. В погоне за увеличением продукции зерна землевладельцы постоянно урезывают земельные площади, предоставляемые барщинным крестьянам и повышают их трудовые повинности. Ухудшению положения крестьян способствовали также и плохие урожаи, вызываемые стихийными бедствиями, а также безжалостные ростовщические сборы, которые с них взимались. Все эти факторы содействовали обострению крестьянских волнений.

Вследствие этого борьба крестьян приняла более широкие размеры, ставя более определенные и революционные цели, направленные, в конечном счете, не к завоеванию некоторых частных выгод в рамках феодальной системы, а к ее уничтожению.

В крестьянском вопросе этап, начинающийся приблизительно в 1856 году и стоящий в центре внимания автора, соответствует углуб-

www.dacoromanica.ro

лению кризиса феодальной системы, следствием чего является обострение отношений между помещиками и крестьянами и ярко выраженный рост сознательности последних. Наряду с внутренними факторами важную роль в разрешении этого вопроса сыграли внешние факторы.

На этом этапе не было значительных вооруженных мятежей. В то же время почти не существовало села в Молдавии, где бы недовольства крестьян не проявились в той или иной форме. Результатом этих движений, носящих частный характер, являлось общее состояние напряженности и брожения, угрожающее превратиться во всеобщее восстание.

На угрозы крупных помещиков о полном обезземеливании крестьяне ответили упорным сопротивлением в выполнении своих повинностей. Чтобы сломить сопротивление крестьян, помещики прибегают к разнообразным методам принуждения, широко используя репрессивный аппарат феодального государства и метод высылки из сел главарей мятежа. Частые случаи подобных высылок указывают на распространение и интенсивность крестьянских движений.

Другой, наиболее распространенной формой проявления борьбы крестьян, было бегство за границу. Документы ясно отражают интенсивность процесса переселения в этот период.

Кризис феодальной системы в Молдавии в период, предшествовавший объединению, особенно проявляется в случаях открытых восстаний, часто упоминаемых в документах того времени. Крестьяне решительно требуют упразднения барщины, проникают в помещичьи усадьбы, избивают управляющих и приказчиков, открыто угрожают жизни помещиков и выражают твердую уверенность, что объединение сможет разрешить волнующие их вопросы.

Правда, в большинстве случаев, крестьянские движения были стихийными, неорганизованными и без особенно ясных целей. Лишенное правильного руководства, крестьянство растратило свои усилия в изолированных выступлениях. Однако результаты этих движений, хотя и носивших изолированный характер, вызвали состояние общей напряженности в стране, угрожавшее превратиться во всеобщее восстание, неизбежность которого подчеркивалась многими современниками, и предопределили будущие преобразования, начавшиеся с избрания Кузы 5 и 24 января 1859 года.

LES AGITATIONS PAYSANNES EN MOLDAVIE À LA VEILLE DE L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES

RÉSUMÉ

Les historiens bourgeois, ignorant les conditions objectives et les documents de l'époque, ont traité d'une manière fausse et tendancieuse la position et le rôle des masses populaires dans la réalisation de l'Union.

Le matériel documentaire sur lequel se fonde l'auteur de cette étude démontre que, loin d'avoir été des spectateurs passifs des événements,

www.dacoromanica.ro

les paysans, qui formaient la grande masse de la population, jouèrent au contraire un rôle actif et qu'ils déterminèrent en partie les événements dont la première étape s'achève par l'Union de 1859.

Après l'étouffement de la révolution de 1848, la solution du problème paysan s'imposait de façon de plus en plus aiguë. La législation de 1851, œuvre des boïards, reflétait clairement l'intention de ces derniers de résoudre ce problème selon leurs propres intérêts.

À partir de 1856, le processus de l'expropriation des paysans sous différentes formes va s'intensifiant. À la poursuite d'une production de céréales sans cesse accrue, les propriétaires réduisent continuellement les lots de terre concédés aux paysans corvéables et multiplient les obligations de ceux-ci. La situation des paysans se trouve encore aggravée du fait des mauvaises récoltes par suite de calamités naturelles, ainsi que par l'usure féroce dont ils étaient victimes. Tous ces facteurs contribuèrent à aggraver l'agitation de la paysannerie.

La lutte des paysans embrasse désormais un champ plus vaste; elle poursuit des objectifs bien plus précis et plus révolutionnaires qui tendent en dernier ressort non pas à acquérir des avantages dans le cadre du système féodal, mais à abolir ce système même.

Pour ce qui touche le problème paysan, l'étape qui débute vers 1856 et qui fait l'objet de l'attention de l'auteur, correspond à une aggravation de la crise du système féodal, ayant pour effet d'envenimer encore les rapports entre propriétaires fonciers et paysans et d'accentuer considérablement la combativité de ces derniers. À côté de ces éléments d'ordre intérieur, le facteur exterieur a joué dans l'instauration de cet état de choses un rôle dont il convient de souligner l'importance particulière.

À cette étape, on n'assiste pas encore à des révoltes armées de grande envergure. Point de village par contre, en Moldavie, où le mécontentement des paysans ne se fasse jour sous une forme ou l'autre. Ces mouvements partiels provoquent un état de tension et d'agitation qui menace de se transformer en révolte générale.

À l'offensive de dépossession entreprise par les grands propriétaires fonciers, les paysans opposent une résistance acharnée à l'accomplissement de leurs obligations. Pour enfreindre cette résistance, les propriétaires ont recours à différentes méthodes de contrainte; ils usent largement, à cet effet, de l'appareil de répression de l'Etat féodal et bannissent des villages les meneurs de la révolte. Le grand nombre de demandes de bannissement témoigne de l'étendue et de l'intensité de l'agitation paysanne. La fuite à l'étranger est une autre forme, la plus fréquente, de cette lutte de la paysannerie, et les documents du temps reflètent clairement l'intensité de ce procès d'émigration.

La crise du système féodal en Moldavie, à l'époque antérieure à l'Union, est marquée notamment par des cas de révolte directe des paysans, fréquemment signalés par les documents contemporains. La population exige résolument l'abolition de la corvée, force les manoirs de boïards, malmène intendants et régisseurs, menace ouvertement la vie des propriétaires fonciers et manifeste la ferme conviction que l'Union apportera la solution des problèmes qui l'agitent.

www.dacoromanica.ro

La plupart des mouvements paysans furent, il est vrai, spontanés, désorganisés et dépourvus d'un horizon tant soit peu clair. À défaut d'un dirigeant capable de préciser ses revendications et de leur donner la consistance nécessaire, la paysannerie dispersait ses efforts en actions isolées. Malgré tout, l'effet de ces mouvements partiels — état de tension générale menaçant de se transformer en une révolte générale dont nombre de contemporains signalent l'imminence — a néanmoins déterminé les changements dont la double élection de Couza, les 5 et 24 janvier 1859, marqua le début.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ECOUL UNIRII ȚĂRII ROMÎNEȘTI ȘI MOLDOVEI ÎN TRANSILVANIA

DE

ȘT. PASCU

Unirea Țării Romînești și Moldovei marchează un moment de mare însemnătate în dezvoltarea societății din țara noastră. Feudalismul și apărătorii lui, marea boierime, au suferit o lovitură puternică ; s-a deschis posibilitatea dezvoltării forțelor de producție într-un ritm mai viu și la un nivel superior, înfăptuindu-se astfel, în parte, programul revoluționarilor înaintați din 1848. Unirea, în sfîrșit, a creat condițiile necesare înfăptuirii independenței de stat a Romîniei, peste două decenii. Din toate aceste motive, lupta pentru unire însemna, în același timp, lupta dintre forțele retrograde, reprezentate de boierimea conservatoare, dușmană a Unirii, și forțele progresiste, reprezentate de elementele înaintate din sînul burgheziei, dar mai ales de masele populare, cele mai consecvente și mai hotărîte luptătoare pentru unire, pentru crearea statului național, pentru înfăptuirea „tuturor reformelor politice și sociale care sînt necesare și formează domnirea democrației, domnirea poporului prin popor", cum spunea N. Bălcescu [1].

Cînd ideea unirii a cuprins masele populare, nici o forță dinlăuntru sau dinafară nu a mai fost în stare s-o zădărnicească, cu toate opintirile reacțiunii interne și ale celei internaționale. Căci Unirea a întîmpinat împotriviri mari din partea unor puteri străine de cîte ori se discuta problema Țării Romînești și Moldovei în conferințele și congresele marilor puteri europene în perioada anilor 1855—1859. Interesele economice și politice ale celor șapte puteri europene le-au dictat și pozițiile în legătură cu unirea celor două țări romîne.

Austria, mai ales, își vedea — prin unirea celor două țări — zădărnicite nu numai planurile sale expansioniste spre gurile Dunării și Marea Neagră, dar își vedea primejduită însăși existența ca stat multinațional.

[1] N. Bălcescu, *Opere*, Ed. Acad. R.P.R., vol. I, 1953, p. 312.

www.dacoromanica.ro

Această primejdie era îndoită : Unirea Ţării Romîneşti şi Moldovei constituia o forţă de atracţie pentru romînii din Transilvania după cum era şi o pildă vie pentru celelalte popoare subjugate de habsburgi : unguri, sîrbi, cehi, slovaci ş.a.

Teama Austriei nu era lipsită de temei, căci unirea Moldovei cu Ţara Romînească a stîrnit un ecou ce nu-i putea lăsa nepăsători pe cei ce se temeau de consecinţele acesteia. Conducătorii politici cu mare influenţă în rîndurile popoarelor din Transilvania, ca Lajos Kossuth şi ceilalţi emigranţi maghiari, Al. Papiu-Ilarian şi însuşi Alexandru Ioan Cuza, au încercat să folosească unirea drept prilej potrivit pentru realizarea planurilor de care se temeau Habsburgii, iar masele populare, romîne şi maghiare, un bun prilej în lupta lor de eliberare naţională şi socială. Cu atît mai mult, cu cît vestea unirii a găsit în Transilvania terenul pregătit în ciuda atîtor dificultăţi. Mai ales în deceniile ce au premers actul de la 24 ianuarie 1859, străduinţele spre realizarea acestui scop au fost neîntrerupte.

În 1834 a fost descoperită la Sibiu o societate polono-romînă condusă de emigrantul polonez Adolf David şi care avea drept lozincă cuvintele : *Pro patria et pro gloria.* Din această societate făceau parte elemente revoluţionare din Transilvania, Banat şi Ţara Romînească care-şi fixaseră drept scop al luptei lor *unirea romînilor de dincolo şi de dincoace de Carpaţi într-o republică*, în care toţi locuitorii să se bucure de drepturi şi datorii egale, în care să se acorde dreptul de vot universal, să se desfiinţeze titlurile şi privilegiile nobiliare, să se acorde fiecărui cetăţean dreptul de a ocupa orice funcţie în stat, să se emancipeze ţărănimea de sub jugul boierimii şi să se împroprietărească. Era un program de revendicări foarte înaintat pentru vremea aceea, program ce nu s-a realizat decît în mică măsură chiar după înfăptuirea Unirii. Complotiştii se bizuiau în acţiunile lor pe ţărănime şi orăşenime ; acestora li se adresau prin proclamaţii revoluţionare şi pe seama acestora era tradus în limba romînă cîntecul revoluţiei burgheze din Franţa „Marseillaise", adaptat la situaţia specifică a părţilor cuprinse în proiect ; „feciorii de la zara" şi „orăşanii" erau chemaţi la arme „în contra tiraniei", pentru „a spăla pămîntul cu sîngele tiranilor". E cît se poate de semnificativ faptul că după descoperirea activităţii societăţii de la Sibiu, ca şi-a continuat activitatea în regiunea minieră din Banat şi în Braşov, de unde membrii ei, profesori, învăţători şi scriitori — Zaharia Carcalechi, Gh. Bariţiu, D. Bojincă, învăţătorul bănăţean Maran, întreţineau legături cu cei din Ţara Romînească, stîrnind îngrijorarea despotului austriac Metternich [1].

Anul 1848 a dezvoltat la un nivel superior această idee, care este îmbrăţişată nu numai de elementele cele mai înaintate şi mai revoluţionare, dar ea pătrunde şi în masele populare din Transilvania. Gheorghe Bariţiu scria încă la 17 mai 1848 în „Gazeta Transilvaniei", că „soarta naţiunii romîne se va decide la Bucureşti şi Iaşi, nici decum la Cluj şi Budapesta", lucru afirmat, cu alte cuvinte, în aceeaşi vreme şi de Constantin Romanul-

[1] C. Göllner, *Conspiraţia emigrantului polon Adolf David (1834)*, în *Revista Istorică*, 1937, p. 235—249.

www.dacoromanica.ro

Vivu, care spunea că „toată mîntuirea romînilor atîrnă de la unirea și bunăstarea Principatelor" [1].

În perioada sa de ascensiune, cînd lupta pentru distrugerea privilegiilor de castă, pentru eliberarea forțelor de producție, burghezia și mai ales elementele înaintate ale ei, reprezentau în mare măsură și dorințele maselor populare, interesate deopotrivă în distrugerea rînduielilor feudale nedrepte. De aceea, ideile de mai sus exprimate de cei mai progresiști dintre reprezentanții burgheziei erau și gîndurile maselor populare. Mărturia unui om care prețuia cel mai mult dintre toți contemporanii săi năzuințele acestora, confirmă în chip neîndoios acest lucru. Nicolae Bălcescu, comemorînd după trei ani ziua de 3/15, adînc impresionat de comportamentul și maturitatea celor peste 40.000 de țărani adunați pe Cîmpia Libertății de la Blaj, mărturisea că „întîiaș dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzînd celor ce-i vorbeau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare : « Noi vrem să ne unim cu Țara » [2].

Aceste idei care s-au maturizat și s-au crestalizat cu tot mai mare claritate în mijlocul frămîntărilor revoluționare, au fost înăbușite cu brutalitate, vremelnic, cel puțin în manifestarea lor fățișă, de regimul absolutist restaurat de Habsburgi după suprimarea mișcărilor revoluționare ale popoarelor din anul 1848—1849. Regimul absolutist al lui Bach se caracterizează în Transilvania printr-o centralizare excesivă, prin tendințele de germanizare și prin legi excepționale. Orice urmă de autonomie a țării a fost ștearsă, Transilvania fiind redusă la situația de simplă provincie imperială, pusă sub autoritatea unui general austriac. Funcționarii, mai ales cei superiori, de altă naționalitate, au fost înlocuiți cu funcționari germani, decretîndu-se drept limbă oficială a țării limba germană. Autoritățile civile au fost supuse autorității militare, care cîrmuiau prin tribunale militare și prin stări excepționale. Orice manifestare de simpatie, de solidaritate cu romînii de peste Carpați, era socotită de guvernanții de la Viena drept o acțiune primejdioasă, cu caracter subversiv, menită să submineze șubredul imperiu habsburgic ce-și prelungea existența prin asemenea măsuri asupritoare. Printre măsurile excepționale introduse în Transilvania de regimul absolutist habsburgic a fost și acel comitet de control al presei, înființat cu scopul de a aplica legile presei din 1851 și 1852 și de a publica doar materialele cuprinse în buletinele de informare oficiale. Astfel presa naționalităților din Transilvania era gîtuită de foarfecele cenzurei austriace, iar cei ce îndrăzneau să exprime asemenea idei erau trași în fața tribunalelor militare, maltratați și închiși. De aceea adevăratul glas al Transilvaniei era exprimat în acțiunile temerare ale țăranilor din Munții Apuseni conduși încă de Avram Iancu, în ale membrilor societăților conspirative, ca cea condusă de Makk și Gáll, în glasul numeroșilor profesori ardeleni trecuți în Principate și în acela al emigrației maghiare răspîndită în toată Europa.

---

[1] S. Dragomir, *Un precursor al unității noastre naționale, Constantin Romanul-Vivu*, București, 1925, p. 19—20.

[2] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, „Studii și articole". București, 1953, p. 332—335. N. Bălcescu explică această expresie, în sensul că sub cuvîntul Țară, ardelenii înțelegeau Țara Romînească.

www.dacoromanica.ro

Simion Bărnuţiu, de la Pavia, unde-şi continua studiile juridice, scria lui Iacob Mureşan, redactorul „Gazetei Transilvaniei", la 8 aprilie 1854 despre necesitatea Unirii romînilor, deoarece „neunirea romînilor în împrejurările de acum ar strica mult, că i-ar supăra pe amici, şi nimicilor... le-ar da arma în mînă ca să apere că romînii nu sînt încă culţi ca să poată face naţiune" [1]. Ca profesor de drept natural public şi privat la facultatea juridică din Iaşi, în lecţiile sale începute încă în iarna anului 1855, pleda pentru o Republică romînă cu un cîrmuitor ales dintre băştinaşi, împotrivindu-se cu hotărîre domnului strein. August Treboniu Laurian, director şi inspector al şcolilor din Moldova, era învinuit în acelaşi timp, de revoluţionarism, de propagator al ideilor daco-romîne, trebuind să-i ia apărarea, pentru a scăpa de pedeapsă, însuşi domnul Moldovei Grigore Ghica. Aron Florian în broşura sa „Patria, patriotul şi patriotismul" scrisă în anul 1857, pe cînd era profesor la Academia Sf. Sava din Bucureşti, generalizînd noţiunea de patrie asupra întregului teritoriu locuit de romîni, preconiza o patrie republicană şi democratică, „republică, adevărată, aşezată pe principii populare, pentru că numai aici oricare cetăţean se află în cea mai aproape relaţie cu patria sa... luînd parte... la toate treburile şi interesele patriei sale" [2]. Alexandru Papiu-Ilarian, în numeroase articole publicate în presa din Moldova şi Ţara Romînească, în lecţiile sale de la Facultatea juridică din Iaşi a dezvoltat o activitate intensă pentru pregătirea Unirii, fapt pentru care în 1857 a fost silit să-şi părăsească catedra universitară. Într-un raport austriac din august 1857, printre ardelenii care dezvoltau o activitate unionistă în Ţara Romînească şi Moldova, mai erau amintiţi Nicolae Bălăşescu, revoluţionarul de la 1848, care pe atunci era profesor la seminarul teologic din Bucureşti şi un Ioan Popp [3].

Austria, în ce priveşte viitorul ei, în cazul Unirii celor două ţări romîne se temea că romînii ar fi putut să considere, în acest caz, suzeranitatea Porţii ca o ruşine şi o nedreptate — după expresia reprezentantului austriac la Constantinopol, Prokesch-Osten, — şi ar fi găsit totodată, ţara lor ca fiind prea mică, rîvnind în acest fel la un stat independent, care să cuprindă teritoriile monarhiei habsburgice locuite de romîni. Deoarece unirea, pe de altă parte, se profila ca operă a maselor populare; ţărănime, orăşenime, intelectualitate progresistă, împotriva marii boierimi retrograde, deţinătoare de mari moşii şi dregătorii înalte, rezultă o altă primejdie pentru regimul absolutist habsburgic. Toate acestea constituiau pentru Austria o ameninţare „pînă în măduva oaselor" [4]. De aceea orice acţiune care putea contribui la această „primejdie" era împiedicată cu severitate. Totuşi între Transilvania şi Ţara Romînească şi Moldova

---

[1] Ax. Banciu, *Scrisori vechi*, în *Tara Birsei*, 1931, III, nr. 3, p. 270.

[2] N. Iorga, *Cursul de istoria romînilor a lui Aron Florian*, în *Revista Istorică*, 1927, p. 257—258; cf. V. Popa, *Aron Florian (1805—1887)*, în *Buletinul Universităţii „V. Babeş"* şi *„Bolyai"*, Cluj, vol. I, nr. 1—2, 1956. Seria ştiinţelor sociale, p. 233—234.

[3] M. Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859*, Bucureşti, 1929, p. 214—215.

[4] L. Thouvenel, *Trois annés de la question d'Orient*, Paris, 1893, p. 6—7.

www.dacoromanica.ro

legăturile nu pot fi împiedicate nici chiar prin astfel de mijloace. La publicațiile din Transilvania, romîne și maghiare, colaborau și scriitori din Moldova și Țara Romînească. Aceste publicații, la rîndul lor, în tot timpul cît se dezbătea problema celor două țări romîne la conferințele și congresele internaționale și se pregătea unirea prin forțele progresiste din interior, se fac ecoul evenimentelor, în chip ocolit, dar cu bună știință și conștiință. Dacă articole de principii, în care să se exprime fățiș gîndurile poporului romîn și maghiar nu se puteau scrie din cauza cenzurei și a proceselor de presă, reproducerea documentelor oficiale, a articolelor apărute în alte ziare din Moldova și Țara Romînească sau din diferite țări europene serveau aceeași cauză. Trebuie arătat însă faptul că atitudinea presei ardelene nu era unitară, că se deosebea după interesele claselor și păturilor sociale pe care le reprezenta. Căci societatea din Transilvania era alcătuită din clase și pături sociale cu interese contradictorii și antagoniste : moșierimea, burghezia, țărănimea și muncitorii. Nici chiar burghezia romînă, maghiară și săsească nu era omogenă. Existau pături ale burgheziei mai progresiste : burghezia industrială, comercială și intelectualitatea progresistă, interesate în dezvoltarea și eliberarea forțelor de producție de îngrădirile feudale, interesate în lărgirea și consolidarea pieții prin constituirea unui stat mai mare și mai puternic, rezultat din unirea celor două țări romîne ; exista, în același timp o pătură a burgheziei legată de funcțiunile statului absolutist austriac, care se transformă tot mai mult într-o birocrație și care, alături de vîrfurile clericale, se situiază pe o poziție retrogradă, reacționară, apropiindu-se de moșierime.

Presa ce reflecta interesele burgheze mai înaintate căuta, în condițiile grele impuse de regimul absolutist austriac să susțină unirea. Astfel, „Gazeta Transilvaniei" și „Foaia pentru minte, inimă și literatură" din Brașov, „Kolozsvári Közlöny" [Monitorul din Cluj] și „Kronstädter Zeitung" [Gazeta din Brașov] aproape în fiecare număr din anii 1855—1858, fac cunoscut, pe larg cititorilor lor dezbaterile conferințelor de la Viena și de la Constantinopol, ale congresului și conferinței de la Paris, alegînd, pentru a fi reproduse, acele relatări ale presei străine care subliniau necesitatea unirii. „Principatelor li se cuvine și le trebuie înlăuntru o neatîrnare cu totul suverană, proprie, națională a lor... și să se unească într-un singur stat romînesc", sublinia „Gazeta Transilvaniei" în numărul său din 7 mai 1855 [1], sau altădată, la începutul anului 1856, reproducînd un articol dintr-un ziar străin, scotea în evidență „dorința cea mai de pe urmă a tuturor valahilor și moldovenilor, a celor destul de deștepți ca să-și înțeleagă soarta lor, ca într-o unire să formeze un stat neatîrnat" [2]. Cînd cenzorul se dovedea nu îndestul de sever, se mai puteau strecura în gazetele ardelene și unele comentarii și aprecieri care țînteau direct sau pe ocolite, dar destul de limpede pentru cititorii doritori de astfel de lucruri, la popularizarea unirii. Făcînd bilanțul vechiului an (1854) și perspectivele anului nou (1855) în Moldova, „Gazeta Transilvaniei" felicita pe acei moldoveni care au ajuns la convingerea, că „forul fericirii patriotice e numai puterea

[1] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 26 din 7 mai 1855, p. 3.
[2] *Ibidem* nr. 5 din 19 ianuarie 1856, p. 3.

www.dacoromanica.ro

întrunită, numai o concentrare de puteri singuratice în societăți și reuniuni, cu scopul de a revoca în viață așezăminte folositoare și înaintătoare de fericire a patriei" [1]. „Gazeta" vorbește de puterea întrunită în societăți, reuniuni și așezăminte folositoare patriei, dar oricine putea citi printre rînduri gîndurile publicistului, la ce anume așezăminte și reuniuni, bazate pe putere întrunită, se făcea aluzie. Era vorba și de așezămintele politice ce aveau să stea la baza noului stat romîn modern, dar și de așezăminte sociale noi, cu caracter burghez, care să le înlocuiască pe cele feudale învechite, necorespunzătoare. De aceea cu alt prilej, relatîndu-se lupta dintre clasele și păturile sociale pentru alegerea persoanei ce trebuia să reprezinte țara la conferința de la Viena, gazetele ardelene, ca purtătoare a intereselor burgheziei în ascensiune, susțin pe Costachi Negri, reprezentantul păturilor progresiste, criticînd aspru pe cei „cîțiva boieri ce se țin ca orbul de gard de privilegiile lor feudale ruginite", nemulțumiți cu numirea lui Negri deoarece se temeau că acesta va propune conferinței de la Viena ștergerea boierescului. Gazetele încercau să-i liniștească pe cei temători, asigurîndu-i „că orice vor face boierii, boierescul tot îl vor scăpa din mînă, mai vîrtos cînd acum însăși robia din Rusia se clatină ca măseaua în gura moșneagului de 80 de ani" [2]. Sub forma nevinovată a prezentării noii publicații moldovene, „Steaua Dunării", altă dată „Gazeta Transilvaniei" sublinia pe un ton în aparență impersonal, programul gazetei lui Kogălniceanu, care „se declară pe sine a fi jurnalul unirii Principatelor, care zice că ar fi politica seculară a romînilor". Încălzit de această idee, ziaristul părăsește stilul indirect și imparțial, folosind, mijloacele de exprimare convingătoare, susținute de argumente istorice : „Unirea Principatelor a fost visul de aur, țelul isprăvilor marilor bărbați ai Romîniei, al lui Iancu Huniade, ca și al lui Ștefan cel Mare, ca și al lui Mihai Viteazul, al lui Vasile Vodă, ca și al lui Matei Basarab. Unirea Principatelor a fost țelul gînditorilor și a celor mai străluciți dintre domnii fanarioți... legislatorii noștri din 1830 au înscris în articolul 425 (al Regulamentului Organic): Mîntuitoarele folosuri a rodului ce s-ar naște din întrunirea acestor două țări sînt netăgăduite etc. Unirea Principatelor este dar dorința vie și logică a marii majorități a romînilor. Steaua Dunării este jurnalul unirii. Prin aceasta ea nu urmează unei utopii; ea apără numai interesul vital al patriei. Unirea Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naționalitatea romînilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misiunea lor pe pămînt... Unirea Moldovei și a Valahiei singură va putea depărta conflicte viitoare pe țărmurile Dunării și ale Mării Negre, singură va consolida pacea în Orient" [3].

„Kolozsvári Közlöny", la rîndul său, manifesta un interes viu și o mare simpatie față de problema unirii. Pe lîngă faptul că reprezenta opinia păturilor burgheze mai înaintate, atitudinea ziarului maghiar mai are o explicație. Poporul maghiar ,după înăbușirea în sînge a războiului pentru libertate în august 1849 nutrea o ură neîmpăcată împotriva aus-

[1] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 3 din 12 ianuarie 1855, p. 3.
[2] *Ibidem*, nr. 49 din 22 iunie 1855, p. 2.
[3] *Ibidem*, nr. 82 din 12 oct. 1855, p. 4.

www.dacoromanica.ro

triecilor. Unirea Moldovei şi Ţării Romîneşti era o lovitură dată Austriei; unirea celor două ţări romîne servea, în acelaşi timp, drept exemplu pentru continuarea luptei de independenţă a poporului maghiar; emigraţia maghiară condusă de Kossuth Lajos, care juca un rol de seamă în viaţa politică a ungurilor şi care stabilise strînse legături de colaborare cu reprezentanţii emigraţiei romîne, promotori ai ideii unirii, sprijinea străduinţele de unitate a Moldovei şi Ţării Romîneşti, nădăjduind într-un ajutor efectiv din partea tînărului stat romîn în lupta pentru independenţa Ungariei. Presa maghiară din Transilvania se făcea aşa dar, şi ea, în condiţiile regimului absolutist austriac, ecoul năzuinţelor de unire a Moldovei cu Ţara Romînească. Săptămînalul clujean „Kolozsvári Közlöny" scria încă în mai 1856 că „toate nădejdile romînilor cu privire la dezvoltarea unei naţiuni romîne viabile, au la bază ideea unirii celor două Principate" [1], iar în 1857 publica un lung articol, scris de preotul reformat din Bucureşti, Ferencz Kós, sprijinitor al emigranţilor maghiari din Moldova şi Ţara Romînească, cu privire la străduaniile de unire ale romînilor. Pornind de la analiza broşurilor: „Romînia, după tratatul de la Paris din 30 martie 1856" scrisă de V. Boerescu şi tipărită la Paris în 1856 în limbile franceză şi romînă [2] şi „O aruncătură de ochiu asupra unirii Principatelor Romîne", apărută în Bucureşti în acelaşi timp [3], autorul ajunge la concluzia necesităţii unirii, subliniid urmările pozitive ale acestei înfăptuiri, ca desfiinţarea şerbiei şi ridicarea ţăranilor în rîndul oamenilor, înflorirea industriei şi a comerţului, crearea unei armate naţionale. Bun cunoscător al situaţiei social-politice a celor două ţări romîne, autorul articolului apreciază just forţele de luptă, de o parte masele populare: ţărănimea, o parte a burgheziei şi tineretul intelectual, luptători pentru unire, de cealaltă parte marea boierime care se temea să nu-şi piardă moşiile şi dregătoriile înalte pe care le ocupa în aparatul de stat şi care după unire, ar fi fost ocupate de elemente ale burgheziei. Concluzia articolului ziarului clujean era că nu va fi romîn care să nu dorească unirea după cum o doresc şi cele două ţări de la un capăt la altul, pentru ca din două să ajungă o singură ţară [4].

Al doilea grup de ziare: „Telegraful Romîn" din Sibiu, care reprezenta interesele cercurilor clericale şi birocratice din jurul episcopului Şaguna, slujitor credincios al curţii imperiale din Viena, „Magyar Futár" [Curierul maghiar] din Cluj, care reprezenta interesele moşierimii maghiare şi ale elementelor burgheze legate de monarhia habsburgică, şi „Siebenbürger Bote" [Curierul Transilvaniei] din Sibiu care reprezenta interesele birocraţiei săseşti ardelene, au avut o atitudine mai reţinută sau chiar potrivnică unirii.

---

[1] *Kolozsvári Közlöny*, nr. 14 din 15 mai 1856.

[2] Broşura lui Boerescu e precedată de o introducere a lui Roger Collard, „profesor de dreptul gînţilor la Facultatea de drept din Paris". Cf. G. Petrescu, D. A. şi D. C. Sturza, *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. III, p. 13—113.

[3] Broşura e scrisă de „un romîn din Bucureşti" fără altă precizare, dar autorul articolului afirmă că e scrisă de un negustor. A fost publicată în limbile romînă şi franceză. Cf. *Acte şi documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, vol. III, p. 288—341.

[4] *Kolozsvári Közlöny*, nr. 58 din 1857, p. 237.

www.dacoromanica.ro

Din cele două grupuri de ziare ardelene, fără îndoială influență mai mare au exercitat asupra opiniei publice cele din prima categorie. Aceste foi pătrundeau și erau citite dintr-un capăt la altul al Transilvaniei, mai ales de cititorii din clasele și păturile mai progresiste. „Gazeta Transilvaniei" de pildă, a cărei situație din acest punct de vedere ne este mai bine cunoscută, număra numai între abonații pe anul 1854, 782 de persoane — la cît se va fi ridicat numărul total al cititorilor ! — dintre care mai mult de jumătate erau din mediul rural : învățători, preoți, țărani. Cititorii de la orașe, la rîndul lor, erau din categoriile de jos și mijlocii : negustori, industriași, meseriași, funcționari, profesori și învățători, avocați, studenți și elevi. Numărul cititorilor sporește mereu, astfel că în perioada unirii numai abonații ajunseseră la peste 1000. Dintre aceștia, aproape două treimi (67%) erau din mediul rural și o treime (33%) din mediul urban, recrutați din aceleași categorii de jos și mijlocii. Pentru a înțelege în mod just ecoul evenimentelor în legătură cu unirea Țării Romînești și Moldovei în masele populare din Transilvania trebuie subliniat și un alt fapt, cît se poate de concludent. În perioada cînd se pregătea și se înfăptuia unirea, gazetele ardelene sînt citite, în proporție tot mai mare, de populația rurală : învățători și preoți sătești (37%), țărani (15%) și de categoriile urbane interesate îndeaproape în dezvoltarea progresistă a societății : profesori și învățători (7%), funcționari (22%), studenți și elevi (2%) [1].

Propaganda, cînd ascunsă, cînd fățișă a presei romîne și maghiare din Transilvania în sprijinul unirii Țării Romînești și Moldovei, cădea într-un teren propice, deoarece tendințele maselor populare de „a se uni cu țara", înăbușite de absolutismul habsburgic după 1849, trăiau în stare latentă, manifestîndu-se din nou acum cînd se făurea, învingînd greutățile dinlăuntru și dinafară, statul romîn modern, rezultat al unirii Moldovei cu Țara Romînească. Numeroase rapoarte din anii 1857 și 1858 trimise de autoritățile militare și civile austriece Curții din Viena adeveresc frămîntările, agitațiile populației romînești din Transilvania, solidaritatea acesteia cu lupta pentru unire și chiar dorința ei de a se uni cu moldovenii și muntenii. Într-un raport din aprilie 1857 se atrage atenția Curții din Viena că problema unirii, care a stîrnit atîtea frămîntări în cele două țări romîne, nu se poate să nu aibă repercusiuni asupra romînilor de același neam, de aceeași limbă și, în parte, de aceeași religie, care locuiesc în provinciile austriece vecine, cu deosebire în Transilvania [2]. Influența evenimentelor din Țara Romînească și Moldova era socotită de poliția imperială cu atît mai primejdioasă, cu cît condițiile interne : recoltele proaste, pagubele crescătorilor de vite și mai ales execuțiile fiscului împotriva populației contribuabile ce nu-și putea plăti dările, creară o situație propice rodirii acestor idei [3]. La acestea se adăugau și argumente de ordin economic și

[1] Aceste date ne-au fost comunicate de tov. prof. Gh. Marica, dintr-o lucrare în manuscris, pentru care fapt îi mulțumim și pe această cale.

[2] M. Popescu, *op. cit.*, p. 185.

[3] Staatsarchiv des Innern und der Justitz, Viena. Oberste Polizeibehörde, 3218/1857; cf. C. Göllner, *Ecoul unirii Principatelor în presa săsească din Transilvania* (în manuscris).

www.dacoromanica.ro

politic, pe care un raport al şefului districtului Orăştie trimis Curţii din Viena la 31 martie 1858 le sublinia ca o realitate şi o necesitate imperativă : „Principatele Moldova şi Ţara Romînească din punct de vedere strategic nu pot exista fără Transilvania. Cine vrea să stăpînească Principatele trebuie înainte de toate să cucerească Transilvania" [1]. Peste un an, şeful districtului Orăştie aducea la cunoştinţa ministrului de interne austriac Alexandru Bach, că într-adevăr ideia unităţii cu Ţara Romînească şi Moldova e din nou activă în mijlocul populaţiei romîneşti din Transilvania ; acest fapt, ca şi nemulţumirile ţărănimii sărace, puneau în primejdie orînduirea socială existentă [2]. Alături de ţărănimea care se arăta nemulţumită cu stările de lucruri apărate de stăpînirea austriacă în Transilvania, burghezia, industrială şi comercială atît romînă, cît şi maghiară şi chiar săsească, precum şi intelectualitatea progresistă, erau împotriva acestor stări de lucruri. Concluzia unui raport al poliţiei austriace era cît se poate de realistă cînd constata că „nu se găseşte nici un partid, nici o pătură socială, care ar socoti actuala stare de lucruri ca o binefacere din partea Austriei, vrednică să fie sprijinită. Dimpotrivă, nemulţumirile sînt atît de mari, încît opinia publică, în cazul dezlănţuirii unei furtuni, ar putea să inspire doar îngrijorare. Nu se găsesc nicăieri elemente conservatoare, credincioase guvernului" [3].

Faţă de asemenea manifestaţii şi tendinţe unioniste din partea romînilor din Transilvania, Curtea din Viena vedea o primejdie şi mai mare pentru integritatea imperiului în anul 1859, prin îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza la 5 ianuarie ca domn al Moldovei şi la 24 ianuarie şi ca domn al Ţării Romîneşti. Măsurile de constrîngere se înăspresc şi mai mult. În afară de controlul sever al presei cu scopul de a împiedica apariţia unor articole încurajatoare, se fac presiuni asupra conducătorilor politici cu influenţă în masele populare, silindu-i să combată ei înşişi asemenea tendinţe şi să îndemne poporul la loialitate şi ataşament faţă de împăratul de la Viena şi faţă de imperiul habsburgic. Mai ales cînd Austria trecea printr-o acută criză politică şi militară, ca urmare a insuccesele armatei habsburgice în timpul războiului italo-franco-austriac şi cînd tînărul stat romîn ia o atitudine demonstrativă antihabsburgică, presiunile se intensifică şi mai mult.

Andrei Şaguna, într-o adresă din 1 mai 1859 înaintată împăratului Francisc-Iosif în numele preoţimii ortodoxe din Transilvania şi publicată în ziarul său „Telegraful Romîn" îşi manifestă „evlavioasa alipire către preaînalta curte împărătească" şi durerea ce simte ştiind că împăratul „este neliniştit în sfintele sale drepturi prin vecini uzurpatori", încheind într-un ton declamatoriu : „Nişte zori frumoase de ziuă vedem noi în mărinimoasa stăpînire a Măriei Tale şi ne ţinem norociţi căci putem fi număraţi între acei sudiţi împărăteşti, care totdeauna şi-au luat sie-şi de problema cea mai înaltă a fi gata să jertfească bun şi avere pentru interesele M. Tale".

---

[1] M. Popescu, *op. cit.*, p. 239—240.
[2] *Ibidem*, p. 181, 244—245, 248.
[3] Staatsarchiv des Innern und der Justitz, Viena, Oberste Polizei behörde 537/1856 ; cf. C. Göllner, *op. cit.*

www.dacoromanica.ro

Pentru a nu fi nici un echivoc în înţelesul atitudinii sale, Şaguna adresa tot atunci preoţilor ortodocşi o circulară tipărită în acelaşi ziar, în care-i îndeamnă să protesteze împotriva învinuirilor că romînii din Transilvania „ar avea vreun cuget rău asupra stăpînirii împărăteşti sau vreo înţelegere cu streinii din alte ţări" [1]. Această atitudine a episcopului ortodox e socotită de ziarul maghiar „Magyar Futár" [Curierul maghiar], din Ciuj drept „hiperloialitate", iar „Steaua Dunării" caracterizează circulara ca „fratricide vorbe înşirate de Şaguna ce i-ar fi fost smulse de neamicii romînilor" [2]. Bariţ însuşi, de patriotismul căruia nu se îndoia nimeni, a căzut victima presiunilor aparatului de constrîngere habsburgic, fiind silit, în aceleaşi împrejurări, să manifeste o atitudine demobilizatoare. Este adevărat că atitudinea sa este mai circumspectă, lăsînd să se întrevadă condiţiile în care este silit să se pronunţe. În „Steaua Dunării" a lui Mihail Kogălniceanu din 9 aprilie 1859 apăruse o ştire despre oferta ce i s-ar fi făcut lui Bariţ de a primi postul de inspector al şcoalelor din Moldova, însoţită de o referire la „protecţia austriacă" de care s-ar fi bucurat publicistul ardelean. Răspunsul lui Bariţ, publicat în acelaşi ziar, era că nu i-a trecut nici prin vis de a cere un asemenea post, învinuind cele două ţări romîne că la cîrma lor ar domni „un fel de răceală tradiţională către tot ce este ardelean"; la învinuirea de a se bucura de protecţia austriacă, Bariţ răspunde că pînă ce nu este cineva „sigur de a prospera sub o nouă protecţie", ar fi un fel de „gogomănie de a se pune el însuşi între drumuri...". Ziarul moldovean prin pana lui Kogălniceanu însuşi, după cît se pare, îşi exprimă părerea de rău faţă de atitudinea lui Bariţ şi faţă de vorbele sale despre „protecţia cea nouă" (a Principatelor Unite). Înţelegînd împrejurările în care s-a manifestat Kogălniceanu, exprimă totodată convingerea că inima lui Bariţ e „mai mare de cum răuvoitorii romînităţii l-au ademenit să ne-o arate în rîndurile cu care ne onoră" [3].

Aceste presiuni, ca şi interesele categoriilor sociale retrograde şi reacţionare, au impus grupului de ziare care le prezenta interesele : „Telegraful Romîn", „Siebenbürger Bote" şi „Magyar Futár" o atitudine rezervată sau de-a dreptul ostilă şi cu prilejul îndoitei alegeri a lui Cuza, „Magyar Futár" împărtăşeşte cititorilor săi foarte puţine şi cu totul nesemnificative ştiri despre evenimentele din 5 ianuarie şi 24 ianuarie, desfăşurate la Iaşi şi la Bucureşti. „Telegraful Romîn" manifestă o preocupare mai susţinută faţă de aceste evenimente, dar se mărgineşte să reproducă de cele mai multe ori ştirile după alte gazete. Cînd şi le ia după gazetele austriece, atunci ştirile sînt fie nesemnificative, fie de-a dreptul duşmănoase. Despre rezultatul alegerilor din 5 ianuarie se mărgineşte să relateze, după aceleaşi gazete, că „unioniştii au învins. Alexandru Cuza, hatmanul provizoriu, s-au ales de principe cu 48 de voturi şi au jurat pe constituţie. Mitropolitul şi autorităţile îi adresează omagiu şi căimăcămia i-au predat guvernul. Salve de tunuri, ceremonii, părăzi militare şi iluminaţiune" [4], că „depu-

[1] I. Lupaş, *Mitropolitul Andrei baron de Saguna*, Sibiu, 1909, p. 217 9.
[2] *Steaua Dunării*, nr. 94 din 8 mai 1859, p. 366.
[3] *Ibidem*, nr. 104 din 20 mai 1859, p. 405—406; cf. în *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Sect. Ist. ser. III, t. XXVIII, p. 7—8.
[4] *Telegraful Romîn*, nr. 3 din 15 ianuarie 1859, p. 3 4.

www.dacoromanica.ro

tații și poporul întreg manifestă cu ocazia aceasta voioșie'' [1], reproducînd în continuare un articol în care se vorbea despre teama că „rezultatul cel neîmbucurător al alegerilor din Iași nu va rămîne fără influență asupra așteptatelor alegeri din Romînia''.

Contradicțiile ce sălășluiau în societatea transilvană într-o perioadă de prefaceri social-economice și social-politice se resimt și în sînul grupului clerical din jurul lui Șaguna și în mijlocul burgheziei maghiare legată de Curtea imperială. Elementele cu vederi mai înaintate se arătau nemulțumite de „hiperloialismul'' conducătorilor, fapt ce se face simțit și în coloanele „Telegrafului Romîn'' și în ale ziarului „Magyar Futár'' chiar. Ele se vor face și mai vădite sub influența evenimentelor internaționale; alianța franco-italiană îndreptată împotriva Austriei și consimțămîntul tacit mai ales al Franței și al Rusiei, precum și atitudinea oscilatoare a Angliei, față de desfășurarea evenimentelor din Moldova și Țara Romînească, Austria fiind tot mai mult izolată și poziția ei anihilată. Astfel, se explică atitudinea mai înțelegătoare a „Telegrafului'' și a lui „Magyar Futár'' față de unire de pe la sfîrșitul lunii ianuarie, cînd se reproduc, din presa străină sau romînă, articole mai favorabile unirii și lui Cuza, cuvîntările rostite cu prilejul alegerii din 5 ianuarie și chiar o corespondență originală din București în care se descrie pe larg desfășurarea alegerilor „în aplauzele publicului ce asista în tribune și a poporului ce umplea dealul și curtea mitropoliei'', iar după alegeri „voioșia nespusă, speranțele frumoase, dorința de pace, iubirea de ordine și liniște'' a poporului, entuziasmul maselor populare cu prilejul intrării lui Cuza în București, primit în triumf [2]. „Magyar Futár'', la rîndul său, vorbind de îndoita alegere a lui Cuza, își informează cititorii despre entuziasmul poporului, recunoscînd că „exemplul atît de minunat'' de care au dat dovadă locuitorii Țării Romînești și Moldovei, constituie „garanția temeinică a unui viitor fericit'' [3].

„Siebenbürger Bote'' nu-și desmințea nici acum atitudinea de slujitor servil al absolutismului și birocratismului, de dușman îndîrjit a tot ceea ce însemna progres în viața social-politică. Această atitudine este evidentă și în problema unirii, pe care o caracterizează drept „rebeliune deschisă'', „o palmă dată Congresului de la Paris'', iar manifestațiile maselor populare din București și satele învecinate din zilele de 22—24 ianuarie „o manifestare primejdioasă''. Cuza este defăimat, iar partidul conservator din Moldova și Țara Romînească criticat aspru pentru lașitatea de care a dat dovadă, neavînd curajul să ia măsuri severe împotriva maselor populare [4]. Servilismul și reacționarismul ziarului sibian stîrnește nemulțumirea elementelor săsești mai înaintate, care nu-i mai recunosc calitatea de a le reprezenta interesele. Schuller von Libloy, profesor la Academia de drept din Sibiu, scria la 22 februarie 1859 unui prieten : „Nu ți-a scăpat desigur

[1] *Telegraful Romîn*, nr. 5 din 29 ianuarie 1859, p. 3—4.
[2] *Ibidem*, nr. 4 din 22 ianuarie 1859, p. 4, nr. 5 din 29 ianuarie 1859. p. 3—4, nr. 7 din 12 febr. 1859, p. 1—3, nr. 8 din 19 febr. 1859, p. 1—4.
[3] *Magyar Futár* din 10 febr. 1859.
[4] *Siebenbürger Bote*, nr. 32 din 14 februarie 1859. nr. 35 din 18 februarie 1859, nr. 39 din 28 februarie 1859.

www.dacoromanica.ro

că « Siebenbürger Bote » al nostru trăieşte mai ales în urma creionului roşu [1], deci din furt... În cercul nostru se consideră o ruşine a colabora la « Siebenbürger Bote » [2].

Aceste ziare reprezentau interesele Curţii din Viena, ale moşierilor, ale vîrfurilor clericale şi ale birocraţilor, toate legate, prin felurite interese, de politica reacţionară a monarhiei habsburgice. Interesele maselor populare de la oraşe şi de la sate, ale elementelor burgheze mai înaintate şi ale intelectualităţii progresiste erau reprezentate de grupa ziarelor ardelene „Gazeta", „Foaia pentru minte", „Kolozsváry Közlöny" şi „Kronstädter Zeitung". Aceste ziare luptîndu-se cu greutăţile şi îngrădirile impuse de măsurile de constrîngere ale autorităţilor, încearcă să formeze o opoziţie faţă de politica oficială habsburgică în Transilvania. De aceea ele împărtăşesc cititorilor, pe larg, toate întîmplările, toate episoadele petrecute în Moldova şi Ţara Romînească, de la pregătirea alegerilor de deputaţi pentru cele două camere pînă la alegerea domnului însuşi. Ele subliniază entuziasmul şi maturitatea poporului în aceste împrejurări, patriotismul dovedit de unionişti, războindu-se cu presa interesată a semăna confuzie şi neîncredere, descoperindu-i pe cei ce încercau prin intrigi să tulbure liniştea şi importanţa momentului istoric [3]. Alesul de la 5 ianuarie e prezentat pe larg, subliniindu-se pregătirea serioasă, activitatea patriotică de pînă atunci, simplitatea şi dragostea cu care era înconjurat de popor, însoţindu-i prezentarea elogioasă de portretul în mărimea paginei [4].

Dovada cea mai grăitoare a poziţiei progresiste sau reacţionare în această problemă, în condiţiile istorice date, era atitudinea faţă de îndoita alegere a lui Cuza şi faţă de unirea celor două ţări romîne, deoarece unirea însemna un moment pozitiv de covîrşitoare însemnătate.

Grupul ziarelor mai progresiste : „Gazeta Transilvaniei", „Foaia pentru minte", „Kolozsvári Közlöny", „Kronstädter Zeitung", se situează pe o poziţie favorabilă unirii. Ele înfăţişează pe larg, cu multe şi interesante amănunte, unele cu totul noi, desfăşurarea însemnatului moment istoric, pe care-l apreciază şi-l comentează în mod elogios.

Astfel, în ce priveşte evenimentul de la 24 ianuarie — corespondentul „Foii pentru minte" scria că acesta găsise poporul „tot în picioare", şi exclama : „Dumnezeule, ce popor este poporul romîn !", adăugînd : „cînd se inspiră de vreo idee, cînd are vreo bănuială, uită toate interesele private şi se consacră numai pentru triumful cauzei romîne". Şi corespondenţa arăta mai departe cum la ivirea zorilor, pe dealul Mitropoliei erau adunaţi mai multe mii de ţărani şi orăşeni, cum pe toate feţele se citea veselia, poporul era liniştit, ca şi cum ar fi aşteptat desfăşurarea unei solemnităţi. Cum soldaţii se înfrăţeau cu poporul, declarînd că de va fi ales Bibescu vor pune armele jos. Faţă de asemenea manifestaţii entuziaste ale maselor

[1] Adică din cenzură (N.R.).

[2] Muzeul Brukenthal din Sibiu, secţia de mss., după comunicarea lui C. Göllner.

[3] *Gazeta Transilvaniei* din 8 ianuarie 1859, p. 2—3, din 15 ianuarie 1859, p. 7 ; *Kronstädter Zeitung*, nr. 15 din 29 ianuarie 1859 şi nr. 13 din 31 ianuarie 1859.

[4] *Gazeta Transilvaniei* din 15 ianuarie 1859, p. 7, din 22 ianuarie 1859, p. 10 ; *Vasárnapi Ujság*, nr. 13 din 20 martie 1859, p. 1—3 ; *Koloszvári Közlöny* din 17 februarie 1859.

www.dacoromanica.ro

populare, jandarmeria devine neputincioasă şi chiar de prisos, încît poarta mitropoliei e lăsată în paza unei gărzi formată din „cîţiva juni şcolari".

Potrivit relatării corespondentului ziarului clujan „Kolozsváry Közlöny", „majoritatea poporului aştepta, înarmat cu cuţite şi pistoale, rezultatul alegerilor". Lupta hotărîtă a maselor a dat curaj deputaţilor unionişti de a înfrunta împotrivirea conservatorilor reacţionari, de a-i ameninţa şi a-i blestema, cum i s-a întîmplat mitropolitului care manifestînd rezerve şi şovăială a fost înfruntat cu cuvintele „Fii blestemat prea sfinţite dacă nu votezi pe Cuza". Puterea maselor populare a hotărît rezultatul alegerilor, care, „fără astfel de mijloace drastice", ar fi ieşit în favoarea conservatorilor majoritari în Cameră. De aceea, cînd poporului, vreo 30 000 de persoane care umpleau curtea mitropoliei după relatarea „Gazetei Transilvaniei", i s-a adus la cunoştinţă hotărîrea Camerei de a alege domn pe domnul ales al Moldovei, „porţile mitropoliei se deschiseră şi poporul se aruncă înlăuntru cu miile, strigînd : „Cuza domn, ura Cuza !", relatează corespondentul „Foii pentru minte". „Clopotele capitalei încep a suna, şi o dulce ploaie prevestitoare de abundenţă şi prosperitate începu a curge. Poporul, în delirul lui frenetic, care a primit vestea cu un entuziasm fără margini, credea că însuşi dumnezeu plînge de fericire, văzînd fericirea sa ; apoi, fără a se supăra de ploaie, aprind torţele şi cu muzica militară în mijloc purced pe uliţă", scriu „Foia pentru minte", şi „Gazeta Transilvaniei" ; entuziasmul poporului e împărtăşit şi de „Kolozsvári Közlöny", care mărturiseşte că „poporul s-a revărsat în valuri imense pe străzile străbătute de deputaţi, urmat de muzicele militare care au cîntat toată noaptea. Toate clădirile publice şi private se iluminează, ostaşii cu puştile pe umăr amestecaţi printre popor, se bucură de fericirea generală ; se dansează Hora Unirii pe la toate răspîntiile". „Strigătele de bucurie cutremurau văzduhul. Însufleţirea era de nedescris. Un astfel de spirit e necesar ca un popor să întemeieze o patrie sau, dacă a pierdut-o, să şi-o recîştige", exclama Kossuth Lajos [1], entuziasmat de momentul istoric ce se desfăşurase pe malurile Dîmboviţei, gîndindu-se în acelaşi timp la propriul său popor a cărui luptă pentru a-şi făuri o patrie independentă continua să o conducă fără preget după înăbuşirea revoluţiei din 1848—1849. „Kronstädter Zeitung", la rîndul său, apreciază evenimentul de la 24 ianuarie ca ziua de emancipare a Romîniei, ca o zi memorabilă din generaţie în generaţie a poporului romîn.

„Pe străzi se auzeau numai aclamaţii : Alexandru Ioan Cuza... Unire... unire"... „Faptul este atît de mare, bucuria atît de mare încît pana tremură în mîna mea şi o lăs", scria un ardelean, corespondentul „Foii pentru minte", iar corespondentul lui „Kronstädter Zeitung" constata că „de 200 de ani poporul romîn n-a fost aşa de fericit" [2].

Într-o corespondenţă din Constantinopol, „Kolozsvári Közlöny" vorbeşte de efectul produs în capitala imperiului otoman prin alegerea lui

[1] Kossuth L., *Iratai az emigracióból*, vol. I, ed. II, Budapesta, 1880, p. 377—380.

[2] *Gazeta Transilvaniei*, din 5 februarie 1859, p. 23—24 ; *Foaia pentru minte, inimă şi literatură*, nr. 7, din 25 februarie 1859, p. 51 ; *Kolozsvári Közlöny*, nr. 14 din 13 febr. 1859, p. 75 ; „Kronstädter Zeitung" nr. 36 din 5 martie 1859.

www.dacoromanica.ro

Cuza și în Țara Românească, asemănîndu-l cu „o furtună de vară iscată din senin", apreciind în același timp actul unirii, drept „o demonstrație care face cinste poporului romîn, o victorie rar întîlnită în istorie" [1].

Entuziasmul poporului a continuat zile de-a rîndul în toate satele, tîrgurile și orașele țărilor unite. „O zi de bucurie urmează alteia și romînii poate nu s-au socotit vreodată așa de fericiți ca acum", scria același ziar la 27 februarie [2]. Un alt moment emoționant a avut loc cu prilejul intrării lui Cuza în București, la 20 februarie, cînd s-au făcut asemenea pregătiri de care nu mai pomeniseră nici bătrînii ; între Băneasa și mitropolie, pe străzi și pe la ferestre au asistat la această manifestație vreo 80—90 000 de oameni ; trăsura domnului s-a umplut cu flori și ghirlande aruncate de la ferestre și de la balcoane [3]. Trăsura principelui era urmată de bresle de meșteșugari și negustori cu drapelele și insemnele lor, apoi de alt popor de jos în număr impresionant, bărbați și femei, bătrîni și copii ; defilarea a durat peste 3/4 din oră [4].

Entuziasmul cald și sincer manifestat de cei mai înaintați dintre ardeleni : romîni, unguri și sași, față de actul de la 24 ianuarie, împărtășit prin glasul lor maselor populare, a fost transmis și acestora. Cititorii, la rîndul lor, pregătiți pentru a recepționa asemenea manifestații, au transmis mai departe entuziasmul, creindu-se astfel o atmosferă generală de solidaritate și unitate de o parte și de alta a Carpaților. Unul dintre cei mai apropiați de popor dintre intelectualii ardeleni, bun cunoscător al gîndurilor și năzuințelor acestuia, Alexandru Papiu Ilarian exprima un adevăr demn de crezare, cînd spunea că „romînii din Transilvania numai la Principate privesc... iar cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la romînii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate". Pentru ca poporul entuziasmat să nu fie deziluzionat, era nevoie de „un domn luminat, dar și de un guvern popular, care să cîștige inima poporului împroprietărind pe țărani, pentru ca să aibă țăranul interes a-și iubi domnul și patria" [5]. Dar spre marea mîhnire a poporului ce a jucat rolul de căpetenie în realizarea unirii, de cea mai mare parte din roadele acesteia nu s-au împărtășit cei îndreptățiți. Burghezia ajunsă la putere a preferat să se alieze moșierimii într-o „coaliție monstruoasă", îndreptată împotriva maselor populare pentru a-și putea apăra interesele de clasă, pentru a-și putea continua exploatarea și pentru a putea înăbuși lupta revoluționară a poporului muncitor.

★

Unirea înfăptuită acum o sută de ani de masele populare de la orașe și de la sate, ajutate de elementele înaintate ale intelectualității, corespundea necesităților vitale ale poporului romîn, năzuințelor spre libertate și unitate națională, dorințelor maselor populare de a avea și ele „o țeară", nădăjduind că această țară va însemna „domnirea democrației, domnirea

[1] *Kolozsvári Közslöny*, nr. 17 din 27 februarie 1859.
[2] *Ibidem*,
[3] *Ibidem*, nr. 18 din 3 martie 1859.
[4] *Siebenbürger Bote*, nr. 44 din 2 martie 1859.
[5] *Revista pentru istorie, filologie și arheologie*, 1883, vol. I.

www.dacoromanica.ro

poporului prin popor", cum spunea Bălcescu. Perspectivele ce se întrevedeau prin Unire au determinat o parte a burgheziei să sprijine această înfăptuire care contribuia la dezvoltarea industriei şi a negoţului, la dezvoltarea pieţii interne. Aceste forţe sociale întrunite au fost în stare să învingă împotrivirile moşierimii şi ale unei părţi a burgheziei retrograde în interior, şi pe cele dinafară, reprezentate de Turcia, Austria şi Anglia. Unirea a fost, după expresia lui Kogălniceanu, victoria întregii naţiuni romîne, înţelegînd prin această noţiune forţele progresiste nu numai din Moldova, şi Ţara Romînească, ci şi pe cele din Transilvania. Căci într-adevăr, luptînd cu greutăţi şi primejdii mari, forţele progresiste din Transilvania : ţărănimea, orăşenimea săracă, partea cea mai înaintată a burgheziei şi intelectualităţii romîne, maghiară şi săsească şi-au dat o contribuţie după posibilităţi la înfăptuirea unirii. Iar după unire, forţa de atracţie a tînărului stat romîn a sporit mereu ; tot mai dese şi mai limpede exprimate se auzeau glasurile celor ce doreau să se unească „cu ţeara". Hora Unirii se cînta la diferite serbări şi întruniri publice, cum s-a întîmplat, de pildă, în iunie 1861 la Gherla, cînd printre alte cîntece patriotice intonate de orchestra şi corul din localitate, a fost şi cîntecul „Hai să dăm mînă cu mînă" [1]. Poeţi şi pictori exprimă în versuri sau opere plastice această tendinţă spre unitate, cum făcea Justin Pop-fiu în „Oda" sa scrisă cu ocazia serbării aniversării Unirii celor două ţări romîne la 24 ianuarie 1862, şi în care preamăreşte cîntecul de bucurie ce răsună peste plaiurile Romîniei şi care

„Ca un fulger trece dincoace de Carpaţi
Şi află viu răsunet la fraţii depărtaţi".

Sau Ioan Lapedatu care în poezia „La unire", afirmă :

„Că Unirea şi Frăţia
Dau putere, cresc tăria[2].

În acelaşi timp, pictorul bănăţean Nicolae Popescu a executat un proiect de compoziţie care „milita pentru ideea unirii tuturor provinciilor romîneşti", oglindind starea de spirit a ardelenilor cu privire la necesitatea urmărilor actului de la 1859 [3].

De aceea unirea e sărbătoarea întregului popor romîn şi a minorităţilor naţionale din ţara noastră ; de aceea toţi oamenii muncii, „păstrătorii şi moştenitorii adevăratelor tradiţii naţionale ale poporului nostru, ai tradiţiilor luptei sale pentru un viitor mai luminos", cum spune tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej [4], se bucură astăzi în patria lor liberă de rezultatele obţinute prin lupte grele duse veacuri de-a rîndul de înaintaşii lor.

---

[1] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 50 din 21 iunie 1861, p. 217.

[2] I. Cardaş, *Poeţii şi prozatorii ardeleni pînă la unire, 1800—1918*, Bucureşti, 1936, p. 183, 202.

[3] G. Oprescu, *Contribuţii noi la istoria picturii româneşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.*

[4] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a Buc., ESPLP, 1955, p. 169.

www.dacoromanica.ro

ОТКЛИК НА ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛДАВИИ И ВАЛАХИИ В ТРАНСИЛЬВАНИИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Существовавшие ранее стремления к объединению Трансильвании с Румынскими землями усиливается в предшествующее революции 1848 года десятилетие в связи с тем, что одновременно с этим событием они охватывают народные массы, открыто проявляющие желание „объединиться с Родиной". Меры, принятые австрийским правительством во времена реставрированного абсолютизма (1848—1850), не могли подавить этих стремлений. Трансильванские учителя, перешедшие в Молдавию и Валахию развивали неустанную деятельность за объединение. Оставшиеся же в Трансильвании, в свою очередь, всеми средствами старались поддержать идею объединения.

В 1853—1858 годах газеты, представляющие интересы более прогрессивных социальных слоев — Газета Трансильванией (Газета Трансильвании), „Фоайе пентру минте, инимэ ши литературэ" (Листок для ума, сердца и литературы), „Колошвари Кезени" (Клужский бюллетень) и „Кронштедтер Цайтунг" (Кронштадская газета) — читаемые широкими кругами сельского и городского населения, — несмотря на трудности, создаваемые на их пути властями, заняли благоприятную позицию в вопросе объединения. Эти газеты разделяли мнение читателей относительно „необходимости объединения обоих княжеств в одно румынское государство" о „горячем желании молдован и валахов, видевших свое будущее в объединении, в единое независимое государство („Газета Трансильванией)", о „надеждах румын создать румынскую нацию, которая узаконит объединение Румынских земель" („Колошвари Кезени").

Эти мнения принесли положительные результаты, поскольку в 1857—1858 годах трансильванские румыны устраивали демонстрации солидарности с борьбой за объединение молдован и валахов и высказывали свое желание к объединению с ними. Размах этих сремелений встревожил аврийские власти, констатировавшие, что не существует ни одной партии и ни одного общественного слоя, который поддерживал бы владычество Габсбургов в Трансильвании.

Избрание Кузы князем Румынских земель, а также происшедшие события нашли широкий отклик среди народов Трансильвании. Вышеуказанные газеты подробно описывали избрание Кузы и объединение Румынских земель, передавая читателям энтузиазм молдавского и валашского народа, подчеркивая решающую роль народных масс в деле объединения, а также важное значение объединения для развития румынского общества. Радость передалась и трансильванскому народу, так что один из современников А. Папиу Илариан писал, что избрание Кузы вызвало, может быть, больший энтузиазм у трансильванских румын, чем у румын объединившихся княжесть. „Хора Унирий (Хоро-

www.dacoromanica.ro

вод Объединения) распевали и танцевали и в Трансильвании, а поэты и художники увековечили это событие в своих стихах и картинах.

После объединения притягательная сила молодого румынского государства непрерывно возрастала; все чаще и отчетливее слышались голоса тех, кто хотел „объединиться с Родиной".

L'UNION DE LA MOLDAVIE ET DE LA VALACHIE ET SON RETENTISSEMENT EN TRANSYLVANIE

RÉSUMÉ

Les vieilles aspirations de la Transylvanie en faveur de sa réunion aux Principautés Roumaines marquent une recrudescence au cours des années qui précèdent la révolution de 1848; après celle-ci, elles gagnent largement les masses populaires qui manifestent dès lors ouvertement leur désir « de s'unir au Pays ». Les mesures du régime absolutiste autrichien restauré (1849—1860) sont incapables d'étouffer ces tendances. Les professeurs transylvains passés en Moldavie et en Valachie y déploient une activité ininterrompue pour l'union. Ceux demeurés en Transylvanie s'efforcent, de leur côté, d'entretenir l'idée d'union par tous les moyens dont ils disposent.

Les journaux représentant les intérêts de catégories sociales à tendance progressiste tels que « Gazeta Transilvaniei » (La Gazette de Transylvanie), « Foaia pentru minte, inimă şi literatură » (La Feuille pour l'esprit, le cœur et les lettres), « Kolozsvári Közlöny » (Bulletin de Kolozsvár) et « Kronstädter Zeitung » (Le Journal de Kronstadt) répandus dans des milieux de plus en plus larges en dépit des obstacles suscités par les autorités, prennent de 1853 à 1858 une attitude favorable à l'union. Ces journaux énoncent pour leurs lecteurs nombre d'idées sur « la nécessité de l'union des deux pays en un seul Etat roumain », sur « l'ardent désir des Moldaves et des Valaques, conscients de leur destin, de s'unir en un seul Etat indépendant (« Gazeta Transilvaniei »), sur l'espoir des Roumains de fonder une nation roumaine viable par l'union des pays roumains (« Kolozsvári Közlöny »).

Ces idées portent leurs fruits. En 1857 et 1858, les Roumains de Transylvanie manifestent leur solidarité avec la lutte en faveur de l'union des Moldaves et des Valaques et vont même jusqu'à exprimer leur désir de se réunir à eux. L'ampleur de ces tendances centrifuges a le don d'inquiéter les autorités autrichiennes contraintes de constater qu'il n'y a, en Transylvanie, ni parti, ni couche sociale susceptible de prêter son appui à la domination des Habsbourgs.

À l'occasion de la double élection de Couza comme prince régnant des Principautés Unies, les événements des Principautés Roumaines éveillent un puissant écho chez les peuples de Transylvanie. La même presse publie des relations circonstanciées sur l'élection de Couza et l'union des

www.dacoromanica.ro

deux Principautés ; elle transmet aux lecteurs de Transylvanie l'enthousiasme du peuples de Moldavie et de Valachie et met en lumière le rôle décisif des masses populaires et l'importance de l'union pour le développement de la société roumaine. Un contemporain, Al. Papiu-Ilarian, parlant de l'élection de Couza, écrit que l'enthousiasme suscité chez les Roumains de Transylvanie dépassait peut-être même celui des Roumains des Principautés. En Transylvanie aussi l'on chante et l'on danse la *Hora Unirii* (La Ronde de l'Union), poètes et peintres célèbrent l'évènement dans leurs vers et leurs tableaux.

Après l'union, la force d'attraction du jeune État ne cesse de s'accroître et c'est de plus en plus fréquemment et clairement que retentit la voix de ceux qui demandent à « s'unir au Pays ».

www.dacoromanica.ro

UNIREA ȚĂRILOR ROMÎNE ÎN CADRUL POLITICII EUROPENE

DE

N. CORIVAN

Congresul de la Paris a constituit punctul de plecare al unei noi perioade în domeniul relațiilor internaționale din Europa.

Imperiul lui Napoleon al III-lea devine forța precumpănitoare pe continent, pentru un timp de zece ani. Monarhia bonapartistă din Franța, care s-a menținut datorită antagonismului dintre proletariat și burghezie, a căutat să se întărească printr-o politică externă de aventură [1]. În Anglia, se constată o consolidare, pentru o bucată de vreme, a reacțiunii burgheze în politica internă și tendințele brutale de cotropire, în politica externă. Pentru Austria este începutul de insuccese politice, care se va termina cu pierderea tuturor posesiunilor din nordul Italiei. Raporturile dintre statele europene în perioada pînă la 1870, se dezvoltă sub influența procesului de unificare națională a Germaniei, pe de o parte, și a Italiei, pe de alta. Caracterul acestui proces referitor la poporul italian a fost determinat de felul în care s-a sfîrșit războiul Crimeii [2].

În ce privește țările romîne ele au fost puse sub protectoratul Marilor Puteri, consființindu-se astfel caracterul internațional al chestiunii romînești.

La Congresul de la Paris se stabilesc raporturi cordiale între Rusia și Sardinia, întemeiate în mare parte pe nemulțumirile comune împotriva Austriei. Politica de unificare a Italiei de către Sardinia avea drept principal obstacol stăpînirea austriacă din nordul Italiei. În urma războiului Crimeii, cercurile conducătoare din Anglia, Franța și Austria reușiseră să îndepărteze Rusia de la țărmurile Mării Negre și să supună Turcia intereselor lor economice. Pătrunderea economică a Austriei în Principate era mult îngreuiată de controlul Rusiei asupra gurilor Dunării, fapt care a deter-

[1] V. P. Potemkin, *Istoria diplomației*, Ed. Cartea Rusă, vol. II, p. 11.

[2] E. V. Tarlé, *Războiul Crimeii*, Editura de stat pentru literatură științifică, București. 1952, vol. II, p. 527.

www.dacoromanica.ro

minat şi atitudinea ei de adversitate faţă de Rusia [1]. Politica de duplicitate a Austriei faţă de Rusia şi Sardinia a dus la o apropiere între aceste două ţări din urmă, apropiere care se constată chiar în timpul Congresului de la Paris. În această conjunctură politică, chestiunea ţărilor romîne va contribui la determinarea caracterului raporturilor dintre Rusia şi Sardinia.

Marile Puteri au dat deosebită importanţă problemei Principatelor în Congresul de la Paris. S-a discutat aici şi situaţia altor naţiuni, dar Unirea ţărilor romîne a format unul din punctele principale, care a dat loc la multe discuţii şi situaţii divergente. Din grupul de puteri ostile Unirii, Austria era cea mai înverşunată adversară. Urmărind să-şi întindă influenţa şi dominaţia ei economică şi politică asupra ţărilor romîne, unde avea mari interese comerciale, susţinea cu cea mai mare energie principiul separaţiei. Navigaţia pe Dunăre era pentru ea de un mare interes. Ea întocmise şi un vast plan de lucrări publice în ţările romîne, care urmau să-i întărească stăpînirea economică asupra lor. Guvernul austriac se pregătea să desăvîrşească cucerirea economică a ţărilor romîne şi să aibă monopolul diferitelor întreprinderi. De aceea, pentru a putea exercita o influenţă cît mai mare asupra lor, căuta să le menţină separate. Unirea ţărilor romîne însemna consolidarea unui stat pe care nu l-ar mai fi putut domina din punct de vedere economic şi militar. Pe de altă parte, Austria se temea ca formarea unui principat mai puternic să nu creeze un punct de atracţie pentru romînii din imperiul habsburgic. Pentru guvernul austriac Turcia constituia o graniţă mai sigură decît marea [2].

Tot atît de ostilă Unirii ţărilor romîne era şi Poarta care se temea ca ele să nu urmeze exemplul Greciei şi Serbiei şi unirea să nu întărească într-atît noul stat romîn, încît să rupă legăturile cu Turcia.

Poarta nu avea nimic împotriva punerii ţărilor romîne sub garanţia colectivă a Marilor Puteri, cu condiţia să-i consolideze autoritatea ei suverană [3]. Era însă, hotărît, adversara Unirii ţărilor romîne.

Anglia îşi făcuse din integritatea imperiului otoman o adevărată dogmă politică. Influenţa ei la Constantinopol şi largile concesii comerciale de care se bucura în Imperiul otoman, îi dictau această atitudine. Temîndu-se însă de rivalitatea Rusiei pentru interesele ei orientale şi voind să-şi apere comunicaţiile cu India, ea preconiza întemeierea unui stat tampon la gurile Dunării. Totuşi, ea nu voia ca prin aceasta să se aducă vreun prejudiciu integrităţii imperiului otoman [4], ci să lase ţările romîne în directă dependenţă de Poartă [5]. O Turcie slabă sub influenţa politică şi economică a Angliei, era situaţia care convenea intereselor engleze. Pe de altă parte, interesele comerciale engleze sufereau de pe urma protectoratului rus asupra ţărilor romîne [6].

---

[1] E.V. Tarlé, *op.cit.*, vol. I, p. 42.

[2] H. Friedjung, *Der Kriemkrieg und die Österreichische Politik*, Stuttgart und Berlin, 1907, p. 15.

[3] N. Corivan, *Din activitatea emigranţilor romîni în Apus*. Bucureşti, 1931, p. 154—159.

[4] *Idem*, *Renseignements sur la conférence de Vienne*, în *Revue historique du sud-est européen*, 1931, nr. 1—3.

[5] W. G. East, *The Union of Moldavia and Wallachia*, Cambridge, 1929, p. 30 31.

[6] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. I, p. 42.

www.dacoromanica.ro

Atît Anglia, cît şi Franţa doriseră îndepărtarea Rusiei de la gurile Dunării şi obţinerea unor garanţii pentru integritatea Turciei, unde aveau poziţii puternice şi care formau o importantă piaţă economică a lor. Prin Unirea Moldovei cu Ţara Romînească, Franţa ar fi voit să creeze un puternic stat între Turcia şi celelalte state şi să aibă în acelaşi timp un debuşeu nou pentru expansiunea ei economică şi politică.

Rusia a fost aceia care înaintea tuturor a venit în ajutorul cauzei naţionale a poporului romîn [1]. Interesele guvernului rus de slăbire a imperiului otoman, precum şi de înlăturare a influenţei Austriei din ţările romîne, coincideau în mod obiectiv cu năzuinţele poporului romîn de a-şi făuri un stat naţional unitar.

Chestiunea Unirii ţărilor romîne se bucura de simpatia şi solidaritatea forţelor democratice din mai toate ţările europene. Democraţii revoluţionari ruşi ca Cernîşevski, Dobroliubov sprijineau unirea ţărilor romîne.

Prusia a participat la şedinţe spre sfîrşitul Congresului. Ea privea cu simpatie chestiunea Unirii ţărilor romîne.

Mult mai clară decît poziţia Prusiei a fost atitudinea Sardiniei şi în special acţiunea lui Cavour în timpul Conferinţei. Interesele orientale ale Austriei erau legate de chestiunea ţărilor romîne. Modul de rezolvare a acestei probleme interesa pe piemonteji care duceau această luptă în Italia, unde Austria forma obstacolul cel mai puternic în calea unificării. Sardinia care avea legături comerciale foarte strînse cu ţările romîne era interesată şi din punct de vedere economic. „Tot aceea ce priveşte libertatea navigaţiei pe Dunăre şi pe Marea Neagră are, pe de altă parte, un interes direct şi foarte grav pentru comerţul sard, ale cărui tranzacţii sînt foarte întinse în aceste regiuni şi relativ mai întinse decît ale Franţei" [2].

Adversarul comun al Sardiniei şi al Rusiei era Austria. Atitudinea falsă a acesteia şi loviturile date politicii ruse, provocase indignarea în cercurile ruseşti. Aprecierile guvernului rus faţă de Austria se văd din următoarea notă de instructaj trimisă de la Petersburg lui Orlov : „Modul de a se purta al guvernului austriac încă de la începutul crizei economice, a produs o mare indignare în Rusia. Nu iertaţi atît de uşor pe un prieten care ţi-a fost nerecunoscător şi te-a trădat" [3]. Lupta ambelor ţări împotriva Austriei în chestiunea ţărilor romîne le va fixa aceeaşi atitudine care va duce, după încheierea tratatului, la o consolidare a relaţiilor.

De la început s-a constatat o tendinţă de apropiere între Franţa şi Rusia. Cea dintîi avea nevoie de Rusia pentru politica ei de viitor. În ce priveşte atitudinea acesteia din urmă, guvernul rus indicase lui Orlov următoarea conduită : avînd în vedere atitudinea foştilor aliaţi, să se profite de posibilitatea de a se stabili relaţii bune cu Napoleon al III-lea, dar să nu se lase antrenaţi în toate acţiunile sale politice de viitor. La Petersburg se considera că chestiunea unei alianţe cu Franţa era încă prematură şi că delegaţii la Conferinţă să nu-şi ia angajamente nepotri-

[1] T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, Bucureşti, 1940, p. 50.

[2] *Cibrario către Villamarina*, 1 februarie 1856, N. Bianchi, *Storia documentata della diplomazia europea nell' Italia dell'anno 1814 all'anno 1861*, Torino, 1870, vol. VII, p. 603.

[3] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 488.

www.dacoromanica.ro

vite [1]. Napoleon, în întrevederile pe care le-a avut cu Orlov, încerca să vadă dacă Rusia n-ar fi dispusă, dacă nu să secondeze, cel puțin să nu împiedice realizarea dorințelor sale în Italia [2]. De cum au sosit delegații ruși la Paris, emisarii lui Napoleon au căutat să le arate cît de dorită era apropierea între Rusia și Franța. De fapt Napoleon voia să promoveze o apropiere de Rusia, fără a irita și speria în același timp pe Palmerston [3].

Congresul s-a deschis la 25 februarie. Reprezentanții marilor puteri erau următorii : Walewski și Bourqueney pentru Franța, Clarendon și Cowley pentru Anglia, Orlov și Brunnow pentru Rusia, Prokesch și Hübner pentru Austria, Ali pașa și Mehmed Djemil Beg pentru Turcia, Cavour și Villamarina pentru Sardinia.

Chiar din prima ședință, de la 25 februarie, s-a discutat chestiunea țărilor romîne. S-a specificat că ele își vor păstra privilegiile și imunitățile sub suzeranitatea Porții și că sultanul, de acord cu puterile contractante, vor acorda sau vor confirma o organizare internă conformă cu nevoile și dorințele populației [4].

În a doua ședință din 28 februarie, Walewski și cu Orlov au izbutit să obțină hotărîrea din partea Congresului ca problema referitoare la soarta țărilor romîne să fie rezolvată în cadrul plenarei numai principial, iar pregătirea unei hotărîri definitive să fie trecută pe seama unei comisii speciale [5].

Pe măsură ce ședințele se succedau, se observă un dezacord din ce în ce mai evident între Rusia și Austria, o apropiere din ce în ce mai accentuată între Franța și Rusia și o lipsă de destindere între plenipotențiarii englezi și ruși. Spiritul abil al lui Cavour a remarcat de la primele ședințe tendința de apropiere franco-rusă [6]. Guvernul rus, în urma evoluției favorabile a relațiilor franco-ruse de la Paris, recomanda lui Orlov să sprijine prin toate mijloacele intenția schițată de Napoleon de a stabili relații de prietenie și mai intime între cele două țări [7]. Chestiunea țărilor romîne era unul din punctele care apropia și mai mult cele două guverne. La începutul lui martie, Napoleon comunica lui Clarendon că Rusia este pentru Unire, sau cel puțin pentru o situație mai bună în Moldova și Țara Romînească [8].

Pe de altă parte, fiecare nouă ședință îi convingea pe austriaci că nu vor primi nimic nici în principate și în general nicăieri. Slabul sprijin acordat de Anglia la Congres era departe de a fi suficient pentru delegația austriacă. Chiar în timpul Congresului Austria căuta să dea lovituri Rusiei, susținînd clauze cît mai grele pentru guvernul rus, însă Austria avea posesiunile sale din Italia sub amenințarea directă a lui Napoleon. Stăpînirea austriacă din Italia era serios amenințată și Cavour inventase o serie de combinații în

---

[1] E. V. Tarlé. *op. cit.*, vol. II, p. 489—490.
[2] Fr. Charles-Roux, *Alexandre II, Gortchakoff et Napoléon III*, Paris 1913, p. 102.
[3] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 292—295.
[4] Protocolul nr. 1, D. A. Sturdza, *Acte și doc.*, vol. II, p. 1002.
[5] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 501.
[6] Cavour către Em. D'Azeglio, Paris, 29 febr., D. A. Studza, *op.cit.*, vol. II, nr. 1388, p. 1050.
[7] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 508—509.
[8] Clarendon către Palmerston, 7 martie, în T. W. Riker, *op.cit.*, p. 64.

www.dacoromanica.ro

timpul Congresului în vederea măririi Sardiniei cu unele posesiuni austriace din Italia [1]. Pe acest drum, de luptă împotriva atitudinii manifestată de Austria, se aflau Rusia şi Sardinia ale căror interese erau lovite de către guvernul austriac. Atitudinea similară a celor două guverne pentru sprijinirea chestiunii Unirii, forma o nouă punte de legătură între ele. Astfel, în chestiunea ţărilor romîne se formase un front comun alcătuit din Rusia, Franţa şi Sardinia, favorabil Unirii, care trebuia să lupte împotriva Turciei şi Austriei, cele mai înverşunate adversare.

Rămînea de determinat poziţia Angliei. Palmerston scrisese lui Clarendon, că deşi personal ar prefera separaţia principatelor, publicul englez ar privi cu simpatie Unirea şi că nu vede nici o obiecţiune serioasă contra ei [2]. La Paris, însă, Clarendon nu se mai arăta dispus a sprijini Unirea. Cavour declara la 6 martie că ministrul de externe englez era pentru statu-quo, lăsîndu-se influenţat de părerile Turciei. Faţă de oscilaţiile lui Clarendon, Cavour comunică lui Azeglio la Londra ca să insiste pe lîngă Palmerston să susţină cauza Unirii : „Dacă ele (ţările romîne) nu sînt unite, dacă nu se constituie o putere puternică şi compactă, ele vor rămîne cufundate ca şi în trecut, în corupţie şi dezordine. Toţi muntenii şi moldovenii care au venit la mine, reclamă unirea ca binefacerea cea mai mare, pe care o aşteaptă de la Congresul care se ocupă de organizarea Principatelor. Ar fi pentru Europa o adevărată ruşine ca să se lase aceste provincii pradă anarhiei" [3].

Dat fiind poziţia echivocă a lui Clarendon, Cavour insistă pe lîngă el ca să fie întrebaţi emigranţii romîni care erau în Occident dacă vor sau nu Unirea. El comunică această sugestie lui Azeglio ca să insiste în acest sens pe lîngă Palmerston. Totodată îi indică şi anumite cercuri politice care ar putea influenţa atitudinea guvernului englez în favoarea Unirii. În cuprinsul scrisorii Cavour declară lui Azeglio că „Congresul s-ar acoperi de infamie dacă ar menţine hospodaratul şi starea actuală a Principatelor" [4]. Discutarea Unirii ţărilor romîne era mereu amînată din cauza dezacordului dintre Franţa şi Anglia [5].

În ziua de 8 martie, Walewski a pus în discuţie chestiunea Unirii ţărilor romîne, spunînd că întrucît ea răspunde unor necesităţi indicate de un examen atent al adevăratelor lor interese, ar trebui admisă şi proclamată de Congres [6]. Delegatul rus susţinea în mod hotărît chestiunea Unirii [7]. El declară că, apreciind nevoile şi dorinţele populaţiilor din ţările romîne, sprijină proiectul Unirii, ea trebuind să ajute la prosperitatea acestor ţări [8].

Evident că nu toţi delegaţii au fost de aceeaşi părere. Primul reprezentant al Turciei, Ali Paşa, a combătut-o susţinînd că separaţia celor două ţări datează din timpurile cele mai îndepărtate şi că ea este consecinţa

[1] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 506.
[2] T. W. Riker, *op.cit.*, p. 65, notă.
[3] Paris, 6 martie 1856, D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, p. 1053, nr. 1391.
[4] Paris, 7 martie 1856, D. A. Sturdza, *op.cit.*, p. 1054, nr. 1392.
[5] *Cavour către Em. d'Azeglio*, Paris, 6 martie 1856, D. A. Sturdza, *op.cit.*, p. 1053, p. 1391.
[6] Protocolul nr. 6, şedinţa din 8 martie, D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. II, p. 1013.
[7] E. V. Tarlé, *op.cit.*, vol. II, p. 511.
[8] Protocolul nr. 6 al şedinţei din 8 martie 1856, D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. II, B. 490, p. 1013.

www.dacoromanica.ro

naturală a moravurilor şi obiceiurilor care diferă în ambele provincii. La rîndul său, Buol spune că deşi nu este autorizat să discute o chestiune asupra căreia nu are instrucţiuni, socoteşte, ca şi delegatul Turciei, că nimic n-ar justifica Unirea ţărilor romîne, deoarece populaţiile n-au fost consultate şi că atît moldovenii cît şi muntenii doresc să-şi păstreze instituţiile lor locale.

Walewski, în replică, arată că toate informaţiile concordă că romînii sînt animaţi de dorinţa de a forma în viitor un singur principat ; el termină spunînd că Unirea fiind fără îndoială, un element de prosperitate pentru ambele provincii, merită solicitudinea Congresului.

Deoarece delegatul turc declară că nu este autorizat să discute acest aspect, iar delegaţii Austriei că nu au instrucţiuni, chestiunea a fost amînată pentru altă şedinţă, pînă cînd delegaţii vor primi ordine de la guvernele lor [1].

În şedinţa din 10 martie, Walewski arată că dezvoltarea primului punct — organizarea viitoare a ţărilor romîne — este necesar să se încredinţeze pentru detalii unei comisii. El propune că s-ar putea limita să se consemneze în tratat bazele regimului politic şi administrativ de care se vor bucura în viitor Principatele, urmînd ca părţile contractante să încheie în cel mai scurt timp o convenţie în acest sens. Consiliul hotărî ca o comisiune compusă din Buol, Bourqueney şi Ali Paşa să prezinte într-o şedinţă apropiată textul prin care să se fixeze bazele convenţiei care va fi încheiată cu privire la Principate [2].

În şedinţa din 12 martie, Bourqueney face o dare de seamă asupra lucrării comisiunii, care s-a bazat pe trei principii : I. să se încheie pacea fără a subordona instrumentul final la un act final diplomatic rămas în suspensie ; II. să se ia măsuri care să asigure dorinţele populaţiei ; III. să se respecte drepturile puterii suzerane fără a se înlătura acelea ale Puterilor garante, stabilind principiile adoptate ca bază a organizării Principatelor. Comisiunea propune trimiterea imediat la Bucureşti a delegaţilor care să se întîlnească cu delegatul otoman. Divanurile ad-hoc trebuiau să se întrunească în capitalele ambelor provincii, iar comisia europeană, luînd în considerare dorinţele exprimate de Divanuri, trebuia să observe legile şi regulamentele în vigoare [3].

Citirea pe paragrafe a raportului comisiunii de trei, însărcinată cu redactarea unui raport relativ la organizarea Principatelor, se făcu în şedinţa din 14 martie. Se hotărî că în ce priveşte revizuirea legilor şi statutelor în vigoare, Poarta să acorde ţărilor romîne o administraţie independentă şi naţională. În vederea stabilirii unui acord complet relativ la această revizuire şi deci a noii organizări a ţărilor romîne, se va trimite o comisie specială la Bucureşti împreună cu un comisar al Porţii. Comisiunea avea drept sarcină de a constata care este situaţia din ţările romîne şi de a propune bazele noi ale viitoarei organizări. Sultanul trebuia să convoace imediat, atît în Moldova cît şi în Ţara Romînească, un Divan ad-hoc care să exprime dorinţele populaţiilor relativ la organizarea ţărilor romîne.

[1] Protocolul nr. 6 al şedinţei din 8 martie 1856, D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. II, B. 490, p. 1013.

[2] Protocolul nr. 7, D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. II, N. 490, p. 1018.

[3] Protocolul, nr. 8, şedinţa din 12 martie, *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Congresul trebuia să dea instrucțiuni în ce privește raporturile dintre comisiune și Divanuri. După ce marile puteri aveau să primească aceste doleanțe, urma, de comun acord cu puterea suzerană, să încheie o convenție ale cărei stipulațiuni să formeze organizarea acestor provincii, care erau sub garanția colectivă a tuturor puterilor semnatare. Se stabili că o oaste națională va menține siguranța internă și va asigura hotarele. Totodată se specifica, în cazul cînd liniștea internă a Principatelor ar fi amenințată, că puterile garante se vor înțelege cu Poarta asupra măsurilor de luat, pentru a menține ordinea legală. O intervenție armată nu putea să aibă loc fără o înțelegere prealabilă între Puteri [1].

Astfel, țările romîne trecuseră acum sub protectoratul colectiv al marilor puteri. Ele garantau autonomia chiar împotriva unei eventuale încălcări din partea suzeranului.

În ședința din 25 martie, după ce s-au citit articolele relativ la Principate, în urma revizuirii de redactare, se hotărî ca firmanul de convocare a Divanurilor ad-hoc să fie întocmit de acord cu reprezentanții puterilor contractante la Constantinopol și să fie redactat în așa mod încît să asigure executarea integrală a articolului care determină compoziția acestor adunări [2].

Redactarea articolelor tratatului, care urma să fie semnat la 30 martie, a fost întocmită în ședințele din 27 și 28 martie. Articolele referitoare la țările romîne erau cuprinse în paragrafele XX—XXVII ale tratatului.

În ședința din 28 martie, Walewski atrage atenția membrilor Conferinței că semnînd tratatul de pace, Congresul nu și-a terminat de fapt lucrările și că va trebui să se întrunească pentru a definitiva o serie de chestiuni, printre care și pregătirea instrucțiunilor destinate comisiei care trebuia să meargă în Moldova și Țara Romînească.

În ședința din 8 aprilie, chestiunea a fost reluată cu ocazia lecturii de către Bourqueney a instrucțiunilor destinate comisarilor care trebuiau să se ducă în țările romîne. Față de tendința delegaților Austriei și ai Turciei care căutau să evacueze cît mai tîrziu țările romîne, Congresul hotărî ca după expirarea termenului de domnie al hospodarilor, Poarta să ia măsurile necesare pentru a îndeplini hotărîrile Congresului [3].

Sub astfel de auspicii se încheie Congresul de la Paris. Țările romîne trecuseră sub garanția concertului european. Unirea țărilor romîne devenise o chestiune internațională a cărei realizare avea să se rezolve în anumite împrejurări specifice. Rusia și Franța puseseră în fața Congresului chestiunea Unirii, reușind să lase calea deschisă în viitor. La 5 aprilie, Walewski comunică lui Thouvenel că firmanul de convocare al Divanurilor ad-hoc trebuie să fie astfel conceput, încît să facă aceste Divanuri cît mai reprezentative. De aceea el îi dădea următoarele instrucțiuni : „Austria ni se va împotrivi din toate puterile, avem însă Rusia de partea noastră. Trebuie neapărat arătat guvernului turc că dacă în această împrejurare este de

[1] Protocolul nr. 9, ședința din 14 martie, D. A. Sturdza, *op.cit.*, N. 490, p. 1023.
[2] Protocolul nr. 14, ședința din 25 martie, *ibidem*, N. 490, p. 1032.
[3] Protocolul nr. 22, ședința din 8 aprilie, D. A. Sturdza, *op.cit.*, N. 490, p. 1059.

www.dacoromanica.ro

partea Austriei împotriva Angliei, Rusiei şi Franţei, existenţa ei va fi cu desăvîrşire compromisă" [1].

Anglia urmărea cu îngrijorare apropierea franco-rusă.

Franţa căuta să susţină unele pretenţii ale Rusiei în timpul dezbaterilor, iar atitudinea comună în chestiunea Principatelor apropiase şi mai mult cele două guverne. Rusia vroia să păstreze bunele raporturi cu Franţa, dar în acelaşi timp vroia să nu se lase angajată în acţiunile războinice ale lui Napoleon. Atitudinea comună franco-rusă-sardă în chestiunea ţărilor romîne apropiase aceste state. E adevărat că Orlov, cînd s-a discutat chestiunea italiană în conferinţă, a refuzat să participe la discuţie, deoarece în instrucţiunile sale exista recomandarea că nu trebuie, cu toată dorinţa de apropiere cu Franţa, ca Rusia să se lase tîrîtă în acţiunile războinice ale lui Napoleon [2]. Anglia, în rivalitatea ei cu Rusia, întîlnise sprijinul Austriei. Apropierea dintre aceste două ţări mări răceala între Sardinia şi Anglia. De aceea ea trecu de partea aceleia care-i asigura alianţa Franţei şi prietenia cu Rusia.

Din vremea Congresului se stabiliseră relaţii cordiale între guvernele rus şi sard. Încoronarea ţarului prilejuise un schimb de cuvinte foarte prietenoase. Îndată ce relaţiile oficiale au fost stabilite, Gorciakov declara reprezentantului sard : „Am fost rău inspirat refuzînd o legaţie rusă la Torino şi refuzînd legaţia voastră la Petersburg. Noi am ascultat prea mult de Austria . . . acum terenul este liber, noi ne putem pune de acord, convinşi că Rusia şi Piemontul sînt aliate naturale" [3].

Relaţiile arătau o tendinţă de apropiere între cele două guverne, din ce în ce mai evidentă. La 30 august (11 septembrie), contrar aşteptărilor lui Broglia de Cassalborgone, trimisul diplomatic sard la Petersburg, află din comunicarea ce i-o face Tolstoi, că în scopul de a satisface dorinţa pe care o exprimase guvernul sard faţă de guvernul rus, s-a hotărît reînnoirea drepturilor titularilor consulilor şi viceconsulilor sarzi din Rusia. Aceeaşi măsură fusese luată mai înainte de guvernul sard faţă de consulii ruşi [4]. Această apropiere se va vedea mai evidentă cu ocazia chestiunii Principatelor.

La cîteva luni după încheierea tratatului de la Paris, Anglia începe să-şi modifice atitudinea faţă de problema Unirii ţărilor romîne. Această schimbare, cu trecerea timpului, devine din ce în ce mai evidentă [5]. De altfel, Walewski recunoştea chiar de la început că atitudinea Angliei în chestiunea Unirii ţărilor romîne a fost nehotărîtă [6] şi numai în urma numeroaselor insistenţe ale lui Napoleon, Anglia a aderat la Unire. Totuşi, delegatul englez a susţinut la conferinţă principiul Unirii cu destulă moliciune. Pe la sfîrşitul lui mai, Clarendon în faţa opoziţiei de la Constanti-

[1] L. Thouvenel, *Trois années de la Question d'Orient, 1856—1859*, Paris, 1897, p. 7—9.
[2] E. V. Tarlé, *op.cit.*, p. 521.
[3] P. Matter, *Cavour et l'unité italienne*, Paris, 1925, vol. II, p. 42.
[4] Broglie către Cavour, Moscova, 30 aug./11 sept., N. 22, Arhivele Statului din Torino, Lettere Ministri, Russia.
[5] Harold Teperley, *The Union of Roumania in the private letters of Palmerston*, în *Revue historique du sud-est européen*, iulie-septembrie 1937, p. 218.
[6] L. Thouvenel *op. cit.*, p. 7—8.

www.dacoromanica.ro

nopol, declara lui Walewski că avea de gînd să lase chestiunea în seama Divanurilor [1]. Susținerea fermă a Unirii țărilor romîne din partea Rusiei stîrni mari bănuieli din partea guvernului englez. Pe de altă parte, favorizarea ei de către guvernul rus, a făcut ca Anglia să nu mai aibă încredere în Franța și să șovăie din ce în ce mai mult în această chestiune. La 27 mai, Persigny raportează lui Walewski că Clarendon nu mai era dispus să sprijine Unirea, dînd explicația că este neîncrezător în Rusia care susținea așa de hotărît Unirea [2]. Apropierea franco-rusă care dădea impresia că Franța se considera liberă de alianța ei din timpul războiului Crimeii, provoca mare neplăcere la Londra.

La rîndul său, Austria căuta să convingă Poarta să țină problema Unirii în afara discuțiilor Divanurilor ad-hoc. Ea reușise să convingă guvernul otoman că viitorul Turciei consta în soluționarea acestei chestiuni [3]. Dezbinarea dintre aliați devenea din ce în ce mai vădită. Conflicte de ordin economic făceau ca aceste divergențe să fie mai pronunțate. În cursul anului 1856, Grigore Ghica, domnul Moldovei, acordase societății franceze „Magnan" monopolul navigației cu aburi pe rîurile Siret și Prut. Buol, pentru a obține anularea concesiunii, prezentă un memorandum în care susținea că această concesie călca o veche convenție a Austriei cu Poarta prin care libertatea navigației pe rîurile turcești fusese garantată supușilor austrieci. Austria susținea ca nici o concesie de acest fel nu putea fi legală fără sancțiunea puterii suzerane. Anglia se alătură punctului de vedere austriac și Poarta anulă concesiunea. Diferendul relativ la concesiunea „Magnan" a pus la grea încercare spiritul de colaborare franco-englez.

Dacă Austria și Poarta continuau să-și mențină atitudinea ostilă Unirii, iar Anglia începuse să-și modifice atitudinea în defavoarea țărilor romîne, Rusia păstra aceeași atitudine de sprijinire a intereselor lor. Ea nu aproba atitudinea Austriei și Turciei. iar Gorciakov declarase că era decis să execute clauzele privitoare la țările romîne și că nu va consimți să se prejudicieze rezultatul muncii de anchetă pe care comisarii europeni vor fi chemați s-o facă și că nu va retrimite comisarul său în Moldova și Țara Romînească decît după evacuarea completă a lor de către trupele austriace [4]. Această atitudine se observă la mulți diplomați ruși, ceea ce arată că se primiseră instrucțiuni în acest sens. Astfel, în întrevederea pe care a avut-o Richthoffen, delegatul austriac în Comisiunea europeană pentru Principate la Viena, în drum spre Constantinopol, cu V. Balabin, ministrul rus în Austria, acesta i-a afirmat că Rusia dorește ca țările romîne să ajungă la o desăvîrșită libertate de a-și exprima dorințele prin Divanurile ad-hoc [5]. La Constantinopol, Basily, delegatul rus în aceeași comisiune, declară lui Richthofen că Rusia nu se va asocia la nici o acțiune pînă cînd evacuarea nu va fi un fapt împlinit și că ei trebuie să se înțeleagă asupra măsurilor

[1] Cowley către Clarendon, 24 mai, în T. W. Riker, *op.cit.*, p. 84.
[2] Persigny către Walewski, 27 mai, *ibidem*, p. 87.
[3] Walewski către Thouvenel, 11 octombrie, L. Thouvenel, *op.cit.*, p. 42.
[4] Thouvenel către Walewski, 22 iulie 1856, L. Thouvenel, *op.cit.*, p. 29—30.
[5] St. Tătărescu, *Contribuțiuni germane la Unirea Principatelor*, Buc., p. 31.

www.dacoromanica.ro

ce vor trebui luate spre a împiedica Austria de a lua o poziție dominantă în Comisiune [1].

Intrigile Austriei împingeau Poarta la diferite acțiuni piezișe împotriva Unirii. În urma îndemnurilor lui Prokesch, ea trimise la 31 iulie o circulară către agenții diplomatici ai Turciei de pe lîngă marile puteri, în care arăta că nu crede că Unirea țărilor romîne este o condiție esențială pentru bunul mers al lor. Guvernul turc afirma că nu vrea să exprime un refuz public asupra acestei chestiuni în firmanul de convocare pentru Divanurile ad-hoc, dar el este sigur că guvernele nu le vor refuza acest concurs pentru a obține un rezultat conform dorințelor și drepturilor ei [2].

Lucrările în vederea redactării firmanului de convocare au fost începute în primele zile ale lui septembrie. Ele s-au tărăgănat din cauza prelungirii ocupației austriace, pe de o parte, iar pe de alta pentru că Poarta, folosindu-se de neînțelegerile dintre puteri, nădăjduia să excludă chestiunea Unirii din discuția Divanurilor. Redactarea firmanului trebuia făcută de Poartă în colaborare cu ambasadorii. Chestiunea Unirii neputînd fi înlăturată din firman, datorită opunerii reprezentanților Franței și Rusiei, miniștrii otomani nădăjduiau la început să alăture la firman o notă în care să se precizeze limitele competenței Divanurilor, voind astfel să se excludă în mod indirect chestiunea Unirii. Se pare că acest procedeu era inspirat de Austria [3] și se spunea că Stradford îl aproba [4]. Thouvenel, în întrevederea pe care o avu cu vizirul, atrase atenția că articolul 24 al tratatului de la Paris determina clar limitele rolului ambasadorilor și al Porții și că nu intră în competența lor de a fixa Divanurilor ad-hoc ce să discute, ele avînd deplina libertate de a-și exprima dorințele lor [5].

Rusia, la rîndul său, era și ea de aceeași părere. La 17 septembrie, reprezentantul Rusiei la Constantinopol, Buteniev, comunică lui Thouvenel că Gorciakov respinge propunerea de a se restrînge puterile Divanurilor ad-hoc. Îi mai comunică de asemenea că de acum înainte instrucțiunile sale corespund cu cele ale ambasadorului francez, de-a acționa în același sens pentru a determina Poarta să părăsească ideea adăugării unui program la firmanul de convocare [6]. Cu toate acestea Poarta renunța greu la proiectul ei de a elimina chestiunea Unirii din discuția Divanurilor. La 16 septembrie, Fuad Pașa declara lui Mossi, reprezentantul Sardiniei la Constantinopol, că Poarta este decisă să nu consimtă la nici o propunere care ar tinde la Unirea țărilor romîne [7].

Sardinia înțelegea să păstreze aceeași atitudine față de chestiunea Unirii. Reprezentantul Sardiniei va avea o atitudine comună cu aceea a ambasadorului Franței și al Rusiei. Față de refuzul lui Thouvenel de a admite ca firmanul de convocare a Divanurilor ad-hoc să fie însoțite și de

[1] St. Tătărescu, *Contribuțiuni germane la Unirea Principatelor*, Buc., p. 52.
[2] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 729.
[3] Koller către Buol, în T. W. Riker, *op.cit.*, p. 103.
[4] Thouvenel către Walewski, 5 sept., D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 820, N. 678.
[5] *Ibidem*, 1 sept., *ibidem*, N. 663, p. 788.
[6] Thouvenel către Walewski, 18 sept., D. A. Sturdza, *op.cit.*, nr. 685, p. 831.
[7] „Nous ne voulons pas donner aux Moldo-Valaques les moyens de nous nuir". Mossi către Cavour, Constantinopol, 17 sept. nr. 5.

www.dacoromanica.ro

un program care să conţină chestiunile ce trebuiau discutate de divanuri, Mossi era gata ca împreună cu Buteniev şi Wildenbruck, reprezentantul Prusiei la Constantinopol, să se asocieze la declaraţia ambasadorului francez. Această unitate de acţiune făcea pe Thouvenel să creadă că-l va determina pe Stratford de a nu mai insista pe lîngă Poartă în susţinerea acelui program care să însoţească firmanul [1]. Se pare însă că, dacă ambasadorul englez renunţase la aceasta, căuta totuşi să ajute pe miniştrii turci în găsirea altor combinaţii politice prin care să fie îndepărtată chestiunea Unirii [2].

Guvernul sard aflase în acest timp de schimbarea atitudinii Angliei cu privire la Unire. Cavour încerca să convingă guvernul englez să revină asupra hotărîrii sale. La 5 septembrie, el comunică lui Corti, secretarul legaţiei sarde de la Roma, că guvernul sard în situaţia în care este, nu poate să calce în picioare principiul naţionalităţii. Totodată, îi dădea instrucţiuni ca să comunice lui Clarendon speranţa lui de a vedea Anglia revenind asupra atitudinii sale[3]. În acelaşi timp înştiinţează pe Villamarina despre intervenţia pe care o făcuse la Londra, exprimîndu-şi regretul că este în dezacord cu guvernul englez în problema ţărilor romîne. Negocierile nu făceau decît să confirme mai mult acordul între Anglia şi Austria, ceea ce contribuia la o slăbire a relaţiilor sardo-engleze. La 19 octombrie, Cavour scrise lui Azeglio la Londra : „Anglia este liberă să restabilească vechea ei alianţă cu Austria ... Noi nu o vom urma pe această cale"[4]. Această situaţie nu făcea decît să apropie mai mult Sardinia de Franţa şi de Rusia. În toamna anului 1856, Cavour scrie lui de La Rive următoarele rînduri, în care este oglindită politica Sardiniei din această epocă : „Purtarea de necrezut a lordului Palmerston m-a forţat să mă îndepărtez de Anglia. Cred că nu mă veţi blama că am refuzat să devin instrumentul orb al urii sale împotriva Rusiei"[5].

Pe de altă parte, schimbarea atitudinii Angliei în chestiunea ţărilor romîne, contribuia ca poziţia Rusiei şi Sardiniei să fie mai de preţuit pentru Franţa. În tot acest timp, cît a durat discutarea firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc, reprezentantul Rusiei a susţinut cauza romînilor. Reprezentantul Sardiniei era convins că cu toată sinceritatea eforturilor depuse de Franţa şi Sardinia în chestiunea ţărilor romîne, ele nu ar fi avut succes, dacă demersurile lor nu ar fi fost sprijinite în tot timpul de Rusia care a dovedit că a vrut să le sprijine [6].

În acest timp comisarii marilor puteri începuseră a sosi la Constantinopol şi aşteptau redactarea firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc pentru a putea pleca la Bucureşti. În chestiunea aceasta se ivise un dezacord între Thouvenel şi Talleyrand, comisarul francez. Cel dintîi era de părere că nu puteau să se ducă în ţările romîne mai înainte ca austriacii să le fi evacuat, pe cînd cel de-al doilea era de părere că prezenţa

[1] Thouvenel către Walewski, 22 sept., D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, nr. 690, p. 838.
[2] Thouvenel către Walewski, 25 sept., *ibidem*, nr. 696, p. 846.
[3] D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. IV, N. 1404, p. 1063.
[4] P. Matter, *op.cit.*, vol. II, p. 42.
[5] *Ibidem*, p. 47.
[6] Mossi către Cavour, Constantinopol, 14 sept., D. A. Sturdza, *op.cit.*

www.dacoromanica.ro

austriacilor n-ar trebui să împiedice pe comisari de a se întruni[1]. De aceeași părere cu Thouvenel era și comisarul rus, Basily, care declara că ocupația austriacă este o violare flagrantă și că el nu se duce la București, atîta timp cît ocupația austriacă nu va înceta[2]. De fapt aceasta era părerea guvernului de la Petersburg[3]. La 26 oct./8 noiembrie, Gorceakov declara că prelungirea ocupației țărilor romîne de către austriaci este o violare flagrantă a tratatului de la Paris și ar împiedica prin aceasta reorganizarea lor[4]. Mai tîrziu, cancelarul rus spune reprezentantului sard la Petersburg că Rusia înțelege să nu fie legată decît de rezultatul pe care l-ar da opinia publică legal consultată în țările romîne și de aceea acest element al viitoarei hotărîri trebuie să fie obținut liber de orice constrîngere[5]. Azeglio declară la Londra că Sardinia nu va hotărî decît dezlegată de orice influență străină și-și va da părerea de acord cu acela care-i se va părea mai just[6].

La Constantinopol, atitudinea Angliei, nefavorabilă Unirii, și lipsa de scrupule a politicii Austriei, îngreuiau mult situația reprezentanților puterilor favorabile cauzei romînilor. Acțiunea solidară a celor patru reprezentanți la Constantinopol contribuia însă ca uneltirile Austriei să nu izbutească întotdeauna. Astfel, după terminarea redactării firmanului de convocare a Divanului ad-hoc, Buol, neținînd seamă de hotărîrea luată la Paris relativ la evacuarea țărilor romîne, dăduse instrucțiuni lui Prokesch să spună Porții că Austria nu avea nimic împotriva unei continuări a ocupației turcești. Guvernul otoman, față de atitudinea unitară a Rusiei și Franței, nu îndrăzni să dea curs acestor îndemnuri. Aceasta făcu pe Prokesch să se plîngă că unii dintre miniștrii turci preferau chiar Unirea, primejdiei de a-și atrage dușmănia Franței și a Rusiei[7].

Aceeași unitate de acțiune între reprezentanții Rusiei, Franței și Sardiniei în chestiunea Unirii țărilor romîne care s-a constatat la Constantinopol, se va observa și la București în sînul comisiei europene.

În urma presiunii Marilor Puteri, Austria a început evacuarea Moldovei și Țării Romînești. Membrii comisiunii europene plecară la București. Aici, deoarece unele dintre restricțiile făcute în cursul constituirii colegiilor stîrniseră multe critici, caimacamul Alexandru Ghica ceru comisiunii explicații suplimentare în ce privește modul de aplicare a firmanului pentru convocarea Divanurilor ad-hoc. Membrii comisiunii au declarat că nu aveau competența pentru a se pronunța asupra lor și chestiunea a fost trimisă la Constantinopol.

În Moldova, noul caimacam, Vogoride, numit în locul lui Teodor Balș, decedat, începuse o acțiune de persecuție împotriva unioniștilor, în vederea

---

[1] Talleyrand către Walewski, 18 sept., D. A. Sturdza, *op.cit.*, vol. III, p. 828, nr. 684; vezi și p. 806, nr. 870.

[2] Thouvenel către Walewski, 2 octombrie, *ibidem*, p. 856, nr. 704.

[3] Oldoini către Cavour, Petersburg, 26 oct./8 noiembrie 1957, confidențial nr. 11. Arhivele Statului din Torino, Lettere ministri, Rusia.

[4] *Ibidem.*

[5] Sauli către Cavour, Petersburg, 27 ianuarie/8 februarie 1857, confidențial nr. 11, *ibidem.*

[6] D'Azeglio către Cavour, Londra 9 noiembrie și 12 noiembrie 1856, N. Bianchi, *Storia documentata*, vol. II, p. 342.

[7] Prokesch către Buol, ianuarie 1857 în T. W. Riker, *op. cit.*, p. 119.

www.dacoromanica.ro

alegerii unui Divan antiunionist. Comisarii, Franței, Sardiniei și Prusiei, Talleyrand, Benzi și Richthofen, au atras atenția comisiunii asupra situației din Moldova și au cerut lui Safvet, delegatul turc, să impună în Moldova ca și în Țara Romînească, executarea obiectivă a firmanului[1].

Miniștrii turci și reprezentanții marilor puteri au admis ca punctele firmanului care provocau nedumeriri caimacamului din Țara Romînească, să fie diferite spre interpretare comisiunii din Principate. Delegații din comisiune, favorabili Unirii, au fost de părere ca să se stăruiască pe lîngă Vogoride ca acesta să aștepte răspunsul la întrebările lui Ghica. Acesta răspunse că greutățile sugerate de caimacamul din Țara Romînească nu există în Moldova. Demersul lui Talleyrand neavînd succes, Thouvenel la Constantinopol încearcă să obțină întreruperea aplicării firmanului în Moldova[2]. Vizirul evită să dea un răspuns imediat, cerînd timp să reflecteze. Reprezentanții Rusiei, Sardiniei și Prusiei, fac și ei un demers similar prin dragomanii lor[3]. După multe tergiversări, în conferința comună a miniștrilor turci cu reprezentanții marilor puteri, după multe discuții, se adoptă ca firmanul să fie aplicat cît mai exact posibil, afară de cazurile excepționale care ar fi particulare Moldovei[4]. De această subtilă imprecizie va profita caimacamul Moldovei ca să-și continue acțiunea sa de ingerințe, prin care să contribuie la insuccesul Unirii. Fără a aștepta interpretările comisiunii în privința firmanului, Vogoride își continuă pregătirile în vederea falsificării alegerilor. Aprobarea după care comisiunea urma să lămurească ea nedumeririle caimacamului Țării Romînești, fusese comunicată lui Safvet.

Duplicitatea turco-austriacă întîrzia aducerea la cunoștința comisiunii. De aceea reprezentanții puterilor favorabile Unirii aveau rolul greu de a căuta să lupte împotriva intrigilor atît ale delegatului, cît și ale consulilor austriaci. Un rol însemnat, mai mult decît oricare altul, în dezbaterile comisiunii internaționale din Țările Romîne l-a avut Basily. Față de veșnicele temporizări și atitudinea plină de șicane a delegatului austriac, susținut de delegatul turc și încurajat de cel englez, delegatul rus a fost acela care cu multă energie și bogăție de argumente ținea continuu piept acțiunii de sabotare a lui Liehmann, după cum recunoaște și Talleyrand[5]. În a doua ședință, din 2 iunie 1857, la întrebarea lui Talleyrand dacă s-a primit vreun răspuns în legătură cu observațiile făcute de caimacamul Țării Romînești și asupra modului de a proceda la executarea firmanului, Safvet arăta depeșa din 31 mai, în care se spunea că deoarece pînă la această dată se speră că nedumeririle ridicate în Țara Romînească au fost lămurite printr-o înțelegere între caimacam și comisiune, delegații erau invitați să aducă la cunoștința caimacamului Moldovei rezultatul acestei soluții, pentru ca firmanul să fie aplicat cît mai exact posibil și în Moldova.

---

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 330, nr. 1043.

[2] *Ibidem*, p. 603 nr. 1170.

[3] Durando către Cavour, 7 mai, nr. 33, Lettere Ministri, Arhivele Statului din Torino, Porto Ottomana.

[4] Thouvenel către Walewski, 1 iunie., D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 709, nr. 1238; p. 702, nr. 1229.

[5] Talleyrand către Walewski. 12 iunie, *ibidem.*, vol. IV, nr. 1280, p. 795.

www.dacoromanica.ro

Basily observă că din textul depeşei se constată existenţa unei depeşe anterioare relativ la acelaşi subiect, pe care comisiunea n-a primit-o. Safvet prezentă atunci o altă depeşă cu data de 1 mai, prin care această chestiune se referea comisiunii de către Poartă şi puterile contractante. Basily şi Richthofen replicară că în cazul de faţă comisiunea avea dreptul de interpretare de la 1 mai. Safvet fiind întrebat de către delegatul rus de ce n-a adus la cunoştinţa comisiunii depeşa de la 1 mai, el a răspuns că l-a întrebat pe Lichman dacă primise de la Constantinopol o comunicare similară şi că în urma răspunsului său negativ n-a mai crezut că este de datoria lui de a o aduce la cunoştinţa delegaţiei.

Reaua credinţă a Turciei şi Austriei stîrni indignarea celorlalţi delegaţi, care consemnară în protocol că depeşa din 1 mai nefiind comunicată comisiunii decît în acea şedinţă, comisarii nu s-au putut prevala de dreptul care le-a fost conferit[1].

A doua zi, în urma înţelegerii între delegaţii Franţei, Rusiei, Sardiniei şi Prusiei, Basily continuă lupta cu Liehmann, arătînd că în Moldova guvernul intermediar s-a pus în fruntea partidului antiunionist şi vrea să influenţeze viitoarele alegeri pentru a se sustrage de la orice control. Mai declară că Divanul, care va fi convocat sub astfel de auspicii, nu va fi expresia dorinţelor poporului, ci instrumentul guvernului. Deoarece atitudinea şi procedeele lui Vogoride sînt diametral opuse art. 24 al tratatului de la Paris, comisarul rus le consideră ca atentatoare la drepturile pe care Congresul le-a garantat naţiunii moldoveneşti şi în consecinţă declară că, după avizul său, nu ar fi conform cu demnitatea congresului a cărui emanare este comisia, de a trata cu un Divan care a fost convocat sub astfel de auspicii. La votul de blam al lui Basily împotriva actelor de guvernare ale lui Vogoride s-au asociat şi Talleyrand, Benzi şi Rochthofen[2].

Totuşi caimacamul Moldovei îşi urmă nestînjenit activitatea cu complicitatea Porţii şi a Austriei. Din Moldova veneau o mulţime de reclamaţii împotriva ingerinţelor ocîrmuirii. În şedinţa din 8 iunie (27 mai) s-a discutat de către comisiune principiul cu privire la neadmiterea petiţiilor sau reclamaţiilor. Liechmann susţinea că admiţînd plîngerile şi petiţiile, comisiunea şi-ar schimba în întregime caracterul şi s-ar transforma, în opoziţie vădită cu dispoziţiile tratatului de la Paris, care îi interzicea orice act de autoritate, într-un fel de tribunal, Safvet a fost de aceeaşi părere. Basily arătă că ar fi un act de autoritate şi de siguranţă dacă comisiunea ar proceda la anchete formale ca urmare a acestor reclamaţii. Dar ordinele Congresului nu limitează de loc investigaţiile comisiunii numai la simple raporturi cu Divanurile, ci, dimpotrivă, li se prescrie de a primi toate luminile şi informaţiile care să le permită fixarea unei păreri imparţiale asupra situaţiei ţării. De aceea el a fost de părere ca să se primească aceste petiţii, să se aprecieze valoarea lor cu titlu de informaţie, rezervîndu-şi dreptul de a uza de ele pe lîngă guvernele ţărilor romîne, numai în cazul cînd li s-ar părea că merită intervenţia lor oficioasă, pentru ca alegerile

[1] Protocolul nr, 2, şedinţa din 2 iunie (22 mai), D.A.Sturdza, *op. cit.*, vol. VI, partea a 2-a, p. 402.

[2] Protocolul nr. 3, şedinţa din 3 iunie (22 mai), D.A. Sturdza, *op. cit.*, p. 405; Talleyrand către Walewski, 12 iunie, *ibidem*, vol. IV, p. 795, nr. 1280.

www.dacoromanica.ro

să poată realiza Divanuri demne de încrederea comisarilor. La propunerea lui Bulwer, cu toată opunerea lui Liehmann, comisiunea a admis ca să fie acceptate petiţiile, pe care comisia le va judeca proprii a o lumina asupra stării ţării, cu titlu de informaţie, iar comisiunea să nu exercite nici un act de autoritate în contradicţie formală cu scopul misiunii[1].

Dacă la Bucureşti se dădea o luptă atît de îndîrjită între cele două tabere din sînul comisiunii, tot atît de aprig se dădea lupta şi la Constantinopol. Touvenel, întărit de instrucţiunile lui Walewski şi avînd şi concursul reprezentanţilor Rusiei, Sardiniei şi Prusiei, trimise o notă de protest identică din partea lor, Porţii[2]. Rezultatul demersului celor patru reprezentanţi a fost că Reşid se gîndi la început să trimită un delegat special care să ancheteze, dar a fost oprit de ambasadorii Angliei şi Austriei.

Atît la Constantinopol cît şi la Bucureşti lupta era foarte încleştată şi nu se vedeau speranţe de aplanare a conflictului. În şedinţele din 2 şi 3 iulie, Basily a dus o adevărată luptă cu Liehmann în sînul comisiunii. Delegatul rus cerînd urgenţa pentru a fi luată în considerare adresa mitropolitului Moldovei care fusese de trei ori amînată, delegatul austriac ceru un timp material pentru ca fiecare comisar să poată lua cunoştinţă exactă de conţinutul adresei. Basily arătă pierderea de timp care s-ar ivi şi făcu remarca că lucrările comisiunii nu avansează destul de repede, cît ar necesita o presiune exercitată în Moldova pentru alcătuirea unui Divan, faţă de care mulţi comisari au emis deja un vot de neîncredere. El releva că această încetineală este datorită, între altele, dificultăţilor exercitate de unii commisari, de a trece peste moţiunile susţinute de majoritate. Totodată, el a cerut, — deoarece ilegalitatea procedeelor lui Vogoride a fost constatată, iar pe de altă parte, datoria comisiunii fiind de a uza de influenţa ei pentru loiala execuţie a firmanului—să se adreseze caimacamului Moldovei o adresă de cenzură pentru publicarea intempestivă a listelor electorale. Astfel, declară delegatul rus, caimacamul Moldovei se expune să compromită demnitatea şi autoritatea care i-au fost încredinţate de Poartă. De aceea el insista să nu se piardă timp, avînd în vedere că alegerile trebuiau să se facă la 12 iulie. Bulwer a propus să se refere chestiunea la Constantinopol ceea ce a provocat opoziţia delegaţilor Franţei, Rusiei, Sardiniei şi Prusiei[3].

Atmosfera devenea din ce în ce mai încărcată. La 4 iulie Talleyrand şi Basily protestează împotriva conduitei lui Vogoride. Delegatul rus, arătînd timpul pierdut de comisiune, timp care n-a fost însă pierdut de Vogoride, declară că nu recunoaşte caimacamului Moldovei dreptul de a convoca vreo adunare, neavînd prescripţiile stipulate de reprezentanţii marilor puteri şi de Poartă. El propuse să se facă uz de dreptul de cenzură pentru a preveni o alegere ilegală a Divanului din Moldova. La propunerea lui Bulwer se admite însă ca să se trimită o adresă la Constantinopol prin care să se ceară răspuns telegrafic dacă interpretările făcute de comisie,

[1] Protocolul nr. 5, şedinţa din 8 iunie (27 mai), D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VI, p. II, p. 414.

[2] Nota identică a reprezentanţilor Franţei, Rusiei, Prusiei şi Sardiniei la Constantinopole, către Ali-Ghalib-Paşa, din 25 iunie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, p. 967, nr. 1348; Thouvenel către Walewski, 25 iunie, *ibidem*, p. 964, nr. 1347.

[3] Protocolul nr. 9, şedinţa din 3 iulie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VI, nr. 24 30.p..

www.dacoromanica.ro

de acord cu caimacamul Țării Romînești, trebuie să fie adoptate și în Moldova în cazul unei identități de împrejurări locale și ca aceeași adresă să fie trimisă și caimacamului Moldovei [1].

Atitudinea lui Vogoride vădea intenția lui de a căuta prin orice mijloace să ajungă la alegerea unui Divan antiunionist. Reprezentanții Rusiei, Franței, Sardiniei și Prusiei se hotărîră să înainteze o notă colectivă Ministerului de Afaceri Străine otoman, în care să se protesteze împotriva modului de intimidare și de presiune violentă întrebuințat de caimacam. Se adăuga că în acest caz comisia europeană nu va avea nici o legătură cu un asemenea Divan [2]. Reprezentanții acestor patru puteri nu aveau de întîmpinat se pare atît opoziția Porții, cît mai ales a ambasadorilor Angliei și Austriei. La aceasta se mai adăuga și acțiunea personală a lui Stratford care de multe ori mergea mai departe decît instrucțiunile primite de la guvernul său, în vederea măririi influenței lui politice pe lîngă guvernul otoman[3].

Poarta vedea tensiunea situației politice, și in unele cercuri politice turcești se discuta chestiunea garanțiilor ce s-ar putea da Turciei în cazul acceptării Unirii țărilor romîne. Dar Austria, care avea mari interese economice în Principate, dorea menținerea separației lor. La Constantinopole, Prokesch spunea că Austria va menține separația cu orice preț. Acțiunea era susținută cu multă dîrzenie de către ambasadorul englez. Atitudinea Angliei în această perioadă se îndepărtează din ce în ce mai mult de aceea avută la conferința de la Paris din 1856. Guvernul otoman ar fi fost dispus la unele concesii în fața protestului reprezentanților celor patru puteri, în fruntea cărora se afla Franța și Rusia, dar ambasadorii Angliei și Austriei îi impuneau să aibă o atitudine rigidă și intransigentă.

Pentru Reșid nota colectivă a fost o ușurare, deoarece el găsea în ea o armă împotriva presiunii exercitate de Stradford și Prokesch asupra Porții. Rezistența nu ținu mult. Vizirul se hotărî să trimită un delegat special care să ancheteze situația din Moldova, dar ambasadorii Angliei și Austriei îl opriră. Aceștia au declarat că purtarea caimacamului este conformă cu stipulațiile tratatului din Paris și cu termenii firmanului[4].

Comisarii din țările romîne trimiteau rapoarte identice miniștrilor de la Constantinopol prin care îi întrebau dacă decizia luată în conferința ambasadorilor de la 30 mai era obligatorie pentru caimacamul din Moldova. Reprezentanții puterilor favorabile Unirii făcură din nou un demers comun la 7 iulie pe lîngă Poartă, prin care i se cerea să răspundă la următoarele întrebări : 1) Dacă interpretarea firmanului relativ la Țara Romînească era obligatorie și pentru Moldova, afară de anumite cazuri excepționale și particulare a acestei provincii ; 2) Dacă cele 30 de zile fixate de firman pentru reclamații nu trebuie să decurgă numai din ziua în care listele

[1] Protocolul nr. 10, ședința din 4 iulie (22 iunie), *ibidem*, p. 433.
[2] D.A. Sturdza., *op. cit.*, vol. IV, nr. 1348, p. 967 ; *ibidem*, nr. 1347, p. 964.
[3] Thouvenel către Walewski, 1 iulie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, nr. 1419, p. 6.
[4] Durando către Cavour, 14 iulie, Arhivele statului din Torino, Lettere Ministri, Porta Ottomana.

www.dacoromanica.ro

rectificate vor fi din nou publicate, 3) Dacă caimacamul nu trebuie să suspende orice pregătire electorală pînă se vor fi examinat interpretările de mai sus[1].

Intervenţia ambasadorului englez menţinu tensiunea. Acesta şi cu Prokesch sfătuiră pe Reşid să propună o nouă conferinţă, pe care ceilalţi reprezentanţi o respinseră, declarînd că nu se mai putea pune în discuţie un punct deja discutat şi decis[2].

În urma acestui refuz, întrunindu-se marele consiliu al Imperiului otoman, se hotărî să se dea satisfacţie completă protestului reprezentanţilor celor patru puteri, dîndu-se ordin lui Vogoride să amîne alegerile cu 15 zile, pentru a se lăsa timp în vederea reclamaţiilor, şi pentru a se putea executa avizul comisiunii relativ la uniformitatea procedeelor electorale în ambele principate. Nu lipsea decît sancţiunea sultanului, cînd interveni Stratford care ameninţă că va vorbi el în persoană cu sultanul ca să se împiedice aceste concesii făcute celor patru reprezentanţi. Consiliul intimidat reveni asupra hotărîrii sale şi se trimise ordin caimacamului ca să amîne alegerile numai cu 8 zile în loc de 15 cum se hotărîse la început[3]. La al doilea consiliu, care se ţinu la 17 iulie, ambasadorii englez şi austriac au urmărit toate discuţiile şi hotărîrile consiliului dintr-o cameră alăturată. Stratford îşi exprimase voinţa de a interveni personal, dar consiliul refuză. Vizirul citi o telegramă primită de Stratford de la Londra, prin care guvernul englez îl informa că Franţa s-ar fi arătat satisfăcută de concesiile obţinute — adică de amînarea alegerilor din Moldova cu 8 zile. Thouvenel însă îi comunicase şi el vizirului conţinutul unei telegrame primită de la guvernul său în care se declara că el ar fi satisfăcut dacă s-ar obţine de la Poartă o amînare de 15 zile a aceloraşi alegeri. Ambasadorul englez pretindea că concesia care se avea în vedere de către guvernul francez era aceea pe care o avea el prin intermediul guvernului său, aceia de 8 zile. Consiliul recunoscînd că între aceste telegrame exista un echivoc în interpretarea lor, propuse o amînare de încă 5 zile a alegerilor pentru a avea timpul necesar să întrebe Parisul şi Londra de la care să aibă un răspuns precis. Stratford şi Prokesch s-au opus la o asemenea decizie, şi la cererea lui Reşid au preferat să ia asupra lor toată răspunderea consecinţelor ce s-ar putea ivi în urma acestei hotărîri[4]. Ca urmare, alegerile începură la 18 iulie. Era evident că Stratford forţase decizia consiliului pentru ca alegerile să se efectueze aşa cum fuseseră aranjate de Vogoride, în scopul de a se asigura reuşita unui Divan antiunionist. Astfel, cauza complicaţiilor următoare nu se datoresc atît guvernului otoman, cît acţiunii ambasadorului englez susţinut de cel austriac.

Ca urmare, reprezentanţii celor patru puteri înaintară o nouă notă de protest la 21 iulie. Ambasadorul Franţei făcu un protest separat. Reprezentantul Rusiei şi al celorlalte două ţări, al Sardiniei şi al Prusiei, au arătat în nota lor că responsabilitatea urmărilor pe care şi-au luat-o ambasadorii

[1] Instrucţiuni date de Thouvenel lui Outrey la 7 iulie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1444, p. 60; N. 1445, p. 63.

[2] Durando către Cavour, 14 iulie, nr. 42, Arh. Stat. Torino; *Ibidem*, vol. V, p. 130—131.

[3] *Ibidem.*

[4] Durando către Cavour 21 iulie, N. 43, *ibidem*; *Acte şi doc.*, vol. V, N. 1552.

www.dacoromanica.ro

Angliei şi Austriei nu degajează Poarta de adevărata ei răspundere pe care Congresul de la Paris i-a impus-o însărcinîndu-o cu executarea clauzelor electorale în ţările romîne[1]. Napoleon, după ce consultă guvernele de la Petersburg, Torino şi Berlin comunică lui Walewski ca Thouvenel să ceară anularea alegerilor din Moldova, iar în caz contrar să ceară paşapoartele[2].

Cavour era profund indignat de atitudinea Angliei; de aceea el sprijini întru totul atitudinea lui Durando şi arăta lui d'Azeglio cît este de nemulţumit de acţiunea guvernului englez[3]. El vedea în această acţiune că Anglia devine un instrument al intereselor austriace[4].

Ministrul de externe francez comunica ambasadorului său la 27 iunie că cererea de anulare a alegerilor să o facă de comun acord cu ceilalţi colegi şi să ameninţe Poarta cu ruperea relaţiilor diplomatice[5]. Poarta răspunse că nu putea să hotărască singură anularea alegerilor, dar că era dispusă să suspende convocarea Divanurilor[6]. Congresul se va întruni din nou şi va hotărî. Cei patru reprezentanţi ai puterilor garante, ai Franţei, Rusiei, Sardiniei, Prusiei după ce se sfătuiră au hotărît să refuze fără a o luă în considerare nici măcar ad-referendum, insistînd ca să li se dea un răspuns definitiv la prima lor cerere[7]. Răspunsul forma cuprinsul unei note identice pe care o trimise fiecare reprezentant în parte[8]. Thouvenel, la 30 iulie, ceru autorizaţie lui Walewski de a rupe relaţiile[9], ceea ce ministrul de externe încuviinţă. Rezultatul acestei tensiuni diplomatice a fost demisia lui Reşid şi readucerea lui Ali şi Fuad în fruntea guvernului. Noul minister vrînd să facă o nouă propunere adresă celor patru reprezentanţi o notă la 4 august prin care li se propunea să cheme pe caimacamii Ţării Romîneşti şi Moldovei la Constantinopole pentru a-i supune la o anchetă[10]. Miniştrii, considerînd propunerea inadmisibilă, trimiseră un ultimatum prin care se cerea anularea alegerilor din Moldova în 24 de ore, ori ruperea relaţiilor cu Poarta. Guvernul otoman, pentru a cîştiga timp, făcu o ultimă încercare arătînd că pentru a căuta o soluţie acceptabilă, însuşi sultanul se va pune direct în legătură cu suveranii celor patru puteri[11]. Aceştia, considerînd epuizate mijloacele de convingere faţă de Poartă şi avînd fiecare din ei autorizarea guvernului respectiv, făcură cunoscut în ziua de 5 august că relaţiile dintre Poartă şi statele pe care le reprezintă sînt ruptę[12].

---

[1] Durando către Cavour, 24 iulie, N. 44, anexă, *ibidem*.

[2] D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1584, p. 261.

[3] 27 iulie, *ibidem*, N. 1595, p. 277.

[4] Rusia se arăta sprijinitoarea hotărîtă a intereselor ţărilor romîne şi declara că va sprijini întocmai aplicarea deciziilor tratatului de la Paris.

[5] D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1591, p. 274.

[6] Durando către Cavour, 31 iulie, N. 46, *ibidem*, Arh. Stat. Torino, Lettere Ministri, Porta Ottomana.

[7] Durando către Cavour, 31 iulie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 47,

[8] Durando către Ali Ghalib Paşa, 30 iulie, *ibidem*, anexă la N. 46.

[9] Thouvenel către Walewski, 30 iulie, *ibidem*, vol. V, N. 1636, p. 323.

[10] Durando către Cavour, 5 august, N. 47, Arh. St. Torino, Lettere Ministri, Porta Ottomana.

[11] D.A. Sturdza, *op. cit.*, anexa la N. 47.

[12] Durando către Ali Paşa, 5 august, *ibidem*.

www.dacoromanica.ro

Sosirea ambasadorului turc la Petersburg a coincis cu complicațiile de la Constantinopol. El a fost primit de Gorciakov, dar nu și de țar care a refuzat să-l primească, spunînd că ar fi inoportun să accepte scrisorile unui ambasador, care poate a doua zi va fi silit să-și ceară pașaportul [1].

Chestiunea luase o formă acută. Se căuta ieșirea din impas. Vizita anunțată reginei Victoria la Osborne de Napoleon al III-lea între 6—10 august, oferea posibilitatea găsirii unei soluții. După mai multe discuții se ajunse la stabilirea unui pact care consta în anularea alegerilor în Moldova, și constituirea unui nou Divan pe baza listelor electorale revizuite, dîndu-se astfel cîștig de cauză lui Napoleon, în ce privește anularea alegerilor, pentru ca în schimb să renunțe de a mai sprijini Unirea. Guvernul otoman fu imediat înștiințat de rezultatul acestei întrevederi [2].

Thouvenel nu a fost încunoștiințat. Walewski comunică la Petersburg, Torino și Berlin că la Osborne s-a făcut un schimb de idei generale fără a se stabili ceva precis [3]. Astfel, Franța a fost nevoită să cedeze în fața atitudinii atît de dîrze și potrivnică Unirii a Angliei. Concesia făcută de guvernul francez consta de fapt în părăsirea ideii de Unire desăvîrșită. Pentru a-și salva prestigiul angajat în chestiunea anulării alegerilor din Moldova Napoleon sacrificase principiul Unirii. Clarendon declara că s-a jerfit forma pentru a se obține esențialul [4]. Lui Napoleon nu-i convenea să recunoască față de aliații săi, mai ales față de Rusia cu care condusese tot șirul de demersuri în favoarea Unirii țărilor romîne, schimbarea de atitudine a Franței. De aceea Walewski căuta să prezinte rezultatul întrevederii de la Osborne ca un succes deplin al diplomației franceze, insistîndu-se asupra anulării alegerilor și trecîndu-se sub tăcere angajamentul față de chestiunea Unirii. Se declară că anularea alegerilor nu era condiționată de vreo concesie față de Anglia [5]. Mai mult decît atît, ministrul de externe francez protestează împotriva acelor păreri care subliniază tocmai caracterul înțelegerii între Franța și Anglia acela de a fi renunțat la Unirea țărilor romîne pentru a obține adeziunea guvernului englez la anularea alegerilor din Moldova [6].

Secretul a fost însă divulgat repede datorită indiscreției cercurilor diplomatice engleze [7].

Thouvenel raporta că zvonul abandonării chestiunii Unirii a umplut tot orașul [8]. Dacă știrea despre concesia făcută de guvernul francez a fost aflată imediat, în schimb știrea despre anularea alegerilor din Moldova, se făcea așteptată. Ambasadorul englez întîrzia să facă cunoscut guvernului otoman hotărîrea guvernului său prin care își dădea

---

[1] Oldoini către Cavour, Petersburg, 28 iulie/10 august, 1857, Arh. St. Torino, Lettere Ministri, Russia, 1856—1859, N. 37.

[2] Telegrama lui Musurus Pașa din Londra către Ali Pașa, din 10 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1679, p. 435.

[3] Walewski către Thouvenel, 14 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 1694, p. 464.

[4] Apponyi către Buol, în T. W. Riker, *op. cit.*, p. 182.

[5] Walewski către Talleyrand, 25 august 1857, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 17—27, p. 510.

[6] Walewski către Thouvenel, 3 septembrie 1857, *ibidem*, N. 1750, p. 559.

[7] Musurus către Ali-pașa, 10 august 1857, *ibidem*, N. 1679, p. 435.

[8] Thouvenel către Walewski, 18 august 1857, D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 1708, p. 481,

www.dacoromanica.ro

adeziunea la anularea lor. Stratford care își arătase dezaprobarea față de concesiile guvernului său, prelungea sub diferite pretexte o situație de incertitudine. Abia la 23 august Ali anunță că alegerile erau anulate[1].

Presa din capitala Turciei căuta să prezinte aceasta ca un lucru de puțină importanță. Astfel, la 6 septembrie 1857, apăru un articol în *Journal de Constantinople* în care, vorbindu-se despre anularea alegerilor din Moldova, se spunea: „Cela ne nous semble pas avoir une grande importance, après l'entente qui s'est établie à Osborne", ceea ce determină o intervenție a lui Thouvenel[2].

Situația reprezentanților celor patru puteri era din cele mai dificile. Pe de o parte se întîrzia comunicarea oficială a anulării alegerilor, iar pe de alta se răspîndea vestea că Franța a abandonat Unirea[3].

Așa cum s-a spus pactul de la Osborne nu era spre cinstea nici uneia din părți[4]. Apare echivocă graba lui Napoleon de a încheia un tîrg fără a-l aduce la cunoștiința Rusiei a cărei dezaprobare de altfel, o bănuia. Gorciakov rămase nedumerit, iar Buteniev la Constantinopol, era consternat. Thouvenel mărturisește că n-a putut îndepărta neîncrederea și supărarea reprezentantului rus relativ la hotărîrile luate la Osborne[5].

Franța se angajase față de Rusia în sprijinirea Unirii. Or, la Osborne, Napoleon își luase un angajament în această problemă fără a fi consultat guvernul rus cu care fixase o atitudine comună pentru realizarea Unirii. De aceea Thouvenel comunica la 18 august lui Walewski efectul defaforabil pe care l-au avut ultimele evenimente asupra guvernului rus: „încrederea care a susținut și dublat acțiunea noastră comună în timpul întregii crize, era evident zdruncinată și suferim de a nu o putea restabili"[6].

Atitudinea hotărîtă a Rusiei de susținere a problemei Unirii țărilor romîne stîrnise cele mai mari bănueli din partea guvernului englez. El vedea în chestiunea Unirii nu numai o atingere adusă integrității Imperiului otoman, dar și baza unei înțelegeri strînse între Franța și Rusia, înțelegere care îi era așa de neplăcută. E adevărat că Franța va încerca să revină asupra angajamentelor luate, dar oscilațiile politicii sale vor avea repercusiuni nefavorabile asupra chestiunii Unirii. Rusia se va arăta nemulțumită de atitudinea șovăielnică a Franței. Napoleon al III-lea, simțind efectul nefavorabil al deciziilor luate la Osborne asupra guvernului rus, a căutat să aibă o întrevedere cu țarul Alexandru al II-lea care a și avut loc la Stuttgart la 25 septembrie 1857. În această întrevedere s-a discutat chestiunea țărilor romîne, Rusia susținînd ca ele să nu fie abandonate[7].

---

[1] Thouvenel către Walewski, 18 august 1857, D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 1720, p. 499.

[2] *Ibidem*, N. 1261, p. 575.

[3] Thouvenel către Walewski, 17 august 1857, *ibidem*, N. 1702, p. 474.

[4] T.W. Riker, *op. cit.*, p. 181.

[5] Thouvenel către Walewski, 18 august 1857, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1707, p. 481.

[6] *Ibidem.*

[7] A. Dabidour, *Histoire diplomatique de l'Europe depuis l'ouverture du Congrès de Vienne jusqu'à la fermeture du Congrès de Berlin*, Paris, 1891, vol. I, p. 170; Emile Bourgeois, *Manuel historique de politique étrangère*, tome III, p. 429.

www.dacoromanica.ro

Față de noua atitudine a Franței referitoare la Unire, Rusia înțelegea să rămînă consecventă în politica ei de sprijinire a țărilor romîne. Poziția guvernului rus rămînea fixată pe atitudinea stabilită la Congresul de la Paris. La 9/21 august, Budberg, ministrul Rusiei la Viena, telegrafia lui Buteniev că Gorciakov i-a comunicat că Unirea n-are nimic comun cu reparația cerută de cele patru guverne, adică cu cererea de anulare a alegerilor din Moldova. Scopul lor comun era de a asigura libertatea votului[1]. Șase Puteri sînt astăzi de acord să ceară anularea alegerilor. Din textul telegramei se vede că guvernul rus nu admitea să conjuge anularea alegerilor de vreo concesie în chestiunea Unirii.

În această perioadă de după întrevederea de la Osborne, cînd în cercurile diplomatice de la Constantinopol predomina părerea că chestiunea Unirii a fost abandonată, o serie de acțiuni succesive ale guvernului rus arăta că el continuă să păstreze aceeași atitudine consecventă față de ea. Astfel, Gorciakov respinse unele aprecieri ale lui Liehmann făcute în ședința din 3 august 1857[2], antrenînd și guvernul francez la un protest împotriva declarațiilor comisarului austriac în țările romîne. Acesta afirmase — făcînd aluzie la un protest făcut de comisarii celor patru Puteri la una din ședințele anterioare împotriva alegerilor din Moldova — că ei au acționat în contradicție cu dispozițiile tratatului de la Paris. Or, Gorciacov într-o notă trimisă guvernului din Viena respingea aceste considerații, arătînd că chiar guvernele englez și austriac admiseseră și ele că aceste nereguli au existat[3]. Cancelarul rus făcu cunoscut acest protest lui Walewski, ceea ce determină o acțiune identică și din partea guvernului francez[4]. Tot la sugestia lui Gorciakov, guvernul francez s-a asociat la părerea guvernului rus ca ședințele comisiunii internaționale să continue fără a aștepta efectuarea noilor alegeri[5], putînd exercita astfel un control față de o nouă tentativă de ingerințe.

Austria, în urma întrevederii de la Osborne, desfășoară o acțiune intensă în defavoarea Unirii, mai ales la Petersburg și Berlin. Cancelarul austriac, după ce afirmă că împăratul francez a abandonat la Osborne complet cauza Unirii, face propunerea ca guvernele semnatare ale tratatului de la Paris să caute a stabili fără întîrziere o înțelegere cu privire la bazele fundamentale ale reorganizării țărilor romîne[6], care evident trebuiau să aibă un caracter antiunionist. Propunerea a fost respinsă atît de Gorciakov, cît și de Manteuffel.

În acest timp, Turcia voi să-și facă cunoscut punctul său de vedere. La 25 septembrie 1857 Ali pașa adresează o notă circulară către reprezentanții Turciei în străinătate prin care considera Unirea țărilor romîne ca o atingere adusă Porții și anunța hotărîrea sa de a se opune în Congres chiar dacă Divanurile ad-hoc s-ar pronunța pentru ea[7]. Evident că aceasta

[1] D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 1715, p. 491.
[2] Protocolul nr. 14, *ibidem*, vol. VI, partea a II-a, N. 1982, p. 476.
[3] *Ibidem*, vol. V, N. 1718, p. 494.
[4] Walewski către Talleyrand, 3 septembrie 1857, *ibidem*, vol. V, N. 1749, p. 558.
[5] D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. V, N. 1749, p. 558.
[6] Thouvenel către Walewski, 22 septembrie 1857, *ibidem*, N. 1778, p. 612.
[7] *Ibidem*, N. 1780, p. 621.

www.dacoromanica.ro

era o încercare a Turciei pentru a vedea reacția marilor puteri, ea constituind o derogare de la clauzele tratatului de la Paris. Gorciakov răspunse că guvernul rus își rezervă exprimarea părerii pînă cînd va cunoaște dorințele Divanurilor. În convingerea că această linie este conformă spiritului tratatului de la Paris, nu vede nici un motiv pentru care s-ar îndepărta[1]. În felul acesta era înlăturată încercarea Turciei de a căpăta un angajament cît de vag în defavoarea Unirii. În același sens a fost și răspunsul guvernului francez[2].

La 28 octombrie, Poarta dădu o nouă circulară în care critica atitudinea Divanurilor ad-hoc arătîndu-și nemulțumirea față de acțiunea lor. Ea declara că va aștepta întrunirea conferinței de la Paris pentru a discuta și combate cererile așa-zise naționale ale adunărilor în chestiune[3]. Guvernul rus lăsă fără răspuns această nouă încercare a Turciei[4].

La toate intrigile diplomatice ale guvernelor austriac și otoman, guvernul rus arăta o atitudine hotărîtă și consecventă. Poziția ei din această perioadă, favorabilă Unirii reiese mai bine în comunicarea Ambasadei ruse din Paris către Walewski din noiembrie 1857. Față de atitudinea de compromis a Franței în chestiunea Unirii, Rusia revine în această comunicare și insistă asupra necesității ca Rusia și Franța să susțină principiul Unirii țărilor romîne pînă la capăt. Astfel, după ce se arată că chestiunea Unirii a fost preconizată de majoritatea puterilor, atît la conferința de la Viena cît și la Congresul de la Paris, ea a fost înscrisă, chiar în instituțiile recunoscute actualmente de Poartă în art. 425, cap. II al Regulamentului Organic care recomandă Unirea, ca fiind cea mai avantajoasă pentru țările romîne. De aceea în această lungă notă se spune : „Nu rezultă deci că a refuza Principatelor Unirea pe care o reclamă ar însemna să li se acorde mai puțin decît aveau pînă acum, în loc de a dezvolta drepturile lor anterioare. Mai mult, nu înseamnă de a se asigura triumful politicii austro-turce favorizînd pentru mult timp preponderența sa în tot Orientul și de a face să sufere o răsunătoare înfrîngere puterile unioniste, mai ales Franța care a îmbrățișat cu căldură o cauză la care Rusia s-a asociat cordial. Unirea va trebui susținută pînă la capăt''.

Mai departe, guvernul rus indică atitudinea pe care ar trebui să o aibă cele două guverne, rus și francez, arătînd poziția consecventă a Rusiei pe care a avut-o de la Congres în problema Unirii. Totodată ea formula propunerea ca Franța să abandoneze poziția luată în întrevederea de la Osborne : „Orice s-ar întîmpla, Rusia și Franța trebuie, în timpul conferinței, să meargă unite cum au fost pînă acum în chestiunea Principatelor și să susțină Unirea prin toate mijloacele și puterea lor. Ele trebuie sau să triumfe, sau să cadă împreună. Unite în conferință, ele să rămînă unite și la Constantinopol, acesta fiind singurul mijloc de a contrabalansa preponderența austro-britanică care tinde să se stabilească în mod permanent... Rusia și Franța rămînînd unite și unioniste chiar dacă ele ar trebui să piardă bătălia asupra acestui punct, ele vor

[1] Depeșa lui Gorciakov către Buteniev din 10 22 oct. 1857, *ibidem*, N. 1827, p. 735.
[2] Walewski către Thouvenel, 13 octombrie 1857, *ibidem*, N. 1820, p. 725.
[3] D.A. Sturdza, *op. cit.*, N. 1830, p. 741.
[4] Depeșa lui Gorciakov către Buteniev din 5/17 noiembrie 1857, *ibidem*, N. 1842, p. 791.

www.dacoromanica.ro

influența enorm asupra viitorului problemei și vor constitui pentru Austria și Turcia o cauză permanentă de jenă și îngrijorare care n-ar putea decît să agraveze situația lor, deja atît de precară"[1].

Noile alegeri din Moldova ca și cele din Țara Romînească au asigurat formarea unor Divanuri unioniste. Ambele Divanuri au prezentat patru puncte : autonomie, unire, domn străin și guvern reprezentativ, cu adăogirea unui al cincilea punct, neutralitatea Principatelor. Se observă cu această ocazie o oarecare rezervă din partea Franței cu privire la Unire. Cu ocazia deschiderii sesiunii legislative din ianuarie 1858, Napoleon a spus : „De altfel, conferințele care se deschid la Paris, vor aduce un spirit de împăcare de natură a atenua dificultățile inseparabile divergenței de opinii" [2].

După ce Divanurile ad-hoc și-au încheiat lucrările, comisiunea europeană își întocmi raportul, care trebuia să prezinte dorințele ambelor Divanuri. Conferința de la Paris se deschide la 22 mai 1858. Delegații puterilor erau următorii : Fuad-Pașa pentru Turcia, Cowley pentru Anglia, Kiselev pentru Rusia, Hübner pentru Austria, Vilamarina pentru Sardinia, Hatzfeld pentru Prusia. Președintele Conferinței era delegatul Franței, Walewski. Conferința dădu prilej la expuneri de puncte de vedere divergente, conform intereselor fiecărei puteri. Se observă că și în timpul Conferinței, Sardinia urmărea o apropiere cît mai strînsă de politica Franței și o strîngere de relații cu Rusia, deși aceasta determina o slăbire a raporturilor cu Anglia [3]. Totuși Cavour indica delegatului sard o politică de prudență, de menajare a Angliei. Totodată, se observă o tensiune în raporturile Franței și Rusiei față de Austria și un acord perfect între delegatul austriac și cel otoman. Un rol de mediator între punctele de vedere opuse l-a avut delegatul prusian. Împotriva atitudinii de continuă opunere a delegatului austriac la orice măsură în favoarea țărilor romîne, rolul cel mai activ l-a avut delegatul rus, ajutat de multe ori de delegatul sard. În prima ședință, de la 22 mai, Walewski arată că, așa cum a susținut și la Congresul din Paris din 1856, guvernul francez este în favoarea Unirii și că faptele au confirmat că el nu s-a înșelat, romînii exprimîndu-și dorința unanimă că doresc să formeze pe viitor un singur stat. Dezbaterile din prima ședință au arătat că toate puterile, cu excepția Angliei, rămăseseră pe vechile lor poziții. Se observa că, dacă adversarii Unirii păstrau o poziție tot atît de hotărîtă ca și la Congres, Franța arăta o oarecare rezervă. E adevărat că guvernul francez se simțea legat prin pactul de la Osborne. Walewski avusese prudența să refuze semnătura, deși exista un memorandum. În prima ședință, delegatul francez susținu principiul Unirii și chiar al domnului străin, dar la sfîrșitul ședinței el își exprimă speranța că se va ajunge la un acord prin concesiuni reciproce [4].

Deși protocolul celei de-a doua ședințe, din 26 mai, este foarte laconic, se pare că Walewski ar fi propus în această ședință un plan de

[1] Depeșa lui Gorciakov către Buteniev din 5/17 noiembrie 1857, N. 1854, p. 808.
[2] *Ibidem.* vol. VII, N. 1993, p. 40.
[3] Carteggio Cavour-Nigra, Bologna, 1926—1929, vol. I, p. 65.
[4] D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 266, nr. 2068.

www.dacoromanica.ro

organizare a țărilor romîne, inspirat din negocieri și de ideile tuturor delegaților. Conferința refuză să-l ia în considerare, pînă cînd amănuntele proiectului nu vor fi examinate de către delegați pe îndelete [1].

Proiectul se baza pe principiul separației politice a țărilor romîne, prevăzînd însă instituții identice și unele comune pentru Moldova și Țara Romînească. Principatele trebuiau să poarte denumirea de Provinciile sau Principatele Unite și să continue să rămînă sub garanția colectivă a marilor Puteri. Puterea executivă trebuia să fie exercitată în fiecare Principat de către un domn ales pe viață, iar puterea legislativă de două adunări, la București și Iași, și de către un comitet central compus din 8 membri munteni și 8 moldoveni, aleși de cele două adunări, avînd sediul la Focșani. Menirea lui era să întocmească codificarea legilor, să stabilească organizarea miliților din ambele Principate și raporturile care trebuiau să fie între ele și să prevadă eventuala lor unire. Totuși, miliția trebuiau să-și păstreze caracterul a două corpuri ale aceleași armate.

Totodată, comitetul central, denumit mai tîrziu comisia centrală, întocmea legile de interes general comune ambelor Principate. Înainte de a le da forma definitivă, trebuia să le comunice celor două adunări, care urmau să prezinte observațiile lor.

Proiectul n-a fost de loc pe placul Austriei și Turciei. De altfel, delegații lor erau împotriva oricăror măsuri în favoarea țărilor romîne, fiind susținuți de multe ori și de delegatul englez. Buol se declară împotriva, atît a proiectului, cît mai ales a denumirii de Principatele Unite, a unui steag comun și în ce privește rolul comisiunii centrale. Pe de altă parte, guvernul austriac făcea presiuni la Constantinopol pentru ca Poarta să respingă discutarea acestor proiecte [2].

În ședința din 5 iunie, Hübner și Cowley au voit să respingă proiectul lui Walewski, propunînd ca bază a discuțiilor revizuirea Regulamentului Organic, ceea ce însemna a pune discuțiile pe alt teren, a le da un caracter mai conservator și a îndepărta discutarea inovațiilor din proiectul francez. Delegatul rus și sard au înlăturat însă obiecțiile celor doi reprezentanți. Kiselev a spus că art. 23 al tratatului de la Paris, pe care se baza Hübner, poate fi completat cu art. 25 care arăta că, Comisiunea trebuia să ia în considerare dorințele Divanurilor. Deoarece aceste dorințe aveau ca prim obiect Unirea țărilor romîne, aceasta trebuia să fie și prima chestiune de rezolvat. De aceea, era de părere să se discute propunerea plenipotențiarului francez. Walewski arată că sarcina conferinței este de a întocmi organizarea țărilor romîne, iar nu de a revizui pur și simplu Regulamentul Organic, Villamarina declară că guvernul său a socotit că părăsirea principiului unirii Moldovei și țărilor romînești sub un domn străin ar face dificilă și aproape imposibilă sarcina impusă Conferinței de a constitui o organizare putînd să garanteze prosperitatea acestor două provincii; dar că, din moment ce proiectul de Unire absolută trebuie să fie părăsit, guvernul său, pentru a da dovadă de spirit de conciliere, este gata a se ralia la orice alt proiect care ar avea drept scop de a salva principiul

[1] D. A. Sturdza, *op. cit.* vol. VII, p. 273.
[2] Buol către Prokesch, 1 iunie, în T. W. Riker, *op. cit.*, p. 210.

www.dacoromanica.ro

Unirii. De aceea el declară că aderă la propunerea lui Walewski. Fuad-Paşa, la rîndul său, susţinu că punctul de plecare al discuţiilor trebuie să fie separaţia Principatelor şi admise că s-ar putea accepta examinarea oricărei alte baze care s-ar sprijini pe acest principiu. Walewski arată că proiectul expus de dînsul formează o tranzacţie la care guvernul său ar accepta să-şi dea asentimentul, păstrînd însă convingerea că în interesul Turciei, ca şi în acel al ţărilor romîne, organizarea cea mai preferabilă ar fi aceea care s-ar sprijini pe Unirea cu un domn străin. Totodată, el făcu o discretă ameninţare spunînd că va face toate rezervele în cazul cînd Conferinţa nu va accepta tranzacţia, ale cărei baze le-a expus. Deoarece delegaţii Angliei şi Prusiei au declarat că trebuie să consulte în această chestiune guvernele lor, şedinţa s-a amînat [1]. Atmosfera politică prezenta oarecare tensiune, Austria, susţinută de Anglia, îndemna Poarta la o rezistenţă mai puternică. Delegaţii Rusiei şi Sardiniei susţineau cu mult zel proiectul francez, care deşi nu însemna concretizarea dorinţelor romîneşti, reprezenta însă o formulă de tranziţie. În şedinţa din 10 iunie, Kiselev şi Vilamarina au persistat în atitudinea lor favorabilă ţărilor romîne susţinînd proiectul francez. Delegatul Austriei a declarat că, deşi nu refuză de a se asocia cu ceilalţi delegaţi la examinarea proiectului a făcut menţiunea că participarea lui la discutarea documentului nu implică adeziunea sa la dispoziţiile pe care le conţine. Începîndu-se discutarea proiectului, Hübner s-a opus de a se da noului stat titulatura de Principatele-Unite. Cowley, pentru a netezi calea spre înţelegere a propus o modificare : după cuvintele de Principatele Unite să se adauge cuvintele „ale Moldovei şi Valahiei", propunere care fu acceptată de Franţa, Rusia, Sardinia şi Prusia. Delegatul turc declară că o va accepta, dacă Conferinţa va cădea de acord asupra tuturor punctelor.

Paragraful în care se spunea că „ambele Principate sînt menţinute sub suzeranitatea sultanului" provoacă intervenţia delegatului rus. Lui Kiselev i se păru formula prea largă ; pentru a feri pe viitor Principatele de abuzurile Porţii, ceru ca Convenţia să dea o definiţie precisă a raporturilor între puterea suzerană, Principate şi puterile garante [2]. La Petersburg se avea impresia, dar pentru scurt timp numai, că Anglia ar încerca o apropiere de Franţa şi de Rusia [3].

Dezbaterile din şedinţele următoarea fac ca chestiunea să ajungă într-un impas. Faţă de intransigenţa Austriei şi de intervenţia lui Napoleon de a nu mai ceda nimic, mai ales în problema steagului comun şi a miliţiei, Cowley încercă rolul de mediator şi propuse să se facă concesii de ambele părţi [4]. Soluţionarea întîmpină multe dificultăţi. La iniţiativa delegatului Prusiei, după multe discuţii şi tergiversări, s-a ajuns la hotărîrea ca în locul steagului comun, să fie adăugată la fiecare din cele două steaguri cîte o bandă albastră [5].

---

[1] Protocolul nr. 3, şedinţa din 5 iunie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 270.

[2] Protocolul nr. 4, şedinţa din 10 iunie, *ibidem*, p. 276.

[3] Arh. St. din Torino, Oldoini către Cavour, Petersburg, 28 iunie/10 iulie 1858, Lettere Ministri, Russia, nr. 25.

[4] Cowley către Malmesbury, în T.W. Riker, *op. cit.*, p. 213—215.

[5] Protocolul nr. 13, şedinţa din 30 iulie, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 287.

www.dacoromanica.ro

Era vădit că Franța, deși se angajase prin pactul de la Osborne de a nu susține Unirea, căuta să dea pactului o interpretare prin care depășea sensul inițial. De aceea, căuta cu orice ocazie de a da un caracter cît mai unionist instituțiilor și spiritului în care trebuiau să fie organizate Principatele. De aceea s-a opus cu atîta îndîrjire atît în chestia comitetului central, cît și a steagului comun. În toată această acțiune, Franța a colaborat în de aproape cu Rusía și a avut sprijinul Sardiniei și al Prusiei. Sînt de remarcat intervențiile delegatului rus, din care unele depășesc într-un sens mult mai favorabil pe cele ale lui Walewski. Delegatul rus a făcut o serie de propuneri în favoarea Principatelor, avînd de înfruntat opoziția grupului delegaților ostili Unirii și Turciei, Austriei și Angliei. Aceste propuneri aveau drept scop să apere Principatele împotriva Porții.

Toate propunerile făceau parte dintr-un memoriu pe care Kiselev îl prezentase în ședința din 26 mai, dar asupra căruia Conferința hotărîse amînarea dezbaterilor. El îl prezentă din nou în ședința din 14 iunie, dar abia la 15 iulie fu admis ca să fie discutat. În această ședință Kiselev propuse desființarea tributului extraordinar pe care țările romîne îl plăteau la învestirea domnilor și sporirea cu o zecime, drept compensație, a tributului anual obișnuit datorat Porții. Pe cînd delegații Turciei și Austriei au făcut rezerve, iar cel englez a aderat în principiu, dar voia să știe care va fi părerea ultimă a Turciei, Franța, Sardinia și Prusia au aderat fără nici o rezervă [1]. De asemenea cu ocazia discutării problemei dacă Poarta are dreptul să refuze învestitura, Kiselev s-a opus atît de categoric, încît propunerea a fost amînată [2]. În una din ședințele următoare se hotărî însă ca dreptul de investire să fie acordat ca în trecut [3].

O altă chestiune pe care o propuse Kiselev era obligația pentru Poartă ca măsurile de apărare, în caz de agresiune din afară, să fie combinate de acord cu Principatele și că, în caz de necesitate, orice intervenție a Porții pentru menținerea ordinii în Principate, să se facă după o prealabilă înțelegere cu puterile garante. Delegatul englez a fost de părere ca domnii să aibă dreptul, în caz de tulburări interne, să ceară ajutorul puterii suzerane, care să-i fie acordat. Această propunere avea drept scop de a păstra Porții dreptul de intervenție în principate fără avizul marilor puteri. Ea fu respinsă pe argumentul că este în contrazicere cu art. 27 al tratatului de la Paris [4]. Fuad ceru atunci ca Poarta să aibă dreptul să trimită comisari în Principate, pentru a cerceta orice presupuse tulburări. La opunerea Franței și a Rusiei, privilegiul cerut de Poartă a fost condiționat de consimțămîntul Principatelor.

Rusia lupta pe cît putea pentru a asigura Principatelor cît mai multe clauze favorabile lor. Astfel, Kiselev a susținut ca Principatele să aibă dreptul de a încheia tratate independent de Poartă, chestiune care, în urma obiecțiilor lui Hübner, a fost amînată [5]. Totodată el a mai cerut ca tratatele comerciale ale Porții care se refereau și la Principate, să nu

[1] Protocolul nr. 10, ședința din 15 iulie, D. A.Sturdza *op. cit.*, vol. VII, p. 283.
[2] Cowley către Malmesbury, 16 iulie, în T.W. Riker, *op. cit.*, p. 225.
[3] Protocolul nr. 14, ședința din 9 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 288.
[4] *Ibidem.*
[5] Cowley către Malmesbury, 18 iulie, în T. W. Riker, *op. cit.*, p. 226.

www.dacoromanica.ro

poată fi încheiate fără aprobarea lor. Hübner, susținut de Cowley, opuse cea mai dîrză opoziție, iar Walewski fu nevoit să sfătuiască pe Kiselev să renunțe [1].

Față de propunerea Porții, ca efectivul celor două miliții să fie fixat cu învoirea Porții, atît Walewski, cît și Kiselev căutară să o înlăture, dar fără succes [2]. În propunerile lui, Kiselev voia să ridice cît mai mult rolul puterilor garante în dauna Porții. De aceea el propunea ca puterilor garante să li se rezerve dreptul de a soluționa pe cale diplomatică și în înțelegere cu Poarta orice conflict care s-ar ivi între Poartă și Principate. Această propunere stîrni însă opoziția atît de categorică a Angliei încît fu respinsă. Cowley declară că nimic n-ar fi putut contribui mai mult la slăbirea autorității Porții, decît înființarea unui astfel de tribunal la Constantinopol, care să judece atitudinea ei față de Principate [3].

Propunerile lui Kiselev căutau să apere Principatele, nu numai împotriva Turciei, dar uneori chiar și împotriva celorlalte puteri. Deoarece foarte mulți supuși străini din principate se sustrăgeau justiției locale invocînd ajutorul consulilor respectivi, delegatul rus propunea ca guvernele din Principate să fie invitate să constate abuzurile cu dreptul de protecție, pentru ca acestea să fie reprimate și ca jurisdicția consulară să fie strict restrînsă în limitele puse de tratate. Aceasta dădu prilej la discuții aprinse între cele două grupuri de delegați din sînul conferinței [4]. Cowley scrise lui Malmesbury că hotărîrea de a se cere guvernelor locale din Principate să dovedească abuzurile agenților marilor puteri ar însemna o mare scădere pentru prestigiul acestora [5]. Hübner vedea în propunerea Rusiei un atac direct împotriva Austriei [6]. Fuad declara că reforma relativ la abuzurile jurisdicției consulare nu este de competența domnilor, ci a Porții, care trebuia să o examineze de acord cu puterile garante. Atitudinea atît de vehementă a acestora făcu ca chiar Walewski să nu susțină propunerea delegatului rus. Astfel, el declară că propunerea conține două părți: una care implică abolirea jurisdicției consulare și asupra căreia el nu crede că este cazul de a se pronunța acum, cealaltă, care se referă la suprimarea abuzurilor provenind din exercitarea acestei jurisdicții și la care el aderă. Același punct de vedere fu adoptat și de Hatzfeld. Singurul, care susținu propunerea lui Kiselev, în întregime, fu delegatul Sardiniei, care recunoscu urgența și necesitatea propunerii. El era de părere că trebuie de dat guvernelor din Principate puterea necesară de a constata abuzurile pentru a le face să înceteze [7]. Măsura era îndreptată împotriva Austriei, ai cărei supuși și agenți comerciali făceau un întins comerț în Principate. Imixtiunea consulilor austriaci scoteau de multe ori pe aceștia de sub

[1] Comte de Hübner, *Neuf ans de souvenir d'un ambassadeur d'Autriche*, Paris, 1905, vol. II, p. 195.

[2] Protocolul nr. 7, ședința din 14 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 293.

[3] Cowley către Malmesbury, 13 iulie, în T.W. Riker, *op. cit.*, p. 227.

[4] Protocolul nr. 18, ședința din 18 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 295.

[5] Cowley către Malmesbury, 17 august, în T.W. Riker, *op. cit.*, p. 228.

[6] Comte de Hübner, *op. cit.*, p. 207.

[7] Protocolul nr. 18, ședința din 16 august, D.A. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, p. 295.

www.dacoromanica.ro

jurisdicția autorităților locale. Aceasta explică susținerea ei de către Rusia și Sardinia. Atitudinea evazivă a lui Walewski îndepărtă propunerea lui Kiselev asupra acestei chestiuni.

Toate bunele intenții ale Rusiei se loveau de atitudinea dîrză fie a Austriei, fie a Angliei sau a Turciei.

În genere se observă că Franța a căutat să dea pactului de la Osborne o interpretare care depășea intenția ei inițială. Neputînd susține principiul Unirii definitive, a căutat o formă de organizare cît mai apropiată și în care a inclus unele instituții comune pentru ambele Principate. Lupta a fost foarte dîrză și s-a ajuns uneori la amenințarea cu retragerea din conferință. Atitudinile cele mai intransigente le-au avut pe de o parte Rusia și Franța și pe de altă parte, Poarta și Austria, cu sprijinul Angliei. Uneori opoziția Porții trebuia să fie întărită de înverșunarea Austriei. În timpul Conferinței a fost nevoie uneori de intervenția lui Buol la Constantinopol ca să intensifice rezistența reprezentantului turc la o atitudine mai intransigentă.

Dacă marile puteri au rămas fiecare pe poziția lor din timpul Congresului de la Paris din 1856, singura care și-a schimbat atitudinea în Conferință din 1858, a fost Anglia. Atît interesele ei economice din Imperiul otoman, cît și apropierea din ce în ce mai evidentă dintre Franța și Rusia, o determinară la o politică antiunionistă. Cercurile politice italiene vedeau în atitudinea bănuitoare a Angliei față de relațiile franco-ruse și sardo-ruse una din cauzele opunerii Angliei la politica italiană a Franței, care susținea interesele Sardiniei. Se credea că Anglia căuta să strîngă relațiile cu Austria pentru a nu fi depășită în Europa de Franța în chestiunile italiene și romîne [1].

În ce privește grupul de puteri favorabil Unirii, se observă și în interiorul lui o oarecare schimbare. Franța nu mai susține cu aceeași intensitate principiul Unirii, ci ea emite o formulă de tranzacție care însemna de fapt o concesie. Conflictele între Franța și Austria, ori cît de acute au fost, erau relativ la chestiuni secundare. Datorită pactului de la Osborne, ea nu a avut o atitudine consecventă cu aceea din 1856.

În schimb, se observă o atitudine mult mai tranșantă și mai energică decît în timpul Conferinței de la Paris din 1856, la delegatul Rusiei, care în multe chestiuni a fost secondat de delegatul Sardiniei. Desele propuneri ale Rusiei în favoarea țărilor romîne arătau o solicitudine deosebită și un interes activ pentru ele. Prin acestea se căutau a se apăra interesele țărilor romîne nu numai împotriva Porții, ci chiar față de puterile garante și în special față de Austria. Se constată că nu întotdeauna reprezentantul Franței a susținut propunerile lui Kiselev. Se observă că pe cînd Franța are o atitudine de oarecare rezervă, Rusia rămîne consecventă, și în timpul Conferinței arată multă solicitudine intereselor țărilor romîne. Ea înțelegea ca înlocuirea Regulamentului Organic să se facă prin introducerea unui proiect de organizare mai progresist, ceea ce explică vehemența modului de susținere a cauzei Principatelor și sprijinul pe care l-a dat reprezentantului Franței. Conduita delegatului rus la Conferință

[1] Carteggio Cavour-Nigra, vol. I, p. 96.

www.dacoromanica.ro

în chestiunea țărilor romîne a determinat o strîngere mai mare a relațiilor franco-ruse. Apropierea franco-rusă și sprijinul dat de Rusia în favoarea țărilor romîne măresc bănuielile Angliei, care va determina o atitudine mai defavorabilă a acesteia față de Unire.

Prusia în toată această perioadă a dat tot concursul Franței în problema țărilor romîne, Hatzfeld, în timpul Conferinței, a avut rolul de mediator între Walewski și Hübner, căutînd diferite formule de împăciuire în chestia steagului comun. Politica de formare și unificare a statelor pe baza principiului naționalităților convenea Prusiei care își baza politica ei pe acest principiu.

Sardinia a fost una din puterile care au susținut cel mai mult cauza Unirii țărilor romîne. Interesele ei economice, ea fiind una din țările care avea cele mai multe legături comerciale cu Moldova și Țara Romînească, o determinau să susțină Unirea. În timpul Conferinței, apropierea sardo-rusă, care se constatase imediat după Congresul de la Paris, se face din ce în ce mai evidentă cu ocazia soluționării chestiunii țărilor romîne. Consolidarea unui stat la gurile Dunării însemna crearea unui obstacol față de tendința expansionistă austriacă spre Orient, poziția comună a Rusiei și Sardiniei față de Austria a determinat, între altele, lupta dată în timpul dezbaterilor în favoarea Principatelor.

Acordul austro-englez în chestia țărilor romîne nu făcea decît să contribuie la slăbirea raporturilor dintre Sardinia și Anglia. Pe de altă parte, apropierea dintre Sardinia și Rusia și atitudinea comună în problema țărilor romîne în timpul acestei perioade provocase o atitudine de bănuială și neîncredere din partea Angliei față de politica orientală a guvernului sard. Chestiunea Principatelor în condițiile politice specifice în care s-a desfășurat pregătirea organizării lor, a determinat o apropiere din partea Sardiniei de Rusia și strîngerea și mai mult a relațiilor cu Franța.

Opera convenției era un compromis între aceea ce doreau romînii și chiar unele din marile puteri și tendințele antiunioniste ale altora. Noua organizare nu realizase Unirea, în schimb, crease prin modul special de funcționare a unora din instituții, multe posibilități de perfectare a Unirii administrative și politice. Trebuia acțiunea directă și de masă a poporului romîn pentru ca Unirea cea adevărată să se realizeze.

ОБЪЕДИНЕНИЕ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ В РАМКАХ ЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

На Парижском конгрессе великие державы поставили на обсуждение вопрос объединения Молдавии и Валахии, с которым были связаны тем или иным образом интересы различных европейских государств. Конгресс постановил созвать в каждом из этих княжеств диваны ad hoc, которые представляли бы интересы всех социальных классов и

www.dacoromanica.ro

выражали бы их мнения относительно политической и социальной организации обоих княжеств; кроме того, было постановлено выработать специальное соглашение между договаривающимися державами по вопросу организации Румынских земель.

Во время заседаний выявилось явное разногласие между Россией и Австрией и неослабевающее напряжение в отношениях между Россией и Англией, а с другой стороны ярко выраженное сближение Франции и России.

Молдавия и Валахия переходят под коллективный протекторат Великих держав, гарантирующих их автономию даже в случае возможного ее нарушения со стороны сюзеренной державы. Общая тактика России и Франции в поддержке Румынских княжеств сближает еще больше их правительства.

Далее автор показывает дипломатические трудности и окольные действия Австрии, Турции и Англии против объединения, начиная с Парижского трактата 1856 года и кончая Осборнским компромиссом.

Надзор за Румынскими княжествами со стороны Интернациональной комиссии семи держав, назначенной Парижским конгрессом был затруднен вследствие недобросовестности австрийского и турецкого делегатов, поддерживаемых английским делегатом. Наиболее энергичную позицию по отношению к этой подрывной деятельности занял в комиссии русский делегат Базили.

Осборнский пакт, согласно которому аннулировались выборы в Молдавии, но по которому французское правительство обязывалось больше не поддерживать реального объединения, вызывает недовольство России. Ввиду новой тактики Франции, русское правительство продолжает и далее поддерживать осуществление объединения, пытаясь склонить французское правительство к последовательной поддержке позиции, занимаемой обоими правительствами на Парижском конгрессе.

На Парижской конференции 1858 года в группе держав, благоприятно настроенных по отношению к Румынским княжествам, произошла некоторая перемена. Франция не поддерживает уже с прежним энтузиазмом принцип объединения, а предлагает новое соглашение, фактически означающее уступку. И наоборот, тактика русского делегата становится более решительной и энергичной, чем во время Парижской конференции 1856 года. Русский делегат пытается защищать интересы княжества не только вопреки Турции, но и держав-гарантов, в частности Австрии. Россия понимала, что замена Органического Регламента должна произойти путем введения более прогрессивного проекта организации, чем и объясняется настойчивость, с которой она защищала дело княжеств, и поддержка, оказанная ею представителю Франции. Поведение русского делегата на конференции способствовало еще большему укреплению франко-русских отношений. Франко-русское сближение и поддержака, оказанная Россией княжествам, усиливают подозрения Англии.

Новая организация не смогла осуществить Объединения. Результатом конвенции явился компромисс между желаниями румын и

www.dacoromanica.ro

даже некоторых из Великих держав, и стремлениями враждебных объединению держав. Великие державы не удовлетворили чаяний румын; однако они создали благоприятные условия для их осуществления. Созданию этих условий способствовала в большой мере Россия вместе с Францией и Сардинией.

L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES DANS LE CADRE DE LA POLITIQUE EUROPÉENNE

RÉSUMÉ

Au Congrès de Paris les grandes puissances avaient débattu le problème de l'union des Principautés Roumaines, auquel se rattachaient, de manière ou d'autre, les intérêts des divers Etats européens. Le Congrès avait décidé la convocation, dans chacune des deux Principautés, d'un divan ad-hoc représentant les intérêts de toutes les classes sociales et appelé à exprimer les désirs de celles-ci touchant l'organisation politique et sociale des deux pays. Le Congrès prévoyait en outre l'élaboration d'une Convention spéciale entre les puissances contractantes, ayant pour objet l'organisation des Principautés Roumaines.

À mesure que se succédaient les séances, un désaccord de plus en plus marqué se faisait jour entre la Russie et l'Autriche, en même temps qu'un rapprochement de plus en plus sensible entre la France et la Russie; par contre, les rapports de cette dernière avec la Grande-Bretagne demeuraient tendus.

Les Principautés passaient sous le protectorat collectif des grandes puissances, qui se portaient garantes de leur autonomie, fût-ce même contre la puissance suzeraine, si celle-là leur avait porté atteinte. L'attitude commune de la Russie et de la France, favorable à l'union des Principautés, contribua à rapprocher encore les deux gouvernements.

L'auteur passe en revue les difficultés diplomatiques et les entreprises détournées suscitées contre l'union, par l'Autriche, la Turquie et l'Angleterre, du Traité de Paris de 1856 au compromis d'Osborne.

L'activité de surveillance que le Congrès de Paris assignait à la Commission internationale des sept puissances se trouvait entravée dans les Principautés par la mauvaise foi des délégués autrichien et ottoman, soutenus par le délégué anglais. C'est le délégué russe, Basily, qui, au sein de la Commission, s'éleva le plus énergiquement contre ces diversions.

Le Pacte d'Osborne, qui annulait les élections de Moldavie, mais en vertu duquel le gouvernement français s'engageait à ne plus soutenir l'union effective des Principautés, mécontenta la Russie qui, en dépit de la nouvelle attitude de la France, continua à prêter son appui à la cause de l'union. Elle s'efforçait en même temps de déterminer le gouvernement français à demeurer fidèle à l'attitude commune adoptée par les deux pays au Congrès de Paris.

À la Conférence de Paris de 1858, certains changements se font jour dans le groupe des puissances favorables aux Principautés Rou-

www.dacoromanica.ro

maines. La France, en effet, soutient moins instamment le principe de l'union et propose une formule transactionnelle qui est, en fait, une concession. L'attitude du délégué russe est, par contre, beaucoup plus tranchante et plus énergique que lors de la Conférence de 1856 : il s'efforce, en effet, de défendre les intérêts des Principautés non seulement contre la Turquie, mais encore contre les puissances garantes elles-même et notamment, contre l'Autriche. La Russie entendait faire remplacer le Règlement organique par un projet d'organisation plus progressiste, ce qui explique la véhémence avec laquelle elle soutint la cause des Principautés et le concours qu'elle prêta au représentant de la France. L'attitude du délégué russe dans la question des Principautés contribua à resserrer les rapports franco-russes. Ce rapprochement ainsi que l'appui russe en faveur des Principautés renforcèrent les suspicions de l'Angleterre.

La nouvelle organisation n'avait point réalisé l'union et l'œuvre de la Convention de Paris n'était qu'un compromis entre le désir des Roumains et de quelques grandes puissances et les tendances anti-unionistes des autres. Bien que les grandes puissances n'aient pas satisfait aux désirs des Roumains, elles n'en ont pas moins créé des conditions favorables à leur réalisation, et la Russie, avec la France et la Sardaigne, y avaient contribué pour une large part.

www.dacoromanica.ro

RELAȚIILE FRANCO-RUSE ÎN PROBLEMA UNIRII

DE

AL. VIANU

Unirea Moldovei cu Țara Romînească într-un stat unic național a fost rezultatul firesc al întregii istorii precedente a poporului romîn.

Înfăptuirea Unirii — expresie a aspirațiilor și speranțelor seculare ale poporului nostru — a marcat o etapă de uriașă însemnătate pentru dezvoltarea sa ulterioară în domeniul politic, economic și cultural.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, lupta de eliberare socială a maselor exploatate, împletită cu lupta pentru unire, a luat o deosebită amploare oglindind procesul prăbușirii orînduirii feudale și a apariției și creșterii elementelor noii societăți capitaliste. Deși înfrîntă, revoluția de la 1848, a lăsat rădăcini viguroase; ideea unirii naționale și-a croit drum devenind patrimoniul maselor populare ce legau de înfăptuirea ei desființarea iobăgiei și cucerirea libertăților democratice.

Războiul Crimeii a ascuțit criza orînduirii feudale și a intensificat starea de spirit revoluționară în întreaga Europă.

K. Marx releva în toamna anului 1854 : „aruncînd o privire asupra Europei noi observăm simptomele revoluției în Spania, Italia, Danemarca, Principatele Dunărene, Grecia și Turcia Asiatică și chiar în rîndurile armatei franceze de la Varna"[1]. Marx considera posibilă o nouă „eră revoluționară" care avea să aibă în sarcina ei și rezolvarea problemei popoarelor din Balcani : „istoria și faptele vremii noastre indică necesitatea fondării în Europa, pe ruinele imperiului musulman, a unui stat liber creștin, independent ... cea mai apropiată zguduire revoluționară va face acest final inevitabil" ...[2].

Militanții revoluției de la 1848 — fruntașii burgheziei radicale — ce conduceau acum lupta pentru unire, au împins însă pe planul al doilea rezolvarea problemei vitale a poporului romîn — problema agrară — dînd

[1] K. Marx - Fr. Engels, *Opere*, vol X, ed. rusă, p. 164.
[2] *Ibidem*, vol. IX, p. 397.

www.dacoromanica.ro

uitării cele spuse de Nicolae Bălcescu : „O adevărată revoluție națională fără revoluție socială nu e". Ei au lăsat la o parte esența moștenirii ideologice a conducătorului revoluției de la 1848 : „împărații domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar a vă lupta bărbătește căci prin lucrare și jertfire, prin sîngele vărsat poporul dobîndește cunoștința drepturilor și datoriilor sale"[1] — și au lunecat pe calea compromisurilor cu boierimea.

Datorită acestei situații, înfăptuirea unirii a fost golită de conținutul său democratic, independența națională n-a fost obținută, iar problema agrară a fost rezolvată parțial, trunchiat, pe calea transformării lente a gospodăriei moșierești bazate pe clacă, în gospodărie capitalistă, cale care storcea vlaga satelor și pricinuia țărănimii suferințe de nedescris.

★

Problema țărilor romîne a fost ridicată pentru prima oară în fața Europei la congresul de la Niemirov în vara anului 1737. În ședința a treia a congresului din 8/9 august, plenipotențiarii Rusiei au cerut Porții să acorde independența Moldovei și Țării Romînești[2].

Această cerere a provocat protestele Austriei precum și ale ambasadorilor Angliei și Olandei ce luau parte la lucrările congresului în calitate de observatori.

Problema libertății poporului romîn în fața Europei a fost reluată cu și mai multă vigoare în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar sprijinul acordat Porții de către Anglia, Austria, Franța, Prusia, a împiedicat recunoașterea independenței Principatelor[3].

La sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, Moldova și Țara Romînească „au trăit aproape două decenii în mai puțin de o jumătate de secol... sub stăpînirea Divanurilor conduse și controlate de comandanții ruși"[4]. În cursul războaielor ce au avut loc în acea vreme mii de „volintiri" moldoveni și munteni au luptat cot la cot, animați de aceleași năzuințe, în cadrul oștirilor rusești. Ideile noi, înviietoare, scîntei ale conștiinței naționale ce au aprins lupta maselor împotriva asupririi otomane, precum și privilegiile smulse porții de către Rusia, au grăbit ritmul prefacerilor ce aveau loc în viața economică a principatelor și au dat un conținut calitativ nou luptei pentru unitatea națională, pentru libertatea patriei.

[1] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Buc., 1940, p. 1, 148—149.

[2] Сборник Московского глав. архива. Мин. иностр. дел. выпуск II M. 1880 p. 49—52.

Vezi și Hurmuzaki, *Fragmente*, vol. V, p. 66—67.

[3] Vezi în această problemă : Hotărîrea Consiliului de stat al Rusiei luată în ședința din 16 septembrie 1770 (Arhiva Consiliului de stat, Petersburg, 1863, vol. I, p. 61 372, ed. rusă; Göertz, *Mémoires et actes autentiques relatifs aux négociations qui ont précédé le partage de la Pologne*, Paris 1810, p. 112—128; Depeșile lordului Kascart ambasadorul Angliei la Petersburg, din 9/20 martie, 1770 18 februarie/1 martie 1771, către ministrul de externe britanic (*Sbornic ruscovo istoriceskovo imper. obsestra* vol. XIX, p. 43, 191); Raportul lui S.R. Voronțov, ambasadorul Rusiei la Londra, cu privire la poziția premierului britanic, W. Pitt, în chestiunea recunoașterii independenței Principatelor romîne din 13 februarie 1790 (*Crasnti Arhiv*, 1939, nr. 4, p. 126—127).

[4] N. Iorga, *Istoria literaturii romînești*, vol. III, Buc., 1933, p. 12—13.

www.dacoromanica.ro

Exprimînd năzuințele vremii, Tudor Vladimirescu cerea mitropolitului și boierilor Țării Romînești să ia legătura cu cîrmuirea Moldovei „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege ... ca fiind la un gînd și un glas...[1]". Un deceniu mai tîrziu, Regulamentele Organice aveau să înscrie cu aproape aceleași cuvinte „mîntuitoarele folosuri ale rodului ce s-ar naște din întîlnirea acestor două națiii". „Elementurile întrunirii a Moldo-Romînilor se află așezate"[2], temeinic așezate, și nimic nu putea opri în loc mersul lor înainte.

★

În istoriografia burgheză s-au scris studii și monografii numeroase cu privire la atitudinea marilor puteri europene față de problema Unirii țărilor romîne.

În toate aceste lucrări s-a răspîndit larg părerea că Rusia a fost în această problemă doar un secondant fidel al Franței iar atitudinea ei favorabilă cauzei romînești a constituit terenul pentru strîngerea relațiilor cu Napoleon al III-lea, arbitrul Europei în acea vreme[3].

Concluziile acestea erau fondate pe analiza, nu totdeauna critică, a materialelor diplomatice occidentale și pe sublinierea unor anumite momente din raporturile internaționale. Cercetarea atentă a materialelor occidentale și coroborarea lor cu unele acte rusești, folosite în literatura istorică rusă și sovietică asupra acestei perioade, ar permite să se tragă și alte concluzii.

Karl Marx care a urmărit cu deosebit interes evenimentele din acei ani, arăta : „Bonaparte era măgulit de faptul că Rusia a binevoit să apară sub egida franceză și i-a oferit lui primul loc în cadril. Imperiul său țesut din ficțiuni este silit să se mulțumească cu triumfuri teatrale"[4]. Diplomația rusă — departe de a aplica linia de conduită anunțată oficial „Rusia se reculege" — a dus o politică activă externă pentru a ocupa un loc de frunte în concertul european.

În problema unirii țărilor romîne, Rusia a fost singura mare putere care a sprijinit hotărît și consecvent cauza romînească. În momentele de impas, ivite în cursul ciocnirilor dintre Marile Puteri, diplomația rusă a tras în urma ei pe cea franceză, reușind să asigure astfel poporului romîn sprijinul extern în lupta pentru înfăptuirea unității naționale.

★

Războiul Crimeii a făcut din problema Principatelor o problemă europeană.

Lupta îndelungată și anevoioasă dintre marile puteri europene cu privire la unirea țărilor romîne poate fi împărțită în mai multe etape.

Prima etapă s-a desfășurat chiar în timpul războiului. Greutățile și încetineala operațiilor militare din vara și toamna anului 1854, rezis-

[1] Em. Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu, Glosse, fapte și documente noi — 1821*, Buc., 1927, p. 102 103.

[2] *Regulamentele Organice ale Valahiei și ale Moldovei*, Buc., 1944, p. 341.

[3] A.D. Xenopol, *Istoria Romînilor din Dacia traiană*, vol. XII, p. 224; Fr. Ch. Roux, *Alexandre II, Gortchakoff et Napoléon III*, Paris, 1913, p. 233—236.

[4] K. Marx-Fr. Engels, *Opere*, vol. XI, ed.rusă, p. I, p. 202.

www.dacoromanica.ro

tenţa neaşteptată a soldaţilor ruşi în Crimeea, dezastrul armatei aliate la Balaclava, au determinat puterile aliate, în primul rînd pe Turcia şi Anglia, să plănuiască a pune capăt tendinţelor expansioniste ale ţarismului în Balcani prin crearea unui stat — barieră la Dunăre — , stat care să se afle sub suzeranitatea deplină a Porţii. Planurile acestea aveau un caracter conjunctural, de moment, şi au fost repede abandonate neavînd nici o urmare asupra atitudinii puterilor respective atunci cînd problema Principatelor avea să fie pusă pe un teren real.

Astfel marele vizir Reşid Paşa consideră că prin crearea unui stat, eventual chiar independent „Turcia n-ar mai avea nici un punct de contact în Europa, iar chestiunile care se leagă de navigaţia şi de Gurile Dunării ar putea fi mai uşor rezolvite printr-un interes general" [1]. Premierul britanic Palmerston, care-şi construia politica internă şi cea externă pe „şiretenie, înşelătorie şi un joc de falşe fraze liberale şi de democratism aparent", după cum pe bună dreptate îl caracteriza Giuseppe Mazzini, era şi el la începutul anului 1855 de părere că prin crearea unui stat tampon s-ar stăvili expansiunea Rusiei [2].

La Conferinţa de la Viena, deschisă la 15 martie 1855, cu participarea reprezentanţilorAngliei, Franţei, Turciei, Austriei şi Rusiei, problema Principatelor a căpătat pentru prima oară un cadru concret.

Conferinţa „era mai dinainte sortită să nu izbutească" [3] deoarece nici Anglia nici Franţa nu se gîndeau să se mulţumească numai cu o victorie diplomatică ; ea a pus însă oarecum în lumină atitudinea puterilor participante faţă de cauza românească.

Turcia s-a declarat de acord cu trecerea Moldovei şi Ţării Româneşti sub garanţia colectivă a marilor puteri, dar a respins orice idee de unire şi cu sprijinul activ al Angliei stăruia să-şi sporească ascendentul ce-l avea în Principate. Ea dorea să recapete raialele pierdute prin pacea de la Adrianopole, să mărească tributul, să aibă dreptul de a numi domnii după bunul său plac şi să discute problemele privitoare la organizarea internă a Moldovei şi Ţării Româneşti la Constantinopol şi nu la Viena [4].

[1] M. Benedetti către Ministerul afacerilor externe al Franţei, 20 octombrie 1854, în L. Thouvenel, *Trois années de la question d'Orient* 1856—1859, Paris 1897 p. 4. M. Benedctti relata totodată că Reşid Paşa prevedea opoziţii de netrecut la Palat, la Poarta şi mai ales în sînul opiniei publice faţă de aceste gînduri. Thouvenel comentînd planurile de mai sus sublinia „Acelaşi Reşid Paşa atît de „accommodant en paroles", în timp ce tunurile aliaţilor serveau drept acompaniament discursurilor sale, avea să ţină. se va vedea, atunci cînd vor înceta bubuiturile, un limbaj cu totul diferit", *op. cit.*, p. 5.

[2] Vezi H. Temperley. *The Union of Roumania* în *The private letters of Palmerston, Clarendon and Cowley, 1855—1857* în *Revue historique du Sud - Est européen*, nr. 7—9, juillet - sept. 1937. Temperley încearcă să denatureze lucrurile şi să prezinte poziţia Angliei într-o lumină cît mai avantajoasă. Cele cîteva reflecţii ale lui Palmerston, Clarendon şi Cowley ce păreau favorabile Principatelor, n-au avut practic nici o valoare. „Res, non verba", ori, faptele au dezminţit categoric vorbele.

[3] T.W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, Buc., 1944, p. 46 ; Fr. Charles Roux, *Alexandre II, Gortchakoff et Napoléon III*, Paris, 1913, p. 45.

[4] Vezi instrucţiunea dată reprezentanţilor Turciei la Conferinţa de la Viena, *Archiv des Affaires Etrangères, Moldavie et Valachie*, Mem. et. Doc., vol. 55, folio 92, după N. Corivan, *Renseignements sur la Conférence de Vienne (1855)* în Revue historique du Sud-Est européen, an. 8, nr. 1—3, 1931, p. 4—6 ; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 49 ; N. Iorga, *Istoria Romînilor*, vol. IX, p. 265.

www.dacoromanica.ro

Anglia a urmărit cu aceeași perseverență ca și în trecut menținerea statu-quo-ului, a integrității imperiului otoman și voia să întărească dependența Principatelor de puterea suzerană. „Aceste provincii trebuie să fie repuse sub suzeranitatea imediată a Porții — scria Clarendon în instrucțiunea dată reprezentantului Angliei la conferință, John Russel, — provinciile să fie legate prin tratate obligatorii încheiate între Poartă și puterile străine, absolut ca și celelalte părți ale domeniilor imperiului otoman" [1]. Palmerston, la rîndul său, recomanda insistent lui Russel să sprijine energic cererile Porții [2].

Austria, care ocupase Principatele și nădăjduia să le mențină pentru sine, a făcut poate cea mai hotărîtă opoziție împotriva Unirii, temîndu-se mai ales de ecourile întemeierii unui stat național romîn asupra mișcării naționale din Transilvania și Bucovina. „Avem Principatele dunărene în mînă" [3], scria Buol, ministrul de externe austriac, „un om destul de mediocru din punct de vedere al capacității intelectului și culturii" [4]. Această idee atît de ispititoare pentru guvernul austriac fusese sugerată la timp de către Napoleon al III-lea și întreținută și menajată cu abilitate [5]. Ziarele austriece nici nu căutau să ascundă planurile cabinetului vienez [6]. Penetrația austriacă în Principate începuse încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și rețeaua consulară a agenției austriace ajunsese să alcătuiască la mijlocul secolului al XIX-lea aproape „un stat în stat". Pe drept cuvînt remarca Palauzov că protectoratul rus asupra Principatelor „fu silit să se îndrepte nu atît împotriva Turciei cît a Austriei" [7]. Profitînd de ocuparea militară a Principatelor, Austria întocmise un plan vast pentru a pune mîna pe întreaga lor viață economică, „Unirea putea compromite toate aceste planuri" [8].

Aportul Franței pentru cauza romînească a fost considerabil, deși politica ei față de problema unirii Principatelor a oscilat în decursul anilor 1855—1859, în funcție de mersul războiului, de starea de spirit în

---

[1] *Acte și Documente cu privire la renașterea Romîniei*, vol. II, p. 596. Vorbind de atitudinea Angliei la conferința de la Viena, N. Corivan arată: „Le point de vue de la politique anglaise à l'égard des Principautés restait toujours attaché à la politique de l'empire ottoman: les laisser en directe dépendence de la Porte, ainsi qu'il ressort des instructions données à lord Russel pour la conférence de Vienne. Les principales questions desquelles il était chargé étaient l'augmentation du tribut et le devoir de soutenir le droit du Sultan d'établir des garnisons dans les villes et forteresses de la Valachie et de la Moldavie", *op. cit.*, în *Revue historique du Sud-Est européen*, an. VIII, nr. 1—3, 1931, p. 2.

[2] Palmerston către Russel 28 martie 1935, Ashley, *Life of Palmerston*, vol. II, p. 84 și urm., după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 47.

[3] H. Friedjung, *Der Krimkrieg und die Österreichische Politik*, Stuttgart und Berlin, p. 173—174, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 53.

[4] E.V. Tarlé, *Războiul Crimeei*, vol. II, p. 255.

[5] *Ibidem*, p. 256.

[6] Vezi K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. X, ed. rusă, p. 104.

[7] S.N. Palauzov, *Principatele romîne Valahia și Moldova*, Petersburg, 1859, ed. rusă, p. 231.

[8] A. Oțetea, *Marile Puteri și unirea Principatelor Romîne* în *Omagiu lui Ioan Lupas*, Buc., 1943, p. 676; Baronul Prokesch Osten, internunțiul Austriei la Constantinopol arăta lui Thouvenel că în cazul cînd se va realiza unirea „romînii vor găsi atunci că suzeranitatea Porții este o rușine și o nedreptate; ei vor găsi țara lor prea mică; ei vor aspira la un stat independent cuprinzînd Bucovina ... Transilvania, Banatul". L. Thouvenel, *op. cit.*, p. 7.

www.dacoromanica.ro

Franța, în genere de interesele și combinațiile lui Napoleon al III-lea. Acesta era „un om inteligent, cu voință dîrză, cu perspicacitate și însușiri de diplomat înnăscut... lipsit însă cu totul de orice scrupul... în stare să săvîrșească cea mai cinică înșelătorie și cea mai grozavă vărsare de sînge, gata să se preteze la cea mai vădită și mai mîrșavă demagogie" [1].

Atitudinea diplomației franceze la conferința din Viena este deosebit de sugestivă. În ședința din 26 martie 1855, delegatul francez Bourqueney care sugerase într-una din ședințele precedente o schimbare de redactare în hotărîrea adoptată cu privire la Principate, schimbare menită a nu exclude posibilitatea unirii, a prezentat un memorandum din partea guvernului francez [2]. În documentul acesta se recomanda să se ia în discuție Unirea Principatelor trecîndu-se în revistă foloasele ei atît pentru „poporul moldo-valah", cît și pentru Poartă în sensul creerii unui stat barieră capabil „a opune cu succes stavilă Rusiei" [3]; se sugera totodată domnie ereditară și dinastie străină.

După lectura Memorandumului, Bourqueney a subliniat că „în orice caz" problemele expuse „nu vor deveni obiect de deliberare decît cu consimțămîntul Porții" [4]. Delegatul englez replică de îndată că inițiativa unor astfel de probleme aparține Porții. Austria aderă la acest punct de vedere și reprezentantul otoman se pronunță și el în același sens. Rusia se declară de acord cu discutarea problemelor ridicate în memorandumul francez și imediat „incidentul se socoti ca « vidat »" [5].

În istoriografia burgheză această intervenție a Franței a fost adesea relevată și prezentată ca o mărturie irefutabilă a sprijinului dat de Napoleon al III-lea unirii Principatelor [6]. Care era însă atitudinea reală a Franței în acele momente? N. Iorga pornind de la faptul că în memorandum se propunea un prinț străin, considera că Napoleon al III-lea „avea o părere asupra acestuia" [7]. Explicația are, credem, un miez de adevăr. În martie 1855, cînd Napoleon se pregătea să plece în Crimeea, rezistența disperată a rușilor a provocat o teribilă îngrijorare și neliniște la curtea franceză [8]. Napoleon „era dispus să ofere mult pentru o acțiune imediată a Austriei" [9]. Între cabinetul francez și cel britanic se discuta cu seriozitate planul de a se ceda Austriei posesiunile europene ale Turciei, în schimbul intrării ei în acțiune împotriva Rusiei și a Lombardiei și Veneției care aveau să fie date Sardiniei. Informațiile acestea primite de guvernul rus sînt confirmate și de alte izvoare. La începutul lunii aprilie, în timpul vizitei sale la Londra, Napoleon al III-lea a declarat prințului Albert că nu-l interesează chestiunea orientală și dorește numai să ofere Austriei Principatele

[1] E. Tarlé, *op. cit.*, vol. I, p. 101—102.
[2] Anexă la protocolul nr. 6, *Acte și Documente* vol. II.
[3] *Ibidem*, p. 642.
[4] *Ibidem*, p. 638; Cam în același timp la Constantinopol. Benedetti tatona guvernul otoman asupra poziției sale față de problema Principatelor. Benedetti către Ministerul Afacerilor Străine, 25 martie 1855, în „N. Corivan, *Din activitatea* ... ,p. 154 159".
[5] *Acte și Documente*, vol. II, p. 639.
[6] Vezi A.D. Xenopol, *Istoria Romînilor*, vol. XII, Buc., 1929, p. 211.
[7] N. Iorga, *op. cit.*, vol. IX, p. 266.
[8] Fr. Charles Roux, *op. cit.*, p. 2.
[9] E.V. Tarlé, *op. cit.*, vol. II, p. 317.

www.dacoromanica.ro

Romîne, în schimbul cedării Lombardiei către Sardinia [1]. Ministrul de externe al Franței, Walewsky a declarat textual lui Cowley, ambasadorul Angliei la Paris, că în ceea ce privește unirea Principatelor „guvernul francez era indiferent în privința acestei probleme deși a propus-o la conferințele de la Viena" [2].

Este deci limpede că în timp ce reprezentantul Franței înfățișa în conferința de la Viena memorandumul guvernului său, Napoleon al III-lea umbla să negocieze Principatele Austriei. Memorandumul era menit să întărească prestigiul lui Napoleon în opinia publică franceză și practic n-a avut alte urmări decît că a alimentat iluziile emigranților romîni în sprijinul străin.

Rusia era direct interesată în problema Unirii Principatelor; ea tindea să-și recapete influența în Balcani și pentru aceasta trebuia să contracareze planurile Austriei și să lovească în Turcia. „Cu aceeași fermitate arată K. Marx — cu care Austria se opunea unirii Principatelor dunărene, Rusia tindea să o înfăptuiască" [3]. Problema Principatelor și a Serbiei avea pentru țarism și alte aspecte. Pretextul războiului Crimeii fusese furnizat de problema apărării creștinilor aflați în cuprinsul imperiului otoman. Susținerea unirii, a aspirațiilor romînilor era impusă de presiunea societății ruse. „Rusia simpatiza cu dorința poporului romîn de a se uni într-un singur stat" [4], mărturisea N. Cernîșevski. Rusia despre care vorbește Cernîșevski nu era Rusia lui Nicolae I, ci păturile largi ale societății ruse. Deși presiunea opiniei publice nu era atît de prezentă în Rusia ca în Franța, țarismul în acele momente a fost silit să țină seama de starea de spirit din țară.

Toate acestea convergeau în a face ca diplomația rusă să adopte ca o linie firească, ideea Unirii.

În cea de-a doua ședință cînd s-a discutat memoriul austriac cu privire la Principate, memoriul prin care se deschidea Porții posibilitatea de a retrage privilegiile acordate sub presiunea Rusiei, A. M. Gorciacov, primul delegat al Rusiei a arătat necesitatea de a se preciza mai întîi drepturile și privilegiile de care s-au bucurat Principatele și apoi „să se examineze" ce trebuie menținut și „ce trebuie adăugat" [5]. Pentru a simplifica discuțiile, el a prezentat o notă care trecea în revistă aceste drepturi și privilegii, dejucînd în felul acesta intențiile Porții și ale Austriei. Argumentînd apoi cu faptul că Regulamentele Organice au fost elaborate prin consultarea „notabilităților Principatelor", delegatul rus a propus ca eventuala lor revizuire să fie făcută „cu concursul legal al organelor alese" în Principate și „dorințele țării să fie consultate în privința menținerii sau modificării actului (adică a Regulamentului Organic) care constituie baza reorganizării lui (a statului) interne" [6]. După dezbateri aprige, principiul acesta a fost aprobat și consemnat ca atare în hotărîrile conferinței.

[1] E. V. Tarlé, *op. cit.*, vol. II, p. 317.
[2] O. Aubry, *Le second Empire*, Paris, 1938, p. 152, după A. Oțetea, *op. cit.*, p. 670.
[3] K. Marx - F. Engels, *Opere*, vol. XI, p. I, ed. rusă, p. 202.
[4] V.G. Cernîșevski, *Opere*, vol. VI, ed. rusă, p. 106.
[5] *Acte și Documente*, vol. II, p. 621.
[6] *Ibidem*, p. 624.

www.dacoromanica.ro

Astfel, A. M. Gorciacov, de la început, a orientat chestiunea Principatelor pe un teren real, practic [1]. Propunerea reprezentantului Rusiei de a se chema poporul romîn spre a-şi spune cuvîntul asupra soartei sale, a avut consecinţe de nebănuit în acele momente; ea a fost introdusă şi în proiectul preliminar al păcii din 1 februarie 1856 şi consfinţit la Congresul de la Paris. Istoricul american T. V. Riker, autorul unei substanţiale monografii despre înfăptuirea Romîniei, explică sensul propunerilor lui Gorciakov astfel: „deoarece însă împotrivirea ce întîmpina ideea Unirii era prea puternică pentru un atac făţiş, Rusia concepu o manevră piezişă spre a-şi ajunge ţinta [2]. Riker, care nu-şi precupeţeşte osteneala pentru a supraevalua la tot pasul aportul Franţei, scrie: „Lucru destul de curios, Rusia a fost aceea care înaintea tuturor a avut hotărîtul meritul de a fi venit în ajutorul cauzei naţionaliste în Principate" [3]. N. Iorga rezumă atitudinea Rusiei într-o frază deosebit de grăitoare: „Rusia ştiuse a se arăta inconiestabil atît de înţeleaptă în fond, pe cît de generoasă în formă" [4].

Cea de a doua etapă a luptei diplomatice pentru Unirea Principatelor a început în fapt la sfîrşitul anului 1855 caracterizîndu-se prin colaborarea strînsă ruso-franceză în această problemă. În timp ce depeşele diplomatice zburau necontenit de la o capitală la alta, iar presa oficială a ţărilor reprezentate la conferinţa de la Viena se mai străduia în fel şi chip să arunce răspunderea pentru ruperea negocierilor asupra părţii adverse, sutele de mii de soldaţi au dat, prin jertfa lor, o altă întorsătură evenimentelor europene.

După căderea Sevastopolului, Napoleon al III-lea dorea să termine războiul; ţelurile sale fuseseră atinse, autoritatea internă consolidată, prestigiul extern restabilit. Franţa era interesată, pe de o parte, să nu permită slăbirea exagerată a Rusiei, neavînd nimic de cîştigat din aceasta, iar pe de altă parte, nici întărirea peste măsură a Angliei [5].

Rusia, istovită de război şi zguduită de puternice frămîntări sociale, avea nevoie de pace şi ea a primit cu simpatie schimbul „particular" de vederi între contele Morny şi A. M. Gorciakov, schimb iniţiat de Napoleon la sfîrşitul anului 1855. Tratativele de culise au intrat curînd pe canalul direct Walewski-Nesselrode şi deoarece „alianţa franco-rusă nu prezenta decît avantagii pentru amîndouă părţile" [6] ele au dus la deschiderea Congresului de la Paris în februarie 1856.

În instrucţiunile date de guvernul rus plenipotenţiarilor săi la Congres, se recomanda acestora să caute sprijin la împăratul francez, dar să se ferească de a lega politica rusă de politica lui şi de a încheia vreo

[1] S. Gorianov în cunoscuta lucrare *Le Bosphores et les Dardanelles*, lucrare bazată pe materiale ruseşti de primă mînă, arată că la conferinţa de la Viena: „Les plénipotentiaires de Russie avaient de la sorte, leur plan de conduite clairement tracé et défini, tandis que nos adversaires n'avaient avancé jusqu'alors qu'une série d'assertions et d'idées confuses", p. 108 109.

[2] T.W. Riker, *op. cit.*, p. 50.

[3] *Ibidem.*

[4] N. Iorga, *op. cit.*, vol. IX, p. 266.

[5] „Je donnerais quatre doigts de la main pour signer la paix en ce moment"; ar fi spus Napoleon în noiembrie 1855. Fr. Ch. Roux, *op. cit.*, p. 59 (după o scrisoare a lui Thouvenel din 14 XI. 1855).

[6] A. Oţetea, *op. cit.*, p. 677.

www.dacoromanica.ro

alianță cu el. Plenipotențiarii erau sfătuiți să se folosească de „marota" dinastică a curții franceze „să i se atragă atenția (împăratului francez) că fără o participare efectivă din partea Rusiei, indiferent de poziția Europei, inclusiv Anglia, orice coaliție trainică împotriva dinastiei napoleoniene este imposibilă și irealizabilă" [1].

Alexandru al II-lea a păstrat această atitudine ambiguă, rezervată, chiar în momentele cînd relațiile ruso-franceze erau extrem de strînse. Spre exemplu în vara anului 1857, cînd se organiza întrevederea celor doi împărați, se proiectase inițial ca la întîlnirea lor să participe și ambele suverane. Scrisoarea autografă a țarinei către P. D. Kiselev, în care ea a arătat că nu dorește să se întîlnească și să cunoască pe suverana Franței a căzut în mîinile împărătesei Eugenia. „Eu am hotărît — povestea după aceea Eugenia lui Kiselev — să nu merg la Stuttgart cu toate că împăratul și-a exprimat dorința și l-am implorat să nu stăruie, spunîndu-i că nu mă voi putea stăpîni și că mult mai prudent ar fi să evit întîlnirea neplăcută care ar fi putut avea numai urmări jalnice" [2]. Incidentul acesta vorbește el însuși despre adevăratele raporturi ruso-franceze. În drum spre Paris, Orlov, primul plenipotențiar al Rusiei, îi scria cancelarului „nu uităm niciodată că principala noastră obligație constă în restabilirea păcii, aceasta trebuie să fie principalul obiectiv al eforturilor noastre... De aceea, interesele Principatelor au numai o însemnătate secundară. Eu nu le voi neglija. Eu le voi susține cu tărie atît cît va fi posibil" [3].

Amabilitatea prietenească a împăratului francez față de solul Rusiei, avansurile ce i-a făcut chiar la prima audiență au întrecut toate așteptările guvernului rus [4].

Problemele ce urmau a fi dezbătute la Congres au fost în prealabil discutate între Orlov și Walewski și atunci cînd era cazul între Orlov și Napoleon.

Rolul ambelor părți a fost precizat cu grijă spre a acoperi pe cît posibil, înțelegerea ruso-franceză față de ceilalți membri ai congresului (Astfel spre exemplu în una din problemele discutate Orlov avea să propună trei variante, iar Walewski să se opună la prima și a doua, dar să susțină energic pe cea de-a treia) [5].

În timpul congresului manifestările de simpatie ale curții franceze față de Rusia au devenit publice.

Apropierea ruso-franceză înlătură ultima piedică a lui Napoleon în planurile sale cu privire la posesiunile austriece din Italia. Această nouă orientare *antiaustriacă* a schimbat și axa problemei Principatelor Romîne. Principatele trebuiau acum apărate de tendințele expansioniste ale Vienei. Unite, ele puteau constitui un pilon al influenței franceze în Balcani și un important obiect de compensație. Chiar în timpul lucrărilor congre-

[1] C.C. Татищев *Императоp Александр II*, vol. I, Petersburg, 1903, p. 188.
[2] 6 iulie 1857. Din jurnalul lui Kiseleff, C.C. Tatișcev, *op. cit.*, p. 242.
[3] Orlov către Nesselrode, 19 februarie, 1856, C.C. Tatumeb, *op. cit.*, p. 195.
[4] Vezi E. Tarlé, „Războiul Crimeei" vol. II, p. 495—498. După audiența la împărat Orlov telegrafia la Petersburg „Grande aménité, désir de la paix et de rapports personnels plus intimes entres les deux souverains". S. Gorianov, *Le Bosphore et les Dardanelles*, Paris, 1910, p. 133.
[5] Vezi C.C. Татищев, *op. cit.*, p. 192.

www.dacoromanica.ro

sului, Napoleon plănuia să treacă Principatele sub guvernarea ducelui de Modena — ca vasal al sultanului — iar ducatul Modenei să fie dat Sardiniei drept răsplată pentru contribuția adusă în războiul Crimeei [1].

Cu o admirabilă subtilitate și un puternic spirit analitic, Karl Marx vorbind despre intențiile lui Napoleon față de Principate arăta : „în fundul sufletului său, probabil, Bonaparte nutrește speranța să ridice, cu ajutorul Rusiei, pe vreunul dintre bonaparți pe tronul - jucărie al Romîniei improvizat cu protocoale diplomatice" [2].

Chiar în primele discuții dintre Orlov-Walewsky, Orlov-Napoleon, a reieșit, probabil, cu prisosință, identitatea de vederi dintre cele două puteri în problema Principatelor.

Această concluzie se desprinde atît din analiza desfășurării lucrărilor Congresului, în ansamblu, cît și din modul cum a fost atacată și rezolvată problema particulară a Principatelor.

Riker consideră că „cea mai pitorească figură de la congres era fără îndoială Orlov" [3], un om cu o inteligență vie, plin de talente și de caracter.

În prima ședință efectivă de lucru a plenarei, Orlov izbuti, cu sprijinul lui Walewsky, să obțină o hotărîre a Congresului ca problema Principatelor să fie rezolvată în cadrul plenarei numai în linii generale, iar pregătirea unei hotărîri definitive să fie atribuită unei comisii speciale care va supune apoi concluziile sale sancționării puterilor.

Orlov motivă această măsură prin faptul că în timpul congresului adversarii unirii „acționau oarecum, într-un front destul de unit" și de aceea era preferabil să se amîne o hotărîre definitivă. O hotărîre principială asupra Moldovei și Țării Romînești era necesară pentru a se pune capăt planurilor expansioniste ale Austriei prin autoritatea Congresului. Orlov, spera că după trecerea unui timp, chiar relativ scurt, apropierea dintre Rusia și Napoleon, care începuse sub auspicii atît de prielnice, putea să facă progrese importante și situația să se schimbe radical. Atunci problema Principatelor avea să se rezolve în alte condițiuni [4].

Ședința din 8 martie a fost consacrată dezbaterilor asupra principiilor generale ale viitoarei organizări a Principatelor. După cum era și firesc, de rîndul acesta atacul avea să-l pornească Franța și Walewski a ridicat problema necesității Unirii Principatelor, fiind susținut cu hotărîre de Orlov și Cavour. Clarendon, plenipotențiarul Angliei, datorită presiunii opiniei publice europene aderă la propunerea franceză [5].

---

[1] A. Oțetea, *op. cit.*, p., 671 ; A. Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a Romîniei (1848—1877)*, Buc., 1930, p. 85 și următoarele.

[2] K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol XI, (ed. rusă), p. I, p. 202. Aproape în toate memoriile emigranților romîni, din această perioadă, înaintate la Tuilleries se sublinia mai mult sau mai puțin fățiș dorința de a avea un prinț francez. Vezi spre exemplu memoriul din 15 martie 1855, adresat lui Napoleon III, în N. Corivan, *Din activitatea* ..., p. 101—103.

[3] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 60.

[4] E.V. Tarlé, *op. cit.*, vol. II, p. 501 (Ședința din 28 februarie 1856 ; vezi și *Acte și documente*, vol. II, 1005).

[5] Cîteva luni după închiderea Congresului, Clarendon își schimbă însă atitudinea și deveni un înverșunat adversar al unirii. Clarendon către Cowley, 22 august 1856, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 88 ; Thouvenel remarca „lord Clarendon ... fait avec la plus touchante humilité, son *mea culpa* de l'opinion qu'il a émise dans le Congrès relativement aux principautés" L. Thouvenel, *op. cit.*, p. 38.

www.dacoromanica.ro

Austria și Turcia s-au declarat împotriva ideii unirii, dar prin însăși argumentarea adusă se văzură puse în situația de a apăra cu înflăcărare propunerea de a se consulta voința poporului romîn, emisă de Rusia. „În acest chip se frînseră armele Austriei și ale Turciei chiar în mîinile lor" [1] și deși Tratatul de la Paris nu rezolvă problema Principatelor, el consfinți calea către o schimbare radicală a situației lor. Astfel, datorită acțiunii coordonate ruso-franceze, Congresul de la Paris a constituit primul pas în lupta îndelungată pentru înfăptuirea Unirii. De aci înainte Austria, Anglia și Turcia vor acționa tot mai strîns spre a zădărnici prin toate mijloacele traducerea în viață a hotărîrilor care deschideau drumul spre unire. Este drept că Austria a inițiat de obicei loviturile împotriva Unirii și a partizanilor ei, dar Anglia s-a aflat totdeuna prezentă în spatele ei. Dorința lui Palmerston de a lăsa Principatele „întrucît privește raporturile lor politice cît mai mult cu putință în starea în care se află" [2] deveni linia directoare a politicii britanice.

Întîmplările vieții au făcut ca un vechi prieten al poporului romîn să aibă a juca, în viitor, un rol de seamă în lupta diplomatică dintre marile puteri. P. D. Kiselev numit ambasador al Rusiei la Paris, avea să apere cu căldură și înțelegere năzuințele poporului de a cărui soartă s-a simțit legat. Jurnalul lui personal păstrează numeroase note privitoare la discuțiile purtate de el, în saloanele Parisului, asupra chestiunii Principatelor. Nu este fără interes de a aminti măcar una din ele : „Dineu la Rotschild... discuție îndelungată și foarte interesantă despre Austria... despre politica ei în problema Dunării pe care Bourquiney o condamna și despre politica ei față de Principatele Dunărene cu care era de acord" [3]. La dineu a participat și Walewski, or Bourquiney, ambasadorul Franței la Viena, susținea în prezența șefului său o părere care era în flagrantă contrazicere cu politica țării sale. Incidentul, ca atare, poate nu este semnificativ, și Persigny ambasadorul Franței la Londra bombarda Ministerul Afacerilor Externe al Franței cu memorii în care se pronunța împotriva unirii Principatelor, dar el redă atmosfera în care se discuta chestiunea românească.

După Congresul de la Paris, alianța ruso-franceză avu de înlăturat piedicile ridicate de puterile ostile unirii în trei mari probleme : redactarea firmanului pentru alegerea Divanurilor ad-hoc, retragerea trupelor austriece din Principate și supravegherea alegerilor.

În toate aceste probleme diplomații ruși și francezi au acționat pretutindeni, la Constantinopol, Paris, București sau Iași, în strînsă colaborare. Istoriografia burgheză a prezentat, de regulă, numai aportul diplomaților francezi amintind doar în treacăt și aceasta nu totdeauna contribuția rușilor. Analiza materialelor documentare arată cu prisosință că și unii și alții au inițiat atacuri, au dejucat planurile adversarilor unirii și în toate au acționat de comun acord consultîndu-se la tot pasul.

---

[1] T.W. Riker, *op. cit.*, p. 69.

[2] Palmerston către Clarendon, august 1856, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 89. T.W. Riker este de părere că „era fără îndoială regretabil că guvernul englez nu privise chestiunea în față pe vremea Congresului".

[3] А.Т. Заблоцки-Десятовски Граф П. Д. Киселев и его время, Petersburg, 1882, vol. III, p. 56.

www.dacoromanica.ro

În timp ce în Principate lupta pentru unire se transforma într-o largă mişcare de masă, la Constantinopol erau modificate aproape integral articolele proiectului de firman pregătit de Poartă. Încercarea miniştrilor turci de a exclude — la sugestia Austriei — posibilitatea unirii limitînd competinţa Divanurilor ad-hoc a eşuat, şi firmanul [1] de convocare capătă o redactare apropiată de sensul prevederilor Tratatului de la Paris. Evacuarea Principatelor de către trupele austriece se prelungi peste măsură datorită sprijinului Turciei şi al Angliei [2]. De-abia după un intens schimb de note diplomatice protocolul încheiat la Paris între puterile semnatare fixă termenul de retragere a ultimului soldat austriac la 30 martie 1857 [3]. Astfel, cu o întîrziere de aproape un an au început lucrările pentru alegerea Divanurilor ad-hoc sub supravegherea comisiei internaţionale aflată la Bucureşti.

Problema unirii fusese adusă în Principate. Ingerinţele Austriei, Turciei şi Angliei pentru a falsifica prin orice mijloc rezultatul alegerilor au readus problema Principatelor în faţa Europei. Numai după cîteva luni ea avea să fie piatra de încercare a raporturilor de prietenie franco-engleze pe de o parte şi franco-ruse pe de altă parte.

La început, centrul luptei diplomatice s-a aflat în Principate. Chiar din primele zile de la începerea lucrărilor, comisiunea internaţională a fost asaltată de un şuvoi de proteste şi reclamaţii împotriva abuzurilor comise de Vogoride. În sînul comisiei, şedinţă de şedinţă, discuţiile deveneau mai aprige. La propunerea delegatului francez, Talleyrand Pèrigord, partizanii unirii încercară să obţină în plenul comisiei un vot de blam la adresa caimacamului.

„Basily (delegatul rus) deschise focul după cum convenisem şi depuse actul său de acuzare împotriva prinţului Vogoride care fu urmat de al meu şi de acel al baronului de Richtofen (delegatul Prusiei) şi al cavalerului Benzi (delegatul Sardiniei)" [4]. Liehmann, delegatul austriac, susţinut energic de colegii săi delegatul englez şi cel turc, izbuti pînă la urmă, după „o luptă lungă şi grea" — cum spune el — să respingă orice acţiune a comisiei [5].

Depeşele, telegramele şi notele diplomatice cu relatări ample despre cele ce se petreceau în Principate agitau capitalele europene spre marea amărăciune a lui Clarendon, ministrul de externe britanic, care deplîngea

[1] *Acte şi Documente*, vol. III, p. 1049—1053, 13 ianuarie, 1857.

[2] Cu privire la poziţia Angliei, nota lui Palmerston pe marginea depeşei lui Seymour către Clarendon 30 sept. 1856 după T.W. Riker *op. cit.*, p. 105.

[3] Încă din iulie Gorceakov a declarat că va trimite comisarul Rusiei la Bucureşti numai „după evacuarea *completă* a principatelor de către trupele austriace". M. Benedetti către Thouvenel 22 iulie 1856 (L. Thouvenel *op. cit.*, p. 30); la 27 octombrie Brunnov atrage atenţia lui Walewski asupra necesităţii evacuării imediate a Principatelor şi ceru convocarea cît mai grabnică a reprezentanţilor puterilor semnatare. *Acte şi Documente* ..., vol. III, p. 902 904. Datorită atitudinii energice a Rusiei la începutul lunii noiembrie ambasadorii Franţei şi Rusiei la Poartă înaintează acesteia o notă de protest împotriva prezenţei trupelor austriece în Principate şi a escadrei engleze în Bosfor şi Marea Neagră. *Ibidem*, p. 924. De-abia la 6 ianuarie 1857 în urma stăruinţelor ruso-franceze se semnă protocolul ce fixa termenul de evacuare a trupelor austriece. *Ibidem*, p. 1031—1033.

[4] *Acte şi Documente*, vol. IV, p. 197.

[5] Liechmann către Buol, 11 iunie 1857, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 157.

www.dacoromanica.ro

faptul că pentru asemenea probleme mărunte „dintr-o mică provincie barbară de la capătul Europei — cum era chestiunea dacă unele persoane trebuiau sau nu să voteze — politica Europei avea să fie turburată" [1].

Thouvenel, ambasadorul francez la Constantinopol, atrase atenția lui Walewski, în mai multe rînduri, asupra faptului că „nodul chestiunii se află la Londra" și „adevăratul protector al principelui Vogoride este lordul Stratford (ambasadorul britanic la Poartă)" [2].

Guvernul francez, preocupat de a face față simptomelor tot mai amenințătoare ale crizei economice mondiale, se mulțumea să ceară explicații și nu se „arăta dispus a intra în conflict cu Londra" [3].

Această poziție a guvernului francez a fost sezisată de P. D. Kiselev. La 12 iunie — el nota în jurnalul său — „La Saint Cloud. Pentru a înmîna împăratului scrisoarea autografă a țarului Alexandru. Discuție despre Principate...". Peste cîteva zile într-o notă despre situația din Franța scrie : „Teama de republica roșie care poate să se instaureze după Napoleon constituie forța sa ...„Teama aceasta ce constituia piedestalul său îl determina pe Napoleon „să prețuiască mai mult decît orice alianța cu Anglia" [4].

În situația dată „era inevitabil ca Poarta să ajungă centrul luptei" [5]. Nota comună de protest înaintată la 25 iunie de către ambasadorii Rusiei, Franței, Prusiei și Sardiniei rămase fără urmări. Poarta era conștientă de complexitatea raporturilor dintre Marile Puteri, și nădăjduia că va reuși să tărăgăneze rezolvarea problemei. Evenimentele nu mai puteau însă a fi oprite. Anularea alegerilor era singura ieșire din impas, autoritatea Tratatului de la Paris, prestigiul personal al lui Napoleon erau puse în joc.

La 5 august, în urma schimbului de vederi dintre guvernele celor patru puteri ambasadorii lor la Constantinopol declarară rupte relațiile diplomatice cu Poarta.

A doua zi Napoleon, însoțit de împărăteasă, era în drum spre Osborne unde avea să întîlnească pe suverana Angliei și pe prințul Albert, o vizită proiectată cu luni în urmă, amînată mereu și decisă în ultimul moment. Palmerston, Clarendon, Walewski și Persigny sosiră și ei la Osborne. Acolo se încheie pactul pentru înmormîntarea aspirațiilor la unire ale poporului romîn. Franța abandonă ideea unirii depline cerînd a se păstra secretul asupra hotărîrilor luate. Conform înțelegerii franco-engleze alegerile aveau să fie anulate, dar Principatelor urma să li se găsească o organizare internă care să prevadă „instituțiuni organice similare" în ambele țări, „guverne separate... și un sistem comun în ce privește toate chestiunile de ordin civil și militar" [6]. Riker care se străduiește în fel și chip să

---

[1] Persigny către Walewski, 20 iulie, 1857, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 157.

[2] *Acte și Documente*, vol. V, p. 11.

[3] T.W. Riker, *op. cit.*, p 152.

[4] Zobloțki-Desiatovski, *op. cit.*, vol. III, p. 26, 27, 30.

[5] T.W. Riker, *op. cit.*, p. 152; Thouvenel raporta în iunie 1857 „M. de Boutenieff, dont j'étais déjà très satisfait, est devenu de peu depuis la protestation du métropolitain de Iassy, et je présume que M. Basili, que M. de Talleyrand, selon moi, laisse, un peu trop prendre la corde sur lui à Bucarest, ne s'endormira pas non plus" (L. Thouvenel, *op. cit.*, p. 120).

[6] T.W. Riker, *op. cit.*, p. 174.

www.dacoromanica.ro

apere cînd politica cabinetului britanic cînd pe a celui francez, conchide „tîrgul meschin încheiat la Osborne... nu era cu totul spre cinstea niciuneia dintre părți" [1].

Anglia și Franța își făcuseră însă socotelile fără a ține seamă de poporul romîn. Peste capul tuturor combinațiilor diplomatice el avea să-și rostească cuvîntul definitiv.

Cu compromisul de la Osborne se încheie cea de a doua etapă a luptei pe plan diplomatic pentru unire. Datorită revirimentului politicii franceze, chestiunea unirii intră într-o nouă etapă în care Rusia va fi de astă dată singura putere care o va susține deschis pe arena diplomației europene și va trage după ea diplomația franceză.

Walewski a scris imediat la Petersburg că Franța nu hotărîse nimic, la Osborne, în privința bazelor organizării Principatelor și deși era dispusă „a face concesii reciproce" nu înțelegea să întreprindă ceva fără a se consulta cu aliații ei, iar Gorceakov „se arătă destul de prevenitor pentru a nu pune întrebări supărătoare" [2] deoarece mai important era în acele momente de a nu șubrezi alianța ruso-franceză. Astfel, relațiile ruso-franceze au continuat, ba chiar într-un anumit sens s-au strîns și mai mult în anii următori. Poziția Rusiei în această alianță avea însă să se schimbe simțitor.

În discuțiile cordiale ce au avut loc la Stuttgart, cîteva săptămîn după întrevederea franco-engleză de la Osborne, între Alexandru II și Napoleon al III-lea, ei s-au înțeles în principiu asupra a două probleme : „țarul a promis împăratului francezilor de a nu se opune politicii sale în Italia ; iar acesta din urmă se angaja de a nu abandona națiunea romînă" [3].

Deși actele pregătite de Ministerul afacerilor externe al Rusiei au rămas nesemnate, înțelegerea mutuală realizată la această întîlnire valora, după expresia lui Walewski, „mai mult decît un tratat" [4].

Din cele cîteva variante de proiecte elaborate de A. M. Gorceakov și P. D. Kiselev se desprinde ideea centrală a acestora — stricta respectare a stipulațiilor tratatului de la Paris și reprimarea oricăror încercări ale Angliei și Austriei de a le călca, cum era cazul în Principatele Romîne.

În vederea realizării acestui scop, unul din proiecte prevedea că „agenții diplomatici și consulari în Orient (ai Rusiei și Franței) vor primi ordin «de marcher d'accord»" [5].

Walewski i-a comunicat imediat lui Cowley, ambasadorul britanic la Paris, că la Stuttgart diplomații ruși ar fi declarat : „ideea unirii a fost părăsită în ultimul moment de Rusia". Spre a evita întrebări ce puteau

[1] T. W. Riker *op. cit.*, p. 181, 200.

[2] Baudin către Walewski, 27 august 1857, după T.W. Riker, *op. cit.*, p. 181.

[3] Debidour, *Histoire diplomatique de l'Europe*, vol. II, p. 172 ; vezi mai complet în Fr. Charles-Roux, *op. cit.*, p. 219.

[4] Fr. Charles-Roux *op. cit.*, p. 220 ; M. G. Rothan a publicat în 1888—1889 un suculent studiu memorialistic cu privire la întrevederea de la Stuttgart, scris după mai bine de treizeci de ani de la evenimentul pe care autorul l-a trăit din plin ; era deci inevitabil ca unele afirmații, unele judecăți de valoare să fie rezultante a celor întîmplate în deceniile care s-au scurs, deși autorul le plasează pe toate în cadrul întrevederii (spre exemplu, afirmația că Rusia își luase obligația de a mobiliza 150.000 oameni la frontiera Galiției, sau că Prusia era totuși prezentă la Stuttgart, avîndu-și locul său în problemele convenite). M.G. Rothan *Souvenirs diplomatiques* în *Revue des deux Mondes*, august, octombrie, decembrie 1888 și ianuarie 1889.

[5] Fr. Charles-Roux, *op. cit.*, p. 220.

www.dacoromanica.ro

fi supărătoare, Walewski a construit și o conversație ce ar fi avut-o cu Gorceakov, conversație pe care a redat-o lui Cowley [1].

Metoda nu era nouă, înainte doar cu cîteva săptămîni, Walewski, după Osborne, îi scrisese lui Gorceakov că Franța nu-și luase niciun angajament, iar acum după Stuttgart îi declara lui Cowley că Rusia părăsise chestiunea Principatelor și deci, evident, Franța n-avea de ce să-și ia vreo obligație în această problemă, alta decît cea luată la Osborne.

Manevrînd astfel între ciocnirile de interese ruso-engleze, diplomația franceză nădăjduia că timpul va rezolva problema. Thouvenel a sezisat cu admirabilă perspicacitate situația; trei săptămîni după Stuttgart, el îi scria ducelui de Grammont „j'en suis toujours à ignorer notre véritable pensée au sujet de l'union des principautés, et, ce qui me console, s'est qu'en vérité je commence à supposer que nous ne pensons rien" [2].

Legată de înțelegerea de la Osborne, Franța nu va apăra fățiș, după cum vom vedea, cauza unirii. Diplomația rusă izbuti însă la Stuttgart să-și asigure sprijinul Franței în problemele ei orientale, colaborarea agenților diplomatici și consulari pe plan local în Balcani, în Principate, constituind un factor de prim ordin în lupta angajată [3].

Din jurnalul lui Kiselev se desprinde că preocuparea lui principală în toamna anului 1857 și la începutul anului 1858 era organizarea internă a Principatelor. La 9 noiembrie 1857, el și-a alcătuit un program asupra poziției pe care avea s-o adopte pentru rezolvarea acestei probleme. Două zile mai tîrziu a plecat la Compiègnes, la împărat, de unde s-a întors la Paris de-abia în ziua de 19. „O astfel de ședere îndelungată — ne spune biograful lui, Zobloțki-Deseatovski — se poate explica numai datorită greutăților care au apărut în înțelegerile cu privire la Principate; piedicile erau provocate de cererile Austriei, Turciei și Angliei. Anglia, după cum este cunoscut, era de partea Austriei și Turciei și înainte de toate era necesar de a o atrage de partea Rusiei" [4].

Diplomația rusă s-a străduit să anuleze pactul de la Osborne, nu numai pe linia strîngerii relațiilor cu Franța, ci apropiindu-se și de Anglia. Jurnalul lui Kiselev menționează desele întîlniri cu Cowley și discuțiile „intime", cum le numește Kiselev, — dintre ei — în care au dezbătut și mult controversata chestiune a Principatelor[5].

Pronunțarea cvasiunanimă a Divanurilor Moldovei și Țării Românești pentru autonomie, unire, principe străin și guvern reprezentativ a întrerupt răgazul de liniște ce și-l acordase diplomația europeană.

---

[1] Cowley către Clarendon, 13 octombrie 1857, W.G. East. M.A., *The union of Moldavia nd Wallachia 1859*. Cambridge 1929, apendice, p. 188—189

[2] L. Thouvenel, *op. cit.*, p. 179.

[3] Rapoartele consulare austri ce aflate la Biblioteca Academiei R.P.R., secția manuscrise, dau numeroase amănunte asupra strînsei colaborări dintre Victor Place și Popov; este izbitoare și alternanța: cînd consulul Rusiei are o atitudine rezervată, iar cel al Franței o poziție hotărîtă, energică; cînd cel al Franței este rezervat și consulul Rusiei este combativ, hotărît. (Rapoartele lui Gödel către Buol din 9 februarie 1857, 30 martie 1857, 3 martie 1858, 8 iunie 1858 etc.).

[4] Заблоцки-Десятовски, *op. cit.*, vol. III, p. 40.

[5] *Ibidem*, *op. cit.*, vol. III, p. 44.

www.dacoromanica.ro

În seara zilei de 30 ianuarie, Kiselev a avut o discuție cu Napoleon în chestiunea Principatelor. „Vom avea curînd conferința — Austria ne face greutăți" spuse împăratul. — „Trebuie să ne așteptăm la aceasta" răspunsei eu. Eu n-am vrut să intru în detaliile mărunte deoarece aveam impresia că Napoleon cunoștea deja în bună parte conținutul discuțiilor despre acest obiect cu Walewski, care au avut loc la mine; de aceea eu i-am spus că pînă la primirea dării de seamă a Comisiei europene ar fi greu să ne oprim la o părere mai mult sau mai puțin fondată, dar Rusia va accepta orice combinație a conferinței, cu condiția ca drepturile și privilegiile Principatelor să fie respectate; apoi am explicat împăratului încercările Austriei și Angliei de a transforma, cu orice prilej, conducerea supremă a sultanului într-o autocrație absolută; aceasta și este — am continuat eu — urmarea directă a politicii lor. Ele vor să domine asupra Turciei și dorind să obțină cît mai mult folos fiecare pentru interesul său, își îndreaptă toate eforturile spre a o face atotputernică la ea acasă"[1]

Franța avea o atitudine foarte „atentă" față de Rusia, pentru a estompa poziția dificilă în care se afla.

Frămîntările din Serbia, incidentele de la frontiera Muntenegrului, constituiră prilejul pentru afirmarea înțelegerii ruso-franceze de la Stuttgart. Demonstrația navală ruso-franceză de-a lungul coastelor muntenegrene arătă lumii întregi că această alianță nu era o vorbă goală. „Napoleon face jocul Rusiei" scriau ziarele vremii și se găseau și unii care vărsau nu puțină cerneală pentru a argumenta că prin avansurile făcute Rusiei, Napoleon „se aștepta să găsească o aliată la conferința ce avea să se deschidă peste puțină vreme la Paris"[2].

Conferința deschisă în ziua de 22 mai 1858 la Paris, părea un cadril puțin obișnuit chiar în acele vremuri, cînd diplomația celui de al treilea imperiu domina asupra Europei. La adăpostul ușilor închise, Turcia, Anglia și Austria secondate în oarecare măsură și de Franța au făcut adevărate piruete de forță pentru a întinde vălul iluzoriu al unirii. Chestiunea cea mai discutată, steagul comun, fu însfîrșit rezolvată, salvîndu-se astfel conferința; „cele două miliții vor conserva drapelele lor actuale, dar că aceste drapele vor purta în viitor o bandă albastră, potrivit modelului alăturat pe lîngă acest protocol"[3].

Napoleon al III-lea care făcuse din chestiunea steagului un punct de onoare pentru el, avea toate motivele să fie mulțumit; steagul era și nu era.

Singura putere care n-a intrat în dansul încins a fost Rusia. Kiselev, plenipotențiarul Rusiei, declară din capul locului că nici o hotărîre nu putea fi definitivă dacă nu se întemeia pe unire sub un principe străin. „Rusia lupta cît îi stătea mai mult în putință să slăbească situația Puterii suzerane"[4]. Kiselev prezentă un lung memoriu care cuprindea numeroase propuneri; să se acorde Principatelor dreptul de a încheia tratate inde-

[1] Заблоцки-Десятовски, p. 57—58.
[2] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 200. Riker este de acord cu această explicație fantezistă.
[3] *Acte și Documente*, vol. VII, p. 287.
[4] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 226.

www.dacoromanica.ro

pendent de Poartă, să se abolească regimul capitulațiilor; nici un tratat comercial care atingea Principatele să nu poată fi încheiat fără voia lor, și multe altele.

Rusia izolată fu „necontenit înfrîntă"[1] — după cum scria cu satisfacție Hübner, plenipotențiarul austriac, lui Buol, — propunerile ei fură pe rînd respinse, adesea prin simpla lor amînare.

Concluzia plină de amărăciune a lui Kiselev asupra hotărîrilor conferinței: „cele două Principate erau mai puțin unite acum, decît în clipa în care Regulamentele Organice fuseseră promulgate"[2] dezvăluia sensul real al operei înfăptuită de puterile occidentale.

O dată cu încheierea lucrărilor conferinței de la Paris, se încheie și cea de a treia etapă a luptei pe arena diplomatică pentru unirea Principatelor.

În toate combinațiile marilor puteri „poporul romîn a apărut numai ca pretext — arată Marx — și el în sine n-a intrat de loc în socoteală"[3].

Poporul romîn avea însă să arate că mersul înainte al istoriei nu poate fi oprit. Dubla alegere a lui Cuza a pus Europa în fața unui fapt împlinit. Unirea era înfăptuită.

Ultima etapă a luptei dintre marile puteri în chestiunea unirii avea să se desfășoare pentru recunoașterea ei și pentru abolirea regimului hibrid, instituit de Conferința de la Paris.

În această etapă, a patra, diplomația ruso-franceză va acționa în front strîns, unit, înlăturînd piedicile ce mai stăteau în calea înfăptuirii Romîniei.

ФРАНКО-РУССКИЕ ОТНОШЕНИЯ ПО ВОПРОСУ ОБЪЕДИНЕНИЯ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Противоречия между Великими державами, завершившиеся Крымской кампанией, превратили вопрос Румынских княжеств в европейскую проблему.

Автор анализирует франко-русские отношения 1855—1859 годов и вопрос Объединения Валахии с Молдавией.

В буржуазной историографии широко распространилось мнение о том, что в этом вопросе Россия была лишь пособником Франции, а ее доброжелательное отношение к румынскому вопросу создало почву для укрепления отношений с Наполеоном III — всеевропейским арбитром того времени.

На основании внимательного анализа документов, автор показывает, что в момент, когда положение становилось безвыходным вследствие разногласий между Великими державами, русская дипломатия влекла за собой французскую дипломатию.

[1] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 226.
[2] *Ibidem*, p. 227.
[3] K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. XI, ed. rusă, p. I, p. 202.

www.dacoromanica.ro

Первый этап дипломатической борьбы по вопросу Румынских земель развернулся на европейской арене как раз во время войны. На Венской конференции (1855) русскому делегату удалось добиться принципиального согласия на то, чтобы румынский народ был приглашен сказать свое слово о внутренней организации своей страны. Это решение было затем отмечено как таковое на Парижском конгрессе.

На втором этапе борьбы за объединение Россия и Франция, путем совместного действия, добились благоприятного решения вопросов, связанных с редактированием фирмана о созыве диванов ad hoc и с выводом австрийских войск из Румынских земель.

Вмешательства Турции, Австрии и Англии в дела Румынских земель привели к разрыву отношений между Россией и Францией, с одной стороны, и Оттоманской империей, с другой.

Единственным выходом из тупика было аннулирование выборов, фальсифицированных Вогориде. После свидания Наполеона III с королевой Викторией, состоявшегося в Осборне (1857), Франция решила отказаться от полного объединения Румынских земель и принять компромиссное решение вопроса. На третьем этапе дипломатической борьбы Россия оказалась единственной державой, открыто защищавшей румынское дело. При встрече Наполеона III и Александра II в Штутгарте по требованию русской дипломатии Наполеон III взял на себя обязательство поддерживать интересы румын; с этой целью русские и французские послы и консулы на Востоке должны были действовать сообща. Таким образом, вопрос приобрел местный характер, где русские и французские дипломаты энергично поддерживали движение за объединение Румынских земель.

На Парижской конференции (1858) П. Д. Киселев, представитель России, подчеркнул, что никакое решение не может быть окончательным, если оно не базируется на полном объединении под властью иностранного принца. Предложения России были отвергнуты а, „гибридный" режим, учрежденный Конференцией, не соответствовал справедливым притязаниям румынского народа. Не считаясь с Великими державами, румынский народ осуществил объединение.

Последний этап борьбы Великих держав по вопросу объединения развернулся вокруг его признания. На этом четвертом этапе русская дипломатия действовала тесно сплоченным фронтом, устраняя препятствия, стоявшие на пути создания Румынии.

LES RAPPORTS FRANCO-RUSSES TOUCHANT LE PROBLÈME DE L'UNION

RÉSUMÉ

Les contradictions qui opposaient les grandes puissances, et dont la guerre de Crimée marqua le point culminant, ont fait des problèmes des Principautés Roumaines un problème européen.

www.dacoromanica.ro

L'auteur s'occupe, dans son étude, des rapports franco-russes au cours des années 1855 — 1859 et de l'Union de la Valachie et de la Moldavie.

L'historiographie bourgeoise a largement répandu l'opinion que la Russie n'avait joué dans ce problème que le rôle de second de la France et que son attitude, favorable à la cause roumaine, a servi de terrain au resserrement de ses rapports avec Napoléon III, arbitre de l'Europe à cette époque.

Une analyse attentive des documents du temps permet à l'auteur de démontrer qu'aux moments difficiles, suscités par les conflits surgis entre les grandes puissances, la diplomatie russe fut celle qui entraîna à sa suite la diplomatie française.

La première étape de la lutte diplomatique sur l'arène européenne dans le problème des Principautés se déroula pendant la guerre même. Lors de la Conférence de Vienne (1855) le délégué de la Russie réussit à faire approuver en principe que le peuple roumain soit appelé à dire son mot sur l'organisation intérieure de son pays. Cette décision fut ultérieurement consignée comme telle par le Congrès de Paris.

Dans la deuxième étape de la lutte pour l'union, la Russie et la France agirent d'un commun accord, se consultant mutuellement à chaque pas ; elles réussirent ainsi à résoudre favorablement les problèmes liés à la rédaction du firman pour la convocation des divans ad-hoc, ainsi que ceux relatifs à l'évacuation des Principautés par les troupes autrichiennes.

Les ingérences de la Turquie, de l'Autriche et de l'Angleterre dans les provinces roumaines aboutirent à la rupture des relations diplomatiques de la Russie et de la France avec l'Empire Ottoman.

L'annulation des élections falsifiées par Vogoride constituait l'unique moyen de sortir de l'impasse. Après l'entrevue d'Osborne (1857) entre Napoléon III et la reine Victoria, la France se décida à renoncer à l'union complète des Principautés Roumaines et à adopter une solution de compromis.

Au cours de la troisième étape de la lutte diplomatique engagée, la Russie fut la seule grande puissance à défendre ouvertement la cause roumaine. À l'occasion de l'entrevue de Stuttgart entre Napoléon III et Alexandre II, l'empereur des Français, à la demande de la diplomatie russe, s'engagea à soutenir les intérêts des Roumains, les ambassadeurs et consuls russes et français en Orient devant désormais agir d'un commun accord.

Le problème se trouvait ainsi transféré sur le plan local et les diplomates russes et français appuyèrent énergiquement dans les Principautés Roumaines le mouvement en faveur de l'union.

À la Conférence de Paris (1858) le délégué russe P. D. Kisseleff soutint fermement que nulle décision ne pourrait être définitive, à moins de prévoir l'union complète des Principautés sous un prince étranger. Les propositions russes furent rejetées et le régime hybride institué par la Confé-

www.dacoromanica.ro

rence ne répondit pas aux justes demandes du peuple. Aussi est-ce par-dessus la tête des grandes puissances que le peuple roumain réalisa son union.

La quatrième étape de la lutte qui mettait aux prises les grandes puissances autour de l'union eut pour objet la reconnaissance de celle-ci. Au cours de cette dernière étape, la diplomatie russe agit sur un front étroitement uni, écartant les derniers obstacles qui s'opposaient encore à la création de la Roumanie.

www.dacoromanica.ro

UNIREA ŢĂRILOR ROMÎNE ÎN ARTELE PLASTICE

DE

ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAŞI

Lenin a arătat că arta trebuie să aparţină poporului. „Ea trebuie să-şi soarbă izvoarele sale de inspiraţie din marea mulţime a maselor şi a ideilor sale". Iubită de popor, atunci cînd este pe înţelesul maselor, o altă condiţie pusă de Lenin adevăratei arte — ea devine un mijloc de progres, ajută la dezvoltarea noilor forţe de producţie care impun noi raporturi în producţie.

Aşa s-au petrecut lucrurile în perioada de transformare a raporturilor feudale în raporturi capitaliste — în epoca de început a istoriei moderne a Romîniei, la mijlocul veacului al XIX-lea. Atunci apare noua clasă socială, burghezia, formată din păturile orăşeneşti cu tendinţa de ridicare spre un rol social şi politic mai important, pentru a înlătura, pe cît posibil, o dată cu raporturile feudale şi puterea clasei dominante, moşierimea.

Procesul a fost greu şi mai apoi frînat treptat : noua clasă, burghezia, prin vîrfurile ei reacţionare a trecut repede la înţelegerea cu moşierimea în dauna masei mari, ţărănimea, ţinută mai departe în cruntă exploatare. Totuşi în perioada revoluţiei şi în cea următoare ei, unele elemente din burghezie — tîrgoveţi, mici meseriaşi şi negustoraşi, calfe, precum şi intelectualii crescuţi sub influenţa ideilor înnoitoare din apus sau din Rusia, se impun şi antrenînd masele orăşeneşti şi ţărănimea, au realizat cîteva fapte mari istorice : revoluţia de la 1848, Unirea (1859) şi Independenţa (1877).

Marile fapte istorice din secolul al XIX-lea corespundeau transformării structurale economice ; corespundeau intereselor noii clase stăpînitoare care a tras beneficiile din lupta dusă numai cu ajutorul maselor populare.

În această luptă în care trebuia să se schimbe şi raporturile din suprastructură, intelectualitatea sub multiplele ei forme apărută şi în ţările romîne atunci, a jucat un rol foarte important.

Printre elementele intelectuale, reprezentanţii artelor plastice — artă ce cunoaşte o profundă schimbare faţă de trecut — stau cu cinste

www.dacoromanica.ro

alături de scriitori, poeți, publiciști și jurnaliști, militanți activi în favoarea noilor schimbări.

Concepția unei arte puse în slujba poporului a stat la baza tradiției realiste și progresiste, inaugurate în arta românească de pictorii revoluționari de la 1848 : Ion Negulici, Const. Daniel Rosenthal și Barbu Iscovescu, sau mai puțin cunoscutul Costache Petrescu.

Imediat după ei, Gheorghe Tattarescu, Theodor Aman, Carol Pop de Szathmari, Mișu Popp, Const. Lecca, mai puțin cunoscuții Petre Alexandrescu și Mihai Lapatti și chiar Nicolae Grigorescu continuă tradiția revoluționară de la 1848, devotîndu-se curentului cel mai puternic progresist al vremii, Unirea. Ei au luat parte efectiv la campania pentru unirea țărilor române, îndeosebi în anii 1856—1857 și mai apoi imediat după realizarea ei, 1859—1863.

Operele de artă care oglindeau năzuințele maselor exploatate erau înțelese și iubite de popor. Prin litografiere, majoritatea tablourilor își aflau o largă putere de circulație. Litografii K. Danielis, C. Wallenstein, D. Pappazoglu, F. Walch, G. Venrich, Aug. Strixner, I. Pernet, Al. Asachi, I. Bielz au contribuit efectiv și în grele condițiuni la această operă.

S-a făurit astfel legătura între artiștii cetățeni și oamenii din popor ; arta a intrat în casele acestora, aducîndu-le un mesaj mobilizator.

★

Pictorii revoluționari de la 1848 au redat în primul rînd portretele fruntașilor revoluției din Țara Românească și din Transilvania, pentru a populariza, prin admirația stîrnită de figurile lor eroice, ideile revoluționare. În al doilea rînd, ei au tratat, în același scop mobilizator, teme evocînd isprăvile unor mari figuri din trecutul românesc : Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, exponenți ai luptei poporului pentru libertate. În sfîrșit, o a treia categorie o constituie tablourile compoziționiste sau cu teme alegorice, contribuind la cultivarea sentimentului patriotic și revoluționar.

Lui Const. Daniel Rosenthal (1820—1851) se datoresc două din cele mai frumoase și mai expresive tablouri, picturile în ulei *România rupîndu-și cătușele pe Cîmpia Libertății* și *România revoluționară*, aflate azi la Muzeul de Artă R.P.R.

Prima alegorie reprezintă o tînără, învăluită în mantie, ținînd stindardul comun într-o mînă și o ramură în cealaltă, călcînd în picioare cătușele și țintindu-și privirea spre viitor. A fost reprodusă în litografia Leroy de la Paris. Al doilea tablou reprezintă o femeie în atitudine energică, îmbrăcată în costum național, cu salbe la gît, exprimînd mișcare și avînt. Se spune că pentru acest tablou ar fi pozat Maria Rosetti, soția lui C. A. Rosetti. Simbolizarea „Românîei", țara nouă visată, în acest tablou este sugestivă.

Portretul lui Rosenthal îl cunoaștem din desenul executat de prietenul său Ion Negulici, fruntaș printre artiștii revoluționari de la 1848. Ion Negulici (1812 1851) a locuit o vreme și la Iași, fiind astfel o trăsătură de unire între intelectualii celor două țări române. El a redat chipurile lui C. A. Rosetti și Cezar Boliac dintre revoluționarii de

www.dacoromanica.ro

la 1848, opere care au fost însă pierdute, şi portretul lui N. Bălcescu, deşi nu este semnat.

Gheorghe Tattarescu (1820—1894) deşi nu face parte dintre pictorii participanţi efectiv la revoluţia de la 1848, se inspiră din ideile vremii şi este un admirator al revoluţionarilor de la 1848. Fiind la Roma, pictează în 1850 o compoziţie alegorică *Deşteptarea Romîniei*, influenţată fiind de compoziţiile Renaşterii italiene, dar care vorbeşte de aceleaşi idealuri ale generaţiei sale pentru o singură patrie, Romînia. Pictura a plăcut mult în ţară şi a fost reprodusă în litografie de Wonneberg, sub titlul „Romînia" şi cu legenda: „Romînie! Romînie! Dulce ţeară glorioasă".

Lui Tattarescu se datoreşte unul din cele mai reuşite portrete ale epocii: chipul lui Nicolae Bălcescu pictat în 1851 la Paris, unde marele revoluţionar se găsea în exil. Pictorul redă figura răvăşită de suferinţă, dar totuşi idealizată. Un portret similar, identificat de curînd ca aparţinînd lui Tattarescu, se află azi în Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti. O litografie de G. Wonneberg reproduce acelaşi tip cu trăsături aproape severe.

Tattarescu redă într-un ulei din 1861, lucrat la Veneţia, *Portretul Generalului Gh. Magheru în exil.* Eroul este îmbrăcat în haine civile de epocă, cu expresia calmă şi hotărîtă. Se deosebeşte de o altă reprezentare, mai cunoscută şi mai răspîndită, litografia lui Petre Mateescu, *Generalul Magheru*, care redă pe eroul militar de la 1848 ca şef al pandurilor, profilîndu-se pe un peisaj oltenesc.

Revoluţionarii ardeleni de la 1848 sînt redaţi cu drag — deşi cu mai puţin talent — de către un alt pictor participant la revoluţia din Muntenia, Barbu Iscovescu (1816—1854). El zugrăveşte în ulei chipul expresiv al lui *Avram Iancu*, în costum ardelenesc. O litografie imprimată la Paris reprezintă cinci dintre luptătorii ardeleni în frunte cu Avram Iancu. Ambele lucrări sînt din 1849.

Interesantă este opera unui artist foarte puţin cunoscut, Costache Petrescu, denumită *Constituţia din Bucureşti, 11 iunie 1848*, de mare efect pe vremea sa. Compoziţia este alcătuită dintr-un grup de revoluţionari cu steagul tricolor în frunte, în plină mişcare; cu toate greşelile de desen, ritmul vioi şi detaliile istorice dau valoare lucrării. Opera a plăcut atît de mult, încît pictorul a reprodus-o într-o altă acuarelă de mai mari proporţii şi cu mai multe amănunte.

Artiştii premergători Unirii au folosit drept subiecte potrivite opiniilor lor, acele personaje sau momente din trecutul poporului romîn care aminteau ideea Unirii.

Figura lui Mihai Viteazul, domnul Munteniei, care într-un moment dat unise sub stăpînirea sa domnia celor trei ţări romîne, este sugestivă pentru această temă. Pictorul M. Lapatti (1816—1860) redă în tabloul în ulei, *Mihai Viteazul la Călugăreni*, impunătoarea figură a lui Mihai, în plină mişcare, pe un cal fugos. Aceeaşi figură, rămasă apoi populară, este reprodusă în litografie de K. Danielis, dedicată generalului Ion Florescu, „ministrul de război în Romînia". O altă reprezentare, datorită tot lui Lapatti, *Mihai Viteazul, Domn al Ţării Romîne, la anul 1601*

www.dacoromanica.ro

este o operă de litografie din 1858. O altă litografie : *Bătălia de la Călugăreni* este opera lui C. Wallenstein, din 1846. În fine, Nicolae Grigorescu (1838 1907) în perioada adolescenței (la 1856), redă în ulei *Intrarea lui Mihai Viteazul în București, după izbînda de la Călugăreni*; o compoziție naivă, dar semnificativă.

Constantin Lecca (1807—1887), care pentru ideile sale revoluționare a fost înlăturat de la catedra sa din Craiova, după înfrîngerea revoluției, pictează, în 1857, compoziția *Împăcarea dintre Bogdan cel Orb și Radu cel Mare*. Cei doi domni, primul al Moldovei, al doilea al Munteniei, își dau mîna în semn de prietenie și unire, în fața taberelor de ostași și curteni.

Dintre figurile revoluționare mai vechi, Tudor Vladimirescu apare, în această epocă, în două litografii : *Slugerul Tudor Vladimirescu din Romînia mică*, a lui K. Danielis și *T. Vladimirescu în anul 1821* de F. Walch, ambele în editura lui D. Pappazoglu.

★

Tema „Unirea Principatelor" cu legenda ca atare, apare pentru întîia oară într-o compoziție a lui Petru Alexandrescu, litografiată de Popp de Szathmari și bine apreciată de Mihail Kogălniceanu. Este opera unuia din elevii lui Tattarescu, „compusă" în 1856 și păstrată în „Sala Divanului ad-hoc", cum se arată în notița din josul litografiei imprimată la Wonneberg. Pe lîngă două personaje feminine alegorice, cele două principate, sînt înfățișate sub chipul a două țărăncuțe ce-și dau mîna, cu oarecare timiditate încă. Personificarea țărilor romîne prin țărance — temă ce va reveni și în alte lucrări, este legată de ideea că Unirea trebuie să se facă prin popor și pentru popor.

Unirea a fost înfăptuită numai cu ajutorul maselor, care au impus cu îndrăzneală alegerea lui Cuza. Încă din primele timpuri după înfăptuirea Unirii conducătorii conștienți au afirmat-o, așa cum atît de categoric a declarat Mihail Kogălniceanu cu prilejul unei ședințe de la Cameră în ziua de 9 februarie 1863 : „... Unirea este actul energic al națiunii romîne... și de aceea, domnilor, nici chiar domnitorului Alexandru Ion Cuza dar încă unui simplu particular, nu-i recunosc și nu-i voi da dreptul de a zice că el a făcut singur Unirea. Nu, domnilor, Unirea națiunea a făcut-o ...".

Ideea centrală care stăpînește concepția artiștilor plastici, că adevăratul făuritor al Unirii a fost poporul, este redată de Tattarescu în compoziția sa *Unirea Principatelor 1857*, în litografia lui August Strixner. Unirea apare ca un vis al unui păstor bătrîn, ce stă culcat pe primul plan și vede în nimbul cerului două tinere ce se țin de mînă; un stindard desfășurat la spatele lor poartă înscris cuvîntul „unire"; în fund licăresc zorile unei lumi noi.

Două țărăncuțe, culcate la poalele unui frumos peisaj, cu doi îngeri planînd deasupra lor în aceeași atitudine de îmbrățișare, formează subiectul litografiei intitulată „*Concordia*", opera lui Venrich din 1857. „*Calendarul Unirei pe 1858*" de K. Danielis și „*Calendarul Prosperității 1858*", litografie de I. Pernet reproduc același grup de două tinere ce se țin

www.dacoromanica.ro

de mînă, susținînd cîte un stindard desfășurat, pe care apare marca nouă a Romîniei — cuvînt ce apare în litografia lui Pernet — sau cele două mărci: capul de zimbru și vulturul, sub o coroană — în litografia lui Danielis. *Calendarul Unirei* este încadrat de șase figuri, bărbați și femei reprezentînd bogățiile țării.

Din acțiunile preîntîmpinătoare unirii, Popp de Szathmari (1812—1885) redă *Solemnitatea deschiderii Divanului ad-hoc*, într-o litografie din 1857. În primul plan se văd deputații țărani, intenționat reliefați de artist; în fund tribuna cu clerul și oficialitățile.

Sub impresia evenimentelor din toamna lui 1857, Theodor Aman (1831—1891), participă cu două lucrări. Fiind la Paris, unde Unirea avea mulți prieteni, Aman închină un tablou alegoric *Unirei Principatelor*, pe care îl trimite în țară. Este o operă lucrată cu meșteșug, reprezentînd pe cele două țări romînești sub înfățișarea a două surori ce-și dau mîna.

Întors în țară în toamna aceluiași an, Aman pictează un tablou *Hora Unirei la Craiova*, după natură. În fața Școlii centrale, cetățenii, la lumina torțelor și a felinarelor, joacă Hora Unirii. Tabloul este izbutit prin însuflețirea personajelor, care sînt individualizate și prin efectele de lumină. Pictorul, care a participat la eveniment, apare cu întreaga sa familie, — în primul plan din stînga tabloului. Furtunoasa ședință a alegerii lui Cuza la București a servit de subiect pictorului în *Votul de la 24 ianuarie 1859*, ulei din 1861, reprezentînd pe membrii Adunării obștești în plină mișcare, dar și în atitudine de poză.

Unirea Principatelor inspiră lui Nicolae Grigorescu un tablou în ulei, cu același titlu, din 1863. Este o compoziție alegorică, în care apar cele două tinere îmbrățișîndu-se, încoronate de un înger cu aripile larg desfășurate.

Fruntașii luptei pentru Unire au preocupat pe artiștii plastici într-o apreciabilă măsură.

Figura centrală a Unirii, Alexandru Ion Cuza, apare în mai multe chipuri, cu iconografie variată. Cea mai cunoscută — se pare și cea mai reușită imagine — este portretul lui Popp de Szathmari *Alexandru Ion I*, din 1863, lucrat la imprimeria Lemercier din Paris. Cuza este redat într-o maestuoasă poză de șef militar, cu mantia domnească, ținînd în mînă un decret desfășurat, închipuind pe reformatorul Cuza.

Într-o altă reprezentare Popp de Szathmari redă pe Cuza, într-un medalion fixat la partea superioară a unui turn de cetate, sub titlul *Alexandru Ion I, Prințul Moldo - Romînilor* — litografie din 1861, la Wonneberg. În partea inferioară a turnului, un citat din Kogălniceanu sub titlu *La legi noi om nou.*

La cîteva zile după alegerea ca domn unic, Danielis, care și fixează data (30 august 1859), redă în litografie un alt chip al lui Cuza, în uniformă de ofițer, mai modest reprezentat. Același chip mai tînăr se vede, reapare în litografia lui P. Pernet *Portretul maiorului Alexandru Cuza.* Un chip, bust, cu figura gravă și portul asemenea celor două reprezentări anterioare — este redat în ulei de pictorul *Mișu Popp* (1827—1892). În aceeași imagine apare Cuza în litografia lui A. Strixner din 1861 *Alexandru Ion I, Domnu Principatelor Unite Moldova-Țara Romînească.*

www.dacoromanica.ro

Demna soție a lui Cuza, Elena Doamna, este reprezentată de Popp de Szathmari într-o litografie din 1863, lucrată la Lemercier din Paris, o dată cu cealaltă operă a sa. Domnița este redată în picioare, într-un costum bogat de epocă, cu chipul blînd care o caracteriza.

Cuza mai apare și în alte reprezentări, litografii populare de circulație. O compoziție, reproducînd vederea unui port și a patru voievozi în bust la colțuri, îl arată pe domnitor într-un larg medalion. Litografia lucrată de G. Venrih, este intitulată *Renașterea Romîniei* cu legenda *Dedicat adunărilor elective din Romînia în memoria zilelor de 5 și 24 ianuarie anul 1859.*

O compoziție și mai interesantă ilustrează *Proclamația Domnitorului Cuza către sătenii clăcași*, cu 13 scene reproducînd diferite momente din muncile agricole. Litografia, editată de D. Pappazoglu, redă la partea superioară, chipurile lui Cuza și al Doamnei Elena, încadrate în medalioane. Același litograf revine asupra imaginei cunoscute a două femei ilustrînd *Unirea* și care își dau mîna deasupra unui chenar ce include un pasaj din proclamația lui Cuza de la 11 decembrie 1861.

Artiștii reproduc în plastică și cîteva scene, legate de evenimentele mai importante ale domniei lui Cuza.

Sosirea Domnitorului Principatelor Unite Alexandru Ion I, în catedrala Capitalei București este o litografie de Danielis, dedicată deputatului Capitalei C. A. Rosetti. Compoziția are trei planuri; în față mulțimea, tîrgoveți și oameni cu stare, prin fața căreia trece cortegiul cu careta domnitorului la mijloc; fundalul reprezintă o vedere panoramică a Bucureștilor. Lui Danielis se datorește o altă litografie: *Deschiderea Camerii Naționale din Romînia, de către Domnitorul ei Alexandru Ion I, la 29 februarie anul 1860*, editată de Pappazoglu. În fața deputaților ce stau pe fotolii sau în picioare, Cuza vorbește de la tribuna centrală, înconjurat de miniștri și ofițeri. Aceeași solemnitate este redată în desencreion de Popp de Szathmari: originalul litografiei lui Danielis.

Două litografii mediocre, dar interesante pentru cuprinsul lor sînt lucrate, una de Al. Asachi, fiul lui Gheorghe Asachi, reprezentînd întîlnirea a două detașamente militare, unul moldovenesc, celălalt muntenesc, lîngă Iași, sub titlu: *Intîlnirea stindardului lui Ștefan cel Mare cu a lui Mihai Bravul la Socola la 21 aprilie 1859.* Cealaltă este o litografie de G. Venrih, reprezentînd *Manevra generală din 23 august la Băicoi, 1859*; în medalion, pe planul superior, chipul domnitorului.

Reproducerile figurii lui Cuza și ale cîtorva scene din viața sa de domn au inspirat mai mult pe artiștii desenatori și litografi, pentru că era genul ce convenea tendinței de popularizare a înfăptuitorului Unirii. Era un mijloc nu prea costisitor și practic, chiar dacă din punct de vedere artistic realizarea nu corespundea totdeauna exigențelor necesare.

Artiștii plastici nu neglijează nici pe colaboratorii lui Cuza: Kogălniceanu, V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, care l-au urmat și ajutat pe domn, cu toate vicisitudinile prin care acesta a trecut.

Mișu Popp dă *Portretul lui Mihail Kogălniceanu* în ulei; chipul marelui om de stat și istoric, este expresiv, plin de concentrarea gîndirii. Un alt tip îl redă, I. Bielz în litografia *Mihail Kogălniceanu, Primul*

www.dacoromanica.ro

Ministru al Romîniei, editat de Pappazoglu. Aceiași autori reproduc chipul lui *Dimitrie Bolintineanu Ministru Cultelor și al Instrucțiunii publice*. O litografie anonimă contemporană îl reprezintă pe *Dimitrie Bolintineanu în cabinetul său de lucru la Ministerul Instrucțiuni*; la o masă stil empire, ministrul în poză de gînditor; pe perete atîrnă un tablou al domnitorului Cuza.

Bielz dă o vie imagine a lui „Constantin Negri, reprezentantul Romîniei la Constantinopol". I. Sieger dă chipul lui *Vasile Alecsandri, reprezentantul Principatelor la Paris* într-o litografie din 1856. Din epoca domniei lui Cuza nu avem o imagine a lui Alecsandri; mult mai tîrziu ieșenii îi ridică o statue în fața Teatrului Național, opera sculptorului W. Vl. Hegel (1839—1918).

Pentru comemorarea unora dintre evenimentele mari ale epocii Unirii s-au bătut și medalii. Cu ocazia votării Unirii în ambele țări se bate o medalie în bronz, reproducînd pe o față chipul lui Cuza, acela din pozele mai frecvente, iar pe alta grupul a două tinere ce-și dau mîna, purtînd emblemele celor două țări romîne.

Contribuția artiștilor plastici din epoca Unirii la lupta pentru împlinirea ei în condițiile pe care le reclamau năzuințele poporului, a fost, după datele prezentate, destul de puternică și chiar eficace. Portretele revoluționarilor de la 1848 și ale luptătorilor unioniști, ca și unele scene din acțiunea pentru unire sau din primii ani ai domniei lui Cuza se inspiră după natură și reprezintă astfel, pe lîngă forme ale realismului în artă, un imbold pentru noi acțiuni pe calea pornită spre adînci prefaceri.

Unele din operele plastice sînt manifeste deschise către popor; astfel, de pildă, *Proclamația către sătenii clăcași* a lui D. Pappazoglu are înscrise, drept chenar pentru scenele din viața agricolă, numele mănăstirilor secularizate, fiecare cu numărul de hectare expropriate, ce urmau să fie împărțite țăranilor prin reforma de la 1864.

Atunci cînd Aman zugrăvește tablourile *Solii turci la Țepeș Vodă* sau *Mihai Viteazu primind daruri din partea Sultanului*, care s-ar părea că n-au directă legătură cu actualitatea, artistul urmărește să ridice spiritul demnității naționale a conducătorilor țării față de Poarta suzerană. Așa cum Kogălniceanu, în minunata sa cuvîntare adresată lui Cuza, noul domn al Moldovei, la 5 ianuarie 1859 se referă la respectarea stipulațiunilor cu privire la alegerea de domn numai de către poporul romîn, Aman amintește domnului ce conducea acum o țară unită, drepturile sale istorice față de pretențiile unui suzeran abuziv. Aman are meritul de a fi prezentat actualitatea în compoziția sa istorică, ceea ce a înțeles și tînărul Grigorescu în tabloul său.

Carol Popp de Szathmáry, în compozițiile în care redă Divanul ad-hoc, pune pe primul plan pe țăranii pontași pentru a atrage cît mai multora atenția asupra întîietății cererilor drepte ale acestei categorii de „unioniști". Tattarescu, în compoziția sa *Unirea Principatelor*, în care principalul personaj este păstorul ce visează frumoasa alegorie a Unirii, ca și toate litografiile care redau cele două țări romîne sub chipul unor țărance, vrea să arate credința că Unirea este strîns legată de popor și trebuie înfăptuită prin popor.

www.dacoromanica.ro

În aceleași lucrări plastice apare stindardul nou, tricolorul, o dată cu numele nou al Principatelor Unite, „Romînia". Drapelul nou, tricolorul, este un rezultat al celor două drapele ale Moldovei și Țării Romînești, precum noua stemă a țării unite cuprinde stemele celor două provincii: zimbrul și vulturul.

Tabloul lui Tattarescu s-a bucurat de un mare răsunet. Se spune că el ar fi inspirat pe un autor dramatic care a scris o piesă de teatru *Visul unui păstor*, jucată pe scena Teatrului Național din Iași la 28 aprilie 1857 cu marele actor Matei Millo în rolul principal.

★

Domnia lui Cuza a fost relativ scurtă. Ea n-a fost pe placul nici a moșierimii, care nu voia să audă de reforme în favoarea țărănimii, nici a acelei părți din burghezie, care trădînd idealurile revoluției de la 1848, a trecut de partea exploatatorilor, încheind cu vechea clasă faimoasa „monstruoasa coaliție". În fața atitudinii lui Cuza și în urma înțelegerii dintre reprezentanții burghezo-moșierimii romînești și capitaliștii din Apus, se aduce un prinț străin, se întronează o dinastie străină, străină în adevăratul sens al cuvîntului față de aspirațiile și nevoile poporului.

Noua situație se resimte și în suprastructură și în artele plastice. Unirea și figura lui Cuza nu mai sînt pe placul oficialității hohenzollerniene și a partidelor politice; artiștii sînt nevoiți să scoată aceste teme dintre ocupările lor căci deveniseră supărătoare.

La București, unde s-au ridicat atîtea statui în piețele publice unor politicieni în slujba claselor exploatatoare, nu s-a găsit un loc pentru un monument lui Cuza. Două proiecte, ale lui Eugen Boermel din 1905, reprezentînd pe Cuza înconjurat de cei mai apropiați colaboratori ai săi și altul al marelui sculptor D. Paciurea (1875—1932) reprezentînd *Unirea* sub chipul zimbrului și al vulturului, din 1909, nu și-au văzut niciodată realizarea.

Cu prilejul aniversării a 50 de ani de la Unire nu s-a putut ridica nici un monument comemorativ; din inițiativă particulară s-a sărbătorit amintirea lui Cuza printr-un pelerinaj la Ruginoasa, la palatul care se dărăpăna. Societatea numismatică romînă emite o medalie comemorativă, reprezentînd alegerea lui Alexandru Ion Cuza; o plachetă comemorativă se toarnă de către T. Szirmai.

Cu mare greutate în 1912 se înalță la Iași, în piața Unirii, monumentul lui Alexandru Ioan Cuza și al colaboratorilor săi, opera sculptorului străin Romanelli, mult asemănător proiectului lui Boermel. Rare sînt și monumentele ridicate celorlalți fruntași ai Unirii; un bust modest pentru Kogălniceanu în centrul orașului Bacău sau bustul lui D. Bolintineanu al sculptorului Ion Georgescu din 1883, azi la Galeria națională.

Regimul de democrație populară, o dată cu alungarea dinastiei străine, a redat drepturile ce se cuveneau amintirii Unirii și celor ce au luptat pentru ea; artiștii plastici, mereu mai numeroși, se inspiră din tema ilustrată cu succes odinioară.

Camil Ressu redă portretul lui Cuza într-o impozantă înfățișare de comandant, cu o mînă susținută pe decretul desfășurat al reformei agrare.

www.dacoromanica.ro

D. Stoica (1887—1957) în tabloul *Moș Ion Roată și Cuza* — ulei, păstrat la Muzeul militar din București — prinde momentul impresionant al întîlnirii dintre țăranul divanit și Domn, pe timpul călătoriei acestuia spre București. În grupul suitei se distinge chipul lui Kogălniceanu, care va povesti acest episod nu mult după ce s-a petrecut.

Un admirator al temei Unirii este pictorul de la Iași, D. Hatmanu căruia i se datoresc cîteva tablouri: *Divanul ad-hoc al Moldovei*, cu chipurile lui Kogălniceanu și Alecsandri pe primul plan; *Mihail Kogălniceanu și Alexandru Ion Cuza* în momentul proclamării acestuia ca domn al Moldovei; *Dobroliubov, Cernîșevschi și Herzen, sprijinitori ai Unirii* — toate aflîndu-se azi în Muzeul Unirii din Iași.

Un alt pictor devotat aceleiași teme este Eugen Ispir, care lucrează *Divanul ad-hoc al Munteniei*, aflat tot la Muzeul Unirii din Iași; și apoi un grup întreg de picturi, cu variate subiecte: *Adunarea electivă de la Iași, Adunarea electivă București, În divanul din 1857 Ioan Roată acuză, La hotel Concordia din București este propus candidat colonelul Cuza, Populația Capitalei cere alegerea lui Cuza, Intrarea lui Cuza Vodă în București prin Bulevardul Colții, Protestul țăranilor din Comănești, 1863.*

Deși tablourile sînt în oarecare măsură necomplete, ele dovedesc, pe lîngă calități artistice, înțelegrea pentru faptele măreție ale Unirii. Aceste tablouri au fost adunate într-o expoziție festivă, cu prilejul sărbătoririi centenarului, în sala Galeriilor de artă „N. Cristea" din București drept răspuns hotărîrii Partidului și Guvernului cu privire la centenar. În această expoziție s-au adunat și alte opere ale cîtorva pictori din București.

Adrian Secoșanu expune *Portretul Domnitorului Cuza Vodă*, de viu colorit și două amintiri din Focșani, oraș important pe acea vreme: *Pichetul 47 de graniță Focșani* și *Borna pe locul fostei granițe din Focșani.*

Pictorul Paul Verona are mai multe vederi din Iași, printre care *Casa în care s-a votat Unirea la 5 ianuarie 1859*; apoi *Deschiderea primului Parlament al Țărilor Romîne* și *Castelul Ruginoasa în plan de reconstrucție.* Lui Dem. Iordache se datoresc cîteva compoziții: *Mulțimea aclamă cortegiul Domnitorului Cuza, Populația Iașului aclamă pe Cuza Vodă după alegeri* și *Cetățenii din Focșani primesc pe Cuza Vodă.*

Cu cîte un tablou mai participă la expoziție Ștefan Vasile: *Intrarea trăsurii domnești în Iași prin Bucium*, Ileana Rădulescu: *București*; *casa unde a locuit poetul Bolintineanu* și Ion Popescu-Negreni: *Școala pedagogică, fost Azilul Elena Doamna.* Sculptorul V. Vasiliu-Falti are un basorelief reprezentînd pe Cuza Vodă și Kogălniceanu, ce așteaptă turnarea în material durabil.

Hotărîrea Partidului și Guvernului, care stabilește sărbătorirea centenarului Unirii, prevede și ridicarea unui monument închinat Unirii în piața ce a primit denumirea de „Piața Unirii", aflată la poalele dealului Mitropoliei, unde odinioară se grămădise mulțimea manifestînd pentru alegerea lui Cuza ca domn unic al celor două țări romîne. Opera artistică ce o bănuim măreață, cel dintîi monument ridicat în București va însemna în același timp o nouă dovadă de felul cum știe poporul romîn să-și cinstească înaintașii vrednici, atunci cînd și-a luat definitiv soarta în propriile sale mîini.

www.dacoromanica.ro

ОБЪЕДИНЕНИЕ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Основание румынского национального государства вдохновило многих румынских мастеров изобразительного искусства, оставивших потомству высокохудожественные произведения, представив в своих красноречивых картинах народные массы, осуществившие Объединение, и передовых деятелей того времени.

Структурные изменения в экономическом плане требовали создания новой надстройки. Среди передовых деятелей умственного труда, представители изобразительных искусств, наравне с писателями, поэтами, публицистами — видными борцами за идею прогресса, стояли в первых рядах тех, кто воспроизводил темы того времени.

Революционные художники 1848 года писали, в первую очередь, портреты руководителей революции с тем, чтобы, вызывая восторг их героическими образами, пробудить революционные идеи. Другая категория художников, задаваясь той же целью мобилизовать массы, трактовала сюжеты, воспроизводящие в памяти славные времена некоторых вождей и революционеров из прошлого румынского народа: Михаила Храброго, Тудора Владимиреску и д.р. выразителей борьбы народа за свободу. Эти сюжеты наводили на мысль об Объединении. Композиционные или с аллегорическими сюжетами полотна также способствовали развитию патриотических и революционных чувств.

Автор анализирует картины некоторых румынских художников: Константина Даниел Розенталя („Румыния, разрывающая оковы на Равнине Свободы"); И. Негулича, автора портретов Розенталя, Г. А. Росетти и К. Болиака; Г. Таттареску, написавшего один из наиболее удачных портретов Н. Бэлческу, аллегорическую композицию „Пробуждение Румынии" и „Портрет генерала Г. Магеру в изгнании". Другие произведения, принадлежащие кисти Барбу Исковеску, Костаке Петреску, М. Лапатти, Н. Григореску, К. Лекка и др. изображают различные эпизоды из румынской истории и революционные образы 1848 года на полотнах, символизирующих Объединение.

Подготовка, осуществление и последствия великого Акта 24 января 1859 года были переданы на картинах или литографиях Г. Таттареску, К. Даниелиса, Попп де Сатмари, Т. Амана и др. Образы князя Иоана Кузы и его соратников: М. Когэльничану, В. Александри, Д. Болинтиняну вдохновили многих художников.

Один из народных героев объединения Мош Ион Роатэ вдохновил художника Д. Стойка, написавшего маслом встречу в Яссах Моша Иона Роатэ с Кузой. Сюжет оставался актуальным долгое время после осуществления великого Акта, но только режим народной демократии, изгнавший чужеземную династию, воздал должное памяти Объединения и тех, кто осуществил его.

www.dacoromanica.ro

L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES VUE À TRAVERS LES ARTS PLASTIQUES

RÉSUMÉ

La fondation de l'Etat national roumain a inspiré un grand nombre de peintres autochtones. Ils ont laissé à la postérité des œuvres de haute valeur, qui évoquent, par des tableaux suggestifs, les masses populaires, artisanes de l'Union, et les personnages d'avant-garde du temps.

Les changements structuraux qui s'étaient produits sur le plan économique appelaient nécessairement une superstructure nouvelle. Aux côtés des écrivains, poètes et publicistes, principaux militants de l'idée de progrès, les représentants des arts plastiques s'appliquèrent, aux premiers rangs des intellectuels progressistes, à évoquer les grands thèmes de l'époque.

Les peintres révolutionnaires de 1848 ont laissé, en premier lieu, des portraits des chefs du mouvement, dont les héroïques figures, par l'admiration qu'elles suscitaient, étaient propres à stimuler l'esprit révolutionnaire. Dans ce même dessein, d'autres œuvres traitaient de thèmes consacrés à la gloire des dirigeants ou des révolutionnaires du passé du peuple roumain, tels Michel le Brave, Tudor Vladimirescu et d'autres encore, qui, incarnant la lutte du peuple pour la liberté, suggéraient l'idée de l'Union. La peinture de composition ou allégorique contribua, elle aussi, à nourrir les sentiments patriotiques et révolutionnaires.

L'auteur de l'article s'attache à analyser quelques-unes des œuvres des peintres les plus réputés, tels Const. Daniel Rosenthal, auteur des tableaux« La Roumanie brisant ses fers sur le Champ de la Liberté » et « La Roumanie révolutionnaire »; I. Negulici, auteur des portraits de Rosenthal, de C. A. Rosetti et de C. Bolliac; Gh. Tattarescu, à qui l'on doit, notamment, l'un des meilleurs portraits de Bălcescu ainsi que la composition allégorique « Le Réveil de la Roumanie » et le « Portrait du général Magheru en exil ». D'autres toiles, de Barbu Iscovescu, de Costake Petrescu, de M. Lapatti, de Grigoresco, de Constantin Lecca, etc., rappellent, dans des tableaux symbolisant l'Union, divers épisodes de l'histoire du pays ou représentent quelques-unes des personnalités révolutionnaires de 1848.

La préparation, la réalisation et les suites du grand acte du 24 janvier 1859 trouvent place dans les tableux et les lithographies de Gh. Tattarescu, de K. Danielis, de Popp de Szathmary, de Th. Aman et autres. De même, les grandes figures du prince régnant, Alexandre Couza, et de ses collaborateurs, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri et Dimitrie Bolintineanu, ont inspiré nombre de peintres. A son tour, le vieux paysan Ion Roată, héros populaire de l'Union, a servi de thème au peintre D. Stoica qui, dans une composition à l'huile, « Ion Roată et Couza », évoque la rencontre de ces deux personnages à Jassy.

Le thème de l'Union est longtemps demeuré vivace après l'accomplissement de cette grande œuvre. Toutefois, c'est au régime de démocratie populaire qu'il appartenait, après le bannissement de la dynastie étrangère, de rendre son entière valeur au souvenir de l'Union et de ses artisans.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

POLITICA ECONOMICĂ A PRINCIPATELOR ÎN EPOCA UNIRII ŞI CAPITALUL STRĂIN

DE

G. ZANE

Lucrarea de faţă îşi propune să cerceteze problema capitalului străin în epoca unirii, în legătură cu politica economică promovată pentru rezolvarea a două probleme determinate şi anume a regimului legal al comerţului exterior şi a mijloacelor de finanţare a marilor reforme şi creaţii economice proiectate în aceşti ani. Problema capitalului străin este deja o problemă centrală a noului stat, deşi nu întotdeauna în mod manifest. Ca şi în alte ţări, ea exprimă unul dintre aspectele externe ale exportului de capital, export pe care marile state occidentale îl practică deja în imperiul otoman şi în alte state răsăritene. Cercetarea politicii economice, formulată în epoca unirii, arată clar că noul stat vrea să-şi asigure independenţa economică — deşi expres n-o afirmă totdeauna — şi să iasă din starea de înapoiere feudală în care se afla. Dar în lumina acestei cercetări — mai ales a complicaţiilor pe care le-a adus capitalul străin — ies la iveală, în afară de dificultăţile interne, provocate de lupta dintre diferitele fracţiuni ale claselor dominante, dificultăţile externe pe care cele două ţări romîne unite au avut să le întîmpine tot timpul, direct şi indirect, din partea Turciei şi — ceea ce era mai puţin de aşteptat — din partea unora dintre puterile garante, care sub egida garanţiei colective, nu numai n-au susţinut efectiv aceste revendicări — formulate în spiritul tratatului de la Paris şi a convenţiunii din 1858 — dimpotrivă au încercat să le paralizeze atunci cînd interesele lor economice erau în joc şi chiar să-şi creeze avantaje politice şi economice, pentru ele ca state sau pentru unii din naţionalii lor, în detrimentul atît al independenţei economice romîneşti, cît şi al dezvoltării proprii a noului stat. Precizăm de la început că ridicînd aceste probleme nu ne propunem o istorie a lor, ci numai o analiză a datelor lor esenţiale, astfel că din bogatul material de fapte existent în arhive încă neexplorate, vom folosi numai atît cît este necesar pentru a ilustra aceste date.

www.dacoromanica.ro

1. Politica economică a unirii a fost formulată în condițiile unei duble crize interne, pe de o parte continuarea crizei regimului feudal, care în preajma unirii este generalizată, pe de alta, criza comercială de tip capitalist. Toate instituțiile economice fundamentale ale regimului feudal, care mai supraviețuiesc încă, sînt în descompunere : marea proprietate funciară exploatată cu clacă, corporațiile de meseriași și negustori, sistemul monetar, organizarea bugetară. Marea proprietate funciară nu mai este rentabilă cu toată înăsprirea exploatării muncii țărănești și a comerțului mărit de cereale pe care îl practică ; împotriva ei se ridică fățiș țărănimea, iar intelectualitatea înaintată a epocii duce o luptă susținută pentru lichidarea ei, prin împroprietărirea țăranilor. Corporațiile, ca instituție menită să reglementeze procesul de producție industrială și de desfacere a mărfurilor, sînt ca și lichidate ; meseriașii, fie patroni, fie calfe, refuză să mai recunoască autoritatea stărostiilor și marile mase de foști breslași se dezinteresează de ceea ce mai există din vechile corporații. Sistemul monetar, lipsit de o monetă etalon reală, bazat pe unitatea fictivă a leului și alimentat de mai bine de 70 spețe monetare străine, venite din toate țările Europei, este în imposibilitate să mai funcționeze pe principiul bimetalic consacrat de uz și legalizat de Regulament ; zarafîcul, la care acest sistem monetar i-a dat locul, este un prilej pentru cele mai vaste speculații pe seama maselor, la schimbul de monetă ; cu excepția cămătarilor și zarafilor, mai toată țara este împotriva acestui sistem monetar. Organizarea bugetară, întemeiată la rîndul ei pe un sistem fiscal strict feudal, nu mai poate face față nevoilor curente ale statului ; obligațiile contractate de vistierii nu pot fi acoperite cu anii. Privilegiații singuri sînt pentru acest sistem. Criza vechiului regim este generală. Criza regimului feudal își are origini îndepărtate, dar o caracteristică a momentului istoric, care a creat în dezvoltarea economiei românești o situație nouă, este izbucnirea în acești ani a crizei comerciale, cu caracter ciclic capitalist, criză extinsă la noi din statele occidentale. Criza comercială izbucnită în Statele Unite în 1857 s-a extins repede pe continentul european. În Anglia a izbucnit în august 1857, tocmai în preziua cînd oamenii de afaceri englezi erau mai încîntați ca oricînd de prosperitatea afacerilor.[1] La noi a început să se resimtă din 1858 și a continuat, făcînd ravagii, în 1859 și 1860[2]. În istoria economiei românești, criza începută în 1858 este prima criză comercială de tip capitalist care își dezvolta aproape toate procesele sale. Ea a apărut, ca în toate celelalte state, sub forma unei scăderi generale de prețuri, după o urcare simțitoare în anii precedenți, printr-o scădere bruscă a exportului și importului, după o urcare neobișnuită cîțiva ani în șir, prin încetări nenumărate de plăți, prin falimente răsunătoare, printre care și falimentul Băncii Naționale a Moldovei — șubreda

[1] Despre reflectarea crizei comerciale occidentale în publicistica românească vezi E. Winterhalder, *Vorbiri comerciale*, în *Romînul*, I, no. 23, 26 oct/7 nov. ; no. 25,2/14 nov. ; no. 27, 9 21 nov. ; no. 29, 16/28 nov., no. 31, 23 nov./6 dec. ; no. 34, 3/16 dec. ; no. 36, 10/22 dec. 1857 ; no. 39, 21 dec. 1857 2 ian. 1858 ; no. 41, 31 dec. 1857/12 ian. 1858.

[2] E. Winterhalder, *Criza comercială*, în *Romînul*, III, no. 24, 26 fevr./10 martie 1859, no. 28. 7 19 martie 1859 ; D. P. Marțian, *Criza comercială*, în *Annale economice*, 1860 I, p. 7—10 ; Ion Ghica, *Depreciuirea valorii și a creditului*, în *Independința*, IV, no. 56, 29 nov. 1861.

www.dacoromanica.ro

înjghebare de la Iași — numai șapte luni după începerea funcționării, prin dificultăți și întîrzieri la plata arenzilor și a impozitelor și prin urmare prin inevitabilele deficite bugetare.

Criza propriu-zis s-a limitat la relațiile capitaliste ale economiei românești, însă ea a influențat în două direcții întreaga organizare economică; pe de o parte ea a influențat situația, și așa precară a marii proprietăți, cultivată cu clăcași, iar pe de altă parte a exacerbat lupta împotriva vechiului regim, considerat incapabil de a face față unei „catastrofe", așa cum era considerată criza comercială. Marea proprietate a fost lovită de criză, întrucît scăzînd la cereale prețurile, arendașii n-au mai putut plăti sau menține vechile arenzi, iar ieșirile masive de aur și argint, influențate în 1857—1858 și de unele importante plăți cu caracter politic, au agravat ravagiile pe care și așa le făcea capitalul cămătăresc în rîndurile marilor proprietari[1]. Sub imperiul neașteptatei și îndelungatei crize comerciale era firesc să se pună problema cauzelor care au provocat-o. „Noi nu avem industrie manufactorială sau fabricatoare ca unele state — spunea unul din economiștii epocii—n-avem institute de credit sau bănci privilegiate care să aibă facultatea de a înmulți banii prin hîrtii ca în patriile crizelor comerciale, unde se speculează pe efecte de valori interne sau streine, pe acțiuni de exploatarea minelor, de căi ferate, asigurare, împrumuturi ș.a.m.d. Sîntem în liniște, nu sînt invazii străine, nu e epidemie, nici un biciu fizic al cerului. Ce este doar cauza crizei...". Răspunsul este îndeobște unul singur : starea de înapoiere a țărilor române.

Critica împotriva situației existente este vie și devine din ce în ce mai viguroasă cu cît criza comercială nu poate fi înfrîntă; ea vine din rîndurile oamenilor înaintați ai acestei epoci și din păturile mai avansate ale burgheziei. Nici un aspect al vieții economice sau sociale nu este cruțat. În primul rînd relațiile feudale din agricultură, starea primitivă a exploatărilor mari agricole, calitatea inferioară a producției cerealiste, sistemul de cultură, bazat pe simpla jefuire a solului. În al doilea rînd, toate celelalte aspecte : lipsa unei industrii dezvoltate, starea de decădere a meseriilor, corporațiile, lipsa unei organizații moderne de credit, jaful practicat de capitalul cămătăresc, lipsa unui sistem monetar național, specula cu monedele străine, lipsa unor căi de comunicație, în special a unor căi ferate, a unei marine comerciale, a unui sistem modern de măsuri și greutăți,

---

[1] După datele sumare pe care le avem, balanța comercială a principatelor este, în acești ani, permanent excedentară. După aceste date, cu toată scăderea volumului comerțului exterior, soldul balanței în anii de criză este în creștere. Dionisie P. Marțian socotește soldul excedentar al balanței comerciale a Țării Românești între 1850—1860 la 415 201 987 lei, ceea ce reprezintă o sumă mai mare chiar de patru ori decît valoarea întregului import din 1860. În aceste condiții, raritatea monetei și scumpetea capitalului ar fi inexplicabilă dacă nu s-ar lua în considerare ieșirile masive, necomerciale, de numerar. Un contemporan evaluează pentru anul 1861 ieșirile pentru plăți necomerciale la suma de 63 000 000 lei, ceea ce dacă corespunde realității, înseamnă că tot soldul balanței comerciale era absorbit de străinătate și chiar depășit (I. G. *Crizele*, în *Țeranul Romîn* I, no. 5, 10 Dec. 1861). Situația în care se află balanța de plăți a principatelor denotă starea de înapoiere a economiei românești; exportul masiv de cereale în condițiile unei piețe dominată de capitalul cămătăresc, arată cu prisosință totodată gradul de descompunere a gospodăriei boierești bazată pe clacă. Situația pieții monetare va influența îndeaproape soluțiile la care va trebui să se recurgă pentru finanțarea reformelor.

www.dacoromanica.ro

a unui învățămînt economic, a unui sistem modern de impunere, etc[1]. „Toată viața noastră economică este bolnavă", declara un publicist într-o foaie oficială. „Trăim într-un amestec de civilizație și barbarie în care nu vedem nici binele nici răul civilizației" — spunea I. Ghica, caracterizînd momentul. Situația este privită de intelectualitatea democrată ca o moștenire a trecutului — a unui trecut „gîrbovit de păcate", care trebuie cît mai neîntîrziat lichidat. Criza a alimentat și a intensificat lupta împotriva vechii clase stăpînitoare. Ca în timpul revoluției muntene de la 1848, vechea clasă a marilor proprietari este taxată ca o excrescență a trecutului, o clasă „în agonie", a cărei salvare nici nu-i necesară nici nu-i cu putință, „căci ceea ce este cangrenat trebuie să piară". Reforma agrară este pe primul plan. În condițiile create de dubla criză care străbate acești ani, revendicările sociale ale maselor sînt mai impetuoase și ele devin presante după alegerea lui Cuza, în domnia căruia se puneau la începutul noii epoci toate nădejdile. Unirea însemna reforme. Domnitorul Cuza a înțeles perfect acest lucru; „dubla mea alegere, spunea dînsul în 1861, însemna pentru țară: Unire și reforme". Diferitele revendicări care se formulează exprimau însă, de cele mai multe ori, interese opuse de clasă. Lupta dintre aceste interese se va reflecta în întreaga politică economică a epocii și acțiunea unor fracțiuni a claselor dominante, pentru realizarea revendicărilor lor sau împotrivirea la marile reforme sociale nu va servi nici politica de independență nici politica de dezvoltare a economiei naționale. „Din moment ce am voit să trec la reforme am simțit că se formează opoziția" spune tot Cuza, în același document citat mai sus referindu-se la reformele sociale. Revendicările economice sînt atît de numeroase, încît putem spune că nici într-o epocă din istoria capitalismului în țara noastră nu s-au formulat într-un timp atît de scurt, atît de multe. Cele mai zgomotoase vin din rîndurile burgheziei comerciale, care dispune de organe puternice de publicitate și de reprezentanți politici combativi. „Nu se aude vocea tuturor claselor economice deopotrivă. Prea adesea cei mai în suferință sunt mai tăcuți"[2], remarca D. P. Marțian, referindu-se la țărănime. Revendicarea cea mai însemnată de ordin general formulată de intelectualitatea democrată este lichidarea grabnică a tuturor instituțiilor moștenite de la regimul feudal și trecerea spre capitalism; Ion Ionescu formulează limpede această revendicare spunînd: „Dacă ne simțim în puteri de a ieși din regimele feudale și a intra în acela de liberă cugetare și liberă voință n-avem decît să urmăm calea trasă de popoarele care ne-au devansat în civilizațiune..."[3], înțelegînd prin

[1] E. Winterhalder, *Trecutul, prezentul și viitorul*, în *Romînul*, III, no. 6,15/27 ianuarie; no. 7,17/29 ianuarie; no. 11, 29 ianuarie/8 februarie; no. 13. 1-31 ian./12 fevr. 1859; *Cîte lucruri se prăpădesc la noi*, în *loc. cit.*, III, no. 43, 9/21 april 1859; *Industria cea mică sau meseriile*, *loc. cit.*, IV, no. 267, 23 sept. 1860; *Plăgile comerțului*, *loc. cit.*, V, no. 54, 23 fevr. no. 62, 3 april, no. 71, 2 april no. 75, 16 april 1861; I. Ionescu, *Studii asupra finanțelor. Împrumutul*, în *Tribuna Romînă*, no. 50 29 nov. *Impozitul*, *loc. cit.* I, no. 52, 10 dec. *Ideile visteriicului Moldovei*, *loc. cit*, I, no. 54, 31 dec. 1851; *Productivitatea pămîntului Moldovei*, *loc. cit.* I, no. 65, 11 fevr.; *Bugetele*, I, no. 76,20 martie 1860 și alte numeroase articole ale aceluiași.

[2] D. P. Marțian, *Creditul ipotecar*, în *Annale economice*, 1864, I—IV, p. 18—21.

[3] [I. Ionescu,] *Procedarea comisiei centrale*, în *Țeranul Romîn*, I, no. 10, 14 ian. 1862.

www.dacoromanica.ro

„liberă cugetare" şi „liberă voinţă", independenţa naţională şi prin „civilizaţiune" capitalismul.

Cea dintîi reformă care trebuie înfăptuită ca atare în noul stat este „de a face din dreptul de proprietate un drept absolut, care să ia locul dreptului de proprietate condiţionat sub care ne aflăm"[1], prin urmare de a crea dreptul burghez de proprietate. Soluţia acestei probleme — care ar rezolva prin ea însăşi chestiunea relaţiilor dintre proprietari şi clăcaşi, — este după elementele înaintate ale epocii — „împroprietărirea cu despăgubire, care singură numai poate preface dreptul de proprietate din condiţionat în absolut, în dreptul care formează astăzi baza societăţilor civilizate"[2]. Ca un corolar este formulată revendicarea instituirii libertăţii muncii, suprimarea diferitelor forme de constrîngeri sau reglementări, clacă, dijmă, corvezi, prestaţii la stat, obligaţii corporatiste, etc. Pe noile baze ale societăţii burgheze, exponenţii înaintaţi ai burgheziei comerciale în primul rînd, şi alături de ei, în unele privinţe, parte din exponenţii marii proprietăţi reclamă cu insistenţă de la noul stat, instituţii moderne de circulaţie. În mod unanim este cerută monedă naţională — botezată chiar înainte de a fi emisă, romanat, franc — emisă pe baza unui sistem monetar naţional; la fel se cere un sistem de măsuri şi greutăţi, prin adoptarea sistemului zecimal; se mai cere înfiinţarea unui sistem modern de credit, bazat pe o bancă centrală de emisiune, — care să servească prin emiterea de bancnote circulaţia mărfurilor şi implicit clasa burgheză — şi pe o serie de instituţii paralele; bancă ipotecară sau de credit funciar pentru a satisface nevoile inexorabile ale marii proprietăţi, contoare de schimb pentru comerţul curent, case de economii, case de gaj etc. Totodată se mai cer înfiinţarea unei burse, expoziţii agricole şi industriale, dar mai ales construirea de mijloace bune de comunicaţie, căi ferate, şosele, poduri, vase de comerţ. Burghezia comercială cere cu insistenţă măsuri pentru protejarea comerţului şi a industriei, reglementarea comerţului ambulant, legi aspre, chiar constrîngerea corporală în materie de execuţie pentru datorii, învăţămînt „mercantil", minister de comerţ[3]; reprezentanţii marilor proprietari, dimpotrivă, cer, chiar în Comisia centrală, moratoriu pentru datorii. Noul stat romîn, în faţa atîtor revendicări, apare ca un debitor căruia i se cere insistent să dea, fără ca nimeni să-i dea totuşi ceva. Caracteristic pentru acest moment este că afară de rare excepţii, deşi se recunoaşte starea dezastruoasă a finanţelor publice, nimeni din rîndurile claselor dominante nu reclamă o nouă aşezare a sarcinilor fiscale. În zadar strigă I. Ionescu pe toate

[1] [I. Ionescu], *Împroprietărirea ţeranilor pe domeniile statului*, în *Ţeranul Romîn*, I, no. 7, 21 dec., 1861.

[2] *Ibidem*.

[3] E. Winterhalder, *Idei despre organizarea unei bănci naţionale*, în *Rominul*, II, no. 52, 2/14 mai, no. 54, 7/10, 1859; *Ion Ghica, Tractatul de Paris, convenţiunea şi unirea*, în *Independinţa*, IV, no. 16, 18 oct.; *Prejudeţe şi vămi, loc. cit.*, IV, no. 30, 2 nov. 1861; *Misiunea Romînilor*, în *Ţeranul Romîn*, I, no. 22, 15 apr., 1862; *Drumurile de fier*, în *Revista romînă pentru sciinţe littere si arte* II, 1862, p. 319-350; *Reformele trebuincioase comerţului şi industriei*, în *Romînul*, III, no. 96, 13/25 aug. 1859; N. Suţu, *Aperçu sur l'état économique du pays et sur les besoins les plus pressants*, Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 1033; D. P. Marţian, *Creditul fonciar*, în *Annale economice*, 1860, II, p. 62—65.

www.dacoromanica.ro

tonurile că „dreptatea şi iarăşi dreptatea este aceea care trebuie să o punem în toate chestiunile financiare"[1]. Din moment ce este vorba că o reformă în finanţele publice ar spori, într-o cît de mică măsură, contribuţia claselor dominante — şi aşa cu totul neînsemnată — împotrivirea este generală. Burghezia, care a combătut şi combate cu atîta îndîrjire privilegiile vechii clase stăpînitoare, vrea să fie şi ea beneficiara unui privilegiu, acela de a nu suporta ea, într-o măsură cît de mică, costul reformelor pe care le reclamă spre folosul ei, în primul rînd. Mai mult încă, negustorimea capitalei pretindea ea bani de la stat pentru a face faţă crizei. Două luni după unire, Ministerul de Finanţe din Ţara Romînească al cărui tezaur era gol, trebuie să se împrumute cu 200 000 galbeni, pentru a acorda credite negustorilor atinşi de criză[2].

Politica economică de stat, formulată chiar din primul an al domniei lui Cuza, îşi va lua ca sarcină firească satisfacerea marilor revendicări sociale şi în realizarea ei va introduce o ordine de posibilităţi conform cu multiple consideraţii de ordin intern şi extern. Marea problemă este că în condiţiile externe, create de regimul hibrid al congresului de la Paris şi în condiţiile interne ale unei duble crize care se va prelungi cu anii, să se găsească pentru fiecare în parte şi calea politică şi mijloacele financiare.

2. Programul de politică economică a noului stat romîn a fost elaborat după unire şi anunţat în cunoscutul mesaj din 6 decembrie 1859 al lui Cuza. Operă personală a lui Ion Ghica[3], prim ministru al Ţării Romîneşti la acea dată, — care îl şi contrasemnează, alături de ceilalţi miniştri printre care V. Alecsandri şi A. G. Golescu — mesajul este din anumite puncte de vedere de mare însemnătate şi a adus domnitorului Cuza, care şi-a însuşit toate tezele lui, o justificată aureolă. Cu drept cuvînt D. P. Marţian consideră acest document ca un eveniment nu numai în actualitatea vremii, ci şi „în istoria economiei naţionale din epoca noului ordin". „Numai atunci cînd binevoitoarele intenţii ale acestui apel — continuă D. P. Marţian — vor fi puse în lucrare va reîncepe viaţa a circula în vinele economiei noastre şi destinul Romîniei îşi va schimba

[1] I. Ionescu, *Desfiinţarea vămilor*, în *Ţeranul Romîn*, I, no. 1, 12 noiembrie 1862, şi alte multe articole.

[2] *Mon. Of. al Ţ. Rom.*, 23 martie 1859.

[3] Despre paternitatea sa asupra mesajului, Ion Ghica, în nişte note cu caracter autobiografic, ne dă cîteva informaţii rămase nescunoscute, în legătură atît cu numirea sa ca prim-ministru al Ţării Romîneşti, cît şi cu redactarea documentului. Convins de C. Negri să primească a alcătui cabinetul, el a pus domnitorului condiţia să dizolve camera, chiar în ziua convocării, printr-un mesaj-program şi o profesie de credinţă domnească. Camera trebuia dizolvată întrucît era — după spusele sale — ostilă şi reformelor şi domnului: „marea majoritate a Camerei din Bucureşti voia să aleagă domn pe Gh. Bibescu, şi numai silită de nevoie a ales nu pe Alecu Cuza, ci pe alesul Moldovei". Domnitorul Cuza i-a cerut lămuriri asupra programului; „după ce i-am comunicat cîteva punturi — adaogă I. Ghica — şi le-am discutat faţă cu N[egri] şi cu B[eclar] am luat asupra-mi a-i prezenta o schiţă de mesagiu, pe care i-am dus-o peste o săptămînă, pe care Vodă a oprit-o zicîndu-mi că s-o ia cu dînsul la Iaşi ca s-o arate lui Place şi lui Epureanu, care era preşedintele Consiliului ministerului din Moldova"...; „ a doua zi Vodă pornea la Iaşi de unde mi-a trimis manuscriptu de mesaj cu cîteva mici prefaceri...". „Îndată ce s-a format ministeru m-am pus serios pe lucru, espeduind cu celeritate lucrările curente şi pregătind projecte de legi pentru viitoarea Adunare şi pentru Comisia centrală; am închis toate procesele politice şi am deschis uşile închisorilor

www.dacoromanica.ro

trista perspectivă ce ne-au creat-o cei doi secoli de umilinţă şi inerţie"[1]. Actul de la 6 decembrie 1859 conţine, în fond, formularea sistematică a tuturor revendicărilor principale ale epocii, în special ale burgheziei, într-un spirit de conciliere şi de satisfacere a intereselor dominante şi ceea ce este de reţinut, cu toată ţinuta întrucîtva doctrinară a expunerii, se enunţa clar pentru aproape toate reformele anunţate, mijloacele la care urmează să se recurgă pentru a le realiza. La zece luni de la alegere, această atitudine bonapartistă era singura posibilă. Concepţia de bază a mesajului este lichidarea treptată a vechiului regim şi îndrumarea economiei naţionale pe calea capitalismului. Programul proclamă prioritatea iniţiativei private, deci şi a proprietăţii burgheze, libertatea economică internă şi externă, — „libertatea cea mai absolută". Nici o intervenţie a statului în domeniul economic nu trebuie să aibă loc, afară de două excepţii, una în industria fierului şi alta în confecţionarea şi repararea uneltelor agricole. Guvernul va trebui să se mărginească, ca în cea mai pură teorie liberală, „la privigherea ce menţine siguritatea şi moralitatea tranzacţiilor". Misiunea noii epoci este de a crea prin forţele naţionale, o nouă societate, „Avem totul de creiat... a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi şi a sănătoşi oraşele, a lărgi porturile, a înflori comerciul, a încuraja industria, a întări armïia, a săpa canaluri, a întinde linii de drum de fer pe suprafaţa pămîntului nostru, pentru înlesnirea comunicărilor şi într-un cuvînt a dezvolta toate stabilimentele publice". Mesajul promite apoi echilibrarea bugetului, o reaşezare treptată a impozitelor pe o nouă bază, economii stricte, înfiinţarea unei facultăţi de ştiinţe economice şi administrative şi a unei facultăţi de ştiinţe agronomice, industriale şi comerciale. Program magnific, pentru a cărui realizare trebuiau nu 25 de ani — după cum apreciau unii contemporani — ci 50, şi istoria a arătat că în unele privinţe nici atîţia n-au fost de ajuns. Dar program incomplet. Din cuprinsul său lipseşte tocmai soluţia pentru problema fundamentală a epocii, aceea fără care noua ordine era imposibilă şi anume pentru suprimarea servituţii, exproprierea şi împroprietărirea ţăranilor. În acest vast program problema este doar amintită; soluţia, spune textul mesajului, trebuie studiată „a fund"; rezolvarça este deci pur şi simplu amînată, cu promisiunea că „dreptatea fiecăruia să fie recunoscută şi că nici o jertfă să nu se ceară de la nimeni fără o dreaptă despăgubire". Noul program nu cuprinde nici măcar enunţarea emancipării şi a împroprietăririi, aşa cum făcea art. 13 al Constituţiei de la 1848 deşi doi din cei trei care la 1848 susţinuseră înscrierea emancipării şi a împroprietăririi, semnează şi mesajul. Ar fi injust dacă am conchide că domnitorul Cuza şi unii dintre membrii guvernului său ar fi abandonat rezolvarea acestei probleme. Dimpotrivă, corespondenţa

---

tuturor arestaţilor politici"(Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 2825 f. 410—412). Exactitatea relatărilor lui Ion Ghica nu poate fi pusă la îndoială. Programul economic cuprins în mesaj conţine, în totul, ideile sale cunoscute, pe care le-a expus în diferite rînduri.

[1] D. P. M[arţian], în *Annale economice*, 1860, I, pp. 1 6; despre impresiunea provocată în Franţa de mesaj şi discuţiile care au avut loc la Societatea de economie politică din Paris: *Journal des économistes*, I, 1860, pp. 148 şi urm. 157 şi urm.; *Mon. Of. al Ţ. Rom.*, 1860, p. 97.

www.dacoromanica.ro

domnească arată că Cuza — şi din alte izvoare ştim că şi Ion Ghica — erau îndeaproape preocupaţi să rezolve această grea problemă, şi în această privinţă exista o soluţie în favoarea căreia se depuneau eforturi, dar o soluţie, desigur, cu caracter tranzacţional, satisfăcător şi acceptabil, cel puţin în parte, pentru marea proprietate[1]. Oricum, concepţia despre organizarea economică a noului stat era, pentru domnitorul Cuza şi pentru unii din sfetnicii săi, în toamna lui 1859, mai cuprinzătoare, deşi în anumite privinţe insuficientă, decît reiese ea chiar din vastul program cuprins în mesaj. Consideraţii de oportunitate politică i-au limitat conţinutul.

Mesajul conţine două puncte, asupra cărora urmează să insistăm, şi al căror cuprins aduce pe primul plan problema capitalului străin. Şi anume decretarea liberului schimb ca principiu de bază al relaţiilor economice internaţionale ale ţărilor romîne şi formula finanţării marilor reforme proiectate, prin folosirea de credite externe, în condiţii precis determinate.

3. Noua politică economică declară expres liberul schimb ca principiu de bază în relaţiile internaţionale economice ale ţărilor romîne. Adoptarea liberului schimb în sprijinul căruia se invoacă argumentele curente ale economiei politice burgheze[2], avea în condiţiile din acel moment o dublă şi mult mai însemnată semnificaţie pentru ţările romîne decît i se putea atribui în aparenţă. Proclamarea liberului schimb însemna în primul rînd o declarare ocolită a independenţei economice romîneşti faţă de Turcia — şi în al doilea rînd o afirmare a hotărîrii ţărilor romîne de a se încadra în circulaţia internaţională a capitalurilor. Aceasta însemna că în lipsa unei independenţe politice complete, pe care în acel moment noul stat romîn n-o putea revendica formal liberul schimb era menit să asigure, indirect, independenţa economică a ţărilor romîne în raporturile lor cu Poarta şi, în acelaşi timp, să înlesnească mersul înainte al economiei lor pe calea capitalismului. Semnificaţia şi însemnătatea acestei hotărîri şi rostul proclamării ei cu atîta insistenţă nu poate reieşi cu destulă claritate decît din raportarea la situaţia existentă. Cu toate prevederile tratatului de la Paris, atît Turcia cît şi puterile garante — acestea ori de cîte ori aveau interese — considerau ţările romîne ca parte integrantă din imperiul otoman. Ca urmare teritoriul lor este supus regimului vamal turcesc sau regimului vamal convenţional, stabilit între Poartă şi diferite alte state. La intrare şi la ieşire mărfurile au să plătească pe lîngă vechea taxă de 3% ad valorem, comună întregului imperiu — şi taxa adiţională de 2% cf. cu diferite stipulaţii încheiate după anul 1838[3] de Poartă cu alte state.

Împotriva pretenţiilor turceşti, afirmate mai ales în cursul secolului al XIX-lea ţările romîne au reuşit totuşi să menţină o frontieră vamală proprie cu imperiul otoman. Din această situaţie s-a tras concluzia, în

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Misse*, no. 4860, f. 16; R. V. Bossy, p. 173—176.

[2] De ex.: „Noi nu admitem nici un soiu de sistem proteguitor... Să ne socotim fericiţi că pe pămîntul nostru nu există niciuna din acele industrii artificiale ce nu pot să se ţie decît prin puterea unor legi speciale. Sub cuvînt de a proteja lucrul naţional ele nu produc adesea alt rezultat decît jignirea intereselor naţiei întregi în folosul a cîtiva particulari ... guvernul meu voeşte dar libertatea industriilor şi dezvoltarea lor fără întrebuinţarea de mijloace artificiale" etc.

[3] *Acte şi documente*, VI², p. 641.

www.dacoromanica.ro

afară de invocarea altor drepturi mai vechi, că ţările romîne au un drept recunoscut de autonomie economică în relaţie cu alte state. Consecinţa principală a recunoaşterii acestei autonomii era firesţe recunoaşterea dreptului de a avea un regim vamal propriu şi deci dreptul de a încheia convenţii comerciale cu alte state, ceea ce în fapt ţările romîne au şi încercat să facă. Recunoaşterea dreptului de autonomie economică depindea, în primul rînd, de Turcia dar, în acelaşi timp, şi de statele care încheiau cu Poarta diferite tratate. Statele care s-au opus la unire — indiferent din ce consideraţii — şi la un moment dat chiar şi Franţa — aceasta pentru a-şi asigura anumite avantaje economice — au admis permanent că ţările romîne fac parte dintr-un teritoriu supus suzeranităţii turceşti. Convenţia telegrafică dintre Turcia şi Austria, încheiată în 1857 şi Actul de navigaţie încheiat la Viena în acelaşi an între Austria, Bavaria, Turcia şi Würtenbergul stau pe aceste baze. La conferinţa de la Viena dreptul delegaţilor romîni de a participa la încheierea actului a fost contestat, invocîndu-se pretextul atît de jignitor pentru poporul romîn, că semnătura delegatului turc este singura îndrituită şi că ea implicit leagă şi ţările romîne. Împotriva acestei stări de lucruri Moldova şi Ţara Romînească au protestat în diferite rînduri şi înainte de unire, invocînd expres dreptul de autonomie. La 9 noiembrie 1857, Const. Hurmuzachi, citeşte în Divanul Ad-hoc o rezoluţie, foarte solid construită, prin care, în temeiul dreptului istoric, Moldova reclamă „sloboda întemeiere a legămintelor comerciale" şi ca urmare consideră că „capitulaţiile şi convenţiile posterioare, vechi şi nouă, nu pot vătăma capitulaţiile anterioare, încheiate între Înalta Poartă şi ţările romîne, nici pot fi obligatorii pentru aceste ţări". Întemeiat pe aceleaşi consideraţii Divanul Ad-hoc a protestat împotriva Actului de navigaţie de la Viena, apreciind atitudinea turcă ca „ţintitoare de a mărgeni neatîrnarea"[1]). Ion Ghica, în calitate de prim ministru al Moldovei, ridica un protest energic împotriva actului de la Viena, în termeni în care pînă atunci nu vorbise încă nimeni marilor puteri : „În virtutea principiilor de drept public care statornicesc că nimeni nu poate ceda un alt drept decît cel pe care îl are el însuşi, şi că nici un tratat încheiat între două părţi nu poate angaja o a treia, guvernul Moldovei consideră actul de navigaţie sus menţionat ca nul şi neavenit pentru Moldova"[2]. Un protest similar, dar în termeni mult mai rezervaţi, fusese făcut şi din partea Ţării Romîneşti.

Declarînd formal liberul schimb ca unic sistem al schimburilor făcute de ţările romîne, hotărîrea de la 6 dec. 1859 declara implicit ca inaplicabile pe teritoriul nostru toate tratatele şi convenţiunile comerciale încheiate de Poartă cu statele străine pe seama ţărilor romîne. Luînd această hotărîre domnitorul Cuza şi guvernul de la 6 dec. 1859 credeau că vor cîştiga de partea ţărilor romîne, Anglia şi Franţa protagonistele principale ale politicii de liber schimb, în acel moment. În 1860 doar se încheie faimosul tratat bazat pe liberul schimb între Anglia şi Franţa, urmat de alte tratate similare încheiate de Anglia, pe rînd cu Belgia, Italia, Zollvereinul, Austria, Elveţia, tot pe aceeaşi bază. S-au înşelat însă. Atitudinea

[1] *Acte şi documente*, VI[1], p. 196 şi urm.
[2] Bibl. Acad. R.P.R. *Msse*, Arhiva. Ion Ghica.

www.dacoromanica.ro

guvernului romîn a obținut aplauzele liberalilor occidentali, apologeți ai liberului schimb, aflați în serviciul expansiunii marii industrii, dar nu și adeziunea expresă și de principiu a guvernelor respective la consecințele ei. Căci Turcia oferind statelor străine tratate comerciale avantajoase, acestea s-au grăbit să semneze cu Poarta, convenții comerciale, unele valabile nici mai mult nici mai puțin pe 28 de ani, — așa cum a fost tratatul cu Franța — în care, ca și înainte de unire, țările romîne, împreună cu Egiptul și dependențele africane sînt considerate teritoriu turcesc, fără să se țină seamă de interesele acestor țări, care nici măcar nu au fost consultate, cu atît mai mult cu cît prin unele dintre aceste convenții cum a fost cea cu Austria, li se aduceau grave și directe prejudicii, întrucît li se închidea piața Balcanilor pentru exportul lor de sare, în favoarea puterii garante. La rîndul lor țările romîne, consecvente în atitudinea lor, fără a mai formula vreun protest diplomatic, pur și simplu au refuzat tacit — ori de cîte ori au putut —, aplicarea tratatelor Porții. Mai mult încă, ele folosind deja un regim vamal propriu, și pentru a manifesta astfel împotrivirea lor față de tratatele din 1861, au procedat la suprimarea taxei de export la cereale — arătînd în acest mod că se consideră îndreptățite la autonomie legislativă și comerț liber, conform cu stipulațiile tratatului de la Paris, dar nu fără a resimți prin ultima măsură o însemnată pagubă bugetară. Atingînd grav principiul de independență economică a noului stat romîn, prin recunoașterea, în fond fără nici o valoare practică așa-zisei integrități a imperiului otoman, recunoașteri pe care Poarta le căuta cu atît mai multă insistență cu cît destrămarea imperiului turcesc se agrava, marile puteri interesate făceau și de această dată un joc dublu. Piața țărilor romîne rămînîndu-le deschisă, ele n-aveau de ce să se împotrivească stării de fapt consacrată în aceste țări și acceptau tacit actele de independență economică ale guvernelor lor, dar totodată semnau și tratate prin care recunoșteau turcilor integritatea lor teritorială, pentru că obțineau prin aceste tratate alte substanțiale avantaje[1]. Cu

[1] Din moment ce guvernul romîn, pentru a apăra interese vitale ale țării, este obligat să recurgă la măsuri, pe care unele dintre marile puteri le consideră că ar putea aduce oarecari prejudicii comerțului lor în țările romîne sau ar atinge cine știe ce interese de alt ordin, chestiunea poziției internaționale a țărilor romîne este readusă zgomotos pe tapet. Astfel, pentru a cita două cazuri, amintim protestul guvernului francez în urma reînființării taxelor de export și demersul colectiv al reprezentanților marilor puteri, în urma secularizării. Sub imperiul gravei crize bugetare din cursul anului 1864, guvernul romîn, în condițiile noi create de lovitura de stat, a hotărît reînființarea taxelor de export. Era o măsură care decurgea indiscutabil din dreptul de independență economică și legislativă al țărilor romîne, mai mult chiar un prilej de a-l reafirma. Ministerul de externe francez a protestat cu tărie împotriva acestei masuri, invocînd stipulațiile tratatului franco-turc, și susținînd ceea ce de fapt era exact, că guvernul romîn prin această măsură de ordin intern, vizează să eludeze prevederile acestui tratat. (Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 5744, ff. 150—153). Cu prilejul conferințelor de la Constantinopol în chestiunea despăgubirilor impuse țărilor romîne în urma secularizării, conferința ambasadorilor, în primăvara anului 1865, ia decizia de a reafirma domnitorului Cuza poziția internațională a noului stat romîn, în interpretarea pe care o dădeau capitulațiilor, în primul rînd turcii. Agenții consulari la București ai Austriei, Franței, Marii Britanii, Prusiei și Rusiei, la 19/31 martie 1865, într-o audiență colectivă aduc la cunoștința domnitorului Cuza, încheierea de la Constantinopol, prin care ambasadorii consideră că în baza vechilor capitulații Moldova și Muntenia fac parte din imperiul otoman și în consecință capitulațiile acordate de Poartă altor puteri, trebuie aplicate la noi ca și în Turcia. Răspunsul

www.dacoromanica.ro

atît mai mult noua politică economică externă a ţărilor romîne a trebuit să fie acceptată în Occident, deoarece cercurile capitaliste au înţeles bine foloasele pe care le puteau dobîndi de pe urma ei. Căci proclamînd liberul schimb, noua politică din ţările romîne a urmărit nu numai o atitudine negativă faţă de Turcia, ci şi o atitudine pozitivă faţă de Occident, şi anume să creeze o premisă generală pentru încadrarea lor în circulaţia internaţională a capitalurilor. Ion Ghica, doctrinarul acestei poziţii, mergea, ca şi alţi contemporani, atît de departe încît credea că ţările romîne, adoptînd această politică economică ar putea deveni un „antrepozit" între Occident şi Orient şi că pentru reglementarea intereselor lor, marile puteri, pe baza liberului schimb, ar conveni să încheie direct cu noi convenţii comerciale. Pentru noul stat romîn — şi această latură interesa în primul rînd momentul, — încadrarea în circulaţia internaţională a capitalurilor, desfăcîndu-le de Turcia, justifica speranţa că ar putea obţine mari credite şi importante investiţii cu care, în condiţii avantajoase, să-şi poată realiza programul de reforme.

Credinţa în perspectivele promiţătoare ale acestei politici era împărtăşită de toate elementele înaintate din cursul epocii. Ieşirea din starea de înapoiere, atît de arzător dorită, părea posibilă numai printr-o încadrare grăbită în sistemul statelor occidentale, ceea ce însemna accelerarea trecerii spre capitalism. Chiar un om cu judecata mai rezervată ca D. P. Marţian considera că ţările romîne trebuie să stea „cu ochii aţintiţi la starea de faţă a popoarelor pe care îi fericeşte lumea şi la fazele prin care au ajuns la această stare" şi că poporul romîn trebuie să ajungă „pe calea cea mai scurtă... la înălţimea lor". Noua politică economică proclamată în primul an al domniei lui Cuza stătea tocmai pe această bază. Dar în realizarea ei s-au ridicat dificultăţi enorme, interne şi externe, şi oricît de paradoxal ar fi, căderea lui Cuza însuşi a fost influenţată de unele complicaţii pe care le-a produs, în parte, politica economică promovată în decembrie 1859.

Liberul schimb ca politică de stat corespunde în aceşti ani cu interesele economice ale ambelor clase dominante din ţările romîne. Marii proprietari găsesc în liberul schimb o soluţie de a activa exportul de cereale. Ca o aplicaţie folositoare lor, a acestui principiu menit să servească în primul rînd interesele generale ale economiei naţionale, ei reclamă imediat după dubla alegere a lui Cuza suprimarea taxelor de export la cereale [1] şi o obţin folosind interesul naţional cu prilejul poziţiei care a trebuit luată faţă de tratatele încheiate de Turcia [2]. Burghezia comercială este şi ea interesată la o politică de liber schimb, întrucît desfiinţarea sau măcar reducerea taxelor vamale la mărfurile importate îi deschidea

domnitorului a fost plin de demnitate şi întrebarea pe care a pus-o baronului Eder, care a citit hîrtia de la Constantinopol, despre ce anume vechi capitulaţii este vorba, a rămas fără răspuns. (Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 5744, ff. 168, 169). În fond şi de această dată invocarea faimoaselor vechi capitulaţii era un pretext. Bordeanu informa cabinetul domnesc că, la drept vorbind, nimeni nu se ocupa serios de această chestiune, ci numai de despăgubirile pe care ţările romîne erau constrînse să le plătească, în special de urcarea sumei convenite cu guvernul de la Bucureşti, de la 150 000 000 lei turceşti la 200 000 000. (Ibidem, *Msse*, no. 5744, f. 220).

[1] *Mon. Of. al Ţ. Rom.*, no. 36, 3 aprilie 1859.

[2] *Ibidem*, no. 173, 7 aug. 1861.

www.dacoromanica.ro

perspectiva unei lărgiri a pieții interne și prelevarea cel puțin a unei părți din produsul taxelor, cu care mărfurile importate ar fi rămas oricum încărcate. Ion Ghica își ia sarcina să dovedească că în acei ani toate clasele ar fi fost în cîștig prin desființarea completă a taxelor vamale fiscale — care cu toată declararea liberului schimb au fost menținute, ceea ce confirma încă mai mult caracterul politic al principiilor proclamate în dec. 1859 — și înlocuirea lor cu un spor modic la impozitele directe [1]. Existau, într-adevăr în rîndurile meseriașilor revendicării mai vechi cu caracter protecționist. Dar în acești ani categoriile în care numărul meseriașilor este mare nu sînt încă serios atinse de concurența mărfii de import. Producția pentru mase este în mîna meseriilor locale și în parte a industriei casnice. Mijloacele de transport, foarte scumpe, sînt un obstacol de netrecut pentru marfa străină concurentă și o pavăză pentru industria locală artizanală. Importul este caracterizat încă, în mare măsură, prin import de marfă scumpă, de lux, pentru uzul clasei boierești. De aceea despre o revendicare serioasă a protecționismului nu poate fi vorba în anii unirii. Astfel se explică adeziunea la liberul schimb aproape a tuturor economiștilor și publiciștilor epocii : I. Ghica, I. Ionescu, E. Winterhalder, Al. Moruzi, Al. Vericeanu, — pe orice poziții de clasă ar sta. Excepția pe care o face D. P. Marțian este de natură mai mult doctrinară. Domnitorul Cuza, personal, aderă la această atitudine — așa cum reiese dintr-o scrisoare pe care în 13 nov. 1859 o adresa lui V. Place [2]. Era ușor ca sub influența condițiilor locale și a ideologiei liberale, liberul schimb să găsească și la noi chiar apologeți. „A popri importarea și exportarea — scria E. Winterhalder în 1860 — este a ardica stavile și piedici între națiuni, a mărgeni relațiunile lor, a hrăni animozitatea, a provoca rezbelul ; libertatea comerțului din contra dărapănă aceste stavili, rumpe aceste piedici lărgește relațiunile internaționale și împrăștie spiritul păcii" [3]. Cu cîțiva ani mai înainte Ion Ghica, atunci cînd încă nu avea răspunderile omului de stat și nu se lovise personal de ingerințele marilor puteri în treburile micilor națiuni, glorifica ziua cînd popoarele prin înlesnirea și libertatea circulației, „se vor obișnui a se vedea pe toată ziua", vor uita ura și vor realiza „visul cel mai frumos al multor inimi generoase", „acea unire sfîntă a noroadelor" [4].

Liberul schimb proclamat ca principiu al relațiilor economice externe, într-o epocă în care problema centrală a poporului romîn era dobîndirea independenței, a fost destinat astfel să slujească ca o armă politică această cauză și în același timp se constituie o premisă capabilă de a înlesni ieșirea țărilor romîne din starea de înapoiere în care se aflau. Avantajele scontate au fost însă paralizate pe de o parte tocmai de unele

[1] Ion Ghica, *Prejudețe și vămi* în *Independința*, no. 30, 2 nov. 1861.

[2] Bibl. Acad. R.P.R., *Msse* f. 8 : ap. R. V. Bossy ; Agenția diplomatică a Romînici în Paris și legaturile politice sub Cuza Vodă, Buc., 1931, p. 172—173.

[3] E. Winterhalder, *Vorbiri comerciale*, în *Romînul*, IV, no. 19, 19 ian. 1860 ; cu aceeași tendință și articole din :III, no. 43, 9/21 april 1859, IV, no. 52, 53, 22 fevr./5 mart. 1860 ; IV, 19/31 iunie 1860 ; IV, 28 sept. 10 oct. 1860 ; V, no. 28, ian./9 febr. 1861 ; V, no. 85, 26 mart./7 april 1861 ; V, no. 202 203. 21—22 iulie 1861.

[4] Ion Ghica. *Măsurile și greutățile românești și moldovenești in comparație cu ale celorlalte neamuri*. . . Buc. 1848.

www.dacoromanica.ro

dintre puterile garante, iar pe de altă parte de apariţia în cele două ţări romîne, sub egida circulaţiei internaţionale a capitalurilor — de capitalul străin, ca o forţă spoliatoare şi nu ca un mijloc financiar la îndemîna noii politici economice, aşa cum o voiau autorii programului din 6 decembrie şi cum ţările romîne ar fi avut dreptul să se aştepte sub regimul garanţiilor pe care şi le asumaseră marile puteri. Aceste aspecte ale epocii reies cu evidenţă din cercetarea modului cum s-a conceput finanţarea reformelor şi a rezultatelor dobîndite în anii domniei lui Cuza Vodă.

4. Reformele economice revendicate cu atîta insistenţă şi anunţate încă din primul an al domniei lui Cuza, ca făcînd parte din îndatoririle pe care şi le asumau conducătorii noului stat, reclamau pentru a fi înfăptuite enorme sume de bani. Ţinînd seamă numai de creaţiile economice principale, şi anume construirea unei reţele minimale de căi ferate, înfiinţarea unei bănci de emisiune şi a unei bănci de credit ipotecar şi emisiunea unei monede naţionale, sumele care ar fi fost necesare pentru executarea lor, trebuie evaluate la cel puţin un miliard de lei [1]. Ca să ne dăm seamă de mărimea acestei sume, singurul fapt că raportată la bugetul ambelor ţări, ea reprezenta de 12 ori încasările bugetare din anul 1859, credem că spune destul.

Problema capitală a epocii este de a găsi mijloace financiare, pentru a executa într-un număr de ani, reformele a căror întîrziere era indicaţia cea mai elocventă a stării de înapoiere. Problema este cu atît mai agravată cu cît obţinerea pe plan intern a unor resurse cît de modeste, fie chiar numai pentru unele începuturi, este imposibilă în aceşti ani. Aceasta reiese pentru oricine, dacă luăm într-o cît de sumară consideraţie situaţia finanţelor publice şi a pieţii interne a capitalurilor.

Organizarea financiară pe care o prelua noul stat era aproape aceeaşi pe care o alcătuise separat pentru ambele state, la 1831, Regulamentul organic, pe bazele strict feudale ale privilegiului fiscal pentru clasa dominantă [2]. Sistemul fiscal era incapabil să satisfacă nevoile curente ale noului stat, cu atît mai puţin să procure resurse pentru investiţii. Această organizare se menţine neschimbată în principiul ei tot timpul domniei lui Cuza. Modificările care i s-au adus au fost numai de suprafaţă. Clasele dominante refuză cu îndîrjire orice nouă repartiţie a sarcinilor fiscale şi chiar uşoare majorări de dări în cadrul sistemului existent. Aproape fără nici o excepţie toţi oamenii politici combat orice majorare de dări, sau instituirea de noi impozite ; ei pretind economii ceea ce însemna menţinerea statului în starea în care se afla. Este lesne de înţeles de ce

[1] Termenul „leu" este întrebuinţat în cursul lucrării de faţă ca reprezentînd *leul vechi*, la valoarea nominală anterioară reformei din 1867.

[2] În bugetul Ţării Romîneşti pe 1859 impunerea privilegiaţilor, — boieri şi fii de boieri la capitaţie, reprezintă 451 000 lei, faţă de 14 378 032 lei plătiţi de ţară, şi la darea funciară, recent stabilită şi în a căror roluri se cuprind şi mulţi neprivilegiaţi proprietari fără titluri, 2 663 700, la un buget total de 44 416 572 lei, într-o ţară în care agricultura este insistent proclamată unică sursă de bogăţie. Impunerea datorată la patentă de burghezie este aruncată asupra micii burghezii, în care intră masa mare a micilor meseriaşi ; din suma totală de 1 535 110 lei la care sînt impuşi toţi patentarii, marii comercianţi clasa I de patentari, în total 61 persoane — contribuie cu suma de 14 650 lei.

www.dacoromanica.ro

criza comercială a influențat atît de adînc finanțele țărilor romîne și de ce în tot timpul domniei lui Cuza, criza tezaurului a fost permanentă.

În preajma unirii, atît în Moldova cît și în Țara Romînească vistieriile statului sînt aproape goale. În Moldova, două luni înainte de alegerea lui Cuza, la 7 noiembrie 1858, lipsa de încasări pentru plățile curente silește consiliul administrativ să propună caimacamilor contractarea unui nou împrumut, pe termen scurt, la bancheri, în sumă de 2 500 000 lei[1]. În zilele unirii, vistieria Moldovei este aproape goală. La 30 ianuarie 1859 Gr. Balș, ministru de finanțe, declara: „casa vistieriei este mai pot zice deșartă" și mărturisea că la 24 ianuarie cînd luase în primire ministerul, aflase în tezaur doar 62 640 lei și 25 bani[2]. Încasările sînt atît de slabe, încît lefurile și alte obligații ale statului nu se pot achita; același ministru de finanțe declară numai la cîteva zile, interval — la 3 febr. — că în casa statului au mai rămas numai 10000 lei[3]. Asupra vistieriilor goale apăsau grele datorii vechi. După declarația lui Barbu Catargiu, ministru de finanțe al Țării Romînești, la unire, vistieria Țării Romînești era grevată de o datorie de 33 milioane lei[4]; la fel în Moldova; la 1 ian. 1859, vistieria Moldovei avea datorii, în cea mai mare parte flotante, de 11124774 lei, la un buget de încasări în sumă de 22124774 lei[5]. Situația financiară este așa de disperată, încît noul domn trebuie să recurgă imediat la măsuri excepționale, ca statul să aibă bani, pentru nevoile stricte curente. Măsura este impopulară în rîndurile claselor dominante. În Moldova reușește cu greu să obțină aprobarea unui impozit excepțional de 5 milioane, așezat asupra proprietății funciare odată pentru totdeauna, și aceasta grație numai uneia dintre acele intervenții pe care singur M. Kogălniceanu le putea face[6], iar în Țara Romînească, guvernul refuzînd de la început ideea unui impozit excepțional, s-a recurs la un împrumut de 8 mil. lei, din care nu s-a acoperit decît 3237322 lei în 1859 și 1860[7]. Anii următori au fost toți grei pentru finanțele publice ale celor două țări; anii 1863, 1864, și 1865 se încheie cu deficite bugetare serioase — cu toate că bugetele fuseseră alimentate și cu resurse extraordinare[8].

---

[1] *Raportul Consiliului administrativ estraordinar, atingător de starea de față a Finanseloru Principatului Moldovei*, Iasii, 1858; *Starea financială a principatului Moldovei la 18 către 19 oct. anul 1858 în raport cu datoriile anterioare* (de P. Balș), Iassi, 1858.

[2] *Acte și documente*, VIII, p. 767.

[3] *Ibidem*, p. 829.

[4] *Discursurile lui Barbu Catargiu* culese . . . de Aug. Demetriescu, Buc., 1886, p. 26.

[5] P. Mavrogheni, *Bugetul Moldovei pe anul 1861. Raportu la Domnitoriu* [Iași 1861], asupra situației financiare și a datoriei publice a Moldovei în anii premergători unirii și: N. Istrati, *Acte oficiale despre datoria Vistieriei a Prinfipatului Moldovei*, kulese în anul 1856 [f. l] 1857: text francez. Symirna [?] 1856; *Raport la E. S. D. Caimacam asupra starei Departamentului de finanțe în Moldova*, Iași, 1856; Sc. Rosetti, *Observații la raportul despre starea finanțelor Moldovei adressat Caimăcamiei, de vornicu* ... (în 10 aug. 1856), Bruxelles, 1856; *Raport al comisiei secțiunii financiare a Adunării privind sămile Ministerului de finanțe pe 1857* (f. l. f. a.) aspră critică a gestiunii financiare a lui Vogoride; *Bugetele veniturilor și cheltuielilor Departamentului de finance din principatul Moldovei de la 1832 pînă la 1857*, Iassi, 1858; bogat material de arhivă; cf. Arh. stat. Buc., *Obst. Ad. Mold.*, 1858/1859. Dosar no. 2.

[6] *Acte și documente*, VIII, p. 759 și urm.

[7] *Declarația generală asupra comptului definitiv al bugetului*, . . ., Buc., 1860, p. 50.

[8] *Ibidem*, anii 1861 1865.

www.dacoromanica.ro

În fiecare exerciţiu bugetar, constatările de drepturi sînt mai mari decît evaluările, iar încasările aproape totdeauna mai mici decît evaluările. Astfel, pentru a cita un singur exemplu, exerciţiul bugetar al Ţării Romîneşti pe 1860, la un total de drepturi constatate de apr. 80 mil. lei, înregistrează 10 mil. arierate. Organizarea financiară este atît de defectuoasă, încît la impozitele directe, nu există nici o certitudine la evaluări şi nici o siguranţă în încasări. Tot în Ţara Romînească şi tot în acelaşi exerciţiu, contribuţia financiară evaluată la 8 152 686 lei, produce numai 4561329 [1]. Sigure sînt capitaţia şi veniturile indirecte arendate, aşadar contribuţia maselor. Ambele ţări romîne dispun de creanţe masive, dar nerecuperabile. La 1 ian. 1862 Ţara Romînească are un total de rămăşiţe de peste 55 mil.; din aceste mai mult de 41 mil. sînt vechi creanţe asupra aprovizionării diferitelor oşti străine care trecuseră pe teritoriul ţării în cursul deceniului unirii, restanţe de la arenzi, creanţe ipotecare, etc. [2]. Era inevitabil ca în aceste condiţii să se recurgă la expediente, şi cel mai la îndemînă a fost împrumutul intern, fie prin subscripţii de diverse tipuri — ceea ce s-a dovedit fără mare randament — fie prin emisiuni de bonuri de tezaur, ceea ce reprezenta împrumutul specific cămătăresc. Împrumutul de 4 mil. aprobat în Ţara Romînească la 13 iulie 1861, pentru plăţi curente ale tezaurului, nu a putut fi subscris şi ministerul de finanţe — sub presiunea nevoilor — a fost constrîns să trateze cu bancherul Manoah — în condiţii pur cămătăreşti [3]. O datorie flotantă, oneroasă şi apăsătoare a fost astfel treptat constituită. Încercarea de a obţine de pe piaţa internă un mare împrumut a eşuat. Chiar împrumutul intern de 30 mil. lei lansat după răsturnarea lui Cuza, de către coaliţia monstruoasă, deşi guvernul ei avea sprijinul politic şi al burgheziei şi al moşierimii, trebuie considerat la fel eşuat; din cele 30 mil. cerute pieţii s-au acoperit numai 10176720 [4].

Toate autorităţile conducătoare ale noului stat, rînd pe rînd, domnia, guvernele, Adunările, Comisia centrală se sezisează de starea imposibilă a finanţelor publice. Nu odată în actele publice se constată „starea deplorabilă a finanţelor şi a creditului", „ruina făţişă a mijloacelor şi a averilor private, etc. . . ". „bancruta financiară" [5]. Discursurile în Adunări sînt interminabile, se fac anchete parlamentare, presa este plină de material, dar la o măsură serioasă şi radicală nu a trecut nici unul din cei douăzeci de miniştri care s-au perindat la ministerul de finanţe în timpul domniei lui Cuza [6]. La trei ani după unire — şi declaraţia este valabilă în mare parte

---

[1] *Declaraţiunile generale ale Curţii de Compturi* . . . Buc. 1867, p. 25.

[2] *Declaraţiunea*, 1862, p. 39, 43.

[3] *Adunarea legislativă a Ţării Rom.* şed. din 4 mai 1861, în *Mon. Of. Ţ. R.* 13 iulie şi 28 sept. 1861; *Comptul Romîniei de dincoace de Milcov pentru exerciţiul 1861*, Buc., 1864; cf. Winterhalder, *Comptul definitiv al anului 1861*, în *Romînul*, VIII, 10 mart. 1864.

[4] Arh. Stat. Buc., *Min. de Fin.*, Dosar no. 400/1865 şi no. 308/1866; I. Tutuc, *Împrumuturile publice ale Romîniei 1864—1916*, Buc.. 1918.

[5] Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 2238 f. 19; D. P. Marţian, în *Annale economice* ,1862.

[6] Literatura financiară contemporană nu poate fi semnalată decît cu totul parţial şi numai în măsura în care foloseşte la completarea informaţiilor din text: Ubicini, *Budget des finances des Principautés-Unies de Moldavie et de Valachie* (1860), în *Journal des économistes*, t. XXIX, XXX, 1861. D. P. Marţian, *Finanţe*, în *Annale economice*, 1861, I—IV, p. 106—108, 1862 IV, p. 178—186; dintre numeroasele şi pline de informaţii articole ale

www.dacoromanica.ro

și după șapte ani — unul dintre miniștrii de finanțe mărturisea că pînă la acea dată nici o regulă nouă în armonie cu instituțiile și starea actuală a țării nu a fost încă luată [1]. În schimb mulți, foarte mulți dintre reprezentanții claselor stăpînitoare, chiar miniștrii care au avut gestiunea acestor finanțe, au găsit în starea de precaritate a finanțelor celor două țări, stare pe care o provocase și o menținea însuși egoismul nelimitat al păturilor înstărite, o platformă ieftină de demagogie politică și de alimentare zgomotoasă a luptei dusă împotriva domnitorului Cuza. Bugetul statului trebuie creditat cu resurse extraordinare, în nici un caz nu poate procura resurse cît de modeste pentru investiții.

Piața internă a capitalurilor dispune de mari resurse bănești; dar capitalul în bani din această epocă a îmbrăcat, în condițiile determinate ale economiei feudale, forma capitalului purtător de dobîndă, a capitalului cămătăresc; este o caracteristică principală a modului de producție în care „capitalul nu-și subordonează direct munca și în consecință nu se opune acesteia în calitate de capital industrial" [2]. Capitalul cămătăresc îmbracă invariabil formele caracteristice din epoca premergătoare modului de producție capitalist: împrumuturi în bani acordate proprietarilor funciari și împrumuturi tot în bani acordate micilor producători, țărani și meseriași [3]. Deținătorii acestui capital, așa cum apar în cursul acestei epoci în țările romîne sînt: bancherii, zarafii, unii negustori, parte din arendași, clerici și chiar proprietari funciari, mai ales acei care fac comerț agricol pe cont propriu. Împrumutul cămătăresc constituie, în cursul epocii, cea mai rentabilă îndeletnicire economică. Operațiile cămătărești au atras sume imense. Nu putem avea date precise asupra volumului capitalului cămătăresc în cele două țări în epoca unirii, dar totuși credem că putem evalua acest capital — exceptînd capitalul propriu-zis negustoresc — la 600—700 milioane lei [4].

---

lui Winterhalder, nu totdeauna călăuzite de respectul adevărului: *Finanțele țării*, în *Romînul*, VI, no. 193, 12 iulie, no. 194, 13 iulie, no. 197—198, 16—17 iulie, no. 199, 18 iulie, no. 200. 19 iulie, no. 207, 26 iulie, no. 326—327, 22—23 nov., no. 328, 24 nov., no., 329, 25 nov., no, 330—331, 26 nov., no. 333, 29 nov., no. 334, 30 nov., no. 336, 2 dec., no., 340, 6 dec., no. 341—342, 7—8 dec., 1862, și replica: *Lettre à Mr. W ... en réponse aux articles intitulés Finanțele țerei* par Mr. ABC Buc., 1863; tot Winterhalder, *Studie asupra budgetului*, în *Romînul* VI, no. 349, 15 dec. no. 355, 21 dec, 1862; VII . 2—3 ian. 4 ian., 5 ian., 6 ian. 1863. *Earăși budgetul anului 1863*, loc. cit. VII, 29 mart., 31 mart., 4 april. 1863; *Bugetul anului 1864, loc. cit.*, no. 16, 19, 20—21, 25, 26, 27, 28, 31 ian., 1, 2, 7, 8, 9 fevr. 1864; A. G. Golescu, *Raportu comisiunii de anchetă parlamentară asupra causelor ce au produs desordinea financială în care ne aflăm* [f.l.] [1863]; Cusenier, *Studie asupra budgetului de la 3/25 iulie 1864*, Buc., 1864; asupra întregii gestiuni financiare din timpul domniei lui Cuza: *Mesagiul din 28 april 1866 al Locotenenției domnești* cu vădite tendințe de a denigra domnia lui Cuza și răspunsul care trebuie ținut în seamă; N. Cretzulescu, *11/23 fevruarie* 1866, Buc., (1866). Dintre studiile mai vechi: T. Pineta, *Finanțele Romîniei sub domnia lui Cuza-Vodă*, Buc.., 1903; A. D. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 185 și urm.

[1] *Espunere a motivelor în sprijinul proiectului de lege pentru budgetul special al Moldovei pe anul 1862*, Iassii, 1861, p. 2.

[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, Buc., E.S.P.L.P., 1955, p. 570.

[3] *Ibidem*, p. 568.

[4] Împrumuturile ipotecare cf. cu registrele județătorești se urcă în 1864 la 357 192 464 lei, D. P. Marțian, *Creditul ipotecar*, în *Annale economice*, 1864, I—IV, p. 18—21; Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 1869 f. 163.

www.dacoromanica.ro

Dobînda anuală adusă deținătorilor săi poate fi evaluată, pe puțin, la 80—100 mil. lei, adică mai mult decît încasările bugetare ale ambelor țări la începutul epocii unirii. Aceasta reprezintă în medie 40 % din venitul net al proprietății funciare [1] și fără îndoială în unele cazuri, dobînda depășește, mai ales în anii crizei comerciale, întreg venitul net al multor moșii. „Camăta stoarce toată plusvaloarea, afară de partea cuvenită statului [2]; aceasta este situația multor mari proprietari și a tuturor micilor producători căzuți în prada cametei. Numerarul care alimentează acest imens capital « vampir » provine din două surse principale : din exportul de cereale — și ca atare reprezintă partea neexportată din soldul balanței comerciale — și din importul de numerar, practicat anume pentru a fi plasat în speculații de schimb de monede sau în împrumuturi cămătărești. Capitalul cămătăresc nu poate fi atras în investiții de tip capitalist, dimpotrivă este un dușman al acestora și luptă împotriva lor. Camăta „nu schimbă modul de producție, ci se încleștează pe acesta ca un parazit și-l aduce într-o stare mai jalnică. Ea îl suge, îl istovește și silește reproducția să continuie în condiții din ce în ce mai mizerabile" [3].

Capitalul cămătăresc nu poate susține baterea unei monede naționale, căci pierde o sursă importantă de cîștig pe care o are în schimbul zilnic al monedelor streine; nu poate susține înființarea unui credit ipotecar și nici a unui credit agricol pentru că riscă să piardă în proprietari și țărani pe cei mai buni clienți ai săi; nu poate susține înființarea unei bănci de emisiune pentru că emiterea de bancnote aduce întotdeauna o scădere a dobînzii pieții; el nu poate susține, mai ales o reformă agrară bazată pe expropriere pentru că riscă să-și micșoreze garanția ipotecară pe care o deține deja asupra moșiilor ipotecate, dar mai ales se crede amenințat de a pierde o clientelă de masă, proprietari și țărani, gata oricînd a-i accepta condițiile. Tocmai de aceea și politica economică formulată în 1859 își propune să distrugă capitalul cămătăresc. Dar bine înțeles nu fără a întîmpina o îndîrjită opoziție, sub diferite forme din partea deținătorilor

---

Unii cunoscători ai epocii evaluează totalul împrumuturilor ipotecare și personale, contractate de marea proprietate la 15 mil. galbeni, adică aprox. la 465 000 000 lei. Daca ținem seamă că capitalul cămătăresc nu este plasat numai în proprietatea funciară mare, ci și în mica proprietate, în meserii, în micul comerț și în împrumuturi de stat, că există dobînzi masive acumulate neplătite, socotim că cifra dată în text corespunde realității. N. Suțu dă informația că 8/10 din întinderea moșiilor particulare ar fi grevată de ipot ci și datorii curente, ceea ce este un indiciu serios că cifra evaluată de noi ar putea fi chiar mai mare (*Aperçu sur l'état économique du pays et sur les besoins les plus pressants*, Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 1033, ff. 418—424).

[1] Dobînda curentă este după N. Suțu 24, 30 sau chiar 36 %. după I.Ghica, 16,1/2 la împrumuturile ipotecare, — dobîndă și curtaj — cu facultatea pentru creditor de a vinde ipoteca fără nici o judecată (*Depreciuirea valorii și a creditului, Independența*, IV. no. 56, 29 nov. 1861); la împrumuturile de stat pe bonuri de tezaur, 1 % pe lună plus comisionul bancherilor și al intermediarilor, ceea ce înseamnă pe puțin 16—18 % pe an; camăta face ravagii în special în sate; la mijlocul secolului, după informația lui N. Bălcescu, dobînda era 50 %; (*Opere, Scrieri istorice, politice și economice*, Buc., ed. *G. Zane*, t. I, p. II, Buc., 1940, p. 65).

[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, Buc., E.S.P.L.P., 1955, p. 570.

[3] *Ibidem*, p. 570 ; «Vampirul uzurei ce suge societatea prin milioane și miliarde de guri. I. Eliade Rădulescu : *Pace și însocire*, p. 26.

www.dacoromanica.ro

acestui capital. Domnitorul Cuza, personal, este încredințat că distrugerea acțiunii nefaste a capitalului cămătăresc va însemna un mare pas înainte în direcția dezvoltării economiei naționale. Lupta împotriva proprietății feudale și a relațiilor servile, precum și lupta împotriva capitalului cămătăresc sînt două acțiuni pe plan intern cu caracter la fel de progresist.

În astfel de condiții financiare și economice, nici un guvern n-ar fi putut căuta un reazim în resurse interne. O soluție în acel moment, pe acest plan ar fi fost o utopie. Țările romîne aveau totuși mari posibilități de a-și creia, în timp, aceste resurse, dacă ele ar fi putut avea anumite instituții fundamentale; bogățiile lor naturale erau suficiente ca printr-o exploatare bazată pe noi relații sociale de producție și pe promovarea noilor forțe de producție interne să-și procure suficiente resurse pentru a finanța și desăvîrși noile instituții economice. În acel moment trebuia găsită, în mod neapărat, o soluție, cu care — după cum spune mesajul din 6 dec. 1859 — să se poată „învinge greutățile de față, lăsate nouă de tristele împrejurări ale trecutului și, mai cu seamă, pentru ca guvernul să poată avea facultatea de a pune în mișcare toate trebile țarei, lăsate în cea mai ticăloasă amorțire". Această soluție a fost pentru acel moment și pentru toți una singură: folosirea de credite externe. Este soluția la care se gîndiseră și revoluționarii munteni la 1848. Așa făcuseră aproape toate țările în faza lor de trecere de la feudalism la capitalism. Soluția părea și posibilă în 1859 cu cît cele două țări romîne, luate sub o garanție colectivă a șapte mari puteri, aveau tot dreptul să spere că în refacerea lor vor găsi din partea acestora — sau măcar a unora — un sprijin financiar. În primul rînd se spera în sprijinul Franței. Această speranță era cu atît mai îndrituită, cu cît încă din februarie 1859 Napoleon al III-lea oferise din propria sa inițiativă lui V. Alecsandri, pe care îl primise în calitate de ministru de externe, credite într-o sumă mai mare decît chiar aceia care intenționa acesta s-o solicite [1]. În mod justificat domnitorul Cuza putea anunța în decembrie același an, mijloace din afară, „pe care avem dreptul de a conta". Adoptînd ca soluție creditul extern, domnitorul Cuza preciza de la început și limitele și destinația acestor credite. „Departe de noi de a împinge țeara pe calea împrumuturilor nesfîrșite". Produsul acestor credite, în concepția din 1859, trebuia destinat la patru mari opere: emiterea de monedă națională, crearea unei bănci de emisiune, crearea unui credit ipotecar și finanțarea exproprierii, așadar nici într-un caz credite externe nelimitate, nici de cum controlate și niciodată pentru nevoi de tezaur, ci numai pentru investiții productive. Pentru construirea de căi ferate și alte mijloace de transport, formula este concesionarea la puternice companii, cu condiția ca în timp de 5—6 ani rețeaua feroviară să fie gata. Așadar o politică de oportunitate, în cadrul independenței economice a țării, politică menită să fie „semnalul de dezvoltare a industriei private". În acest sens Cuza face, în cursul lui 1859, personal demersuri pe lîngă Napoleon al III-lea și conducătorii politicii franceze. În august 1859 se adresa împăratului [2], solicitînd spri-

[1] V. Alecsandri, *Trei convorbiri cu Napoleon al III-lea* ed. a 3-a, Buc. [f.a.] p. 15 16.
[2] Bibl. Acad. R.P.R., *Msse*, no. 4860, f. 472; R. V. Bossy, p. 168—169.

www.dacoromanica.ro

jinul financiar al Franţei şi subliniind importanţa pe care un împrumut extern o are pentru ţările romîne : „Împrumutul şi moneda nouă vor fi începutul pe drumul pe care noi am intrat". La 17 decembrie acelaşi an se adresa contelui de Morny recomandîndu-i pe V. Place, delegatul financiar al celor două ţări, şi cerînd sprijinul său : „ochii noştri sînt de la sine îndreptaţi spre Franţa" — spune domnitorul [1], iar două zile mai tîrziu se adresa, în acelaşi sens lui Walewski căruia îi spunea printre altele că „noi simţim că mijloacele noastre de acţiune nu sunt încă la înălţimea nevoilor noastre ; credem că putem conta pe concursul capitalurilor, ştiinţei şi specialiştilor din Franţa. . . " [2]. În împuternicirile pe care domnitorul Cuza le dădea la 14 dec. 1859 lui V. Place, el insistă în mod particular — aşa cum face în scrisoarea din 14 dec. 1859 — asupra destinaţiei precise pe care trebuie s-o aibă creditele obţinute, considerînd probabil că destinaţia pe care o da împrumutului solicitat va fi pentru conducătorii francezi un motiv în plus pentru susţinerea cererii celor două ţări. Domnitorul invită pe Place să aducă la cunoştinţa bancherilor francezi că este vorba despre credite pentru „instituţii utile" şi pentru fabricarea monedei. Prin aceste instituţii utile el înţelegea două mari bănci, una de emisiune şi alta funciară, — ultima avînd ca scop principal finanţarea reformei agrare. „În această bancă, spune domnitorul, rezidă principiul soluţiei unei chestii fundamentale, acea a ţăranilor" [3]. Adoptînd această idee, Cuza îşi însuşea o soluţie mai veche, ale cărei origini merg pînă la 1848 ; şi atunci s-a susţinut ideea că pentru finanţarea reformei agrare să se recurgă la credite externe ; era vorba despre o soluţie care ar fi putut satisface pe proprietari — şi deci să le tempereze înverşunarea, şi să urgenteze reforma, însă cu această formulă, în ultima instanţă sarcina cădea — şi încă mai grea — tot asupra ţăranilor, care aveau să plătească şi pe proprietar şi pe capitaliştii străini. Este o soluţie pentru care milita totuşi în epoca revoluţiei Ion Ionescu [4] şi în epoca unirii Ion Ghica.

Înainte de a examina ce s-a realizat din politica economică formulată în 1859 şi ce rezultate a dat ea, se pune o întrebare : soluţia de finanţare prin credite externe pe ce poziţii interne se baza ; ce atitudine au clasele dominante faţă de această formulă ? Problema în fond este problema în general a poziţiei claselor dominante faţă de capitalul străin în epoca unirii. Răspunsul este uşor de dat : ambele clase, atît marii proprietari cît şi burghezia comercială aprobau politica din 6 decembrie 1859 ; sînt pentru formula utilizării cît de largi de credite străine — sub orice formă — dar cu două condiţii : să aibă ele controlul creditelor şi a plasamentelor şi atît creditele cît şi plasamentele să fie în primul rînd în avantajul lor.

Împrumutul extern proiectat în 1859 este aprobat, în principiu, de reprezentanţii ambelor clase, întrucît produsul său avea să servească la investiţii utile pentru fiecare clasă în parte. Mesajul din decembrie 1859 prevede înfiinţarea a două bănci, una pentru interesele comerţului,

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4860, f. 10 ; R. V. Bossy, p. 176 177.
[2] Ibidem, f. 11 ; R. V. Bossy, p. 177—178.
[3] Ibidem, f. 16 ; R. V. Bossy, p. 173—176.
[4] N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, p. II-a, p. 73.

www.dacoromanica.ro

alta pentru interesele marii proprietăți. Ion Brătianu, — atunci cînd era vorba ca acestui capital să i se ofere privilegii exclusive — întocmește în 1860 un vast proiect de organizare a creditului, întemeiat exclusiv pe finanțare străină și îndreptat cu prioritate spre interesele burgheziei [1]. Proiectul din 1862 pentru înființarea unui credit ipotecar, ieșit din rîndurile unor mari proprietari, se întemeiază la fel pe finanțare străină — un împrumut de 1 mil. ducați (31 mil. lei) [2]. Opoziția față de capitalul străin începe din momentul în care produsul său n-ar mai fi destinat să servească imediat interesele uneia sau alteia dintre clasele interesate, fie din momentul în care utilizarea acestui capital n-ar fi fost pusă sub controlul clasei interesate. Reprezentanții ambelor clase combat cu îndîrjire împrumutul extern din 1863, în sumă de 100 000 lire st. (6 mil. lei) destinat a acoperi goluri de tezaur [3] și combat împrumutul din 1864 destinat în mare parte la fel preîntîmpinării greutăților financiare. Argumentele sînt cele curente, improductivitatea întrebuințării date împrumutului, grevarea cu sarcini noi a bugetului, etc. Reprezentanții fiecăreia dintre aceste două clase combat proiectul oricărui împrumut extern și atunci cînd este vorba ca produsul realizat să nu fie destinat cu prioritate în avantajul clasei respective. Astfel reprezentanții burgheziei combat cu tărie împrumutul de 50 mil. lei proiectat în 1862, întrucît produsul său trebuia să servească, în primul rînd, la înființarea unui credit funciar, ceea ce însemna că banii obținuți din străinătate aveau să treacă în mîna moșierimii [4]. Reprezentanții marii proprietăți combat orice investiție de capital străin într-o bancă de emisiune, căci o atare bancă — cu caracter esențial comercial, nu-și poate propune credite pe termen lung. În sfîrșit opoziția cea mai categorică o fac în bloc, reprezentanții burgheziei ori de cîte ori este vorba despre investiții de capital străin în bănci de emisiune

[1] *Acte relative la organisarea creditului publicu în Principatele Unite. Întocmirea unei banci de escompt și de circulație* [f. l. f.a]; cf. C. I. Băicoianu, *Istoria politicii monetare*, I², p. 599 613; Arh. Stat. Buc., *Min. de Fin.*, Dosar 182/1860 f. 43; pe baza acestei inițiative Comisia centrală întocmește un *Proiect de lege pentru a se autoriza guvernele Principatelor Unite a negotia subscrierea unui împrumut de șase zeci milioane franci* pe care îl votează în mare grabă la 8 iunie 1860; împrumutul se negocia la Paris, și asupra rezultatelor vezi mai jos în text.

[2] *Proect de statutele unui institut de credit hypotecaru în Romania*, Buc., 1862; Bibl. Acad. R.P.R., *Arh. Alex. Vodă Ghica*, Dosar 1857—1862.

[3] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4858 și 5742 cu bogate date despre acest împrumut; combaterea împrumutului: E. Winterhalder, *Împrumutul de 6 000 000* lei, în *Romînul*, VII, 20 mart., 11 april, 17 april 1863. *Încă odată Împrumutul de șase milioane*, *loc. cit.*, VII, 13—14, V, 1863; *Rambursarea împrumutului de 100 000 lire sterlinge*, *loc. cit.*, VII, 22 iunie 1863.

[4] Despre acest împrumut și opoziția care i s-a făcut: Arh. Stat. Buc. M. de F. Dosar 231/1863; Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4858 și 5742 *Espunere de motive și proiect de lege cu privire la autorizarea guvernului de a contracta un imprumut de 2 mil. L. st. sau 50 mil. fr. spre a veni mai cu seamă în ajutorul unui stabiliment de credit funciar* pr. A. Cantacuzino și în Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4867 ff. 150—151; D. Văsescu, *Raportul delegaților în chestiunea împrumutului de 50 mil. fr.*; A. G. Golescu, *Raport din partea comisiunii financiale a Adunarii elective privitor la împrumutul de* 50 *mil.*; ambele documente material parlamentar; și în Arh. Stat. Buc., Obst Ad. Ț.R. Dosar 7/1863—1864, ff. 91—93, 94, 99: *Desbaterile Adunării generale*, ședd. din 22 nov. 1863 și din 8 ian. 1864; Winterhalder, *Împrumutul Lefèvre de 50 mil. franci sau 2 milioane livre sterlinge*, în *Romînul*, VII 2—3 dec., 9—10 dec., 1863; [Saita] B. G. *Epistola către unii deputați în Adunarea Legislativă a României asupra împrumutului de 50 milioane franci propusu în sessiunea trecută și reînoitu în cea de acum*, Buc., 1863.

www.dacoromanica.ro

cu drept de monopol — şi asupra cărora ei, prin natura lucrurilor, nu pot avea nici un control. „Bancă naţională însă nu cu bani străini ci cu bani d-ai romînilor" spune I. Eliade formulînd astfel concis revendicarea principală a burgheziei romîneşti [1]. Concesiile pe care le fac au un caracter de oportunitate politică. Lupta de această dată se dă pe platforma naţională — atacîndu-se monopolul reclamat sau dobîndit de capitalul străin, ca un atentat la independenţa naţională. Astfel ideologia naţionalismului economic produs al burgheziei comerciale, a căpătat o nouă arenă. Vom reveni asupra acestei laturi a problemei în legătură cu concesia Băncii Romîniei. Reprezentanţii ambelor clase acceptă investiţii de capital străin în căi ferate — chiar sub forma de concesii. Neînţelegeri de această dată au loc între reprezentaţii uneia şi alteia dintre clase, în ceea ce priveşte distribuţia reţelei , căci calea ferată ridică imediat valoarea solului pe oriunde trece, şi în ceea ce priveşte preluarea unei cote părţi din avantajele obţinute de concesionari; de aci ciocnirile produse de lupta în favoarea uneia sau alteia dintre grupările de capitalişti străini. Opoziţia pur şi simplu ar fi fost, firește, dăunătoare intereselor şi uneia şi alteia : în plus, în ţară nu exista nici capital bancar care să se investească în astfel de lucrări, şi nici un capital industrial concurent. Ambele clase dominante au în fond un nou teren de înţelegere, peste toate fricţiunile de detaliu. Coaliţia îşi lărgeşte baza socială cu apariţia acestor probleme. În afară de aceste atitudini cu caracter general există, firește, şi atitudini cu caracter individual întru cîtva deosebite. Unul din economiştii marii proprietăţi, A. Moruz susţine că capitalurile străine ar fi o binefacere ori de unde ar veni — chiar din China — spunea el, în orice condiţii s-ar plasa şi cu cît ar fi mai multe cu atît ar fi mai mare şi binefacerea. Dionisie P. Marţian dimpotrivă combate în principiu acceptarea capitalurilor străine şi susţine, ceea ce s-a dovedit a fi o clară previziune — că „exploatatorii străini vor exploata pentru sine" şi nu pentru ţară [2]. Dar nu aceste atitudini constituie caracteristica tendinţelor predominante în epoca unirii.

5. La sfîrşitul domniei lui Cuza rezultatele politicii inaugurate la 6 decembrie 1859 de reforme prin finanţare externă sînt contrarii scopurilor propuse în anul unirii. Cele două ţări romîne, puse sub garanţia colectivă a marilor puteri nu numai că n-au primit din partea acestora un cît de modest sprijin financiar sau economic, dimpotrivă au întîmpinat din partea unora dificultăţi faţă de cele mai îndreptăţite revendicări de reforme. „Ajutorul mijloacelor din afară", despre care domnitorul Cuza spunea la 6 decembrie 1859 că „avem dreptul de a conta", a lipsit complet, inclusiv din partea guvernului Franţei. Pe acest plan este perfect justă reflecţia lui N. Iorga privitoare la poziţia Franţei faţă de cele două ţări romîne că „Nu se poate zice că Napoleon n-a lucrat pentru ridicarea Romîniei moderne, dar iarăşi nu se poate zice că a lucrat totdeauna pentru ridicarea Romîniei moderne".

---

[1] I. Eliade-Rădulescu, *Diverse*, II, p. 358.
[2] Dionisie P. Marţian, în *Annale economice*, 1860, I, p. 15.

www.dacoromanica.ro

Țările romîne n-au putut obține nici un credit de investiție. În consecință, toate creațiile proiectate nu s-au putut realiza; nici moneda națională, nici bancă de emisiune, nici credit ipotecar nici expropriere cu finanțare. Au obținut greu unele credite pentru nevoile curente ale tezaurului, în condiții recunoscute unanim ca oneroase și cu fel de fel de clauze care le-au făcut și mai apăsătoare. În schimb, sub presiunea unor puternice guverne străine după lungi tergiversări, domnitorul Cuza a trebuit să acorde capitalului străin anumite concesiuni cu caracter de monopol — despre care vom vorbi mai în urmă, dintre care cea mai principală, concesia băncii de emisiune, ceea ce însemna punerea directă a dezvoltării economice romînești sub dependența capitalului anglo-francez. Totdeodată, apariția intereselor capitalului străin în țările romîne și concurența pentru a acapara economia romînească au provocat o serie nesfîrșită de complicații de ordin politic, care au făcut și mai dificile condițiile în care a avut loc domnia lui Cuza în ultimii săi ani. Căci în ultimă instanță ceea ce a adus o cu totul altă situație decît cea prevăzută la 6 decembrie 1859, nu au fost factori interni, oricare ar fi fost ei, ci interesele capitalurilor internaționale, în anii cînd se sfîrșea o epocă și una nouă începea în istoria capitalismului mondial, adică atunci cînd pe de o parte libera concurență atingea punctul ei culminant, iar pe de alta marile state occidentale încep să practice, alături de exportul de mărfuri, un export de capital, adică trec spre imperialism.

În cursul acestor ani Anglia este centrul pieții mondiale bănești. Nici o operație financiară de oarecare amploare, în orice parte a lumii, nu se poate face fără băncile din City. Finanța engleză și-a împărțit deja lumea: la Londra există bănci — fie mari firme individuale, fie societăți, — care lucrează cu regiuni determinate pe glob: Statele Unite, continentul european, Orientul mijlociu sau Extremul orient. Pe continent finanța franceză după războiul Crimeii, — cu toate că resursele ei sînt incomparabil mai reduse decît ale finanței engleze — joacă totuși un rol cu caracter internațional. Acest rol l-a cîștigat mai ales prin avîntul extraordinar luat de *Creditul mobiliar*, întemeiat în 1852 și care a fost în tot acest timp pivotul acțiunii economice externe a capitalismului francez [1]. Țările romîne vor fi confruntate în tot timpul domniei lui Cuza pe de o parte de acțiunea pe plan extern a băncilor din City care lucrau în imperiul otoman, pe de alta de acțiunea Creditului mobiliar, și au în fața lor cînd ambele piețe unite, cînd concurența dintre ele declanșată pentru a obține, în parte, poziții în economia celor două țări.

În dezvoltarea diferitelor momente principale ale atitudinii capitalului străin față de țările romîne se pot distinge două faze: prima între 1859 1862 și a doua între 1863 — 1865. În prima fază capitalul străin, fie englez, fie francez, nu manifestă nici un interes real pentru piața romînească, cu toate declarațiile de liber schimb făcute la București și cu toate solicitările romînești pe la bănci sau demersurile politice la guvernul francez. Diferiți samsari internaționali circulau și în cele două

[1] Aycard, *Histoire du Crédit Mobilier*, 1852—1867, Paris, 1867; Dr. Eugen Johann Plenge, *Grundung und Geschichte der Credit Mobilier*, Tübingen, 1903; Dr. E. Kaufmann, *Das ranzösische Bankwesen*, Tübingen, 1911.

www.dacoromanica.ro

țări cum circulau în toată lumea căutînd să recolteze pentru firmele care-i comanditează, afaceri rentabile, dar acesta nu este un indiciu că însăși capitalul străin urmărește plasamente pe piața romînească. Inițiativa luată în vara lui 1859 pentru contractarea unui mare împrumut pe piața franceză a eșuat, deși în sprijinul său au fost făcute atîtea demersuri. *Creditul Mobiliar* — cu toate că Napoleon al III-lea promisese că va vorbi cu Isac Pérère, marele potentat al finanței franceze și director al Creditului — și casa Rotschild au refuzat orice negocieri, invocînd riscurile prea mari; alte case de bancă au pretins condiții exorbitante, probabil pentru a nu se angaja; cu societatea *Comptoire national d'escompte*, cu care V. Place a inițiat negocieri, deși această firmă se afla în dependență directă de guvernul francez și deși i se acceptase pretenția extrem de mănoasă de a i se concede și monopolul fabricării monedei naționale, pe lîngă condiții de împrumut cu mult superioare condițiilor pieții franceze, nu s-a putut realiza fiind prea oneros [1]. Concesia provizorie din 1862 pentru întemeierea unei bănci de scompt și circulație, dată Casei Rodoconachi din Londra, acordată de guvern și aprobată de domnitorul Cuza cu intenția vădită de a se apropia de Londra n-a fost realizată [2]. Cele două concesii de căi ferate, prima din Moldova acordată lui P. Mavrogheni și a doua în Țara Romînească acordată lui Basarab Brancoveanu, ambele în 1862, eșuează pentru că cei doi titulari, de fapt simpli intermediari, nu au reușit să intereseze capitalul englez și francez; piața engleză a refuzat să subscrie la capitalul necesar pentru căile ferate din Moldova deși pare-se că P. Mavrogheni reușise să-și asigure concursul cîtorva oameni politici influenți [3]; *Creditul Mobiliar* a refuzat să preia concesia Brîncoveanu care i se oferise [4]. Capitalurile disponibile de la Londra și Paris se dirijează spre Rusia țaristă și Turcia, ambele țări la acea dată piețe atrăgătoare, mai ales ultima, pentru cele mai scandaloase plasamente. În țările romîne rezervele atît de manifeste ale capitalurilor străine și mai

---

[1] Arh Stat. Buc., *Vistieria*, Dosar no. 106/1860. Ibidem, *Presidența cons. de min.*, Dosar no. 35/1859; Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4860 și 4868; C. I. Băicoianu, *Istoria*, I², p. 169 și urm.; Victor Slăvescu, *Victor Place și organizarea de credit a Romîniei 1859—1863* (f.l.f.a.).

[2] *Mon. Of.* 17 april 1862; *Act de concesie provizorie pentru acordarea unei Bănci Naționale Romîne*; Mesajul domnesc adresat Adunării pentru luarea în discuție a concesiei acordată de guvern este depus în ședința din 18 iunie 1862 (Arh. Stat. Buc. Obst. Ad. T. R. Dosar no. 16/1862, f. 163; *Discursu ce servă de espunere a motiveloru la proectul de concesiune pentru o Bancă Națională*, Buc. 1862; *Banca Națională a Romîniei. Proiectu de Bancă de scomptu și circulațiune*, Buc. (f.a.) Adunarea în ședința din 22 iunie 1862, sub influența mai ales a bancherilor locali, a respins cererea guvernului de a se acorda urgența la discutarea proiectului de lege pentru întărirea concesiei provizorii. De altminteri nici guvernul, aflat în divergență pe această chestiune, nici reprezentantul din București al casei Rodoconachi n-au depus insistențe pentru luarea în considerație a proiectului. Astfel M. Kogălniceanu care în special a combătut aprobarea urgenței, a avut un ușor cîștig de cauză.

[3] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4858, f. 29, 77; Const. Mănescu, *Istoricul căilor ferate din Romînia*, 2 vol., Buc., 1906.

[4] Despre o eventuală reluare a afacerii proiectată de Basarab Brâncoveanu pe piața engleză: Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 4858, f. 82—83; despre chestiunea propriu-zisă a concesiei și a modului cum este privită în țară: Winterhalder, *Căile ferate*, în *Romînul*, VI, no. 83, 25 mart., no. 86, 28 mart., no. 87, 29 mart., no. 89, 31 mart., no. 93, 4 april 1862; *Chestiunea căilor ferate*, *loc. cit.*, no. 174, 23 iunie 1862, no. 180, 29 iunie 1862, no. 181, 1 iulie 1862.

www.dacoromanica.ro

ales lipsa de solicitudine ale guvernelor celor două mari puteri care dispun de resurse financiare, provoacă decepțiuni. Au loc, sub presiunea nevoilor de credit, încercări nereușite pentru întemeierea de instituții bancare cu resurse exclusiv interne [1]. În a doua fază, capitalul străin are față de țările romîne o atitudine schimbată. Între timp survenise pe piața engleză a capitalurilor o situație nouă care constrînge băncile exportatoare să caute noi piețe. Războiul de secesiune a închis capitalului englez pentru un timp oarecare, piața americană; mai mult încă, se produc retrageri importante de plasamente engleze în afacerile americane. În 1863 piața engleză dispune de capitaluri disponibile. Un mare număr de noi întreprinderi financiare se întemeiază, tocmai pentru a pune la îndemîna capitalurilor posibilități de plasare. În aceste împrejurări, capitalul englez, asociat cu capitalul francez, fundează la Constantinopol *Banca Imperială otomană*, cu destinația precisă de a prelua toate marile operații financiare din imperiul otoman [2]. În zona de operații a noii întreprinderi cad și țările romîne; într-adevăr toate operațiile financiare mai importante făcute de aceste țări în anii care urmează, fie că se fac cu Londra sau cu Parisul, fie că se fac direct cu Constantinopolul, trec prin această bancă, sau prin vreuna din creațiile ei. Capitalul anglo-francez are un sprijin nelimitat din partea Porții, iar Poarta găsește în noua mare întreprindere un mijloc de a exercita o nouă influență în țările romîne. Bordeanu, agentul romîn de la Constantinopol, la 22 febr. 1864 atrăgea atenția cabinetului domnesc să se păzească de a da curs ofertelor Băncii otomane, care, după cum se știe, vrea să ne țină sub dependența ei [3]. *Banca imperială otomană*, reprezenta în fond dezvoltarea sub forma de întreprindere privilegiată cu caracter de monopol, întreprinderea mai veche, *Ottoman Bank*, societate întocmită exclusiv de capitalul englez și cu sediul la Londra. În noua întreprindere participă cîteva mari bănci din Londra, printre care *London and Country Bank*, *Creditul Mobiliar* din Paris și alte cîteva firme mari franceze, dar ceea ce pe noi ne interesează, acestea sînt tocmai băncile care își propuseseră să pătrundă în țările romîne și să preia controlul economiei romînești.

Operația era înlesnită pe lîngă faptul că pe de o parte țările romîne aveau legăturile cunoscute cu Poarta, iar pe de altă parte aveau nevoie de sprijinul Franței și al Angliei împotriva Porții, dar și de împrejurarea că *Banca Otomană* pătrunsese deja în aceste țări și întemeiase două

---

[1] Cf. inițiativele luate în Țara Romînească la sfîrșitul guvernării lui Ion Ghica și în timpul guvernarii lui Manolachi Costache: *Proiect de lege pentru autorizarea guvernului a lua cu împrumut suma de 4 000 000 lei pentru a acoperi prețul a 2 000 acțiuni ale Băncii Naționale* și alte acte: Arh. Stat. Buc. Min. de Fin. Dosar 182/1800: *Bibl. Acad. R.P.R. Mss*, no. 2238, f. 86; *Proect de lege pentru Bancă de scont și circulatiune constituită în societate anonimă. Mon. Of. TR.*, no. 31, 10 febr. 1861.

[2] *Banque impériale ottomane. Acte de concession et statuts*, Paris, 1863; Adrien Biliotti, *La banque impériale ottomane*. Paris, 1909.

[3] Bibl. Acad. R.P.R. *Mss*, no. 4863, f. 322; aceeași părere exista și la București, în ceeace privește rolul Băncii constantinopolitane. În fața unor propuneri concurente venite din partea bancii, Cabinetul întreba telegrafic, la agenția romînă de la Poartă, la 20 febr. 1864, dacă nu cumva la mijloc este vreo „mașinație" a lui Fuad pașa sau a lui Sir H. Bulwer „pentru a ne împinge în ghiarele băncii imperiale otomane" (ibidem, f. 310).

www.dacoromanica.ro

sucursale, una la Bucureşti şi alta la Galaţi. Capitalul anglo-francez a procedat şi în ţările romîne conform cu precedentul de la Constantinopol. Obţinînd în 1865, prin mari presiuni, concesia băncii de emisiune, printr-un decret domnesc [1], aşa cum obţinuse printr-un firman al sultanului concesia Băncii imperiale, el a transformat de fapt sucursala Băncii otomane din Bucureşti în *Banca Romîniei*, institut de emisiune — prin artificiul unei pretinse cumpărări a activului celor două sucursale din ţară [2]. Fundatorii Băncii Romîniei sînt fundatorii principali ai Băncii imperiale otomane şi aceştia sînt în acelaş timp proprietari şi conducători ori la *London and County Bank* ori la *Crédit Mobilier* [3].

Aglomerarea de capitaluri pe marile pieţe străine şi necesitatea de a găsi plasamente în afară de frontierele naţionale se resimte şi în principate printr-un adevărat asalt dat de reprezentanţii diferitelor societăţi şi bănci într-o aprigă concurenţă între ei, în căutare de fel de fel de afaceri. Dionisie P. Marţian făcea la începutul anului 1860 extrem de interesanta remarcă, că „o mulţime de societăţi stau la pîndă aşteptînd momentul priincios ca să năvălească în această ţară, a căreia pămînt şi popor atît de puţin este încercat de iscusinţele industriei şi calculului omenesc" [4]. Momentul sosise acum, în 1863, şi viaţa publică din ţările romîne în anii 1864 şi 1865 este adînc frămîntată sub influenţa acestui asalt — de pe urma căruia ieşise victorios în sectorul bancar grupul anglo-francez de la Banca Imperială otomană. Multe alte încercări capitalul occidental le face tot pe calea Constantinopolului. La 6 decembrie 1864, *The ottoman financial Bank*, firmă engleză din Constantinopol, pusă sub conducerea nominală a lui Afik Effendi Tingir, membru în consiliul ministerului de finanţe turc, intervine la Bucureşti pentru a obţine concesia mult dorită a unei bănci de scont [5]. Societatea îşi deplasează la Bucureşti chiar directorul ei, un levantin versat în afacerile imperiului otoman, pentru a exercita, desigur, influenţe asupra cercurilor politice romîneşti. Exact în acelaşi

[1] Concesia a fost acordată după îndelungate negocieri şi tergiversări vădite. Încă din 21 mai 1 iunie 1863, Adolphe de Herz şi H. A. Jackson, din partea Creditului mobiliar şi al Băncii imperiale otomane au solicitat o concesie pentru înfiinţarea unei bănci de scont şi circulaţie. propriu-zis o bancă de emisiune. Concesia definitivă, pe care banca s-a constituit a fost acordată abia la 19/31 oct. 1865, prin decret domnesc, pe baza avizului Consiliului de stat şi al propunerii consiliului de miniştri — la ale cărui şedinţe participase în cîteva rînduri şi Cuza şi împotriva atitudinii luate chiar de Adunarea legislativă în secţii, adunare a cărei componenţă în noua ei formă era, după cum se ştie, în destul de favorabilă domnitorului. Arh. Stat. Buc., ff. 44, 45, 58—82, 101—113, 136—139, 141, 149 150, 152—157, 162, 165; ibidem. dosar no. 258/1864 nepag.; ibidem, Obst. Ad. T. R. dosar 400/1865 ff. 1, 62. 117, 137, 140; ibidem M. de F. dosar no. 436/1865 ff. 1, 2, 3 13, 20, 30, 46 51, 142 150; *Mon. Of.*, no. 230, 19 oct. şi no. 231, 20 oct. 1865.

[2] Arh. Stat. Buc., dosar no. 437/1864 nepag. M. de F. Dosar no. 289/1863. nepag.

[3] Adrien Biliotti, *op. cit.*, p. 12—21; *Mon. Of.*, no. 230, 19 oct. 1865 şi celelalte izvoare indicate în nota precedentă.

[4] Dionisie P. Marţian, *Societăti economice*, 1860, I, p. 10

[5] Arh. Stat. Buc. *M. de F.*, dosar no. 400/1865 : ff. 104, 107 108, Ibidem, dosar no. 258 1864 nepag.: la 12/26 mai 1865 Ştefan Mavrocordato, directorul lui *The Ottoman financial association*, pentru a-şi întări poziţia cere, lui Cuza în numele a trei mari case asociate : *The London Financial Association*, casa *Rodoconachi* şi *Creditul mobiliar italian*, toate trei interesate desigur la societatea engleză cu firmă turcească, ca cererea de concesie pe care a depus-o anterior să fie luată în discuţie. Arh. Stat. Buc. M. de F. f. 115. Dosar no 400/1865.

www.dacoromanica.ro

timp, *Societatea generală a imperiului otoman*, creațiune a Băncii imperiale otomane, cere o concesie de bancă funciară [1], instituție atît de insistent reclamată de marea proprietate. La începutul anului 1865 aceeași societate intervine cu insistență pentru obținerea unei concesii de bancă de emisiune [2]. Banca Imperială otomană încearcă astfel să pătrundă pe diferite căi. De această dată ea recurge și la influența Casei Vlasto din Constantinopol, ale cărei legături comerciale și politice cu țările romîne erau vechi și solide. Casa de bancă Zarifi și Vlasto este aceea căreia Theodor Balș îi dăduse mandat — în limita enormei sume de 80 000 galbeni, — ca să obțină de la miniștri turci și de la diplomații occidentali cu influență la Poartă, numirea sa ca domn, oferindu-i ca preț arendarea pe nimic a ocnelor și a taxelor de export [3]. Casa Rodoconachi din Londra, ea însăși în strînse legături cu Poarta, firmă care prin cunoscutul intermediar L. Manesis obținuse în 1862 concesia rămasă nerealizată, revine sub diverse forme. Noua cerere a lui L. Manesis pentru o bancă de emisiune, introdusă la București la sfîrșitul lui decembrie 1864 în numele lui *The Credit Foncier and Mobilier* din Londra [4] reprezenta, foarte probabil, interesele casei Rodoconachi. Tot din Londra, un grup de case de bancă, printre care și *Imperial Mercantile Credit Companie*, puternică firmă din City, printr-un reprezentant al lor, un oarecare Ph. Pouteau, cer la 9/21 mai 1865 concesia unei bănci de emisiune [5]. Un alt grup de case de bancă, din Londra, Viena, Berlin și Paris, printr-un reprezentant al lor, De la Motte, cere la 29 august 1864 concesia unui credit funciar [6]. Alte cereri survin de la Paris și chiar de la Viena — acestea din capitala Austriei reprezentînd tot capital englez—pentru concesii de bănci de emisiune sau de credit funciar [7]. În cursul acestor ani, capitalul străin apare interesat nu numai în concesii bancare; spre deosebire de primii ani ai epocii lui Cuza, intervine activ pentru a obține concesii și în domeniul construcției și exploatării de căi ferate. Între reprezentanții diferitelor grupări de bănci care vor să obțină concesii se dau lupte vajnice, pentru a cîștiga domnia, guvernele, adunările legislative, diverși oameni politici și presa. Lupta se dă fie între diferite grupări de capital englez, fie între capitalul englez și cel francez. Pentru rețeaua Moldovei intră în luptă două grupări și după diferite peripeții ambele grupări fuzionează și obțin împreună construcția rețelei [8]. Pentru

[1] Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no. 400/1865, ff. 170 — 171, 177 — 178.

[2] Arh. Stat. Buc. *M. de F.*, Dosar no. 400/1865, ff. 118, 119, 138—139, 152—153.

[3] Dimitrie A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc din Iași și București în istoria renașterei Romîniei*, în *Anal. Acad. Rom*, Seria II, t. XXXII, 1910 — 1911, Mem. Sect. Ist. p. 347.

[4] Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no. 400/1865, ff. 18, 19, 20—22, 73, 81, 74—80, 88 — 93.

[5] Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no. 400/1865, ff. 97 — 99, 111 — 113.

[6] Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no. 400/1865, ff. 167, 169.

[7] Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no., 400/1865 ff. 34, 174.

[8] *Convenție încheiată între Ministru Lucrărilor publice Catargiu și domnul Mavrogheni si Prințu Sapieha pentru concesia provizorie a drumurilor de fer NE ale Romîniei* (25 iunie 1863), Buc. (f.a.); *Convenții încheiate între ministru agriculturii, comerciului și lucrărilor publice Catargiu și P. Mavrogheni, pentru prințul Leon Sapieha și Netangiles pentru Thomas Brassey cu privire la introducerea unor articole adiționale în convenția de concesie pentru construirea de căi ferate* (Buc., 1864); P. Mavrogheni este cunoscutul personaj politic, din epocă, om versat în chestii

www.dacoromanica.ro

Țara Românească, din cele patru grupări concurente reușește să obțină concesia gruparea engleză Ward-Bartleet [1]. Construcția liniei București-Giurgiu — singura care de fapt a fost efectiv tradusă în realitate este obținută de grupul John Barclay și John Staniforth — reprezentați la București direct de consulul britanic Arthur Green. Grupul concesionar avea deja poziții cîștigate în imperiul otoman și avea sprijinul Băncii imperiale otomane. În cursul acestor ultimi ani ai domniei lui Cuza cele două țări române sînt asaltate de fel de fel de alte cereri, făcute de diverși afaceriști internaționali în numele a diverse case de bancă sau chiar firme

---

financiare; la această dată el este simplul prepus al „principelui" Sapicha, reprezentant internațional al unor grupări de capitaliști englezi; acesta face parte din mai multe societăți întemeiate de capital englez în centrul și răsăritul Europei; avea concesia liniei „Psemișl-Lemberg-Brodi"; ceruse deja la noi o concesie feroviară pe timpul lui Gr. Alex. Ghica ((C. Mănescu, *op. cit.*, I, p. 46; în 1865 propune domnitorului Cuza fel de fel de afaceri, Bibl. Ac. R.P.R., *Msse*, no. 4867. *Proiectu [de lege] pentru concesiunea unei căi ferate pe valea Siretului, mergînd de la Galați la frontiera Bucovinei și avînd uă ramură spre Iași una spre Ocna, alta spre Focsani și sub titlu eventual uă prelungire de la Iași la Valea Prutului* [Buc., 1861]. *Modificatiuni la proiectu de concesiune presentat în numele d-lor Salamanca și Delahantes pentru drumurile ferate de peste Milcov propuse de companiile fuzionate* [Buc., 1864] Arh. Stat. Buc., *Obst. Ad. TR*, dosar no. 5/1863—1864; grupul Salamanca-Delahantereprezenta capitalul francez și era susținut de *Creditul Mobiliar*; reprezentantul său în țară era C. N. Suțu, fost ministru în Moldova.

[1] Cele patru grupări concurente sînt: gruparea reprezentată de Ch. Lefèvre ca mandatar al marei case *London and County Bank*, avînd asociată la această afacere Compania *Victoria Railway* și *Compania Drumului de fier Turin Savoia* (Italia) și *Anca-Tacna* (Peru); obținuse concesia provizorie: *Convențiune între domnul ministru [al] comerțului, agriculturei și al lucrărilor publice a Principatelor-Unite Moldova și Valahia și domnul Charles Lefèvre, pentru concesia provizorie a unui resou de drumuri de feru destinate a lega frontiera austriacă cu București Giurgiu, Brăila și Galați* iunie 1863. Era susținută de V. Alecsandri, I. Alecsandri și Baligot de Beyne.

Gruparea reprezentată de Alphonse de Simencourt și Louis Emérique, capitaliști francezi; *Lege pentru concesiunea drumurilor ferate din Principatele-Unite*, Buc., 1864 (și text francez), de fapt un anteproiect; De Siemencourt era socotit ca un „alter ego" al ducelui de Morny; Emérique reprezenta Compania generală de căi ferate din Belgia. Gruparea era susținută în țară, pare-se, de C. A. Rosetti și sigur de N. Kretzulescu; domnitorul Cuza a înclinat la un moment dat să se acorde acestei grupări concesia provizorie și nu lui Ch. Lefèvre — respectiv grupului englez.

Gruparea reprezentată de Joseph Mayers ca mandatar al lui Thomas Crampton Russel: J. Mayers, *Proiect de concesiune pentru drumurile de fer ale Valachiei*, Buc., 1864. *Raport privitor la oferta de concesie cerută de Joseph Mayers, împuternicit al lui d. Thomas Crampton Russel, pentru construirea unui drum de fer Galați-București și București-Giurgiu* (ss. P. Orbescu, 11 decembrie 1863. Arh. Stat. Buc., Obșt. Ad. T. R., Dosar no. 6/1863—1864.

Gruparea William Henri Ward. *Proiect de concesiune pentru drumurile de feru ale Rominiei din partea de dincoace de Milcov* [fl. f.a.] Arh. Stat. Buc., Abs. Ad. T. R. 1864. Bibl. Ac. R.P.R. Msse no., 4868, ff. 325 — 330. Susținută de Ion Ghica reușește să ia concesia definitivă; I. Alecsandri, nemulțumit de înfrîngerea suferită cu Lefèvre numea această concesie concesia Ward *John* Ghica *et Cia.*; Ward reprezenta Casa London and County Bank, care lucra, după cum se vede, cu doi agenți, cu Lefèvre și cu Ward.

Publicistică contemporană în legătură cu aceste concesii și cu concurența deslănțuită de diferite grupări capitaliste: Winterhalder, *Concesiunile provisorii ale căilor ferate romîne* în *Rominul*, VII, 24 — 30 iulie; *Concesiunile de căi ferate și Banca Națională*, loc. cit., 13 iulie; *Căile ferate romîne*, loc. cit., 30 nov.; *Cestiunea căilor ferate*, loc. cit., 23—24 decembrie, 1863, VIII, 1, 2—3, 4, 8—9, 12 ianuarie, 1864; *Calea ferată romînă de dincoace de Milcov*, loc. cit., 22 fevr., 1864. Literatura izvoarelor economice contemporane, — acte, proiecte, etc. în Ion Ghica, *Opere economice și sociale*. Scrieri edite și inedite, 1843 — 1871, publicate cu un studiu asupra operei economice a lui Ion Ghica, note și bibliografie de G. Zane (lucrare în curs de tipărire).

www.dacoromanica.ro

industriale străine, care îi comanditau. Unele sînt rezolvate, altele trimise în studiul Consiliului de stat. Godillot — afacerist francez — obține, incontestabil sub mari presiuni, căci are acces chiar la Napoleon al III-lea [1], două concesii : una a unor importante furnituri pentru armată — ocazie fericită pentru industria franceză să desfacă stocurile rămase în urma războiului Crimeii — și alta pentru construirea unor hale în București [2]. Întreprinzătorii francezi, Eugène Mousson Morel și Louis Antoine Davis obțin concesia construirii a 363 km șosea națională și a 12 poduri mari de fier [3]. Lemaître și Bergman, ambii din Paris, obțin la rîndul lor concesia întemeierii unei fonderii pentru fabricarea noilor măsuri și greutăți, conform sistemului zecimal recent decretat [4]. Unele cereri de concesii sînt chiar surprinzătoare : un oarecare Collin cere la 8 august 1864 concesia vînzării apelor minerale de la Slănic [5], iar cei doi întreprinzători francezi care obținuseră concesia construirii rețelei de șosele naționale, nemai avînd probabil nimic altceva de cerut lui Cuza, la 2 februarie 1863 îi propun pur și simplu să li se acorde concesia construirii unui zid în jurul Capitalei ! [6].

Condițiile în care s-a aflat piața internațională a capitalurilor începînd cu acești ani au fost, fără îndoială, factorul hotărîtor care a împins capitalul străin să încerce a pătrunde în țările romîne, însă trebuie să admitem că și condițiile interne după lovitura de stat au fost mult mai prielnice pentru a încuraja apariția capitalurilor străine. În cercurile capitaliste occidentale noua situație politică și economică din țările romîne, creiată prin lovitura de stat și reforma agrară, a întărit confiența în piața romînească. În timp ce în 1859 și 1860 o firmă cum era *Creditul mobiliar* pe care țările romîne totuși o interesau sau o altă firmă cu caracter internațional, casa *Rotschild*, considerau orice plasament în aceste țări ca o „adevărată aventură'' [7], în vara anului 1864 bancheri străini importanți considerau că noua situație politică din țările romîne va da avînt multor proiecte, pentru a căror înfăptuire guvernul romîn avea nevoie de capitaluri [8].

O caracteristică a acestei epoci este că toți capitaliștii străini vor să obțină concesii cu drept de monopol exclusiv și că la adăpostul acestor concesii nu este vorba să facă investiții importante, adică să transfere capitaluri reale masive, așa cum propun pentru obținerea concesiilor, ci să folosească cu un modest capital transferat în țară, resursele locale, a căror exploatare să asigure prin folosirea dreptului de monopol, beneficii considerabile. De aceea sectorul preferat este al creditului, în special al băncii de emisiune. În acest sector monopolul nu numai că poate fi strict

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* no. 1858, f. 334 ; A. D. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 314.

[2] *Cîteva dezvoltări asupra concesiunii pentru înființare de hale și alte lucrări de utilitate în Capitala Romîniei*, Buc., 1867.

[3] Arh. Stat. Buc., *Obșt. Ad. T. R.*, Dosar no. 2 1865.

[4] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* 4868 ; *Memoriu asupra convenției Domnilor Lemaître și Bergmann*, Buc., 1866 ; *Desființarea contractului Lemaître și Bergmann pentru măsuri de greutate*, Buc., 1866.

[5] Bibl. Acad. R.P.R. *Mss.* 4868, ff. 215 215.

[6] Ibidem. ff. 278—281.

[7] C. I. Baicoianu, *Istoria, I*, p. 158—159.

[8] Arh. Stat. Buc., *Min. de Fin.*, Dosar no. 400/1865-68.

www.dacoromanica.ro

exercitat, dar el aduce şi beneficii enorme atît prin monopolul legal al emisiunii de bancnote, cît şi prin monopolul de fapt pe care banca de emisiune şi-l asigură asupra întregii economii, prin scontul de polițe şi prin comerțul de mărfuri, exercitat direct sau indirect. Absolut toate cererile formulate de capitalul străin stau pe această poziție. *Banca Romîniei* reuşeşte să obțină chiar un astfel de monopol. Prin art. 13 al concesiei se prevede că guvernul romîn se îndatorează a nu autoriza înființarea a nici unei alte bănci similare, mai mult, nici statul romîn să nu emită nici un fel de hîrtie monedă pe tot timpul concesiei. Totodată concesionarii şi-au rezervat dreptul de a face orice operații de bancă comercială şi chiar comerț cu cereale prin interpuşi. Cu drept cuvînt comercianții din capitală, într-unul din protestele lor, spun că Banca aceasta va fi „un comerciant monstru, care va omorî toată concurența, va ruina în cîtva timp şi puținii comercianți romîni ce avem, monopolizînd într-însa toate afacerile comerciale mai importante, toate tranzacțiile cu statul, deținînd ea singură, în lipsă de orice concurență, prețurile şi condițiunile ce va voi şi dispunînd prin influența sa nemărginită de creditul nostru, de toată viața noastră economică" [1].

Toate cererile capitalului străin de a fi autorizat să înființeze o bancă de scont şi circulație, vizează pur şi simplu privilegiul de a emite bancnote. Nu este vorba deci de înființarea unor simple bănci comerciale, pe care nimic nu le împiedica să se întemeieze. Publicul romînesc la acea dată nu era întru totul lămurit asupra rolului unei bănci de emisiune şi mai ales asupra avantajelor pe care aceasta le-ar aduce acelor care ar dispune de un atare privilegiu. De aceea Ion Ionescu simțea nevoie să explice, în special avantajul dobîndit de capitalişti : „O bancă dar, cu puterea de a da bilete — scrie dînsul — poate, pe lîngă capitalul ce are în ladă să-şi creieze încă o avuție fictivă, închipuită, îndoind, întreind şi împătrind capitalul său cel real. Dobînda acestui capital închipuit vine de îndoeşte, de întreeşte, de împătreşte pe aceea a adevăratului capital. Cine dar cere voie de a face bancă cere cu alte cuvinte voie de a zice că are de două, de trei, de patru şi de multe ori atîta capital pe cît nu are şi de a scoate un folos în dobîndă de două, de trei şi mai multe ori mai mare decît acel

[1] Arh. Stat. Buc., *M. de F.*. Dosar no. 436 1865, ff. 137 139, 157 — 160; comp. *Aprecierea unor propuneri de bancă* (Extras din *Opiniunea Națională*), Buc., 1865; obținerea unui drept oarecare de monopol este pentru capitalul străin condiția primă a oricăror negocieri ; cu prilejul tratativelor din 1860 pentru contractarea la Paris a unui împrumut de 60 000 000 fr. cele două case franceze cu care se trata : *Comptoire d'escompte* şi *Bischofsheim Goldschmidt &Cia* fac din acordarea concomitentă a concesiunii fabricării monedei naționale „o condiție absolută a împrumutului" (C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 2, p. 167); casa *Pacini & Cia* din Paris care propune un împrumut de 50.000.000 fr. cere în schimb concesia unei bănci de emisiune, deşi împrumutul propus era foarte oneros (Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no. 283 1863. f. 29); Casa *Erlangen & Cia* cu care la un moment dat s-a negociat împrumutul de 50.000.000 fr. proiectat în 1863, cere concesia fabricării monedei (Bibl. Acad. R.P.R., *Mss.*. no. 4867. ff. 150 — 151). Bancherii G. B. Rocca şi Juan de Rein din Genua, care în 1864 oferă un împrumut de 20.000.000 fr., cer ca toți ceilalți privilegiul unei bănci de emisiune (Arh. Stat. Buc., M. de F., Dosar no 400/1865, Dosar f. 68 : Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 1867. ff. 132 137). Oferta venită din Londra, în 3 octombrie 1865 pentru un împrumut de 250.000 lire sterline este condiționată de acordarea concesiei construirii liniei ferate București—Brăila, celor doi întreprenori care dețin deja concesia construirii liniei București—Giurgiu (Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* no. 4867, ff. 103 104).

www.dacoromanica.ro

ce l-ar scoate numai din singur capitalul său în naht. Un zaraf de la noi pe cît capital are, ce-l dă în schimb, pe atîta ia şi dobînde, banca însă deodată, îndoieşte, întreeşte şi împătreşte capitalul său, cu gîndul" [1].

Capitalul străin, sub pretextul asigurării unei rate normale de profit, pretinde ca durata de exploatare a privilegiilor obţinute să fie cel puţin 30 de ani; sînt unii capitalişti care pretind chiar 99 deani! Astfel cererile Rodoconachi, Rocca, *The ottoman financial association*, şi altele amintite mai sus, pretind privilegii de monopol pe 30 de ani, *Imperial Mercantil Credit Companie* pe 40 de ani, *Societatea generală a imperiului otoman* pretinde nici mai mult nici mai puţin privilegiu pe un secol, exact 99 de ani, pentru exploatarea creditului funciar romîn.

Scopul principal al iniţiativei din 6 decembrie 1859 a fost, firesţe, aducerea în ţară a unor capitaluri reale şi folosirea acestora conform cu nevoile economiei noastre. Or, constatăm că interesul capitalului străin nu este deloc a face investiţii serioase, ci de a obţine monopoluri sub pretextul aportului de capital. Două exemple din domeniul bancar — şi anume chiar din realizări, nu din proiecte — sînt concludente. Unul priveşte în adevăr anii premergători unirii, dar el ilustrează o practică curentă, al doilea, epoca unirii. Bancherii prusieni care au dobîndit privilegiul de a înfiinţa Banca Naţională a Moldovei, pe care au şi înfiinţat-o, şi-au luat obligaţia de a aduce în Moldova un capital de 10.000.000 taleri prusieni (cca. 100.000.000 lei). Suma promisă era într-adevăr impresionantă şi putea avea un rol oarecare în înlesnirea unora dintre greutăţile de moment din ţară. În realitate ei au adus numai 1/10 şi nu bani proprii, cum s-au obligat, ci banii altora, folosind o practică pur şi simplu frauduloasă, anume contractînd un împrumut asupra unui pachet de 5.000 acţiuni dintr-o tranşă neemisă [2]. Concesionarii Băncii Romîne s-au obligat prin statute să aducă un capital de 40.000.000 fr. (c. 108.000.000 lei); mai mult încă, şi-au rezervat facultatea de a dubla acest capital. În realitate au adus o sumă derizorie; ei n-au acoperit efectiv nici măcar suma de zece milioane, ca sumă iniţială, obligatorie prin convenţia de concesie, pentru că în loc de bani lichizi au adus două pretinse certificate, unul de la Banca otomană din Londra şi altul de la Creditul Mobiliar din Paris, că 7 mil. fr. s-ar afla depuse, în părţi egale, la aceste bănci, bănci care ele însile erau proprietare ale Băncii Romîniei din Bucureşti! [3] Un exemplu tot atît de caracteristic cu privire la practicele financiare ale epocii, prin care încep să se exploateze cele două ţări romîne îl constituie „împrumutul" de 150.000.000 lei turceşti contractat la Constantinopol, cu *Societatea Generală a imperiului otoman*, pentru stingerea litigiilor născute în urma secularizării, dar mai ales pentru temperarea unor zeloşi diplomaţi acreditaţi pe lîngă Poartă. În imposibilitate de a găsi în resursele proprii mijloace pentru a face faţă acestor pretenţii şi refuzîndu-li-se un împrumut direct pe piaţa occidentală, ţările romîne au admis, sub anumite clauze rezolutorii

[1] Ion Ionescu, *Despre Bancă*, în *Tribuna Romînă*, I, no. 9,11 iunie, 1859.

[2] C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I², p. 95 — 115, 115—139, 639 şi urm.

[3] Arh. Stat. Buc., *M. de F.*, Dosar no. 436/1865, ff. 108, 109, 127; cf. cu procesul verbal no. 1 al comisiei de comisari; apărarea lui E. Winterhalder de acuzaţia care i s-a adus că a dat un aviz ilegal şi în favoarea Băncii, cu privire la aportul fictiv de capital, idem ff. 169, 179.

www.dacoromanica.ro

o operaţie financiară sui-generis cu numita societate. Şi anume să plătească societăţii din Constantinopol, regulat, timp de zece ani, în două rate semestriale, dobînda de 6% şi amortismentul 2% la o sumă de 150 000 000 lei, *presupusă* împrumutată; plus, în fiecare an, o sumă de 30 000 lire turceşti, cu titlu de comision societăţii. La rîndul ei, societatea se îndatora să remită persoanei sau administraţiei indicată de guvernul romîn fiecare rată semestrială. Bineînţeles că în contractul de împrumutare numele beneficiarilor nu apar. În fond operaţia este pur şi simplu un jaf, pe care anumite cercuri politice din Constantinopol au impus-o pentru a satisface — aşa vorbind — «dreptele» cereri ale patriarhilor; în formă nici vorba despre vreun împrumut, căci în ţară n-a intrat nici un leu, ci de o afacere veroasă de comision, la care societatea respectivă, pentru misitia făcută lua, în loc de 2%, comisionul obişnuit la tranzacţiile comerciale, 25%, desigur pentru că era vorba despre o tranzacţie cu caracter politic, impusă sub regimul puterilor garante![1] Principatele, făcînd acest imens sacrificiu, închideau campania împotriva lor întreprinsă pe chestia secularizării. Încă o dată se verifica usturătoarea remarcă a lui N. Iorga făcută la adresa Turciei că „a plăti mult, pe tăcutele, chiar în Turcia Tanzimatului era mult mai bine decît a discuta public cu mîna goală". Numai că de această dată discuţia nu era purtată numai cu turcii.

În lupta pentru piaţa financiară a celor două ţări romîne, marile întreprinderi franceze şi engleze, au lansat în cursa concurenţii, echipe de agenţi, toţi oameni versaţi în afaceri, unii adevăraţi aventurieri internaţionali, vechi „rechini" ai burselor occidentale. Parte din ei vin direct din culisele marilor bănci, de la *Creditul mobiliar*, sau de la *London and County Bank*. Alţii descind din rîndurile aristocraţiei financiare franceze, acea fracţiune burgheză, care după expresia lui Marx, „în metodele ei de cîştig, ca şi-n plăcerile sale, nu înseamnă altceva nimic, decît renaşterea lumpenproletariatului pe înălţimile societăţii burgheze". Capitalul francez aruncă în ţările romîne cîteodată agenţi cu blazoane nobiliare, culeşi din rîndurile rărite ale nobilimii, pentru a impresiona prin prestigiul titlurilor lor, fruntaşii politicii romîneşti. Ward, Crompton, Portier, Natham Gilles, Rivolta, Glükman, Hutter, Barklay, Bordellet, Manesis, contele d'Alton Shee, marchizul d'Aubespienne, contele Simencourt, principele Sapieha şi mai mult decît oricare alţii, Lefèvre şi A. de Herz sînt nume azi complet şi binemeritat uitate, dar reprezentative, în cel mai înalt grad, pentru istoria financiară a epocii lui Cuza.

Am putea atribui fanteziei literare rolul jucat de unul din ei, de Lefèvre, dacă dovezi documentare de netăgăduită autenticitate nu ar veni să ni-l confirme pe de-a întregul. Aventurier îndrăzneţ frenetic şi

---

[1] Bibl. Acad. R.P.R. Ms no. 5744, ff. 220 — 226. no. 5748. f. 110. Arh. Stat. Buc., *M. de F.*, Dosar no. 316/1865. Ibidem, Obst. Ad. T. R. Dosar no. 16 1864—1865; Adunarea Electivă, sed. din 29 ian. şi din 5 fevr. 1865; *Mon. Of.*, no. 16, 28 fevr./11 mart. 1865: *Documents concernant la convention de 150.000.000 conclue le 19 mars 1865 entre le gouvernement du Prince Couza et la Société générale de l'empire ottoman*, Constantinopole, 1866. Convenţia a fost negociată de I. Strat, ministru de finanţe, care mai tîrziu va intra în coaliţia monstroasă, şi a fost votată de Adunare, în urma unei şedinţe secrete ale cărei dezbateri nu s-au publicat nici odată. În fapt a fost încheiată cu Banca Imperială Otomană.

www.dacoromanica.ro

ingenios, el este omul combinațiilor neașteptate și al loviturilor spectaculare. Fiu al unui bancher parizian, Lefèvre s-a lansat de tînăr în speculații financiare în America de Sud; la un moment dat, își suspendă temporar activitatea în Franța din pricina unei escrocherii la Montevideo, care lezînd interese franceze i-a atras o condamnare la doi ani. Refugiat în Anglia, el devine agentul pentru Europa răsăriteană a băncii *London and County Bank*, marea întreprindere din City; rămîne totuși în strînse legături cu piața pariziană, pe care o frecventează discret, destul de des [1]. Legăturile sale în Franța s-au urcat, pare-se, pînă la ducele de Morny, el însuși un celebru agiotor. Lucrînd pentru marea bancă londoneză, el lucra și pe cont propriu. Unele din afacerile imaginate de el în țările romîne sînt încercări personale, care dacă ar fi reușit, le-ar fi negociat desigur pe piața străină, pentru că bani nu avea. În țările noastre și-a făcut repede legături. Asociat cu Bonnet, tehnicianul francez pentru căi ferate trimis de guvernul francez, Lefèvre a reușit să cîștige concursul lui Baligot de Beyne, secretarul particular al domnului, și prin acesta a lui I. Alecsandri, reprezentantul romîn pentru Franța și Anglia, și bineînțeles să-i intereseze pe amîndoi [2]. Face lui Cuza oferte peste oferte. Să-i găsească mari împrumuturi în străinătate, să construiască vaste rețele de căi ferate, ori să întemeieze bănci de credit funciar sau de emisiune. Pentru orice nevoie financiară a țării are imediat o soluție și un număr oarecare de proiecte. Cu o dezinvoltură egală negociază la Londra ca și la București. Cu Baligot și cu I. Alecsandri este în continuă corespondență. În cifru, folosind cifrul agenției de la Paris, prin I. Alecsandri sau în limbaj convențional, pentru ca concurenții să nu-i afle combinațiile sau să ajungă prea cunoscute aranjamentele delicate. Grija sa principală este de a exercita presiuni asupra lui Cuza, „Isidor melancolicul", așa cum domnitorul este numit în limbajul său convențional. De Adunări nu se prea interesa. „Cunosc eu pe domnii deputați și n-am nici o grijă de votul lor", scria lui I. Alecsandri la 21 august 1863, însă s-a înșelat. Nu-i cunoștea îndeajuns. Lefèvre avea ca metodă cultivarea anturajelor și a prietenilor personali ai domnului. În acest scop a reușit să atragă de partea sa și să folosească pe Vasile Alecsandri, exploatînd cu îndemînarea caracteristică escrocilor precaritatea situației materiale, dar mai ales naivitatea poetului în afaceri de acest gen. Urmărind o mare afacere pentru *London and County Bank* el a reușit prin Baligot să înșele pe poet, promițîndu-i expres și în scris un onorariu de un milion de franci aur, pentru a-l decide să ceară lui Cuza o concesie de cale ferată și să insiste pentru a o obține [3]. Cuza refuză însă să i-o acorde direct; după mai multe ezitări și cu modificări de condiții o atribuie lui Lefèvre. Dar n-o susține și o lasă să cadă. Camera, la insistența lui I. Ghica, o invalidează și o atribuie firmei rivale, reprezentată de Ward. Cu toată opunerea guvernului, Camera invalidează și o concesie provizorie de împrumut, acordată lui Lefèvre, spre dezolarea, dar nu

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* no. 4858, f. 215.

[2] Ni s-a păstrat o voluminoasă corespondență de afaceri pe care Lefèvre a purtat-o cu Baligot și cu I. Alecsandri, Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* no. 3865, 5742.

[3] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 5712, ff. 34—35, 40, 42—43.

www.dacoromanica.ro

spre resemnarea sa. Convins că în condiţiile interne o mare afacere nu se poate realiza numai cu sprijin local, împreună cu I. Alecsandri montează, în 1864, o combinaţie apreciată ca irezistibilă. Şi anume lansarea în bătălia concurenţei a unui personaj de factură europeană. L-a găsit uşor în persoana generalului Türr. Întreita calitate a acestuia, adjutant regal a lui Victor Emanuel, emigrant şi garibaldian, simpatizat de Cuza şi de toţi foştii emigranţi romîni, generalul reprezenta culmea posibilităţilor. Lefèvre îi propune în scris afacerea şi-i cere să plece în ţările romîne imediat, înarmat cu scrisori temeinice de la Victor Emanuel şi de la principele Napoleon şi să solicite imperativ lui Cuza o concesie fermă de căi ferate. Pentru acest serviciu el îi oferă, ingenios, 3000 fr. pe km de linie cu titlu de „onorar". Generalul primeşte, dar precaut, pretinde un avans apreciabil cu titlul de cheltuieli de deplasare. County Bank, care comandita afacerea, expertă în afaceri de acest gen, refuză; generalul nu cedează, şi combinaţia cade [1]. Dar Lefèvre avea alta în rezervă şi o pune în lucrare în scurt timp. Renunţînd la o lovitură strict personală, se asociază cu alt agent al lui County Bank, care mai norocos obţinuse deja concesia liniei Rusciuc-Varna, şi într-un moment potrivit internaţional introduce cererea de concesie a liniei Giurgiu-Bucureşti şi o obţine, folosind sprijin diplomatic. În schimb pierde concesia Băncii de emisiune pe care o capătă Herz, pentru Creditul Mobiliar din Paris şi grupul bancherilor englezi, de la Banca otomană, în condiţii despre care vom vorbi. Îşi va lua în schimb revanşa sub guvernul coaliţiei monstruoase, cu prilejul împrumutului Oppenheimer. Dar este vorba de altă epocă decît aceia de care ne ocupăm acum.

Pentru Lefèvre sau Herz unii reprezentanţi ai vechii clase stăpînitoare sau ai noii burghezii apar ca nişte parteneri predestinaţi; cu oameni ruinaţi sau lacomi de bani, indiferenţi la mijloacele de a-i cîştiga, veleitari şi avizi de o îmbogăţire rapidă, uşor a fost agenţilor capitalului străin să răscolească viaţa publică a ţărilor romîne, să arunce în lupta lor de concurenţă chiar miniştrii în contra domnului, majoritatea unor Adunări în contra guvernelor, presa şi pînă la urmă întreaga opoziţie, în contra lui Cuza însuşi. Episod inedit din sbuciumata primă domnie a ţărilor unite, el merită să fie relevat. Pentru ilustrarea fenomenului amintesc doar cîteva cazuri. Concesia provizorie dată de guvern la 1 aprilie 1862 Băncii Rodoconachi din Londra, este invalidată de Adunare, de către o opoziţie formată ad-hoc. Concesia provizorie de căi ferate dată lui Lefèvre în 1863 este la fel invalidată de Adunare, în schimb Adunarea se transformă într-un adevărat oficiu de licitaţie, şi în contra oricăror uzanţe, dar mai ales a prerogativelor guvernului, atribuie concesia altei firme. Concesia de căi ferate acordată în 1864 lui Mavrogheni este şi ea invalidată, numai doi ani mai tîrziu, după ce aceiaşi care o susţinuseră cu doi ani mai înainte, acum o combat. Ca şi în cazul precedent Adunarea îşi atribuie rolul de oficiu de licitaţie şi la stăruinţa primului ministru acordă concesia lui C. N. Suţu. Ulterior concesia obţinută de Ward este anulată de guvern, iar guvernul următor, acel al coaliţiei monstruoase, anulează parte dintre

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* no. 5742, ff. 166, 168, 175.

www.dacoromanica.ro

concesiile date în timpul lui Cuza, cu împovărătoare despăgubiri pentru bugetul țării. Mavrogheni, membru și în acest guvern, obține concesia pierdută în 1864, ce e drept sub altă firmă de această dată.

Este în afară de îndoială că în cursul anilor domnitorul Cuza și mulți dintre oamenii politici care nu s-au lăsat atrași în tripotările agenților capitalului străin și-au dat perfect seamă că acțiunea întreprinsă în acești ani de capitalul străin nu corespundea scopurilor urmărite de politica formulată în 6 decembrie 1859, ci dimpotrivă acțiunea tuturor băncilor și societăților străine care luptau să pătrundă în țările romîne avea un caracter spoliator, profund dăunător dezvoltării poporului romîn. De aceea domnitorul Cuza nu s-a grăbit niciodată să acorde privilegii sau să contracte împrumuturi externe oricît ar fi fost solicitat de prieteni, hulit de adversari sau presat din afară. În cazurile cînd, totuși, a cedat, a făcut-o sub imperiul unor nevoi inexorabile sau a unor presiuni politice externe, care, în regimul garanției colective, aveau caracterul unor intervenții ultimative. A contractat două împrumuturi externe, printre care unul ceva mai important, împrumutul numit Stern, lansat pe piața londoneză, de aceiași capitaliști care erau interesați la Banca Imperială otomană. A făcut acest împrumut taxat oneros chiar de ministrul de finanțe L. Steege, care l-a negociat [1], — deși acest împrumut a fost totuși mai puțin oneros decît scandalosul împrumut Oppenheim încheiat sub coaliția monstruoasă [2], pentru că nevoi interne de neînlăturat l-au silit, dar totodată pentru că credea că prin acest act va putea tempera ostilitatea publică a politicii britanice față de țările romîne. A acceptat operația de la Constantinopol pentru lichidarea litigiilor provocate de secularizare, pentru a putea trece peste greutăți care puteau periclita existența noului stat. C. Negri, a cărui probitate nimeni n-a pus-o vreodată la îndoială, îl informa de la Constantinopol că „chestia cea mai vitală pentru țară va fi pierdută dacă contractul prezentat nu va fi semnat" [3]. Presiunea exercitată era într-adevăr extraordinară și nu o exercitau slăbănogii patriarhi. Domnitorul Cuza a aprobat hotărîrea guvernului său, de a se acorda concesia Băncii Romîniei și probabil a influențat această hotărîre — după lungi tergiversări — numai în urma unor injoncțiuni cu caracter ultimativ venite din partea guvernului francez, la care s-a asociat și reprezentantul din București al guvernului englez. Acest lucru domnitorul Cuza a ținut să fie cunoscut și el trebuie subliniat. Din ordinul său, șeful cabinetului domnesc informa la 11/23 octombrie 1865 — cîteva zile înainte de acordarea concesiei — agenția romînă din Paris despre împrejurările în care această gravă concesie este acordată. În comunicare se spune că consulul general al Franței la București a adus la cunoștința domnitorului o notă a guvernului francez semnată de Drouyn de Lhuys, ministrul de externe, prin care guvernul francez „recomandă" proiectul A. de Herz și atrage atenția domnitorului asupra „importanței politice" pe care o

[1] Bibl. Acad., R.P.R., *Mss* 4867, ff. 65—68.

[2] Împrumutul „Stern" a fost contractat la cursul real de 73,78 % și cu dobîndă efectivă de 11,33 %; împrumutul Oppenheim a fost contractat la cursul real de 54,04 % și cu dobîndă reală de 17,38 % ca după calculele lui I. Tutuc.

[3] Cf. Arh. Stat. Buc., Obst. Ad. T. R., Dosar no. 16/1864—1865.

www.dacoromanica.ro

are un proiect susţinut de cei mai mari capitalişti din Franţa şi Anglia şi că acesta a insistat, în repetate rînduri, pentru acordarea concesiei, fără a se mai consulta Adunarea. Nota cabinetului adaogă că domnitorul şi-a dat perfect seamă de gravele neajunsuri ale constituirii unui monopol asupra pieţii interne, a unei imixtiuni care ar fi atins interesele vitale ale ţării, a unui monopol care asigura capitalurilor străine dominaţia exclusivă asupra pieţii financiare şi o mare influenţă asupra pieţii comerciale a Romîniei, dar că totuşi a trebuit să acorde această concesie, cu toată învrşunarea opoziţiei, a presei şi a opiniei publice, numai „în urma stăruinţelor reiterate şi active ale agentului Franţei" [1]. Domnitorul Cuza, cu înţelegerea pătrunzătoare politică pe care o avea, a folosit acest prilej pentru a obţine atît din partea reprezentantului Franţei cît şi al Angliei o declaraţie de o extremă importanţă pentru el în acel moment şi anume că în calitatea sa de domnitor, în baza convenţiei cît şi a actului adiţional încheiat la Constantinopol, cu ocazia vizitei sale după lovitura de stat, dreptul său de a emite decrete între sesiuni era deplin întemeiat. Prin aceasta domnitorul Cuza obţinea o recunoaştere de principiu a valabilităţii legale a tuturor reformelor înfăptuite tot prin decret domnesc, printre care şi reforma agrară, care în Anglia fusese taxată, de cei mai înalţi factori politici ca un act de „brigandaj".

Opoziţia din ţară cunoştea toate aceste lucruri şi le-a folosit cu perfidie în lupta împotriva domnitorului Cuza. Pe de o parte fruntaşii ei au întreţinut pe sub mînă — pe chestia capitalului străin — o atmos-

[1] Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, no. 1867, ff. 108—112; no. 5744, ff. 280 284; Arhivele domneşti cuprind numeroase urme despre interesul arătat de unii oameni politici francezi, englezi şi austriaci faţă de diferite chestiuni de ordin economic din ţările romîne; printre aceştia chiar principele Napoleon şi ducele de Morny, celebrul afacerist al celui de-al doilea imperiu. Ultimul era interesat direct în întreprinderile Salamanca, firma care obţine concesia feroviară din Moldova (Bibl. Acad. R.P.R., *Mss*, 4858 n., ff. 215,524—527; 501; pentru aprobarea împrumutului de 50 000 000 fr., proiectat în 1863, samsarul Lefèvre care preluase concesia provizorie, comunica din Paris la Bucureşti că speră ca consulii englez şi francez din capitală vor sprijini „călduros" împrumutul (Ibidem *Mss*, no. 5742, f. 24. Încă din 1862, printr-o scrisoare din 22 august trimisă personal lui Cuza, marele bancher Rodoconachi din Londra atrăgea atenţia domnitorului că cele două ţări romîne unite pot avea „avantaje" politice şi economice în schimbul unor condiţii „largi şi generoase" pe care ţările romîne ar trebui să le acorde pieţii engleze; şi preciza că aceste condiţii trebuie să fie mai „generoase" decît acelea pe care alte ţări cu creditul deja stabilit le acordau Londrei (Bibl. Acad. R.P.R., *Mss* 4867, ff. 29—32.

Diplomaţia austriacă şi prusiană mersese pe aceiaş cale. Domnitorul Gr. A. Ghica a acordat concesia Băncii naţionale a Moldovei în urma insistenţelor stăruitoare ale consulului general al Prusiei în ţările romîne (*Acte şi documente*, III, p. 528 — 529); concesia, nerealizată, a Băncii Ţării Romîneşti, a fost acordată în Ţara Romînească în urma demersurilor nu mai puţin stăruitoare ale diplomaţiei austriece, care luptase să împiedice acordarea concesiei din Moldova, fără a reuşi. Austria este în deosebi ostila orcărei mari reforme în ţările romîne, afară bineînţeles de acela care ar putea servi interesele austricce. Astfel, este potrivnică înfiinţării unei bănci de emisiune în ţările romîne, în sensul de bancă de scont şi circulaţie, întrucît o asemenea instituţie dacă s-ar afla în alte mîini decît în mîinile capitaliştilor austrieci, ar fi concurat Banca Naţională a Austriei. Austria se mai opune construirii unei reţele de cale ferată în ţările romîne care ar fi altfel distribuită decît conform cu interesele expansiunii sale în Balcani. Astfel, se opune la proiectul construirii liniei Vîrciorova — Bucureşti şi susţine linia Turnu-Roşu—Bucureşti, căci aceasta corespundea mai bine cu interesele sale în Orient şi Balcani. În acest sens Austria s-a dedat la diferite manevre pentru a discredita de la început concesia acordată în 1864, pe baza reţelei Vîrciorova—Bucureşti—Brăila. (*Annale economice*, 1863, I—IV, p. 192—193).

www.dacoromanica.ro

feră dintre cele mai ostile împotriva lui Cuza, pe de altă parte s-a complăcut într-o atitudine extrem de binevoitoare față de firmele străine, făcîndu-le nu numai promisiuni — despre care ne-a rămas printre altele, ca o dovadă degradantă a acestor atitudini cunoscuta recomandare pe care C. A. Rosetti o făcea lui A. Panu în legătură cu promisiunile pe care trebuie să le facă capitaliștilor englezi, pentru a le cîștiga sprijinul împotriva lui Cuza — dar au acceptat și o colaborare fățișă, așa cum au făcut la Banca Romîniei. În fruntea consiliului de administrație este însuși Ion Ghica, care la cîteva zile trecea prim ministru, și împreună cu el, numiți chiar de Cuza în calitate de comisari ai guvernului, Alex. Moruz, fostul prim-ministru al Moldovei, Al. Plagino, fost ministru în cabinetul D. Ghica și E. Winterhalder [1], economistul autorizat al roșilor, prietenul statornic al lui I. C. Brătianu și al lui C. A. Rosetti, cu care împărtășise lungul exil de zece ani, indiferent dacă după răsturnarea lui Cuza, tot Ion Ghica și reprezentanții burgheziei au făcut tot ce le-a fost posibil să scape de gravul monopol obținut de capitalul străin, folosind bineînțeles, cea mai perfectă curtoazie și plătind cu titlu de despăgubiri, din bugetul statului, enorma sumă de 750 000 fr. aur, pentru a stinge pretențiile capitalului străin, procedînd așa cum procedase și Cuza pentru a închide gura patriarhilor și protectorilor lor. La capătul domniei domnitorul Cuza și chiar unii din acei cu care la 6 decembrie 1859 formulase marele program de redresare a noului stat romîn, indiferent dacă nu mai erau toți laolaltă, ajunseseră la convingerea că soluția pentru finanțarea marelor reforme, așa cum fusese concepută atunci, nu numai că nu a putut fi folosită, dar a fost întoarsă împotriva țării, fără ca vreuna din puterile garante, care își asumaseră sarcina de a prezida ridicarea unui popor, dintr-o robie internă și externă de atîtea ori seculară, să fi intervenit pe plan financiar sau economic cu un sprijin activ.

Concluzia acestor cercetări se desprinde singură. Perspectiva istorică arată clar că politica de mari reforme economice și sociale inaugurată la 1859 s-a situat pe linia de dezvoltare a istoriei și prin urmare a progresului. Clasele avute din Romînia au refuzat în acest însemnat moment național să facă orice sacrificii necesare pentru ca marile reforme proiectate să poată căpăta, cît mai curînd, un început de realizare; puterile garante, care în baza unei convențiuni internaționale își asumaseră solemn obligația de a înlesni ieșirea țărilor ronîne din starea de înapoiere în care vicisitudinile istoriei le ținuseră, n-au sprijinit politica economică din 1859; mai mult încă, atunci cînd interesele lor sau ale capitalului din țările respective o cereau i s-au opus și unele au folosit chiar poziția de putere garantă pentru a crea capitalului lor avantaje în detrimentul noului stat romîn. Împotriva claselor dominante din țară și fără nici un sprijin din afară, domnitorul Cuza, cu puținii sfetnici pe care i-a mai putut păstra, și mai înainte de toți cu M. Kogălniceanu, într-un moment hotărîtor al istoriei noastre sprijinit de această dată de întregul popor, a realizat însă cea mai importantă reformă a epocii sale, reforma agrară.

[1] *Progresul*, IV, no. 15, 26 febr. 1866; Arh. Stat. Buc., *M. de F.*, Dosar. no. 436/1865.

www.dacoromanica.ro

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА РУМЫНСКИХ КНЯЖЕСТВ В ЭПОХУ ОБЪЕДИНЕНИЯ И ИНОСТРАННЫЙ КАПИТАЛ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Главной экономической и социальной задачей Румынских земель после их объединения являлось достижение экономической независимости нового государства и ликвидация существующей отсталости обеих земель. С этой целью они должны были проводить соответствующую внешнюю экономическую политику с тем, чтобы в условиях ненадежных международных отношений, в которых они находились, могли достичь экономическую независимость и осуществить некоторые внутренние реформы.

В выполнении этих задач Румынские княжества встретились с трудностями как внешнего характера — с препятствиями со стороны Турции и некоторых ответственных держав, так и с внутренними препятствиями со стороны господствующего класса, заинтересованного в реформах лишь постольку, поскольку они соответствуют их ближайшим интересам. Из совокупности проблем, возникших перед новым объединенным государством в борьбе за экономическую независимость и проведение реформ, требуемых народными массами, автор рассматривает две наиболее существенные и характерные для экономической политики данной эпохи, а именно—вопрос законного режима внешних экономических отношений и вопрос финансирования проектируемых реформ. Законный режим внешних экономических отношений был решен путем прокламации свободного обмена. Провозглашение этой политики имело прямую цель — негласно оторвать Румынию от экономической территории Оттоманской империи и обойти выполнение условий торговых договоров, заключенных иностранными государствами с Портой, согласно которым Румынские княжества считались турецкой территорией. Вторую проблему Румыния пыталась разрешить путем использования внешних кредитов, которые надеялась выгодно получить на основе провозглашения свободной торговли и поддержки со стороны некоторых ответственных держав.

Однако Румыния не получила никаких иностранных кредитов, необходимых ей для финансирования реформ. Наоборот, иностранный капитал, используя неустойчивое международное положение страны, стремился проникнуть сюда как подавляющая, эксплуатирующая сила и путем поддержки некоторых ответственных держав добиться привилегий и монополий. Привилегии, предоставленные Александром Кузой некоторым иностранным капиталистам, хотя он и считал их противниками интересов экономического развития Румынии, были созданы лишь под сильным дипломатическим нажимом и расчитаны на политические компенсации. Отказавшись от политики иностранного кредита, проводимой в первые годы господства, А. Куза и прогрессивные элементы страны перешли в последние годы к политике, основанной на внутрен-

www.dacoromanica.ro

них средствах, осуществляя аграрную реформу вопреки крупным собственникам и буржуазии, а также без внешней поддержки, опираясь только на поддержку народа.

LA POLITIQUE ÉCONOMIQUE DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES ET LE CAPITAL ÉTRANGER, À L'ÉPOQUE DE L'UNION

RÉSUMÉ

La principale tâche d'ordre économique et social qui, dès le moment de l'Union, s'imposa aux Principautés Roumaines fut de réaliser l'indépendance économique du nouvel État et de liquider l'état d'arriération des deux provinces. Il leur fallait, à cet effet, appliquer une politique extérieure susceptible, dans la situation internationale précaire dans laquelle elles se trouvaient, d'atteindre le premier de ces objectifs et, en même temps, procéder à certaines réformes intérieures qui leur permissent de réaliser progressivement le second. Des difficultés surgirent dans l'accomplissement de cette tâche : elles venaient tant de la part de la Turquie et de certaines des puissances garantes, que de l'intérieur même, du fait des classes dominantes, auxquelles une réforme ne convenait que dans la mesure où elle satisfaisait leurs intérêts immédiats.

De tous les problèmes si complexes que soulevaient la lutte du nouvel Etat unifié pour son indépendance économique aussi bien que les revendications des masses populaires désireuses de réformes, l'auteur en examine deux, qu'il considère essentiels pour analyser et caractériser la politique économique de l'époque : problème du régime légal des relations économiques extérieures et problème des subsides nécessaires aux réformes projetées.

Le premier se trouva résolu par la proclamation du libre échange. L'adoption de cette politique avait pour but de détacher peu à peu la Roumanie du territoire économique de l'Empire ottoman et d'éluder les clauses des traités de commerce conclus avec la Porte par les Etats étrangers, clauses aux termes desquelles les Principautés étaient considérées territoire turc. Le second de ces problèmes — celui des subsides nécessaires aux réformes — fut entamé par une tentative de recours aux crédits extérieurs, que la Roumanie, en proclamant le libre échange, comptait pouvoir obtenir à des conditions avantageuses grâce à l'appui de quelques-unes des puissances garantes.

La Roumanie ne put toutefois pas obtenir ces crédits. Par contre, le capital étranger s'efforça de pénétrer dans le pays sous une forme spoliatrice, profitant de la situation internationale précaire du pays et recourant à l'appui de certaines puissances garantes pour s'assurer des privilèges et des monopoles. Les privilèges consentis par Alexandre Couza à des capitalistes étrangers — et qu'il considérait contraires aux intérêts

www.dacoromanica.ro

économiques de la Roumanie — ne furent accordés que sous l'effet d'énergiques pressions diplomatiques et dans l'espoir de certaines compensations politiques. Renonçant par la suite à la politique des crédits extérieurs inaugurée au début de son règne, Alexandre Couza et les éléments progressistes du pays adoptèrent une politique fondée sur les ressources propres de la Roumanie et c'est ainsi que put être réalisée la réforme agraire, contraire aux intérêts des grands propriétaires fonciers et de la majorité de la bourgeoisie, sans nul concours étranger, mais avec l'appui unanime du peuple.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ACTUL ORIGINAL AL ALEGERII PREALABILE A LUI ALEXANDRU I. CUZA, DOMN AL „PRINCIPATELOR UNITE"

DE

CORNELIA C. BODEA

Congresul de la Paris — din martie 1856 — contestînd romînilor nu dreptul, ci *voința* de a se uni, a hotărît ca Divanurile ad-hoc convocate în amîndouă principatele să se pronunțe cu privire la viitoarea formă de organizare a țărilor. Din primele ședințe Divanurile s-au pronunțat pentru Unire, traducînd prin voturile lor o stare de fapt, o evidență. — Și totuși, plenipotențiarii puterilor garante întruniți în Conferință la Paris — în vara lui 1858 — sacrificară din nou Unirea.

Nădejdea înfăptuirii imediate a unității naționale se depărtează, lăsînd drum deschis ambițiilor de domnie și rivalităților între partide sau înăuntrul aceleiași partide. „Aice n-au apucat încă a se hotărî neunirea, Congresul nu să știe ce va hotărî, și candidații de domnie răsar ca ciupercile din toate părțile [1].

Cu toate acestea, chiar din momentul cînd se elaborau principiile Convenției, au fost minți ascuțite care au întrezărit posibilitatea alegerii unuia și aceluiași domn în amîndouă țările romîne. Se poate spune chiar că principial nici unul dintre candidații la domnie nu respingea Unirea, dacă ea s-ar fi putut realiza sub sceptrul său. Problema esențială care se punea însă era ca noul ales să voiască o dată cu Unirea și legiferarea reformelor sociale. De aceea lupta ce se deschidea între partizanii diferiților candidați la domnie era de fapt lupta „între privilegii și realitate, între abuz și libertate, între supunere și libertate", sau mai pe scurt „între cei care voiau să menție trecutul și cei care voiau transformarea societății"[2].

---

[1] D. Rallet către V. Alecsandri, scrisoarea din 25 februarie/9 martie 1958, din *Documente privind Unirea Principatelor. Corespondență politică*, culeasă și pregătită pentru tipar de Cornelia C. Bodea. Scrisorile și telegramele inedite, utilizate în articolul de față, care nu poartă indicația depozitului de arhivă, sînt citate din acest volum.

[2] Cf. *Trecut și viitor*, articol semnat de C. A. Rosetti la 8/20 ianuarie 1859, în *Românul*.

www.dacoromanica.ro

Ideea alegerii aceluiaşi domn stăruie a preocupa pe mulţi fruntaşi unionişti munteni şi moldoveni, în epoca pregătirilor preelectorale pentru Adunarea Electivă. Despre o astfel de înţelegere vorbesc chiar adversarii Unirii : „De îndată după instalarea Căimăcămiei, Anastasie Panu şi Vasile Sturdza au trimis agenţi la Bucureşti ca să ia înţelegere cu partida progresistă a Munteniei. Domnul Golescu — se scrie într-un memoriu al separatiştilor de prin 1861 [1] — un agitator de la 1848, s-a dus la Iaşi să se înţeleagă cu Căimăcămia. Scopul era de a se alege acelaş domn în amîndouă principatele. Dacă alegerile moldovene se făceau înaintea celor din Ţara Romînească, aceasta trebuia să aleagă pe alesul Moldovei, şi vice-versa".

Între susţinătorii înţelegerii, în afară de persoanele menţionate în memoriu, mai apar şi Dimitrie Rallet, G. Sion şi D. A. Sturdza.

La 6/18 august 1858, Rallet se găsea la Paris „alergînd şi lucrînd şi rugînd în vălmăşagul Parisului", fără să fi găsit un cît de mic răgaz să-şi îngrijească sănătatea zdruncinată. „Am stăruit pre cît am putut — scria el lui Ion Ghica — ca să dobîndim cît se va putea. Acum rămîne ca din puţinul ce ni s-a acordat să ştim a profita şi ne organisăm în linişte, desvăluindu-ne resursele materiale şi morale. Acum e timpul să statornicim unirea dintre noi, ca să putem ajunge la cealaltă" [2]. Peste puţin Rallet se întorcea în ţară, trecînd mai întîi pe la Bucureşti [3].

Preciziuni la fondul înţelegerii sus-amintite nu cunoaştem. Deducem numai că se plănuia realizarea Unirii, încălcîndu-se restricţiile impuse prin Convenţie. — Ideea încolţise în minţile moldovenilor înainte de instalarea Căimăcămiilor din octombrie 1858. Astfel, la începutul lunei, Ioan Maiorescu, aflîndu-se la Dulceşti (Roman), încerca să ajungă la Miclăuşeni la Dimitrie Sturdza, ca să cunoască „prin grai, cam care ar fi punturile" asupra cărora i se cerea şi lui părerea [4]. Constantin Hurmuzaki era invitat să meargă şi el la Iaşi „să se consulte cu acei demni oameni pe cari îi cunoaşte şi cari îl cunosc", urmînd ca Maiorescu să ducă cu sine apoi „la Bucureşti, resultatul combinăciunii Dumnealor, spre a putea mijloci o uniformitate de purcedere" [5]. Din motive personale însă, Hurmuzaki pare că se desolidarizează de acţiunea iniţiată [6].

Maiorescu, la început se arată gata să lucreze pentru realizarea planului moldovean [7]. Ajuns la Bucureşti, convine cu G. Sion şi A. G. Golescu-Negru să pornească din nou în călătorie de propagandă în Moldova, dar după cîteva zile renunţă la toate. Faţă de Dimitrie Sturdza, el va invoca „puţinătatea calităţilor" pe care le avea spre a putea juca un rol politic în împrejurările date, şi sublinia că „scurtimea timpului, cerbicia partidelor politice şi armele adversarilor" împotriva cărora ar fi avut de luptat, îl determinau să nu primească propunerea ce i

---

[1] Acad. R.P.R., *Ms.* 4863, f. 368.

[2] Scrisoarea lui D. Rallet către Ion Ghica, Paris, 6/18 august 1858.

[3] Cf. *Acte şi Documente relative la istoria renaşterii Romîniei*, VII, p. 824.

[4] I. Maiorescu către D. A. Sturdza, Roman, 4/16 octombrie 1858.

[5] *Ibidem.*

[6] C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza, Dulceşti, 3/15 octmbrie 1858; cf. şi V. Sturdza către C. Negri, Iaşi 6/18 octombrie 1858.

[7] I. Maiorescu către D. A. Sturdza, Scrisoarea citată.

www.dacoromanica.ro

se făcuse [1]. G. Sion telegrafia lui D. A. Sturdza că „grava boală a soției lui Maiorescu" îl reclama pe acesta la Brașov și că în locul lui se ducea A. G. Golescu [2].

La 28 octombrie/9 noiembrie 1858, A. G. Golescu își anunța apropiata sosire în Moldova. Deși promisese lui D. Rallet să locuiască la el, dar casa lui devenind „un adevărat club politic", Golescu-Negru nu voia să stinghereasc reuniunile moldovene cu prezența sa permanentă acolo [3].

La 1/13 noiembrie, neobositul Rallet—răpus de „osteneli și pătimiri crude" — era condus de prieteni și mulțimea îndurerată, pe drumul neîntoarcerii [4].

A. G. Golescu asistă la Iași la reuniunile și discuțiile dintre fruntașii moldoveni, dar se întoarce acasă fără convingerea că „*uniunea și fuziunea*" puteau depăși stadiul de aspirații sau dorințe naționale. „Interesele meschine vor avea întotdeauna mai mult imperiu asupra societății noastre decît marile sentimente de inimă, și tot secretul marii politici a fost și va fi întotdeauna ca interesele să se întoarcă ele înșile în profitul marilor și frumoaselor sentimente ale secolului. Or, interesele meschine sînt atît de despărțite la noi, în cît nu există o singură politică în Moldova în jurul căreia să se poată grupa un număr de interese locale din Țara Romînească, un număr de partizani valahi gata a se alătura sub drapelul său ; și acelaș lucru se poate spune despre Țara Romînească față de Moldova". Comparînd momentul la care se referea cu trecutul istoric al poporului romîn, Golescu îndeamnă la refacerea solidarității romînești pentru a „eși din vise și a intra în domeniul faptelor" [5].

Din scrisoarea lui Dimitrie Sturdza către A. G. Golescu, de la 19/31 ianuarie 1859, reiese că Anastasie Panu se gîndise la proclamarea Unirii în sensul dorințelor exprimate în Divanul ad-hoc [6]. Înțelegerile și mai ales disensiunile din zilele care au precedat alegerea din Moldova sînt cunoscute. În fața mulțimii de candidați, propunerea lui Panu căzu fără răsunet. O altă hotărîre trebuia luată fără întîrziere. Pe străzile Iașului așteptau miile de alegători — D. A. Sturdza vorbește de 10 000 de oameni — veniți anume din județe să aclame pe noul domn.

Astfel cînd în ziua de 3/15 ianuarie votul partidei naționale s-a oprit asupra lui Alexandru Ioan Cuza, nimic n-a mai putut întoarce înapoi roata istoriei. Galbenii lui Mihail Sturdza puși la dispoziția deputaților pentru a-l vota nu influențară voturile : „Nimeni nu se atinse de aurul său blestemat" [7]. La 5/17 ianuarie, trecutul era îngropat în aclamațiile mulțimii. Timp de trei zile „mase de oameni, purtînd torțe și pancarte alegorice luminate, străbăteau străzile strigînd : Trăiască domnul ! Trăiască

[1] I. Maiorescu către D.A. Sturdza, București, 13/25 octombrie 1858.

[2] C. Sion către D. A. Sturdza. București, 22 octombrie 3 noembrie 1858.

[3] A. G. Golescu către D. A. Sturdza, 13/25 octombrie 1858.

[4] *Cuvîntul funerar* rostit de Neofit Scriban, în biserica Sf. Spiridon, apărut în *Stéoa Dunării* din 2/14 noembrie, e reprodus și în *Acte și Documente relative la istoria renașterii Romîniei*, VII, p. 714 — 718.

[5] A. G. Golescu către D. A. Sturdza, București, 2/14 decembrie 1858.

[6] ...de proclamer l'Union, le Prince étranger, d'instaler un guvernement provisoire à Focșani et de s'entendre préalablement avec vous autres [Valaques] ; citat din scrisoarea amintită în text.

[7] V. Alecsandri către Ion Alecsandri, Iași, 20 ianuarie 1 februarie 1859.

www.dacoromanica.ro

deputații ! Jos strigoii !" [1]. D. A. Sturdza mărturisește că nu văzuse pînă atunci entuziasm mai mare. Patru zile în șir s-au perindat procesiunile să ovaționeze pe domn.

Manifestațiile pentru Unire îngroziseră reacțiunea și pe separatiști. Iată cu ce ochi le vedeau ei : „Trei zile în șir după alegere — se scrie în memoriul pomenit mai sus — capitala și toate orașele județelor fură iluminate. Bande sălbatice conduse de agenții poliției, cu muzica militară în frunte, strigau și scoteau urlete odioase : Jos aristocrația ! Jos conservatorii ! Trăiască egalitatea, trăiască libertatea, trăiască Unirea Principatelor una și indivizibilă ! Jos turcii ! Moarte austriacilor !

„Bandele sălbatice mergeau la consulatul Franței și al Rusiei să salute pe cei doi consuli și să le mulțumească de protecția și influența pe care au exercitat-o" [2].

Ion Alecsandri, aflat la Paris în acel timp, vedea în alegerea lui Cuza adevăratul ei sens istoric : „Adus la domnie printr-o adevărată aclamație — scria el domnitorului — Măria Ta nu ești numai un principe romîn ; alegerea M-tale ia proporțiile unei declarații politice ; ea este un protest național împotriva încălcărilor străine. Alexandru Cuza poate și trebue să fie adevăratul întemeietor al naționalității romîne, al cărui prim strigăt de libertate a fost Unirea Principatelor" [3].

Ideea alegerii lui Alexandru Ioan Cuza domn în Țara Romînească, nu a convins însă de la început pe deputații partidei naționale muntene, cu atît mai puțin pe conservatori. Aici lupta între reacțiune și progres a fost îndîrjită din pricina numărului însemnat de voturi obținut de deputații conservatori în Adunarea Electivă. Frămîntările electorale din Țara Romînească amintiseră pe acelea din Moldova de la primele alegeri pentru Divanul ad-hoc. S-a vorbit la un moment dat chiar ca partida națională să se abțină de la vot [4]. Instrucțiuni fuseseră date în acest sens Comitetelor unioniste județene. Revenirea asupra hotărîrii luate s-a făcut în ultimul moment, astfel încît au fost unele districte în care deputații partidei naționale n-au mai putut fi aleși [5].

Cînd și cine a propus pentru prima dată în Țara Romînească alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ?

Gradowicz, în calitatea sa de funcționar la consulatul francez din București, și în genere om cu relații și posibilități de informații multiple, afirmă cu certitudine că nimenea nu se poate lăuda de a fi prezis sau prevăzut alegerea lui Cuza de la 24 ianuarie. El adaugă că „după alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei, multă lume vorbea de alegerea lui în Valahia, cum se vorbește de mii de alte lucruri, fără a se opri serios la această idee care era privită ca imposibilă, ca *himerică*" [6].

[1] V. Alecsandri către Ion Alecsandri, Iași, 20 Ianuarie/2 Fevruarie 1859.

[2] Acad. R.P.R., *Ms.* 4863, f. 366.

[3] R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a Romîniei în Paris și legăturile politice franco-romîne sub Cuza Vodă*, Buc., 1931, p. 159. Scrisoarea din 8/20 ianuarie 1859.

[4] Cf. între altele și scrisorile lui Gradowicz către bancherul Alléon de la Constantinopol, din 22 noembrie/4 decembrie 1858 și 27 ianuarie/2 februarie 1859.

[5] A G. Golescu către D. A. Sturdza, 22 ianuarie/3 febrnarie 1859.

[6] Cf. și I. C. Filitti, *Alegerea de la 24 ianuarie 1859*, Buc., 1938, p. 7.

www.dacoromanica.ro

S-a afirmat, în special de către Dimitrie Bolintineanu, şi credem că nu fără temei, că a existat o înţelegere în acest sens între deputăţia moldoveană trimisă la Constantinopol şi un grup de fruntaşi munteni. E drept, de asemenea, că în raportul din 23 ian./4 febr. 1859, trimis domnitorului Cuza de către delegaţia moldoveană, ajunsă la Varna, nu se pomeneşte nimic despre o astfel de înţelegere [1]; dar, poate că nu e lipsită de interes apropierea pe care încercăm să o facem acum între hotărîrea de a se păstra secretul şi graba cu care s-a comunicat delegaţiei vestea alegerii, la 24 ianuarie — despre care vom vorbi mai jos.

A sugerat-o oare Cezar Bolliac în urma înţelegerii convenite cu delegaţia moldoveană?

A fost ideea lui Nicolae Opran să propue candidatura lui Alexandru Cuza celorlalţi membri din partida naţională, aşa cum reiese din scrisoarea lui Gradowicz (de la 16/28 febr. 1859) [2], şi cum am putea bănui după entuziasmul cu care a semnat, înaintea celorlalţi, actul solemn din şedinţa secretă [3], sau chiar din faptul că a fost desemnat să participe în delegaţia muntează menită să anunţe domnului, la Iaşi, alegerea făcută la Bucureşti [4].

Să fie oare diplomaţia franceză — prin consulul Béclard — care a dat ideea lui Boerescu ? [5]

Meritul îi revine lui Vlădoianu, sau lui Dimitrie Ghica? etc.

Un răspuns precis este greu de formulat; şi nici nu credem că el ar schimba cu ceva importanţa istorică a momentului.

Indiferent ce nume a purtat acela care a făcut prima propunere de a se renunţa la candidatul muntean şi a se alege domnul Moldovei, iniţiativa nu-i mai aparţinea; ea aparţinea sentimentului popular. Soluţia a venit din afara zidurilor Adunării, impusă de prezenţa tacită sau ameninţătoare a celor 30 000 de demonstranţi orăşeni şi ţărani, pentru care ţara nouă însemna ţara unită, însemna ţara dreptăţilor sociale. Dorinţa de unitate naţională se transformase într-o forţă atît de mare, încît ea nu mai putea fi nesocotită, nici în ţară, nici în afara graniţelor. Şi atunci „cînd o idee prinde rădăcină într-un popor — o spunea Ştefan Golescu încă în ianuarie 1853 [6] — cînd ea devine pentru dînsul o necesitate ca pîinea de toate zilele, cînd ia o formă ce se identifiază cu dînsul, atunci această idee se impune fatalmente, devine o acţie, devine mîntuirea sa şi nici o putere pe pămînt nu-i mai poate sta contra, căci ea este atunci progresul".

Participarea fremătătoare a poporului la alegerea lui Al. I. Cuza în Ţara Romînească a fost interpretată potrivit opticii reacţionare sau progresiste cu care a fost privită :

---

[1] Cf. Dan Berindei, *Frămîntări ţărăneşti în jurul alegerii lui Cuza, în Tara Romînească. Studii*, VIII, 1955, nr. 2, p. 63.

[2] Scrisoarea citată de I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 7.

[3] Vezi semnăturile din facsimilul alăturat.

[4] Telegrama lui Magheru către Vasile Alecsandri, Bucureşti, 25 ianuarie/6 februarie 1859.

[5] Cf. *Rezumare în prescurtare a întîmplărilor ce au fost înaintea şi în urma deschiderii Adunării în Bucureşti*, în Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, II, Bucureşti, 1894, p. 521.

[6] Cf. Cornelia C. Bodea, *Corespondenţa exilaţilor de la 1848*, vol. II, în manuscris.

www.dacoromanica.ro

De teama mulțimii adunate pe Dealul Mitropoliei, „majoritatea [conservatoare] începu să se gîndească mai puțin la Bibescu și mai mult la pielea ei", scria „moderatul" Ion Bălăceanu, prietenul lui Ion Ghica, în scrisoarea adresată către Ioan Alecsandri, la 28 ianuarie/9 februarie 1859.

De teama „presiunii populare instigate de ambiția și ura ex-caimacamului Alecu Ghica, secundat de agitatorii anului 1848, care voiau să calce în picioare Convenția încheiată la Paris și să provoace Unirea Principatelor printr-un mod anarhic și contrar stipulațiunilor puterilor garante" — insinuează autorii separatiști ai memoriului citat Adunarea Electivă a evitat un desnodămînt tragic. Dar tot în același memoriu se precizează că gestul conservatorilor a fost făcut cu speranța că „înalta înțelepciune a puterilor garante" nu va confirma călcarea Convenției [1].

„Deputații văzînd iminența pericolului, și că, de ar fi stăruit în susținerea candidaților săi fiecare partit, anarhia ajungea la culme cu toate tristele ei rezultate", atunci „partitul conservator, deși în majoritate, dar apreciind împrejurările de față a sacrificat pe candidații săi, iar partitul liberal apucat fără veste n-a putut face altfel decît a adera". Acest lucru îl scrie „conservatorul" Ioan Voinescu I, prieten și devotat lui Barbu Știrbey[2].

„Votul de la 24 ianuarie care a chemat la domnia Munteniei pe alesul Moldovei — a spus-o Alexandru Ioan Cuza însuși — n-a fost decît reacțiunea imperioasă a instinctului național pe care nici o Adunare reprezentativă nu-l mai putea nesocoti fără a fi răzbunat"[3].

În ziua de 24 ianuarie 1859 se poate spune că s-a procedat în două rînduri la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza: *o dată*, în *ședința secretă* prin jurămîntul luat majorității conservatoare și semnat de umanitatea deputaților Adunării; și *a doua oară*, în ședința publică, prin îndeplinirea formalităților faptului împlinit.

Din relatările făcute în *Națională* din 25 ianuarie/6 februarie 1859 și din 3/15 ianuarie 1860, precum și din alte izvoare contemporane, se știe că adunarea secretă a durat o oră și jumătate, și că ea a avut loc în urma propunerii făcute de Vasile Boerescu. Se cunoaște și pateticul discurs ținut acolo și emoția cu care a fost depus jurămîntul de a alege pe Cuza.

Se știa însă pînă acuma numai că, cu acest prilej, a fost redactat „un act" sau un „proces verbal, acoperit de semnăturile tuturor deputaților"[4]. În *Națională* din 3/15 ianuarie 1860 Vasile Boerescu scria: „*Se încheie un act prin care deputații se obligau a vota pentru colonelul Cuza. Acest act se subscrie de toți, și am dori ca să fie bine păstrat în arhiva Adunării, ca un suvenir din cele mai scumpe*".

---

[1] Acad. R.P.R., *Ms.* citat, f. 346.

[2] Cf. *Notițe istorice asupra Romîniei de la 1821 1866*, de Colonelul Ion Voinescu; în anexă la volumul de *Corespondență politică*, citat.

[3] Din Memoriul trimis de domnitorul Cuza lui Negri la Constantinopol în iunie 1860. O copie se găsește și în *Ms.* 5743, f. 62, Bibl. Acad. R.P.R.

[4] cf. și Raportul lui Béclard din 26 ianuarie 7 februarie 1859, publicat în *Acte și Documente privitoare la istoria renașterii Romîniei*, IX, p. 274.

www.dacoromanica.ro

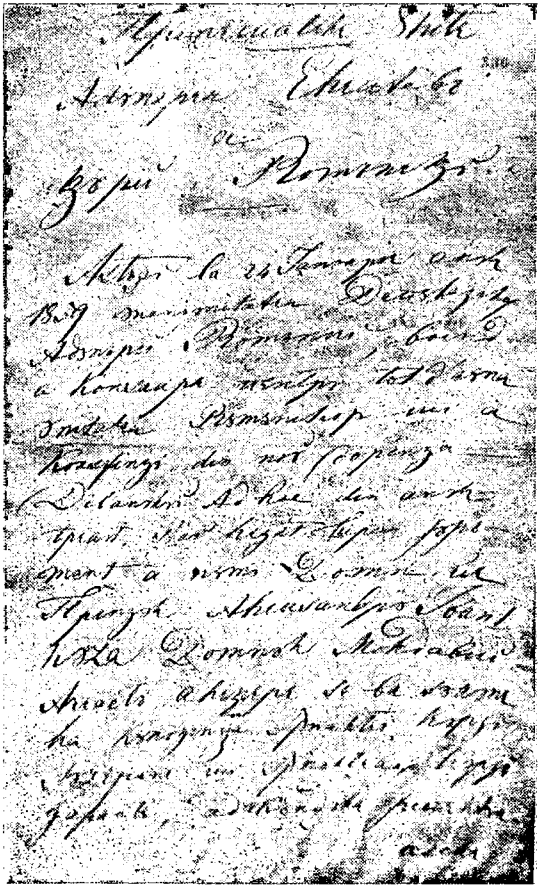

www.dacoromanica.ro

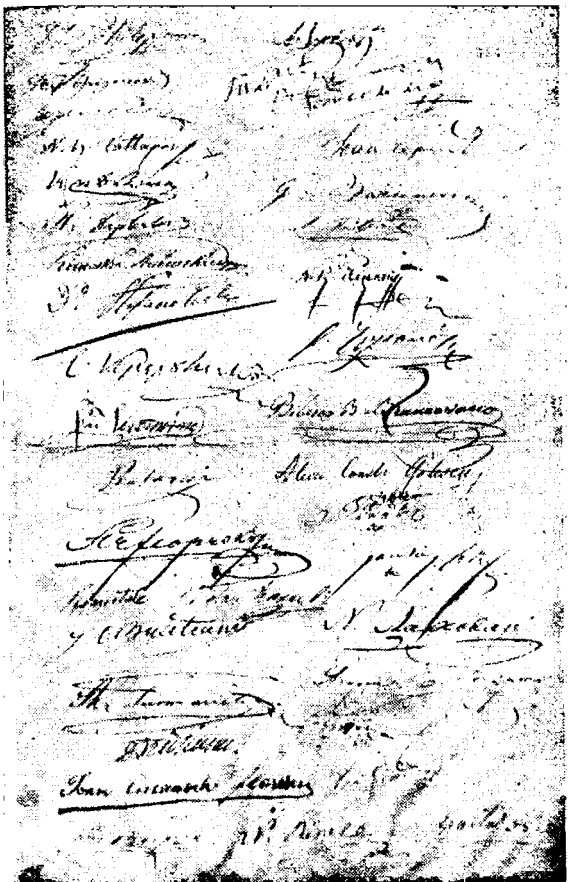

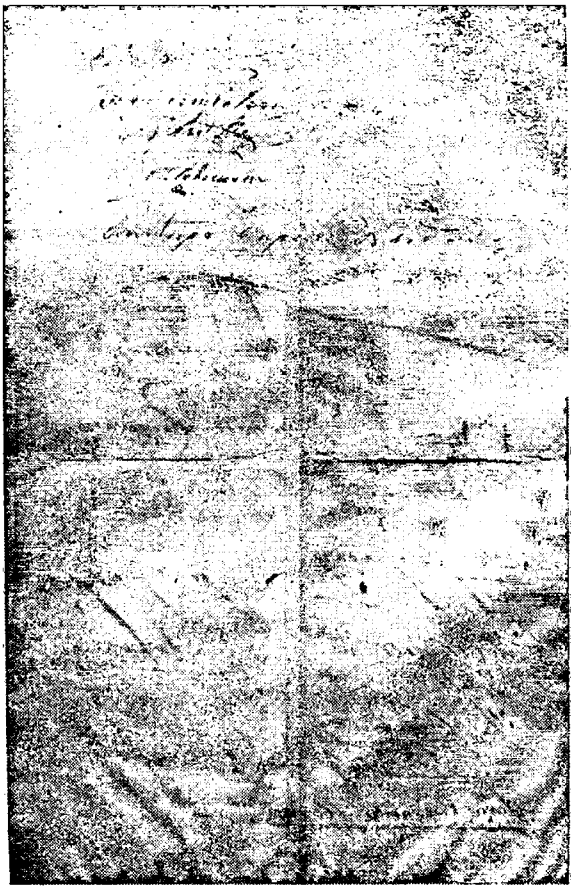

www.dacoromanica.ro

Au trebuit să treacă o sută de ani de la semnarea lui, pentru ca să fie descoperit, nu în Arhiva Adunării deputaților, ci la Biblioteca Academiei R.P.R.[1], uitat între filele materialului documentar[2] care a servit la alcătuirea colecției de *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, publicate de către D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Ghenadie Petrescu, J. J. Skupiewski, 1888—1909.

Iată textul angajamentului solemn redactat în ședința secretă și rămas inedit pînă astăzi :

Principatele-Unite

Adunarea Electivă a Țării Romînești

Astăzi la 24 ianuarie 1859 unanimitatea deputaților Adunării Romîniei, voind a consacra pentru totdeauna unitatea romînilor și a consfinți din nou dorința Divanului ad-hoc din anul trecut, s-au legat prin jurămînt a numi domn pe Prințul Alexandru Ioan I Cuza domnul Moldaviei. — Această alegere se va supune la cunoștința Innaltei Curți Suzerane și Innaltelor Curți Garante aducîndu-le respectoasele rugăciuni din partea Nației întregi ca să binevoiască a recunoaște alegerea noastră".

/urmează semnăturile/.

Seria semnăturilor a fost deschisă de către cei patru reprezentanți ai clerului, iar între primii iscăliți care au urmat acestora, citim pe Nicolae Opran, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Ghica, Nicolae Golescu, C. Bosianu, C. A. Rosetti, Vasile Boerescu etc. Ultimii semnară C. Oteteleșanu și spătarul Barbu Vlădoianu.

La orele 1 din zi „Unirea Principatelor era înfăptuită".

Ședința publică redeschisă n-a mai fost decît o simplă formalitate. După alegerea biroului, s-a procedat la constituirea comisiilor de verificare a deputaților. Operația de validare a durat două ore. La orele 4 ședința s-a redeschis. Constantin Cantacuzino, desemnat dinainte, o făcut propunerea, „să se proceadă la alegerea domnului, și între candidații la domnie să se înscrie și pe alesul Moldaviei ca unul ce are calitățile cerute", iar votarea să se facă în aceeași zi.

La ora 6 și jumătate domnul Moldovei era proclamat și domn al Țării Romînești, cu unanimitate de voturi. Ședința s-a închis la orele 8 seara.

Telegramele anunțînd alegerea lui Al.I. Cuza au fost trimise peste tot, *după prima alegere*; ele confirmă o dată mai mult importanța istorică a actului semnat în ședința secretă.

La ora *2 și 10'* deputația moldoveană aflată încă la Varna, primea următoarea telegramă din partea lui G. Sion : „Adunarea a proclamat în unanimitate domn al Țării Romînești pe Alexandru Cuza. Popor și armată sunt în entuziasm. Bucurie publică".

---

[1] *Ms.* rom. 314, f. 336 — 337 v.

[2] Materialul a fost dăruit Academiei Romîne de D. A. Sturdza.

www.dacoromanica.ro

La ora *2 și 15'*, George Crețeanu și Miltiade Costiescu anunțau pe Costache Negri, șeful delegației moldovene, că : „Adunarea a proclamat pe Cuza domn în unanimitate, astăzi la ora 1".

La ora *3 și 40'*, tot G. Sion anunța pe Vasile Alecsandri la Iași : „Îndată ce veți priimi știrea oficială prin telegraf, sunt de idee să numiți Caimacami pentru liniștirea publicului," etc.

La ora *4*, Ion Ghica comunica lui Vasile Alecsandri că „seanța Adunării" constituie „una din cele mai frumoase pagini al istoriei noastre".

La ora *4 și 25'*, Vasile Alecsandri anunța pe fratele său la Paris, că : „Adunarea Țării Romînești a proclamat în unanimitate pe Alexandru Ioan Cuza domn al Țării Romînești. Dorințele Unirii s-au realizat".

La ora *5* (*ora Franței*), Ion Alecsandri primea telegrama la Paris și copleșit de emoție, la *5 și 15'*, se afla cu ea la Ministerul de Externe francez „unde nimic nu se știa încă, despre cele petrecute la București"[1].

La ora *8 și 50'* sosea la Varna telegrama lui Dimitrie Bolintineanu către C. Negri prin care îi anunța că : „A. Cuza a fost ales domn al Țării Romînești cu unanimitate și aclamații, astăzi la ora 3".

În *aceeași zi*, de 24 ianuarie/5 februarie 1859, delegația moldoveană adresa felicitările ei domnului și cerea noi instrucțiuni : „În urma știrilor sosite de la București, primiți felicitările noastre, și binevoiți a ne da instrucțiuni, dacă Alteța Voastră o crede necesară".

Tot în aceeași zi, Alexandru Cuza răspundea lui C. Negri : „Mulțumesc pentru felicitări, nu vă preocupați de nimica, continuați drumul fără întîrziere și rămîneți pe lîngă instrucțiunile remise și pe lîngă misiunea cu care ați fost însărcinați". Telegrama sosea la Varna în noaptea de 24—25 ianuarie, la orele *1 și 15'*[2].

Telegrama expediată de Sion la ora *3 și 40'* fusese înregistrată de oficiul telegrafic București, sub nr. 1359. Telegrama lui Ion Ghica, de la ora 4, poartă nr. 1391 al aceluiași oficiu telegrafic. Se expediaseră deci în decurs de 20 de minute treizeci și două de telegrame — din care numai 4 fuseseră destinate pentru Iași. În schimb de la aceeași oră, 3 și 40' pînă a doua zi la ora 3 și 30', din București se expediaseră în total 127 de telegrame, și Iașul recepționase în același răstimp 148 de telegrame. Sîntem convinși că cele 127 de telegrame expediate din București, precum și cele 148 sosite la Iași, în decurs de 24 de ore, nu anunțau toate alegerea lui Cuza sau dispoziții determinate de acest eveniment. Dar sîntem tot atît de siguri că numărul telegramelor „Unirii" nu era departe de totalul înregistrat în acea zi[3].

---

[1] Amănunte în scrisoarea lui Ion Alecsandri către Vasile Alecsandri din 25 ianuarie/6 februarie 1859.

[2] Toate telegramele de mai sus sînt citate din volumul de *Corespondență*, utilizat pentru acest articol.

[3] Remarcăm, mai mult din curiozitate, că telegrama lui Sion recepționată la oficiul telegrafic din Varna poartă numărul local 1355, iar telegrama lui Al. I. Cuza; sosită la orele 1 și 15' din noapte, poartă nr. 1532, distanță de 177 de numere.

www.dacoromanica.ro

La 24 ianuarie/5 februarie se scrisese într-adevăr „una din cele mai frumoase pagini din istoria poporului romîn". Semnele bucuriei se exprimaseră sub cele mai variate şi entuziaste forme. Era rezultatul firesc „al ideilor, dorinţelor şi nevoilor al căror ceas sunase".

ПОДЛИННЫЙ АКТ О ПРЕДВАРИТЕЛЬНОМ ИЗБРАНИИ АЛЕКСАНДРА ИОАНА КУЗЫ КНЯЗЕМ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

После опубликования Парижской конвенции 1858 года перспективы немедленного осуществления национального объединения были вновь скомпрометированы. Между партиями возобновились честолюбивые притязания и соперничество за власть.

Несмотря на это, мысль о выборе единого князя для обоих Румынских княжеств укрепилась в умах многих молдован и валахов. Новые документальные сведения подтверждают наличие такого соглашения в период предвыборной кампании по выборам в Избирательное собрание. Этот план поддерживался А. Пану. Среди лидеров унионистов, названных в этом соглашении, фигурировали А. Г. Голеску, Г. Сион, Д. А. Стурдза, Раллет и др.

Из-за наличия множества кандидатов из Молдавии план А. Пану был сорван. Однако и другие личные притязания его не осуществились. Избрание Александра Иоана Кузы 5/17 января положило конец всякому соперничеству.

Установлено, что, хотя идея избрания Кузы и не была сразу принята национальной партией Валахии и тем более валашскими консерваторами, все же она восторжествовала благодаря давлению на Избирательное собрание извне. Инициатива двойного избрания А. И. Кузы связана также с молчаливым или угрожающим присутствием тысячи демонстрантов, собравшихся на Метрополичьей горе.

Еще раньше было известно, что провозглашение А. И. Кузы князем Валахии было единогласно решено на тайном заседании, предшествовавшем официальному заседанию от 24 января (5 февраля). Однако подлинный акт, составленный и подписанный по случаю этого события, до сих пор не был известен. Он публикуется в данной статье впервые, через 100 лет после его подписания. Современники рассматривали этот акт как признание избрания Кузы. Последовавшее торжественное публичное заседание явилось лишь формальной ратификацией совершившегося факта.

Во всяком случае, всюду было объявлено, что избрание Кузы состоялось днем в 13 часов, а не вечером в 18,30 — в час, когда оно было провозглашено официально. В подтверждение этого, автор приводит несколько поздравительных телеграмм, отправленных из Бухареста, Ясс и Варн после полудня 24 января (5 февраля) 1859 года.

www.dacoromanica.ro

LE DOCUMENT ORIGINAL DE L'ÉLECTION PRÉALABLE D'ALEXANDRU ION COUZA COMME PRINCE RÉGNANT DES PRINCIPAUTÉS UNIES

RÉSUMÉ

Après la publication de la Convention de Paris de 1858, les perspectives d'une réalisation immédiate de l'unité nationale se trouvent de nouveau compromises, la lutte pour le trône et les rivalités entre les partis reprennent.

Malgré cela, l'idée de l'élection d'un même prince dans les deux Principautés Roumaines continue de préoccuper nombre de Moldaves et de Valaques. Des témoignages documentaires inédits attestent, en effet, l'existence d'un accord dans ce sens à l'époque des préparatifs préélectoraux pour l'Assemblée Elective. Le projet était soutenu par A. Panu et parmi les chefs unionistes initiés à cet accord on trouve A. G. Golescu, G. Sion D. A. Sturdza, Rallet et d'autres.

Devant le grand nombre des candidats de Moldavie, le plan d'A. Panu échoue, de même que d'autres ambitions personnelles, et, le 5/17 janvier, l'élection d'Alexandru Ion Couza vient trancher l'écheveau de toutes les rivalités.

Si, en Valachie, l'idée de l'élection de Couza n'a point été embrassée dès le début par le parti national et d'autant moins par les conservateurs, elle finit cependant par être imposée d'en dehors de l'enceinte de l'Assemblée Élective. L'initiative de la double élection d' A. I. Couza fut en effet influencée par la présence, taciturne ou menaçante, des milliers de manifestants rassemblés sur les hauteurs de la résidence métropolitaine.

On savait jusqu'ici que la proclamation d'A. I. Couza comme prince régnant de Valachie avait été décidée à l'unanimité au cours de la séance secrète qui précéda la séance officielle du 24 janvier/5 février, mais le document, rédigé et signé à cette occasion, demeurait inconnu. Son texte se trouve publié pour la première fois dans le présent article, un siècle après sa signature. Ce document fut considéré par ses contemporains comme consacrant en fait l'élection de Couza ; la séance publique solennelle qui suivit ne fut que la ratification formelle du fait accompli.

La nouvelle de l'élection de Couza avait d'ailleurs été annoncée partout dès 1^h de l'après-midi et non à 6^h 30 du soir, heure de la proclamation officielle. L'auteur produit, à l'appui, quelques-uns des télégrammes expédiés de Bucarest, de Jassy et de Varna dans l'après-midi de la journée du 24 janvier/5 février 1859.

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE PRIVIND POLITICA EXTERNĂ A PRINCIPATELOR ÎN ANII UNIRII (1859-1861) *

DE

DAN BERINDEI şi IOAN VLASIU

O dată cu Unirea ţărilor romîne, cu formarea statului naţional romîn erau create premisele obţinerii independenţei de stat. Independenţa însă nu era încă dobîndită, dar politica externă a Principatelor Unite reflecta atitudini noi, surprinsătoare poate pentru mulţi.

Călătoria pe care o face domnitorul Cuza la Constantinopol în toamna anului 1860 ilustrează în mod concret noua situaţie. „Această călătorie, scrie Bolintineanu, astăzi este singură de felul său. Vizita M. S., în adevăr, deşi subordonată voinţei Europei, are aerul unei întrevederi a doi suverani din care cel mai interesat în chestiune este imperatorul otomanilor. Niciodată în cazuri de această natură, Poarta otomană nu a exprimat atîta dorinţă de a vedea un domn romîn în capitala Turciei; niciodată nu au oferit mai multe onoruri aleşilor romînilor; însă niciodată domnul romîn nu a arătat mai multă demnitate, fiertate naţională şi mai puţină grabă de a face această vizită impusă de tractate ..."[1].

Politica externă a Principatelor Unite în timpul lui Alexandru Ioan Cuza nu s-a desfăşurat însă lesne, în condiţii favorabile, ci a avut de înfruntat destule greutăţi, încă din primele sale începuturi. În anii ce precedaseră îndoita alegere, marile puteri ale Europei au susţinut sau s-au împotrivit Unirii Ţării Romîneşti cu Moldova. După îndoita alegere, chiar şi cel mai înverşunat duşman al Unirii — Imperiul habsburgic — înfrînt în Italia, este silit să recunoască situaţia de fapt; iar conferinţa reprezentanţilor puterilor garante ţinută la Paris în aprilie şi septembrie 1859, acceptă îndoita alegere. După alte lungi negocieri, un firman al Porţii recunoaşte, la sfîrşitul anului 1861, Unirea deplină a Principatelor — adică formarea

---

* Documentele au fost extrase din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe de Ioan Vlasiu, rezumatele, notele şi scurtul studiu introductiv aparţin lui Dan Berindei.

[1] Dim. Bolintineanu, *Călătoria domnitorului Principatelor Unite la Constantinopol*, în *Proză*, Iaşi, f.a., vol. I, p. 184.

www.dacoromanica.ro

unui guvern şi a unei adunări legislative unice. Calea era acum deschisă spre etapa următoare : independenţa.

Deşi Unirea este recunoscută ca un fapt împlinit, aceasta nu înseamnă însă că puterile ostile intereselor poporului romîn îşi încetează activitatea. Şicane — legate de problema paşapoartelor, de aceea a titulaturii noului stat, etc., — prin care se încălcau înseşi dispoziţiile tratatelor, convenţiilor şi înţelegerilor adoptate de puterile garante, cauzează greutăţi politicii externe a Principatelor Unite în anii următori zilei de 24 ianuarie 1859. Opoziţia faţă de Unire nu poate lua decît căi ocolite şi este pînă la urmă înfrîntă; în schimb, puterile garante, ajung, deseori, la puncte de vedere comune în chestiunile referitoare la autonomia noului stat. Pînă şi puterile „unioniste" fac cauză comună cu celelalte, cînd este vorba, de pildă, să se opună politicii de limitare şi chiar de desfiinţare a jurisdicţiei consulare iniţiată de Principatele Unite.

Politica externă demnă şi plină de fermitate a noului stat naţional romîn, străduinţele pentru a consolida autonomia şi a pune bazele pe tărîm diplomatic viitoarei independenţe, se lovesc de opoziţia deseori înverşunată a majorităţii puterilor europene; în fruntea acestora întîlnim însă constant imperiul habsburgic şi cel otoman şi — pe o poziţie ceva mai rezervată — Anglia. Dar, pas cu pas, noul stat îşi croieşte drum înainte spre ţelul, care, după dobîndirea unităţii trecuse pe primul plan : independenţa de stat.

În primii trei ani următori îndoitei alegeri, obiectivul principal al politicii externe a Principatelor l-a constituit desăvîrşirea Unirii ; totodată însă, tînărul stat romîn caută prin politica sa externă să-şi apere drepturile acordate prin tratate şi să-şi consolideze autonomia.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe conţine materiale preţioase privind istoria diplomatică a Principatelor în anii Unirii. Documentele reproduse în anexa acestei note au menirea de a ilustra unele aspecte ale problemelor ce se pun Principatelor pe tărîmul politicii externe în perioada imediat următoare îndoitei alegeri.

Convenţia de la Paris dădea Ţării Romîneşti şi Moldovei titulatura de Principatele Unite [1], dar, deşi Hübner, reprezentantul habsburgic în conferinţă, semnează la 7/19 august 1858 textul statutului de reorganizare al ţărilor romîne, Austria nu se arată dispusă în lunile următoare să recunoască noua titulatură pe hîrtiile emanate de la cele două guverne. Pentru imperiul habsburgic, noua titulatură de *Principatele Unite* punea prea în evidenţă însăşi problema unirii celor două ţări, eventualitate privită cu ostilitate de cercurile conducătoare de la Viena. De aceea, încă de la sfîrşitul anului 1858, după instalarea în Moldova a caimacamiei de trei cu majoritate unionistă, consulatele austriace din Principate resping orice document purtînd titulatura de Principatele Unite şi în primul rînd paşapoartele [2]. După îndoita alegere, conflictul continuă. După cîteva luni

[1] Art. 1 din Convenţic, cfr. D. A. Sturza, etc., *Acte şi documente relative la istoria renascerii Romîniei*, Buc. 1892, vol. VII, p. 307.

[2] Vezi schimbul de note dintre Agenţia consulară austriacă şi Secretariatul de stat al Moldovei publicat de D. A. Sturza, *op. cit.*, vol. VII, p. 679, 698—699, 730—731, 753 — 754.

www.dacoromanica.ro

însă[1], Austria este silită să cedeze, măsurile de restricţie, pe care le adoptase, lovind mai mult în propriile ei interese economice decît în acelea ale noului stat romîn. Totuşi, documentul nr. 1 atestă că şi după renunţarea diplomaţiei habsburgice la abuzivele ei pretenţii, autorităţile de graniţă austriece continuau să facă greutăţi în chestiunea paşapoartelor.

Alte documente [2] aduc amănunte privind opoziţia pe care o face în chestiunea paşapoartelor puterea suzerană — imperiul otoman. Paşalele dunărene opresc accesul pe teritoriul otoman al călătorilor posesori de paşapoarte cu titulatura Principatele Unite[3], iar autorităţile turceşti, atunci cînd îngăduie trecerea călătorilor, preschimbă paşapoartele romîneşti cu altele otomane. Deosebit de interesantă este atitudinea fermă pe care o adoptă autorităţile noastre. Astfel, la 8/20 august, Ministerul de Externe al Ţării Romîneşti propune „spre a nu rămîne intimarea făcută de guvernul nostru fără nici un efect, ca să nu mai fie primiţi de acum înainte nici un pasager în ţară cu paşaport otoman, dacă autorităţile otomane vor stărui în refuzul lor"[4].Lucrul acesta îl comunică, de altfel, acelaşi departament însăşi paşei de Rusciuc [5], ca şi agenţiei romîne de la Constantinopol [6]. La 2/14 septembrie 1859, Costache Negri, agentul Principatelor la Poartă, poate raporta că autorităţile otomane intenţionau să accepte utilizarea titulaturei „Principatele Unite", *după* recunoaşterea îndoitei alegeri [7]. În vara următoare, problema paşapoartelor nu era încă pe deplin elucidată. Poarta continua să înlocuiască în mod abuziv paşapoartele romîneşti prin altele otomane [8]. Abia la 17/29 iulie Negri poate comunica circulara emisă de Poartă către agenţii ei diplomatici, prin care se ordona respectarea paşapoartelor romîneşti [9].

Documentele fostelor ministere de Externe ale celor două ţări — căci, pînă în ianuarie 1862, Moldova şi Ţara Romînească continuă să aibă ministere separate[10] — dezvăluie lupta pe care o dau noii conducători ai Principatelor pentru desfiinţarea privilegiilor de care se bucurau supuşii străini. Aceste acţiuni reflectau politica de apărare a intereselor burgheziei

---

[1] La 2/14 mai 1859, Gödel Lannoy, consulul habsburgic de la Iaşi, anunţa Secretariatul de stat al Moldovei că Austria hotărîse să reintre în relaţii oficioase cu Moldova, recunoscînd în mod provizoriu titulatura contestată (anexă la raportul lui Gödel Lannoy către Buol, nr. 37 din 16 mai 1859, cf. Dan Berindei, *Rapoartele consulare austriace din Iaşi şi Bucureşti. 1856— 1859*, vol. I (sub tipar).

[2] Documentele 6 — 10, 12—14, 16—17.

[3] „ 6,9, 10, 14.

[4] Documentul 8.

[5] „ 9

[6] „ 10.

[7] „ 13

[8] „ 16

[9] „ 17.

[10] Primul guvern unit se formează la 22 ianuarie 1862. Iată lista miniştrilor de Externe în primii trei ani după îndoita alegere : I. *Moldova* : Vasile Alecsandri, Ludovic Steege (ad interim), Grigore B alş,Mihail Jora, Constantin Rolla, Alexandru Teriachiu (ad interim), Panait Donici (ad interim), Alexandru Fotino (ad interim), Ioan Silion (ad interim), Leon Ghica. II. *Ţara Romînească* : Dim. Brătianu, Scarlat Fălcoianu, Nicolae Creţulescu (ad interim), Vasile Alecsandri, Ioan I. Filipescu, Apostol Arsache, Dimitrie Bolintineanu.

www.dacoromanica.ro

din țările romîne și erau o consecință directă a actului de la 24 ianuarie. La 27 mai/8 iunie 1859, consulatele puterilor străine din București sînt înștiințate că meseriașii și comercianții ce depindeau de ele erau supuși la plata patentei pentru a fi puși în condiții de egalitate cu meseriașii și negustorii romîni [1]. Un document dezvăluie opoziția pe care o face consulatul general al Olandei la această inițiativă [2], iar altul este riposta pe care o dă departamentul Afacerilor Străine al Țării Romînești întîmpinării olandeze [3]. În această notă, se afirmă, între altele, că Țara Romînească pretindea respectarea autonomiei și independenței „interne" recunoscută Principatelor prin Convenția de la Paris [4]. Problema impunerii supușilor străini la plata patentei mai apare și într-un raport al lui Costache Negri de la începutul anului 1860 [5]. Un ultim document, care se înscrie pe aceeași linie de preocupări, este circulara pe care o trimite Ministerul de Externe al Țării Romînești la 11/23 octombrie 1860 consulatelor din București, comunicînd impunerea supușilor străini la plata contribuției drumurilor [6].

Jurisdicția consulară — sau mai bine-zis chestiunea desființării sau a limitării ei — este o altă problemă dominantă a activității de politică externă a noului stat național romîn. Un protest pe care-l adresează consulul Angliei la 17/29 iunie 1859 Ministerului de Externe al Moldovei [7], este similar protestului francez publicat de D. A. Sturza [8] după cum și răspunsul guvernului moldovean dat consulului englez [9] este identic celui prezentat consulului Franței [10]. Documentul 20 este o ilustrare inedită a abuzurilor jurisdicției consulare : supusul britanic Rodotheato fiind judecat de formă și eliberat peste cîteva zile cu toată evidența sa vinovăție [11]. De altfel, problema jurisdicției consulare, prezentă din primul an de existență a Principatelor Unite, se impune cu toată acuitatea și la sfîrșitul anului 1861, cînd se aștepta desăvîrșirea Unirii pe plan administrativ. Astfel, în noiembrie 1861, Green, consulul general al Angliei, comunică Ministerului de Externe al Țării Romînești o notă ce i-o trimisese ambasadorul Bulwer, în semn de protest împotriva nerespectării jurisdicției consulare [12].

Nota ambasadorului Bulwer — fostul comisar englez din Principate în anii 1857—1858 — prilejuiește un viu schimb de documente diplomatice, nelegat de data aceasta în mod direct de problema jurisdicției consulare, ci avînd un aspect mai general. Bulwer calificase Principatele drept „provincii" făcînd parte din imperiul otoman [13]. Lucrul

---

[1] Documentul 2.
[2] „ 5.
[3] „ 11.
[4] Ibidem.
[5] Documentul 15.
[6] „ 18.
[7] „ 3.
[8] D. A. Sturza, *op. cit.*, vol. IX, p. 341 — 343.
[9] Documentul 4.
[10] D. A. Sturza, *op. cit.*, vol. IX, p. 350 — 353.
[11] Documentul 20.
[12] „ 21.
[13] „ 21 (anexa)

www.dacoromanica.ro

provoacă un imediat protest al lui Apostol Arsache, care declară că nu putea admite o „asimilare" între Principatele Unite şi „provinciile" făcînd parte integrantă din imperiul otoman, asimilare respinsă chiar de puterile garante, care recunoscuseră „autonomia" şi „independenţa internă" a Principatelor[1]. Green încearcă să respingă argumentaţia ministrului muntean[2], dar nu-şi atrage decît o nouă hotărîtă ripostă[3]. Semnificativ este şi faptul — atestînd strînsa conlucrare dintre cele două guverne şi politica lor comună pe plan extern — că Arsache se grăbeşte să comunice documentele acestui incident diplomatic colegului său de la Iaşi[4]. Tot pe linia de apărare a autonomiei şi de pregătire a viitoarei independenţe se înscrie şi chestiunea încheierii de convenţii *directe* de către Principate cu unele dintre puteri[5]. Este vorba de convenţiile telegrafice cu Rusia[6] şi Austria şi de convenţiile de extrădare cu aceleaşi puteri. Motivîndu-şi în această privinţă politica, ministrul I. I. Filipescu scria: „... raporturile noastre internaţionale cu statele vecine tind să consacre într-o oarecare măsură *independenţa noastră politică*" (sublinierea noastră, — *D.B.*).

Din ianuarie 1862, cînd se desăvîrşeşte Unirea administrativă, continuă pe plan diplomatic acţiunile pentru dobîndirea independenţei. Încununarea acestei lupte nu se va desăvîrşi decît în 1877 prin jertfele eroice ale tinerei armate romîne pe cîmpiile Bulgariei, care vor aduce statului unit în 1859, independenţa de stat. La dobîndirea neatîrnării a contribuit însă — în afara luptei eroice a ostaşilor romîni şi a sîngelui vărsat de soldaţii ruşi în acelaşi război — şi necontenitele străduinţe depuse pe plan diplomatic, îndeosebi în anii Unirii şi ai domniei lui Alexandru Ioan I, pentru apărarea autonomiei şi demnităţii statului romîn format în 1859 şi pentru pregătirea viitoarei sale independenţe.

ANEXE

1

Bucureşti. Ministerul de Externe al Ţării Romîneşti către agenţia consulară a Austriei, nr. 1369 din 23 mai/4 iunie 1859: Transmite în copie un raport al administraţiei de Gorj referitor la refuzul autorităţilor de frontieră austriace de a viza paşapoartele muntene şi cere consulatului rezolvarea problemei. În anexă, raportul administratorului de Gorj, nr. 4116.

A l'Agence d'Autriche. Nr. 1369. 1859 mai 23/[4 iunie]

Monsieur l'agent et consul général,

J'ai l'honneur d'appeler votre attention particulière sur le contenu du rapport ci-joint en copie de l'administration du district de Gorgi au Ministère de l'Intérieur, relativement au refus des autorités autrichiennes de frontière de reconnaître les passeports valaques.

---

[1] Documentul 22.
[2] „ 23.
[3] „ 25.
[4] „ 24.
[5] „ 19.

[6] Pentru această convenţie, vezi Dan Berindei, *Un moment din legăturile romîno-ruse, în timpul lui Cuza Vodă. „Aranjamentul" telegrafic din 1860*, în *Analele Romîno-Sovietice. Istorie*, 1958, nr. 1—2, p. 77 — 81.

www.dacoromanica.ro

Ce refus, qui ne saurait du reste se concilier avec la reprise récente des relations entre nos deux gouvernements, étant de nature à préjudicier aux intérêts journaliers et multiples de ceux de nos commerçants que leurs affaires appellent en Transylvanie, vous voudrez bien, Monsieur l'agent, en aplanissant les oppositions qui viennent de surgir si intempestivement, intervenir sans retard où de compétence, pour que les passeports délivrés par notre gouvernement soient reconnus et admis dans les Etats de l'Empire.

Arhiva M.A.E., vol. 111, fila 109.

ANEXĂ[1]

Copie după raportul d-lui Administrator al districtului Gorj, nr. 4116, adresat către Ministerul din Năuntru

Măsurile provizorii adoptate de a se cere paspoarte consulare franceze sau belgice, pentru cei ce ar voi să treacă peste frontieră în Austria, către de onor. Prefectură a Capitalei Bucureşti se vede suspendată, căci taxele trimise pentru nişte asemenea paspoarte le-a înapoiat Administraţiei sub cuvînt că, relaţiunile diplomatice reluîndu-se de către onor Consulat K. K. cu guvernul nostru, toate trecerile se pot face cu paspoartele româneşti. După asemenea deslușire, subscrisul, am şi dat paspoarte din cancelaria administraţiei, însă cu mirare văzui că comersanţii au fost întorşi de la teritoriul austriac de către autorităţile locale; numai că acele acte au suprascriere de Principatele-Unite. Şi aşa un mare număr de comersanţi astăzi stau la administraţie cerînd a li se da drumul; pe cînd eu sînt pus în stare ca fiindcă nici paspoarte belgice nu sînt primite, nici cele româneşti valabile la autorităţile de frontieră austriacă, se împiedecă învederat interesele comersanţilor; căci a le da înscris de mînă nu este iertat.

Grăbesc dar cu respect a vă ruga, D-le Ministru, să binevoiţi a lua dispoziţii a le [sic] pune capăt acestei crize neînţeleasă, care aduce multe pagube şi strapaţuri comersanţilor, şi a-mi da informare pozitivă, ca în acest caz de extremitate ce măsuri trebuie să ia de îndreptare.

Iscălit Adm. Districtului Gorj,

Gr. Miculescu

Arhiva M.A.E., vol. 111, fila 198.

---

[1] Iată şi copia unui raport al camandirului punctului G'uvala (nr. 316 din 17 mai 1859) cu un conţinut similar:

Cu onoare să supune la cunoştinţa Onor Minister, că nici pînă astăzi nu este liberă trecerea în Austria cu paspoarte româneşti; fiind că la 12 ale corentei, un neguţător din oraşul Cîmpulung, anume Gavrilă Moise, voind a trece la Braşov, cu pasport liberat de la administraţia de Muscel sub nr. 19, vizat fiind şi de starostia K. K., i s-a proprit pasportul de anploiaţii austrieceşti la vama Branului de unde i s-a slobozit un certificat pînă la Braşov, zicînd că n-au ordin de la guvernul său, a libera trecerea prin Austria cu asemenea paspoarte. Şi la 15 tot ale corentei, neguţătorul tot din Cîmpulung, George Ioan Măzăoană, voind a trece iarăşi la Braşov pentru în partei trebuinţe, cu asemenea pasport, sub nr. 20, a fost înapoiat de la vama austriecească zicîndu-i că nu sînt recunoscute de guvernul lor aseminea paspoarte.

Sub scrisul pentru comand. punctului sublocot: Conde[e]scu

Pentru conformitate
Sublocot: *Protopoppescu*

Arhiva M.A.E., vol. 111, fila 201.

www.dacoromanica.ro

2

Bucureşti. Ministerul de Externe al Ţării Româneşti către consulatele Austriei, Franţei, Prusiei Rusiei, Belgiei, Greciei, Olandei şi Sardiniei, nr. 1382—1390 din 27 mai/8 iunie 1859 Anunţă impunerea meseriaşilor şi comercianţilor supuşi străini la plata patentei cu începere de la 1 octombrie 1858, pentru a-i pune în condiţii de egalitate cu meseriaşii şi comercianţii români; se menţionează intervenţiile întreprinse anterior în această privinţă.

CIRCULAIRE AUX CONSULATS

Nr. 1382—Autriche
Nr. 1383—France
Nr. 1384—Prussie
Nr. 1385—Russie
Nr. 1387—Belge
Nr. 1388—Grèce
Nr. 1389—Pays-Bas
Nr. 1309—Sardaigne

859 mai 27 (8 Juin)

Une loi spéciale promulguée en 1850 assujettit indistinctement tous les artisans, industriels et commerçants, au paiement d'une taxe proportionnelle de patente, sans aucun préjudice pour leur nationalité.

Les dispositions de cette loi furent communiquées par Note Circulaire aux divers Consulats qui, la plupart, refusèrent de les reconnaître, alléguant pour raison que la mesure fiscale à laquelle le gouvernement prétendait soumettre leurs sujets porterait atteinte aux immunités qui leur sont assurées par les Traités et que, pourtant, ils ne pouvaient y souscrire sans en avoir au préalable référé à leurs gouvernements.

Le gouvernement a attendu jusqu'à ce jour le résultat qu'il y avait lieu d'espérer des démarches de M.M. les Agents Etrangers, mais cette attente n'ayant été suivie d'aucune solution il ne saurait, sans responsabilité envers ses propres administrés, laisser plus longtemps cette importante question dans l'oubli.

Cette prétention du gouvernement est conforme aux règles les plus naturelles de l'équité, en même temps qu'elle s'appuie sur les principes les plus incontestés du droit commun. En effet, dans un Etat organisé, tout droit publiquement exercé est soumis à des obligations relatives, toute protection, toute garantie données à l'exercice de ce droit astreignent celui qui en est l'objet à des conditions déterminées, à une contribution proportionnelle aux charges de l'Etat qui protège et garantit.

A l'ombre de leurs immunités et sous la protection de nos lois, les étrangers ont librement exercé jusqu'ici leur industrie et leur négoce. Rien, dans notre législation, ne les a distingués des négociants indigènes.

Il était donc naturel que cette parité de position, impliquant les mêmes droits, s'étendit aussi à certaines charges. Il eut été injuste que toutes ces charges fussent supportées par les uns tandis que les autres en auraient été absolument affranchis.

Cette différence, d'ailleurs, ne pourrait, on le conçoit, qu'être préjudiciable à nos négociants, qu'elle condamnerait à une infériorité relative en face de leurs concurrents venus d'autres pays. Elle aurait pour effet de créer au profit de ces derniers une sorte de privilège en même temps qu'un avantage marqué.

Les capitulations que l'on a invoquées à l'appui de ce privilège en faveur des sujets étrangers ont besoin d'être rapprochées des récents traités et mises d'accord avec leurs dispositions. Vous reconnaîtrez, Mr. l'Agent... que ce rapprochement est de nature à modifier l'inter-

www.dacoromanica.ro

prétation rigoureuse qui a motivé les réclamations du gouvernement. En effet, cette interprétation, si elle pouvait être maintenue, deviendrait la dénégation des droits que le traité de Paris et la Convention nous ont solennellement reconnus, en proclamant notre autonomie.

Par les considérations que je viens d'avoir l'honneur de vous exposer, le Gouvernement a regardé comme un devoir d'assujettir à la patente les artisans, industriels et négociants étrangers, dans les mêmes conditions que les indigènes, toutefois, loin de réclamer l'effet de cette mesure pour le temps qui s'est écoulé depuis qu'il l'a provoquée une première fois, il a cru devoir ne la rendre exécutive qu'à partir du 18e [oct.] 1858.

L'intérêt que le Gouvernement de S. M..... porte à notre pays me donne l'assurance, Mr....qu'il se montrera disposé à reconnaître la légitimité de cette détermination et à donner les instructions nécessaires pour qu'à dater de l'époque précitée, les ressortissants.... de la categorie dont il est fait mention soient soumis sans distinction au paiement de la patente.

Arhiva M.A.E., vol. 6 fila 8, 9, 10.

3

Iași. Consulatul Angliei către Ministerul de Externe al Moldovei, nr. 159 din 17/29 iunie 1859: Protestează împotriva nerespectării jurisdicției consulare de către autoritățile moldovene. Semnalează „neregularitățile" săvîrșite de aceste autorități[1]

Consulat d'Angleterre
Iassy
Nr. 159

17/29 Juin 1859

Depuis quelque temps un certain nombre de réclamations, que les intérêts des sujets britanniques, établis dans ce pays, obligent le soussigné d'adresser au gouvernement de la Principauté, n'aboutissent à aucun résultat satisfaisant ; il arrive de plus, entre les autorités locales et le Consulat de Sa Majesté la Reine, de fréquents conflits de juridiction dans lesquels les premières adoptent une attitude dont le caractère indique assez clairement de la part du Gouvernement Moldave un changement dans le système général à l'égard de tous les étrangers-ainsi que dans la manière d'envisager le droit de juridiction des Consulats.

Désirant mettre fin à tous les malentendus existant sur ce point important, et prévenir ceux auxquels il pourrait donner lieu à l'avenir, le soussigné croit de son devoir de faire à l'honorable Secrétariat d'Etat la déclaration suivante.

Aux yeux du soussigné la juridiction consulaire dans les Principautés est un droit consacré par les différents traités des Puissances avec la Sublime Porte.

Prenant en considération l'article 8 de la Convention du 19 Août, article où il est dit que, „Comme par le passé, les traités internationaux qui seront conclus par la Cour Suzeraine avec les Puissances étrangères seront applicables aux Principautés dans tout ce qui ne portera pas atteinte à leur immunités", le soussigné n'ayant reçu de son Gouvernement aucune instruction pour modifier les régles suivies jusqu'à ce jour pour l'exercice de la juridiction consulaire dans les Principautés, ne peut que soutenir que les stipulations y relatives sont maintenues dans toute leur étendue.

Partant de ce principe, le soussigné croit necessaire de signaler à l'attention du Gouvernement Moldave, certaines déviations, les plus fréquentes, à ces règles, qui se trouvent tant établies par les traités, que consacréęs par les usages formellement admis de part et d'autre.

Plusieurs fois, dans le passé, des lois et décrets (par exemple en ce qui touche l'exécution des débiteurs) ont été promulgués par les Princes, et l'application en a été poursuivie, bien que ces lois et décrets fussent contraires aux stipulations des traités. Le soussigné se voit dans la

[1] Note similare se primesc de la consulatele Austriei, Franței, Greciei, Prusiei și Rusiei. Cea a consulului Franței este publicată de D. A. Sturza, *op. cit.*, vol. IX, p 341 — 344.

www.dacoromanica.ro

nécessité de déclarer qu'il lui est impossible d'accepter les dispositions législatives, tant celles du passé que celles de l'avenir, qui ne seraient pas en tout conformes aux susdits traités.

Des contrats et engagements synallagmatiques entre les gouvernements antérieurs de la Principauté et des étrangers ont été cassés par les gouvernements suivants, sans le consentement des parties. Le soussigné voit dans cette forme de procéder une atteinte au principe de solidarité qui lie les gouvernements les uns aux autres, au moins, en ce qui regarde ses administrés; et il désirerait que ce principe fût maintenu non seulement pour les engagements et les contrats, mais encore pour les décisions une fois prises, communiquées officiellement, régulièrement acceptées, et ayant pris, par la même, le caractère d'engagements.

Se basant en outre sur différentes autres déviations plus particulières aux traités, le soussigné se voit encore dans l'obligation de rétablir certains principes auxquels il remarque qu'il est porté atteinte surtout depuis quelque temps.

L'inviolabilité du domicile d'un étranger, chez qui l'autorité locale ne peut pénétrer sans la participation du consulat respectif.

L'inviolabilité de la personne sauf le cas de flagrant délit, bien déterminé, et dans ce cas l'obligation, pour la police locale, de prévenir le consulat compétent, et de lui livrer le délinquant, le tout, dans les vingt quatre heures.

L'incompétence de l'autorité locale de séquestrer, arrêter ou saisir les biens meubles ou immeubles des sujets étrangers; le droit d'exécution, en ce qui les concerne, étant exclusivement réservé aux Consulats respectifs.

L'incompétence des tribunaux locaux à déclarer, pour quelque motif que ce soit, la faillite des sujets étrangers; comme aussi de l'administrer, gérer ou liquider.

L'incompétence des autorités locales à s'immiscer dans les successions des étrangers, et dans l'établissement, l'administration et la reddition des comptes de tutelle.

L'incompétence de l'autorité locale pour dénationaliser les enfants mineurs d'un étranger décédé.

Le droit pour les étrangers de ne pas être frappés de charges, ou impots personnels.

Le droit pour les étrangers de n'être cités à comparaître devant aucun tribunal civil ou criminel, et quelle que soit l'instance, que par l'intermédiaire de leur consulat et, en matière criminelle, de ne comparaître qu'après une enquête à laquelle aura participé le délégué du Consulat respectif.

Le droit pour le consul ou son délégué d'assister aux déliberations de jugements à rendre dans les affaires qui concernent un étranger.

La tradition aux Consulats respectifs des individus condamnés correctionnellement on criminellemnt avec communication des actes du procès, pour que les dits Consulats puissent procéder en conséquence.

L'incompétence des autorités locales à entraver ou interrompre les consuls ou leurs délégués dans l'exercice de leurs fonctions judiciaires ou autres vis-à-vis de leurs administrés.

L'incompètence des autorités locales à retenir les passeports ou autres documents servant aux étrangers à constater leur nationalité.

Tels sont les principaux points sur lesquels le soussigné, d'accord avec tous ses collègues, se croit en devoir d'appeler la plus sérieuse attention du Gouvernement Moldave. D'autres questions auraient encore pû être consignées dans la présente note, mais tout en faisant ses réserves à leur sujet, le soussigné a pensé qu'il lui suffirait, pour le moment, de signaler les déviations les plus habituelles aux traités ainsi qu'aux principes et aux usages qui déterminent la position des étrangers dans la Principauté. Il espère qu'il lui suffira d'avoir rappelé les uns et les autres pour que dans les affaires à venir, de même que pour toutes les affaires pendantes, il ne soit plus exposé à rencontrer des difficultés toujours regrettables.

www.dacoromanica.ro

L'organisation nouvelle donnée aux Principautés lui semble un sûr garant du respect de tous les droits. De son côté il ne manquera pas, comme il l'a fait jusqu'à ce jour, d'apporter dans ses relations avec les autorités locales l'esprit de conciliation dont il s'est montré constamment animé. Mais tant qu'il n'aura pas reçu de son Gouvernement des instructions qui lui enjoignent de laisser introduire des modifications aux traités existants et aux usages qui en découlent, il lui sera impossible de ne pas en demander la pleine et entière exécution, conformément à l'exposé qui précède.

Le soussigné profite de l'occasion pour offrir à Monsieur le Secrétaire d'Etat l'assurance de sa considération très distinguée.

Iassy, le 17/29 Juin 1859

Henry Churchil.

Arhiva M.A.E. vol. 98, fila 26—32.

4

Iași. Ministerul de Externe al Moldovei către consulatele puterilor străine, nr. 2343 din 27 iunie/9 iulie 1859 : Răspunde notei din 17/29 iunie 1859, combătînd pretențiile de jurisdicție consulară ale consulatelor și asimilarea Principatelor cu Turcia, în privința capitulațiilor[1].

Copie Iassi 27 Juin 1859 /[9 iul.]

Nr. 2343 Secția limbilor străine, 27 iunie : pe temeiul socotinței majorității Consiliului se vor pregăti cuvenitele note.

Donici

Monsieur le Consul,

J'ai reçu votre communication du 17/29 Juin par laquelle, d'accord avec vos collègues, les représentants des autres Puissances, vous prenez texte de certaines réclamations qui seraient demeurées infructueuses auprès des autorités locales et vous en venez à attribuer au Gouvernement de Son Altesse le Prince Régnant un changement dans le système général d'envisager le droit de juridiction consulaire ; et partant de là, vous déclarez que pour éviter à l'avenir tout malentendu avec nos autorités, vous vous trouvez dans la nécessité de poser certaines règles qui à vos yeux découleraient des stipulations qui constituent la position toute particulière de vos sujets résidants dans tout l'Orient, et dont vous demandez l'application pleine et entière dans les Principautés.

Le Gouvernement de Son Altesse le Prince Régnant, animé du désir de donner à votre communication une réponse satisfaisante, a l'honneur de vous exposer sa manière de voir dans la question que vous soulevez.

L'époque de transition où, dans ces dernières années, s'est trouvée jetée l'administration du pays par suite du provisoire institué sans l'aveu de la nation, sans aucun contrôle d'une assemblée élective, et qui a duré trop longtemps pour ne pas compromettre la marche régulière de l'administration, a pu par là même, mettre en souffrance les intérêts de vos sujets aussi bien que ceux de nos administrés. Mais l'administration actuelle, vous pouvez en être assuré, Monsieur le Consul, mettra ses soins à porter un remède efficace à cet état de choses. Je puis vous donner également l'assurance que les autorités locales ne recherchent aucun conflit d'attribution avec les autorités consulaires dans l'exercice légal de leurs droits respectifs. Loin de là, l'administration actuelle, tout le monde lui rendra cette justice, s'est attachée dans l'application de la législation en vigueur, à se conformer constamment et avec scrupule aux grands principes de civilisation déposés dans la convention du 19 Août. Cet acte européen, aux termes exprès de son art. 47 a fait, aux autorités des Principautés, une loi de ne maintenir de l'ancienne législation que ce qui ne serait contraire à ses stipulations.

[1] Nota către consulatul Franței este publicată de D. A. Sturza, *op. cit.*, vol. IX, p. 350 — 353.

www.dacoromanica.ro

Vous mettez en avant Monsieur le Consul, le droit de juridiction consulaire, comme découlant des traités que la Cour que vous représentez aurait conclus avec la Sublime Porte, et appuyé sur la stipulation de l'art. 8 de la convention du 19 Août, vous en réclamez dans les Principautés une extention plus grande à mon sens, que ne le comporte la situation politique faite aux Principautés vis-à-vis de la S. Porte. Le même article stipule en termes précis que les traités internationaux qui seront conclus entre la S. Porte et les autres Puissances ne seront applicables aux Principautés qu'en tout ce qui ne porterait pas atteinte à leurs immunités. Or l'ensemble de ces immunités, vous le savez Monsieur le Consul, se résume d'un coté dans l'autonomie formellement garantie par les grandes Puissances, et de l'autre dans des rapports spéciaux avec la S. Porte. La convention du 19 Août est d'accord sur ce point avec la stipulation de l'art 23 du traité général de Paris qui dit „que la Porte s'engage à conserver aux Principautés une administration nationale et indépendante". Cette situation internationale des Principautés, résultant de leurs capitulation avec la S. Porte renouvelées par des traités subséquents, a été consacrée en termes exprès par l'art. 2 de la convention du 19 Août et collectivement garantie par les grandes Puissances; si donc la S. Porte elle-même s'est interdit, aux termes du dit article, toute ingérence dans l'administration libre et nationale des Principautés, le Gouvernement de S. A. s'étonne que vous veniez, Monsieur le Consul, réclamer purement et simplement et dans toute son étendue l'établissement d'un droit de juridiction contraire à notre autonomie et portant atteinte à la législation en vigueur.

D'ailleurs vous le constatez vous-même, Monsieur le Consul, ce n'est pas d'aujourd'hui, c'est de tout temps que notre législation s'est trouvée sur plus d'un point en contradiction avec les stipulations de ces traités (capitulations), que vous invoquez aujourd'hui, et le Gouvernement de S.A. a le droit d'être surpris de vous voir déclarer que vous vous trouvez dans l'impossibilité d'accepter les dispositions législatives et les décrets princiers tant du passé que de l'avenir, qui ne seraient en tout conformes aux dites capitulations. En effet, dans vos rapports journaliers avec nos autorités, vous avez pu, Monsieur le Consul, vous assurer qu'en ce qui concerne la position légale faite aux étrangers dans les Principautés, notre législation (code civil basé sur le droit romain § 46; code pénal §19; code commercial français; réglement organique art. 92, 99, 297, et autres actes législatifs et décrets princiers en vigueur) aussi bien que nos usages, ne diffèrent pas essentiellement des législations de tous les Etats chrétiens de l'Europe civilisée; car cette législation et ces usages reposent incontestablement sur ces éléments fondamentaux qui constituent toute société chrétienne: le respect de la propriété,la sainteté de la famille, les garanties sociales assurées à tous sans distinction d'origine et de nationalité. S'il est vrai de dire que les vicissitudes politiques qu'ont eu à traverser nos pays, ont pu amener parfois un relâchement dans la vigoureuse exécution de nos lois et de nos usages, il n'en est pas moins constant que jamais les principes fondamentaux de notre régime intérieur et les lois positives de notre droit public n'ont été mis en question jusqu'à ce jour. Le gouvernement de S.A. aime à penser avec vous, Monsieur le Consul, que la nouvelle organisations garantie aux Principautés ne sera préjudiciable à aucun intérêt légitime de vos sujets, qu'elle sera au contraire un sûr garant du respect de tous les droits.

En face donc de la déclaration que vous venez de faire par la communication à laquele j'ai l'honneur de vous répondre ìci, le Gouvernement de S.A. invoque à son tour l'esprit et la lettre des stipulations européennes constituant l'organisation définitive des Principautés, en vertu desquelles, permettez-moi de vous le rappeler encore, les traités internationaux (capitulations) conclus par la S. Porte avec les autres puissances, et sans la participation du Gouvernement des Principautés seraient seulement applicable à ces pays en tout ce qui ne porterait pas atteinte à leurs immunités. Que si, d'accord avec vos colègues et en prenant les instructions speciales de votre Cour, vous insistiez

www.dacoromanica.ro

pour l'adoption de la doctrine que la législation en vigueur doit être modifiée par l'application aux Principautés dans toute leur étendue des traités (capitulations) qui constituent dans les provinces Ottomanes le droit de juridiction consulaire, le soussigné, secrétaire d'Etat ad intérim au Département des Affaires Etrangères en Moldavie, au nom du Gouvernement de S.A., aurait l'honneur de vous répondre, en imitant la franchise que vous avez mise dans votre exposé, qu'une telle modification dans la législation ne saurait être opérée que par voie législative et de l'aveu des pouvoirs compétents constitués dans les Principautés.

En terminant, Monsieur le Consul, je me mets en devoir de vous assurer que comme par le passé le gouvernement de S.A., qui met un si haut prix à entretenir de bonnes relations avec les Puissances garantes, ne manquera pas de veiller à ce que dans l'application sincère de la législation et des usages non abrogés par la convention du 19 Août, la protection que vous devez aux étrangers ressortissant de votre juridiction, ne souffre aucune entrave illégale, aucune immixtion arbitraire.

Je saisis, Monsieur le Consul, cette occasion de vous renouveler l'assurance de ma considération très distinguée.

Le Ministre des Affaires Etrangères ad intérim.

Signé P. Donici
Sigiliu de ceară
1859 juin 25

Această notă sau redijat de consiliul miniştrilor prin împreună lucrare a membrilor lui şi s-a însărcinat pe D. Ministru al Trebilor Străine ad interim, de a o comunica Consulilor respectivi numai ca din partea Dl. ministrului Trebilor străine.

Manolache Costache (Epureanu)
G. Adrian.

[*V.*] *Alexandrescu [Urechia]*

Arhiva M.A.E. vol. 98, fila 34—37.

5

Bucureşti, Consulatul general al Olandei către Ministerul de Externe al Ţării Romîneşti, nr. 296 din 29 iulie/10 august 1859: Protestează împotriva impunerii supuşilor olandezi din Ţara Romînească la plata patentei, susţinînd că măsura avea un aspect unilateral.

Consulat Général de S.M. Le Roi des Pays-Bas en Valachie et Moldavie
No 296 Bucarest le 29 Juillet 10 Août 1859

Monsieur le Secrétaire d'État,

J'ai reçu en son temps la note circulaire que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser le 27 Mai dernier, Nr. 1389, et par laquelle vous voulez bien porter à ma connaissance qu'une loi émanée en 1850 prescrit l'application d'une taxe de patente aux commerçants, industriels et artisans étrangers.

Vous ajoutez, Monsieur le Secrétaire d'État, que mes collègues ont dans le temps refusé de reconnaître cette mesure, comme attentatoire aux immunités assurées par les Traités à leurs ressortissants et qu'ils dûrent en référer à leurs Gouvernements respectifs, mais que le Gouvernement local n'ayant pas reçu de réponse favorable, a résolu maintenant d'appliquer la dite mesure avec rétroactivité à dater du 1-er octobre dernier.

Je ne puis vous cacher, Monsieur le Secrétaire d'Etat, la surprise que j'ai dû éprouver de voir préjuger une question qui se rattache aux Traités en vigueur entre mon Auguste Cour

www.dacoromanica.ro

et la Sublime Porte, et dont l'interprétation, s'il y a lieu, est nécessairement du ressort des Hautes parties contractantes.

M'étant empressé du reste de soumettre le contenu de votre Note à la connaissance de mon Gouvernement, je suis autorisé aujourd'hui à vous répondre, Monsieur le Secrétaire d'État, que les stipulations des traités de commerce, conclus avec l'Empire Ottoman et qui ont toujours été observés jusqu'ici dans les Principautés, ne peuvent être considérées comme étant résiliées.

Si les Principautés obtiennent des Puissances qui sont les plus intéressées dans la question, une modification légale dans ces stipulations, Notre Gouvernement, qui est bien loin de s'être jamais montré hostile au développement de la nationalité Roumaine, entrera probablement volontiers dans la même voie, mais il ne saurait admettre le droit du Gourvernement Valaque de se soustraire à ces traités de son propre chef, d'autant moins que ce principe étant admis, notre navigation nationale dans le Danube, qui ne manque pas d'une certaine importance, se trouverait exposée à être grévée de toutes sortes de droits onéreux, toutes les fois que le Gouvernement Valaque le trouverait bon.

Je me flatte, Monsieur le Secrétaire d'Etat, que l'importance majeure et la justesse de ces considération n'échapperont point à votre sagacité, et que vous voudrez bien faire arrêter immédiatement les poursuites qui paraissent avoir été intentées de ce chef aux ressortissants néerlandais, poursuites, qui, j'aime à le croire, doivent être attribuées aux excès de pouvoir des employés subalternes qui se permettent d'employer la coërcition contre les sujets des Puissances Etrangères.

Comme toutefois les Traités admettent que les néerlandais qui font le commerce intérieur (consistant à acheter et revendre sur place des produits exclusivement indigènes) payeront les mêmes droits que les sujets turcs de la même catégorie, mon Gouvernement ne s'opposera pas à l'application de cette règle en Valachie, pourvu que les autres étrangers y soient également soumis, car vous n'ignorez pas, Monsieur le Secrétaire d'Etat, que nos nationaux devront toujours être traités sur le pied de la nation la plus favorisée.

Je profite de cette occasion pour vous renouveler, Monsieur le Secrétaire d'Etat, l'assurance de ma considération très distinguée.

I. A. Keun

Arhiva M.A.E. vol. 6, fila 85–86. [Rezoluție conformă documentului nr. 11]

6

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către pașa de Vidin, nr. 2240 din 1 [13] *august 1859: Semnalînd interzicerea călătoriei unui anume Costache Popescu din Craiova prin teritoriul turc, din pricina titulaturei „Principatele Unite" de pe pașaport, protestează și cere autorităților din Vidin să renunțe la o poziție contrară Convenției de la Paris.*

București
în 1 aug./[13 aug.] 1859
Nr. 2240

La Excelența Sa Pașa de la Vidin

On: Minister al Finanțelor prin adresa sa nr. 2200 din 30 iulie îmi face cunoscut că Dl. comandir al punctului Calafat, prin raportul său nr. 502, arată că la 21 ale corentei viind la acel punct un Costache Popescu din orașul Craiova cu pașaportul acestui Principat sub nr. 112 din 11 iulie anul corent, dat de Administrația Districtului Dolj pentru trecerea în Serbia pe soroc de șase luni, vizat dupe regulă de autoritățile competente, și trecînd la Vidin ca să-și urmeze călătoria, autoritățile ottomane de acolo l-au înapoiat, supt cuvînt că ele nu cunosc asemenea pașapoarte intitulate Prințipatele Unite.

www.dacoromanica.ro

Subsemnatul se grăbeşte a comunica Excelenţii Voastre cele de mai sus şi exprimîndu-şi marea mirare ce i-a pricinuit o urmare atît de neaşteptată din partea autorităţilor de supt juridicţia Excelenţii Voastre, crede de cuviinţă a adăoga că această măsură adoptată de suscitatele autorităţi, nu numai că este de natură a întrerupe comunicaţiile de comerţ jurnaliere dintre locuitorii ambelor state şi a pricinui însemnătoare pagube intereselor comune ale acestor ţări, dar, ceea ce este şi mai grav, se află în directă contradicţie cu Convenţia de la Paris din 19 august 1858, iscălită şi recunoscută chiar de M. S. Sultanul, şi care, în calitate a sa de act oficial urmează ca se fie cunoscută de toţi fonctionarii publici. Această convenţie în art. 1—iu zice curat „Principatele Moldoviei şi Valachiei, constituite d'acum nainte supt numirea de Principatele Unite Moldavia şi Valachia, rămîn puse supt suzeranitatea M. S. Sultanului".

Din consideraţiile aci expuse putîndu-vă îndestula despre confuzii şi însemnatoarele pagube ce pot izvorî din menţinerea măsurii în chestie, am convicţia Excelenţă că nu veţi amîna nici un minut măcar desfiinţarea unei măsuri atît de nedrepte şi vătămătoare celor mai esenţiale interese ale ambelor State; iar de punerea la cale ce veţi face, mă rog ca se binevoiţi a mă onora cu răspunsul Excelenţei Voastre.

Fălcoianu

Arhiva M.A.E. Pachet 169, dos 14, fila 3, 36.

7

Bucureşti. Ministerul de Război către Ministerul de Externe al Ţării Romîneşti, nr. 3189 din 7/[19] august 1859: Comunică interzicerea trecerii prin Vidin spre Serbia a lui Costache Popescu deţinător al unui paşaport cu titulatura „Principatele Unite".

Principatele Unite
Ministerul de Resbel al Ţării Romîneşti
Nr. 3189

Secţia II-a Bucureşti, 1859 august 7/[19]

D-le Ministru,

Comandirul puntului Calafat, cu raportul Nr. 513, face cunoscut că la 21 ale expiratei luni iulie viind la acel punct un Costache Popescu din Craiova cu paşaportul Ţării Romîneşti Nr. 112 de la 11 iulie anul curent dat de administraţia de Dolj pentru trecerea lui în Serbia, cu soroc de şase luni; care pasport vizîndu-se de punt sub. Nr. 1221 şi de carantina locală asemenea cu Nr. 1219, avînd cu sine şi doi cai pentru care a lăsat depozit comisarului respectiv lei 54 parale 20, şi trecînd la Vidin, autorităţile ottomane din acel oraş l-au înapoiat sub cuvînt că nu cunoaşte [sic] asemenea paşporturi intitulate „Principatele Unite".

Aceasta şi Ministerul ostăşesc, cu onoare o face cunoscut onor. Secretariat spre ştiinţă şi cele de cuviinţă din parte-i.

Ministru Secretar de Stat la Departamenetul de Resbel
General adiutant *Macedonschi*

p. Şeful Secţiei P. Sublocotenent *Protopopescu*

D-lui Ministru Secretar de Stat la departamentul Afacerilor exterioare şi secretar al Statului.

[Rezoluţie:] Spre răspuns la aceasta se va răspunde M. Ostăşesc, comunicîndu-se hotărîrea luată şi care deja s-a comunicat paşei Vidin[ului]

Făl[coianu]

Arhiva M. A. E.,
Pachet 169, dosar 14, fila 5.

www.dacoromanica.ro

8

București. Ministerul de Externe către Ministerul de Război al Țării Românești, nr. 2334 din 8/[20] aug. 1859: Răspunzînd adresei nr. 3189, propune interzicerea intrării în țară a deținătorilor pașapoartelor otomane, în cazul cînd autoritățile otomane vor persista în refuzul de a accepta pașapoartele cu titulatura „Principatele Unite".

București
în 8/[20] August 1859
Nr. 2334

La Ministerul Ostășesc

Domnule Ministru,

La adresa Dvs. Nr. 3189 mă grăbesc a răspunde că, deși subsemnatul, bazat pe adresa On. Minister al Finanțelor nr. 2200 din 30 iulie, prin care comunică împrejurarea acelui Costache Popescu despre care tratează și adresa Dvs. preexpusă, am adresat Eccelenței Sale Pașei de la Viddin un mehtup cu data de 1-iu ale corentei, prin care-i observă ilegalitatea și necuviința măsurii luată de autoritățile ottomane, și îi cere cu stăruință a ei desființare; căci la caz contrariu și guvernul nostru va fi silit să adopte aceași măsură în privința pasagerilor ottomani ce voiesc să intre în țară. Însă spre a nu rămîne intimarea făcută de guvernul nostru fără nici un efect, subsemnatul este de părere de a le da ordine precise D. D-lor Comandiri competenți ca să nu mai fie primiți de acum înainte nici un pasager în țară cu pașaport ottoman, dacă autoritățile ottomane vor stărui în refuzul lor.

Subsemnatul comunicîndu-vă această părere a sa, vă roagă, D-le Ministru, ca să binevoiți a face să se puie în lucrare măsura mai sus expusă.

Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14, fila 6.

9

București Ministerul de Externe al Țării Românești către pașa de Rusciuc, nr. 2360 din 12/[24] august 1859, depeșă Protest împotriva nerecunoașterii valabilității pașaportului românesc eliberat lui Stan Voiculescu; amenințare cu represalii.

Dépêche Télégraphique
Nr. 2360
le 12/[24] Août 1859

A Son Excellence le Pacha Gouverneur de Roustouk

Excellence,

Le Sieur Stan Voikulesko se rendant en Turquie avec le passeport delivré par nos autorités fait savoir que ce passeport a été refusé.

Ce refus doit être sans doute attribué à une erreur d'un employé subalterne. Si contre toute attente il était l'effet d'une mesure officielle le Gouvernement se verrait par réciprocité, dans le cas de refuser les passeports délivrés par l'autorité ottomane.

Cette extremité est trop grave pour qu'on ne s'arrête pas à l'idée d'un malentendu.

Le Ministre des Affaires Etrangères de Valachie.

Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14, fila 7

www.dacoromanica.ro

10

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești — I. I. Filipescu — către agenția romînă de la Constantinopol, nr. 2361 din 12/[24] august 1859, depeșă: Semnalează refuzul pașilor dunăreni de a recunoaște pașapoartele romînești; cere renunțarea Porții la această poziție, amenințînd cu represalii.

le 12/[24] Août 1859
Nr. 2361

Monsieur J. J. Philippesco à Constantinople.

Dépêche télégraphique

Les Pachas Gouverneurs riverains du Danube depuis quelque temps refusent de reconnaître et accepter nos passeports. J'ignore si c'est à la suite d'un ordre de la Porte. Veuillez vous entendre officieusement avec qui de droit. C'est une mesure qui porte préjudice au commerce. Si l'on continue nous sommes décidés d'user de représailles vis-à-vis des passeports turcs.

Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14, fila 9.

11

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către consulatul general al Olandei, nr. 2365 din 12/[24] august 1859: Critică nota din 29 iulie/10 august privind refuzul Olandei de a accepta plata patentei de către meseriașii și comercianții supuși olandezi. Justifică dreptul Țării Romînești de a pretinde plata patentei.

A l'honorable Consulat Général de Hollande

Nr. 2365
1859 august 12/[24 aug.].

Monsieur le Consul Général,

Le soussigné, ministre des Affaires Etrangères, vient vous exprimer la pénible impression que lui a causé la lecture de la note responsive que vous lui avez fait l'honneur de lui adresser le 29 juillet (10 août) sous le nr. 296 et par laquelle vous exprimez le refus du Gouvernement de Sa Majesté le Roi des Pays-Bas d'assujettir les nationaux néerlandais exerçant ici un commerce ou une industrie, au paiement de la patente proportionnelle.

La note du 27 mai dernier nr. 1389 à laquelle vous répondez, rappelait il est vrai qu'à la notification de cette mesure déjà ancienne puisqu'elle remonte à 9 ans, MM. les agents et consuls étrangers avaient declaré ne pouvoir y donner leur assentiment sans avoir obtenu des instructions spéciales de leurs gouvernements respectifs (Remarquez M. le Consul Général que le soussigné s'abstient d'examiner à quel point la mesure réclamait légalement cet assentiment). Mais, depuis lors, aucun de MM. les agents étrangers n'y a répondu par un refus formel. Loin de là, depuis la note circulaire du 27 mai, elle a été accueillie favorablement dans la majeure partie des divers agences; elle a même reçu un commencement d'exécution sans la moindre opposition de leur part.

Veuillez remarquer encore que le reproche de rétroactivité que vous adressez à l'application de cette mesure, ne saurait se justifier. En effet, la loi a été promulguée en 1850; il importe peu qu'elle ait été ou non exécutée; il suffit qu'on ait eu le droit de l'exécuter.

Or, pour que le reproche de rétroactivité fut fondé, il faudrait que le Gouvernement prétendît faire remonter l'exécution à une époque antérieure à la promulgation, tandis que, dans

www.dacoromanica.ro

sa bienveillance pour les étrangers, il s'est borné à prendre pour point de départ le 1-er octobre 1858. Les conditions politiques de notre pays se sont modifiées depuis 1850. Alors, bien que notre autonomie fût écrite dans les anciens traités, les clauses des capitulations pouvaient selon des interprétations diverses y porter atteinte. La confusion des principes invoqués, pouvait faire douter du droit. Aujourd'hui il ne saurait en être de même. Notre autonomie nous a permis de doter le pays d'une législation intérieure nette dans ses termes et indépendante dans ses effets. Cette législation exclut tous les privilèges dont les indigènes, autant que les étrangers, pouvaient se prévaloir dans le passé. Le Gouvernement pénétré des devoirs que la situation lui impose ne faillira pas à sa tâche, malgré les obstacles qu'il pourrait rencontrer dans son accomplissement.

Les capitulations renferment, il faut le reconnaître, des dispositions peu compatibles avec celles qui résultent des récents traités ; il est donc naturel de regarder les anciennes comme abrogées en tant qu'elles sont en opposition avec les nouvelles. Les Puissances Garantes de nos droits l'ont nécessairement compris ainsi.

Vouloir littéralement l'exécution des capitulations, ce serait vouloir le maintien de la situation anormale dont le traité de Paris et la Convention du 19 août ont pris soin de nous délivrer sous la haute garantie des Puissances signataires. Ce serait en d'autres termes la dénégation de cette garantie et du droit qu'elle proclame.

Il est donc nécessaire si l'on invoque les capitulations de s'arrêter là où leur esprit est inconciliable avec celui de notre législation.

Le Gouvernement a agi dans le plénitude de ses droits en édictant des lois de finance qui frappent les négociants et industriels étrangers d'une taxe à peine égale à celles qui leur sont appliquées dans les pays de l'Europe où ils sont le plus favorisés.

Le soussigné ne saurait, à son grand regret, s'associer à l'opinion émise par l'honorable Consul Général de Hollande de soumettre la question, en ce qui concerne ses nationaux, à l'interprétation des Hautes Parties Contractantes.

Le principe nettement posé, se défend de lui-même contre toute interprétation. Seulement les négociants étrangers qui refuseraient de l'admettre auraient accepté d'avance les conséquences de leur refus.

Le Gouvernement des Principautés-Unies croyait devoir espérer que l'honorable Consul Général de Hollande, qui mieux que personne était en position par ses antécédents et ses travaux d'envisager sous leur véritable point de vue nos immunités et nos droits, présenterait à son Gouvernement la question dans des termes propres à motiver une solution plus conforme à notre attente. Mieux éclairé sur des intentions qui entendent se renfermer dans la stricte limite de nos droits, le Gouvernement de Sa Majesté le Roi des Pays-Bas ne nous aurait pas imputé le tort qui ressort de la note de l'honorable Consulat Général, de vouloir nous soustraire de notre propre chef à l'exécution des traités.

Il ne nous aurait pas considérés comme tenus à l'observation rigoureuse de leurs clauses par une assimilation avec les sujets de l'Empire Ottoman, assimilation que nous ne pouvons admettre et que le traité et la Convention de Paris ont rendue inadmissible en consacrant notre autonomie et notre indépendance intérieures.

Le sousigné est loin de vouloir donner à cette question la portée d'un conflit, il espère toutefois que le Gouvernement de S. Majesté le Roi des Pays-Bas, s'alliant aux bienveillantes intentions des puissances qui nous ont admis dans la famille européenne, voudra bien aussi s'associer aux garanties qu'elles nous ont accordées.

Enfin, si le Gouvernement a toléré jusqu'ici que les étrangers se livrent au commerce en détail, contrairement aux clauses des anciens traités invoqués par l'honorable Consulat Général, il est juste qu'en retour, ceux-ci s'acquittent envers notre fisc des impôts dont le commeroe est

www.dacoromanica.ro

frappé, sous peine d'interdiction et, plutôt que d'encourir cette peine qu'il nous répugnerait d'appliquer, il n'est aucun étranger qui ne préfère payer la minime contribution à laquelle tous sont soumis et qui d'ailleurs est largement compensée par les avantages que le pays offre à nos commerçants et à leur industrie.

Je profite.....

Arhiva M.A.E.. vol. 6, fila 87–89.

12

Silistra. Kiamil Mehmet Paşa, guvernatorul Silistrei către Ministerul de Externe al Ţării Româneşti, 19/[31] august 1859: Neagă interzicerea trecerii în Turcia a lui Stan Voiculescu, arătînd că „toţi comersanţii şi alte persoane ce vin aici cu diferite trebuinţe sînt primiţi" [1]

Primită la 21 august/[2 sept.] 1859

Traducţia scrisorei Esc. Salle Kiamili Mehmet Paşa Guvernatorul Silistrei adresată către Ministeriul al Afacerilor Străine din Ţara Romînească.

19/[31] august 1859.

Domnule Ministru,

S-a primit o depeşă telegrafică din parte-vă prin care ne-aţi comunicat că s-a înapoiat D-l Stan Voiculescu ce ar fi trecut la Rusciuk. Este de prisos a vă zice Domnule Ministru că după formalităţile ce se păstrează aici nu s-ar fi putut ca să nu se îngădue trecerea pomenitului în vreme ce toţi comersanţii şi alte persoane ce vin aici cu diferite trebuinţe sînt primiţi,

Fiindcă o asemenea persoană nu s-a ivit aici şi fiindcă nici în depeşa Dv. nu se arată dela ce parte de loc ori de la ce schelă a Rusciukului s-a înapoiat pomenitul, veţi bine voi Domnule Ministru a mă împărtăşi cu răspuns desluşitor despre aceasta.

Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14 fila, 12.

13

Constantinopol. Agentul Moldovei şi al Ţării Romîneşti C. Negri către Ministerul de Externe al Moldovei, 2/14 septembrie 1859: Raportează în chestiunea paşapoartelor, arătînd că Poarta intenţiona să recunoască titulatura de Principatele Unite după învestitură. Discută problema cancelariei agenţiei şi a protejaţilor romîni. Anunţă semnarea protocolului de învestitură a domnului la Paris în ziua de 7 septembrie.

Încît să atinge de regularea cestiei canţeleriei din Constantinopoli să va aştepta memuarul D.C. Negri. Si dar aceasta va rămîne spre ştiinţa.

Donici.

Monsieur le Ministre,

J'ai reçu la note de Votre Excellence en date du 26 Août de cette année, sous Nr. 3776, avec une copie y jointe de celle du Ministère de la Justice sous Nr. 6761, ainsi que 5 pièces y annexées touchant la succession de feu Jean Kalos, et selon que Votre Excellence le demande, après avoir obtenu la solution demandée par le Ministre de la Justice, je restituerai à celui des Affaires Etrangères les documents susmentionnées. J'accuse en même temps réception de la

[1] Aserţiunile paşei sînt dezminţite printr-o lungă declaraţie a lui Hr. Polihroniadi din 31 aug. [12 sept.] 1859 (Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14, fila 19–20).

www.dacoromanica.ro

note Nr. 3777 ainsi que d'une formule de passeport, et j'ai l'honneur de vous répondre, Monsieur le Ministre, au sujet de sa teneur, que la Sublime Porte ne s'étant décidée à reconnaître le titre de Principautés Unies qu'après que son Altesse le Prince aurait reçu son investiture, non seulement qu'elle ne tolérait point des passeports avec ce titre délivrés d'ici, mais s'emparait même, des passeports semblables donnés dans les Principautés, contre lesquels elle délivrait des permis de séjour, comme celui que je ci-joins. N'étant pas reconnu moi-même officiellement à la S. Porte, j'ai néanmoins fait des démarches officieuses à ce sujet, et j'ai tout lieu de croire que cet état de choses ne se produira plus, d'autant plus que l'investiture dont j'entretiendrai Votre Excellence plus bas, est sur le point d'être donnée ces jours-ci.

Quant à la note sous Nr. 3775 permettez-moi, Monsieur le Ministre, d'entrer à l'égard de son contenu dans quelques détails. Nos chancelleries d'ici ne sont point rétribuées par nos gouvernements et leurs employés sont payés des taxes consulaires qui se perçoivent à l'instar des autres chancelleries, mais moindres cependant. Tous ceux qui ont recours à la protection des dites chancelleries savent d'avance ce qu'ils ont à payer dans les différents cas qui peuvent se présenter à ce sujet, et il en est de même du Sieur Boïasoglou qui, en prenant le pavillon moldave, s'est assujetti en connaissance de cause aux taxes précitées. Vous dites Monsieur le Ministre qu'il n'est pas digne de notre gouvernement de tolérer pareils abus, et je me range complètement à cet avis, en croyant toutefois qu'il serait encore plus digne pour nous de nous débarrasser complètement de toute cette masse de protégés qui ne sont point nos nationaux, dont le grand nombre ne servait qu'aux intérêts particuliers de nos ex-Kapou-kihayas grecs, et nous fesaient avoir des difficultés avec les protections auxquelles ces individus appartenaient réellement. De cette façon nous éviterions un tas de tracas tant avec les autres chancelleries qu'avec la S.. Porte elle-même. Et puis, d'un autre côté, il est, je crois, de toute justice de ne point chercher à faire des sujets ici, alors que nous ne voulons point que les autres en fassent chez nous. Les comptes de nos chancelleries seront faits et présentés au Secrétariat d'Etat, auquel j'aurais l'honneur de présenter un mémoire pour tout ce qui les concerne, à mon retour au pays. Jusqu'alors il n'y a guère lieu d'introduire des changements partiels, car mon avis est qu'il faut tout changer.

J'ai l'honneur d'annoncer à Votre Excellence que le protocole de l'investiture de Son Altesse le Prince a été signé le 7 de ce mois à Paris par toutes les Puissances Garantes. Il est exactement comme celui du 13 avril passé et l'on y a seulement ajouté que son Altesse le Prince se rendra à Constantinopole, comme par le passé ses prédécesseurs, après son investiture reçue, et alors que les soins qu'il doit à l'administration des deux Principautés lui perrmettront de s'absenter. Demain, S. A. le grand Vizir nous attend à la S. Porte pour recevoir de nous les actes de nos deux Assemblées constatant la double élection, et pour nous annoncer officiellement que l'investiture est donnée,après quoi il sera expédié deux bérats, l'un à Bucarest et l'autre à Iassy que Son Altesse le Prince recevra l'un après l'autre dans ces deux villes.

Notre mission sera par conséquent terminée dans 8 ou 10 jours tout au plus.

Vous remerciant, Monsieur le Ministre, de la collection du Moniteur que vous m'avez envoyée, je prie Votre Excellence de vouloir bien agréer l'assurance de ma considération la plus distinguée.

C. Negry

le 2/14 septembre 1859

Constantinopole

Arhiva M.A.E., vol. 293, fila 14.

www.dacoromanica.ro

14

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către pașa de Vidin, nr. 2663 din 4/[16] septembrie 1859: Protest împotriva interzicerii intrării în Turcia a băiatului Florea Stan Făgădău, posesor al unui pașaport cu titulatura Principatele Unite.

București 4/[16] Septembrie 1859.
Nr. 2663

La Eccelența sa Pașa Vidinului.

Eccelență,

On : Minister Ostășesc din acest Prințipat și prin adresa sa nr. 3517, bazată pe raportul D-lui comandir al punctului Calafat nr. 570, îmi face cunoscut că un băiat anume Florea Stan Făgădău, în vîrstă de ani 16, din orașul Craiova, arătîndu-se la autoritățile otomane de la Vidin cu pașaportul Guvernului Prințipatelor-Unite, liberat de autoritatea competentă după toate regulile, i s-a refuzat intrarea sa pe tărîmul Imperial, sub cuvînt că nu recunosc titlul de Prințipatele Unite.

Permiteți-mi a observa Eccelență, că acest titlu s-a acordat Țărilor noastre de Convenția încheiată la Paris la 7/19 august de către marile Puteri Europene garante, între care figurează și Înalta Poartă și că prin urmare nerecunoașterea acestui titlu constitue o călcare a acelei convenții.

Convins că asemenea urmări provin dintr'o greșită înțelegere a poruncilor Excelenței Voastre, din partea autorităților subalterne de sub juridicția Excelenții Voastre, fac apel la luminata Excelenței Voastre înțelepciune și vă rog ca să binevoiți a lua măsurile cele mai grabnice pentru recurmarea cu desăvîrșire a unor asemenea urmări împiedicătoare relațiilor de vecinătate onorînd și pe subscrisul cu răspuns despre rezultat.

Arhiva M.A.E., Pachet 169, dosar 14, fila 17.

15

Constantinopol. Agentul Moldovei și al Țării Romînești C. Negri către Alexandru Ioan Cuza, 5/17 ianuarie 1860: Anunță recunoașterea sa de către Poartă. Despre plecarea ambasadorului Thouvenel numit ministru de Externe al Franței. Discuția avută cu ambasadorul britanic referitoare la plata patentei de către supușii britanici. Probleme legate de tariful și administrația telegrafului.

le 5/17 Janvier 1860

Constantinopole.

Altesse Sérénissime,

M'étant rendu ces jours derniers chez Son Excellence Fuad Pacha, ce haut fonctionnaire m'annonça que ma double nomination d'agent effectif de Moldavie et ad intérim de Valachie, venait d'être agréée par Sa Majesté le Sultan, et qu'en attendant que S. Altesse le grand Vizir en instruisît Votre Altesse, je pouvais le Lui annoncer officiellement. Son Excellence me dit encore que Sa Majesté le Sultan désirait que je lui fusses présenté, et je suis actuellement à attendre cet honneur.

Monsieur Thouvenel est parti pour la France par le dernier bateau.Son Excellence a eu pour moi beaucoup de bienveillance, m'a comblé d'égards et tout dernièrement m'a écrit une lettre, dont j'ai l'honneur d'envoyer copie à Votre Altesse, dans laquelle il nous est donné l'assurance que sa sollicitude continuera de nous être acquise dans son éminent poste de ministre des

www.dacoromanica.ro

Affaires Etrangères de France et de président du prochain Congrès. J'ai bien regretté le départ de Monsieur l'Ambassadeur de France ; mais il sera autant que possible compensé par la prochaine arrivée de Monsieur le Comte de Lallemand que l'on attend ici dans quelques jours et qui a toujours témoigné pour nos pays, de grandes sympathies aussi.

J'ai l'honneur d'annoncer à Votre Altesse qu'ayant été chargé par Monsieur le Ministre Alexandry de faire des démarches auprès de Monsieur l'Ambassadeur d'Angleterre, afin d'obtenir que tous les commerçants anglais fussent chez nous indistinctement assujettis à payer patente, et qu'après en avoir entretenu Son Excellence, elle me répondit que les commerçants en gros, sujets de S. M. Britannique, ne pouvaient à l'instar des détaillants être soumis à la patente, par la raison qu'une semblable mesure ne serait qu'une surtaxe indirecte sur l'importation, dont les droits à prélever ne sauraient être augmentés. J'ai exposé à Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Valachie les détails de ma démarche à ce sujet, plus au long, que d'ailleurs Son Excellence soumettra à Votre Altesse. De même, Votre Altesse sera mise en connaissance, par Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Moldavie, des résultats de mes démarches auprès du même ambassadeur par rapport à notre agence à Londres.

Son Excellence Fuad Pacha m'a parlé dernièrement d'un rabais du tarif des télégraphes, stipulé entre la Sublime Porte et l'Autriche, en nous invitant à y adhérer. D'un autre côté le directeur en chef des télégraphes d'ici, m'a aussi invité à venir faire et vérifier les comptes de son administration avec celles des Principautés. J'ai répondu que n'ayant aucun ordre de mon Gouvernement à ce sujet, je ne pouvais traiter de ces affaires avant d'en avoir reçu l'autorisation et les instructions nécessaires.

Aucune nouvelle saillante ici. Le thermomètre est de 4 à 6 degrès C. au-dessus de zéro. Cela produit un grand allégement dans la dépense des pauvres gens en bois et charbons.

J'ai l'honneur d'être

de Votre Altesse Sérénissime le très humble et obéissant serviteur

C. Negry

Arhiva M.A.E., vol. 293, fila 33–34.

16

Constantinopol. Agentul Moldovei şi al Ţării Romînești C. Negri către ministrul de Externe al Ţării Romînești I. I. Filipescu, nr. 27 din 8/20 iunie 1860: Anunţă intenţia sa de a rezolva — cu precădere — în convorbirile cu Fuad Paşa chestiunea înlocuirii abuzive a paşapoartelor romînești de către reprezentanţii diplomatici ai Porţii cu altele turceşti.

Nr. 27
le 8/20 Juin 1860
Constantinople

Monsieur le Ministre,

La première affaire que je me propose de traiter avec S. E. Fuad Pacha sera celle des passeports turcs qu'a l'étranger on substitue aux nôtres, et dans lesquels, à mon grand étonnement, j'ai vu que nous étions traités de sujets ottomans, selon qu'il ressort de la note de Votre Excellence en date du 20 mai sous no. 1672, ainsi que du passeport turc y annexé, comme aussi de la copie de la note du ministre de l'Intérieur sous no. 3957, pièce dont j'ai l'honneur d'accuser réception par la présente . . . . .

C. Négry

Son Excellence Monsieur Jean Filipesco, Ministre des Affaires Etrangères de Valachie

Arhiva M.A.E., vol. 291, fila 127.

www.dacoromanica.ro

17

Constantinopol. Agentul Moldovei și al Țării Romînești, C. Negri către ministrul de Externe al Țarii Romînești, nr. 39 din 17/29 iulie 1860 : Comunică circulara trimisă de Saffet Effendi agenților diplomatici ai Porții prin care se interzicea înlocuirea pașapoartelor romînești prin altele otomane. În anexă, copia circulării.

Le 17/29 Juillet 1860

Principatele-Unite.
Agenția Țărei Romînești în Constantinople Nr. 39

Monsieur le Ministre,

Ayant écrit à Son Excellence Saffet Effendi la note dont j'ai l'honneur de vous envoyer copie ci-jointe, ce ministre eut l'obligeance sans plus tarder, d'envoyer une circulaire à tous les Agents diplomatiques de la Sublime Porte à l'étranger par laquelle il leur enjoint de n'avoir à l'avenir qu'à viser seulement les passeports des Principautés et non plus à leur substituer des passeports ottomans ; ainsi nous pouvons considérer cette affaire comme définitivement terminée

C. Negry

Arhiva M.A.E., vol. 291, fila 163.

ANEXĂ

Copie d'une dépêche-circulaire adressée par le Ministre des Affaires Etrangères aux Missions Ottomanes à l'Etranger.

Monsieur . . . . .

L'agent des Principautés de Valachie et de Moldavie s'est plaint plusieurs fois de ce que les passeports délivrés par le Gouvernement des Principautés étaient échangés contre des passeports ottomans lorsqu'ils étaient présentés pour être visés par devant les chancelleries de nos Légations.

Le droit de livrer des passeports à ceux des habitants qui se rendent à l'étranger, étant un des privilèges du Gouvernement des Principautés et ce droit ayant été respecté jusqu'ici, vous voudrez bien vous y conformer à l'avenir, en faisant apposer aux passeports réguliers de cette catégorie qui vous seront présentés, le visa d'usage.

Veuillez transmettre, Monsieur, des ordres analogues aux consuls placés sous vos ordres et agréez.

(*signé*) *Safvet*

Arhiva M.A.E., vol. 291, fila 165.

18

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către Consulatele Austriei, Franței, Angliei, Prusiei, Rusiei, Sardiniei, Belgiei, Olandei și Greciei, nr. 3917—3925 din 11/23 octombrie 1860 : Comunică legea pentru supunerea tuturor locuitorilor țării — indiferent de supușenie — la plata contribuției drumurilor.

A l'Agence d'Autriche No. 3917
„ France „ 3918
„ Grande Bretagne No. 3919
„ Prusse No. 3920
Ct gl de Russie No. 3921
Ace et Ct gl de Sardaigne No. 3922
Ct gl de Belgique No. 3923
„ „ des Pays Bas No. 3924
„ „ de Grèce No. 3925

www.dacoromanica.ro

L'assemblée législative a voté dans sa séance du 2/14 septembre écoulé une loi assujettissant indistinctement tous les habitants du pays à une contribution annuelle de douze piastres dont le produit doit être exclusivement affecté à la construction et à l'entretien des ponts et chaussées.

En joignant ici cette loi en traduction, j'ai la conviction que, pénétré vous même M..... de l'utilité que présente son exécution, vous voudrez bien aider le Gouvernement dans ses vues de progrès et d'amélioration en engageant vos ressortissants à acquitter régulièrement cette minime contribution, les avantages résultant de sa destination et auxquels les résidants étrangers sont appelés à participer à l'égal des indigènes ne pouvant faire l'objet d'aucune contestation,

Je profite.....

Arhiva M.A.E., vol. 7, fila 5

19

București. Ministrul de Externe al Țării Românești I. I. Filipescu către agentul Moldovei și Țării Românești C. Negri, nr. 4396 din 15/27 noiembrie 1860: Îi comunică proiectul de regulament privind navigația sub pavilion român, cerîndu-i observațiile. Anunță începerea tratativelor pentru încheierea convenției telegrafice cu Rusia. Tratativele similare cu Austria. Însemnătatea convențiilor telegrafice și a celor privind extrădările pentru „consacrarea" independenței politice a țării. Despre turburările de la Craiova și Ploiești.

Principautés-Unies
Ministère des Affaires Etrangères de Valachie
Nr. 4396

Bucarest, ce 15/27 Novembre 1860

[Însemnarea agenției:] Contenant le projet d'un règlement sur la navigation sous pavillon national, à lire et à modifier et puis à renvoyer au Ministère de Valachie.

Monsieur l'Agent,

Ma dépêche du 8/20 Novembre courant n'ayant pu être expédiée par le courrier de mardi passé, j'ai dû, faute d'occasion, en ajourner l'envoi jusqu'à ce jour.

En vous confirmant dans son entier le contenu de cette dépêche, je joins ici, sous forme de référé, le projet d'un règlement élaboré dans mon département et dont les dispositions ont essentiellement pour objet d'empêcher que le pavillon de notre nation ne soit désormais employé que conformément à certaines lois, et conditions dont le défaut s'est fait jusqu'ici sentir.

Le Conseil des ministres, auquel ce travail a été soumis, a jugé nécessaire, avant d'en arrêter l'adoption, de le livrer à l'examen de personnes réunissant une certaine expérience dans la partie et pouvant dès lors se prononcer si, pour en rendre l'application facile, ce projet de règlement ne pourrait pas subir quelques modifications plus en rapport avec les nécessités de notre marine marchande.

Dans cette occurence, j'ai pensé que votre jugement, Monsieur l'Agent, appuyé sur l'opinion des personnes possédant chez vous les connaissances pratiques et théoriques dans la partie, pourrait pour beaucoup contribuer à fixer le gouvernement sur la rédaction définitive du règlement projeté, lequel est calqué en partie sur celui en vigueur en France. A cet effet je ne saurais trop vous prier, Monsieur l'Agent, de procéder un moment plus tôt à cet examen et de m'en communiquer le résultat pour ma norme.

La convention télégraphique avec la Russie est déjà en voie d'élaboration. Mr. Librecht, inspecteur général de nos lignes, vient d'être désigné pour convenir avec Monsieur de Giers,

www.dacoromanica.ro

Consul Général de Russie, des conditions à intervenir dans la conclusion définitive de cet acte international.

L'Agence d'Autriche a également envoyé à l'examen de notre gouvernement le projet d'une convention télégraphique dont les dispositions sont identiques à celles qu'elle vient de passer avec la Serbie. Dans sa note, l'Agence d'Autriche nous signale les oppositions de la Turquie qui persiste à nous méconnaître le droit de passer de pareils actes sans son intervention. Nous ne désespérons pas cependant que, prenant exemple sur la Russie, l'Autriche ne finisse par éluder l'assentiment de la Porte et à traiter directement avec nous comme État sous ce rapport entièrement indépendant. Je suis convaincu, Monsieur l'Agent, que de votre côté vous ne négligerez rien pour arriver à écarter les difficultés qui tendraient à retarder la conclusion définitive de l'acte en question.

Ainsi que vous le voyez, Monsieur l'Agent, nos rapports internationaux avec les Etats voisins tendent à consacrer en quelque sorte notre indépendance politique; car, outre les conventions télégraphiques en question, nous sommes en train d'en passer avec ces mêmes Puissances pour l'extradition réciproque des criminels, des déserteurs et des vagabonds, en vue de contribuer chacun de notre côté, à la sûreté et à la tranquillité des territoires respectifs. Quant aux troubles dont nous avons eu à déplorer l'existence à Crayova et récemment à Ployesti, vous en trouverez les détails succints dans le Moniteur dont je vous envoie la collection. J'aurai soin, aussitôt que les commissions d'enquête auront transmis leurs rapports, de vous tenir au courant sur les événements qui viennent de se produire dans ces deux villes, ainsi que sur leur moteur. Il est inutile d'ajouter que le Gouvernement remplissant sa tâche difficile déploie toute l'énergie nécessaire pour maintenir l'ordre et la tranquillité dans les différentes localités.

Permettez-moi de vous rappeler encore l'envoi de votre budget et dans l'attente d'une réponse, veuillez agréer l'assurance de ma considération très distinguée.

I. I. Philippesco

Arhiva M.A.E. Fond Constantinopol vol. 27, Dos 1/60 A (Coresp. Pol.)

20

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către consulatul Angliei, nr. 2433 din 28 septembrie/10 octombrie 1861. Protest împotriva judecării de formă de către consulat a supusului britanic Rodotheato, inițial cercetat de justiția muntеană.

No. 2433
ce 28 septembre 1861/10 octobre
A l'Agence Britannique

Par ma note, en date du 10/22 Août écoulé, sous No. 1879, j'ai eu l'honneur de soumettre à votre jugement, à propos de l'affaire Rodothéato, les principes de droit international qui établissent la compétence de nos tribunaux en matière criminelle, comme aussi le droit inhérent à notre autonomie de rechercher et de punir les infractions à nos lois en cette matière.

Si, cédant à des considérations d'un ordre purement politique, et indépendantes des principes invoqués, j'ai cru devoir cependant, sur vos instances Mr. l'Agent, abandonner à l'action exclusive de l'Autorité Britannique l'instruction et le jugement de l'acte entaché d'infamie commis par votre ressortissant, cette détermination n'a été prise que dans la conviction que cette action serait exercée dans toute sa plénitude en vue de la réparation qui était due à notre société lésée.

Contrairement à mes prévisions et à mon grand étonnement, je viens d'être informé simultanément par le Ministère de la Justice et celui de l'Intérieur que l'inculpé Rodothéato, après avoir subi dans sa propre maison quelques jours d'arrêt preventif a été relâché sans autre forme de procés et que, fort de son impunité, il brave la justice et la morale publique

www.dacoromanica.ro

en circulant librement dans la ville, alors que l'acte honteux dont il a été convaincu, eut entraîné partout, comme en Angleterre même, une peine infamante.

En face d'une procédure aussi inexplicable, le Gouvernement ne saurait sans atténuer ses droits en tolérer davantage le pernicieux exemple, aussi s'est-il cru en droit de revendiquer dans cette affaire son action primitive et d'autoriser de nouveau contre l'auteur de ce méfait des poursuites judiciaires que la satisfaction légitime qui est due au corps social rendent indispensables et opportunes.

Je profite ...

Arhiva M.A.E. vol. 93 fila 209—210.

21

București. Consulul general al Angliei, Green, către ministrul de Externe al Țării Românești, 18/30 noiembrie 1861: Comunică o depeșă a ambasadorului Bulwer referitoare la aplicarea capitulațiilor în Principate. Protestează împotriva nerespectării jurisdicției consulare, dînd exemple concrete [1]. În anexă, depeșa ambasadorului Bulwer din 25 octombrie/6 noiembrie 1861, prin care Principatele sînt socotite ca făcînd parte din Imperiul otoman și supuse regimului capitulațiilor.

Traduction — Bucarest, le 30 Novembre (18 nov.) 861

Bucarest, le 30 Novembre 1861

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous transmettre la traduction d'une dépêche qui m'a été adressée par Son Excellence Sir Henry Bulwer, relativement à l'application des capitulations dans les Principautés; et vous ne manquerez pas d'observer, Monsieur le Ministre, par la note de Son Excellence, que je suis de nouveau invité de la manière la plus formelle d'insister sur le maintien des capitulations en tout ce qui concerne les sujets de Sa Majesté Britannique dans cette Principauté.

Je regrette Monsieur le Ministre, qu'à cette occasion je ne puis, conformément avec mon devoir, manquer d'attirer votre attention aux nombreuses infractions des capitulations commises par les autorités valaques, qui forment l'objet de plaintes récentes que j'ai dû adresser au Gouvernement de Son Altesse; et si dans quelques uns de ces occasions j'ai rencontré une disposition de votre part, Monsieur le Ministre, d'applanir ces difficultés, cela n'amoindrit pas la gravité de ces actes illégaux des autorités, qui pouvaient mener à des conséquences les plus déplorables. Je fais allusion à l'affaire du Capitaine Ionien du navire „San Spiridon" maltraité par les soldats valaques à bord de son bâtiment à Brăila. Je me rapporte aussi à l'affaire du négocient ionien Marato à Giurgevo, dont la maison a été occupée militairement sans avis préalable au Vice Consulat de Sa Majesté sous prétexte de l'exécution par la police d'une sentence en matière civile, aussi d'une semblable occupation militaire de la maison de M. Dendrino à Bucarest, à l'insu de ce Consulat Général, sous prétexte de le contraindre au paiement des contributions, et j'entends parler aussi de la détermination que vous m'avez exprimée, Monsieur le Ministre, d'assujettir l'ionien Rodothéato, au jugement des tribunaux Valaques, malgré mes nombreux protêts, et ma déclaration après en avoir référé au tribunal supérieur britannique de Constantinople que l'accusation contre Rodothéato, est nullement de leur compétence.

[1] Text francez, trimis de consulat o dată cu originalul englez, care se găsește în același dosar la f. 126—129.

www.dacoromanica.ro

En soumettant ces observations à votre appréciation Monsieur le Ministre, j'ai la pleine confiance que le Gouvernement Princier s'efforcera de mettre fin à un état de choses, entièrement en opposition avec les capitulations, que les Grandes Puissances sont fermement résolues de faire maintenir dans les Principautés.

Veuillez agréer, à cette occasion, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma haute considération.

(signé) *Green.*

Monsieur Arsaky
Ministre des Affaires Etrangères
etc.

Arhiva M.A.E., vol. 98, fila 122–125

ANEXA

Traduction Constantinople le 6 Novembre 1861 (25 octombrie)

Note adressée par Son Excellence Sir Henry Bulwer à Monsieur Green [1].

[*Rezoluție* :]

Adresser à Mr. Green une protestation formelle contre la qualification de provinces que S. E. Sir Bulwer applique aux Principautés, en nous basant sur tous les actes officiels et principalement sur la Convention de Paris qui les déclare désormais constitués sous le titre de Principautés Unis.

La conduite récente du Gouvernement Moldave à l'égard des successions étrangères dans cette Principauté, a été prise en considération par plusieurs des Représentants ici ; j'en ai parlé, surtout, avec les Représentants de l'Autriche, de France, de Prusse, de Russie, et de l'Italie ; et je me suis mis d'accord avec eux sur les points suivants c.a.d.

1. Que les Provinces de la Moldavie et de la Valachie étant partie de l'Empire Ottoman, et jouissant des garanties accordées à cet Empire, les Capitulations de la Porte avec les Puissances Européennes sont obligatoires pour les gouvernements de ces Provinces.

2. Que selon le contenu des Capitulations, l'administration des successions des étrangers appartient à l'autorité consulaire.

3. Qu'il n'y a rien dans les obligations sus-énumérées contraire à l'autonomie des Provinces Moldo-Valaques.

4. Que tout en adhérant aux Capitulations et en invitant nos agents de les maintenir, si aucun cas arriverait entraînant dans l'application des dites capitulations des points difficiles ou douteux, le Gouvernement des Principautés est invité de les faire connaître aux Agents des Puissances garantes dans les Principautés, et ces derniers naturellement en référeraient à leurs supérieurs à Constantinople qui après examen des observations à eux soumises, les soumettraient de même à leurs Gouvernements.

Vous pouvez communiquer cette dépêche au Prince et à ses Ministres, et vous serez guidé par son contenu dans vos communications avec vos collègues.

etc.

(signé) *H. L. Bulwer.*

Monsieur Green
Agent et Consul Général de S. M. Britanique
etc.

Arhiva M.A.E., vol. 98, fila 130–132.

[1] Copie tradusă după original, de consulat.

www.dacoromanica.ro

22

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către consulul general al Angliei, nr. 3003 din 25 noiembrie 7 decembrie 1861 : Protest împotriva calificării de „provincii" ale Imperiului Otoman dată Principatelor de ambasadorul Bulwer în depeșa din 25 octombrie/6 noiembrie 1861 referitoare la capitulații.

Bucarest, 25 9-bre (7 X-bre) 1861

Nr. 3003
25 Novembre 1861/7 Décembre
A l'Agent Britannique

Monsieur l'Agent,

J'ai pris connaissance de la note que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire à la date du 21 Novembre [1], ainsi que de la pièce y annexée émanant de S.E.M. l'Ambassadeur d'Angleterre à C-ple et je ne manquerai pas de la soumettre à S. A. Sérénissime et d'en saisir mes collègues.

Je crois toutefois ne pouvoir me dispenser d'appeler votre attention sur une qualification donnée à trois reprises aux Principautés-Unies, dans la dépêche de Sir Henry Bulwer.

J'aurai donc l'honneur de constater qu'en appliquant aux Principautés-Unies, la désignation de *Provinces de l'Empire Ottoman*, S. E. M. l'Ambassadeur de S. M. Britannique tombe, involontairement sans doute, dans une méprise qu'il y a lieu de relever.

En effet, ainsi que son Excellence ne peut l'ignorer, la Valachie et la Moldavie ont de tout temps porté le titre de *Principautés* ; c'est sous cette dénomination qu'elles figurent dans tous les actes officiels. Le traité de Paris ne les désigne pas autrement ; et enfin, la Convention du 6/18 Août 58 [2] les déclare désormais constituées sous le titre de *Principautés Unies*. Par conséquent, je ne saurais voir dans la qualification que S. Excellence leur applique, qu'une contradiction avec l'acte solennel qui leur confère ce dernier titre.

Au surplus, je ne puis admettre entre elles et les provinces intégrantes de l'Empire Turc, une assimilation qui n'a jamais existé, ce que d'ailleurs les Puissances Garantes ont collectivement reconnu en consacrant notre autonomie et notre indépendence intérieure.

Le Gouvernement reconnaissant l'obligation qui lui est imposée, de se soumettre aux capitulations, quelle que soit la situation anormale et contradictoire à nos droits, qu'elles nous créent, continuera toutefois à se considérer comme tenu à leur observation, et cela dans les limites prévues par le dernier instrument.

Organe du Gouvt. de S. Altesse, je croirais, Monsieur l'Agent, faillir à mes devoirs si, dans cette circonstance, je ne m'empressais pas de protester comme je proteste de la manière la plus formelle, contre une appellation que le pays a le droit de repousser ; et je termine en vous priant, Monsieur l'Agent de vouloir bien mettre la présente protestation sous les yeux de qui de ressort.

Agréez M. ....

Arhiva M.A.E. vol., 98. fila 133–134

23

București. Consulul general al Angliei, Green, către Ministrul de Externe Arsachi, (27 noembrie)/9 decembrie 1861 : Confirmă primirea notei din 7 decembrie s.n. și susține că termenul de „provincii" era similar celui de „principate" [3].

Traduction
Bucarest, le 9 Décembre (27 Nov.) 1861

Bucarest le 9 Décembre 1861

[1] Data este eronată, răspunsul referindu-se în mod evident la nota din 18/30 noiembrie 1861 (doc. 21).
[2] Dată eronată; în adevăr : 7/19 august.
[3] Traducere după original făcută de consulat ; originalul la f. 146, 149.

www.dacoromanica.ro

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur d'accuser la réception de votre note en date du 7 de ce mois, en réponse à celle par laquelle j'ai dû vous communiquer la dépêche de l'Ambassadeur de Sa Majesté à Constantinople, relativement aux capitulations. Vous protestez de la manière la plus formelle contre l'application du terme Province aux Principautés, et vous me priez de placer votre protestation sous les yeux de qui de ressort. J'en transmets une copie à son Ex. Sir Henry Bulwer.

Permettez-moi, Monsieur le Ministre, de vous observer, que je n'aperçois aucune cause à donner lieu à une expression de susceptibilité aussi marquée, de votre part. Une étendue de pays gouvernée par un Prince électif, qui reçoit son investiture de son suzerain, peut être aussi correctement désignée Province que Principauté. Au 24-ième article du Traité de Paris, les Principautés sont designées „les deux Provinces" ; et partout dans les Protocoles des conférences tenues à Paris, elles sont traitées sans distinction comme Provinces ou comme Principautés. Vous m'excuserez donc, Monsieur le Ministre si je vous observe que votre protestation dans cette occasion me parait être tout à fait superflue.

Je profite de cette occasion... etc.,

Signé, *Green*

Monsieur Arsaky,
Ministre des Affaires Etrangères
etc.

Arhiva M.A.E., vol. 98. fila 147—148

24

București Ministerul de Externe al Țării Romînești către Ministerul de Externe al Moldovei, nr. 3016 din 27 noiembrie/9 decembrie 1861: Comunică copia depeșei ambasadorului englez Bulwer din 25 octombrie/6 noiembrie și copia notei de protest din 25 noiembrie/7 decembrie 1861 în legătură cu calificarea de provincii ale Imperiului otoman dată Principatelor de Bulwer.

Nr. 3016
Le 27 Nov-bre 1861 (9 déc-bre)

A Mr. le Ministre des Affaires Etrangeres de Moldavie

Monsieur et cher Collégue,

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint copie d'une dépêche adressée par Sir Henry Bulwer à Mr. l'Agent d'Angleterre à Bucarest relativement à la stricte application à nos pays des capitulations en vigueur entre la S. Porte et les Puissances Garantes, ainsi que de la note protestative qu'il m'a paru convenable d'adresser à ce sujet à Mr. l'Agent d'Angleterre pour être transmise à qui de ressort.

Vous releverez dans la dépêche en question, la dénomination de „Provinces faisant partie intégrante de l'Empire Ottoman" appliquée itérativement aux Principautés Unies, à l'occasion d'une demande qui elle-même n'a d'autre justification que la force.

www.dacoromanica.ro

Je ne pouvais, vous la comprenez du reste, Monsieur et cher collègue, laisser passer sans protestation une expression qui se trouve en si complète contradiction avec les faits, aussi ai-je protesté de la manière la plus formelle au nom du Gouvernement de S. Altesse, comme vous pourrez en juger par la copie ci-jointe. J'ignore si M.M. les Ambassadeures des autres Puissances ont adopté les mêmes termes car M.M. les Consuls des Puissances respectives ne m'ont adressé, jusqu'à ce jour aucune communication de ce genre. Mais au cas échéant je ne puis que leur destiner une réponse identique.

J'ai cru devoir Monsieur le Ministre vous faire part de ma manière d'agir en cette circonstance car je présume que vous ne tarderez pas à vous trouver dans le même cas si toutefois cela n'a déjà eu lieu.

Veuillez mettre les pièces ci-jointes sous les yeux de S. Altesse.

Agréez à cette occasion ... etc.

Arhiva M.A.E. vol 98 fila 143—144

25

București. Ministerul de Externe al Țării Romînești către consulatul general al Angliei, nr. 3023 din 28 noiembrie/10 decembrie 1861: Respinge argumentația din nota consulatului de la 9 decembrie s.n., arătînd că termenul „provincii" ale Imperiului Otoman nu era similar celui de „Principatele Unite", titulatură dată țărilor romîne prin Convenția de la Paris.

Nr. 3023 Bucarest 28/9-bre 1861 (10 déc-bre)

Monsieur l'Agent,

J'ai l'honneur de vous accuser réception de la note à la date du 9 décembre, que vous avez bien voulu m'adresser pour m'informer que vous avez transmis à M. l'Ambassadeur d'Angleterre à C-ple ma note protestative contre la dénomination adoptée à l'égard des Principautés Unies.

J'e n'avais pas, Monsieur l'Agent, le moindre doute au sujet de cette transmission de laquelle je m'empresse de vous remercier.

Cependant, comme il vous a paru nécessaire d'anticiper sur la réponse de sir Henry Bulwer en la faisant précéder Monsieur l'Agent de vos observations personnelles, je ne saurais me dispenser, vu cette circonstance, d'appeler votre attention sur ce qu'elles renferment de contestable.

Ainsi, vous n'ignorez pas, Monsieur l'Agent, que le traité de Paris invoqué par vous n'est pas l'acte qui doit être pris pour base dans le cas actuel, car il y a eu un acte postérieur et spécial: la Convention de Paris conclue par les Puissances en vue de l'organisation définitive de ces pays, lequel est la consécration de notre existence politique.

D'autre part la qualification de „Provinces" figure seulement dans les protocoles et nullement dans le texte de la Convention, où il est très expréssément, stipulé que les Principautés de Moldavie et de Valachie sont désormais constituées sous la dénomination de Principautés Unies.

Les termes dont vous croyez devoir justifier la parfaite application, ont été, ainsi que vous le savez Mr. l'Agent, au sein du congrès dans la séance du 10 Juin l'objet d'une vive discussion à laquelle a pris part le plénipotentiaire de S. M. Britannique, lequel, nous sommes heureux de le constater, a fortement insisté pour que la dénomination de Principautés Unies fut définitivement adoptée à l'exclusion de celle de „Provinces", aussi figure-t-elle exclusivement dans l'acte solennel qui consacre notre autonomie.

www.dacoromanica.ro

Vous voyez par là, Monsieur l'Agent, que la distinction que nous avons à cœur d'établir n'est pas aussi „superflue" que vous paraissez le croire et que dans tous les cas, tel n'était pas l'avis du représentant de S. M. la Reine, dont l'opinion d'ailleurs a fini par prévaloir ainsi qu'il appert des faits.

Veuillez bien d'ailleurs vous convaincre, Monsieur l'Agent, que dans cette question-ci, comme dans toutes celles qui nous intéressent directement, nous sommes meilleurs juges que personne de ce qui peut être, ou non, une superfluité. Aussi, sans chercher à m'expliquer le sentiment que vous a dicté votre dernière note, me trouvé-je fondé a vous faire remarquer l'insuffisance de motifs qu'elle a pour base.

Agréez ...

Arhiva M. A. E., vol. 98, fila 151—152

www.dacoromanica.ro

SESIUNEA FESTIVĂ A ACADEMIEI R.P.R.

Pentru a sărbători o sută de ani de la înfăptuirea mărețului act al Unirii Țărilor Romîne, Academia R.P.R. a inițiat în ziua de 22 ianuarie a.c. organizarea unei sesiuni festive închinate acestui eveniment. În cuvîntul de deschidere rostit de acad. Iorgu Iordan se arăta că din inițiativa Partidului și guvernului nostru, întreaga țară sărbătorește în aceste zile, într-un avînt general, importanța actului istoric săvîrșit la 24 ianuarie 1859 — Unirea Țărilor Romîne. Academia R.P.R., a subliniat vorbitorul, ca cea mai înaltă instituție științifică a țării, se asociază din toată inima și cu întregul ei simț de răspundere la sărbătorirea acestui eveniment care a însemnat constituirea statului nostru național și crearea Romîniei moderne.

Făcînd o trecere în revistă a condițiilor economico-sociale și politice care au pregătit și favorizat actul Unirii, acad. Iorgu Iordan a reliefat modul cum a evoluat ideea unirii în cele două țări romîne, rolul pe care l-au jucat diferite organizații înainte și după 1848, aportul deosebit adus de ziarele, broșurile și revistele epocii, cît și de către personalitățile progresiste care militau consecvent pentru cauza Unirii.

Crearea națiunii romîne a fost posibilă numai datorită presiunii pe care masele populare au exercitat-o asupra Adunărilor elective. Idealurile epocii de la 1848 și apoi de la 1859 fiind trădate de burghezie, au fost preluate de poporul muncitor care, în urma Revoluției din Octombrie și creării partidului de tip nou, nu numai că le-a înfăptuit, dar pînă în prezent a depășit cele mai îndrăznețe năzuințe ale predecesorilor noștri de acum un secol.

În condițiile regimului nostru democrat popular — a subliniat în continuare acad. Iorgu Iordan, — ca în toate ramurile de activitate, clasa muncitoare recunoaște meritele înaintașilor, ale patrioților care au luptat pentru împlinirea aspirațiilor materiale și sociale ale poporului.

Modul în care P.M.R. și guvernul țării au organizat și felul în care s-a desfășurat în toată țara, săptămîni de-a rîndul această aniversare, dovedește respectul și admirația pe care generația noastră le acordă făuritorilor actului epocal înfăptuit acum o sută de ani.

Aceleași sentimente — a spus în încheiere vorbitorul — față de tradițiile naționale le manifestă și Academia R.P.R. care sărbătorește acest moment istoric, slăvind memoria tuturor luptătorilor ce s-au jertfit pentru îndeplinirea năzuințelor seculare ale poporului nostru.

În continuare, a luat cuvîntul acad. A. Oțetea care a prezentat comunicarea: „Importanța istorică a Unirii", care se publicată în acest număr al revistei.

A vorbit apoi acad. V. Malinschi despre *Premisele social-economice ale Unirii.* Oprindu-se asupra factorilor economici care au favorizat Unirea, el a arătat că Regulamentul Or-

www.dacoromanica.ro

ganic deși întărea relațiile social-economice feudale, aplicarea lui în Muntenia și Moldova a constituit o etapă de unificare administrativă și în bună măsură economică, întrucît introducea o serie de măsuri ce favorizau o mai strînsă apropiere între ambele țări române. Comunicarea a analizat situația economică a țărilor române la mijlocul secolului trecut, oprindu-se în deosebi asupra dezvoltării agriculturii ca ramură principală în Moldova și Țara Românească. Creșterea într-un timp scurt a populației, orașelor și tîrgurilor, ceea ce a dus la lărgirea pieții interne, cît și cererea mai intensă a produselor cerealiere destinate exportului, au necesitat mărirea suprafețelor însămînțate. Concomitent cu dezvoltarea rentei în bani sistemul arendășiei se extinde constituind o particularitate importantă a relațiilor agrare în ambele Principate. Ceea ce caracterizează în primul rînd dezvoltarea economică a Moldovei și Țării Românești este adîncirea crizei agriculturii feudale. Cauza cea mai importantă a acestei crize o constituia antrenarea Țărilor Române în procesul de schimb. Situația tot mai insuportabilă a maselor țărănimii de atunci este confirmată de numeroasele frămîntări și proteste ale țăranilor, de refuzul lor de a-și îndeplini obligațiile față de moșieri, de întocmirea unor jalbe colective, de strămutarea sau fuga lor peste hotare.

Revendicările juste ale țărănimii coincideau cu necesitățile obiective ale dezvoltării economice, iar înlăturarea relațiilor feudale ar fi deschis drum forțelor de producție noi și perspective pentru cîștigarea independenței naționale. Sînt analizate situația industriei, evoluția comerțului intern și extern din acea perioadă, cît și starea financiară deplorabilă a țărilor române. Industria, sub formă de manufactură și fabrici, se dezvolta încet în ambele Principate, împiedicată și de concurența străină, iar situația tînărului proletariat în formație era foarte grea. Criza economică din 1856 pînă la 1860, care a început în America și a cuprins Europa a avut repercusiuni grele asupra economiei Principatelor influențînd negativ bugetul țării.

O caracteristică tot mai simțită a economiei Principatelor în această perioadă o constituia și pătrunderea tot mai accentuată a capitalului străin în economia țării, ceea ce însemna de fapt începutul înfeudării economice a țărilor române față de puterile capitaliste. O dată cu pătrunderea capitalului străin se dezvoltă în țară și capitalul cămătăresc care făcea ravagii în viața economică a celor două Principate. Toate acestea nu puteau fi înlăturate decît numai prin Unirea Țărilor Române și efectuarea unor reforme sociale care să poată contribui efectiv la eliminarea particularismelor arhaice, la lărgirea și unificarea pieții interne în scopul stimulării producției și înviorării vieții economice.

Vorbitorul a analizat, în continuare, pozițiile diferitelor clase și pături sociale, în deosebi față de reformele sociale subliniind că diferitele categorii sociale acționau în baza unor interese economice adeseori contradictorii și chiar antagonice. Sînt menționați gînditori înaintați ai timpului ca: Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, V. Mălinescu, D.P. Marțian ș.a. care prin lucrările lor în domeniul gîndirii economice slujeau ideea de reformă și progres. Vorbitorul a subliniat faptul că Unirea s-a realizat în condițiile unei crîncene lupte de clasă între elementele avansate și cele retrograde. Această luptă de clasă s-a reaprins cu o nouă forță după Unire, cînd erau în discuție diferitele reforme sociale. Nu vom avea o idee clară asupra acelor timpuri, dacă nu vom înțelege că Unirea a fost organic legată de reformele care urmau să se înfăptuiască.

Năzuințele și idealurile cele mai avansate — încheie vorbitorul — au putut fi îndeplinite într-o fază istorică nouă cînd la cîrma țării se află cea mai avansată clasă a societății — clasa muncitoare — care sub conducerea P.M.R. a desăvîrșit revoluția burgheză democratică.

A urmat apoi comunicarea intitulată: *Organizarea mișcării pentru Unire în anii 1855—59 în Moldova și Țara Românească*, care se publică în acest număr al revistei, ținută de V. Maciu.

www.dacoromanica.ro

În comunicarea sa *Aspecte social-culturale ale Unirii*, acad, M. Ralea arată că actul Unirii de la 24 ianuarie 1859 nu este un eveniment izolat, unic în istoria lumii, ci o expresie a legilor de dezvoltare a societății. Actul istoric prin care s-a constituit primul stat național românesc n-a fost numai o simplă întîmplare norocoasă, un rezultat al unui concurs fericit de împrejurări, ci o etapă obiectivă, necesară în dezvoltarea socială.

Vorbitorul a relevat că faptul esențial care trebuie neapărat evidențiat în legătură cu Unirea Țărilor Române e că evenimentul acesta istoric, plin de consecințe rodnice pentru țară, a fost în primul rînd opera poporului, nu a diplomației europene. Poporul nostru s-a bucurat desigur de sprijinul Rusiei, al Franței și Sardiniei, dar a avut împotriva sa țări puternice ca Turcia Austria, Anglia. Ceace a înfăptuit poporul nostru la 24 ianuarie a fost cu mult mai mult decît hotărîrea Conferinței de la Paris din 1856. Pe plan internațional dubla alegere a lui Cuza a fost un act de revoltă, o manifestare îndrăzneață nu numai a spiritului național, dar și a spiritului de independență.

Vorbitorul a analizat pe larg atitudinea Marilor Puteri față de dorința poporului român, politica lor de menținere a echilibrului european. Deși ideea Unirii apare cu mult înainte de 1859, ea capătă forme concrete ideologice și politice o dată cu dezvoltarea capitalismului care avea nevoie de un stat bine organizat cu o piață internă mare, cu scopul de a lupta împotriva jugului turcesc care amenința interesele burgheziei române. Sînt combătute tezele idealiste după care Unirea Țărilor Române n-ar fi fost decît împlinirea „unui ideal național" a „idei naționale" a „instinctului național", teze lipsite de orice bază științifică. Toate elementele ideologice apar în conștiința socială numai în anumite faze de dezvoltare și atunci cînd servesc interese economice fundamentale.

Trăsătura caracteristică a Unirii Țărilor Române — a continuat vorbitorul — e aceea că ea a fost înfăptuită sub presiunea directă a maselor populare, împotriva rezistenței marii boieri și a elementelor feudale în general. Presiunea exercitată de populația Bucureștilor de a constrînge adunarea în majoritate conservatoare să voteze pe Cuza a fost o contribuție directă și eficace la realizarea actului Unirii.

Un element de bază care a contribuit la formarea conștiinței naționale a poporului este limba română care prezintă o unitate organică între diferitele ramuri ale românității carpatice.

Un factor tot atît de important l-a constituit cultura atît slavă bizantină cît și literatura noastră populară care au constituit cea mai veche premisă a unității naționale. S-a constatat că nu numai limba, dar și cultura populară în elementele ei esențiale de bază, prezintă o străveche unitate. Un rol important în deșteptarea conștiinței naționale l-a avut și amintirea luptelor glorioase ale țărilor române împotriva jugului turcesc. În încheiere, acad. M. Ralea a arătat că Unirea a fost în ultimă analiză opera poporului făuritor al istoriei sale, după cum tot poporul construiește azi sub conducerea clasei muncitoare, socialismul. De la conștiința națională de tip burghez s-a trecut azi la patriotismul socialist și internaționalismul proletar care îmbină într-o formă nouă, superioară, interesele individuale cu cele sociale într-un nou umanism pentru o nouă umanitate.

În comunicarea prezentată *Probleme sociale în dezbaterea Divanului ad-hoc din Moldova*, V. Popovici a arătat de la început că întrucît revoluția de la 1848, n-a rezolvat problemele înscrise pe steagul ei de luptă, satele moldovene în preajma unirii sînt în plină fierbere revoluționară. Vremurile care au urmat după 1848 au fost pline de frămîntări sociale. Întîlnim toate formele de luptă ale țărănimii: jalbe colective, nesupunerea la lucru, fuga de la sate la orașe sau peste graniță și răzvrătiri cu caracter local.

Pentru prima dată erau chemați să-și spună cuvîntul și țăranii prin cei 15 deputați pontași care reprezentau o minoritate în Divanul ad-hoc al Moldovei. Dacă interesele majorității deputaților îi determinau pe aceștia să lupte pentru înfăptuirea Unirii Țărilor Române, nu ace-

www.dacoromanica.ro

eași atitudine o vor avea față de problema țărănească care urma să intre în discuție. Propunerea făcută de deputații săteni Divanului ad-hoc prezenta tabloul sumbru al suferințelor, al tragediei țărănimii romîne care a durat veacuri de-a rîndul, dar în același timp reflecta și dîrzenia luptei pentru cucerirea drepturilor lor.

Plîngerea deputaților pontași arată mulțimea de sarcini căzute și adunate de-a lungul timpului pe spinarea țăranului și în același timp rolul hotărîtor pe care țărănimea l-a avut în crearea bogățiilor țării ai căror beneficiari au fost boierii și pentru care drept răsplată a urmat asuprirea și jaful. Țăranii — a arătat în continuare vorbitorul — înțelegeau prin Unire îndreptarea soartei lor, desființarea tuturor obligațiilor feudale și a boierescului în primul rînd, cerînd împroprietărirea pe pămîntul pe care îl aveau în folosință.

Revendicările economico-sociale și politice prezentate de țărani au întîmpinat o puternică împotrivire din partea marilor proprietari care prezentau drept „tendență comunistă" cererile din propunerea sătenilor. Discuțiile demonstrau contradicțiile de clasă dintre boieri și țărani. Trebuiesc menționate cuvîntările deputaților cu vederi înaintate ca: Kogălniceanu, N. Bosie, care au susținut cererile țăranilor cu condiția însă ca să fie rezolvată în primul rînd problema Unirii. Deși problema agrară n-a fost rezolvată, țăranii n-au pierdut speranța unor zile mai bune care trebuiau să aducă eliberarea de sub jugul boieresc și mult dorita împroprietărire.

Deoarece actul de la 24 Ianuarie 1859 n-a adus împlinirea dorințelor țărănimii, starea revoluționară din satele romînești a continuat și după Unire. Reforma agrară din 1864 a adus o oarecare ușurare în situația țărănimii dar n-a rezolvat situația grea în care se aflau milioane de truditori ai pămîntului. Abia acum, a subliniat în deosebi vorbitorul, în condițiile create de regimul de democrație populară, țărănimea alături de întreg poporul muncitor și-a găsit. completa împlinire a năzuințelor sale pe care le-a nutrit și pentru care au luptat veacuri de-a rîndul.

A urmat la cuvînt Șt. Pascu, care a susținut comunicarea *Ecoul Unirii Moldovei și Țării Romînești în Transilvania*, care se publică în acest număr al revistei.

Acad. Tudor Vianu în comunicarea sa *Literatura Unirii* a arătat că mărețul eveniment al Unirii a fost pregătit de poeții și prozatorii care prin scrisul lor au însuflețit masele pentru Unire. În lucrarea sa, *Mersul revoluției la Romîni*, Bălcescu vorbea de originea comună a neamului nostru și lupta pentru unitatea națională. Ideea Unirii era foarte dezvoltată la scriitorii pașoptiști. Bolintineanu, Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Negruzzi, Boliac ș.a. au scris pagini de neuitat pentru a influența masele în favoarea Unirii. De asemenea, Crețeanu, Dăscălescu, Ralet, iar din Ardeal Pop fiu și Ioan A. Lepădatu au salutat evenimentul Unirii în ode și cîntece. Presa, revistele erau în acea vreme în majoritate pentru Unire. Unele reviste sau ziare ca *Magazin istoric pentru Dacia*, *Romînia*, *Dacia literară* sugerau prin titlul lor, ideea Unirii. *Odă la Unire* și *Marșul Unirii* de Gr. Alexandrescu au dăinuit mult în conștiința poporului. Lui Cuza Vodă, primul domn al celor două țări unite, i-au fost închinate pagini de neuitat atît de Kogălniceanu, cît și de Gr. Alexandrescu. Cuza Vodă a rămas în conștiința poporului, despre el vorbesc multe poeme și folclorul popular e plin de figura primului domnitor al celor două țări unite. Cele mai de seamă pagini literare despre această epocă, rămîn însă cele evocate de Ion Creangă, Moș Ion Roată și Unirea și Moș Ion Roată și Vodă Cuza.

În încheiere, acad. T. Vianu a subliniat că în revoluția pe care o desfășurăm astăzi pentru înălțarea omului, toți oamenii muncii trebuie sa ia pildă și îndemn în năzuințele lor patriotice din ce a fost înaintat și progresist în trecut.

Cuvîntul de închidere a sesiuni a fost rostit de acad. Iorgu Iordan.

I. Apostol

www.dacoromanica.ro

SESIUNEA INSTITUTULUI DE ISTORIE AL ACADEMIEI R.P.R. DIN BUCUREȘTI

În ziua de 23 ianuarie a.c. la Institutul de istorie al Academiei R.P.R. a avut loc cu ocazia Centenarului Unirii Moldovei cu Țara Românească, o sesiune de comunicări susținute în marea lor majoritate de cercetătorii Institutului. Deschizînd sesiunea, acad. prof. A. Oțetea a înfățișat grija deosebită acordată de Partidul Muncitoresc Român acestei sărbători naționale și modul în care Institutul de istorie a reușit să răspundă multiplelor sarcini ce i-au revenit.

N. Adăniloaie a susținut comunicarea *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Țărilor Române*, care se publică în acest număr al revistei.

Originea ideii Unirii a constituit subiectul comunicării prezentate de P.P. Panaitescu. Ideea Unirii Țărilor Române, a subliniat autorul, nu putea fi formulată în feudalism din cauza inexistenței celor patru condiții care stau la baza formării națiunii burgheze. Au fost totuși unele acțiuni care au precedat ideea unității politice. În secolul al XIX-lea se considera unirea celor trei țări române sub Mihai Viteazul ca un fapt. În realitate, unirea lui Mihai Viteazul a fost de factură feudală și nu a poporului român, de constituire a ultimului mare bloc în contra dușmanilor străini. Pînă în 1599, unirea aceasta feudală a fost condusă de S. Bathory și avea drept scop refacerea organismului celor trei țări române în lupta cu turcii. Din 1599, Mihai Viteazul cucerind Transilvania și Moldova, a urmarit menținerea organismului de luptă fără a unifica administrația, armata și domnia, din punct de vedere formal amestecîndu-se în cîrmuirea celor trei țări fără o normă distinctivă. În feudalism, începînd de la Petru Rareș, s-au manifestat totodată sentimente de solidaritate, fie între asupritorii, fie între asupriții de aceeași limbă în vederea apărării intereselor lor. Formarea unor blocuri feudale antiturcești, solidaritatea celor exploatați de aceeași limbă, ca și a boierilor contra mișcărilor țărănești, a arătat în concluzie autorul, sînt forme în care s-a pus problema Unirii în feudalism. Ele nu au dus la unire, dar au trezit sentimente populare de unire.

C. Bodea a susținut comunicarea *Lupta emigranților pentru Unire*. După înfrîngerea mișcării revoluționare și a revoluției de la 1848 din Moldova și Țara Românească, care au pus și problema unirii lor, deși nu ca un țel imediat și direct, mulți patrioți au fost expulzați sau siliți să emigreze din cauza vexațiunilor politice la care erau supuși. În emigrație, acțiunile lor principale s-au îndreptat în direcția Unirii Țărilor Române care trebuia să includă și rezolvarea celorlalte două mari probleme : împroprietărirea țăranilor și independența națională de stat. În *Prințipiile noastre pentru reforma patriei* din mai 1848 întocmite de C. Negri, V. Alecsandri ș.a., ca și în *Dorințele partidei naționale din Moldova* de M. Kogălniceanu, erau exprimate: dorința de Unire a celor două țări surori și speranța că ea se va realiza cît mai curînd. Pînă în vara anului 1849 cînd majoritatea emigranților moldoveni s-au întors în țară, s-a încercat organizarea lor în vederea luptei pentru Unire ; dar inițiativele lui N. Bălcescu, I. Ghica și C.A. Rosetti au rămas fără nici un rezultat. În decembrie 1849 s-a închegat prima organizație a emigranților, care destrămată după două luni, a fost refăcută în jurul ziarului *România viitoare* a cărei deviză era „Dreptate, Frăție, Unitate" ! Crezînd în izbucnirea unei noi revoluții europene care ar fi înlesnit Unirea Țărilor Române, emigranții români au aderat din 1850 la Comitetul Central Democratic European de la Londra, condus de G. Mazzini. Acțiunile lor pentru Unirea Țărilor Române au luat amploare însă o dată cu izbucnirea războiului Crimeii cînd s-a încercat să se formeze o legiune care să participe la ope-

www.dacoromanica.ro

rațiile militare în numele celor două țări române. Din acel moment, emigranții au ales calea diplomatică pentru realizarea Unirii, întocmind memorii, broșuri etc. care arătau Marilor Puteri situația Moldovei și a Țării Românești și dorințele românilor. Întorcîndu-se în țară în 1857, emigranții din Țara Românească au continuat să lupte intens pentru Unirea țărilor române care, la acea dată intrase pe drumul înfăptuirii ei.

A urmat apoi comunicarea lui Al. Vianu: *Relațiile franco-ruse în problema Unirii* care se publică în acest număr al revistei.

În *Artiștii plastici și Unirea țărilor române*, I. Frunzetti de la Institutul de istoria artei, a scos în evidență faptul că artiștii plastici contemporani ai evenimentelor din deceniile șase și șapte ale secolului al XIX-lea, au luptat pentru Unire prin operele lor care se împart, din punctul de vedere al tematicii și al modalității expresiei, în trei categorii distincte: alegorii, scene din istoria poporului nostru ilustrînd năzuințele populare spre Unire și portrete ale personalităților epocii. Perioada care a început cu anul 1856 a constituit o reluare a tradițiilor artei noastre plastice de la 1848 depășindu-se faza de stagnare impusă de marea boierime prin preferința ei pentru portretistica mercantilă. De la această dată, pictorii încep să creeze opere progresiste destinate întregului popor, dintre ei remarcîndu-se Lecca, Tattarescu, Szathmary, P. Alexandrescu, Gh. Năstăseanu, ș.a. În mod deosebit, s-a impus Th. Aman care prin *Hora Unirii la Craiova* și tablourile ce înfățișează scene din istoria țărilor române a contribuit la progresul picturii românești. În ultima parte a comunicării, autorul a înfățișat rolul deosebit al litografiilor lui Szathmary, Strixner, Wenrich, Papazoglu etc, în perioada înfăptuirii Unirii.

În comunicarea *Rolul Bucureștilor în alegerea lui Cuza*, C.C. Giurescu caracterizînd legea electorală pe baza căreia a fost aleasă adunarea electivă ca ultrareacționară, a arătat că numărul alegătorilor din București nu reprezenta în raport cu întreaga lui populație decît 1%. Căimăcămia a scos din listele electorale care numărau numai 308 persoane cu drept de vot, pe acei care erau unioniști cunoscuți ca V. Boierescu, C.A. Rosetti, C. Boliac ca și pe unii negustori meseriași, liber profesioniști etc., cu scopul de a alcătui un corp electoral conservator. Prin contestații înaintate Tribunalului și admise de acesta, o parte din ei au fost înscriși în listele electorale. Alegerile s-au soldat în București cu victoria totală a unioniștilor în Adunarea electivă fiind trimiși V. Boierescu, C.A. Rosetti și N. Golescu. La deschiderea Adunării elective s-a constatat că între deputații conservatori, ca și între cei unioniști de altfel, erau neînțelegeri asupra persoanei care trebuia să fie aleasă. Tactica unioniștilor era aceea ca pe de o parte să întrețină și să adîncească divizarea forțelor conservatoare și să le invalideze cît mai mulți deputați iar pe de altă parte, să se folosească presiunea maselor de orășeni și a țăranilor din jurul Bucureștilor pentru a paraliza acțiunile conservatorilor și a înfăptui Unirea. În comunicare au fost înfățișate apoi în detaliu evenimentele din zilele de 22 23 și 24 ianuarie reliefîndu-se rolul decisiv al maselor orășenești și țărănești în alegerea lui Alex. Ioan Cuza. Unirea Moldovei cu Țara Românească, s-a subliniat în concluzie, a deschis o epocă nouă de prosperitate nu numai în istoria țării, dar și în aceea a orașului București.

Pregătirii ideologice a Unirii Principatelor i-a fost consacrată comunicarea lui Gh. Georgescu-Buzău. Unirea Moldovei cu Țara Românească cerută de întreaga dezvoltare a economiei capitaliste a fost dublată de o pregătire ideologică îndelungată. La Gr. Ureche și Miron Costin, stolnicul C. Cantacuzino și Dimitrie Cantemir au existat manifestări embrionare ideologice concretizate prin conștiința unității de limbă și teritoriu a Țărilor Române fără ca ele să se generalizeze și să capete o forță politică apreciabilă din cauza inexistenței relațiilor de producție capitaliste. Întărirea pozițiilor economice ale burgheziei după pacea de la Adrianopole a determinat la un anumit nivel o maturizare a ideologiei burgheze, un oarecare rol avîndu-l și influența revoluției franceze. Se observă o folosire tot mai frecventă a termenilor de *romîn*, *Romînia* și *Dacia*, atît în Moldova cît și în Țara Românească, prin ei căutîndu-se a se trezi con-

www.dacoromanica.ro

știința originii comune a poporului nostru și a unității de limbă. Astfel D. Bolintineanu în *Legendele* sale istorice nu mai face nici o deosebire între moldoveni și munteni, utilizînd peste tot numai termenul de *romîn*. Acest lucru devine mai evident în nomenclatura presei din țările române, începînd de la 1829. În acest sens, este suficient să citățm ziarele *Curierul Românesc*, *Albina Românească*, *Romînia* (1837), *Romînia* (1848), *Pruncul Romîn*, *Romînia Viitoare* etc. Termenul de *„Dacia"* era folosit în special de publicațiile istorice în același scop și cu aceeași valoare. Pe linia dezvoltării ideologiei unirii s-au înscris Conjurația Confederativă a comisului L. Radu, conspirația lui I. Cîmpineanu, Societatea „Frăția" și în general toate celelalte acțiuni care au pregătit revoluția de la 1848 din Țara Românească. Deși nu a fost pusă pe primul plan în revoluția și mișcarea revoluționară de la 1848 din Țara Românească și Moldova, problema Unirii a existat totuși permanent în conștiința și acțiunile elementelor revoluționare și progresiste. Către înfăptuirea acestei năzuințl s-au îndreptat toate acțiunile de după 1848 ale patrioților români din țară și din emigrație, precum și a maselor populare.

Cîteva documente inedite au stat la baza comunicării *Un luptător pentru Unire — Moș Ion Roată* a lui D. Berindei. Anul 1857 a reprezentat în istoria țării noastre o dată importantă pentru prima oară țăranii avînd posibilitatea să-și apere în mod direct în Divanurile ad-hoc situația lor și să ceară îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de viață. Ei nu au fost pasivi în fața exploatării nici mai înainte, dar din 1857 lupta lor devine mai hotărîtă, mai intensă. În fruntea țăranilor care făceau parte din Divanul ad-hoc al Moldovei, era Moș Ion Roată, cunoscut nouă mai ales din cele două povestiri ale lui I. Creangă, scrise în anii 1880 și 1882. În Divanul ad-hoc el nu a luat niciodată cuvîntul, aprobînd însă hotărîrile unioniștilor și respingîndu-le pe cele ale conservatorilor. În afară de aceste fapte, despre Moș Ion Roată se mai știa că s-a născut în 1806, în comuna Cîmpuri, vechi sat răzășesc din districtul Putnei și a murit în mizerie în 1882. Între filele unui dosar de la Arhivele Statului din Iași din 1858, autorul comunicării a găsit cîteva piese interesante care întregesc cunoștințele noastre despre viața și activitatea unionistă a lui Moș Ion Roată. Într-o scrisoare din 6 ianuarie 1858 adresată lui Stanciu Tețea, Roată face un adevărat raport către alegătorii săi, înștiințîndu-i despre dezbaterile și hotărîrile Divanului ad-hoc. În urma unor percheziții întreprinse de cîrmuirea districtului Putna la Stanciu Tețea și a raportului trimis la Iași, Moș Ion Roată este arestat pentru învinuirea de a fi încercat să răscoale pe țărani, trimis districtului Putna și eliberat pe chezășia satului. Un fragment din cuvîntarea rostită de M. Kogălniceanu în 1861 ne arată că povestirile lui I. Creangă au avut la bază fapte reale din viața lui Moș Ion Roată. Prin descoperirea acestor documente, s-a arătat în încheierea comunicării, figura deputatului pontaș din Cîmpuri a ieșit din quasi anonimatul istoric pentru a deveni un personaj concret, ilustrat prin gînduri și fapte.

Închizînd sesiunea, acad. prof. A. Oțetea a subliniat că din comunicările susținute a reieșit cu prisosință rolul decisiv al maselor și al elementelor progresiste în înfăptuirea Unirii Moldovei cu Țara Românească, moment de mare însemnătate în istoria poporului nostru.

Gr. Chiriță

SESIUNEA INSTITUTULUI DE ISTORIE DIN IAȘI ÎN COLABORARE CU UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA", CONSACRATĂ UNIRII

Cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la unirea țărilor române, Institutul de istorie și filologie al Filialei Iași a Academiei R.P.R. în colaborare cu Universitatea „Al. I. Cuza" au organizat la 23 ianuarie a.c. o sesiune științifică.

www.dacoromanica.ro

La această sesiune, care a avut loc în aula M. Eminescu a Universității „Al. I. Cuza", au participat prof. dr. Șt. Bălan, adjunct al Ministrului Învățămîntului și Culturii, acad. Emil Condurachi și conf. univ. Barbu Cîmpina din partea Academiei R.P.R., conducători ai organizațiilor locale de partid și obștești, academicieni, membri ai corpului didactic universitar, cercetători științifici, studenți și numeroși invitați.

Sesiunea a fost deschisă de către prof. dr. I. Creangă, rectorul Universității „Al. I. Cuza", după care prof. dr. Șt. Bălan a transmis participanților la lucrările sesiunii științifice, din partea Prezidiului Academiei R.P.R. și a Ministerului Învățămîntului și Culturii, un călduros salut.

A luat apoi cuvîntul prof. univ. Val. Popovici care a vorbit despre *„Unirea și însemnătatea ei istorică"*. Vorbitorul a scos în relief rolul maselor populare în înfăptuirea Unirii și însemnatatea pe care a avut-o crearea statului național unit în procesul de dezvoltare social-economică a țării și în dobîndirea independenței.

În continuare, lucrările sesiunii au fost conduse de către acad. Octav Mayer, președintele Filialei Iași a Academiei R.P.R., care a adus la cunoștință participanților la sesiune felicitările primite din străinătate și din țară și a dat citire telegramei de felicitare primită din partea Filialei Academiei din R.S.S. Moldovenească.

Lucrările sesiunii au continuat prin expunerea comunicărilor consacrate acestui mare eveniment.

— Conf. univ. J. Benditer a prezentat comunicarea *Contribuția lui A. D. Xenopol la cunoașterea problemelor Unirii*. Autoarea a scos în evidență meritul lui A. D. Xenopol, care spre deosebire de mulți alți istorici burghezi, a văzut în Unirea țărilor române un eveniment al unei anumite etape în evoluția societății de pe teritoriul patriei noastre, un eveniment rezultat nu al armoniei între clase, ci al luptei de interese între diferite categorii și clase sociale. Totodată în comunicare s-a insistat și au fost precizate limitele concepției lui A. D. Xenopol, limite determinate de poziția de clasă de pe care seria și pe care o exprima acesta.

— Asist. univ. Gh. Platon a expus comunicarea *Frămîntări țărănești în Moldova în preajma Unirii* care se publică în acest număr al revistei.

— Conf. univ. D. Berlescu a prezentat comunicarea *Orașul moldovenesc în preajma Unirii*. Autorul a analizat procesul de dezvoltare social-economic al orașului moldovean în prima jumătate a secolului al XIX-lea, schimbările care au avut loc în structura socială a orașului, insistînd asupra structurii sociale a orașului în epoca Unirii. Prin această comunicare au fost precizate forța reală pe care o reprezentau categoriile sociale orășenești interesate în realizarea unirii și participarea lor la înfăptuirea acestui act istoric.

N. Corivan, șef de secție la Institutul de istorie din Iași, a expus comunicarea *Unirea țărilor române în cadrul politicii europene*, al cărei text îl publicăm în acest număr al revistei.

L. Boicu, cercetător la Institutul de istorie din Iași, a prezentat comunicarea *Încercări de pătrundere a capitalului francez în economia Moldovei, în epoca războiului Crimeii și a Unirii (1853—1859)*. Autorul a ajuns la concluzia că încercările burgheziei franceze de a pătrunde în economia Moldovei, în această perioadă depășesc prin amploarea, intensitatea și obiectivele urmărite, orice alte manifestări similare anterioare și că începînd cu perioada de sfîrșit a războiului Crimeii, relațiile economice dintre țările române și Franța intră într-o nouă fază a dezvoltării lor, o fază care a pregătit terenul pentru activitatea ulterioară a capitalismului francez în România.

Conf. univ. C. Ciopraga a expus comunicarea *Unirea reflectată în literatură*. Proza, poezia și dramaturgia, din epoca unirii, au fost supuse unei largi analize, scoțîndu-se în evidență etapele de dezvoltare ale literaturii unirii, curentele literare reprezentînd diferite interese și categorii sociale, măsura în care literatura epocii a contribuit la răspîndirea ideii de unitate națională și la consolidarea unirii.

www.dacoromanica.ro

În aceeași zi, participanții la lucrările sesiunii au asistat la deschiderea Muzeului Unirii și la dezvelirea plăcilor comemorative de la muzeul de științe naturale, unde a avut loc alegerea lui Al. I. Cuza drept candidat la domnie și de la casele în care au locuit M. Kogălniceanu și V. Alecsandri.

L. Boicu

SESIUNEA INSTITUTULUI DE ISTORIE AL FILIALEI CLUJ A ACADEMIEI R.P.R.

Institutul de istorie al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. a organizat ședința festivă de comemorare a Centenarului Unirii Țărilor Române în ziua de 23 ianuarie, în sala de conferințe a Bibliotecii Universitare.

În cuvîntul său de deschidere, *acad. prof. C. Daicoviciu*, directorul Institutului de Istorie din Cluj a subliniat importanța marelui eveniment istoric, săvîrșit la 24 Ianuarie 1859, care este sărbătorit cu entuziasm în întreaga țară. Unirea țărilor române, care a însemnat constituirea statului național român, care a deschis posibilități noi dezvoltării societății din țara noastră, a fost opera maselor populare, de la sate și orașe, opera țărănimii, a orășenimii sărace, a burgheziei și intelectualității progresiste de acum un veac. În fața acestor forțe unite — a spus vorbitorul — împotrivirile reacțiunii interne — marea boierime și o parte a burgheziei — și a celei externe —Turcia, Austria și Anglia — au fost zadarnice. Cînd masele populare, în dorința lor de a scăpa de asuprirea națională și socială, au devenit conștiente de necesitatea Unirii, nici o piedică n-a mai putut zădărnici Unirea celor două țări românești. Glasul țărănimii conduse de Moș Ioan Roată, de Mircea Mălăieru și de alții, glasul orășenimii sărace, a „desculților", din Iași și București, a fost hotărîtor pentru alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza la 5 ianuarie ca domn al Moldovei și la 24 ianuarie ca domn al Țării Românești. Importantul act istoric — a continuat acad. C. Daicoviciu — a stîrnit un răsunet puternic și dincoace de Carpați, în sînul poporului român, maghiar și a celui german din Transilvania. Lucru apare cît se poate de firesc, căci tendințele de unitate ale poporului român din Transilvania se manifestaseră de mai multă vreme; poporul maghiar, la rîndul său, era interesat în Unirea Țărilor Române deoarece această înfăptuire însemna o lovitură dată Austriei și un imbold luptei de independență de sub jugul habsburgic a ungurilor; burghezia săsească, la rîndul ei, era interesată în lărgirea pieții țărilor române pentru a-și putea desface mărfurile în condiții mai bune. Roadele Unirii — a încheiat vorbitorul — au fost acaparate însă de burghezia aliată cu moșierimea în acea „coaliție monstruoasă", masele populare fiind nevoite să continue lupta pentru eliberarea lor socială și națională încă un veac aproape, pentruca în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea, P.M.R., să-și poată vedea realizate idealurile pentru care a adus atîtea sacrificii și jertfe de sînge.

Prof. Victor Cheresteșiu în comunicarea sa, *Însemnătatea unirii Moldovei cu Țara Românească*, arată că această unire a stat la temelia creării statului național român, a constituit punctul de plecare în făurirea României.

Dezvoltarea forțelor de producție face ca făurirea unui stat național român unitar, stat care să înlăture relațiile de producție feudale și jugul străin, să devină o necesitate obiectivă. Revoluția din 1848 a pus și problema unirii românilor într-o singură țară, într-un

www.dacoromanica.ro

singur stat național. Puțin după adunarea de la Blaj, la 14 iunie 1848, apare în *Foaia* de la Brașov *Hora unirii* (sub titlul *Hora Ardealului*), cu versurile care au fost cîntate pretutindeni încă de pe atunci „pe pămîntul Romîniei".

Revoluția a fost înăbușită, dar ideile, scopurile revoluției au trăit mai departe în popor și în cei mai înaintați fii ai săi. Profetic scria Bălcescu prietenului său, Al. C. Golescu: „Romînia noastră va exista ... Poate pînă vom vedea națiia noastră recăpătîndu-și toate drepturile, va trece chiar un secol". Prevederea lui Bălcescu s-a adeverit: pînă la crearea Romînici libere, independente, democratice, pînă la „domnirea poporului prin popor", pînă la formarea unității politico-morale a întregului popor muncitor, pînă la înfrățirea cu popoarele conlocuitoare — a trecut, de fapt, aproape un secol.

Cele mai înaintate elemente ale burgheziei văd clar că unirea nu poate veni ca un dar al puterilor străine și nici din bunăvoința boierilor, ci că ea se poate înfăptui numai prin lupta maselor populare. În fruntea acestor elemente se află scriitori, istorici, publiciști, oameni politici, trecuți cei mai mulți prin școala revoluției din 1848 și prin anii grei ai emigrației.

Avîntul acestor luptători n-a cuprins însă decît o mică parte a burgheziei. Cei mai mulți burghezi nu voiau să lege cauza unirii de cauza unor schimbări radicale; temîndu-se de masc, erau gata să cadă la compromis cu cercurile boierești reacționare.

Se poate spune că întreaga opinie publică democrată a Europei urmărea cu simpatie străduințele celor două țări de a se uni și a deveni independente. Marx a scris mai multe articole în perioada 1853 — 1860 asupra problemei orientale, susținînd cu tărie cauza justă a poporului romîn. Cu mare căldură au sprijinit cauza unirii democrații revoluționari ruși, în frunte cu Cernîșevski și Dobroliubov. Ei apreciau lupta țărilor române nu numai ca o luptă națională, ci ca o mișcare revoluționară. Aveau convingerea că dorința romînilor de a forma un stat unitar se va realiza.

Cu simpatie și chiar cu admirație urmărea evenimentele din țările române conducătorul luptei antihabsburgice ungare, Kossuth și emigrația maghiară.

Toți factorii acestia, — lupta poporului romîn, simpatia cercurilor democratice înaintate, poziția favorabilă a mai multor puteri europene —, au făcut ca la Paris să se ia hotărîrea de a consulta dorințele țărilor române. În același timp, Turcia și protectorii ei, Austria și Anglia, au făcut totul să se zădărnicească sau să se falsifice votul populației.

Cu toate uneltirile boierilor, sprijiniți de unele mari puteri, — poporul romîn reușește să-și impună voința. În condiții care — precum spune Kossuth — amintesc scenele revoluției franceze, au fost date în 24 Ianuarie toate cele 64 de voturi ale camerii din Țara Românească — domnului ales al Moldovei.

Prin îndoita alegere s-a făcut un pas important spre unirea țărilor române. Unirea a avut consecințe importante pentru dezvoltarea poporului romîn. În noul stat s-a dezvoltat într-un ritm mai accelerat industria și comerțul, s-au îmbunătățit căile de comunicație, viața economică a început să pulseze mai viu. Domnitorul Cuza, împreună cu ministrul Kogălniceanu, bazîndu-se pe popor, au introdus o serie de reforme, care au contribuit la dezvoltarea forțelor de producție, la progresul țării. Puterea națiunii a crescut, s-a întărit și încrederea în forțele proprii și astfel au fost create condițiile pentruca poporul romîn să-și dobîndească independența de sub imperiul otoman. Unirea a avut consecințe puternice și dincolo de granițele țării: ca a ridicat conștiința națională a romînilor din monarhia habsburgică și a întărit acolo dorința de a se uni cu frații din Romînia. Burghezia însă, temîndu-se de popor, a trădat interesele țării și a căzut la înțelegere cu moșierimea. Regimul burghezo-moșieresc a căutat să înăbușe în sînge orice mișcare a maselor. În schimbul unor participări la venituri, regimul burghezo-moșieresc deschide larg porțile pentru capitalul străin, aservind țara trusturilor și monopolurilor străine.

www.dacoromanica.ro

Cutremurul provocat de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a făcut să se prăbușească nu numai imperiul țarist, dar și cel al Habsburgilor. Înfrîngerile suferite pe fronturi, valul revoluționar care a cuprins toate popoarele imperiului austro-ungar, au dus la destrămarea monarhiei. În condițiile avîntului revoluționar al maselor, al mișcărilor naționale și sociale din Ardeal, s-a înfăptuit năzuința de veacuri a poporului romîn : unirea romînilor într-un singur stat.

Lupta pentru independența națională, pentru libertățile și drepturile democratice a fost continuată de către clasa muncitoare și de partidul ei. În lupta pentru un viitor mai luminos și mai îmbelșugat, se cimentează unitatea oamenilor muncii, frăția poporului romîn cu minoritățile naționale. Republica Populară Romînă e patria nu numai a romînilor, ci și a popoarelor conlocuitoare.

A urmat comunicarea conf. univ. Șt. Pascu: „Ecoul Unirii Moldovei cu Țara Romînească în Transilvania" care se publică în acest număr al revistei.

Prof. universitar Balogh Edgar a arătat în comunicarea sa, *Unirea și emigrația maghiară* că actul unirii a avut o însemnătate nu numai pe plan intern, fiind punctul de plecare al înfăptuirii statului național romîn, ci pentru întreg sud-estul Europei.

Înțelegerea domnitorului Cuza cu generalul emigrant maghiar Klapka în vederea sprijinirii unei răscoale în Ardeal și Ungaria îndreptate împotriva imperiului habsburgic e semnificativă pentru noile relații internaționale ale statului romîn. Înțelegerea a luat ființă în condițiile tratativelor diplomatice în jurul recunoașterii unirii țărilor romîne și în timpul pregătirii luptei de eliberare a poporului italian, cînd se conta pe lîngă ajutorul francez și pe un ajutor din răsărit, răsculîndu-se împotriva habsburgilor Ungaria și Transilvania. Vasile Alecsandri, în calitate de ministru de externe, a pornit spre Paris, pentru a obține, sprijinindu-se pe legăturile franceze și italiene ale emigrației romîne pașoptiste, recunoașterea din partea Franței și Piemontului a îndoitei alegeri a lui Cuza. Klapka s-a îndreptat spre răsărit, pentru a trata cu domnitorul Cuza modalitățile unui atac împotriva habsburgilor, cei mai înverșunați dușmani ai unirii romîne și ai eliberării Ungariei. Tratativele au dus, după izbucnirea războiului italian, la iscălirea, în mai 1859, a înțelegerii romîno-maghiare de către ministrul Alecsandri și generalul Klapka.

Înțelegerea dezvoltă în același timp tradiționalele legături romîno-maghiare. Ea constituie atît în ce privește conținutul, cît și motivarea ei, continuarea acelui „proiect de pacificare", încheiat cu zece ani înainte, la Szeged (Seghedin), în 14 iulie 1849. Pe cînd în proiectul iscălit de o parte de către guvernatorul statului ungar Kossuth, iar de cealaltă parte de către împuterniciții emigrației romîne Bălcescu și Boliac, guvernul ungar promite să ajute pe patrioții romîni să-și elibereze țara lor, în noua înțelegere, Romînia unită oferă patrioților maghiari, în emigrație posibilitatea să organizeze pe teritoriul romîn depozite de arme în vederea răscoalei din Ungaria și Ardeal.

Înțelegerea Cuza-Klapka n-a fost pe placul tuturor conducătorilor politici ai tînărului stat romîn și n-a fost aprobată nici de unii conducători ai emigrației maghiare. Ion Brătianu, care a dus și în timpul revoluției din 1848 o politică de compromis și care a reprezentat și după unire interesele înguste și egoiste ale burgheziei, a început o contraacțiune împotriva înțelegerii romîno-maghiare. Brătianu se arăta nemulțumit de concesiile proiectate în favoarea romînilor ardeleni, iar Kossuth însuși păstra unele rezerve față de planurile orientale ale lui Klapka. Răscoala ungară nu putea să aibă — după Kossuth — șorți de izbîndă decît numai în cazul unei debarcări franceze la Fiume ; în posibilitatea unei răscoale comune romîno-maghiare în Ardeal, Kossuth nu avea mare încredere. Se ridică atît la romîni cît și la maghiari acele forțe care tind, în vederea luptei burgheziilor pentru piață și extensiune, să dezbine popoarele conlocuitoare.

Nu aceste forțe interne, nu antagonismul burgheziilor au zădărnicit în 1859 planurile de colaborare romîno-maghiare, ci trădarea lui Napoleon III față de aliații săi din răsărit.

www.dacoromanica.ro

Pacea de la Villafranca, încheiată îndată după primele succese, a zădărnicit speranțele italiene, române și maghiare, legate de războiul franco-austriac. Atitudinea burgheziei franceze și a împăratului Napoleon III a demonstrat din nou că eliberarea popoarelor dunărene de sub asuprirea austriacă și otomană nu poate să vină decît numai prin luptele lor proprii.

Ultima comunicare prezentată a fost a lui C. Göllner, *Ecoul Unirii în presa săsească din Transilvania*. Autorul arată condițiile grele în care presa din Transilvania și-a putut desfășura activitatea în condițiile absolutismului austriac restaurat și a unei cenzuri aspre. Înfățișează apoi poziția deosebită a celor două ziare germane: *Kronstädter Zeitung* care reprezenta interesele burgheziei comerciale din Brașov, interesată în dezvoltarea relațiilor economice cu Moldova și Țara Românească și era, deci, favorabil Unirii și *Siebenbürger Bote*, care reprezenta interesele birocrației săsești din Sibiu, legată de Curtea din Viena, prin urmare potrivnic Unirii. Din această cauză ziarul sibian își pierde tot mai mult cititorii, fiind criticat chiar și de elementele sașești mai înaintate, care-i contestă autoritatea de a reprezenta interesele sașilor din Transilvania. *Kronstädter Zeitung* în schimb manifestă un interes viu față de frămîntările și lupta poporului român pentru Unire, reproducînd articole din alte ziare, românești și străine, favorabile Unirii, publicînd articole ale corespondenților săi din București în care se înfățișează cu simpatie toate întîmplările de peste Carpați, culminînd cu alegerea lui Cuza și ca domn al Țării Românești, apreciind acest eveniment ca ziua de emancipare a României, ca o zi memorabilă a poporului român care de două sute de ani n-a mai fost atît de fericit. Alexandru Ioan Cuza este înfățișat în culori foarte favorabile, iar măsurile lui de a pune rînduială în haosul ce domnea în viața economică și politică a țării, de a stîrpi practicile necinstite ale elementelor reacționare din aparatul de stat, ca acțiuni menite să dea o nouă înfățișare României, să pună bazele statului român modern.

Comunicările prezentate în cadrul ședinței festive a Institutului de Istorie din Cluj au fost ascultate cu mult interes de cercetătorii institutelor Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., de cadrele didactice din învățămîntul superior și mediu, de lucrătorii din alte instituții de cultură din Cluj.

V. Cheresteșiu și *Șt. Pascu*

SESIUNEA DE COMUNICĂRI DE LA I.S.E.

Catedrele de socialism științific, Economie politică și Istoria economiei naționale ale Institutului de științe economice din București, au organizat vineri 23 ianuarie a.c. o sesiune specială de comunicări științifice consacrate Centenarului Unirii Moldovei cu Țara Românească.

În comunicarea *Condițiile politice ale Unirii Moldovei cu Țara Românească* de lector Toma Mihai, se arată că masele asuprite și în special țărănimea legau de actul unirii o serie de reforme social economice, menite să le elibereze de exploatarea feudală, în timp ce numai o parte a burgheziei care avea în frunte pe Alex. Ioan Cuza, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și D. Bolintineanu era animată de dorința de a împroprietări pe țărani, neconcepînd unirea în afara reformelor sociale. Ca urmare a atitudinii diferite a Marilor Puteri față de problema unirii, stipulațiile convenției de la Paris (1858), neținînd seama de dorința exprimată de poporul român în Divanurile ad-hoc, nu îngăduiau Unirea decît parțial. În schimb, patrioții români în frunte cu Alex. Cuza și M. Kogălniceanu și mai ales masele populare, realizează la 24 ianuarie 1859 unirea ca un singur domn, neutralizînd astfel acțiunile separatiste ale unei părți a marii

www.dacoromanica.ro

boierimi. Comunicarea subliniază în concluzie că unirea țărilor române a deschis larg drumul dezvoltării vieții interne, favorizînd dezvoltarea burgheziei și în același timp a proletariatului.

O altă comunicare intitulată *Condițiile social-economice în preajma unirii* a fost prezentată de conf. N. Marcu. De la început se arată în comunicare că desființarea monopolului turcesc prin tratatul de la Adrianopole (1829) a permis o puternică dezvoltare a producției cerealiere. Totuși, relațiile feudale în agricultură nu permit o mai largă dezvoltare a pieții interne pentru că starea de clăcășie a țăranului împiedică mult extinderea producției de mărfuri. Cu toate aceste limite, autorul subliniază că economia de schimb înlocuiește treptat economia naturală, specifică feudalismului, pe baza dezvoltării relațiilor de producție capitalistă. Producția și circulația înregistrează creșteri însemnate, iar dezvoltarea iarmaroacelor, bîlciurilor și orașelor este semnul progresului economiei capitaliste românești.

În comunicare se menționează că în perioada 1829—1859 se produc schimbări esențiale în economia românească. De unde pînă atunci comerțul cu vite constituia principala ramură a exportului, în această perioadă cerealele le iau locul, acestea fiind și mai rentabile. De pildă, în 1832 animalele reprezentau 56 % venit din export, în timp ce în 1860 cerealele trec pe primul plan, reprezentînd 60 % din venit ; se menționează că încă din 1817 cerealele dețineau primul loc la export. Folosind datele furnizate de economistul N. Suțu, comunicarea remarcă o creștere a populației în Moldova și Țara Românească la jumătatea secolului al XIX-lea în comparație cu secolul al XVIII-lea, aproximativ de două ori. Între 1829—1859 crește numărul manufacturilor, deși în bună parte mîna de lucru utilizată era cea clăcășească. Autorul ajunge la concluzia că la 1860 industria românească avea un caracter manufacturier și de mic meșteșug. Se remarcă înapoierea ei, demonstrîndu-se că din 12 mii de stabilimente, numai 172 foloseau forța aburului. Dezvoltarea industriei era împiedicată de relațiile feudale din agricultură abolite abia în 1864.

În comunicarea *Aspecte ale gîndirii economice în perioada pregătirii unirii*, lector Sută-Sălăgean Sultana a arătat că în preajma Unirii problema agrară constituia centrul gîndirii economice. În funcție de modul în care economiștii vedeau rezolvarea problemei agrare — excluzînd pe cei ce se opuneau împroprietăririi țăranilor — autoarea distinge următoarele curente :

a) Curentul democrat revoluționar reprezentat de N. Bălcescu, alături de care autoarea pune și pe țăranii clăcași din Divanul ad-hoc al Moldovei. Oglindind aspirațiile maselor de țărani, aceștia luptau pentru exproprierea a două treimi din domeniile feudale — stat, particular, biserică — în folosul țăranilor în schimbul răscumpărării, preconizînd pentru dobîndirea pămîntului chiar mijloace revoluționare.

b) Curentul burghez avansat reprezentat de M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, Al. Gh. Golescu-Negru, Ion Ionescu de la Brad, Dionisie Pop Marțian, era pentru împroprietărirea clacașilor cu două treimi din domenii prin răscumpărare. Temîndu-se de tulburările maselor populare și dorind să prevină o revoltă generală a țăranilor, reprezentanții acestui curent luptau pentru înfăptuirea reformelor de sus.

c) Orientarea burghezo-moderată constituia, precum se arată în comunicare, expresia teoretică a majorității burgheziei românești apropiată prin vederile ei de boierimea liberală și înclinată către compromis cu boierimea conservatoare. Acest curent în frunte cu Ion Ghica avea un program agrar îngust, limitînd împroprietărirea țăranilor prin despăgubire, doar la terenurile statului și ale mînăstirilor.

Despre *Steaua Dunării și lupta pentru Unire* a vorbit lector Marianovici Gavro. După ce a arătat că la 1 oct. 1855 acest ziar a apărut la Iași sub redacția lui M. Kogălniceanu, a relevat contribuția însemnată a ziarului în lupta pentru închegarea frontului unionist în Moldova. Într-unul din articolele sale, ziarul arăta că Unirea Țărilor Române a constituit visul de aur al celor mai însemnați domnitori ca : Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, invocîndu-se în acest sens comunitatea de interese ce lega Moldova cu Țara Românească. În alt

www.dacoromanica.ro

articol din noiembrie 1858 este atacat regimul lui Mihail Sturza și marea boierime calificată de trădătoare. În ansamblul său regimul feudal era socotit de ziar ca regimul privilegiilor și abuzurilor, al degradării sociale și morale. Văzînd în cler un aliat credincios al marilor boieri, demască rolul bisericii în susținerea instituțiilor feudale, arătînd că „poporul s-a săturat de asemenea preoți".

Ideile social-politice pentru care militau redactorii ziarului erau : unirea, îmbunătățirea soartei țăranilor—împroprietărirea — reforma electorală, secularizarea averilor mînăstirești, libertatea presei, învățămînt gratuit etc. Pentru că păturile burgheze pe care le reprezenta se temeau de mișcările populare, se propaga uneori în paginile sale pacea socială. În concluzie, comunicarea relevă faptul că ziarul era totuși moderat, dat fiind că programul său nu depășea limitele unor reforme burgheze generale.

Sesiunea s-a încheiat cu comunicarea *Însemnătatea Unirii Moldovei cu Țara Romînească pentru dezvoltarea ulterioară a economiei romînești* de conf. N. Constantinescu. Acesta a arătat că unirea țărilor române a constituit o importantă realizare pe drumul dezvoltării economiei noastre naționale unitare. Domnitorul Alex. Ioan Cuza de la începutul înscăunării sale a putut să ia o serie de măsuri administrative și economice cu valabilitate generală.

Reforma agrară din 1864, deși trunchiată , a deschis largi perspective pentru dezvoltarea economiei capitaliste, dînd un nou impuls progresului forțelor de producție. Toată această dezvoltare a creat condiții necesare luptei poporului nostru, pentru independență, obținută la 9 mai 1877 în împrejurările cunoscute.

A. Stan

SIMPOZIONUL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE NATURALE ȘI GEOGRAFIE

În cadrul sărbătoririi Centenarului Unirii Țărilor Române, Societatea de științe naturale și geografie din R.P.R. a organizat în ziua de 24 ianuarie 1959 un simpozion în care s-au făcut următoarele expuneri :

1. *Aspecte economice din țările române în preajma Unirii și dezvoltarea economică a țării noastre după constituirea statului român modern* prezentată de Radu Paul, cercetător principal la Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.P.R. Autorul a arătat condițiile favorabile pentru dezvoltarea producției de marfă din țările române după pacea de la Adrianopol (1829). Totodată, autorul a arătat că burghezia interesată în crearea unei piețe unice și în dezvoltarea producției și desfacerii de mărfuri a sprijinit Unirea Țărilor Române.

2. *Evoluția numerică a populației țării noastre între anii 1859—1959*, prezentată de Claudiu Giurcănescu, lector la I.S.E.P. În expunere s-a urmărit evoluția numărului locuitorilor după date statistice și recensăminte. Unirea Țărilor Române a contribuit la creșterea numărului locuitorilor (în momentul Unirii numărul locuitorilor ambelor țări române era de 3 726 327 repartizați în felul următor : Moldova 1 325 406, Muntenia 1 576 596, iar Oltenia 814 325. Densitatea medie era de 32,4 locuitori pe km². La 21 februarie 1956, populația crescuse cu 369, 3 % față de 1859, atingînd cifra de 17 489 450 locuitori).

3. *Dezvoltarea orașelor în Moldova și Muntenia între anii 1859—1959*, prezentată de Constantin Herbst, conferențiar la Facultatea de Geografie. Autorul a prezentat evoluția numerică și de ansamblu a orașelor, mai ales după 1859 și pînă în prezent. Datorită creșterii producției de mărfuri, în multe centre s-a produs o aglomerare mai mare de populație. Totodată, varietatea de ocupații — în legătură cu varietatea producției de mărfuri — a crescut.

www.dacoromanica.ro

La această manifestare au participat în special cadre de geografi din învățământul superior, personal științific de la Institutul de Geologie-Geografie al Academiei R.P.R., personal științific de la Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.P.R., cadre didactice din învățământul de cultură generală, studenți etc.

A. Constantinescu

EXPOZIȚIA „UNIRII ȚĂRILOR ROMÎNE 1859—1959"

Expoziția de la Muzeul Militar Central din București, consacrată Centenarului Unirii este încă o mărturie a interesului cu care poporul nostru cinstește acest măreț eveniment din istoria patriei.

Piesele expuse în sălile muzeului prezintă vizitatorului o sinteză a celor mai importante etape din lupta poporului nostru pentru făurirea statului național romîn.

Cronologia exponatelor începe cu războiul ruso-turc din 1828—1829, insistîndu se asupra consecințelor favorabile pe care le-a avut tratatul de la Adrianopole asupra dezvoltării Moldovei și Țării Românești.

Într-o vitrină este expus Regulamentul Organic, elaborat sub administrația rusă, deschis la pagina unde se exprimă dorința unirii Moldovei cu Țara Românească. Apoi, ca o nouă verigă din acest lanț este evocată revoluția de la 1848 din țările române, din care deducem că chiar dacă problema unității n-a figurat în programele revoluțiilor, ea n-a scăpat din vedere patrioților celor mai înaintați. În acest sens menționăm fotocopia articolului *Unirea cu Moldova* din ziarul *Pruncul romîn* din 13 iulie 1848, în care se remarca necesitatea Unirii pentru ca „Romînia să fie liberă cu desăvîrșire".

Pe această linie relevăm și lucrarea lui M. Kogălniceanu *Dorințele partidei naționale din Moldova*, precum și cea a lui N. Bălcescu *Mersul revoluției în istoria romînilor* expuse în vitrină, din cuprinsul cărora aflăm că aceștia considerau problema unității naționale ca o condiție fundamentală pentru renașterea poporului romîn.

În continuare sălile muzeului expun documente care ilustrează împrejurările politice externe favorabile Unirii, create în urma războiului Crimeii. Pentrucă Rusia și Franța, de pe pozițiile lor, au sprijinit Unirea, expoziția a ținut să sublinieze în mod deosebit atitudinea acestora, prezentînd chipurile unor prieteni ai poporului nostru: P. Kiselev și Victor Place. Tot în acest loc se află și extrase în fotocopie din lucrările congresului de la Paris (1856), publicate în ziarul *Concordia* la 31 mai al aceluiași an, care înfățișează poziția marilor puteri față de problema unității noastre, precum și un extras din ziarul francez *Debats* publicat în același ziar romînesc care demonstrează adeziunea opiniei publice progresiste franceze, la ideia de unitate a romînilor.

Într-un citat pe o placă se ilustrează și ecoul provocat de lupta maselor populare pentru unitate în opinia publică progresistă din Rusia, relevîndu-se interesul deosebit manifestat de democrații revoluționari ruși pentru soarta poporului romîn.

Expunînd în continuare fotocopii de pe titlurile ziarelor care au militat cu perseverență pentru unire și au orientat opinia publică românească printre care: *Steaua Dunării, Zimbrul, Concordia, Național, Romînul, Popolul*, muzeul acordă apoi o importanță deosebită luptei maselor populare pentru unitate națională.

În expoziție figurează portretul grupului de deputați pontași în Divanul ad-hoc al Moldovei, care în cunoscuta lor jalbă au cerut emanciparea și împroprietărirea, chipul lui moș Ion

www.dacoromanica.ro

Roată, casa și familia sa, precum și portretul lui Const. Tănase, deputatul clăcașilor în Divanul ad-hoc al Țării Românești. Tot în fotocopie apare și un fragment din cartea lui N. T. Orășcanu *O pagină a vieții mele*, în care se subliniază rolul decisiv al maselor populare în alegerea lui Cuza la 24 ianuarie 1859.

După ce privim demisia lui Cuza din postul de pîrcălab al Galaților, ca un protest împotriva falsificării alegerilor din Moldova de căimăcămia vîndută Turciei și Austriei, publicată la 11 iulie 1857 în ziarul *Concordia*, vedem expuse capodoperile lui Th. Aman: *Proclamarea Unirii, 24 Ianuarie 1859* și *Hora Unirii la Craiova*, care ilustrează momentul culminant al luptei maselor pentru realizarea Unirii prin dubla alegere a lui Cuza.

Urmează apoi ilustrarea documentară a momentelor esențiale din viața statului național român, pînă la 1866 cînd domnitorul Alex. Ioan Cuza a fost detronat. Amintim că muzeul expune proclamația lui Cuza către poporul român din 11 decembrie 1861, prin care vestește că Turcia și marile puteri garante au fost nevoite să recunoască Unirea definitivă realizată la 24 Ianuarie 1859. Acesta a fost un pas însemnat în viața poporului nostru, datorită căruia la 24 ianuarie 1862 s-a putut forma primul guvern al României.

Dintre celelalte documente expuse în muzeu, mai menționăm decretul lui Cuza din 2 mai 1864 prin care dizolva Adunarea Națională ce se dovedise potrivnică noilor reforme inițiate de domn și M. Kogălniceanu, deschizînd calea plebiscitului asupra reformei sale electorale.

Legiuirea agrară din 1864 care emancipa și împroprietărea pe țărani, — de altfel cea mai însemnată reformă din timpul domniei lui Cuza — este concretizată în muzeu prin expunerea „Colecției de instrucțiuni privind aplicarea legii rurale". De asemenea, mai menționăm expunerea unor extrase din legea pentru organizarea învățămîntului, din legea comunală etc., toate aplicate sub domnia lui Cuza.

În muzeu mai figurează și diverse obiecte ce au aparținut domnitorului Alex. Ioan Cuza familiei sale, și colaboratorilor săi apropiați. Printre acestea amintim: mantia (reconstituire), pălăria și epoleții de general de divizie (mare ținută) ale domnului, mobilierul familiei la proprietatea de la Ruginoasa, tronul lui Cuza și al doamnei Elena Cuza, ambele avînd deasupra stema țării (vulturul și bourul).

Într-o vitrină este expusă pînza tricoloră în care a fost înfășurat sicriul lui Cuza, pe marginea căreia străjuiesc inscripțiile: Unire, Vot universal, Emanciparea săteanului, ceea ce exprimă lapidar principalele înfăptuiri legate de domnia sa; obiecte ale unor colaboratori apropiați ca: tocul cu ochelarii lui M. Kogalniceanu, precum și unele obiecte care au aparținut generalului Ioan Florescu, ministrul de război sub Cuza. În muzeu poate fi văzut și tocul cu care s-a semnat actul Unirii de la 24 Ianuarie 1859.

Ceea ce constituie o caracteristică a acestei expoziții, dat fiind și specificul Muzeului Militar, sînt exponatele cu privire la împrejurările în care s-a format și s-a dezvoltat armata română între anii 1829—1859 și apoi sub domnia lui Cuza. Am ținut să facem această remarcă spre sfîrșit, întrucît aceste documente nu sînt în legătură cu factorii direcți care au contribuit la realizarea Unirii. Exponatele de acest gen ne pot reda imaginea preocupărilor pentru formarea armatei naționale care încep a fi cu mult mai pronunțate după Unire, cînd se caută mijloacele pentru dobîndirea independenței statului român. În această privință, parcurgerea sălilor muzeului ne demonstrează că în preajma anului 1877 armata română înregistrase progrese însemnate, atît în ce privește creșterea sa numerică, cît mai ales dotarea sa tehnică.

Așa dar, expoziția ne conduce spre ideia că realizarea statului național român reactualiza lupta pentru independența națională în formele sale cele mai violente, adică războiul ruso-româno-turc din 1877—78, soldat cu obținerea independenței de stat de către România.

A. Stan

www.dacoromanica.ro

EXPOZIȚIA „CENTENARUL UNIRII ȚĂRILOR ROMÎNE" DE LA CASA SCRIITORILOR

Cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la Unirea țărilor române, Biblioteca Academiei Republicii Populare Române a organizat o expoziție de documente la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu". Materialul documentar selecționat în mod cronologic, este alcătuit din ediții rare în orginal sau fotocopii ale unor periodice, cărți, manuscrise, afișe, mesaje ale domnitorului Cuza către popor, discursuri, scrisori, fascicole de legi, stampe, gravuri, litografii din perioada pregătitoare a unirii, a realizării ei, cît și a anilor următori.

Toate aceste documente, grupate pe epoci, sînt repartizate în mai multe panouri intitulate în felul următor: „Starea economică și socială a țărilor române" care cuprinde o statistică a situației exportului în cele doua țări înainte de Unire (începînd din 1831), subliniindu-se cifra cu mult mai mare realizată după unire, pînă în 1860. Este reprodus un fragment din ziarul *Pruncul Român*, în care C. A. Rosetti menționează că Unirea celor două provincii este necesară nu numai din punct de vedere politic, dar și financiar. Două gravuri reprezintă figura caracteristică a unui boier și a unui negustor din epoca respectivă.

În panoul „Lupta pentru cultivarea limbii, culturii și conștiinței istorice comune" este ilustrată ideea unității naționale pînă la revoluția din 1848. Lîngă un portret al lui T. Vladimirescu se află și următorul citat al revoluționarului: „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege, fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptate acestor principate". Fotocopii și stampe din ziarele vremii: *Foaie pentru minte, inimă și literatură* din 1835; *Magazin istoric pentru Dacia* din 1845; o pagină din istoria lui Bălcescu *Românii sub Mihai Viteazul*, coperta revistei *Albina Românească* din 1841, sub semnătura lui M. Kogălniceanu; cîteva portrete ale lui N. Bălcescu și M. Kogălniceanu, precum și o litografie după pictura lui Rosenthal, „Romînia rupîndu-și cătușele", simbolizată printr-o femeie în costum național.

„Lupta ideologică pentru Unire" este ilustrată prin portretele lui C. Boliac, C. A. Rosetti, V. Alecsandri, Gh. Barițiu, și prin fragmente din ziarele *Romînia Viitoare*, *Steaua Dunării*, *Romînia*, *Buciumul*, *Naționalul*, *Zimbrul*. Alături de unioniștii români, sînt menționați și cîțiva dintre sprijinitorii dinafară ai acestei măreț înfăptuiri. Așa de pildă, chipul lui Cernîșevschi, reprodus din revista *Sovremenik* 1859, al lui Vaillant și J. Michelet.

Materialul documentar care relevă importanța Divanurilor ad-hoc, alcătuiește un alt panou și este reprezentat prin stampe în legătură cu „Solemnitatea Unirii — 29 septembrie 1857". „Comitetul unionist din Iași" și figuri de deputați țărani moldoveni.

Cîteva litografii ilustrînd sosirea lui Al. Cuza în București, deschiderea Adunării din 1860, o stampă după stema Principatelor Unite, precum și versuri scrise de Gr. Alexandrescu (*Imn închinat lui Cuza*) sînt aranjate sub numele de „Înfăptuirea Unirii".

Variat și sugestiv alcătuit panoul „Consolidarea Statului național Unitar" cuprinde portretele litografiate ale lui Cuza, M. Kogălniceanu, C. Negri, D. Bolintineanu; fotocopii de pe Codul penal, proiectul de organizare militară din 7 ianuarie 1860; proclamația domnitorului Cuza către sătenii clăcași, cum și cîteva caricaturi care reprezintă atitudinea coaliției burghezo-moșierești față de Unire.

Răsunetul pe care acest însemnat eveniment, storic l-a avut în literatura și arta vremii este concretizat în fragmentele reproduse din operele celor mai populari poeți, scriitori și pictori: V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Petre Dănielescu, N. Iorga, A. D. Xenopol, Th. Aman, Tattarescu, P. Alexandrescu.

21. c. 570

www.dacoromanica.ro

Urmînd ordinea cronologică, expoziția documentară de la Casa Scriitorilor, prezintă mărețele realizări ale poporului romîn, în timpul regimului democrat popular. Sectorul agrar, industrial și cultural sînt concretizate într-o hartă a Republicii Populare Romîne cuprinzînd construcțiile principale industriale și social-culturale realizate de la alegerile pentru Marea Adunare Națională din 30 noiembrie 1952 pînă la 31 decembrie 1956.

Exponatele prezentate de Biblioteca Academiei Republicii Populare Romîne la Casa Scriitorilor pentru sărbătorirea centenarului Unirii țărilor romîne, reprezintă o sinteză a năzuințelor maselor populare spre libertate și a luptei care a dus la realizarea statului unitar romîn.

A. Ioachim

PLĂCI COMEMORATIVE ȘI DENUMIRI DE ȘCOLI INAUGURATE CU PRILEJUL SĂRBĂTORIRII CENTENARULUI UNIRII ȚĂRILOR ROMÎNE

Între numeroasele forme în care poporul nostru muncitor a cinstit un veac de la Unirea Țărilor Romîne — este și aceea a desvelirii unor plăci comemorative; ele sînt închinate celor mai însemnate momente din lupta pentru făurirea Unirii în care masele populare au avut rolul hotărîtor, ca și personalităților care prin activitatea lor au contribuit la înfăptuirea acestui important act din istoria poporului romîn.

Astfel la Iași — pe imobilul din str. Dimitrov, local al vechii societăți de medici și naturaliști s-a inaugurat o placă închinată candidaturii din 3 ianuarie 1859, ca domn al Moldovei, a lui Alexandru Ioan Cuza:

„În această casă, în ziua de 3 ianuarie 1859 s-a hotărît candidatura lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei".

Calea pentru realizarea practică a Unirii s-a deschis prin lupta pentru dubla alegere a lui A. I. Cuza. Rezultatul acestei lupte este consemnat în București prin placa comemorativă din str. Smîrdan nr. 39:

„În această clădire se afla în anii Unirii Țărilor Romîne hotelul „Concordia", unde — în seara zilei de 23 ianuarie 1859 — s-a hotărît dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza de către fruntașii Partidei Naționale ca domn al Țării Românești".

Evenimentelor decisive și de mare amploare din ziua de 24 ianuarie 1859, rezolvate într-un mod fericit datorită participării active a zecilor de mii de oameni simpli, care, însuflețiți de un patriotism fierbinte, au impus realizarea Unirii, le este închinată placa comemorativă de pe palatul Marii Adunări Naționale:

„În vechea clădire a Adunării — ce se ridica pe acest loc — s-au desfășurat sub presiunea poporului lucrările adunării elective din 1859, care a ales la 24 ianuarie pe Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Țării Românești, înfăptuind pe această cale Unirea".

www.dacoromanica.ro

Alte plăci comemorative atrag atenția asupra unor clădiri în care au locuit fruntașii luptei pentru Unire. Astfel pe aripa Crețulescu a Palatului Republicii, unde a existat vechiul palat-reședință de iarnă al lui A. I. Cuza, s-a inaugurat următoarea placă comemorativă:

„În acest loc a existat vechiul palat de reședință al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, prin a cărui dublă alegere din 5 și 24 Ianuarie 1859 s-a înfăptuit Unirea Țărilor Române".

La Palatul Pionierilor din București (aripa veche), acolo unde era reședința de vară a domnitorului și unde A. I. Cuza a fost silit să semneze abdicarea înainte de a fi exilat, s-a desvelit o altă placă comemorativă:

„În vechile case domnești de pe acest loc, dărîmate în 1893 pentru a se ridica un nou palat, și-a avut reședința de vară domnitorul Alexandru Ioan Cuza prin a cărui dublă alegere din 5 și 25 Ianuarie 1959 s-a înfăptuit Unirea Țărilor Române".

Tot în legătură cu clădirile legate de amintirea lui A. I. Cuza, s-a mai inaugurat o placă comemorativă pe clădirea *Muzeului Regional de Istorie din Galați*, în care a locuit Alexandru Ioan Cuza, ca pîrcălab de Galați.

Alte asemenea plăci comemorative s-au desvelit la Iași, pe clădirile în care au locuit Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri, și la București — pe imobilul din str. Enăchiță Văcărescu nr. 7, în care a locuit N. T. Orășanu:

În această casă a locuit ziaristul progresist N. T. Orășanu, luptător activ pentru Unirea Țărilor Române, animator al maselor în zilele alegerii ca domn al Țării Românești a lui Alexandru Ioan Cuza (22—24) ianuarie 1859".

În regiunea Galați s-au mai inaugurat plăci comemorative în comuna Costache Negri (fost Mînjina) — pe casa în care a trăit C. Negri —, și în comuna Cîmpuri, raion Panciu — pe casa în care a trăit Moș Ion Roată. După 50 de ani de la Unire, țăranii din satul lui Moș Ion Roată au desvelit o placă comemorativă — în amintirea luptei pentru eliberarea țărănimii ce luase amploare în timpul evenimentelor Unirii, de care numele țăranului Ion Roată se leagă atît de strîns. Semicentenarul Unirii însă a coincis pentru urmașii lui Moș Ion Roată și pentru întreaga țărănime muncitoare, pentru întregul popor muncitor — cu sîngeroasa reprimare a răscoalei din 1907, cu întregul cortegiu de suferințe și mizerie al orînduirii exploatatoare de atunci.

După altă jumătate de veac de la Unire, — cînd în urma altor numeroase suferințe, lupte și sacrificii, poporul român a intrat în epoca unei vieți libere, îmbelșugate și fericite — sărbătorirea Centenarului de la Unire capătă semnificația, profundă și reală, a unei mari sărbători populare. Numeroasele manifestări între care și inaugurarea plăcilor comemorative amintite — făcută într-un cadru solemn, cu participarea organelor de Partid și de Stat — au dovedit din plin acest lucru.

Cu prilejul sărbătoririi Centenarului Unirii Țărilor Române, s-a atribuit unor școli din țară numele de „Unirea", sau numele celor mai de seamă luptători din epoca Unirii. Școlile elementare nr. 70 și 79 din București au primit numele de „Tănase Constantin" și — respectiv „Cezar Bolliac", școlile elementare nr. 5 și 22 din Iași au primit numele de „Costache

www.dacoromanica.ro

Negri" și — respectiv „Mihail Kogălniceanu", școala elementară de 7 ani nr. 1 din Fălticeni a primit numele lui Alexandru Ioan Cuza, iar școala elementară din comuna Cîmpuri (raion Panciu) — numele lui Moș Ion Roată. Patru școli medii din Capitală, și anume școlile medi nr. 23, 24, 26 și 34 au primit numele de „Dimitrie Bolintineanu", „Vasile Alecsandri", „Alexandru Ioan Cuza" și „C. A. Rosetti". Școlii medii nr. 1 din Focșani i s-a atribuit numele de „Unirea", iar școlii medii nr. 2 din același oraș — numele lui Alexandru Ioan Cuza. Au mai primit numele de „Unirea" școala medie nr. 5 din Orașul Stalin, școala medie nr. 3 din Tîrgu-Mureș și școala medie nr. 1 din Turnu-Măgurele. Școala medie din Alexandria a primit numele lui Alexandru Ioan Cuza, iar Institutul Pedagogic din Galați — numele de „Costache Negri".

Au mai primit nume legate de înfăptuirea Unirii și alte instituții din țară, inaugurate în timpul sărbătoririi Centenarului (case de cultură, cămine culturale, gospodării agricole colective, întovărășiri agricole etc.).

Înaltelor gînduri și fapte ale Partidului și Guvernului, de cinstire și prețuire a evenimentelor de acum un veac — le-a răspuns și în acest fel poporul muncitor, care în lupta sa pentru construirea socialismului folosește învățămintele celor mai de seamă evenimente din trecutul său de luptă pentru progres.

Al. Porțeanu

www.dacoromanica.ro

REVISTA REVISTELOR

Centenarul Unirii în presa și publicațiile din țara noastră

Sărbătorirea Centenarului Țărilor Romîne a mobilizat întreaga presă din țara noastră care a participat într-un mod deosebit de larg la reconstituirea și evocarea acestui mare eveniment. Academicieni, cadre didactice universitare, cercetători științifici, scriitori, poeți, ziariști și-au adus larga și valoroasa lor contribuție la marea sărbătoare a poporului nostru. Cu două săptămîni înainte de 24 Ianuarie, ziarele și revistele au înscris cu prisosință în paginile și coloanele lor materiale din cele mai variate privind pregătirea, înfăptuirea și urmările marelui act al Unirii Moldovei cu Țara Romînească. Grupînd și sistematizînd materialele apărute în cele două săptămîni care au precedat ziua de 24 Ianuarie, observăm marea varietate a problemelor și aspectelor tratate. Astfel, remarcăm în primul rînd articole care dau o privire generală asupra Unirii din punct de vedere social-economic și politic. Sînt apoi o serie de articole tratînd problema maselor populare ca făuritoare ale Unirii și problema țărănească în vremea Unirii. De o foarte largă publicitate s-au bucurat documentele și mărturiile în legătură cu Unirea reproduse unele în întregime, iar din altele date extrase însoțite de comentarii. Mai desprindem apoi următoarele materiale și articole tratînd despre: opinia publică europeană și Unirea; figuri de luptători pentru Unire; evocarea Unirii (Ianuarie 1859 — Ianuarie 1959); Unirea în literatura epocii; Unirea în plastica și muzica epocii; Cuza Vodă în amintirea poporului; Unirea și literatura de azi.

Privire generală asupra Unirii

Pe primul plan, la această categorie de materiale, se situează amplul articol publicat în *Scînteia* din 11 ianuarie, intitulat: „O mare sărbătoare a poporului romîn: Centenarul Unirii (24 Ianuarie 1859 — 24 Ianuarie 1959)" Articolul începe printr-o analiză a condițiilor social-economice care au precedat și în care a fost înfăptuită Unirea. Se arată care a fost poziția și interesele diferitelor pături sociale în legătură cu Unirea. Minoritatea avansată a burgheziei vedea în unire punctul de plecare al unor reforme burghezo-democratice, pe cînd majoritatea legată prin interese economice de moșierime nu urmărea decît satisfacerea unor egoiste interese de clasă. În continuare, articolul se ocupă de poziția marilor puteri față de Unire, subliniind sprijinul dat de Rusia și Franța și opoziția întîmpinată din partea Turciei, Austriei, și Angliei. Înfăptuirea propriu-zisă a Unirii la 24 Ianuarie 1859 e prezentată în adevărata ei lumină ca rod al luptei maselor populare care au avut rolul hotărîtor. Articolul trece apoi în rev.stă principalele realizări ale domniei lui Cuza și analizează condițiile în care acesta a fost înlăturat de la domnie de către monstruoasa coaliție. În sfîrșit, în ultimul subcapitol, articolul arată condițiile în care în ziua de azi, sub regimul democrat-popular, poporul muncitor din țara noastră sărbătorește centenarul mărețului eveniment al Unirii țărilor romîne.

Trebuie apoi semnalat articolul acad. M. Ralea: „Opera poporului", publicat în *Contemporanul* din 23 ianuarie. Autorul subliniază că Unirea Țărilor Romîne n-a fost o simplă întîmplare norocoasă, un rezultat al unui concurs fericit de împrejurări, ci o etapă necesară în dezvoltarea socială, care trebuia să se petreacă mai curînd sau mai tîrziu după cum s-a petrecut și se petrece pretutindeni în condiții similare. Articolul analizează apoi condițiile și premisele social-economice, politice și culturale care au dus la înfăptuirea

www.dacoromanica.ro

actului Unirii. Sintetizînd problema într-unul din pasajele de la sfîrșitul articolului, autorul scrie că „Unirea de la 1859 a fost înfăptuită în epoca burgheziei în ascensiune, actul însuși al Unirii fiind realizat sub presiunea directă a maselor. Dezvoltarea economică de tip capitalist a Principatelor a reclamat Unirea și a impus o ca un eveniment necesar. Pe linie de cultură, rolul principal l-au avut limba și cultura populară care au precedat cu mult veacul unirii și care au continuat cea mai veche și cea mai necesară premisă a unității noastre naționale". Tot în *Contemporanul* din 23 ianuarie a apărut și articolul acad. V. Malinschi: „Premisele social-economice ale Unirii". Articolul examinează probleme care se puneau cu acuitate în epoca Unirii: criza în agricultură și revendicările maselor țărănești; industria, situația comerțului și finanțele; pătrunderea capitalului străin și a celui cămătăresc; situația socială și poziția gînditorilor romîni ai vremii; rolul maselor populare în realizarea Unirii.

Alte articole sînt cele publicate de prof. Valerian Popovici „Momente istorice în pregătirea Unirii la Iași", în *Romînia liberă* din 21 ianuarie și „Unirea Țărilor Romîne, eveniment important în dezvoltarea istorică a poporului romîn" în *Flacăra Iașului* din 24 ianuarie. Marele eveniment a fost apoi evocat și de George Ivașcu în articolul „Unirea" din *Contemporanul* 23 ianuarie, de V. Hurmuz în articolul „Un eveniment remarcabil în istoria patriei noastre", publicat în *Steagul roșu* din 24 ianuarie, de Ioan Cicală în articolul „24 ianuarie eveniment de seamă în viața poporului romîn" în *Făclia* (Cluj) din 24 ianuarie, de Camil Mureșanu în articolul „Centenarul", publicat în *Tribuna* (Cluj) din 24 ianuarie. Un articol care se ocupă de cîteva din marile momente ale domniei lui Cuza și care se încheie cu răsturnarea domnului de către monstruoasa coaliție, e cel publicat de A. T. Răzvan în *Munca* din 24 ianuarie sub titlul: „Așa s-a dus bătălia reformelor"

De asemenea, merită a fi relevată înșirarea cronologică însoțită de scurte adnotări sub titlul de „Calendarul Unirii", publicată în *Tribuna* (Cluj), din 17 ianuarie de Dan Berindei și Emil Manu.

Articole cu caracter general în legătura cu Unirea au mai apărut sub semnăturile lui V. Galeriu în *Steagul Roșu* din 14 ianuarie și T. Păcuraru în *Munca* din 13 ianuarie, precum și redacționalele din *Gazeta literară* (22 ianurie); *Munca* (24 ianuarie); *Flacăra Iașului* (24 ianuarie); *Apărarea Patriei* (24 ianuarie).

Masele populare făuritoare ale Unirii Țărilor Romîne

Rolul determinant al maselor în înfăptuirea Unirii a fost analizat și subliniat în coloanele articolelor care au tratat această problemă. Dan Berindei în articolul publicat în două numere din *Scînteia Tineretului* (15 și 16 ianuarie), articol intitulat: „Masele, făuritoarele Unirii", după ce prezintă condițiile istorice în care a fost realizat mărețul act al Unirii, se ocupă pe larg de presiunea hotărîtoare exercitată de masele populare țărănești și orășănești asupra deputaților din adunarea de la București, de voturile cărora depindea dubla alegere a lui Cuza și prin aceasta desăvîrșirea Unirii. Conf. univ. Vasile Maciu în „Unirea la București" apărut în *Informația Bucureștiului* (24 ianuarie) și Matei D. Vlad în „Rolul maselor populare în înfăptuirea Unirii Țărilor Romîne", publicat în *Apărarea Patriei* (21 ianuarie) arată care au fost adevărații realizatori ai Unirii. De asemenea, trebuie atrasă atenția și asupra articolului semnat de Col. Z. Grigorescu „Oștirea în memorabilele zile ale lui Ianuarie 1859" publicat în *Apărarea Patriei* din 23 ianuarie. Autorul, după ce face o amplă analiză asupra atitudinii și acțiunii armatei din București în zilele care au precedat Unirea din 24 ianuarie, ajunge la concluzia că starea de spirit a masei soldaților și a majorității cadrelor de ofițeri era favorabilă unirii Țării Românești cu Moldova. Această atitudine a zădărnicit planurile reprezentanților moșierimii conservatoare și separatiste de a folosi armata ca un instrument de represiune împotriva unioniștilor. Încercările unora din istoriografii burghezi din trecut de a nega sau de a trece sub tăcere rolul maselor la înfăptuirea unirii sînt combătute în articolul lui A. Petric „Istoriografia burgheză și Unirea Țărilor Romîne", publicat în *Steagul Roșu* din 22 ianuarie, în articolul semnat de P. Vicențio, apărut în *Scînteia Tineretului* din 23 ianuarie sub titlul: „Unele aspecte ale falsificării de către istoriografia burgheză a actului Unirii", precum și în articolul lui Gavrilaș Gligor „Rolul maselor populare în înfăptuirea actului Unirii Țărilor Romîne" publicat în ziarul clujean *Făclia* din 21 ianuarie. O dată mai mult aceste articole arată că Unirea nu a fost—conform aserțiunilor unor istorici burghezi nici rezultatul bunăvoinței lui Napoleon III, nici rezultatul jocului diplomatic al marilor puteri și nici rezultatul acțiunii izolate a unei minorități de intelectuali înaintați care militau pentru unire. În sfîrșit, trebuie semnalat și articolul din ziarul clujean *Făclia* (18 ianuarie) semnat de Nicolae Dunăre „Din temeiurile etnografice

www.dacoromanica.ro

ale Unirii Țărilor Romîne". Autorul trece în revistă unele din rezultatele cercetărilor etnografice mai vechi și mai recente care au ajuns la concluzia unor mari similitudini a elementelor de cultură populară din diferite părți ale țării, izvorîte tocmai din contactul permanent care a existat între populațiile din Țara Românească, Moldova și Transilvania.

Problema țărănească în vremea Unirii Țărilor Romîne

În ziarul *Scînteia* din 24 ianuarie această problemă e dezbătută în articolul semnat de conf. univ. Gh. Georgescu-Buzău „Aspecte ale luptei țărănimii pentru pămînt pe vremea Unirii". Articolul de fapt tratează perioada de timp cuprinsă între anul înfăptuirii Unirii (1859) și anul reformei agrare realizată de Cuza și Kogălniceanu (1864). Articolul citează texte grăitoare din jalbele țărănești, arătînd exploatarea și abuzurile la care erau supuși țăranii din partea moșierilor. De asemenea, un loc larg e acordat dezbaterilor care au avut loc în legătură cu problema țărănească fie în publicațiile vremii, fie în adunarea legislativă, subliniindu-se opoziția întîmpinată de Kogălniceanu din partea reprezentanților moșierimii retrograde și conservatoare sprijiniți de aliații lor burghezi. Articolul se ocupă apoi de înfăptuirea reformei prin lovitura de stat din 1864 și de urmările ei, care, în condițiile regimului burghezo-moșieresc, au culminat în răscoala din 1907 cu masacrarea a 11 000 de țărani.

Prof. Valerian Popovici în articolul „Problema țărănească și Unirea", apărut în *Gazeta literară* din 22 ianuarie, pe lîngă problemele generale legate de lupta și activitatea deputaților țărani din Moldova în Divanul ad-hoc pentru eliberarea de boieresc și împroprietărire, ilustrează textul articolului și cu unele extrase din documente care oglindesc starea de spirit revoluționară a țărănimii. Astfel ni se arată că într-un raport către Departamentul de Interne al Moldovei din 8 ianuarie 1858, funcționarul C. Carp menționa că un locuitor țăran, Dimitrie Timofte, a fost găsit: „propovăduind că acuma le-a venit vremea lor și chiar în satul meu, au declarat că vor mai fi și el giudecătoriu". Tot în legătură cu lupta și atitudinea țărănimii moldovene față de unire, ziarul *Flacăra Iașului* din 22 ianuarie publică un amplu articol intitulat: „Țărănimea din Moldova și Unirea Țărilor Romîne". Articolul folosește interesante materiale documentare de la Arhivele Statului din Iași ilustrînd atitudinea tot mai dîrză a țărănimii moldovene din anii 1857—59 în legătură cu lupta pentru unire, care în mințile țăranilor era nedespărțită de eliberarea de boieresc și de împroprietărire.

Tot în legătură cu lupta țăranilor împotriva exploatării și pentru împroprietărire, merită a fi semnalată și evocarea făcută în *Gazeta literară* din 22 ianuarie de T. Avramescu sub titlul „Am văzut cu ochii cum țăranii erau bătuți cu harapnicul". Fraza care constituie titlul articolului nu aparține de fapt autorului, ci profesorului moldovean Petre Rășcanu, descriind tratamentul barbar la care erau supuși țăranii acum un veac, ca răspuns la cererile lor pentru un trai mai omenesc.

Documente și mărturii în legătură cu Unirea

Presa a reprodus de asemenea în coloanele sale documente, unele inedite, altele cunoscute în legătură cu Unirea. Astfel, în ziarul *Scînteia* din 14 ianuarie sînt publicate de C. Bodea, fragmente dintr-o scrisoare inedită a lui V. Alecsandri adresată la 20 ianuarie 1859 fratelui său aflat în străinătate. În aceste fragmente sînt relatate o serie de amănunte asupra felului în care a decurs alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei, precum și entuziasmul nestăvilit al poporului din Iași cînd a auzit de alegerea noului domn, ce constituia totodată o chezășie că noi orînduieli vor fi instaurate în țară. Tot în *Scînteia* din 20, 21 și 22 ianuarie sînt reproduse pasaje: din propunerea deputaților săteni din Moldova în Divanul ad-hoc; din propunerea deputatului Gh. Lupescu din Țara Românească în Divanul ad-hoc; declarația deputatului Tănase Constantin în numele țăranilor clăcași din Țara Românească tot în Divanul ad-hoc, precum și facsimilul uneia din foile volante scoase de comitetele unioniste, intitulată: „Dorințele romînilor".

Dan Berindei publică în *Contemporanul* din 23 ianuarie articolul intitulat „Redescoperirea lui Moș Ion Roată" în care sînt reproduse fragmente din scrisoarea legendarului deputat clăcaș către un alt țăran, Stanciu Țețea. Scrisoarea descoperită chiar în cursul lunii ianuarie a acestui an, la Arhivele Statului din Iași, a fost dictată de Ion Roată în fața a doi martori. Fostul deputat clăcaș arăta destinatarului că se apropie „căderea" boierescului și astfel se va realiza dorința de veacuri a țăranului „să stea omu domnitor pi casa lui". Mai departe Roată referindu-se la sarcinile grele la care era supusă țărănimea arată că: „Biru ne-au desbrăcat piste tot și șoșele și toate avalelele, tot ca unu". În încheiere el nu uită să se refere la cele „șapte puteri" ce garantau viitoarea dezvoltare a

www.dacoromanica.ro

principatelor. Cu descoperirea acestei scrisori, Moș Ion Roată coboară din literatură și din legenda în care l a plasat această literatură și intra în realitatea istorica ca un personaj viu, ilustrat prin gînduri și fapte. În *Flacăra Iașului* din 21 ianuarie scrisoarea lui Moș Ion Roata e reprodusa în întregime în facsimil. Ea poate fi văzuta în original expusă la Muzeul Unirii din orașul Iași. Documente au fost publicate, reproduse sau în facsimil și în celelalte ziare. Astfel *Munca* din 14 ianuarie reproduce în facsimil manifestul lui Cuza la alegerea sa ca domn al Moldovei și semnaturile celor 18 deputați moldoveni care l-au ales. Tot în *Munca*, dar din 17 ianuarie, Miron Liviu semnaleaza descoperirea printre niște hîrtii de împachetat a unui important pachet de documente diplomatice, din care se reproduce în facsimil începutul unei scrisori a lui V. Alecsandri către Labanov, ambasadorul Rusiei la Constantinopol. Extrase documentare însoțite de comentarii au mai publicat în *Steaqul Roșu* din 15 și 16 ianuarie, D. Turtureanu. iar în *Informația Bucureștiului* din 10 și 17 ianuarie, T. Caranfil și respectiv S. Albu.

Opinia publica europeana si Unirea

Unirea țarilor romîne și toate acțiunile politice și diplomatice care au precedat-o, au găsit un larg ecou printre unii din cei mai de seama reprezentanți ai opiniei publice progresiste europene. Astfel A. Petric în „Momente privind atitudinea opiniei publice progresiste europene față de Unire", aparut în *Apărarea Patriei* din 22 ianuarie, arată aprecierile pozitive de care s-a bucurat Unirea în scrierile întemeietorilor socialismului științific, Marx și Engels. Același autor subliniază apoi poziția democraților revoluționari ruși: Cernîșevschi, Dobroliubov, Herzen, care au susținut activ înfăptuirea Unirii, motivînd totodată științific necesitatea istorică din care a izvorît acest important act din viața poporului nostru. Aceeași temă o tratează și prof. Valerian Popovici în articolul „Democrații revolutionari ruși și Unirea Țarilor Romîne", apărut în Flacăra Iașului din 22 ianuarie. Contemporanul din 23 ianuarie în materialul intitulat „Mărturii", pe lîngă extrase din Marx, Herzen, Cernîșevschi, Dobroliubov și din revista *Sovremenik*, dă un amplu extras din apelul adresat „populatiilor romîne de Comitetul Central Democratic European" din 1851, organ care dadea tot sprijinul sau luptei pentru progresul poporului romîn din Țara Romînească, Moldova și Transilvania. Tot același material din *Contemporanul* mai citează cuvintele de simpatie adresate în legătură cu lupta poporului nostru de către istoricii francezi Edgar Quinet și Jules Michelet. Extrase din presa locală contemporană Unirii și din relatările unor martori oculari sînt date în materialele publicate în *Scînteia* din 23 ianuarie: „București 22, 23 și 24 ianuarie 1859: Spicuiri din descrierile unor martori oculari, din presa vremii și din relatările unor istoriografi ai Unirii" și în *Munca* din 20 ianuarie sub semnătura lui A. T. Răzvan: „Lupta pentru unire oglindită în ziarele vremii".

În săptămînalul clujan *Tribuna* din 24 ianuarie sînt date extrase din presa maghiară și germană din Transilvania folosite în comunicarea lui T. Bugnariu: „Ecoul îndoitei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza în ziarele maghiare și germane din Transilvania Mărturii, impresii și aprecieri contemporane", Materialele asemănătoare publică același săptămînal sub semnătura Aurelici Bunea precum și ziarul *Făclia* (Cluj) din 22 ianuarie sub titlul: „Ecourile Unirii Țarilor Romîne în presa din Transilvania".

Figuri de luptători pentru Unire

Figurile luminoase ale unora din principalii luptatori pentru unire au fost evocate pe larg în coloanele ziarelor. În *Scînteia tineretului* din 20 ianuarie, Ion Babici în articolul „Luptatori de frunte pentru Unire" a analizat unele din aspectele activității dusă de Alexandru Ioan Cuza, M. Kogălniceanu și V. Alecsandri pentru realizarea și consolidarea Unirii țărilor romîne. Autorul prezintă pe cei trei luptatori ca pe niște oameni luminați ai vremii lor care, înțelegînd mai bine și mai profund decît alții necesitatea unirii izvorîtă din însăși dezvoltarea istorică a poporului romîn, s-au așezat în fruntea luptei maselor populare pentru împlinirea acestui mare act progresist. De aici a rezultat și programul de prefaceri sociale menit să exprime năzuințele, celor mulți și exploatați pentru o soartă mai bună. În ziarul *Munca* din 21 ianuarie, I. Lupescu în articolul: „Militanți de seamă ai Unirii", în ziarul *Apărarea Patriei* din 21 și 23 ianuarie Gr. Popescu în articolele „Vasile Alecsandri" și „Cezar Boliac" și în același ziar — nnmărul din 24 ianuarie P. Grigorescu în „Luptători de seamă pentru Unire", evocă diferitele aspecte ale luptei dusă pentru Unire de Kogălniceanu, Cuza, Alecsandri, Boliac, Bolintineanu etc.

Evocarea Unirii: Ianuarie 1859—Ianuarie 1959

Presa a sărbătorit Unirea și printr-o serie de reportaje reconstituind mersul evenimente-

www.dacoromanica.ro

lor de acum o sută de ani, precum şi prin reportaje care evocînd locurile şi oamenii legaţi de măreţul act, au arătat totodată şi noua faţă a acestor locuri şi viaţa urmaşilor celor care au înfăptuit Unirea. Astfel, *Scînteia* din 24 ianuarie publică sub semnătura lui Gh. Baltă, reportajul: „În satul lui Moş Ion Roată". După ce evocă viaţa plină de greutăţi şi de mizerii dusă sub jugul exploatării de Moş Ion Roată şi de consătenii săi în secolul trecut, reportajul arată viaţa fericită plină de belşug, dusă de nepoţii lui Moş Ion Roată în zilele noastre, în anii regimului democrat popular, care i-a scăpat pentru totdeauna de exploatare şi umilinţă. Într-un stil alert care e marcat şi mai accentuat de titlurile subcapitolelor, N. Deleanu, în „Reportajul Unirii", publicat în *Contemporanul* din 23 ianuarie, înfăţişează condiţiile social-economice şi politice în care s-a înfăptuit Unirea şi lupta dusă de masele populare în ianuarie 1859. „Unire şi pămînt"; „Foştii rîvnesc iar domnia . . ."; „Masele taie nodul gordian"; „Poporul în stradă" sînt titlurile subcapitolelor acestui viu reportaj istoric.

În acelaşi număr din *Contemporanul*, Demostene Botez în „Evocare" dă o emoţionantă descriere a Iaşului de ieri şi de azi cu monumentele, cu suferinţele sale din 1944 şi cu noua viaţă ce pulsează azi. Reportaje care leagă trecutul de acum o sută de ani cu prezentul zilelor noastre s-au publicat şi în celecelelalte ziare. În *Munca* din 24 ianuarie D. Sandu şi N. Grunzu semnează reportajul: „Urmaşii clăcaşilor (După un veac pe meleaguri ieşene)"; D. Turtureanu în *Steagul Roşu* din 20 ianuarie în „Povestea Milcovului" evocă manifestările locuitorilor din Focşanii contemporani cu prilejul Centenarului; D. Turtureanu în „Învăţămîntul superior şi Unirea" publicat tot în *Steagul Roşu* din 23 ianuarie prezintă aspecte din trecutul universităţii ieşene şi participarea actualelor institute de învăţămînt superior din oraşul moldovean la sărbătorirea „Centenarului"; tot în *Steagul Roşu* din 24 ianuarie, D. Almaş semnează un articol reportaj: „Zilele populare ale Unirii"; M. Constantinescu în *Făclia* din Cluj publică la 23 ianuarie „Aici bate inima bătrînei Moldove", reportaj ce leagă trecutul cu prezentul. Asemenea reportaje legate de unire mai pot fi urmărite în *Apărarea Patriei* din 14, 21 (lt. col. L. Tarco) şi 24 ianuarie (D. Lazăr); în *Informaţia Bucureştiului* din 24 ianuarie (T. Caranfil), precum şi în *Contemporanul* din 23 ianuarie (N. Popescu-Bogdăneşti) şi în *Gazeta literară* din 22 ianuarie (I. Bucheru).

Unirea în literatura epocii

În articolul „Scriitorii şi Unirea", apărut în *Contemporanul* din 23 ianuarie, acad. G. Călinescu trece în revistă activitatea scriitorilor care prin pana lor au susţinut şi însufleţit spiritele contemporanilor lor ce luptau pentru realizarea Unirii. Dintre aceşti scriitori, cei care s-au dovedit mai activi au fost poeţii, deoarece poezia circula mai uşor şi prindea mai bine în minţile celor mulţi. V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Gh. Creţeanu au pregătit şi ilustrat prin versurile lor măreţul act. Aceeaşi temă o dezbate în *Gazeta literară* din 22 ianuarie Şerban Cioculescu în articolul intitulat: „Literatura Unirii". Tot în *Gazeta literară* din 22 ianuarie acad. Victor Eftimiu lărgeşte cercul preocuparilor legate de tema scriitorii şi unirea şi în articolul: „Intelectualii şi Unirea" se ocupă de atitudinea reprezentanţilor marcanţi ai intelectualităţii epocii faţă de unirea celor două ţări surori. Astfel pe lîngă V. Alecsandri, Bolintineanu sau Gr. Alecsandrescu au militat activ pentru unire dr. N. Creţulescu — primul medic romîn cu diplomă la Paris, C. Rolla, Gr. Cuza, Dr. Anastase Fătu, dr. G. Cuciureanu, Gr. Greceanu, dr. Apostolescu, Gh. Vîrnav. Deşi n-a fost contemporan cu Unirea, marele nostru scriitor M. Sadoveanu în scrierile sale de la începutul veacului nostru, deci într-o perioadă relativ apropiată de actul de la 5/24 ianuarie 1859, a abordat unele teme legate de Unire. În *Gazeta literară* din 22 ianuarie, Paul Georgescu trece în revistă activitatea literară a maestrului prozei noastre contemporane care a avut drept subiect oameni şi fapte din vremea Unirii. Figura moşierului anti-unionist dintr-un capitol al „Însemnărilor lui Neculai Manea", figura lui „Cuza-Vodă" (1909) din schiţa cu acelaşi nume „Povestiri de sară" (1910); „Vremuri vechi"; „Domnul poporului"; „Legenda lui Cuza Vodă" (toate din 1912), oglindesc ecoul Unirii în activitatea literară a scriitorului. De altfel ziarul *Apărarea Patriei* din 18 ianuarie a şi publicat fragmente din schiţa „Cuza Vodă". În acelaşi spirit au evocat atitudinea faţă de Unire a unui alt mare maestru al prozei noastre, I. Creangă, care a fost contemporan evenimentului, ziarul *Făclia* din Cluj (13 ianuarie) şi *Apărarea Patriei* (9 ianuarie), care a publicat fragmente din nuvela atît de dragă nouă: Moş Ion Roată şi Unirea.

Alte articole în legătură cu oglindirea Unirii în literatura epocii au mai scris: Const. Ciopraga în *Flacăra Iaşului* (11 ianuarie), D. Florea - Rarişte în *Tribuna* — Cluj (21 ianuarie) şi Maria Tomescu în *Apărarea Patriei* (20 ianuarie).

www.dacoromanica.ro

Pline de interes apoi, sînt articolele cu caracter mai special, îmbrățișînd numai unele aspecte ale operii și activității scriitorilor Unirii. Astfel, în *Tribuna* din 24 ianuarie sub semnătura lui Pericle Martinescu a fost publicat articolul „Legenda Mînjinei" cu subtitlul : „Din premizele Unirii". Aici e vorba de reuniunea de la 21 mai 1845 cu caracter conspirativ de la moșia Mînjina a lui C. Negri din apropierea hotarului cu Țara Românească, reuniune la care luau parte scriitori și militanți activi pentru unire din ambele țări române. Pretextînd sărbătorirea zilei lui Costache Negri și a surorei sale Elena, s-au întîlnit la data amintită mai sus moldovenii Kogălniceanu, Negri, Alecsandri, Negruzzi, Alecu Russo, Epureanu, Ralet, Rolla cu muntenii N. Bălcescu, Ion Ghica și Costache Filipescu. Acolo ei au discutat probleme legate de viitorul comun al ambelor țări. Tot *Tribuna* din 24 ianuarie a publicat și studiul lui Augustin Z. N. Pop : „Hai să dăm mînă cu mînă..." în care autorul încearcă să facă un istoric al textului poetic al cunoscutei melodii „Hora Unirii" cu toate transformările și influențele la care a fost supus. În sfîrșit, mai menționăm că în *România liberă* din 18 ianuarie, Virgil Ene a a publicat articolul „Unirea țărilor române oglindită în publicații ale vremii", ilustrîndu-l cu extrase de texte și reproduceri grafice.

Unirea în plastica vremii

Ziarul *Scînteia* din 17 ianuarie publică în facsimil în afară de o versiune a poeziei „Hora Unirii" și o reproducere din revista satirică „Țînțarul" scoasă de C. A. Rosetti și N. T. Orășanu, în care era înfățișată caricatural alegerea lui Cuza de la 24 ianuarie, sub forma unui vîrtej cauzat de presiunea populară.

În Contemporanul din 23 ianuarie sub semnătura lui I. Frunzeti e publicat articolul „Epoca Unirii în plastică", evocîndu-se activitatea pictorilor Lecca, Tattarescu, Szathmary, Petre Alexandrescu, Gh. Năstăsescu, precum și celebra compoziție a lui Th. Aman : „Hora Unirii la Craiova". De asemenea, e subliniat și rolul jucat de litografie pentru propagarea ideii de unire pe calea artei plastice. Szathmary, Strixner, Wenrich, Schinert, Wonneberg și maiorul Papazoglu au fost principalii litografi ai epocii. În sfîrșit, nu trebuie uitat că și în sculptură Unirea a avut ecourile sale. Vladimir Hegel a lăsat citeva statui remarcabile, iar marele Paciurea a conceput un proiect de monument cu o notă deosebit de impresionantă. Tot în *Contemporanul* din 22 ianuarie într-o scurtă notă B. Brezianu evocă impresia profundă pe care Unirea a exercitat-o asupra lui Grigorescu, pe atunci tînăr ucenic în pictură, zugrăvind mănăstirea Agapia. Concretizată într-un mare număr de desene, care din nefericire nu s-au păstrat, adeziunea marelui artist față de Unire a fost totală. Mai tîrziu el va picta o alegorie a Unirii. O vedere de ansamblu asupra felului cum s-a oglindit Unirea în plastica noastră clasică a dat și Daniel Popescu în *Tribuna* (Cluj) din 24 ianuarie.

Cuza Vodă în amintirea poporului

Figura luminoasă a alesului de la 5/24 ianuarie 1859 a rămas mereu vie în amintirea și în conștiința poporului. Sub semnătura prof. J. Byck, *Gazeta literară* din 22 ianuarie publică articolul „Alexandru Ion Cuza în conștiința poporului", în care se relevă cum la decenii după detronarea sa, imaginea lui Cuza persista cu putere în mințile țăranilor. În *Munca* din 24 ianuarie Eusebiu Camilar în „Amintirea lui Cuza" evocă de asemenea chipul luminos al domnului păstrat cu dragoste în conștiința populară. Statuia lui de bronz din centrul Iașilor a fost ridicată acolo împotriva dorinței boierimii conservatoare, datorită presiunii maselor de studenți și orășeni.

În *Contemporanul* din 23 ianuarie articolul „Cuza Vodă în folclor", semnat de Dan Simonescu, arată că pe lîngă Negru Vodă și Ștefan cel Mare creația noastră literară orală exprimă admirația pentru o a treia figură, care e cea a lui Cuza. Amintirile poporului și anecdotele folclorice privind realizările din domnia lui Cuza sînt așa de numeroase că numai tradițiile privitoare la Ștefan cel Mare mai cunosc un caz asemănător. În sfîrșit, tot *Contemporanul* din 22 ianuarie sub semnătura scriitorului Ion Marin Sadoveanu în „Cînd Dîmbovița se revarsă" dă o evocare mișcătoare a acțiunii domnului care a participat personal la salvarea sinistraților loviți de revărsarea Dîmboviței, pe acele vremuri necanalizată.

Unirea în literatura de azi

Un larg ecou a avut sărbătorirea Centenarului Unirii la scriitorii noștri de azi. Ziarul *Scînteia* în numărul său festiv din 24 ianuarie publică articole ale academicienilor scriitori

www.dacoromanica.ro

Gh. Călinescu „Adevărata Unire"; Mihai Beniuc „O sută de ani"; Cezar Petrescu „După un veac"; care evocînd trecutul se îndreaptă totodată spre prezentul luminos care a realizat și a depășit chiar cele mai îndrăznețe idealuri ale înfăptuitorilor Unirii. În Contemporanul din 23 ianuarie, maestrul poeziei noastre de azi, Tudor Arghezi, în „Zimbrul și vulturul" dă o imagine plină de lirism a actului de la 24 Ianuarie care după veacuri de încleștări aprige a apropiat și împăcat pentru totdeauna pe zimbru și pe vultur, veniți să se adape la apa Milcovului. *Făclia* din Cluj în numărul din 24 ianuarie publică articolul scriitorului Nagy Istvan „Ne prindem împreună în Hora Unirii", articol exprimînd unirea și înfrățirea tuturor naționalităților conlocuitoare pe pămîntul patriei noastre. În *Gazeta literară* din 22 ianuarie, poetul Cicerone Teodorescu în „Șezătoare pe negîndite în satul lui Moș Ion Roată", împletește proza plină de calde aduceri aminte cu versuri din nesecatul tezaur al poeziei populare care are mereu prezentă tema Unirii.

Numeroase poezii, în afara bucăților în proză au sărbătorit centenarul Unirii îmbinînd în versurile lor trecutul cu prezentul și cu viitorul. În *Gazeta literară* din 22 ianuarie putem citi: „Evocări" de Demostene Botez; „Rînduri la aniversarea Unirii" de Nichita Stănescu; „Deputatul clăcașilor" de Letiția Papu; „Unirea norodului" de George Dan; „Reverie" de George Demetru Pan; „De vorbă cu Ioan Roată" de Ion Bănuță și „Hronicul Unirii" de Nicolae Tăutu. În afară de acestea mai putem citi în *Contemporanul* din 23 ianuarie poezia lui Victor Tulbure „Clăcașii către Divan" și în *Apărarea Patriei* din 18 ianuarie poezia lui Mihail Cosma: „Lui Moș Ion Roată".

Dramaturgia contemporană de asemenea s-a manifestat la sărbătorirea Centenarului prin piesele: „Povestea Unirii" de Tudor Șoimaru, și „Cuza Vodă" de Mircea Ștefănescu, despre care presa s a ocupat pe larg. *Gazeta literară* (22 ianuarie) și *Apărarea Patriei* (10 ianuarie) au publicat fragmente din aceste piese, iar *Steagul Roșu* (18 ianuarie) sub semnătura lui Mihail Gospodin, *Informația Bucureștiului* (14 ianuarie) sub semnătura lui T. Caranfil și *Flacăra Iașului* (16 ianuarie) sub semnătura Elenei Pietraru, au publicat reportaje asupra pieselor dedicate Unirii.

★

Din marea varietate a materialelor publicate cu prilejul Centenarului Unirii, vedem că presa noastră a dat cea mai mare importanța sărbătoririi acestui mare eveniment istoric atît de scump amintirii poporului nostru. Timp de două săptămîni masele de cititori au putut urmări în fiecare din marile cotidiane sau săptămînale culturale, precum și în presa din provincie, articole de istorie social-economică și politică, articole de istorie literară și a artelor, articole beletristice și reportaje, legate de evocarea și sărbătorirea Unirii Țărilor Romîne. În acest fel, presa noastră și-a îndeplinit cu prisosință una din principalele sale sarcini: aceea de educator politic și cultural al maselor muncitoare.

S. Columbeanu

Centenarul Unirii în presa și publicațiile din străinătate

Felul în care Centenarul Unirii Țărilor Romîne a atras atenția opiniei publice din străinătate — în special în țările de democrație populară — constituie o dovadă în plus a creșterii prestigiului internațional al țării noastre.

Ca și acum un secol, manifestările cele mai călduroase și mai pline de simpatie pentru Unirea Țărilor Romîne — au avut loc în marea țară de la răsărit: sărbătorirea Centenarului a căpătat semnificația profundă a unui eveniment care contribuie la întărirea legăturilor seculare de prietenie romîno-ruse, în condițiunile superioare ale epocii noastre.

În afara recepției oferite de ambasadorul nostru la Moscova, tov. Mihail Dalea la care au ținut să participe importante personalități din conducerea Statului Sovietic —, în ajunul zilei de 24 ianuarie 1959 a avut loc o ședință festivă organizată de Asociația de prietenie sovieto-romînă și de Institutul de istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S., la care au participat numeroși istorici și studenți, activiști de Partid și de Stat, reprezentanți ai armatei, ai organizațiilor obștești etc.

Evghenii Afanasenko — ministrul învățămîntului din R.S.F.S.R. și președinte al

www.dacoromanica.ro

Asociației de prietenie sovieto-română — a vorbit despre importanța realizării Unirii Țărilor Române, ca o etapă principală a luptei poporului român pentru libertate și independența. Expunînd rolul decisiv al maselor populare în făurirea Unirii, Evghenii Afanasenko a spus: „Cuvîntul hotărîtor în Unirea Moldovei și Țării Românești l-a spus poporul român". Vorbitorul a trecut apoi în revistă principalele evenimente ale luptei poporului român pentru independență națională și progres social, subliniind rolul proletariatului și al partidului său de avangarda în făurirea unei Românii democratice, libere, independente, care construește azi cu succes orînduirea socialistă, relevînd că străvechea și sincera prietenie dintre popoarele de pe teritoriul Uniunii Sovietice și poporul român s-a întărit în decursul acestor lupte.

Au mai luat cuvîntul I. Grosul, doctor în științe istorice, președintele filialei din R.S.S. Moldovenească a Academiei de Științe a U.R.S.S., N. Kazakov și V. Vinogradov — candidați în științe istorice. N. Kazakov a conferențiat despre relațiile ruso-române în prima jumătate a secolului al XIX-lea, subliniind caracterul obiectiv — progresist al acestor relații în lupta poporului român pentru unitate națională și eliberare politică: „Rusia a obținut pas cu pas restabilirea și recunoașterea internațională a drepturilor și privilegiilor țarilor române — atît de sălbatic călcate în picioare de turci".

Interesul opiniei publice sovietice față de una din glorioasele pagini ale luptei poporului român pentru unitate, libertate națională și progres și a găsit expresia și în importanța acordată de presa sovietică din 24 ianuarie 1859 Centenarului Unirii. *Pravda* a publicat articolul tov. Chivu Stoica: *O sută de ani de la Unirea Țărilor Române*, iar *Isvestia* a publicat articolul semnat de tov. Ion Gheorghe Maurer, intitulat *Centenarul Unirii Țărilor Române*.

Istoricul sovietic N. Lebedev semnează în *Trud* articolul *Sărbătorirea națională a poporului român*, în care — între altele — spune: „Poporul român se mîndrește pe drept cuvînt cu roadele luptei sale eroice pentru crearea statului național unic. Important este ca România sărbătorește împlinirea a 100 de ani de la crearea statului unic în condițiile regimului democrat-popular, de aceea jubileul capată o însemnătate deosebită. Numai după instaurarea regimului democrat-popular România a dobîndit independența națională deplină, independență nu numai față de imperialismul străin ci și față de asuprirea burghezo-moșierească. Năzuința de veacuri a poporului român și-a găsit realizare în România socialistă, în puternica unitate moral-politică a oamenilor muncii, care sub conducerea Partidului Muncitoresc Român luptă cu abnegație pentru construirea societății socialiste. Poporul sovietic încearcă un sentiment de adîncă mulțumire în legătură cu faptul că la crearea statului unic român și la cucerirea de către acesta a independenței politice, a contribuit prietenia istorică a popoarelor noastre. Astăzi, în ziua sărbătoririi naționale a poporului român, oamenii sovietici, trimit un salut fierbinte prietenilor lor români și le urează noi succese în construirea unei vieți luminoase și fericite".

Ziarul *Moldova Socialistă*, care apare la Chișinău, a consacrat Centenarului Unirii un articol în care subliniază sprijinul activ acordat cauzei Unirii Țărilor Române de către oamenii progresiști din Rusia. În legătură cu aceasta, ziarul amintește prețuirea pe care Cernîșevski o acorda luptei lui A. I. Cuza și M. Kogălniceanu pentru înfăptuirea Unirii, și sprijinul acordat de Dobroliubov atît în favoarea Unirii cît și a independenței.

În R.P. Bulgaria, în afara conferinței de presă ținută de ambasadorul nostru la Sofia — tov. Mihail Roșianu, care a vorbit despre importanța zilei de 24 Ianuarie — ziarele au publicat numeroase articole și materiale referitoare la Unirea Țărilor Române. *Rabotnicesko Delo* publică articolul tov. Mihail Roșianu intitulat *O mare sărbătoare națională a poporului român*, *Zemedelsko Zname* și *Narodna Armia* publică cîte un articol intitulat *Centenarul Unirii Țărilor Române*, iar *Otecestven Front* și *Trud* publică cîte o corespondență specială din București — intitulată *Centenarul formării statului român unit* și respectiv *100 de ani de la Unirea Munteniei și Moldovei*. *Sofiiskaia Pravda*, publică Hora Unirii de Vasile Alecsandri și o notă despre actul istoric al Unirii Țărilor Române.

La Budapesta, tov. V. Moldovan — consilier cultural al Ambasadei R.P.R. — a vorbit în cadrul unei conferințe de presă despre premizele și importanța Unirii Țărilor Române pentru făurirea României moderne. *Népszabadság* — organul central al P.M.S.U. publică articolul prof. univ. Vasile Maciu despre *Centenarul Unirii Țărilor Române*, iar *Magyar Nemzet* — articolul prof. univ. V. Cheresteșiu, intitulat *Centenarul făuririi României*. *Nepszava* — organul sindicatelor din R.P. Ungară — consacră articolul său de fond din 24 ianuarie, intitulat *Două aniversări* — centenarului de la Unirea Țărilor Române, și celei de a 11-a aniversări a semnării Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre țara noastră și R.P. Ungară.

www.dacoromanica.ro

În R.P. Polonă, după conferința de presă de la Ambasada R.P. Romîne, din 21 ianuarie — la care tov. Nicolae Ionescu, consilier a făcut o expunere pe tema Unirii Țărilor Romîne, ziarele au acordat o deosebită atenție sărbătorii noastre. *Trybuna Ludu* a publicat la 24 ianuarie articolul *Marea carte a istoriei poporului romîn* în care făcînd istoricul evenimentelor care acum un veac au dus la Unirea Țărilor Romîne, subliniază faptul că după un veac de la aceste evenimente — poporul romîn construiește cu succes orînduirea socialistă. *Glos Pracy* publică în articolul *100 de ani de la Unirea românilor* — datele istorice legate de înfăptuirea Unirii, iar ziarele *Standard Mlodych*, *Zycie Warszawy* și *Dziennik Ludowy* — publică de asemenea articole consacrate acestui eveniment.

Posturile de radio și de televiziune din Varșovia au închinat emisiuni speciale Centenarului Unirii Țărilor Romîne.

La Praga, tov. Gh. Vidrașcu — ambasadorul R.P. Romîne — a vorbit în cadrul unei conferințe de presă — despre condițiile istorice în care s-a înfăptuit Unirea Țărilor Romîne, și a dat detalii asupra amploarei pe care o ia în țară serbarea Centenarului.

Ziarele din Republica Cehoslovacă au consacrat ample articole redacționale sărbătorii poporului romîn. Astfel *Rude Pravo*, sub semnătura cunoscutului comentator Michalek publică articolul *O sărbătoare importantă a poporului romîn : 100 de ani de la Unirea Țărilor Romîne*. Autorul face istoricul evenimentelor, insistînd asupra rolului decisiv pe care l-au avut masele populare din cele două principate — în realizarea Unirii, subliniind importanța acestui succes al maselor, care astfel au creat condiții prielnice pentru dezvoltarea economică a Romîniei, pentru afirmarea celei mai progresiste și consecvente forțe sociale — proletariatul. Michalek remarcă faptul că Centenarul de la Unirea Țărilor Romîne găsește poporul romîn în plin efort pentru construirea socialismului, ceea ce face ca sărbătorirea Centenarului să capete caracterul unei mari și însuflețite sărbători populare. Despre importanța actului de la 24 ianuarie 1859 au mai apărut articole în *Vecerny Praha* (23 ianuarie) *Svobodne Slove* (23 ian.) *Lidova Demokracie* (24 ian.) și în *Prace* (24 ian.) Ziarul *Obrana lidu* publică articolul intitulat *Piatra fundamentală a statului romîn*, de Vladimir Otruba, articol însoțit de o fotografie a Focșanilor. Postul de radio Praga a consacrat de asemenea o emisiune specială, la 23 ianuarie — acestui eveniment.

La Tirana, tov. Gh. Velcescu — ambasadorul R.P. Romîne — a vorbit în cadrul unei conferințe de presă despre importanța realizării Unirii pentru dezvoltarea ulterioară a Romîniei.

La Berlin a avut loc de asemenea o conferință de presă în cadrul căreia primul consilier al ambasadei noastre, tov. Ploeșteanu — a expus importanța evenimentului și rolul maselor populare. Ziarele au acordat o atenție deosebită centenarului Unirii. Astfel *Neues Deutschland* scrie : „Acesta a fost un eveniment de o deosebita importanță istorică pentru crearea statului național romîn independent, pentru dezvoltarea socială a Romîniei, dar numai după preluarea puterii politice de către clasa muncitoare a putut fi desăvîrșită revoluția burghezo-democratică". *Berliner Zeitung* publică articolul *100 de ani de la Unirea Țărilor Romîne* împreună cu un reportaj care ilustrează succesele poporului nostru pe drumul construirii socialismului (*Uriasul de la Bicaz* de Karl Heinz Cihursch).

La Pekin au avut loc adunări festive cu prilejul sărbătoririi Centenarului de la Unirea Țărilor Romîne în cadrul Universității și al *Institutului de Comerț Exterior*.

Ziarul *Jenminjibao* publică articolul intitulat *Sarbătoarea Unirii Țărilor Romîne* în care, făcînd istoricul evenimentelor, subliniază rolul pe care l-a avut proletariatul în dezvoltarea Romîniei. Ziarul tineretului din R.P. Chineză — *Ciungocinianjibao*, relevă — în articolul publicat cu ocazia Centenarului de la Unirea Țărilor Romîne rolul pe care l-au avut masele acum un veac. Ziarele *Pekinjibao*, *Dagunbao* și *Guanminjibao* consacră de asemenea articole acestui eveniment.

La Phenian, ambasadorul R.P. Romîne în R.P.D. Coreeană — tov. Anton Tatu Jianu — a expus în cadrul unei conferințe de presă importanța Unirii Țărilor Romîne. O astfel de conferință de presă a avut loc de asemenea, *la Hanoi*. Ziarele centrale din R.P.D. Coreeană și din R.D. Vietnam au publicat articole închinate sărbătoririi Centenarului Unirii Țărilor Romîne.

★

Opinia publică progresistă din țările capitaliste a acordat de asemenea atenție sărbătoririi poporului nostru.

Unita, organul Partidului Comunist din Italia publică în numărul său din 27 ianuarie un articol intitulat *Romînia aniversează Centenarul Unității Naționale*, în care relatează cititorilor amănunte asupra sesiunii jubiliare a Marii Adunări Naționale, asupra cuvîntării tov. Chivu Stoica, ca și asupra sesiunii Academiei R.P.R., închinată aniversării unui Centenar de la Unirea Țărilor Romîne.

www.dacoromanica.ro

Numeroase ziare din Grecia se ocupă în coloanele lor de sărbătoarea poporului nostru. Într-un amplu articol intitulat *100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, în care se subliniază importanța progresistă a Unirii Țărilor Române, ziarul *Anexartitos Tipos* scrie : „Mîndri de tradițiile de luptă ale poporului, oamenii muncii din R.P. Română cinstesc cu dragoste aniversarea lui 24 Ianuarie 1859, izvor viu de încredere în forțele proprii, imbold însuflețitor în munca de a clădi o țară nouă, frumoasă, pașnică, mai puternică și mai bogată decît au visat-o înaintașii, o țară care prin însăși structura sa social-politică să ducă o politică externă de apărare a independenței și suveranității naționale, de promovare a păcii și colaborării între popoare".

Ziarul *Ethnos* remarcă faptul că „acestei sărbători i s-a dat o strălucire deosebită prin organizarea unor serii de manifestări pe tot cuprinsul țării". Ziarul *Avghi* publică un comentariu intitulat *100 de ani de la Unirea Valahiei cu Moldova*. Articole și informații asupra acestei sărbători au mai publicat și ziarele *To Vima*, *Eleftheria*, *Athinaiki* și ziarul în limba engleză *Daily Post*.

În Argentina posturile de radio „Radio Național", „Radio Municipal" și „Radio Argentina" au difuzat emisiuni speciale și comentarii asupra Unirii Țărilor Române.

Toate aceste manifestări de peste hotare dovedesc interesul stîrnit de sărbătoarea poporului nostru, atenția ce i s-a dat constituind un indiciu al întăririi legăturilor de prietenie ale poporului nostru, un indiciu al contribuției pe care Republica Populară Română o aduce cauzei sfinte a păcii.

Al. Porțeanu

www.dacoromanica.ro

ÎNSEMNĂRI BIBLIOGRAFICE

VASILE CURTICĂPEANU și GRIGORE POPESCU: *100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, București, Ed. politică, 1959, 61 pagini.

Cu prilejul sărbătoririi Centenarului Unirii Țărilor Române, V. Curticăpeanu și Gr. Popescu au scris broșura cu titlul de mai sus în care expun în mod clar și succint, în cinci capitole, principalele probleme legate de înfăptuirea marelui act, atît de determinant în dezvoltarea istorică de după 1859 a poporului nostru.

În primul capitol intitulat: „Condițiile istorice, economice și sociale premergătoare Unirii Țărilor Române", autorii arată că la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima parte a sec. al XIX-lea, începuturile dezvoltării capitalismului și descompunerea feudalismului erau frînate în mod serios de viața feudală și de jugul otoman. Autorii subliniază rolul pozitiv jucat de tratatele de la Kuciuk - Kainargi și Adrianopol, tratate prin care Rusia a impus Turciei o serie de condiții ce au dus la eliberarea treptată a țărilor române de monopolul otoman, îngăduindu-le să pătrundă tot mai mult în circuitul comerțului european. Pentru cele trei decenii cuprinse între anul semnării tratatului de la Adrianopol (1829) și anul înfăptuirii Unirii (1859) ni se dau cîteva cifre grăitoare care atestă dezvoltarea economică a țărilor române, ca urmare a eliberării de monopolul otoman. Tot în cadrul acestui capitol sînt trecute în revistă unele din principalele fapte premergătoare Unirii. Astfel conducătorul răscoalei populare din 1821 din Țara Românească, Tudor Vladimirescu cerea stabilirea unei strînse legături cu Moldova ca urmare a comunității naționale dintre cele două țări. Iar un deceniu mai tîrziu prin promulgarea Regulamentului Organic care crează o serie de instituții identice în cele două țări române se pun și mai serios bazele viitoarei unificări. Autorii subliniază apoi importanța ce se dădea realizării unirii Țării Românești cu Moldova în cele două mișcări conspirative din 1839: „Conjurația confederativă" a comisului Leonte Radu din Moldova și mișcarea lui Ion Câmpineanu din Țara Românească. Se arată apoi propagarea ideii de unire prin reviste, publicații și alte forme de manifestare culturală. În sfîrșit un eveniment care a contribuit în mod deosebit la propagarea și generalizarea acestei idei, a fost revoluția din 1848 care s-a desfășurat în toate cele trei țări locuite de români. Rolul și activitatea lui Bălcescu în timpul revoluției pentru unirea într-un stat național sînt menționate cu precădere de autorii broșurii. De asemenea se atrage atenția și asupra acțiunii marelui cărturar moldovean, Kogălniceanu, prin ziarul său *Steaua Dunării*, apărut cu începere din 1855.

O altă importantă problemă analizată de autori în cuprinsul primului capitol a fost problema poziției diferitelor forțe sociale față de Unire. Țărănimea era pentru unire în totalitatea ei, legînd de înfăptuirea acestui act ideea eliberării de clacă și împroprietărirea. Păturile sărace de la orașe de asemenea sprijineau Unirea în care vedeau premisa majoră pentru întemeierea unor instituții democratice. Burghezia era în general favorabilă, deoarece Unirea ar fi asigurat o piață de desfacere mai largă. Dar din 1848 burghezia abandonează calea revoluționară și inițiază compromisul cu moșierimea care lasă la o parte problema agrară. Elemente înaintate din burghezie însă, în frunte cu Cuza și Kogălniceanu au luptat pentru menținerea pe prim plan a problemei reformelor democrat-burgheze și a reformei agrare. Boierimea la rîndul ei, era în bună parte pentru Unire, nădăjduind ca în cadrul statului unitar să-și mențină și să-și întărească privilegiile de clasă. În sînul boierimii erau însă și puternice forțe antiunioniste care vedeau în Unire un punct de plecare pentru schimbări sociale antifeudale.

În al doilea capitol autorii se ocupă cu: „Lupta pentru Unire în perioada divanurilor ad-hoc". Ei arată rolul Congresului de la

www.dacoromanica.ro

Paris din 1856 în dezvoltarea ulterioară a țărilor române și poziția puterilor europene față de Unire, relevînd sprijinul dat de Rusia și Franța și opoziția întîmpinată din partea Turciei, Austriei și Angliei. Autorii se ocupă apoi de situația internă din țările române cu conturarea celor două partide: unionist și antiunionist (separatist) și formarea a două comitete centrale unioniste la Iași și București. După ce arată lupta înverșunată dintre unioniști și antiunioniști cu prilejul alegerilor pentru Divanurile ad-hoc, lucrarea tratează despre activitatea acestor divanuri subliniind opoziția înverșunată întîmpinată de deputații țărani cînd au încercat să ridice problema reformei agrare. După închiderea divanurilor, conferința de la Paris, deschisă în mai 1858, a adoptat statutul privitor la viitoarea organizare a țărilor române, rezultat al compromisului încheiat între marile puteri, ceea ce practic nu însemna decît o cvasi-unire a celor două state.

În capitolul următor consacrat îndoitei alegeri a lui Alexandru Cuza, autorii au pus un deosebit accent pe influența covîrșitoare a maselor la realizarea actului care, practic, a însemnat înfăptuirea Unirii. Mai ales acțiunea maselor populare din București, cărora li s-au adăugat miile de țărani veniți din satele din jurul capitalei, e tratată pe larg în acest capitol. Astfel se dovedește pe baza unor mărturii irecuzabile cine au fost adevărații înfăptuitori ai Unirii Țărilor Române. Autorii au izbutit să prezinte un tablou viu al atmosferei politice din București, în cele trei zile care au precedat alegerea lui Cuza ca domn al Țării Românești, subliniind intervenția hotărîtoare a zecilor de mii de tîrgoveți și țărani, care au salvat Unirea ce părea la un moment dat compromisă de majoritatea reacționară a adunării.

Capitolul al patrulea se ocupă de lupta diplomatică deosebit de activă dusă pentru a determina statele ostile Unirii să recunoască actul de la 24 Ianuarie 1859. De asemenea se amintește și de răsunetul pe care Unirea l-a avut în Transilvania. O mențione specială e făcută pentru simpatia arătată de democrații revoluționari ruși, care prin publicații au dat un însemnat sprijin lămurind opinia publică rusă și europeană asupra necesității istorice a Unirii.

În ultimul capitol: „Lupta pentru desăvîrșirea Unirii", se trece în revistă activitatea lui Cuza și Kogălniceanu pentru unificarea administrativă a celor două țări, pentru crearea de instituții publice moderne, pentru secularizarea averilor mănăstirești și pentru reforma agrară. În continuare se arată acțiunea monstruoasei coaliții, care înfrîntă în chestiunea legii rurale, își va lua revanșa la 11 februarie 1866, cînd printr-o lovitură de palat va izgoni pe Cuza, pentru a aduce dinastia Hohenzollernilor, paznic sigur al intereselor regimului burghezo-moșieresc.

În încheiere sînt evocate unele din principalele acțiuni prin care regimul burghezo-moșieresc a înmormîntat toate speranțele de la 24 Ianuarie 1859 într-o dezvoltare progresistă și democratică a noului stat unitar, arătîndu-se apoi că prin instaurarea regimului democrat-popular, aceste speranțe au fost nu numai realizate, ci și mult depășite.

Scrisă într-un stil viu și clar, broșura lui V. Curticăpeanu și Grigore Popescu izbutește să fie o reușită lucrare de popularizare a unuia din cele mai însemnate acte istorice din viața poporului nostru. Aici trebuie relevat meritul autorilor care, deși scriind o lucrare de popularizare, au reușit să nu cadă în păcatul vulgarizării care umbrește uneori lucrările de popularizare științifică. De asemenea considerăm că au fost judicios alese portretele și gravurile reproduse pe contra paginile coperților, precum și citatele din textele vremii, ilustrîndu-se astfel împletirea strînsă dintre acțiunea maselor populare și aceea a oamenilor înaintați ca Bălcescu, Kogălniceanu și Cuza, care înțelegînd aspirațiile acestor mase le-au condus la victoria din 24 Ianuarie 1859.

S. Columbeanu

N. CIACHIR, *100 de ani de la Unirea Principatelor*, Ed. militară a Ministerului Forțelor Armate ale R.P.R., București, 1958, 163 pagini.

În istoriografia burgheză a persistat multă vreme ideea că cea mai completă lucrare privind Unirea țărilor române din 1859 este aceea a lui T. W. Riker intitulată *Cum s-a înfăptuit România*. Studiul unei probleme internaționale 1856—1866 (Oxford, 1931) tradusă în limba română în 1940.

După 23 August 1944 s-au publicat o seamă de articole privind desfășurarea evenimentelor din această perioadă dar nici o altă monografie. În preajma împlinirii centenarului Unirii istoricii din țara noastră și-au concentrat intens activitatea asupra acestei probleme. Atît revistele de specialitate cît și presa au înregistrat multe articole interesante care pe baza unor documente de arhivă inedite și a unei interpretări științifice veneau să pună într-o nouă lumină desfășurarea evenimentelor din anii 1856—1859.

Lucrarea lectorului universitar N. Ciachir se încadrează pe linia acestor noi cercetări a

www.dacoromanica.ro

problemei Unirii țărilor romîne. „În scopul aducerii unei mici contribuții la cunoașterea istoriei Patriei" autorul publică o lucrare care adresîndu-se unor mase largi de cititori și în special militarilor Forțelor noastre armate", face o schiță a evenimentelor „cele mai importante care au dus la unirea celor două principate" (p. 3—5). Materialul documentar folosit de autor este în întregime publicat cu excepția cîtorva documente aflate la Arhivele Statului din Craiova și la Muzeul raional din Turnu-Severin. În privința documentării adăugăm că n-a fost folosit de loc materialul de arhivă de la Arhivele Statului din București și din Iași și nici cel de la Academia R.P.R. din București a cărui valoare este de necontestat.

Lucrarea are mai multe capitole și anume :

— Scurtă privire asupra situației țărilor romîne pînă la 1829 (p. 7—17) ; Situația țărilor romîne între anii 1829—1848 (p. 18—35); Organizarea armatei din țările romîne între anii 1830—1848 (p. 36—49) ; Anul revoluționar 1848 în țările romîne (p. 50—61) ; Țările romîne după anul revoluționar 1848 (p. 62—73); Ideia unirii Principatelor (p. 74—79); Țările romîne după congresul de pace de la Paris (1856) pînă la Divanurile ad-hoc (p. 80—98); Un compromis — pactul de la Osborne (p. 98—101) ; Divanurile ad-hoc (p. 102—111) ; Conferința de la Paris a marilor puteri (p. 112—118); Alegerea lui Alexandru Cuza, domn în ambele Principate (p. 119—139) ; Atitudinea marilor puteri față de alegerea lui Cuza ca domn în ambele Principate (p. 140—144); Tabăra militară de la Florești (p. 144—152).

De la început se remarcă o vădită disproporție între partea introductivă și tratarea temei propuse. Această parte introductivă are nu mai puțin de 73 pagini din cele 163 cît are toată lucrarea. În această parte introductivă autorul face o prezentare a istoriei patriei noastre începînd din evul mediu pînă la 1856 accentuînd mai ales asupra istoriei militare (vezi p. 36—49, 56—58, 65—72).

Problema Unirii cu premisele ei este tratată abia după pagina 74, cu care prilej autorul caută să arate cum s-a format ideea de *Unire*, care a fost atitudinea diferitelor clase și pături sociale și a marilor puteri europene față de această problemă în anii 1830—1856. Prezentînd un material faptic cunoscut N. Ciachir omite să arate că în conștiința contemporanilor existau de multă vreme unele premise ale unității noastre naționale și anume limba și cultura populară comună, că în sec. al XIX-lea dezvoltarea relațiilor capitaliste și a pieții interne necesitau formarea unei piețe interne comune pentru ambele țări romîne. Ilustrarea acestor elemente necesare de natură teoretică ar fi lămurit pe cititor de ce Unirea n-a fost un eveniment întîmplător la jumătatea sec. XIX ci o necesitate de ordin obiectiv.

În capitolul următor autorul prezintă pe larg desfășurarea luptei pentru unire în perioada alegerilor pentru Divanurile ad-hoc făcute cu multă samavolnicie și falsuri fapt care a necesitat intervenția Marilor Puteri europene protectoare ale țărilor romîne (p. 80—101). Privitor la lucrările Divanurilor ad-hoc de la Iași și București, N. Ciachir accentuează asupra faptului că acestea luptau pentru realizarea Unirii (p. 105). În ceea ce privește lucrările Conferinței de la Paris a Marilor Puteri (mai—aug. 1858) se arată că Rusia a avut un rol important în susținerea Unirii țărilor romîne fiind singura țară care a susținut realizarea unirii complete (p. 113—117). În acest scop sînt analizate propunerile făcute de Pavel Kiselev, delegatul Rusiei, și sînt explicate cauzele pentru care Rusia n-a putut să-și impună acest punct de vedere.

De asemenea se acordă o atenție deosebită luptei pentru alegerea domnului din care reiese rolul covîrșitor al maselor populare în dubla alegere a lui Alex. I. Cuza, fapt trecut cu vederea în lucrările istoriografiei burgheze (p. 119—139). Lucrarea se încheie cu prezentarea atitudinii Marilor Puteri față de dubla alegere a lui Alex. I. Cuza în anii 1859—1861 și recunoașterea de către cele șapte puteri „a unirii depline a celor două Principate într-un singur stat". Urmează apoi „Bibliografia" (p. 153—163) unde sînt comasate subsolurile lucrării. În text apar un număr apreciabil de ilustrații unele din ele însă destul de neclare.

O lipsă a lucrării este faptul că nu este destul de combativă în prezentarea critică a evenimentelor, că autorul nu-și expune un punct de vedere personal, în aprecierea unor fapte ; de aceea lucrarea abundă în factologie.

În lucrare sînt menționate unele titluri de lucrări modificate, de ex. N. Bălcescu, *Mersul revoluționar în istoria romînilor* în loc de *Mersul revoluției în istoria romînilor* ; sau colecția de documente a lui D.A. Sturza și Colescu-Vartic are titlul de : *Acte și documente din Renașterea Romîniei* (p. 4) în loc de *Acte și documente referitoare la istoria renașterii Romîniei*.

De asemenea, se fac unele trimiteri greșit. Ne referim la trimiterea nr. 123 care ar fi din *Curierul Romînesc* 1848. În realitate este vorba de ziarul *Popolul suveran* nr. 26 din 11 sept. 1848. Nu mai amintim că însăși scrisoarea citată a fost transcrisă cu greșeli nejustificate (p. 53).

C. Șerban

www.dacoromanica.ro

Lupta artiștilor plastici pentru Unirea Țărilor Romîne (Cuvînt înainte de Acad. prof. P. Constantinescu-Iași [Buc.], E.S.P.L.A., 1959).

Printre alte manifestări, sărbătorirea Centenarului Unirii Țărilor Romîne și-a găsit expresia și într-un frumos volum de reproduceri al operelor artiștilor plastici care și-au închinat o parte din activitatea lor acestei mari cauze naționale.

În cuvîntul introductiv acad. P. Constantinescu-Iași, subliniază rolul mobilizator pe care tablourile în ulei și litografiile artiștilor plastici l-au avut la formarea ideii de unire, în cercuri cît mai largi ale societății vremii, dovedind prin aceasta misiunea militantă pe care arta trebuie să și-o asume în viața socială a unui popor.

Volumul a fost împărțit în trei părți intitulate: I. Premergătorii; II. Făuritorii; III. Ecouri. Printre reproducerile din prima parte sînt de menționat cunoscutul portret al lui Bălcescu de Rosenthal, portretul generalului Magheru de Tattarescu și portretul lui Avram Iancu de B. Iscovescu. Mai sînt apoi două portrete ale lui Tudor Vladimirescu de Walch și Danidei, precum și unele tablouri legate de acele episoade din trecutul nostru istoric ce puteau constitui teme artistice folositoare propagării ideii de unire. Dintre acestea citățm trei tablouri evocînd pe Mihai Viteazu de Grigorescu, Capatti și Wallenstein și un tablou de Lecca reprezentînd împăcarea lui Bogdan cel Orb cu Radu cel Mare.

În partea a doua a culegerii „care e totodată și cea mai voluminoasă, sînt reproduse operile artistice contemporane evenimentului, care au imortalizat diferitele episoade legate de înfăptuirea grandiosului act. Din aceste reproduceri desprindem remarcabila compoziție a lui Th. Aman „Hora Unirii la Craiova", tabloul: „Votul de la 24 ianuarie 1859" de același, litografia atît de cunoscută „Solemnitatea deschiderii divanului ad-hc" de Szathmary și litografia lui Al. Asachi: „Întîlnirea stindardului lui Ștefan cel Mare cu cel al lui Mihai-Viteazul... la Socola... la 21 aprilie 1859". Sînt reproduse apoi o serie de alegorii reprezentînd unirea principatelor de Grigorescu, Tattarescu, Venrich, D. Pappazoglu. În sfîrșit portretele făuritorilor Unirii reprezintă o altă categorie de reproduceri din cea a doua parte a culegerii. Figurile lui Alexandru Ioan Cuza, Kogălniceanu, Alecsandri, C. Negri, Bolintineanu apar de sub penelul unui Szathmary, Strixner, M. Popp, I. Bielz și I. Sieger.

În partea a treia, o primă reproducere e aceea a impunătoarei statui a lui Cuza din Piața Unirii de la Iași, operă a sculptorului Romanelli. Urmează apoi reproducerile monumentelor lui Alexandri din Iași și a lui C. A. Rosetti din București de W. Hegel. De asemenea e de menționat și macheta „Unirea" a marelui Paciurea, proiect de monument datat în 1909. Sînt reproduse în continuare o serie de tablouri, arătînd că tematica Unirii a continuat și mai tîrziu să preocupe pe maeștrii artei noastre plastice. Astfel avem tabloul maestrului C. Ressu: „Alexandru Ioan Cuza"; tabloul lui D. Stoica: „Moș Ioan Roată și Cuza" (1949); Tabloul lui D. Hatmanu: „Dobroliubov, Cernișevschi și Herzen — sprijinitori ai Unirii", precum și două compoziții ale lui Eug. Ispir reprezentînd Divanurile ad-hoc ale Munteniei și Moldovei.

S. Columbeanu

www.dacoromanica.ro

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

СТОЛЕТИЕ ОБЪЕДИНЕНИЯ РУМЫНСКИХ ЗЕМЕЛЬ

Постановление Центрального Комитета Румынской Рабочей партии и Совета Министров о праздновании столетия Объединения Румынских Земель 5

КИВУ СТОЙКА, Столетие Объединения Румынских Земель 7

А. ОЦЕТЯ, Историческое значение Объединения Румынских Земель . . 21

В. МАЧУ, Организация движения за Объединение Молдавии и Валахии (1855—1857) 43

Н. АДЭНИЛОАИЕ и М. Д. ВЛАД, Роль народных масс в осуществлении Объединения Румынских Земель 77

Г. ПЛАТОН, Крестьянские брожения в Молдавии накануне Объединения 107

Ш. ПАСКУ, Отклик на Объединение Молдавии и Валахии в Трансильвании 141

Н. КОРИВАН, Объединение Румынских Земель в рамках европейской политики 159

А. ВИАНУ, Франко-русские отношения по вопросу Объединения . . . 191

П. КОНСТАНТИНЕСКУ-ЯШЬ, Объединение Румынских Земель в изобразительном искусстве 211

Г. ЗАНЕ, Экономическая политика Румынских Княжеств в эпоху Объединения и иностранный капитал 223

К. К. БОДЯ, Подлинный акт о предварительном избрании Александра Иоана Кузы князем Румынских Земель 263

Неизданные документы, касающиеся внешней политики Румынских Княжеств в годы Объединения (1859—1861) (Дан Бериндей и И. Власиу) 275

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ (Хроника Столетия)

Торжественная сессия Академии РНР (*П. Апостол*); Сессия Института истории при Академии РНР в Бухаресте (*Г. Кирицэ*); Сессия Института истории при Ясском Филиале Академии РНР и Университета „А. И. Куза", посвященная Объединению (*Л. Бойку*); Общая сессия Института истории при Клужском Филиале Академии РНР (*В. Керестешиу* и *Ш. Паску*); Сессия докладов в Институте экономических наук (*А. Стан*); Симпозиум Общества естественных и географических наук (*А. Константинеску*); Выставка, посвященная Объединению Румынских Земель — 1859-1959; (*А. Стан*); Выставка в Доме писателей, посвященная столетию Объединения (*Анна Иоаким*); Мемориальные доски, торжественно установленные и наименования школ по случаю празднования столетия Объединения Румынских Земель (*А. Порцяну*) 305

SOMMAIRE

Page

LE CENTENAIRE DE L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES

La résolution du Comité Central du Parti Ouvrier Roumain et du Conseil des Ministres en vue des festivités à l'occasion du Centenaire de l'Union des Principautés Roumaines 5

CHIVU STOICA, A 100 ans de l'Union des Principautés Roumaines 7

www.dacoromanica.ro

★

Page

A. OȚETEA, L'importance historique de l'Union des Principautés Roumaines . . 21
V. MACIU, L'organisation du mouvement en faveur de l'Union en Moldavie et en Valachie, de 1855 à 1857 43
N. ADĂNILOAIE et M. D. VLAD, Le rôle des masses populaires dans l'Union des Principautés Roumaines 77
GH. PLATON, Les agitations paysannes en Moldavie à la veille de l'Union des Principautés Roumaines 107
ȘT. PASCU, L'Union de la Moldavie et de la Valachie et son retentissement en Transylvanie 141
N. CORIVAN, L'Union des Principautés Roumaines dans le cadre de la politique européenne 159
AL. VIANU, Les rapports franco-russes touchant le problème de l'Union . . . 191
P. CONSTANTINESCU-IAȘI, L'Union des Principautés Roumaines vue à travers les arts plastiques 211
G. ZANE, La politique économique des Principautés Roumaines et le capital étranger, à l'époque de l'Union 223
C. C. BODEA, Le document original de l'élection préalable d'Alexandru Ion Couza comme prince régnant des Principautés Unies 263
Documents inédits touchant la politique extérieure des Principautés Roumaines à l'époque de l'Union (1859–1861) (Dan Berindei et I. Vlasiu) 275

LA VIE SCIENTIFIQUE (La chronique du Centenaire)

Session solennelle de l'Académie de la République Populaire Roumaine (*I. Apostol*) ; Session de l'Institut d'Histoire de l'Académie de la R.P.R. de Bucarest (*Gr. Chiriță*) ; Session commune de l'Institut d'Histoire de la Filiale de l'Académie de la R.P.R. à Jassy et de l'Université « Al. I. Cuza », en commémoration de l'Union (*L. Boicu*) ; Session de l'Institut d'Histoire de la Filiale de l'Académie de la R.P.R. à Cluj (*V. Cheresteșiu* et *Șt. Pascu*) ; Session de communications à l'Institut des Sciences Économiques (*A. Stan*) ; Symposion de la Société des Sciences Naturelles et de Géographie (*A. Constantinescu*) ; L'exposition « L'Union des Principautés Roumaines — 1859-1959 » (*A. Stan*) ; Exposition du Centenaire de l'Union, organisée à la Maison des Écrivains (*A. Ioachim*) ; Plaques commémoratives et noms d'écoles inaugurés à l'occasion du Centenaire de l'Union des Principautés Roumaines (*Al. Porțeanu*) 305

www.dacoromanica.ro

ÎNTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 8
BUCUREȘTI

Com. 1782

www.dacoromanica.ro

Lei 6.—